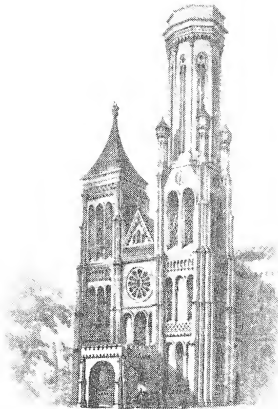
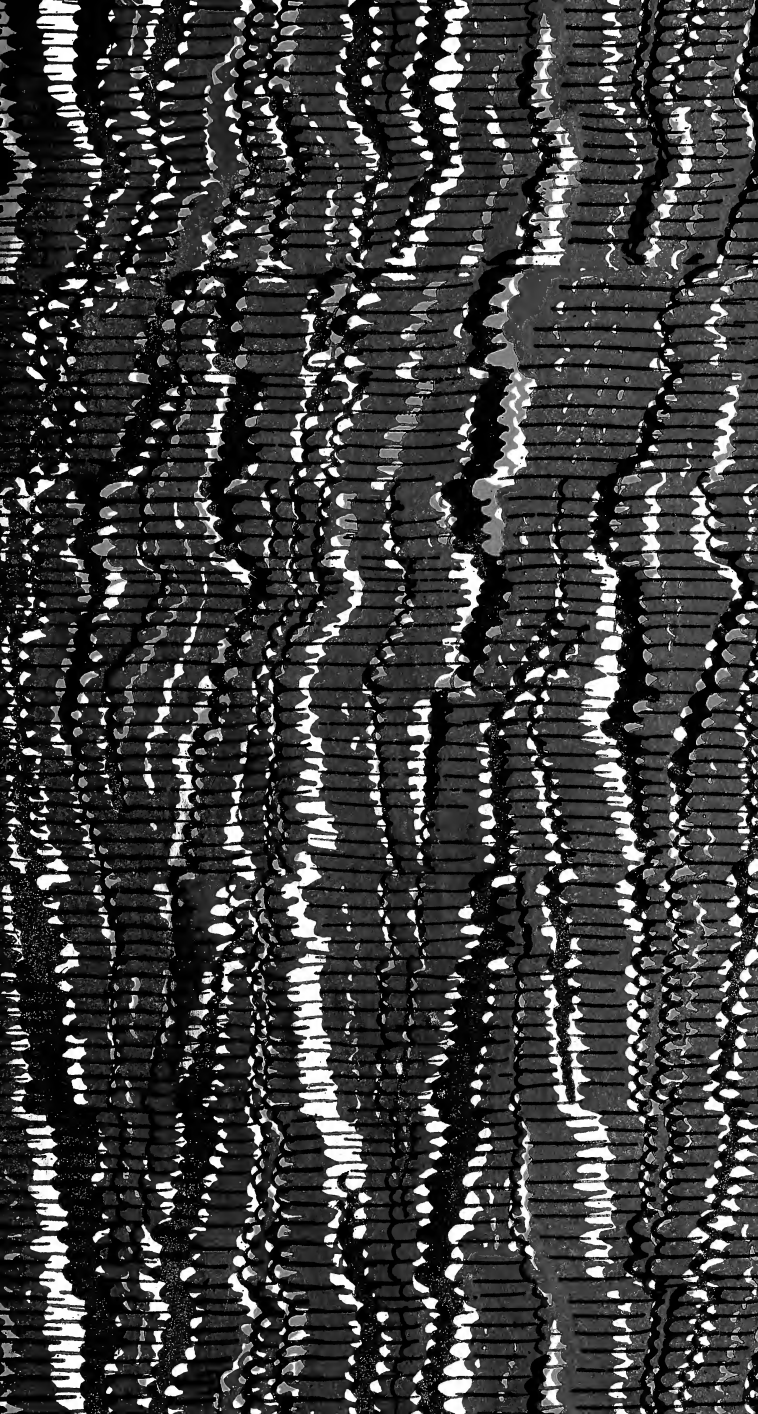
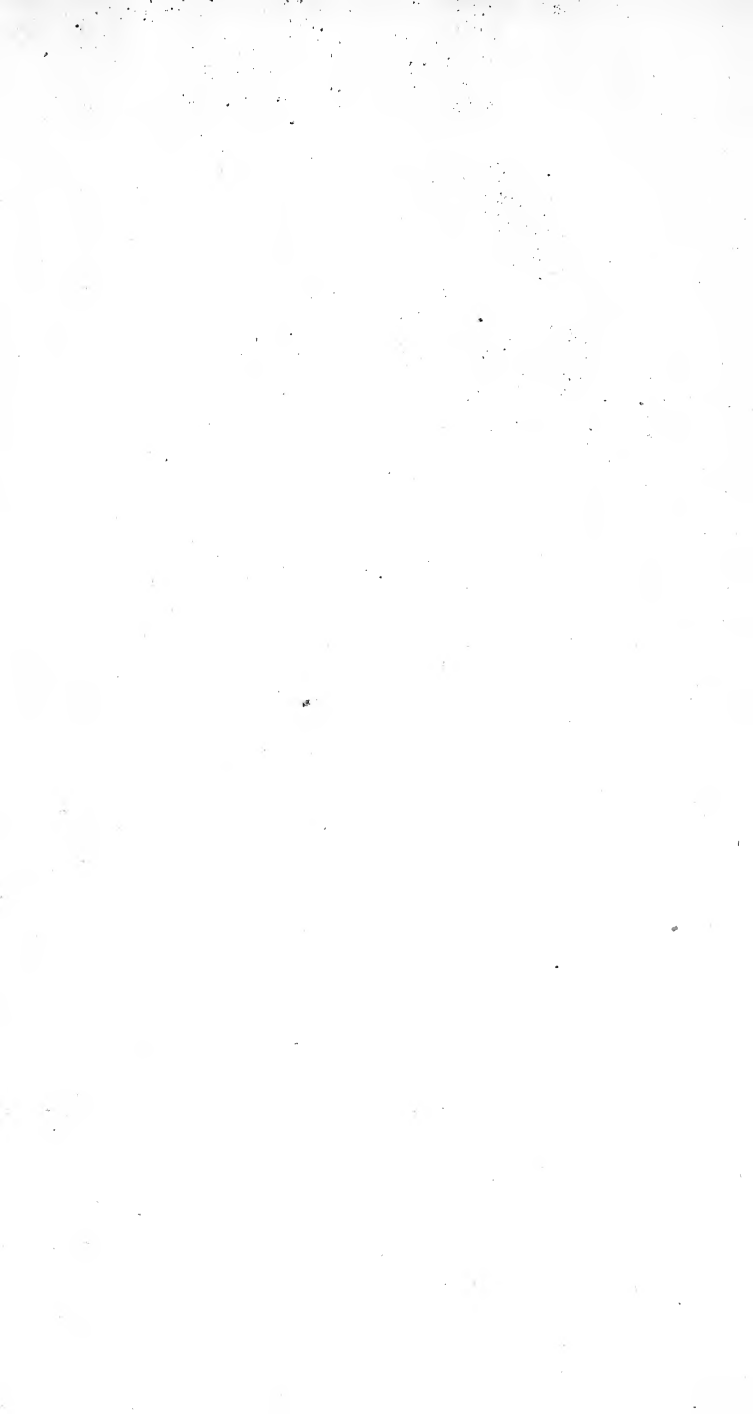
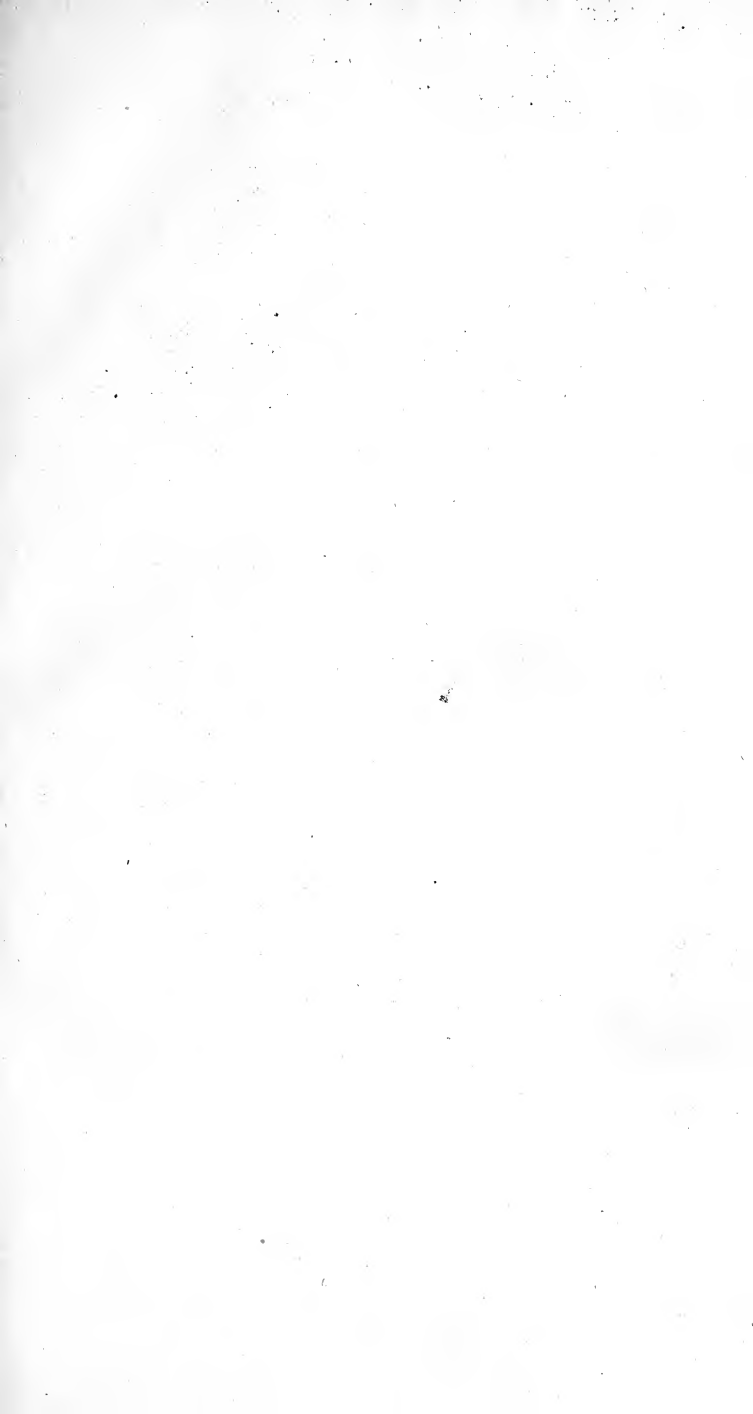

Smithsonian Institution
Libraries

508
P. 23

CAII PLINII SECVNDI
NATVRAE
HISTORIAE

CVM

INTERPRETATIONE ET NOTIS INTEGRIS
IOHANNIS HARUVINI

ITEM QVE

CVM

COMMENTARIIS ET ADNOTATIONIBVS
HERMOLAI BARBARI PINTIANI
RHENANI GELENII

DALECHAMPII SCALIGERI SALMASII

IS. VOSSII I. F. GRONOVII

ET VARIORVM

VOLV MEN SEXTVM

RECENSUIT

VARIETATEM QVE LECTIONIS

A D I E C I T

IOH. GEORG. FRID. FRANZIVS

LIPSI AE

IMPENSIS GVILIELMI GOTTLOB SOMMERI

A. G. MDCCLXXXVII.

Musical Institution
246458

National Museum

HISTORIA
NATURALIS
CAE PLINII SECVNDI

CVII

INTERPRETATIONE ET NOTIS INTERPRE-
TIS IOHANNIS HARVINGII

TRADITIO

CVIII

COMMENTARIIS ET ADNOTATIONIBUS
HERMANNI BARTHEL PINTHEI

HERMANNI GELLENII

DALECHAMPII SOCIETATI SALTENSI

ISACIUS E. GRONOVII

ET VARIORVM

AVTORVM AUCTORVM

RICHTERII

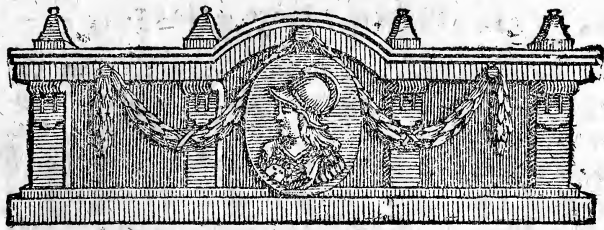
IN VOLUMINE PRIMO

IOH. GEORG. WID. TRAEUTZII

LEIPZIG

IN VITAE ET MORTIS ANNO DOMINI 1794

MDCCXCIV

C. PLINII SECUNDI
NATURALIS HISTORIAE
LIBER XVIII.

I. Sequitur natura frugum, hortorumque ac florum, quaeque alia praeter arbores aut frutices benigna tellure ¹ proueniunt, vel per se a. tantum herbarum immensa contemplatione, si quis aestimet varietatem, numerum, flores, odores, coloresque, et succos, ² ac vires earum, quas salutis aut voluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primum omnium patrocinari terrae, et adesse cunctorum parenti iuuat, quamquam inter b. initia operis defensae. Quoniam c. tamen ipsa materia intus

1. proueniunt. Vel per se tan. her. im. contemplatio est, si quis. M. 2. aut. Ch.

a. Vel per se) Et erat iam sola per se contemplatio herbarum immensa, H.

b. Inter initia operis defensae) Supra cap. 65. lib. II. Dalec.

Vol. VI.

Inter initia operis) Lib. II. 63. H.

c. Quoniam tamen ipsa, etc.) Sensus est: Quoniam tamen vel ipsa materia noxia nos intus accendit adreputationem ipsius parientis

A.

tis

¹ intus *d.* accendit ad reputationem eiusdem parientis ² et noxia, nostris eam criminibus urgemus, ³ culpamque nostram illi imputamus. Genuit *e.* venena: ⁴ ecquis inuenit illa praeter hominem? Cauere *f.* ac refugere alitibus ferisque satis est. Atque quum arbore exacuunt limentque cornua elephantum, et vri: ⁵ saxo rhinocerotum, et utroque apri *g.* dentium ficas, sciuntque ad nocendum se praeparare animalia: ⁶ quod tamen eorum tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos et *h.* fagit.

1. *intus accidat. M. accedat intus. Ch.* 2. *et noxia, in M. d.* 3. *nostramque culpam. Ch.* 4. *fic ex MSS. em. Hard. sed quis Gr. et Al.* 5. *et duri saxo, rbi. et vri, rhinoc. Turn. et saxo rb. Gr. et Al.* 6. *quodlibet tamen eorum nescit, excepto homine tela sua venenis tingit. M.*

tis, id est, naturae, nostro vitio contemplationis materia abutentes, naturae culpam nostri sceleris imputamus. *Const.* Ego vero, Quoniam ipsa materia (nempe illorum, quae terra gignuntur) intus nos accendit (animo conceptis odiis, et tacitis nos inflammat, et exagitat) ad reputationem eiusdem parientis, et noxia, (ad accusandam naturam, siue terram, quod venena genuerit) etc. Fortassis et melius *imputationem*, quam *reputationem* legemus. *Dal.*

d. Intus accendit) Etiam in ipso progressu, nec tantum initio operis, sed et in interiore libro, argumentum ipsum impellit ad con-

templationem eiusdem naturae, quum parit res noxias. Rhenanus legit, *vitiis accedit. H.*

e. Genuit venena, sed quis inuenit illa praeter hominem?) Elegantius scripta lectio, *ecquis inuenit illa praeter hominem?* Pintian.

f. Cauere) Venena cauent alites ac ferae: non excogitant: homines soli inueniunt et comminiscuntur. *H.*

g. Apri dentium ficas) Dentes acutissimos, gladiis similes, exsertos. Seneca c. I. lib. I. De ira: *Spumant apri ora, et dentes acuuntur attritu.* Dalec.

h. Sagittas vngimus) Is Scytharum mos est. Dalec.

Tin-

DSI

sagittas unguimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos et flumina inficimus, et rerum naturae elementa. Ipsum quoque quo vivitur, aërem *i.* in perniciem vertimus. Neque est ut putemus ignorari ea ab *l.* animalibus, quae quidem quae praepararent contra *k.* serpentium dimicationes, quae post praelium ad medendum excogitent, indicavimus. Nec ab ullo praeter hominem, veneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam, ne iis quidem, quae nascuntur contenti: etenim quando *2* plura eorum genera humana manu sunt. *3* Quid? non et *4* homines quidem ut venena nascuntur? Atra *5* ceu serpentium lingua *6* vibrat, tabesque *l.* animi *7* contractata adurit, cul-

A 2

pan-

1. animalibus. Quae praepararint, et mox, excogitarint. Lego, praeparent, moxque, excogitent, etc. E Veter. animalibus. Quae praep. conscr. dimicationes, quae post. Ch.
2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. etenim complura Gr. et Al.
3. Quid? et hominis. M.
4. homines quidam ad ven. Vet.
5. seu. Gr.
6. vibratur, tabumque. Vet.
7. contracta. Ch.

Unguimus non unguimus praefert vetus scripta, leſio, Pmr.

Nos et sagittas) Sagittas tinxisse Gallos medicamento, quod venenum ceruarium appellabant, dicitur L. XXVII. 76. Elleboro quoque. L. XXV. 25. H.

i. Aërem in perniciem) Tum tetro halitu oris, tum emissio letali spiritu e scrobibus, quos homines ipsi fodiunt, tum alias ob causas, tum ut metalla eruant. H.

k. Contra serpentium) Vide Lib. VIII. 36. 41. etc. H.

l. Tabesque animi) Liur, invidia, malitia, maledicentia, et obtractatio. Dal.

Tabesque animi) Et liur animi adurit omnia quae contractat: liur, inquam, hominum, culpantium omnia, ac dirarum volucrum more, quae tenebris quoque suis, et ipsi noctium quieti obstreperunt, invidentium ceterorum hominum laudi et quieti, vel solo gemitu, quae

pantium omnia, ac dirarum *m.* alitum modo, tenebris quoque¹ suis, et ipsarum noctium quieti invidentium, gemitu, quae sola vox eorum est: ut inauspicatarum *n.* animantium vice obuui quoque vetent agere, aut prodesse vitae. Nec vllum aliud² abominatio. spiritus praemium nouere, quam odisse omnia. Verum et in hoc eadem naturae maiestas, tanto plures bonos genuit³ ac frugi, quanto fertilior in iis quae iuuant aluntque, quorum aestimatione et gaudio inos quoque, *p.* relictis⁴ aestuationi suae istis hominum⁵ turbis *q.*, pergemus excolere vitam:

1. suis, in *M. alt. d.* 2. abominandi. *Quidam.*
 3. ut fruges. *M.* 4. exustioni. *M. et Ch.* 5.
 verbis pergamus. *M. rubis pergemus. Vet.*

quae sola vox eorum hominum est: ita ut inauspicatarum auium ritu, vel occurso suo vetent agere, ac prodesse hominibus. Itaque lior animi, et inuidia, omnia quae contingit, veluti adurens; quando culpata omnia. H.

m. Dirarum alitum modo)
 Virg. Ignauus bubo, dirum mortalibus omen. Noctiluges apud Festum vocat Lucilius. Dalec.

n. Ut inauspicatarum)
 Nam inauspicatarum auium animantiumque occurso dirimebantur auspicia, hoc est, irrita fiebant, dissoluebantur, discutiebantur, ac disturbabantur Plin. II. Soricum occentu dirimi auspicia, annales referros habemus. Et L. X. 16. Bubo funebris et

maxime abominatus publicis praecipue auspiciis, deserta incolit, nec tantum desolata, sed dira etiam et inaccessa: noctis monstrum, nec canu aliquo vocalis, sed gemitu. Itaque in urbibus, aut omnino in luce visus, dirum ostentum est: H.

o. Abominati spiritus)
 Ingentia derestatione, execratione digna. Plin. X. 16. Bubo abominatus publicis auspiciis. Horat. Epod. od. 16. Parentibusque abominatus Hannibal. H

p. Relictis aestuationi suae) MSS. R. Colb. Chiffi. exustioni suae, quod defendi quoque potest, ut respondeat ei, quod prius dixerat, contrectata adurit. H.

q. Hominum turbis)
 In MSS. hominum urbis.

tam: eoque constantius, quo operae r. nobis maior, quam famae, gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est, agrestesque vsus; sed quibus s. vita honosque apud priscos maximus fuerit.

II. (II.) Aruorum t. sacerdotes Romulus in primis instituit, seque duodecimum fratrem¹ appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua

A 3

geni-

1. sic ex MSS. em. Hard. appellauit. Inter illos Acca Laurentia nutrice sua genitos. Turn. et Cb. nutrice sua, spicea Gr. et Al.

Quid si hominum umbris dicam scripsisse Plinium videri? sicut de iisdem paulo ante, tenebris quoque suis inuidentium dixit? Vel hominum turbas appellat, qui in humano genere turbascient², ceu feces generis humani. H.

r. Operae) Operam vtiliter collocatam, quam famem auidius quaestam gratulari nobishomines malumus. Huc referenda Liuii castigatio, quae exstat in praefat. ad Tit. *Profiteor mirari me T. Liuium . . . sic orsum: satis iam sibi gloriae quaesitum . . . Maius meritum esset, operis amore, non animi causa perseuerasse, etc.* H.

s. Sed quibus vita honosque) Quoniam frugibus tantum, non conquisitis epularum deliciis, arentur. Dal.

2. Aruorum sacerdotes) Gellius c. 7. Vide et huius rei historiam apud Liliu Gyraldum. *Aruales sacerdotes, inquit Cuiacius cap.*

34. lib. X. et cap. 5. lib. XI. Obseruat. οἱ περὶ ὄρων διασκαί terminorum sacrorum et finium iurgiis terminandis praecerant, et interueniebant. Dal.

Aruorum) Gell. VI. 7. p. 377. *Sabinus Masurius in primo Memorialium, Accam Laurentiam Romuli nutricem fuisse dicit. Ea, inquit, mulier, ex duodecim filiis maribus vnum morte amisit. In illius locum Romulus. Accae Laurentiae sese filium dedit, seque et ceteros eius filios Fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore collegium mansit Fratrum Arualium numero duodecim, cuius sacerdotii insigne est spicea corona, et albae infulae. Varro de L. L. IV. p. 23. Fratres Aruales dicti sunt, qui sacra publica faciunt propterea, ut fruges ferant arua. Inde Festus: Ambaruales hostiae appellabantur, quae pro aruis a duobus fratribus sacrificabantur. H.*

genitos, spicea corona, quae vitta alba *u.* colligatur, in sacerdotio ¹ eis pro religiosissimo insigni data, quae prima apud Romanos fuit corona: honosque is non nisi *x.* vita ² finitur: et exules etiam captosque comitatur. Bina *y.* tunc iugera Populo Romano satis erant, nullique maiorem *z.* modum attribuit: quo seruos paulo ³ ante principis Neronis, contemptis huius spatii viridariis, piscinas iuvat habere maiores: gratumque, si non aliquem et culinas. Numa instituit *a.* Deos fruge colere, et mola *b.* falsa supplicare: atque (vt auctor est Hemina) far torrere, quoniam *c.* tostum cibo salubrius esset. Id vno modo consequutum, statuendo non esse purum ad rem diuinam, nisi tostum. Is et Fornacalia *d.* instituit farris torrendi ferias, et aequae

1. sic ex Turn. ei Gr.

2: Finitus, et ex. et capt. co-

mitatus. M.

3. antebac. Dal.

u. Quae vitta alba colligatur) Vide quod notatum est infra ad cap. 3. lib. XXI. et Alex. ab Alex. cap. 26. lib. I. *Dal.*

sa dicebantur viritim, etc. H.

x. Nonnisi vita) Sic Auguratus, et Pontificale sacerdotium, perpetua fuere munera, nec nisi cum vita eripi potuerunt. Vide Suet. in Aug. 31. et Senec. de clem. I, 10. Sic in Galliae magistratibus summis, Cancellarii dignitas, et aliae quaedam ea donatae praerogatiua sunt. *H.*

z. Maiorem modum) Maiorem mensuram: modus enim de agri dicitur mensura. Horat. II. Sat. 6. *Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus. H.*

y. Bina tunc iugera) Varro de R. R. I. 10. *Antiquus noster ager ante bellum Punicum pendebat bina iugera, quod a Romulo primum diui-*

a. Numa instituit Deos fruge colere) Graeci, hordei primitiis, liboque, et placentis ex hordeo sale consperso, vnde κριθολόγοι dicti. *Dal.*

b. Mola falsa) Far sale mixtum id fuit, vt docet Ouid. Fast. I. 128. — *Quum Cereale sacerdos imponit libum, mixtaque farra sali. H.*

c. Quoniam tostum) Ouid. Fast. II. 521. *Vsibus admo-*

niti

aeque religiosas e. terminis f. agrorum. Hos enim Deos tunc maxime nouerant: ¹ Seiamque g. a ferendo,

A 4

rendo,

1. Seriamque. M.

niti flammis torrenda dedere, etc. H.

d. Fornacalia) Ad duodecimum Kal. Martias. De his Ouidius: *Curio legitimis tunc Fornacalia urbis Maximus indicit, nec stara sacra facit, etc.* Qui Fornacalibus non erant feriat, Quirinilibus expiabantur, quae id eo stultorum festa vocauerunt. Alex. ab Alex. c. 12. lib. III. Vide Festum in Populare. Dalec.

Fornacalia) Festus: *Fornacalia, feriae institutae sunt farris torrendi gratia: quod ad fornacem quae in pistrinis erat, sacrificium fieri solebat. Fornacalia sacra erant, quum far in fornaculis torrebant.* Excogitata simul Fornace Dea; quod in fornacibus precarentur farras recte torreret. Ouid. l. c. v. 527. *Facta Dea est Fornax: laeti Fornace coloni Orant, ut fruges temperet illa suas.* Curio legitimis nunc Fornacalia verbis Maximus indicit, etc. Non erant hae feriae statae, sed indictitiae. H.

e. Aequae religiosas) Ferias alteras notat, Terminalia appellata, a Deo agrorum Termino. Ouid. l. c. v. 639. *Nox ubi transierit, so-*

lito celebretur honore Separat iudicio qui Deus arua suo. Termine, siue lapis, siue es defossus in agro Stipes, ab antiquis tu quoque numen habes. Te duo diuersa domini de parte coronant: Binaque ferta tibi, binaque liba ferunt, etc. Februario mense Terminalia peragebantur. H.

f. Terminis agrorum) Terminalia, mense Februario. Ara Deo Termino statuebatur a dominis vtrimque: ligna concisa foco imponebantur: igni fruges canistro inspergebantur: puella fauos porrigebat, alii et vinum. Numae lege nullum animal immolabatur ex Plutarcho et Halicar. Ouid. II. Fastorum agnam et porcā sacrificari tradit. Horat. *Vel agna festis caesu Terminalibus.* Prudentius, Terminum cingi fasciis solitum, et rogari pulmone gallinae scribit. Gyraldus. *Vetus lex, Qui Terminum exarassit, ipsius et boueis sacrei sunt.* De eius sacro, et quibus ex rebus fieret, prolixè Alex. ab Alex. cap. 22. lib. II.

g. Seiamque a ferendo) Segetibus, quamdiu sub ter-

rendo, Segeſtam a ſegetibus appellabant: quarum ſimulacra in Circo *h.* videmus. Tertiã *i.* ex¹ his nomi-

1. Sic ex MSS. em. Hard. iis Gr.

ra ſunt, Seia propoſita eſt: enatis, Segeſta: quamdiu ſuper terram ſunt, collectis et conditis Tutilina. In vetuſtis exemplaribus hic legitur *Seriam*. Macrobius vocat *Saiam* et *Segeſtam Segeziam*. Tertullianus *Seſſiam*. Si quis *Salutem*, *Semoniam*, *Satam*, *Segetiam*, *Tutilinam* nominaveſſet, inquit Macrobius, *ei obſervandae feriae fuerunt*. Tertullianus, *Delphinas Neptuno vomunt columnae*, *Seſſias a ſementationibus*, *Meffias a meſſibus*, *Tutilinas a tutelis fructuum ſuſtinent*. Infra cap. 22. lib. XXXVI. Fortune, quam Seiam appellant, meminit Plinius. Dal.

g. Seiamque) Ita libri omnes, recte. Auguſt. de ciu. Dei IV. 8. *Sata frumenta, quamdiu ſub terra eſſent, praepoſitam voluerunt habere deam Seiam: quum vero iam ſuper terram eſſent et ſegetem facerent, Deam Segeziam: frumentis vero collectis atque reconditis, ut tuto ſervarentur, Deam Tutelinam praepoſuerunt*. At in nummo Saloninae Auguſtae inſcripto, *DEAE SEGETIAE*, caue hanc Deam Segeſtam pingi putes. Genius ciui-

tatis ſtat manibus expansis intra triumphalem arcum, ſed abſque lunae creſcentis effigie, quam Triſtanus addidit, Tom. III. p. 103. Sententia enim illius tituli haec eſt: *Decuriones Eduae Auguſtae Edicto Senatus Egnario Gallieno Egreſſis Triumphis inſignem Arcum Erexere*. Nummus eſt argenteus in Muſeo noſtro. H.

b. In Circo) In Circo Maximo, regione Urbis vnde cima. H.

i. Tertiã ex iis, etc.) Quidam hic τὸν Δόνουρον intel- ligunt, quem, ut ait Plutar- chus, ὑπὸ γένῳ ἐν ἀμύρ- σῳ, Pithoeus *Tertium* legit, et ad Terminum refert, nomi- nateque ad ſacra perti- nere arbitrantur, ut apud Horat. *male nominatis, Par- ciae verbis*, id eſt, irreligioſe contra fas et morum ſacro- rum pronuntiat. Quidam legendum cenſent, *Terminum ex XII. nominari ſub recto religio eſt*. Nam de Termino multa duodecim tabulis cauta fuiſſe cuius notum, in quas etiam for- taſſis credibile fuerit, tranſ- latam veterem Numae ſan- ctionem, ut Termino non niſi ſub diuo ſacrificaretur, quod

quod nefas putaret Terminum intra testum committere. Haec ad me D. Reginaldus, vir singularis doctrinae. Eadem et religio fuit iurandi Dium Fidium, ut ex Catone tradit Nonius. Iuraturi enim in compluvium prodibant. Apud eundem Varro De lib. educ. *Itaque domi rituis nostri qui per Dium Fidium iurare vult, prodire solet in publicum.* Fortunam Caluam quoque sub testo nominare religiosum fuisse tradidit Alex. ab Alex. cap. 13. lib. I. Hanc fortassis Plinius innuit. Tutilinam, cuius paulo ante ex Macrobio et Tertulliano meminimus, eam esse, quam sub testo nominare religio fuit, vult Turneb. c. 36. L. XX. Aduersariorum. Dal.

Tertiam) Segestam, quae ex Diis proxime appellatis tertium locum obtinet, nempe post Deum agrorum Terminum, Seiamque. Vide N. et Em. N. I. (hic pos.) *Tertiam*) Tutelinam, cuius Augustinus et alii meminere, eam esse Deam, quam nominare sub testo religio fuit, existimant Turnebus Adu. XX. 36. et Coel. Rhodiginus, XXI. 29. p. 1005. quoniam fortassis, ut Macrobius admonet, Sat. I. 16. p. 264. *apud veteres qui nominasset Salutem, Seimoniam, Seiam, Segeziam, Tutilinam ferias obseruabas,*

Verum ex eo ipso Macrobbii testimonio plane efficitur, non aliam hac in parte Tutelinae Deae, quam Seiae, Segestaeque conditionem fuisse: quum tamen dispar es eas fuisse hac silentii religione sub testo, Plinius velit. Et cur autem non liceret Tutelinam nominare, quam et in naui et in aedibus passim nominari et aduocari cernimus apud Petronium in Satyrico? Nam Tertull. L. de Spectac. c. 8. *Singula, inquit, ornamenta Circi, singula templa sunt. Sessias a sementationibus, Messias a messibus, Tutelinas a tutela fructuum sustinent columnae. Ante has tres arae trinis Diis parent, magnis, potentibus. Eosdem Samothracas existimant.* Ut igitur Sessia in Seiam, sic Messia Dea, quae altero nomine Segesta appellata fuit, sorte in Meiam commutata. propterea quod ea vox putidum quid olet ac sonat, sub testo eo nomine nominare religio fuit? Sed Segestam ipsam verius, ut arbitror, intellexit, quam nominari sub testo id circo religio fuit, quod ad aliam vocem molliendam, quae turpicula foret, vel inauspicata, nempe *Egesta*, vel *Egestas*, conficta illa existimaretur. Sic enim et de Siciliae oppido Festus refert: *Segesta, quae nunc appellatur*

nominare sub tecto religio est. Ac ne *k.* degustabant quidem novas fruges, aut vina, antequam sacerdotum primitias libassent.

III. (III.) ¹ Iugum *o.* vocabatur, quod vno iugo bouum

1. Iugerum. Gr. et Al.

tur, oppidum in Sicilia est, quod videtur Aeneas condidisse, praeposito ibi Egesto, qui eam Egestam nominavit. Sed praeposita ei S. littera est, ne obscuro nomine appellaretur, ut factum est in Maleuento, quod Beneuentum dictum est. Sane si eam, quam nominari sub tecto religio est, non ipse iam appellasset, minime nunc ipse diceret, *Tertiam ex his*: nam quid est aliud, *ex his*, quam ex proxime appellatis Diis? H.

k. Ac ne degustabant, etc.) Fuit et Ambaruale sacrum, quo maturis frugibus cum lacte, vino, fauo libarum fuisset, porca grauida, aut vitula immolabatur, velut et Cereri porca praecidanea, priusquam seges meteretur. Alex. ab Alex. cap. 12. lib. III. Vide Scalig. in Festum, voce An termini. Dal.

n. Ac ne degustabant) Sic etiam Censorinus in Praef. Tibull. L. I. el. 1. *Et quodcumque mihi pomum nouus educat annus, Libatum agricolae ponitur ante Deo.* H.

o. Iugerum vocabatur) Agros, et in agris iugera,

perticis olim metati sunt Itali. Propert. *Abstulerat miseris pertica tristes opes.* Barbari vero apud Herod. funibus, quos Romani, *Arui pendia* nominarunt, id est, ut Glossarion vetus exponit, *γεωμετρικὸς σχοίνος*: et inde Gallis *Arpen*, iugerum *πλεῖθρον*, quasi Aruipennium, *n* pro *d*, ut apud Plautum in Milite, *dispennite*, pro *dispendite*. Cato in Diris: *Pertica, quae nostros metata est impia agellos.* Scalig. Varro cap. 1. L. I. Columella cap. 1. L. V. Dal. Legendum hoc in loco, *Iugum*, recte monet ex Varr. de re rust. L. I. cap. 10. vir restituendis bonis auctoribus singulari natus fato Fulu. Vrsin.

Iugum vocabatur) Haec etiam Varro prodidit. Vide N. et Em. N. II. (paulo post) Aliud iugum, aliud iugerum est. Iugum hodie Aruerni vocant, *Ioug de terre.* *Iugum)* Prius legebatur *iugerum*: at *iugum* scribi oportere vel ex eo est perspicuum, quod de iugero postea agitur. Adde Varro-nem de R. R. 10, ita scripsisse

boum ¹ in die exarari posset. Actus, in quo boues agerentur ² cum aratro, vno impetu iusto. Hic erat cxx. pedum: duplicatusque in longitudinem *p.* iugerum faciebat. Dona amplissima Imperatorum ac fortium ciuium, quam tum quis vno die plurimum circumarauisset. Item quartarii *q.* farris, aut heminae, conferente populo. Cognomina etiam prima inde: Pilumni *r.*, qui pilum pistrinis

1. vno die. et Var. 2. sic et M. Turn. et Cb. quum aratur. Gr. et Al.

psisse: Modos, inquit, quibus metirentur rura, alius alios constituit. Nam in Hispania ulteriore metiuntur iugis: in Campania versibus: apud nos in agro Romano ac Lazio, iugeris. Iugum vocant, quod iuncti boues vno die exarare possunt. Versum dicunt centum pedes quoquoersum quadratum. Iugerum, quod quadratos duos actus habet. Actus quadratus, qui et latus est pedes CXX. et longus rotidem: is modus Acnua latine appellatur. Lege Agna, ex Columella, V. I. vbi et agna quid sit, et porca, definit. H.

p. In longitudinem) Ergo duo actus, inquit Colum. V. I. iugerum efficiunt longitudine pedum CCXL. latitudine pedum CXX. Galli semiugerum arepennem vocant. Baetici quoque, teste Isidoro, XV. 15. Nunc vero quod Gallis iugerum dicitur, perticis centum constat: perti-

cae singulae pedibus octo et decem: iugerum igitur, pedum est MCCCC. Vn arpent. Sed varia est in Gallis pro regionum diuersitate arpentis mensura: qua de re Du-Cangium in Glossario consule, verbo Arapennis. Notae, quae vulgo Tironis dicuntur, p. 163. Iugerum, Aripennis. Iuctus, forte pro Actus. H.

q. Quartarii farris) Haec vocabantur Adoreae dona, quorum paulo post meminit hoc ipso capite, et cap. 8. eiusdem libri. Dalec.

Item quartarii) fuit quartarius congii pars quarta: vti sexta, sextarius. De congio L. XIV. 19. De hemina, L. XXI. 109. H.

r. Pilumni) Pilumnum Deum Varro nominat, ac Pitumnum. Vide Politian. cap. 89. Miscellan. et Lilius Gyraldum. Vide et Signonium lib. De nominibus Roman. Rhodig. cap. 6. L. XXIV.

strinis inuenerat: Pisonis; a pisendo. Iam s. Fabiorum, ¹ Lentulorum, Ciceronum, vt ² quisque aliquod optime genus fereret. Iuniorum t. familiae Bubulcum ³ nominauerunt, qui bubus optime utebatur. Quin et in sacris nihil religiosius ⁴ confarreationis u. vinculo erat: Nouaeque x. nuptae far-

1. *Lentinorum. Cb.* 2. *quisquis. M.* 3. *nominauerunt. Cb.* 4. *confarrectationis. sic et Cb. confarreationis. Gr. et Al.*

XXIV, Alex. ab Alex. cap. 9. L. I. Dal.

Filummi) De eo Seruius, initio L. IX. Aeneidos *Pilummi*, inquit, *pisendi frumenti usum inuenit: vnde a pastoribus colitur. Ab ipso etiam pilum dicitur.* H.

s. *Iam Fabiorum*) Ergo a fabis ferendis Fabiorum, a lentibus Lentulorum, seu *Lentinorum*, vt MSS. habent: Ciceronum, a cicere, non quidem quod in vultu gereret, vt vulgus existimat, sed quod in agro optime fereret gentis eius auctor, cognomen inuentum. At Fabiorum quoque nomen a fabis quia FABATI legitur in nummo vetere apud Patin. in Roscia gente, p. 240. deductum esse, vulgo, sed falso, creditur. H.

t. *Iuniorum familiae Bubulcum nominauerunt qui bubus optime utebatur*) Scribendum arbitror, *Iuniorum familia a bubulco nomen inuenit, qui bubus optime utebatur.* Pint.

Bubulcum) In Iunia gente familiae vnus cognomen Bubulcorum fuit: ex qua C. Iunius Bubulcus, bis Consul, post dictator et Magister Equitum apud Liaium IX. p. 159. et 162. Et inter Aediles anni 297. C. Iunius, L. F. C. N. Brutus Bubulcus, in Pighii Fastis. H.

u. *Confarreationis*) Vfus ea voce Tacitus IV. *Patrios confarreatis parentibus genitos.* Et mox: *Omissa confarreati assuetudine, aut inter paucos retenta.* Est autem confarreatio, nouorum coniugum, aut amicorum, adhibito libo farreo, coniunctio. Contra, diffarreatio, coniugii, amicitiaeue, auctore Festo, per idem libum farreum dissolutio. Vide Dion. Halic. A. R. II. p. 95. Festus: *Farreum, genus libi ex farre factum.* Isidori Glossae: *Confarreatio, Confarreatus, consociatus.* Glossae Philoxeni: *Confarreatus; συμβίωσις καὶ τὸ ζευχθεῖς.* Vide

farreum praeferebant. Agrum male colere, Censorium z. probrum iudicabatur. Atque (vt refert Cato a.) quem virum ¹ bonum colonum dixissent, amplif-

z. boumque col. Ch.

Vide Glossar. V. Cl. Ducangii. H.

x. *Nouaeque nuptiae farreum, etc.*) Festo et Boethio matrimonia contrahebantur farreo libo adhibito, Plin. praelato. Itaque farreum hic libum plures eiusmodi exponunt. Seruatur mos ille praeferendi libum ante procedentes sponfas etiamnum apud rusticos Lugdunenses. Fortasse *farreum* hic fictilis est sartago, in qua far torrebatur, τὸ Φρύγετον. Iulius Pollux, Σάλων δὲ τὰς νύμφας ἰσθας ἐπὶ τὸν γάμον, ἐκέλευσε Φρύγετον Φέρειν σημεῖον. Tiberius] multa de confarreatis parentibus et confarreati modo differit. Dionysius sacras illas nuptias tradit, quod illis tantum Flamines vterentur. Idem et Boethius in Topicis, vxorem tribus modis haberi solitam scribens, farre siue confarreatione, quae peculiaris erat pontificibus: coemptione, quo solo modo dicebatur materfamilias; et vsu. *Farre conueniebatur in manum certis verbis, praesentibus decem testibus, sole-*

mi sacrificio facto, et adhibito pane farreo, inquit, Vlpianus. Vide Rhodig. cap. 27. L. XXVIII. Alex. cap. 5. L. II. Ræuardum cap. 12. et 16. L. IV. Varior. et apertius exp. 21. in L. XII. tabul. Sigonium c. 9. L. I. De antiq. jure ciu. Roman. Dal.

z. *Censorium*) Hoc est, animaduersione, ignominia et castigatione Censoria dignum. Notationem Censoriam dixit Cicero pro Cluent. n. 128. Castigationem Censoriam Plinius hoc libro, l. 7. Gellius IV. 12. p. 302. *Si quis agrum suum passus fuerat sordescere, eumque indiligenter curabat, ac neque arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam vineamque habuerat derelictam, non id sine poena fuit: sed erat opus Censorium, Censoresque aearium faciebant, etc. H.*

a. *Vt refert Cato*) Cato in praef. L. de R. R. p. 5. *Et virum bonum, inquit, quum laudabant, ita laudabant: Bonum agricolam, bonumque colonum: Amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur. H.*

amplissime laudasse ¹ existimabant. Hinc et locupletes dicebant, loci, hoc est, agri plenos. Pecunia *b.* ipsa a pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis ² Censoriis pascua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc solum vetigal fuerat. Multatio *c.* quoque non nisi ouium bouumque impendio dicebatur: non omittenda priscarum legum benevolentia. Cautum quippe est, ³ ne bouem, priusquam ouem, nominaret, qui indiceret multam. Ludos bouum causa celebrantes, Bubetios vocabant. Seruius rex, ouium bouumque effigie ⁴ primus *d.* aes signauit. Frugem quidem aratro

1. existimabantur. *M. et Cb.*
ne quis bouem? *Cb.*

b. Pecunia ipsa) Vide quae dicturi sumus L. XXXIII. s. 13. H.

c. Multatio quoque, etc.) Maxima multa non plus 30. bobus, et duabus ouibus fuit: minima, oue vna. Bos centum assibus aestimabatur: ouis decem. Romani reges, homicidii conuictos ariete multabant, qui supplicando diis immolaretur, vnde dicta supplicia. Alex. ab Alex. c. 53 Vide quod notatum est infra in cap. I. L. XXXIII. Vide et Budaeum 5. de Affe. Dal.

Multatio) Gellius, XI. I. p. 577. Multa quae appellatur suprema, inquit, instituta est in singulos duarum ouium, bouum triginta: pro copia scilicet bouum, proque ouium penuria. . . . Postea lege Hateria, constituti sunt

2. Censoris. *Cb.* 3.

4. primum. *Cb.*

in oues singulas aeris deni, in boues aeris centeni. Minima multa est ouis vnius, etc. Festus: Multam Osce dici putant poenam quamdam. *M.* Varro ait poenam esse, sed pecuniariam, de qua subtiliter in libro primo quaestionum epistolicarum refert. Maxima multa dixerunt trium millium et viginti assium: (Monetae Gallicae librae sunt 120. cum assibus sedecim;) quia non licebat quondam pluribus triginta bobus, et duobus ouibus quemquam multari: aestimabaturque bos centussibus, ouis decussibus. Et verbo Ouibus: Ouibus duabus multabantur apud antiquos in minoribus criminibus, etc. Iudiciorum multas in vaccis exsolui solitas apud Scotos, aliasque nationes, multis comprobata testimoniis V. Cl. Du-Cangius

aratro quaesitam furtim noctu pauisse, ac secuisse, puberi XII. e. tabulis ² capitale erat: suspensumque Cereri necari iuebant, grauius quam in homicidio conuictum: impubem Praetoris f. arbitrato verberari, noxiamque g. duplione decerni. Iam distin-

- I. capital erat sacratumque, etc. Lipsius. Legitur et, capital, in Cb. 2. sic ex MSS. em. Hard. M. noxiamue. Cb. noxiamue duplione decerni Raewardus. noxaeue duplionem decerni. Lipsius. noxamue duplionemue Gr. et Al.

gius in Glossario, verbo *Vaccae*. H.

d. *Primus aes signauit*) More Graecorum, ac praecipue Atheniensium, qui pecuniam suam boue signabant. Vnde apud eos nata paroemia, *Bouem habet in lingua*, in eos iaci solita, qui accepto pretio libere id quod vere sentiunt, effari non audent. Hesych. p. 197. Βῆς ἐπὶ γλωσση. Παροιμία ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων παρρησιάζεσθαι . . . διὰ τὸ τῶν Ἀθηναίων νόμισμα εἶχει βῆν ἐκχαραγμένον, etc. Quod et Scholiastes Aristophanis testatur in *Auibus*, p. 594. et Eustath. in *Iliad.* α. v. 449. p. 252. Vide quae dicenda sunt, L. XXXIII. 19. H.

e. XII. *tabulis capitale erat*) Verba XII. tabularum adscripta sunt infra c. 2. L. XXVIII. Dal.

XII *tabulis*) Ex tabula VII. c. 2. repetita lex est, *Qui frugem aratro quaesitam fur-*

tim nox pauit, secuitque, suspensus Cereri necator: impubes Praetoris arbitrato verberator; noxiamque duplione decernito. Hoc est, vt Gothofredus interpretatur: Qui frugem aratro partam furtim noctu paueri immaturam, vel maturam secuerit, Cereri facer et deuotus suspendio necator. Impubes tamen si id fecerit, arbitrio Praetoris verberator, damnumque datum in duplum sarcito. H.

f. *Praetoris arbitrato verberari*) Praetorem accipe Consulem, Decemuirorum seculo nomen id in Consulibus fuit, nondum creatis Praetoribus. Apud Nonium Varro *Praetores* inquit dictos, quod populo praeceant, vt *Consules*, quod Senatam consulant. Dal.

Praetoris) Hoc est, Iudicis, siue Consulis. Nam regibus exactis iidem erant Praetores, qui Consules: iidem quoque a iudicando dicti Iudices

distinctio *h.* honorumque ciuitatis ipsius non aliunde erat. Rusticae *i.* tribus laudatissimae eorum, qui rura haberent. — Urbanae vero, in quas transferri ¹ ignominia esset, desidiae probro. Itaque *k.* quatuor solae erant a partibus urbis, ² in quibus habitabant, Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina. Nundi-

¹. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. et Ch. ignominiae.
Gr. et Ab. ². in quibus. Ch.

dices. Ita vulgo statuunt eruditi, sed falso, opinor: quae multo tractata prolixius vide apud Vossium in Etymol. H.

g. Noxamue duplionemue decerni) Si verberum poenam effugeret, commissam noxiam duplo sarciret, quam quanti a bonis viris aestimatum fuisset damnum. Dal.

b. Iam distinctio, etc.) Liuius l. I. in tribuum distinctione non nihil dissentit a Varrone, Festo, Asconio, Plutarcho. De earum cognomine et origine prolixè Alex. ab Alex. c. 17. lib. I. Vide et Turn. cap. 17. lib. XXX. Dalec.

i. Rusticae tribus, etc.) Columella in Praefatione. Dal.

Rusticae) Colum. in praef. At mebercule vera illa Romuli proles, . . . semper rusticam plebem praeposuit urbanae. Vt enim qui in villis intra conscripta morarentur, quam

qui foris terram molirentur, ignauiores habitus: sic eos qui sub umbra ciuitatis intra moenia desides cunctarentur, quam qui rura colerent, . . . segniores visi. H.

k. Itaque quatuor) Tres modo fuisse, aliisque nominibus scribit Asconius Ped. in or. 3. contra Verrem, nempe Tatiensem vnam a Tatio rege: Ramnensem alteram a Romulo: Lucerem aliam a Lucumone: post de nominibus Subinarum plures fuisse: ad postremum XXX. et quinque factas. Sed Varro de L. L. IV. Ab hoc quoque quatuor partes Urbis, tribus dictae, ab locis: Suburrana, Collina, Pallatina. Et Festus: Urbanas tribus appellabant, in quas urbs erat dispartita a Seruio Tullio rege: id est, Suburrana, Palatina, Esquilina, Collina. H.

l. Suburrana) Et tribus et

Nundinis *m.* urbem ¹ reuifitabant, et ideo *n.* comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs *o.* rustica auocaretur. Quies *p.* somnusque in stramentis erat. Gloriam *q.* denique ipsam a farris honore

1. reuifebant, et ideo comitia non nisi nund. Ver.

et regio Urbis sic est appellata auctore Festo, quasi Succurana, a statiuo praefidio quod solitum esset succurrere Exquidiis, infestantibus eam partem Urbis Gabinis. Fuisse in regione Urbis tertia, auctor est P. Victor. Palatium, a qua Palatina, in regione decima fuit: Exquiliae, cum porta Collina, in quinta. H.

m. Nundinis urbem, etc.) Seculis prioribus nundinae frequentiores, ac tertio quoque die mercatus frequens. Alex. ab Alexand. c. II. L. III. Dal.

n. Et ideo Comitia nundinis) Vide N. et Em. N. III. (hic pos.) *Et ideo)* Qui nisi nundinis reponi volunt, et omnium exemplarium auctoritati refragantur, et Festo in Fragm. p. 21. *Nundinas feriatum diem esse voluerunt antiqui, ut rustici conuenirent mercanai vendendique causa: cumque nefastum, ne si liceret cum populo agi, interpellarentur nundinatores. Qui suam emendationem Varronis, Columellae et Dionysii Halicarnassei testimonio corroboratam putant,*

Vol. VI.

recentiorem Urbis morem cum prisco maiorum instituto commutant. H.

o. Ne plebs rustica auocaretur) Ne a legibus accipiendis, quae trinundino dabantur, plebs auocaretur: ne interpellarentur nundinatores, ut rusticis in urbem euntibus componere transigereque lites commode liceret. De Comitibus Centuriatis, Curiatis, Calatis, Tributis, longam narrationem vide apud Alex. ab Alexand. cap. 3. 4. Dal.

p. Quies) Ouid. Fast. I. 205. de Saturni aevo: *Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem, Et fenum capiti supposuisse suo.* Et Fast. III. 183, de Romulo: *Aspice de canna, straminibusque domum. In stipula placidi capiebant munera somni: Et tamen ex illo venit in astra toro.* H.

Quies, somnusque in stramentis erat) Lucretius: *Et frutices inter condebant squalida membra, Cirsum se foliis, et frondibus inuoluentes.* Dal.

q. Gloriam) Festus: *Adorem laudem, siue gloriam*

B

dica-

adoream r. appellabant. Equidem ¹ ipsa etiam verba priscae significationis admiror. Ita enim est in commentariis Pontificum: Augurio s. canario agendo dies constituentur, priusquam frumenta vaginis t. exeant, et antequam in vaginas perueniant.

IV. Ergo u. iis moribus non modo sufficiebant fruges, nulla prouinciarum pascente Italiam, verum etiam annonae vilitas incredibilis erat. Manius x. Marcius Aedilis plebis primum frumentum

i. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. Equidem etiam ^{popu-}
verba Gr. et Al.

dicebant: quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret. Vel potius, qui farre a populo donatus esset: nam, vt Plinius paulo ante, dona populi amplissima fuere quartarii aut heminae farris. Horat. Carm. IV. 4. *Et pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris Qui primus alma risit adorea.* H.

r. Adoream appellabant) Ador, far: vel ab adurendo, vel ab edendo. In Gloss. veteri, *ἄδος, ἄνη*: adorioſus ἔνδοξος. Sic laus vocata est, postquam victoria parta, militi praemium frumentum fuit. Plaut. in Amphitr. *Qui multa praeda, atque adorea affecit populares suos.* Dal.

s. Augurio canario) Augurium canarium, sacrum, quod se rufa cane fiebat, placendo caniculae fideri, quod frugibus inimicissimum est. *περισυλακισμὸν* Graeci et *κυνόφοντιν* vocant.

Plur. Vide Liliū Gyraldum L. 17. *Pro cane sidereo canis hic imponitur arae; Et, quare fiat, nil nisi nomen habet.* Dal.

Augurio canario) Sacrum id erat, quod ex rufa cane fiebat, vti fusius docebimus, f. 69. H.

z. Vaginis exeant) Primitus spica quum oritur, in vagina est, inquit Varro de R. R. l. 48. Idem c. 32. *Frumentum dicunt quindecim diebus esse in vaginis, quindecim florere, quindecim exarescere, quum sit maturum.* H.

u. Ergo iis moribus) Egrege haec amplificat Colum. in praef. p. 7. H.

x. Manius Marcius) Contigisse id Pighio videtur A. V. CCXCVIII. h. e. M. Val. Maximo, Sp. Virginio Tricosto CoSS. Exstat huius M. Marcii nummus aeex re ap. Patinum p. 166. quem Mar-

cum

populo ¹ in modios assibus *y.* donauit. Minucius ². Augurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium in trinis nundinis ad assem redegit vndecimus plebei Tribunus: qua de causa statua ^a, ei extra

B 2

por-

¹. in medio passibus donauit. Cb.

cum Marcium, pro Manio Marcio falso appellat. H.

y. Assibus donauit) Verus Romanorum as, Gallicae monetae facit denarios aereos octonos. Vide quae diximus L. IV. 1. H.

2. Minucius Augurinus) In denarii vetusti altera parte columna sculpta est, cum duabus spicis ad basim, statua in fastigio, imagine hinc prope columnam Augurini lituum in manu tenentis, illinc Spur. Melii pedem imponentis orbi, cum his literis: T. MINVCI. C. F. AVGVRI. In alius denarii auersa parte expressa est eadem columna, cum dimidiato corpore leonum duorum, et spicis duabus ad basim, statua in summo, imagine prope columnam hinc tenentis lituum, illinc panes vtraque manu regentis. Liuius L. IV. scribit, Minucium extra portam Trigeminam aurato boue donatum fuisse. Dal.

Minucius) Lucius ei praenomen est in codd. R. Colb. Thuan. In aliis MSS. et in libris editis nullum habet praenomen, Vide L. XXXIV.

II. vbi *Publius* est. A. V. CCCXVII. praefectus annonae Sp. Melii consilia retexit, qui tum regnum largitionibus affectabat. Liuius IV. p. 72. *L. Minucius boue aurato extra portam Trigeminam est donatus, ne plebe quidem inuita, quia frumentum Melianum assibus in modios aestimarum plebi diuisit. Hunc Minucium apud quosdam auctores transisse a Patribus ad plebem, vndecimumque Tribunum plebis cooptatum, seditionem motam ex Meliana caede sedasse, inuenio. Quam Minucium Plinius tradit vndecimum fuisse Tribunum plebei, caue propterea credas vnicum vquam fuisse, ac sua ipsius aetate, Tribunum plebis, non plures simul. H.*

a. Statua ei) Exstat insignae huius rei monumentum in vetere nummo familiae Minuciae, ap. Patin. p. 179 expressa ei columna, cui imposita viri statua est, adiecto annonae symbolo, spicis duabus, etc. Dicitur de eo iterum L. XXXIV. II. Aurato praeterea boue donatum, vt diximus, prodidit Liuius

portam Trigeminam) *b.*, a populo stipe collata statuta est. ¹ Trebius *c.* in Aedilitate affibus populo ² frumentum praestitit: quam ob causam et ei statuae in Capitolio ac Palatio dicatae sunt: ipse supremo die populi humeris portatus in rogam est. ³ Verum *d.* quo anno Mater Deum aduecta Romam est, *e.* maiorem ea ⁴ aestate messem, quam antecedentibus annis decem, ⁵ factam esse tradunt. M. Varro auctor est, quum L. Metellus *f.* in triumpho pluri-

1. Treius. Cb. 2. frum. in medios praest. Ver. 3.
 Quo verum Cb. 4. sic quoque, Turn. maiorem ea
 aestate, quam Gr. et Al. 5. facta esset. M.

nus l. l. Simile grati animi monumentum in simili beneficio Neruae nummus exhibet cum hac epigraphe: PLEBEI VRBANAЕ FRUMENTO CONSTITVTO. H.

b. Trigeminam) Qua tergemini fratres Horatii exierunt. Inde ei portae nomen. Eadem Ostiensis ab Ammiano, Procopio, ceterisque eius aevi scriptoribus appellatur. Hodie Porta S. Pauli, ab aede vicina. H.

c. Trebius) A. V. CCCXLV. Trebii apud Gruter. frequens mentio: Treii nulla, quem hoc loco substituere quidam volunt. H.

d. Verum quo anno) M. Corn. Cethego, P. Sempronio Tuditano CoSS. anno DL. qui belli Punici secundi quintus decimus fuit, in-

quit Linius, XXIX. p. 342. H.

e. Maiorem ea aestate messem) Aberat haec vox postrema messem, a libris omnibus ad hunc diem editis, mutila idcirco obscuraque sententia. Adiecimus eam ductu admonituque codd. MSS. R. etc. in quibus maioreni ea aestatem esse legimus: quod et ante nos Turnebus vidit, Aduu. L. I. 20. p. 21. H.

f. L. Metellus) Diximus L. VIII. 6. contigisse id A. V. DCIV. bello Punico primo. Quia et Catonis aeuo, scribens de fertilitate et copia Galliae Cisalpinae. Polybius, L. II. Suis etiam temporibus, ait, medimum frumenti Siculum quatuor obolis venisse: bordei, duobus: metretam autem vini, tantidem quanti bordeum. Lipsum

plurimos duxit elephantos, assibus singulis farris modios fuisse: *g.* item vini congios, ficique siccae pondo xxx. olei pondo x. carnis pondo xii. Nec e latifundiis *h.* singulorum contingebat arcentium vicinos: quippe *i.* etiam lege Stolonis Licinii incluso *k.* modo quingentorum iugerum, et ipso sua lege damnato, quum substituta filii persona amplius possideret. Luxuriantis iam Reipublicae fuit ista mensura. Manii *l.* quidem Curii, post trium-

B 3

phos

psium vide de Magnit. Rom. IV. 9. H.

g. Item vini) Assibus fuisse subintellige, quod et subsequentium mercium tum pretium fuit. De hac annonae vilitate dictum L. XV. I. H.

b. Nec e latifundiis) Nec tanta vilitas annonae contingebat e latis amplisque fundis, quales nunc singuli possident, qui et vicinos suos arcent, immodica possidendi cupiditate. H.

i. Quippe etiam lege Stolonis) Columella cap. 3. L. I. Liuius L. VII. Decad. I. Varro c. 2. L. I. Valer, c. 6. L. VIII. Dal.

k. Incluso modo) Definita agri mensura quingentibus iugeribus. Varro de R. R. I. Nam Stolonis illa lex quae vetat plus quingenta iugera habere ciuem Romanum, et qui propter diligentiam culturae Stolonium confirmavit cognomen, etc. Val. Max. VIII. 6. n. 3. p. 381. C. Licinius, Stolo... quum

lege sanxisset, ne quis amplius quam quingenta agri iugera possideret, ipse mille comparauit: dissimulandique criminis causa, dimidiam partem filio emancipauit. Quam ob causam a M. Popilio Laenare accusatus, primus sua lege cecidit: ac docuit, nihil aliud praecipere debere, nisi quod quisque sibi imperauerit. Decem millibus aeris damnatum a Popilio, hoc est, monetae Gallicae libris quadringentis, Liuius prodidit, L. VII. p. 126. quod emancipando filium legi fraudem fecisset. Vide et Colum. L. I. 3. p. 18. et Plutarch. in Camillo, p. 150. H.

l. Manii quidem Curii) Valer. Max. cap. 3. L. IV. Dal.

Manii quidem) Vide Plutarch. in Apophth. p. 194. Μάνιος Κέρτος, etc. Valer. Max. IV. 3. p. 209. de Manio Curio: Decretis a Senatu decem iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta, popu-

phos immensumque terrarum' iadictum imperio, nota concio est: perniciosum intelligi ciuem, cui septem iugera non essent satis. Haec autem mensura plebei post exactos *m.* reges assignata est. Quae nam ergo tantae vbertatis causa erat? Ipsorum *n.* tunc manibus Imperatorum colebantur agri: vt fas est credere, gaudente terra vomere laureato et triumphali aratore: siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella; eademque diligentia arua disponebant, qua castra: siue honestis manibus omnia laetius proueniunt, quoniam et curiosius fiunt. Serentem inuenerunt dati *o.* honores ¹ Seranum *p.*, ² vnde cognomen. Aranti *q.* quatuor sua

1. Sic et Val. Max. Serranum. Gr. 2. vnde ei et cogn. Cb.

popularis assignationis modum non excessit: parum idoneum reipubl. ciuem existimans, qui eo quod reliquis tribueretur, contentus non esset. Idem etiam refert Colum. L. I. 3. p. 18. De eo iam diximus L. VII. 15. H.

m. Post exactos reges) Varro. l. c. Eiusdem gentis Stolonum C. Licinius Tribunus plebis quum esset post reges exactos annis CCCLXV. primus populum ad leges accipiundas in septem iugera forensia e Comitio eduxit. H.

n. Ipsorum tunc manibus, etc.) Seneca Epist. 87. de Scipione Africano: In hoc agello ille Carthaginis horror, cui Roma debet, quod tantum semel capta est, abluebat corpus laboribus rusticis fessum. Exercebat enim opere se ter-

ramque, vt mos fuit priscis, subigebat. Dal.

o. Dati honores) Nempe Consularus, quem gessit is cum Cn. Corn. Blasio, A. V. CCCCXCVII. Fuit ei M. Atilius Regulus nomen: cognomen Seranus, a ferendo, vt volunt: quo Maro alludit Aeneid. VI. v. 844. Et te sulco, Serane, serentem. Tamen in nummis veteribus quam plurimis Atiliae gentis, Saranum scribi, non Seranum vidimus. Vide et apud Patin. in fam. Atilia p. 42. Vide Val. Max. IV. 4. p. 217. H.

p. Serranum) C. Atilius is fuit ab aratro accersitus ad consulatum, qui collega Cn. Cornelio pugnauit cum Poenis, et de iis triumphauit. Cicero pro Roscio, in Cato-

sua iugera in Vaticano, quae Prata r. Quinctia ap-
pellan-

B 4

Catone, Valer. Max. L. IV. c. 4. Apuleius in apologia. Seruius nulla historiae fide Dictatorem fuisse tradit. Virgil. --- et te sulco Serrane ferentem. Sertor dictus qui per fationem natus, auctore Probo. Dal.

q. Aranti) Non minus eleganter Liuius III. p. 51. *Spes unica imperii Populi Romani L. Quinctius trans Tiberim quatuor iugerum colebat agrum, quae Prata Quinctia vocantur. Ibi ab legatis, seu fossam fodiens bipalio innixus, seu quum araret: operi certe, id quod constat, agresti intentus, salute data inuicem, reditaque: rogatus ut . . . rogatus mandata senatus audiret, admiratus, rogansque, Satin' salua essent omnia, rogant' propere e tugurio proferre uxorem Reciliam iubet: qua simul absterfo puluere ac sudore velatus processit, etc.* Vide etiam Colum. in praef. p. 6. Gessit is Dictaturam anno Urbis Vt CCXCVI. Fasti quidem prodidere. H.

r. Prata Quinctia) Festus: *Quinctia prata dicta sunt a Quinctio Cincinnato, quod sibi damnato filio vendidit omnibus quatuor iugerum agrum trans Tiberim parauerat.* Fuere haec prata inter vineam Mediceam et molem Hadriani,

sive Castellum S. Angeli hodieque campo ei nomen, *i Prati.* In nummis familiae, Quinctiae ap. Pat. p. 236. n. 3. ex aere mediocri, legitur in ambitu: T. QVINCTIVS CRISPINVS III VIR. A. A. A. F. F. In medio, SC. In altera parte, intra coronam querceam, ob ciues seruatos, AVGVSTVS TRIBVNIC. POTEST. Verum perpulcrum et singularem alterum ex auro vidimus nuper in hac urbe, apud D. De Clesues, qui nummus fuit haecenus Antiquariis inexploratus. Prior superficies vultum exhibet huius Quinctii Cincinnati, quem Plinius nunc celebrat: impexa caesarie, barba veluti haud dudum rasa: sic vt annos praeferat vix quadraginta. In altera pagina stat Victoria alata, laeuapalmam gestans, dextra coronam: qualis omnino pingitur in nummis Alexandri Magni. Latere dextro, QVINCTI Quinctius: sine praenomine, vel cognomine: quae nota vtraque caput hunc fuisse Quinctiae gentis indicat: vt et Victoria, hostium Reipublicae domitorem in Dictatura: et capilli sponte flexi, Cincinnatum: quod ei cognomen primo datum ex loco,

pellantur, Cincinnato viator attulit Dictaturam, et quidem, vt traditur s., ⁱ nudo, plenoque pulueris etiamnum ore. Cui Viator t., Vela corpus, inquit,

i. nodo manus pleno, quae nuncia morum. Turn.

ioco, postea laudi et gloriae fuit. Quum esset igitur T. Quinctius sub Augusto Triumvir Auro Argento Aere flando feriundo, in honorem illius ex aetate suis, qui esset celebratissimus, et ex quo se genus trahere gloriaretur, nummum cudid aureum istum eximium: fecitque eiusdem ponderis, cuius sunt Alexandri M. aurea numismata. Vultum virorum insignium in nummis ferire Romae non licuit ante Pompeii tempora: anteriores, quorum vultus in nummis cernimus, ab eorum posteris, siquidem Triumviri monetales essent, aut eorundem iussu vel permisso, si Consules; hunc sub Caesaribus honorem obtinere, in auro, vel argento; vt in nummis Syllae Felicis obseruauimus. H.

s. Traditur, nudo, etc.) Traditur nodo manus pleno, quae nuntia morum. Turneb. c. 18. XXX. nodo manus, manus comprehensione, quoniam is manu stiuam aratrium tenebat. Arantem enim viator inuenit, Persius --- sulcoque terens dentalia Quin-

ti, Quem trepida ante boues dictaturam induit vxor, Et sua aratra domum lictor tulit. Cicer. et Valer. locis citatis. Dal.

t. Viator, Vela corpus, inquit, vt proferam Senatus populiue mandata) In optimo Chiffet. est proferam. Nec dubito, quin rectius. Neque enim perlata sunt, priusquam audita et pronuntiata et pronuntiando traduntur, quod quid aliud, quam proferuntur. Similiter apud Iuuenalem Sat. 6. vers. 390. dictataque verba Pertulit, genere loquendi Satyram admodum decenti in precibus praesertim parum probatis a sacerdote praeunte ad deos scilicet secundum consuetudinem, vt habet Vetus Scholiastes. Non ergo proferam. Gronouius.

(Cui viator) Vn Huiffier. Colum. in praef. p. 7. Illis, ait, temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur: et quum consilium publicum desiderabatur, a villis arcesserantur in Senatum. Ex quo, qui eos euocabant, Viatores nominati sunt. Vide etiam Festum, verbo Viatores. H.

Inscriptique a. vultus exercent: non tamen b. furda tellure, quae parens appellatur, colique c. dicitur, ipsa: honore c. 4 his assumpto, vt non in-
uita

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. inscripti vultus Gr. et Al. 2. non tam. Turn. et Cb. 3. dicitur et ipsa Gr. 4. hinc. M. ab bis. sumpto. Cb.

a. *Inscripti vultus exercent*) Stigmatiae, vel Stigmatici mancipia ob insigne aliquod flagitium iniustis signis notata, praecipue literis, quamobrem *literata* etiam uerunt, quomodo, et equos nunc *καππατίας*, nunc *Symphoras*, a notis K. et Σ. Rhodig. c. 31. L. VII. Atheniensibus capituius imaginem equi Syracusanos cauterio impressisse notum est: Athenienses vero Samiorum fronti candente ferro inscripsisse noctuam: quamobrem et Samium notatum seruum dici idem Rhodig. censet, c. II. XI. cap. 27. XV. Samios Atheniensium captiuis noctuam inuisse, et Athenienses Samiis Samaenam, quod nauigii genus est, docet Brod. c. 24. IV. Alex ab Alexand. c. 18. IV. Plutarchus auctor est Thracas in vltionem Orphei suas vxores notare solitos. Valer. Max. *Seruus ab eo vinculorum poena coercitus, inexpugnabilique litterarum nota per summam oris contumeliam iniustus.* Phocylides, *σύματα μὴ γράψης ἐπονειδίῳ θεράποντα.* Pi-

thoeus c. 9. II. Eiusmodi feruos *stigmaticos* Cicer. II. offic. *cicatrice stigmofos* Plinius iunior L. V. Epist. *literatos* Plautus appellat. *Alexander Pheueus quum infinito amore Thebes vxoris teneretur, ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum compunctum notis Threiciis, stricto gladio iubebar anteire.* Valer. Max. cap. 15. IX. Dal.

Inscriptique) Notata frons stigmatē, quod iniuri seruis soleret. Aufonius de Pergamo scriptore seruo ac fugitiuo: *Tam segnis scriptor, quam lentus, Pergame, cursu fugisti, et primo captus es in stadio. Ergo notas scriptor tolerasti, Pergame, vultu: Et quas neglexit dextera, frons patitur.* De hisce stigmatibus vide Gothofr. in Cod. Theod. L. IX. tit. 40. de poenis, p. 294. H.

b. *Non tamen furda*) Quamquam vilissimorum hominum manibus colitur, quod ipsa poscitur, benigne producit. H.

c. *Honore*) Honorem iis nominibus, sibi habitum tellus sumit vltro, eoque contenta

uita d. ea, ¹ et indignata, credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum e. non eadem emolumenta esse, quae ² fuerint Imperatorum.

V. Igitur de cultura agri praecipere principale fuit ³ et apud exteros. Siquidem f. et reges fecere, Hiero g., ⁴ Philometor Attalus, Archelaus: et duces

1. sic ex MSS. em. Hard. et indignante Ch. et indigne ferente Gr. et Al. 2. fuerunt. M. 3. etiam Gr.

4. sic et Turn. Philometor, Attalus distinctim Gr. et Al.

zenta est: vt non ab inuita ea et indignata fieri istud credatur, quod fructus edat quos rogatur, nec furda sit. H.

d. Vt non inuita ea et indigne ferente credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum non eadem emolumenta esse quae fuerunt imperatorum). Legendum puto cum maiore littera et cum interrogatione, Et non inuita ea et indigne ferente credatur id fieri. Et nos miramur, etc. Pint.

e. Ergastulorum non eadem, etc.) Sic μετωρυμινωδες seruos, qui in villarum ergastulis, id est, cellis subterraneis obscuris custodiebantur, vt et posthac capite sexto. Vide Brissonium cap. 9. L. II. Dal.

Ergastulorum) Hoc est, seruorum, qui in ergastulis diu detenti. H.

f. Siquidem et reges) De his egimus in Auctorum Indice. H.

g. Hiero Philometor, Attalus) Aestimandum sintne duos auctores Philometor et Attalus, an vnus tantum. Nam Plinius hic duos accipere videtur, vt apparet etiam ex Indice praesentis libri, vbi tam in exemplari scripto, quam in impressis sic habetur: *Externis, Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege.* Videtur etiam Columella huius esse opinionis L. I. c. i. Siculi quoque, inquit, non mediocri cura negotium istud profsequuti sunt. Hieron. et Epicharmus discipulus, Philometor et Attalus. At M. Varro L. I. capite item II. vnum tantum intelligit Philometorem Attalum his verbis: *Hi sunt quos habere in consilio poteris, quum quid consulere voles: Hiero Siculus, et Attalus Philometor.* A Varrone autem magis sto; nam Attalus rex Asiae, studiosus rei rusticae, amicus populi Roma-

Xenophon, et Poenus etiam Mago: cui quidem tantum honorem Senatus noster habuit Carthagine capta, ut quum regulis Africae bibliothecas donaret, unius eius duodetriginta volumina censeret in Latinam linguam transferenda, quum iam M. Cato praecepta condidisset: peritisque *h.* linguae Punicae dandum negotium, in quo praecessit omnes vir clarissimae *i.* familiae D. ¹ Silanus. Sapientes vero complures, quos sequentes *k.* praetexuimus in hoc volumine, non ingratis *l.* nominando M. Varrone, ² qui octogesimum *m.* primum vitae annum

- s.* Syllanus sapientiae compositissimae, quos sequeremur, etc. Ver. Silanus. Sapientiae vero composuissent, (leg. compositissimae) quos sequimur, praetex. hoc in vol. non in grege. Legit et in grege, Turn. 2. qui septuagesimum. M.

Romani, quem post mortem reliquit heredem, Philometor cognominatus est, ob pietatem puto erga matrem, ut colligitur ex Strabone L. XIII. et Trogo Pompeio L. XXXVI. *Fin.*

b. Peritisque linguae Punicae) MSS. R. etc. peritisque Punice, ut sit adverbium, sicut Graece, Latine. H.

i. Clarissimae familiae) Nam ex ea familia fuere, ut iam diximus, A. Licinius Nerua Silanus, Triumvir Monetalis sub Augusto: Silanus, Orienti praefectus, in nummis ANTIOXEON, sub Tiberio: M. Silanus, nepos neptis Augusti apud Plinium, L. VII. II. et ex eo natus Aelius Silanus,

frater Neruae Imp. in nummo inscripto AESILLAS, quem alibi explicuimus. Clarissimae igitur familiae Decimus Silanus iste fuit. H.

k. Quos sequentes) Qui priorum tempora subsequuti sunt, quosque huius operis initio appellauimus, nempe L. I. In MSS. R. 2. quos sequeremur, scriptura haud penitus improbanda. H.

l. Non ingratis) Ex infinito numero libenter Varronem appellamus. In MSS. R. 2. non in grege, quasi extra gregem nominando, quia antecellit. H.

m. Qui octogesimum primum vitae annum agens, etc.) Octogesimum taptum, non octogesimum primum, Varro ipse

num agens, de ea re prodendum putauit. (IV.) Apud Romanos multo ferior vitium cultura esse cepit. Primoque, ut necesse erat, arua tantum coluere: quorum¹ nobis ratio nunc tractabitur non vulgari modo: verum, ut adhuc fecimus, et vetustis et postea inuentis omni cura perquisitis, causaque rerum et ratione simul² eruta. Dicemus et sidera, siderumque ipsorum terrestria signa dabimus indubitata: quandoquidem qui adhuc ea diligentius tractauere, quibusuis³ potius, quam agricolis, scripsisse possunt videri.

VI. Ac primum omnium oraculis maiore ex parte agemus, quae non in alio vitae genere plura certiorae sunt. Cur enim non videantur oracula, a certissimo n. 4 die maximeque veridico vsu profeta?

1. nobis. Ch. 2. erudita. M. 3. sic ex MSS. em.
Hard. quibusuis oratoribus potius Gr. et Al. 4.
deo. Lips.

ipse de se prodit in ipso statim operis ingressu, *Cogitans*, inquit, etc. v. sq. obf. Pint.

Octogesimum primum) Varro statim in ipso operis ingressu, de R. R. l. 1. *Cogitans*, inquit, esse properandum, quod (ut dicitur) si est homo bulla, eo magis senex. Annus enim octogesimus admonet me, ut sarcinas colligam, antequam proficiscar e vita. In quo Varronis loco vnitatis notam excidisse e numero annorum Varronis, Fulu. Vrfinus in Nott. p. IO. recte admonuit. H.

n. A certissimo die maximeque veridico, etc.) Scribendum deo non die, deum

enim appellat vsum, quem admodum et Menander *ναῖστος*, hoc est, oportunitatem, seu occasionem deum appellat, auctore Pallada primo Epigrammaton tomo. Notum et Posidippi epigramma in Occasionem et Poenitentiam, quod Latine vertit Ausonius poeta, in quo Occasio deam se appellat: *Sum Dea quae raro et paucis occasio nota.* Pint.

Certissimo die) Nam dies vsus affert, qui optimus omnium est magister. MSS. omnes, die, recte: non, deo, ut Lipsio visum. In hanc sententiam Colum. egregie, l. 1. *Vsus et experientia do-*
minan-

Etā? Principium autem a Catone sumemus. (V.) Fortissimi o. viri et milites strenuissimi ex agricolis gignuntur p., minimeque male cogitantes. Praedium ne cupide emas. In re rustica operae ne parcas, in agro emendo minime. Quod male emptum est, semper poenitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet: ¹ aquam q., viam, et vicinum. Singula r. magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato s. in conterminis hoc amplius aestimari iubet, quo pacto niteant: ² In bona enim, inquit,

1. sic quoque Turn. aquarum vim. Gr. et Al. 2. sic ex MSS em. Hard. in bona enim (sic et M.) reg. benenitent. Turn. In bono est, inquit, religione benenitenti. Ch. In bona est, inquit, regione bona nitere. Gr. et Al.

minantur in artibus: neque est vlla disciplina, in qua non peccando discatur, etc. H.

o. Fortissimi) Haec Cato in praef. L. de R. R. p. 5. H.

p. Ex agricolis gignuntur) Cato cap. 1. et 2. Vegetius L. I. De militum delectu; vide et Alex ab Alexand cap. 20. L. I. Dalec.

q. Aquam; viam, et vicinum) Vide N. et Em. N. IV. (hic pos. Ag.) In MSS. R. aliisque aquam, vim. In editis, aquarum vim, male. Cato in praef. de R. R. p. 4. aquam, viam, scribendum suggerit. Loco, inquit, salubri ager fiet, bonumque aquarium (alii codd. boumque aquarium) oppidum validum prope fiet, aut mare, aut amnis, qua naues ambulent, aut via

bona celebrisque. Colum. quoque L. I. 3. p. 16. Post haec duo principalia subiungebat Cato illa non minus intuentia: viam, et aquam, et vicinum. Multum conferre agris iter commodum: primum, quod est maximum, ipsam praesentiam domini, qui libentius commeaturus sit, si vexationem viae non reformidet: deinde ad vehenda et exportanda utensilia . . . De bonitate aquae ita omnibus clarum est, ut pluribus non sit differendum . . . De vicini commodo non est quidem certum, quem nonnumquam mors, aliaeque nobiscum diuersae causae mutant, etc. H.

r. Singula magnas) Has interpretationes ex Colum. dabimus in N. et Em. num. cit. H. paulo ante.

inquit, regione bene nitent. Atilius *t.* ¹ Regulus, ille Punico *u.* bello bis Consul, aiebat, neque fecundissimis locis insalubrem agrum parandum, neque effeti saluberrimum. Salubritas loci non semper incolarum colore detegitur, quoniam assueti etiam in pestilentibus durant. Praeterea sunt quaedam partibus anni salubria; nihil autem salutare est, nisi quod toto anno ² salubre. Malus *x.* est ager, cum quo dominus luctatur. Cato *y.* inter prima spectari iubet, ³ ut solum sua virtute ⁴ valeat, qua dictum *z.* est positione: ut operariorum *a.* copia prope sit, oppidumque validum: ut nauigiorum euectus vel iterum: ut bene aedificatus et cul-

1. Atilius. Gr. 2. salubre est. Ch. 3. non. V.

Lego, num.

4. alat. M.

s. Cato) Cap. I. Dal.

Cato in) Cato l. c. *Vicini quo pacto nitent, id animum aduertio; in bona regione bene nitere oportebit, etc.* H.

cum auctoritate suadebat peritus usu. Nam Pupinae pestilentis simul et exilis agricultorem fuisse eum loquuntur historiae. De eo multa Senec. L. de consol. ad Helu. c. 12. p. 811. H.

t. Atilius Regulus) Columel. cap. 4. L. I. et Varro cap. et L. eod. Dal.

u. Punico bello) Primo. H. x. Malus est ager) Colum. I. 3. p. 18. H.

Atilius Regulus) Haec iidem verbis Colum. de R. R. I. 4. p. 19. In uniuersum tamen quasi testificandum, atque saepius praedicandum habeo, quod primo iam Punico bello dux incluyissimus M. Atilius Regulus dixisse memoratur: fundum, sicuti ne fecundissimi quidem soli, quum sit insalubris: ita nec effeti sit, si vel saluberrimus sit, parandum. Quod Atilius aetatis suae agricolis maiore cum

y. Cato) Cap. I. Dal. Cato inter) Catonis verba l. c. *Vti bonum caelum habeat, ne calamitosum fiet: solum bonum sua virtute valeat.* H.

z. Qua dictum est) Quo proxime dictum est, situ, iuxta amnem, aut mare, iterque commodum, etc. vel quo dictum est, L. XVII. 3. agrum optime situm esse oportere. H.

a. *Vt operariorum*) Cato, l. c. H.

cultus, in quo falli plerisque video. Segnitiam enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil est damnosius deserto agro. Itaque Cato *b*, De bono domino melius emi, nec temere contemnendam alienam disciplinam: agroque, ut homini, quamvis quaestuosus sit, si tamen et sumptuosus, non multum *c*. superesse. Ille in *d*. agro quaestuosissimam iudicat *1* vitem: non frustra, quoniam ante omnia de impensae ratione cauit. Proxime hortos riguos: nec id falso, si sub oppido *2* sint. Et prata *e*. antiqui parata dixere. Idemque *f*. Cato interrogatus, quis esset certissimus quaestus,

1. sic et M. indicat. Gr.

boc oliuetum: et deinde prata, quae antiqua. Ex Cat.

b. Cato) Cap. eod. Dal.

Itaque Cato) L. c. Caueto alienam disciplinam temere contemnas. De domino bono colono, bonoque aedificatore melius emetur . . . Videto, quam minimi instrumenti, sumptuosusque ager ne fiet. Scito idem agrum, quod hominem, quamvis quaestuosus fiet, si sumptuosus erit, relinquit non multum. H.

c. Non multum superesse) Post factas impensas non multum superesse fructuum, et quaestus. H.

d. Ille in agro) Cato, l. c. Varro, de R. R. I. 1. Cato quidem, inquit, gradatim praeponens, alium alio agrum meliorem dicit esse in nouem discriminibus: quod sit primus, ubi vineae possint esse bono vino et multo: secundus, ubi hortus irriguus: tertius, ubi

2. sint: mox salictum: ab

salicta: quartus, ubi oliueta:

quintus, ubi pratum: sextus, ubi

campus frumentarius: septi-

mus, ubi caedua silua: octauus,

ubi arbustum: nonus, ubi glandaria silua. Scrofa: Scio, inquit,

scribere illum: sed de hoc non

conferriunt omnes, quod alii

dant primatum bonis pratis, ut

ego quoque: a quo antiqui pra-

ta parata appellarunt, etc. H.

e. Et prata . . . parata)

Quod protinus essent parata,

inquit Colum. de R. R. II.

17. p. 74. nec magnum labo-

rem desiderarent. Vel quod

paratus et annuus sit hic

terrae fetus: nam et idcirco

fenum quoque pratorum,

auctore Festo: a fenore est ap-

pellatum, quando id ipsum

manens, quotannis nouum pa-

rit. H.

f. Idemque Cato) Refert

id quoque Colum. VI. p.

208.

stus, respondit, si bene g. ¹ pascas. Quis proximus? ² Si mediocriter pascas. Summa omnium in hoc spectando fuit, ut fructus is maxime probaretur, qui quam minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorum occasione aliter alibi decernitur. Eodemque *h.* pertinet, quod agricolam vendicem esse oportere dixit. Fundum *i.* in adolescentia conferendum sine cunctatione, aedificandum non nisi consito agro: tunc *k.* quoque cunctanter: optimumque ³ est (ut vulgo dixere) aliena insania frui; sed ita, ut villarum tutela non sit oneri. Eum tamen *l.* qui bene habitet, saepius ven-

1. pascat. V. 2. Si arat bene. V. 3. esse. Dal.

208. in praef. *Vt etiam, inquit, M. Cato credidit, qui consulenti quam partem rei rusticae exercendo celeriter locupletari posset, respondit, si bene pasceret: Rursusque interroganti quid deinde faciendo satis uberis fructus percipiurus esset, affirmavit, si mediocriter pasceret.* Refert hoc ipsum Tullius, de off. II. n. 88. H.

g. Si bene pascas.) Vide hunc locum expositum a Turnebo L. VI. Aduers. c. 23. Dalec.

h. Eodemque pertinet) Cato cap. 3. Dal.

Eodemque) Cato de R. R. c. 2. *Patrem familias vendicem, non emacem esse oportet. Et paulo ante: Vendat oleum . . . vinum, frumentumque quod superfit. Vendat boves verulos, etc.* H.

i. Fundum in adolescentia, etc.) Idem ibid. Dal.

Fundum) Verba Catonis plena elegantiae L. de R. R. 3. *Prima adolescentia patrem familiae agrum conferere statim studere oportet: aedificare diu cogitare oportet conferere cogitare non oportet: sed facere. Vbi aetas accessit ad annos XXXVI. cum aedificare oportet, si agrum consitum habeas.* H.

k. Tunc quoque cunctanter: optimumque est, ut vulgo dixere, aliena insania frui, sed ita ut villarum tutela non sit oneri) In ordine verborum peccatum est, ut reor, scribendumque: *Tunc quoque cunctanter, et ita ut villarum tutela non sit oneri. Optimumque est, ut vulgo dixere, aliena insania frui. Eum tamen qui bene habitet, Pint.*

ventitare in agrum: frontemque *m.* domini plus prodesse quam occipitium, non mentiuntur.

VII. (VI.) I. Modus *n.* hic probatur, ut neque *o.* fundus villam quaerat, neque villa fundum. Non ut *p.* fecerunt ¹ iuxta diuersis eadem aetate

1. fecerit *Cb.*

1. *Eum tamen*) Cato c. 4. *Ruri si recte habitaueris, libentius, et saepius venies: Fundus melius erit: minus peccabitur, fructus plus capies, Frons occipitio prior, hoc est, potior, meliorque. Sic ille Perfa apud Xenoph. in Oecon. p. 854. interrogatus, quae res potissimum saginaret equum, respondit, Oculus domini, δεσπότῃ ὀφθαλμός. Festiue ut semper Phaedrus, L. II. fab. 8. *Cervus nemorosus excitatus latibulis etc.* Sic Colum. I. 1. eleganter: *Ac ne ipsa quidem praesidia . . . tantum pollent, quantum vel una praesentia Domini: quae nisi frequens operibus intruenerit, ut in exercitu quum abest imperator, cuncta cessant officia: maximeque reor hoc significan-tem Poenum Magonem suorum scriptorum primordium talibus auspiciis sententiis: qui agrum parabit, domum vendat; ne malit urbanum, quam rusticum larem colere. Cui magis cordi fuerit urbanum domicilium, rustico praedio non erit opus. Et L. IV. 18. Oculi et vestigia domini, res agro saluberrima. H.**

III. *Frontemque domini*

plus prodesse, quam occipitium non mentiuntur) Eadem sententia diuersis tamen verbis apud Catonem cap. 4. *Frons occipitio prior est.* Quapropter hic forte melius legeretur, *Frontemque domini priorem esse quam occipitium non mentiuntur.* Dal.

n. Modus hic) Aedificandi videlicet. Cato, 3. *Ita aedifices, ne villa fundum quaerat, neue fundus villam.* Sic et Columella, I. 4. ex Catone. Quaerit fundus villam, quum villa minus magna est, quam modus fundi postulat. Quaerit villam fundum, quum maior est villa: quae tuenda est sumptu maiore. Ita fere Varro de R. R. I. II. Villam hoc loco urbanam intellige, hoc est, eam partem, quam ruri dominus sibi recepit: quae quia elegantius instrui solet, urbana dicitur, quasi urbani nitoris, *Maison de campagne.* H.

o. Neque fundus villam quaerat) Cato cap. 3. Varro c. II. L. I. Col. c. 4. L. I. Dal.

p. Non ut fecerunt) Colum. de R. R. IV. 20. *Multos enim deerrasse memoria prodidit, sicut praestantissi.*

aetate exemplis L. Lucullus, et Q. Scaeuola, quum *q.* villa Scaeuolae fundus careret, villa Luculli agro. Quo in genere Censoria *r.* castigatio erat, minus *s.* arare, quam verrere. Nec hoc sine arte, quadam est. Nouissimus villam in Misenenſi posuit C. Marius septies Consul, sed peritia castrametandi; sic vt comparatos ei caeteros etiam *z* Sylla *t.* Felix coecos fuisse diceret.

C. 2

2. Con-

1. *fructus non caperet, (non caret Cb. male) villam Luculli ager. Cb. Turn.* 2. *Sylla. Gr.*

mos viros L. Lucullum et Q. Scaeuolam, quorum alter maiores, alter minus amplas, quam postulauit modus agri, villas extruxit, quum vtrumque sit contra rem familiarem, etc. H.

q. Quum villa) Nam et illa Scaeuolae fructibus deerat, quum parua nimis esset: villam Luculli ingentem et magnificam vix amplectebatur ager. H.

r. Censoria castigatio erat) Nam, quod Cicero libro De legibus ait, Censorum officia haec fuerunt: Populi auitates, suboles, familiaeque censento, coelibes esse prohibento. De hac re vide Lipsium c. I. I. Varro, Censoria nota reprehensus senator, senatu amouebatur: equi facinoroso equus adimebatur: plebeius in Ceritum tabulas referebatur, nempe aerarius fiebat, ex comitiis suffragioque priuabatur. De Censorum creatione, et munere prolixè differit Alex. ab

Alex. c. 13. Vectigalia, et portoria noua statuere, vetera exigenda mandare, publicanis et conductoribus locare, quantum cuique conferendum aeris esset, iubere, censorum munus etiam fuit, vt Athenis τῶν ἀποδεκτῶν. Dal

Censoria) Censorum animaduersioni obnoxius erat: qui lautiores villas pararet, quae verri deberet, quam ampliores agrum, quem araret. H.

s. Minus arare quam verrere) Scribe *vertere non verrere*, vt in fine capituli, *Imcosus ager verri pala debet.* Pint.

In Misenenſi) In Campania. Vide L. III. 9. De hac Misenenſi villa multa differit Plutarch. in Mario, p. 424. H.

r. Sylla Felix coecos fuisse diceret) Coecos ideo, quod quum Marius nouissimus in Misenenſi villam aedificaret, tamen commodissimo

2. Conuenit *u.* nec iuxta *x.* paludes ponendam esse, neque *y.* aduerso amne: quamquam Homerus *z.* omnino e flumine semper antelucanas auras insalubres verissime tradidit. Spectare *a.* in ¹ aestuosis locis septemtriones debet, meridiem in frigidis: in temperatis exortum aequinoctialem. Agri *b.* ipsius bonitas, quibus argumentis ² iudicanda

1. *aestuosis. Cb.*

2. *iudicanda sit. Cb.*

mo eam situ posuit, quem alii praeoccupare neglexissent ob imperitiam eligendi. Id testimonium eo grauius fuit, quia ab inimico prolatum. *Gelen.*

Sylla Felix) Qui Marii hostis fuit. Dignum videri laude vel inimico, praeclarum. *H.*

u. Conuenit) *Colum.* de *R. R.* I. 5. p. 22. *Nec paludem quidem vicinam esse oportet aedificiis, . . . quod illa calidibus noxium virus eructat, et infestis aculeis armata gignit animalia, quae in nos densissimis examinibus inuolant. Tum etiam natricum serpentiumque pestes, hiberna destitutas vligine, coeno et fermentata colluuie, venenatas emittit, ex quibus saepe contrahuntur coeci morbi . . . sed et anni toto tempore sitis atque humor instrumentum rusticum, supellectilemque, et inconditos conditosque fructus corrumpit. Varro de *R. R.* I. 12. *Aduertendum etiam si qua erunt loca palustria, et quod auescunt, et quod in iis crescunt**

animalia quaedam minuta, quae non possunt oculi consequi, et per aera intus in corpus per os ac nares perueniunt, atque efficiunt difficiles morbos. H.

x. Nec iuxta paludes) *Vitruuius.* c. 8. *L. VI. Dal.*

y. Neque aduerso) *Colum.* l. c. *Cauendum tamen erit, ut a tergo potius, quam prae se villa flumen habeat . . . quum plerique amnes aestate vaporatis, hieme frigidis nebulis caligent. H.*

z. Homerus) *Frigidas quidem esse scribit Odyss. 6. Idem Plutarch. ἐν τῷ πρῶτῳ τῆς πρώτης ψυχρῆς. Thucyd. L. II. Herod. in Euterpe, Arist. problem. 23. sect. 3. Dal.*

Homerus) *Odyss. 6. v. 469. frigidam esse auras antelucanas scribit: Ἀὔρη δ' ἐκ ποταμῶν ψυχρῆς πνέει ἠῶδι πρῶτον. H.*

a. Spectare) *Colum.* I. 5. p. 23. *H.*

b. Agri ipsius bonitas) *Columel.* c. 3. *L. I. Theophr. cap. 5. L. II causs. Dal.*

canda sit, quamquam de terrae optimo genere differentes abunde *c.* dixisse possumus videri, etiamnum tamen traditas notas subsignabimus, Catonis *d.* maxime verbis: Ebulum *e.*, vel prunus siluestris, vel rubus, bulbus *f.* minutus, trifolium, herba *g.* pratensis, quercus, siluestris pirus, malusque, frumentarii soli notae. Item nigra terra, et cinerei coloris. Omnis creta coquit, nisi permacra: ¹ sabulumque, nisi id etiam pertenuè est: et multo campestribus magis, quam cliuosis, respondent eadem.

C 3

3. Mo-

z. Sic ex MSS. em. Hard. conf. *Ch.* sabulum etiam, nisi id pertenuè, *Gr.* et *Al.*

c. Abunde dixisse) Libro sup. f. 3. H.

d. Catonis maxime verbis) Aut ego fallor, aut sefellit Plinium memoria in citando auctore. Catonem enim citat; quum Columellam debuisset, cuius verba sunt L. II. c. 2. Sed citra hoc experimentum multa sunt quae et dulcem terram et frumentis habilem. Pint.

mentis habilem significant, ut iuncus, ut calamus, ut gramen, ut trifolium, ebulum, rubi, pruni siluestris et alia complura, quae etiam indagatoribus aquarum nota, nonnisi dulcibus terrae venis educantur. H.

Catonis) Haec apud Catonem hucusque minime reperta. Sunt quaedam ex iis apud Colum. II. 2. Plurimos antiquorum, inquit, qui de rusticis rebus scripserunt, memoria repeto, quasi confessa, nec dubia signa pinguis ac frumentorum fertilis agri prodidisse, dulcedinem soli propriam, herbarum et arborum prouentum nigrum colorem vel cinereum etc. Et post quaedam interposita: Multa sunt quae terram fru-

e. Ebulum etc) De his suo loco dicemus. De bulbo inprimis, L. XIX. 30. Herba pratensis Catoni, Columellae ac ceteris gramen est. H.

f. Bulbus minutus) Bulbus siluestris, vel Bulbine huius scriptoris. Pro Hiacinto pinxit Matthiolus. Dal.

g. Herba pratensis) Lotus vel Medica: nam hae in pinguis agris proueniunt. Gramen Colum. numerat c. 2. L. II. itemque iuncum et calamum: Ut fortassis eas plantas herbam pratensem vocet Cato. Dal.

3. Modum *h.* agri in primis seruandum antiqui putauere: quippe ita censebant; Satius esse minus serere, et melius arare: qua in sententia et Virgilium *i.* fuisse video. Verumque confitentibus latifundia perdidere Italiam, iam vero et prouincias. Sex domini semissem *k.* Africae possidebant: quum interfecit eos Nero princeps: non *l.* fraudando magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeio, qui numquam agrum mercatus est conterminum. Agro *m.* empto domum vendendam, inclementer atque

1. Fraudabo, etc. Pompeium. V.

b. Modum agri) In eam rem scite et eleganter Colum. I. 3. p. 18. Nos ad certa praecepta illud adiciamus, quod sapiens vnus de septem in perpetuum posteritati pronunciauit, μέτρον ἀγροῦ, adhibendum modum mensuramque rebus: idque ut non solum aliud acturis, sed et agrum paraturis dictum intelligatur: ne maiorem, quam ratio calculorum patiatur, emere velit. Nam hoc pertinet praeclara nostri poetae sententia: Laudato ingentia rura, Exiguum colito. Quod vir eruditissimus, ut mea fert opinio, traditum vetus praeceptum numeris signauit: quippe antiquissimam gentem Poenos dixisse conuenit, Imbecillio-rem agrum quam agricolam esse debere: quoniam quum sit colluctandum cum eo, si fundus praeualeat, allidi dominum. Nec dubium quin minus reddat laxus ager non

recte cultus, quam angustus eximie. H.

i. Virgilium) — laudato ingentia rura, Exiguum colito. Dal.

k. Semissem Africae) Mediam Africae partem, hoc est, Zeugitanae regionis, de qua dictum est L. V. 3. H.

l. Non fraudando) Familiaris scriptori nostro loquendi modus: Sic paulo ante, l. 5. non ingratre nominando M. Varrone, etc. Quo loco, inquit, fraudari non debet merita laude Pompeius, etc. H.

m. Agro empto) Colum. I. 1. p. 14. Nisi praesentia domini frequens operibus interuenerit, ut in exercitu quum abest Imperator, cuncta cessant officia. Maximeque reor hoc significantem Poenum Magonem, suorum scriptorum primordium talibus auspiciis sententiis: Qui agrum para-

atque non ex vtilitate publici status Mago censuit, hoc exordio praecepta pandere ingressus, vt tamen appareat assiduitatem desideratam ab eo.

4. Dehinc *n.* peritia villicorum in cura habenda est: multaque de iis Cato *o.* praecepit. Nobis satis sit dixisse, quam *p.* proximum domino ¹ corde esse debere, et tamen sibi metipsum non videri. Coli ² rura ab ergastulis *q.* pessimum est, et quidquid agitur a desperantibus. Temerarium videatur vnam vocem antiquorum posuisse, et fortassis *r.* incredibile penitus ³ aestimetur: Nihil minus expedire, quam agrum optime colere. 4 L. Tarius *s.*

C 4

Rufus

1. Sic omnes MSS. auctore Hard. corde esse debeat Turn. cordi Gr. et vulgg. 2. sic et Cb. rura ergast. Gr. 3. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. existimetur Gr. et Al. 5. L. Tarius. V.

parabit, domum vendat: ne malit urbanum, quam rusticum larem colere: Cui magis cordi fuerit urbanum domicilium, rustico praedio non erit opus. etc. H.

n. Dehinc peritia villicorum) Cato cap. 5. Columella cap. 7. 8. 9. L. I. Dal.

o. Cato praecepit) L. de R. R. 5. p. 10. H

p. Quam proximum domino corde) Peritia quam simillimum domino esse debere. Egregie cordatus homo, egregie peritus. Optime scire oportet villicum, quae dominus velit, vt obsequatur, et possit aliis praecipere: et tamen sibi metipsum non videri: hoc est quod Cato c. 5. dicit, p. 10. Ne plus

censeat sapere se, quam dominum: consideretque, vt quae dominus imperauerit, fiant. H.

q. Ergastulis pessimum est) Seruis compeditis, neruo, catena vinctis. Supra c. 3. Dal.

r. Et fortassis incredibile penitus existimetur) Lego, fortassis incredibile vt penitus existimetur, ex veteri exemplari. Dal.

s. L. Tarius Rufus) Eius in condemnando paricida filio, mitiorem sententiam lege apud Senecam c. 15. L. de clementia. Dal.

L. Tarius Rufus) A. V. DCCXXXVII. gessit Consulatam ex Kalendis Iuliis, Augusti principatu, vt quidem Fasti tradunt. H.

Rufus infima natalium humilitate, Consulatum militari industria meritis, antiquae alias parcimoniae, circiter milies H. S. t. liberalitate Diui Augusti congestum, vsque ad ¹ detractionem u. heredis exhaustum, agros in Piceno coëmendo, ² colendoque. In gloria x. internecionem ergo famemque censemus? Imo hercules, ³ Modum y. iudicem rerum omnium utilissimum. Bene colere necessarium est: optime, damnosum, praeterquam z. sobole, ⁴ suo colono, aut pascendis. ⁵ Alioqui a. colente domino aliquas messes colligere non expedit, si b. computetur impendium operae. Nectemere c. oliuam: nec quasdam terras diligenter colere, sicut in d. Sicilia, tradunt: itaque decipi aduenas.

VIII.

1. detractionem Cb. 2. colendoque in gloriam. Internecionem ergo, Gr. et Al. 3. sic et Cb. hercule iudico modum rerum omnium Gr. et Al. 4. sic ex MSS. em. Hard. suo colono pascendum. Turn. suo colono aut pascendis. Alioqui colente dom. Cb. sobole sua, colonoue pascendis Gr. et Al. 5. sic ex MSS. em. Hard. alioqui domino Gr. et Al.

z. Millies H. - S) Millies centena sestertiũ millia: quae Gallicae monetae faciunt libras, vt vocant, 1000000, seu miliones decem. H.

u. Ad detractionem) Vt gerere se pro herede eo mortuo, nemo non detraret. H.

x. In gloria internecionem) Neglectum agri. Numquid satius igitur, vt negligenter agrum colendo dominus esuriant? H.

y. Modum iudicem) Μέτρον ἀρίστον esse censuerim. H.

z. Praeterquam sobole) Nisi ad colendum agrum opera liberorum vtatur, vel coloni sui, aut aliorum, quos alioqui pasci aliqui a domino opus sit. H.

a. Alioquin domino aliquas messes colligere non expedit) Deest verbum colente ex veteri exemplari: Alioquin colente domino aliquas, etc. Pint.

b. Si computetur) Quum sumptus fructum superet, si colere per se dominum ipsum oporteat. H.

c. Nec temere oliuam) Subintellige, diligenter colere oper-

VIII. I. Quonam igitur modo vtilissime colentur agri? Ex oraculo scilicet, malis bonis. Sed defendi aequum est ab auios, qui praeceptis suis prospexere vitae. ¹ Nam quum dicerent malis, intelligere voluere vilissimos. Summum prouidentiae illorum fuit, vt quam minimum esset impendii. Praecipiebant enim ista, qui ² triumphali e. denas argenti libras in supellectile crimini dabant: qui mortuo f. villico relinquere victorias, et reuerti

C 5

in

1. Namque cum. Ch.

2. triumphali viro denas. Al.

oportet: quoniam non vlla est oleis cultura, vti ex Virgilio obseruauimus, XV. 28. H.

d. Sicut in Sicilia tradunt) Supra cap. 4. L. XVII. Theophrast. c. 6. L. VIII. hist. et cap. 25. L. III. caus. Dal.

In Sicilia) Theophr. Hist. VIII. 6. Παρ' ἄλλοις δὲ τὸ λίαν ἀργύρεσθαι βλάπτει, καθάπερ ἐν Σικελίᾳ. Apud alios cultus nimius obest, vti in Sicilia. Adde eiusdem Theophrasti historiam, de caus. III. 25. p. 209. de colono illo Corinthio in Syracusani agri cultura aberrante: quam Plinius et antea retulit, L. XVII. 3. et nunc iterum indicat, quum subiungit, Itaque decipi aduenas. H.

e. Qui triumphali) Hoc est: triumphali viro. Quem Plinius notet hoc loco indicabimus L. XXXIII. 50. Signat hoc tempus egregio versiculo Ouid. Fast. I. 208.

Quum leuis argenti lamina crimen erat. H.

f. Qui mortuo) Atilium Regulum intelligit, qui maritimo ac terrestri praelio fractis Carthaginensium viribus, postea victus ab iis et in acie captus, A. V. duodequingentesimo. Val. Max. IV. 4. n. 6. Eiusdem nominis et sanguinis Atilius Regulus, primi Punici belli gloria cladesque maxima: quum in Africa insolentissimae Carthaginiis opes crebris victoriis contunderet, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximum annum imperium cognosset: Consulibus scripsit, villicum in agello, quem septem iugerum habebat, mortuum esse, occasionemque nactum mercenarium amoto inde rustico instrumento discessisse: ideoque petere vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro non esset unde vxor ac liberi sui alerentur.

in sua rura postulabant: quorum ¹ praedia g. colenda fuscipiebat ² respublica; exercitusque ducebant, Senatu illis villicante. Inde illa reliqua oracula: Nequam agricolam esse, quisquis emeret, quod praestare ei fundus posset. Malum patrem familias, quisquis interdium faceret, quod noctu posset, nisi in tempestate caeli. Peiorem, qui profectis diebus ageret, quod h. feriatis deberet. Pessimum, qui sereno die sub tecto potius operaretur, quam in agro.

2. Nequeo mihi temperare, quo minus vnum exemplum antiquitatis afferam, ex quo intelligi possit, apud populum etiam de culturis agendi ³ morem fuisse, ⁴ qualiterque defendi soliti sint illi viri. C. Furius ⁵ Cresinus i. e. seruitute liberatus, quum

1. haeredia. Turn. haerendia. Ch. 2. respublica: qui exerc. ducebant Sen. 3. modum. Ch. 4. in emend. 3. sic ex MSS. em. Hard. cons. M. et Ch. 4. qualiter defendi Gr. et Al. 5. Cresinius. Turn. Cresimus. Ch.

zur. Quae postquam senatus a Consulibus accepit, et agrum Atilii illico colendum locari, et alimenta coniugi eius ac liberis praebere, resque, quas amiserat, redimi publice iussit. H.

g. Quorum praedia colenda, etc.) Insigne huius exemplum habes apud Valer. Max. L. IV. 4. de M. Atilio Regulo. Dal.

Quorum praedia) MSS. haerendia. Forte, heredia, ut visum est Turnebo Aduu. XXX. 18. p. 1106. H.

b. Quod feriatis deberet) Quae feriis possent fieri. Vide Catonem c. 2. Dal,

Quod feriatis) Vt Virg. cecinit Georg. 1. 268. Quippe etiam festis quaedam exercere diebus Fas et iura sinunt: Riuos deducere nulla Religio vetuit: segeti praetendere sepe, Auibus insidias moliri, incendere vepres, Balantumque greges fluuio mersare salubri. Quamquam Pontifices, inquit Colum. negant segetem feriis sepiri debere: vetant quoque lanarum causa lauare oues, nisi propter medicinam. . . Feriis autem ritus maiorum etiam illa permitti: far pinsere, facies incidere, candelas sebare, etc. Et Cato, c. 2. Per ferias vero

quum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex amplissimis vicinias; in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem a Sp. Albino k. curuli die dicta, metuens damnationem, quum in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, et adduxit¹ familiam validam, atque (vt ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregie facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues faturos. Postea dixit: Veneficia mea, Quirites, haec sunt: nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliaeque, et sudores. Omnium sententiis² absolu-

1. *filiam validam Gr. et Al.* 2. *sic et M. absolutus.*
Itaque prof. Gr. et Al.

vero fossas veteres tergeri, viam publicam muniri, vepres recidi, hortum fodiri etc. M. Porcius Cato, inquit Colum. l. c. mulis, equis, asinis nullas esse ferias dixit, etc. H.

i. *Cresinus*) MSS. *Cresimus*. Apud Gruter. p. 35. *Cresina*. Secundus legitur. Habet aliquid huic narrationi persimile Plinius, de Remmio Palaemone, L. XIV. 5. Ad hanc gentem Furiam nummus pertinet argenteus e Museo nostro, et apud Patinum, p. 117. n. 3. in quo Iani bifrontis imago est, cum epigraphe, M. FOVRI. L. F.)(Trophaeum portis ciuitatis impositum: hinc aquila legionaria, inde Roma stans galeata, sinistra hastam gerit, siue sceptrum, dextra coronam imponit trib-

phaeo. Retro, ROMA. Infra PHLI, pro PHILI. Non est hic, Furius cognomine Philus. Certe si nomen his litteris designaretur, *Philus* esset, non *Philus*: vt SERGI scribi solet, pro *Sergius*, et cetera similiter omnia. At hic sententia est: *M. Fovrius Lucii Filius Philippis Legionem Imposuit*, praesidariam scilicet, post praelium Philippense, anni V. C. DCCXII. H.

k. *Sp. Albino*) Sp. Postumio Albino, aedili tum curuli. In hac narratione quum prius legeretur, *filiam validam*, repoluimus. *familiam validam*: admoniti dicto Catonis, quod proxime sequitur, *Ne familiae male sit*. H.

solutus itaque est. Profecto, opera, non impensa, cultura constat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculum *l.* domini esse dixerunt.

3. Reliqua praecepta reddentur suis locis, quae propria generum singulorum erunt. Interim communia, quae succurrunt, non omittemus. Et in primis Catonis humanissimum¹ utilissimumque: Id agendum *m.*, ut diligant vicini, ² *Causas n.* reddit ille: ³ nos existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet, ne familiae *o.* malae sint. Nihil *p.* sero faciendum in agricultura omnes censent, iterumque suo quaeque tempore facienda. Ex tertio praecepto, praetermissa frustra reuocari.

De

1. *utilissimumque, etc. se vicini. Cb. et utilissimum Gr. et Al.* 2. *Reddit ille causas. M.* 3. *sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. quas ex Gr. et Al.*

l. Oculum domini) Vide quae in eandem sententiam attulimus sect. 6. extrema. Quibus adde hunc Aeschyli versum "Ὀμματα γὰρ δόμων νομίζω, δεσπότης παρσίζην. H.

m. Id agendum) Cato, c.

4. Vicinis bonus esto, etc. H.

n. Causas reddit) Quas afferemus in N. et Em. N. V. (hic consp.) *Ne familiae*) Ita libri haecenus vulgati, cum R. I. cod. forte propter illud Catonis c. 4. *Vicinis bonus esto: Familiam ne srueris peccare*, nimirum in vicinos. *Si te libenter vicinitas videbit, facilius tua vendes, operas facilius locabis, operarios facilius conduces. Si aedificabis, operis, iumentis, materia iu-*

nabunt, etc. In R. 2. cod. haud minus forte sincere, *Ne familiae male sit.* Propter istud eiusdem scriptoris c. 5. *Familiae male ne sit, prouideat: ne algeat, ne esuriat, etc.* H.

o. Ne familiae malae sint) Castigo, *ne familiae sit*, ex Catone capite quinto, *Familiae male ne sit prouideat: ne algeat, ne esuriat.* Pint.

Ne familiae malae sint) Vide N. et Em. Num. proxime cit. lit. n. H.

p. Nihil sero) Cato, c. 5. *Opera omnia mature conficias face. Nam res rustica sic est, si unam rem sero feceris, omnia opera sero facies.* His adde quae ex Columella diximus L. XVII. 19. H.

De terra cariosa *q.* exsecratio *r.* Catonis abunde indicata est. Quamquam ¹ praedicere non cessat is: Quidquid per asellum fieri potest, vilissime constat. Filix *s.* biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissime contingit, germinantis ramis baculo decussis. Succus *t.* enim ex ipsa defluens, necat radices. Aiunt et circa solstitium auulsas non renasci, nec arundine *u.* sectas, aut exaratas vomeri arundine imposita. Similiter *x.* et arundinem exarari filice vomeri imposita praecipiunt. Iuncosus *y.* ager verti pala debet, ² at in saxoso bidentibus. Fruteta *z.* igni optime tolluntur.

1. praedicare. *V.* 2. at saxosus bid. *Dal.* ante infra-
ctus biden. *Cb.* in emend.

q. De terra, etc.) Eam Lugdunenses agricolae vocant *Terre pouilleuse*, quasi pediculorum: quoniam dum palis et ligonibus colitur, intimis venis velut quamdam cariem putrium lignorum ostendit, pediculorum lentiumque sordibus, ac colluuii similem. *Dal.*

De terra cariosa) Diximus de ea L. XVII. 3. H.

r. Exsecratio Catonis) Catonis c. 5. verba haec sunt: *Terram cariosam caueto ne ares, neue plostrum, neue pecus impellas. Si ita non caueris, quo impuleris, triennii fructum amittes.* *Dal.*

s. Filix biennio moritur) Colum. c. 2. L. II. *Dal.*

Filix biennio) Colum. II. 2. p. 41. H.

t. Succus enim ex ipsa defluens) Moritur, et iniecto

stercore, et si greges incubent. Theophr. c. 8. L. VIII. hist. *Dal.*

u. Arundine sectas) Vide infra c. II. L. XXIV. *Dal.*

x. Similiter) Arundinis cum filice odia et ἀντιπάραι altero vide exemplo firmata, L. XXIV. 50. Habet haec quoque Diosc. IV. c. 187. H.

y. Iuncosus ager verti pala debet) Colum. loco citato. *Dal.*

Iuncosus ager verti pala) Pastinari Colum. l. c. H.

z. Fruteta igni optime tolluntur) Οὐληματα. Idem ibid. *Dal.*

Fruteta) Colum. l. c. *Nemorosi, fructuosique tractus duplex cura est, vel extirpandis radicibus arboribus, et remouendis: vel, si raras sint*

tur. Humidiorem a. agrum ¹ fossis concidi atque ficcari, vtilissimum est: fossas b. autem cretosis locis apertas relinqui: in solutiore terra sepibus firmari, ² ne procidant: ³ aut c. supinis lateribus procumbere: ⁴ quasdam d. occoecari, ⁵ et in alias dirigi ⁶ maiores patentioresque: si sit occasio, filice vel glarea sterni. Ora e. autem earum binis vtrunque lapidibus ⁷ statuminari, et alio superintegi, Sil-
uae

1. fossione. M. 2. in reprocibus, aut sup. Turn. diuis in precib. ant. Ch. 3. aut supinae lat. procumbant. 4. quasdam obserari, et in alias dirigi. Maiores potentioresque. V. 5. et minores in alias dir. maiores pat. Alii. 6. maiores parentesque: et si sit. Ex Colum. maiores patentioresque: et si sit. Ch. 7. statuminari. Ch. sed in emend. iurus muniri, etc.

sint, tantum succidendis, incendendisque, et inarandis. H.

a. Humidiorem) Colum. II.

2. Si locus humidus erit abundantia viginis, ante ficcetur fossis. Earum duo genera cognouimus, coecarum et patentium. Spissis atque cretosis regionibus aperitiae relinquuntur. At ubi solutior humus est, aliquae fiunt patentiores: quaedam etiam obcoecantur, ita ut in patentibus ora biantia coecarum comperant. H.

b. Fossas autem cretosis) Colum. c. 2. L. II. et Theophr. c. 7. L. V. caus. Dal.

c. Supinis lateribus) Extrorsum inclinatis, sub. vtilissimum procumbere. Quid si legatur, aut supinis lateribus (imbricibus solum) similes procumbere: nempe ut decliui, situ, et ad solum

coarctato, imbricatos lateres figura imitentur. Turneb. c. 18. L. XXX. legit, firmari: in reprocibus aut supinis lateribus procumbere, id est, asperis, confragosis, cliuosis. Dal.

Aut supinis) Decliuos fossas, inquit Colum. l. c. et ad imum solum coarctatas, imbricibus supinis similes facere conueniet: nam quarum recte sunt latera, celeriter aquis vitiantur, et superioris solis lapsibus replentur. H.

d. Quasdam obcoecari) Obtegi, in subterranei cuniculi modum. H.

e. Ora, etc.) Principium ac exitum fossae. Columella. Dal.

Ora autem) In principio atque exitu fossae, bina saxa pilarum vice constituentur, et iisdem singula superimpo-

uae extirpandae rationem Democritus prodidit, lupini flore in succo cicutae vno die macerato, sparsisque radicibus.

IX. (VII.) *f.* Et quoniam praeparatus est ager, natura nunc indicabitur frugum. Sunt g. autem duo prima earum genera. Frumenta, vt triticum, hordeum: et legumina, vt faba, cicer. Differentia vero notior quam vt indicari ¹ deceat.

X. 1. Frumenti ipsius totidem genera, per i. per tempora ² fatu diuisa. Hiberna, quae circa k.

Ver-

1. *debeat. Dal.* 2. *fatu. Ver.*

imponantur, more ponticulorum: vt eiusdem constructio ripam sustineat, ne praecludatur humoris illapsus, atque exitus. Colum. l. c. H.

f. De frugum generibus) Theophr. c. 1. et 4. L. VIII. hist. et c. 8. L. IV. Causl. Colum. c. 6. et 9. L. II. *Dal.*

g. Sunt autem duo) Ab hisce verbis ad eum locum *Ex hordeo alterum caput,* etc. exhibet omnia Theoph. Hist. VIII. 1. 2. et quidem c. 1. Δύο δὲ γένη τὰ μέγιστα τυγχάνει τὰ μὲν γὰρ σιτώδη, οἷον πρῶσι, κριθαί etc. Σίτος igitur frumentum est, *du Blé.* Πρῶσι triticum, *du froment.* Κριθαί hordeum, *de l'orge.* H.

b. Legumina) Quibusdam *Legaria,* a legendo, quod vellantur manu, non subsecuntur falce: sic Graecis χέδροπα, quasi χειρόδροπα

Nicander: Χειρόδροποι δ' ἵνα Φῶτες ἀτερ ὄρεπᾶνοι λέγονται Ὀσπεια χέδροπα. *Scalig.*

i. Per tempora fatu diuisa) Vel *fatu:* hoc est, sationis tempore inter se discreta ac diuisa Theophrasto: ὧρα δὲ τῆ σπόρε τῶν πλείστων δύο. *Satus vel sementis tempora vt plurimum duo notantur.* H.

k. Circa Vergiliarum, etc.) Nouembri. *Dal.*

Vergiliarum occasum) De quo dicitur s. 59. de exortu, s. 66. Columellam et Virgilium sequitur. Is enim de R. R. II. 8. *Placet nostro Poetae, inquit, adorem, atque etiam triticum, non ante seminare, quam occiderint Vergiliae: quod ipsum numeris sic edisserit. At si triticeam in messem, robustaque farras, Exercebis humum, solisque instabis aristis: Ante tibi Eoae Atlantides abscondan.*

giliarum occasum fata terra per hiemem nutriuntur, vt triticum, far, hordeum. Aestiuæ, ¹ quæ aestate ante l. Vergiliarum exortum feruntur, vt milium m., panicum, sesama, horminum, irio, Italiae dumtaxat ritu. Alioqui in Graecia n. et Asia omnia ² Vergiliarum occasu feruntur. Quaedam autem vtroque tempore in Italia. Ex his o. quaedam et tertio, veris scilicet. Aliqui verna, milium, panicum, lentem, cicer, alicam appellant. ³ Sementiuæ q. autem,

1. quæ ante aestatem Vergil. exortu. 2. a Vergil. occas. V. 3. Sementica. V.

dantur. Absconduntur autem altero et trigesimo die post autumnale æquinoctium, quod fere conficitur nono Calendas Octobris: propter quod intelligi debet tritici satio diebus sex et quadraginta, ab occasu Vergiliarum, qui fit ante diem IX. Calendas Nouembris, ad brumæ tempora. H.

l. Ante Vergiliarum, etc.) Maio. Aliter hæc sementis tempora Theophr. distinguit c. I. L. VIII. hist. Dal.

m. Milium) Virgil. Georg. I. Vere fabis satio est: tunc re quoque, Medica, putres Accipiunt sulci: et milio venit annua cura. Vide Senecam Epist. 87. Dal.

n. In Graecia) In Boeotia, vt dicitur f. 56. H.

o. Ex his quaedam) Vt milium, ita Virgilio, Georg. I. 216. Vere fabis satio. . . . Et milio venit annua cura. H.

p. Alicam) Frumentum, e quo fit alica: nempe filigenem. Quidam legunt Arin-

cam, quidam Alicastrum ex Colum. c. 8. L. II. Dal.

Alicam appellant.) Et genus esse tritici alica hic videtur, vt ait Galen. de alim. fac. cap. 6. p. 314. Tom. VI. τὸ γένος τῶν πυρῶν ἐστὶν ὁ χόνδρος, etc. Nempe alicam Plinius, tum hoc loco, tum L. XXII f. 61. pro ea fruge accipit, ex qua sorbitio seu puls eiusdem nominis concinnatur. Et a Catone pariter sic videtur accipi, c. 76. Placentam sic facito: Farinae filigineae libras II. . . . farinae libras IV. et alicae primae libras II. Alicam in aquam infundito, etc. Et capite rursum 85. H.

q. Sementiuæ autem triticum, etc.) Sementiuæ dicuntur quæ Graeci προσιπορα vocant, quæ satione hiberna seminantur; vt τὰ ὀψιπορα sunt, quæ verno tempore feruntur. Salmas. pag. 733. a. Sementiuæ autem) Sementiuæ interpretor, quæ primo

tem, triticum, hordeum, fabam, napum, rapam. Et in ritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedum causa sati, vt farrago r.: et in leguminibus, vt vicia. At commune quadrupedum hominumque vsui, lupinum.

2. Legumina s. omnia singulas habent radices, praeter

primo et potissimo sementis tempore, nempe circa Vergiliarum occasum, quod ἀροτον, id est sementem, vt ait Theophr. cap. I. histor. ἀνοτομαστικῶς Graecia vocauit, terrae mandantur. Dal.

Sementina) Theoph. Hist. VIII. I. Πρωϊσπορα μὲν ἐν ἐστὶ, πυρός, κριθῆ . . . κνᾶμος, etc. Quae mature seri oportet triticum, hordeum, faba, etc. Vnde intelligas, quae sementina proprie appellentur. H.

r. Vt farrago) Columella c. II. L. II. Dal.

Vt farrago) Vulgo, du fourage, de la dragée, vt diximus superiore libro, l. 35. de ocymo. Festus: Farrago appellatur id quod ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis. Colum. II. II. Farraginem in restibili stercoreatissimo loco . . . serere conuenit. Ea fit optima, quum cantherini hordei decem modii iugerum obseritur, . . . Frigoribus quum alia pabula defecerunt, ea bubus, ceterisque pecudibus optime desecta praebetur. Fit ex farre, hordeo, tritico, vicia, etc. Vide l. 41. H.

Vol. VI.

s. Legumina omnia singulas habent radices praeter fabam, easque surculosas, quia non in multa diuiduntur. Altissimas autem cicer) Locus ex L. VIII. c. 2. Theophrasti de historia plantarum tractatus, cuius haec sunt verba: Legumina omnia singulas habent radices, easdemque lignosas, et ramulis praetenuibus modo capillamentorum fibratas. Omnium vt ita dixerim altissimam cicer agit. Et mox paulo: Etenim legumina radice singulari subnixae, multos superne ramos, ex caulibus gerunt, fabis tantum exceptis. Ex quibus Theoph. verbis manifeste apparet Pliniana verba tum deprauata esse, tum ordine non legitimo locata. Legendum igitur ad hunc modum videtur: Legumina omnia singulas habent radices, easque surculosas, quae in ramulos diuiduntur. Altissimos autem cicer praeter fabam. Ceterum verba hic aliquot desiderantur ad integritatem sententiae; aut certe haec multos ex caulibus ramos gerunt, aut similia tum sequatur, praeter fabam, ita Plinius ad suum

D

Theo-

praeter *t.* fabam, easque furculosas *u.*: ¹ quia non in multa *x.* diuiduntur: altissimas autem cicer. Frumenta *y.* multis radican-² tur fibris, sine ramis. Erumpit *z.* a primo satū hordeum die septimo: ³ legumina *a.* quarto, vel quum tardissime, septimo: faba *b.* a xv, ⁴ ad xx. legumina in Aegypto

ter-

1. quae etiamnum in multas. Theophrast. 2. Fibris, ideoque sine ramis. Ex Theophr. 3. legumen. 4. aut. V.

Theophrastum quam proxime accedet. *Pintian.*

Legumina omnia) Legumina omnia singulari nituntur radice, eamque radicem lignosam habent, quia non in multos superne ramos ea legumina diuiduntur, nec numerofo caule et ramulo se attollunt, praeter fabam. Frumenta vero e diuerso multis radican- tur fibris, sed quae ramos minime mittant. Haec Plinii, haec Theophrasti mens, Hist. VIII. 4. Τα μὲν χέδροπα ξυλώδη, μονόριζα, διὸ καὶ πολὺκλαδα, καὶ πολὺκαυλα, καὶ πολλὰς ἀνωθεν ἀπὸ τῶν καυλῶν ἀποφύσεις ἔχοντα, πλὴν κνάμυ. Τα δὲ σιτηρὰ ἐναντίως, πολὺριζα, καὶ ἀπαράβλασα. H.

t. Praeter fabam) Ea quum se aperit nascendi gratia, nascere dicitur Festo, quod naui forma tum sit similis. *Dal.*

u. Surculosas) Lignosas. H.

x. In multa) In multos ramos. H.

y. Frumenta multis, etc.) Frumenta, inquit, Theophrastus, praetenuibus ac multis radicibus nituntur: ideoque furculos non mittunt: legumina vero et ὀροβοειδῆ, ramosa, quia lignosa eorum radix *Dal.* *z.* Erumpit a primo satū) Theophrastus cap. I. L. VIII. histor. *Dal.*

Erumpit) Theophr. Hist. VIII. I. Vide et Varronem de R. R. I. 45. H.

a. Legumina quarto, vel quum tardissime septimo) Scribo, vel quum tardissime quinto ex Varrone L. I. capite 45. et Theophrasto L. VIII. capite I. *Pint.* Legit etiam quinto *Fulu.* Vrsin ad Varr. p. 52.

b. Faba a XV. ad XX.) Theophr. Faba, inquit, quibusdam in locis die XV. alias etiam vicesimo: haec enim omnium difficillime prouenit: ac si frequens post sationem imber successerit, omnino difficilis

tertio die. Ex hordeo *c.* alterum caput grani in radicem exit, alterum in ¹ herbam, quae et prior floret. Radicem *d.* crassior pars grani fundit, tenuior florem. Ceteris *e.* seminibus eadem pars, et radicem, et florem. *f.*

3. Frumenta *g.* hieme in herba sunt: verno *h.* tempore ² fastigantur in stipulam, quae sunt hiberni generis: at milium et panicum in culmum geniculatum et concauum, sesama vero in ferulaceum. *i.* Omnium *k.* 3 satorum fructus, aut spi-

D 2

cis

2. herbarum quae superior et tenuior grani pars, folium: quae crassior et inferior radicem fundit. Ex Theoph.

2. sic ex MSS. em. Hard. spicantur. Ch. fastigiantur Gr. et Al. 3. satiuorum. Ch.

facilis prouentu redditur: Κύαμος δὲ ἐνιαχθὲ καὶ πεντεκαίδεκαταίος ὅτε δὲ καὶ εἰκοσάτος, etc. H.

c. Ex hordeo) Theophr. Hist. VIII. 2. H.

d. Radicem) Théoph l.c. H.

e. Ceteris seminibus eadem pars et radicem et florem) Scribendum reor, Ceterum leguminibus eadem pars, etc. Theophrast. L. VIII. cap. 2. At faba ceteraque legumina non eodem modo mittere consueverunt, sed eadem ex parte radicem fundunt et caulem. Pint.

f. Florem) Caulem et spicam. Festus Floriferum dictum vult, quod flores, nimirum spicae, ferrentur ad sacrarium. Dal.

Et florem) Hoc est, vt dictum est proxime, in her-

bam exit, quae et prius floret, siue germinat. Theophr. l. c. et radicem, et caulem seu spicam dixit. Κύαμος καὶ τὰ ἄλλα χερροπὰ, ἐν ὁμοίως, ἀλλ' ἐκ τῶ αὐτῶ τὴν εἶζαν καὶ τὸν καυλόν. Faba, ceteraque legumina non eodem modo emittunt: sed eadem ex parte radicem fundunt, et caulem. H.

g. Frumenta hieme) Theophrast. l. c. et c. 3. H.

h. Verno tempore fastigiantur) Scribo fastigiantur, non fastigiantur, vt saepe admodum; sic enim semper in scriptis codicibus legitur, nec aliter a doctis enunciarur. Pint.

i. In ferulaceum) Vt et Erysimum. Theophr. Dal.

k. Omnium satorum) Theophr. Hist. VIII. 3. H.

cis continetur, vt tritici, hordei: muniturque vallo aristarum ¹ quadruplici: aut includitur filiquis, vt leguminum: aut vasculis, vt fesamae, ac papaueris. Milium, ² et panicum tantum ³ pro indiuiso *l.*, et paruis auibus ⁴ expositum est. Indefensa quippe membranis *m.* continentur. Panicum *n.* a paniculis dictum, cacumine languide nutante, paulatim extenuato culmo paene in surculum *o.*, praedensis aceruatur granis, cum longissima pedali ⁶ obba. *p.* Milii comae granum complexae

1. *quadrifido. V. quadrupedi. Alii Ver. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. milium ac panicum.... 3. producta, diuisa, et paruis. V. 4. exposita sunt. Gr. et Al. 5. membrana, ὑμένι. Theophr. 6. obfa. M. cum longa pedali phoba. Turn. qui et loba legi posse credit. Vide Annal.*

l. Pro indiuiso) Constant. legit, tantum pro indiuiso: exponiturque, sine diuisione, in commune, communiter. Quo genere loquendi vsus est Cato c. 127. *Dal.*

Pro indiuiso) Hoc est, ex aequo. Diximus de ea voce L. IX. 64. *H.*

m. Membranis) Membrana, ἐν ὑμένι. Theophr. c. 18. L. I. hist. *Dal.*

n. Panicum a paniculis dictum), Πανίκη, τριχός, κόμη, Φόβη. Theophr. καλαμώδης ἀπόφυσις. Inde Panicula. *Scalig.*

Panicum) Grani minuti genus, milii instar: nostris *Panis*. Ioh. de lanua: *Panicum*, a panis deriuatur. . . quoddam genus annonae, quod

in quibusdam locis eo homines sustentantur vice panis: unde dicitur panicum, quasi panis vicium, quod vice panis fungatur, secundum quosdam. Gothorum rex Vitiges de horreis Ticinensibus et Derzonensibus panicum populo esurienti distrabi praecepit, auctore Cassiodoro Varr. XII. ep. 27. *H.*

o In surculum) In duritiem ligni. *H.*

p. Obba) Legendum hic et omnibus locis aliis, *phoba*. Est autem Φόβη, vt ait Theophrastus cap. 3. L. VIII. histor. ἐν τοῖς κερχρωδεσιν ἀπόφυσις καλαμώδης, coma, siue iubatus culmus. Ac quemadmodum χέδροπα omnia ferunt λόβον, id est fili-

plexae ¹ fimbriato *g.* capillo curuantur. ² Sunt et panico genera: ³ Mammofa *r.*, e panō paruis racemata paniculis: et cacumine gemino. Quin et colore ⁴ distinguitur; candido, nigro, rufo, etiam purpureo. Panis multifarie et e milio *s.* fit, e panico ⁵ rarus. Sed nullum *t.* frumentum ponderosius est, aut quod coquendo magis crescat: LX. ⁶ pondo *u.* panis e modio ⁷ rēducunt, modiumque pultis

D 3

ex

1. *fibrato.* 2. *Sunt et pan. mammofa genera e panō.*
Turn. et Ch. 3. *sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch.*
et Turn. Mammofum est panō. V. mammofa .. racemato .. distinguuntur . . . LX. enim pondo Gr. et Al.
 4. *distinguuntur. Gr.* 5. *varius. Gr. et Al.* 6.
Sic et M. 7. *redeunt, modiusque pultis. Alii.*

filiquam, sic omnia miliacei generis τὴν Φόβην, id est, iubam. *Dal.*

Pedali obba) In MSS. *obfa.* Libentius multo agnoverim, litteris permutatis, *foba*, vel potius *phoba*. Est enim Φόβη Theoph. Hist. VIII. 3. arundinacea coma frugum omnium, quae ad milli similitudinem accedunt: τὰ μὲν ἔχει ζάχυν· τὰ δὲ χεδροπὰ, λοβόν τὰ δὲ κευχεώδη, Φόβην. Ἡ γὰρ καλαμώδης ἀπόφυσις, Φόβη. Hanc Latine panum Plinius ipse plane modo vocat. H.

g. Fimbriato capillo) Instar crinium fimbriarumque, solutae videri possint. H.

r. Mammofa) Mammosum panici genus est, inquit, cui panus inest racemosus, exiguisque constans panicu-

lis. Panicum est illud sativum Dalecampii in hist. plant. p. 16. et idem vulgare Clusii p. 215. H.

s. E e milio fit) Milii nunc in pulte vsus, qualis olim auctore Festo, *quum puls miliacca ex melle, forma appellaretur: cum lacte non fastidenda*, inquit Colum. II. 9. In panificio raro. Sed is olim vsus, teste etiam Columella II. 9. p. 56. *Panis*, inquit, *e milio fit, qui antequam refrigescat, sine fastidio potest absumi.* H.

t. Sed nullum frumentum ponderosius) Nam Plinius milium quoque frumenti genus facit, vt ex quo tum panem rustica plebs conficeret, quum hodie in pulte sit eius vsus, in panificio raro. *Gelen.*

u. LX. enim pondo panis e me-

ex tribus sextariis madidis. Milium *x.* intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolefcit ad pedes altitudine feptem, praegrandibus culmis: ¹ lobas *y.* vocant: omniura frugum fertiliffimum. Ex vno grano terni *z.* sextarii gignuntur. Seri debet in humidis.

4. Frumenta *a.* quaedam ² in tertio genu spicam incipiunt concipere, quaedam in quarto, fed etiamnum occultam. Genicula autem funt tritico quaterna, farri fena, hordeo ³ octona. Sed non ante fupra dictum geniculorum numerum conceptus est fpicae: qui *b.* vt fpem fui fecit, quatuor aut

1. *phobas.* Scalig. ex Theoph.

2. sic ex MSS. em. Hard.

conf. Cb. in genu tertio M. in tertio geniculo Gr. et

Al. 3. octona: et non ante. V.

e medio (reducunt) Scribendum reor non *reducunt*, fed *reddit*, vt infra hoc capite: quod fere quaternis libris plus reddit panis quam aliud far. Pint.

x. Milium, etc.) praegrandibus culmis iugas vocat. fic legend. Antea praecessit de *Panico*, vbi lege: cum longiffima pedali offa. nihil aliud est panus quam longa offa. Hesych. *τολύπαι*. Vide *Salmaf.* p. 127. a, b.

Milium intra hos) De milio Indico eximiae magnitudinis, culmique arundinei, vide Philostr. de vita Apollonii III. 2. p. 112. Hoc *Surgum* vocari apud populares suos auctor est Scaliger Exer-

citt. 292. p. 869. Quidam malant esse, *le blé d'Inde*. H.

y. Lobas vocant) Ita MSS. omnes. Rectius tamen *phobas* dixeris, ex laudato proxime Theophrasti loco, qui leguminibus, *χεδροποις λοβόν*, miliaceis *Φόβην* assignat. H.

z. Terni sextarii) Id est, sex librae. Dal.

a. Frumenta quaedam) Habet haec et Theophr. Hist. VIII. 2. Colum. II. 12. p. 67. Genua porro siue genicula, funt veluti nodi et articuli, quibus herbacei caules et stipulae distinguuntur. H.

b. Qui vt spem sui fecit) Scribo *quae*, non *qui*, vt referat

aut quinque tardissime diebus florere incipiunt: ¹ totidemque *c.* aut paulo pluribus deflorescunt. Hordea *d.* vero cum tardissime septem. Varro *e.* ² quater nouenis diebus fruges absolui *f.* tradit, et mense nono meti.

5. Fabae *g.* in folia exeunt, ac deinde 3 caulem emittunt, 4 nullis *h.* distinctum internodiis. Reli-

D 4

qua

1. totidem florescunt, qui ad summum expendant, septimo aiunt deflorescere. Theophr. 2. quadragenis quinis. Vrsin. ad Varr. p. 45. 3. caules. Cb. 4. multis. Dal:

ferat spicam. Theophrastus L. VIII. cap. 2 *Mox folliculo absoluta quarto aut quinto die florere ram tritici quam borderi incipit.* Pint.

Qui ut spem) Qui conceptus scilicet, seu spicae partus. Theophr. l. c. H.

c. Totidemque) Post dies totidem elapsos. Theophr. l. c. H.

d. Hordea vero, etc.) De tritico et hordeo id Theophr. Dal.

Hordea vero) Theophr. πρὸν ἄνι καὶ ἄνι, triticum, hordeumque. H.

e. Varro quater nouenis diebus fruges absolui tradit) Scribo quinquies nouenis diebus, hoc est 45. dieb. Varro L. I c. 33 *Quarto intervallo inter solstitium et caniculam plerique messem faciunt, quo frumentum dicitur xv. diebus esse in vaginis, xv. florere, xv. exarescere;* vel lege,

Varro ter quindenis diebus, etc. Pint.

Varro) In libris deperditis. H.

f. Absolui tradit) Ex quo florere ceperunt. Dal.

g. Fabae in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt nullis distinctum internodiis) Videtur superuacaneum esse verbum nullis. Nam Theophrastus L. VIII. cap. 3. contradicit his verbis: *Item caulis aliis genicularus atque inanis, ut fabae.* Pint.

h. Nullis distinctum internodiis) Si exortum ramulorum spectes, ea tantum parte, qua prodeunt, geniculum reuera conspicitur, id quod ait Theophrastus: si vero nodum vocamus articulum, qui omni ex parte caulem ambit, et internodia separat, in fabae caule nullus est. Itaque quamuis genicularus is fit, nullis tamen internodiis

qua *i.* legumina furculosa sunt. Ex his *k.* ramosa, cicer, eruum, lens. Quorumdam caules sparguntur in terram, si non habeant adminiculum, ut pisorum. Quod si non habuere, deteriora fiunt. Leguminum *l.* ¹ vnicaulis faba sola, vnus et lupinis: ceteris ramosus *m.* praetenui furculo: omnibus vero fistulosus. ² Folium quaedam ab radice mittunt, quaedam a cacumine. Frumentum *n.* vero

- 1. recticaulis. Theophrast:* *2. Fol. et radicem quaedam mittunt ab eadem parte. Alii et Theophr. mox, quaedam a cacumine folium mittunt, etc. Alii vero, folium a graui cacumine triticum.*

diis distinguitur. Quidam legunt, multis distinctum. Dal.

Nullis distinctum) Nullis certe geniculis interseptum, glabrum, inanemque caulem fabae cernimus, et si Theophr. Hist. VIII. 2. γογατώδη καυλὸν κωμῆς vocat. H.

i. Reliqua . . . furculosa sunt) Hoc est, plures e sua radice caules emittunt: τὰ μὲν χεδροπὰ πολυκαυλά. Theophr. l. e. H.

k. Ex his ramosa) Πολύκλαδα, quorum caulis in plures se fundit ramulos. H.

l. Leguminum etc.) Quum sit non exigua differentia inter ramosum et furculosum; (ut monstrant verba, quae statim ante praecesserunt: dixit enim, *Reliqua legumina furculosa sunt. Ex his ramosa cicer, eruum, lens*) qua ratione consistet haec

sententia? Ceteris ramosus praetenui furculo. videntur enim verba inter se pugnantia. Nimirum inuerti debent, ut arbitror, dictiones, legendumque, vnus et lupinis praetenui furculo, ceteris ramosus. Pint. Theophrast. c. 2. L. VIII. hist. Dal.

Leguminum vnicaulis) De faba Graeca loquitur, seu Latina: ei enim quam nos fabam vulgo dicimus, caulem non vnum ex singulari radice erumpere, ut vnicum lupino, experientia demonstrat. H.

m. Ramosus) Ceteris, inquit, caulis in ramos spargitur, ligno praetenui, sed eodem instar fistulae concauo. H.

n. Frumentum et hordeum, etc.) Frumentum et hordeum enascitur, ternaque prodit, (ἀναφύεται) vnico folio: pisum, faba, cicer, multis. Theophr.

¹ vero, et hordeum, ² viciaque o. et quidquid in stipula est, in cacumine vnum folium habet. Sed hordeo scabra sunt, ceteris laeuia. Multiplicia contra fabae, ciceri, piso. Frumentis p. folium ³ arundinaceum, fabae rotundum, et magnae leguminum parti. Longiora eruiliae q., et ⁴ piso. Faseolis r. venosa, sesamae s., et irioni ⁵ sanguinea. Cadunt folia lupino tantum, et papaueri. Legumina t. diutius florent, ⁶ et ex his eruum ac

D 5

cicer:

1. et hordeum. Vtrumque vero et quic. frumentum, et hordeum vtrumque. Gr. 2. viciaque. M. 3. arundineum. Ch. 4. lathyro. Theophr. circerculae. Gaz. 5. erysimo. Dal. 6. et magis er. Theophrast.

Theophr. Mirum, auctorem de radice frumentaceorum et leguminum nihil prode- re. Quod autem ait, hordeum vtrumque, intellige distichon et polystichon: vel nudum, quod γυμνόνριθον vocant, et gluma sua vestitum. Dal.

o. Viciaque) Vide N. et Em. N. VI. (hic coll.) Frumentum) Prius legebatur: Frumentum et hordeum vtrumque: vbi se torquet mirum in modum Dalecampius, vt quodnam sit hordeum vtrumque, explanet. Nos sinceram hanc lectionem ope Cod. Colb. 3. et Pas. repraesentamus. H.

p. Frumentis) Theophr. Hist. VIII. 3. H.

q. Eruiliae) Eruilia Graecis ὄχος est, pisum minus est. Nostris, des Pojs. De

maiore piso Dodonaeus, p. 511. de minore, p. 512. H. r. Faseolis) In MSS. rectius phasolis. De his egimus L. XVI. 92. H.

s. Sesamae et irionis sanguinea) Nusquam, quod sciam Theophr. horum folia rube- re, sed pingua esse et amara scripsit. Irionis quidem est sanguineus caulis, sed non folium. Dal.

Sesamae) MSS. vbique Sesimae: Graeci tamen σήσαμον vocant, nempe vt Μασσαλίαν Massiliam Latini dixeret, et Μιθραδάτην, quem nos Mithridatem. Gallis, de la Iugeoline. Accurate pingitur a Dodonaeo l. c. c. 2. p. 522. H.

r. Legumina diutius florent) Idem c. 2. L. VIII. hist. Dal.

cicer: sed diutissime faba xl. diebus. Non autem singuli *u.* scapi tamdiu, quoniam alio desinente alius incipit: nec tota seges, sicut frumenti, pariter. Siliquantur *x.* vero omnia diuersis diebus, et ab inia primum parte, paulatim flore subeunte.

6. Frumenta *y.* quum defloruere, crassescunt, maturanturque cum plurimum diebus ¹ quadraginta; item faba: paucissimis cicer. Id enim *z.* a semente diebus xl. perficitur. Milium *a.*, et panicum, et sesama, et omnia aestiua, xl. diebus maturantur ² a flore, magna terrae caelique differentia. In Aegypto enim hordeum sexto a satu mense, frumenta septimo metuntur. In Hella-
de *b.*, ³ hordeum. In Peloponneso octauo, et frumenta etiamnum tardius. Grana *c.* in stipula crini-
to

1. quadr. perficiantur. M.

2. a flore. Magna. M.

3. VII. hordeum. Ch.

Legumina diutius) Theophr. Hist. VIII. 2. H.

u. Non autem singuli) Th. Hist. VIII. 2. H.

x. Siliquantur) Siliquas faciunt, Theophr. I. c. Neque ut frumenti, sic et fabarum scapi singuli, aut seges integra simul floret, sed particulatim. H.

y. Frumenta, etc) Pleraque omnia haec quae sequuntur, ex Theophr. c. 3. et 4. L. VIII. histor. Dal.

Frumenta) Theophr. Hist. VIII. 3. Colum. II. 12. p. 67. Omne autem frumentum et hordeum, quidquid denique non duplici semine est, spicam *a.* tertio ad quartum nodum

emittit: et quum totam edidit, octo diebus deflorescit ac deinde grandescit diebus quadraginta, quibus post florem ad maturitatem deuenit. Rursus quae duplici semine sunt, ut faba, pisum, lenticula, diebus quadraginta florent, simulque grandescunt. H.

z. Id enim) Theophr. I. c. H.

a. Milium) Theophr. I. c. H.

b. In Hella- de hordeum)

Hoc est, septimo mense metitur. Theophr. Πυροί δὲ ἐν τῇ ἐβδωμῶν περὶ τῆν Ἑλλάδα, κριθαί. H.

c. Grana) Grana in stipulis spica continentur, quae sub-

to textu spicantur. In faba leguminibusque, alternis lateribus siliquantur. Fortiora *d.* ¹ ad hiemes frumenta, legumina in cibo.

7. Tunicae *e.* frumento plures. Hordeum *f.* maxime nudum, et ² arinca *g.*, sed praecipue auena. Calamus *h.* altior frumento, quam hordeo. Arista mordacior hordeo. In area exteruntur triticum, et siligo, et hordeum. Sic et feruntur *hh.* pura, qualiter ³ moluntur, quia tosta non sunt. E diuerso

1. contra *bi. fr. Cb.* 2. alica. *V. id est, zea, olyra.*
Theophrast. 3. Sic ex MSS. *em. Hard. et M. Turn.*
moliuntur. Gr. et Al.

Subtiliter rexitur, definitque in crinem. In faba, et leguminibus, modo dextro latere modo laeuo; filiqua semina continentur. H.

d. Fortiora) Theophr. l. c. Validiora, inquit, *ισχυρότερον* contra hiemem, caelique mutationes varias, frumentacea sunt, *τὰ σιτηρά*. Legumina vero in cibis valentiora putantur, *πρὸς δὲ τὴν τροφήν, τὰ χεδροτά*. Vide Cels. II. 18. *Ex leguminibus valentior rapa, napique, et omnes bulbi*, etc. Locum consule. H.

e. Tunicae frumento plures. Hordeum maxime nudum et alica, sed praecipue auena) Ex Theophrasto, vnde hic locus acceptus est, manifestum fit, praeposito ordine legenda esse verba haec: *Tunicae frumento plures et alicae, sed praecipue auenae. Hordeum maxime nudum.*

Theophrasti verba sunt L. VIII. c. 4. *At haec triticum tunicis contegiuntur multis, ordeum nudum consistit. Id enim omnium maxime caret tegumento. Tropa quoque et siligo et omnia huiusmodi multiplici folliculo includuntur, ac omnium, ut ita loquar, maxime auenam natura operuit.* Porro illud noscendum, in Graecis Theophrasti exemplaribus non *auenam* scriptum esse, vt Theodorus vertit, sed *crocum*. Pint.

f. Hordeum maxime, etc.) Praesertim *Gymnocrithon. Tropa, olyra* (*Arincam* pro vtraque vertit Plinius) et omnia id genus multis folliculis leguntur (*πολλόβλα:*) seu vno verbo inter reliqua plurimis querna. Th. *Dal.*
g. Et arinca) Dicitur de ea, s. 20. H.

b. Seruntur pura) Sine suis folliculis. H.

fo far, milium, panicum purgari, nisi tosta, non possunt. Itaque *i.* haec cum *k.* suis folliculis feruntur cruda. Et far in vaginulis suis feruant ad satus, atque non torrent.

XI. Leuissimum ex his hordeum, raro *l.* excedit xv. libras, et faba xxii. Ponderosius far, magisque etiamnum triticum. Far *m.* in Aegypto ex olyra conficitur. Tertium *n.* genus spicae hoc ibi est. Galliae *o.* quoque suum genus farris dedere: quod

b. Altior) Laeuior, densior, lentior, frangi contumacior. Theophr. *Dal.*

i. Itaque haec) Inprimis far, siue adorem, quod in ficcis humidisque locis feri Columella ait, L. II. 8. *quoniam folliculum, quo continetur, firmum et durabilem aduersus longioris temporis humorem habet.* H.

k. Cum suis folliculis, etc.) Inde Persio Satyr 5. *scabiosum far* vocatur. *Dal.*

l. Raro excedit) In singulis nimirum modis. H.

m. Far in, etc.) Cibus et triticea ptisana: molitum et deglabitum granum, ad pultes et hominum cibum idoneum, qualis ex farris grano decorticato in Italia vulgo paratur, vocaturque *Farro.* *Dal.*

Far . . . ex olyra) Far cibus hoc loco est, non, uti acceptum est haecenus, singulare aliquod frumenti genus. Far e frumento Pli-

nus mox agnoscit, hoc est, ex iis frumenti generibus quae commemorauit initio sect. sup. Far ex olyra nunc etiam in Aegypto. Far ex hordeo, Palladius, L. II. t. 29. de phasianis. Modum conficiendi farris docet Archigenes apud Aetium serm. 9. c. 45. p. 124. H.

n. Tertium genus) Praeter verum far et triticum. *Dal.*

Tertium genus) Post triticum, hordeumque. H.

o. Galliae quoque suum, etc.) Ex olyra, siue filigine, ut et Aegyptus. Ea vero Siligo Gallica, e qua Brance, siue Sandalum, crimni genus fiebat, Arinca fortassis est, memorata c. 8. huius libri. Arincam autem olyram esse auctor scribit infra c. 25. L. XXII. Brancen Galliae rustici hodie *Blanche* vocant. Allobroges *Blancheen.* Sandalum quoque inter Italos, praesertim Etruscos, veteris appellationis vestigia retinet, *Scandella.* *Dal.*

quod illic ^r bracem *p.* vocant, apud nos ^s sandalam *q.*, nitidissimi grani. ^z Et alia differentia est, quod fere quaternis libris plus reddit panis, quam far aliud. Populum Romanum farre tantum e frumento ccc. annis vsus, Verrius *r.* ⁴ tradit.

XII. *i.* Tritici genera plura, quae fecere gentes. Italico *s.* nullum equidem comparauerim candore

- 1. bracem. Turn. et Ch. brance vocant, sandalum Gr. et Al. 2. scandalum. Turn. scandalam. M. scandalam. Ch. 3. Est et alia. Ch. 4. sic ex MSS. em. Hard. tradidit Gr. et Al.*

p. Bracem vocant) Ita MSS. Colb. Th. Chiff. non ut editi *brance. Le blé blanc de Dauphiné.* Vide Nic. Chorier. Hist. Delph. l. p. 54. H.

q. Sandalam) Sic MSS. Colb. Th. aliique Libri vulgati. *Sandalum. Sandalium* Charta Rogerii Regis Siciliae, a. 1137. apud Vghellum, T. VII. p. 564. H.

r. Verrius tradidit) Varro non Verrius vetus codex praefert. *Pint.*

s. Italico) Insignis propterea liberalitas Augustorum fuit, quum triticum plebi Romanae erogarent. Eiusmodi largitionis mentionem faciunt nummi duo in primis eximii, prae haecenus intellecti. Prior est Pertinacis Augusti, alter Seueri Alexandri Caesaris. Prior est argenteus in Thesauro Regio, a Seguino delineatus,

p. 124. primae editionis IMP. CAES. P. HELV. PERTIN. AVG. capite laureato. Imperator. Caesar Publius Helvius Pertinax Augustus.) (Stat Dea Liberalitas, ut pingi solet in nummis inscriptis, LIBERALITAS AVG. cum tabella, quam dextra manu gerit, quaeque modicum tritici pretium indicaret: et cum cornucopiae, quod laevo brachio tenet. Inscriptio LIBERATIS CIVIBVS. Eius haec inscriptio est. LIBERALITAS Augusti Triticum Italicum Sappeditauit CIVIBVS. Alioquin titulus non conueniret cum argumento, siue pictura. Alterius nummi, qui est Seueri Alexandri, ingeniosior aliquanto inscriptio est, M. AVREL. ALEXANDER CAES. Caput nudum.) (Corona laurea, in qua, S.P.Q.R. Hanc tenet Aquila Romana.

In

dore ac pondere, quo maxime discernitur: montanis modo comparetur Italiae agris externum, in quo t. principatum tenuit Boeotia u., deinde Sicilia, mox x. Africa. Tertium pondus erat Thracio, Syrioque y.,¹ deinde et Aegypto, athletarum z. cum

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. deinde Aegypto. Gr. et Alii.

In circuitu, METROPOLIS. Hoc est, *Munificentissime Erogato Tritico Romanae Plebi, Omnium Liberalitatem Imperatorum Superavit*, scilicet Caesar Alexander. Est hic nummus, vt prior, argenteus, apud Occonem p. 429. H.

1. In quo principatum, etc.) Theophrasto ex iis, quae in Graeciam conuehebantur, grauissimum Siculum fuit: eo tamen grauius Bæoticum, vel eo argumento, quod athletae quum vix in Boeotia tres semifextarios consumerent, Athenis plus quam quinque estabant. c. 4. VIII. Histor. Dal.

u. Boeotia) Consentit Theophr. de caus. IV. 10. p. 310. Τῶ μὲν ἄλλῃ πυρῆ δούκει τῶ Ἀθηναίε καταπλέοντος, ὁ Σικελιῶδες ἰσχυρότατος εἶναι· τῶ δ' ἐτι βαρύτερος μᾶλλον ὁ Βοιωτίος, ὡσπερ ἐν ταῖς ἰσορίαις εἴρηται. H.

x. Mox Africa) Libycum vocat Theophrastus, et in spica breui manere, cala-

munque tenuem emittere scribit. Idem auctor Thraciam, Syrium, Alexandrinum memorat, nulla facta vel bonitatis mentione, vel ponderis. Dal.

y. Syrioque) Defuit anno vno in Syria, quum agris Sidoniorum ferendis triticum suppeditauit Antonius Seuerus Augustus: quamobrem percussere eius honorem nummum ex aere magno, qui est in Cimelio D. de Boze, hoc titulo: AETERNVM BENEFICIVM SID. DAT. Hoc est, *Sidoniiis datum*. Implet nummi aream modius, e quo spicae emicant. Pars prior, cum Antonini Seueri capite, hos exhibet titulos: M. AVREL. ANTONIVS PINVS AVGPBG MAX. *Parthicus, Britannicus Germanicus Maximus*. H.

z. Athletarum cum decreto) li quum Boeotici ternos semifextarios vix consumerent, Athenis facile quinos absumberent. Dal.

Athletarum) Athletis ita censentibus, quorum edacitas

cum decreto, quorum capacitas iumentis similis, quem diximus ordinem fecerat. Graecia *a.* et Ponticum laudavit, quod in Italiam non peruenit. Ex omni eadem genere grani praetulit *b.* dracontiam, strangiam, et Selenusium, argumento crassissimi calami: ita pingui solo haec genera assignabat. Leuissimum et maxime inane, seu tenuissimi calami, in humidis feri iubebat, quoniam multo egeret alimento. Hae fuere sententiae Alexandro Magno regnante, quum clarissima fuit Graecia, atque in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, ut ante mortem eius annis fere *c.* CXLV. Sophocles Poëta in fabula Triptolemo *d.* frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad verbum translata sententia:

Et

1. cancbrydiam, flengyn, et Alexandream. Theophrast. dracontion, et istelepant, et selinusium. Ch.

tas, seu voracitas potius, iumentorum similis, hunc quem modo diximus in pondere frumentorum ordinem fecit. Theophr. Hist. VIII. 4. In Boeotia, inquit, ternos semisextarios tritici absumunt: Athenis Siculi, facile quinos. H.

a. Graecia et Ponticum laudavit) Ponticum Theophrasto leuissimum est cap. 4. L. VIII. hist. et c. 10. L. IV. causs. *Dal.*

b. Dracontiam) Pro his tritici generibus tergeminum Theophrastus affert, Hist. VIII. 4. Καρχυδίαν, Στλεγγύν, Ἀλεξάνδρειον. H.

c. Fere CXLV) Egit ergo Sophocles eam fabulam Olymp. LXXXVIII. anno quarto, aetatis suae vicefimo, si Suidae credimus. Obiit enim Alexander Olymp. CXX. anno primo Olympiadibus Pliniano calculo computatis, V. C. A. CCCCXLII. H.

d. Triptolemo) In ea fabula Triptolemus Ceres edocet, quantum terrarum necesse sit peragrari seminandis a se datis frugibus, Italiamque prae ceteris laudat. Vide Dion. Hal. A. R. l. p. 10. H

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.
 Quae laus peculiaris hodieque Italico est. Quo magis admiror, posteros Graecorum nullam mentionem huius fecisse frumenti.

2. Nunc ex his generibus, quae Romam inuehuntur, leuissimum est Gallicum, atque e Chersoneso aduectum: quippe non excedunt in modium vicenas libras, si quis granum ipsum ponderet. Adicit Sardum selibras f., Alexandrinum et trientes g.: hoc et Siculi h. pondus. Boeoticum totam libram addit: Africum et dodrantes. i. In Transpadana Italia seio vicenas quinas libras farris modios pendere: circa k. Clusium et 4 senas. 5 Lex certe naturae, vt in l. quocumque genere pani militari

1. *carere. Ch.* 2. *Romae. Ch.* 3. *silique granum ipsum pondere. Turn. sicli pondere. V.* 4. *Senos. Gr.* 5. *sic ex MSS. em. Hard. Lex naturae certe est. M. Lex certa naturae Gr. et Al.*

e. *Quae Romam*) MSS. omnes, *quae Romae.* H.

f. *Selibras*) Dimidiam libram. H.

g. *Et trientes*) Gallici, inquit, tritici pondus, non selibra tantum, sed praeterea triente, hoc est, tertia librae parte, ab Alexandrino Siculoque superatur. H.

h. *Siculi pondus*) Vide Budaeum L. IV. de Affe. Dal.

i. *Et dodrantes*) Et praeterea dodrantem, hoc est, librae partes tres quartas. H.

k. *Circa Clusium*) Hoc est, circa Clusium farris modios pendere non vicenas quinas tantum libras, sed et senas:

hoc est, vicenas senas. Dalecampius perperam existimat *senas* hoc loco Senensis esse in Etruria oppidi nomen. De farre Clusino, eiusque parandi modo, vide Aetium ferm. 9. c. 45. p. 325. Colum. II. 6. *Far, quod appellatur Clusinum, candoris nixidi.* Martialis, in Xenii, L. XIII. ep. 8. *Far: Imbue plebeias Clusinis pulibus ollas,* etc. H.

l. *Vt in quocumque*) Vt cuiuscumque frumenti modius in panem subactus militarem, siue castrensem, (*le pain de munition*) triente toto, seu tertia parte ponderosior sit, quam granum ipsum

litari tertia portio ad grani *m.* pondus accedat: sicut optimum frumentum esse, quod *n.* in ¹ subactu congium aquae capiat. Quibusdam generibus per se pondus, sicut Balearico: ² modio panis pondo ³ xxxv reddit: ⁴ Quibusdam *o.* binis mixtis, ut Cyprio et Alexandrino, *xx. p.* prope libras non excedentibus. Cyprium fuscum est, panemque nigrum facit: itaque miscetur Alexandrinum candidum, redduntque *xxv.* pondo. Thebaicum *q.* *s.* libras adiicit. Marina aqua subigi, quod plerique maritimis in locis faciunt, occasione *r.* lucrandi salis, ⁶ inutilissimum. Non alia de causa opportuniora morbis corpora existunt. ⁷ Galliae *s.* et Hispaniae.

2. *subactum cong. Cb.* 2. *sic ex MSS. em. Hard. modo tritici pan. Gr. quod modio. Ves.* 3. *sic et Cb. XXX. Gr. et Al.* 4. *sic ex MSS. em. Hard. Quibus binis mixtis. Dal. sub. pondus est. quibusdam in binis. Gr. et Al.* 5. *libram. Cb.* 6. *vilissimum. V. et Cb.* 7. *Gallia et Hispania. M.*

ipsum, prius quam molatur, et subigatur in panem. H.

m. Ad grani pondus accedat) Aqua cum sale et fermento permixta. *Dal.*

n. Quod in subactu) Dum subigitur in panificio. H.

o. Quibusdam binis) Subintellige, pondus est. H.

p. XX. prope libras) Antequam in panem subigantur. H.

q. Thebaicum libras) Sive granum ipsum per se alteri e duobus istis misceatur, Cyprio vel Alexandrino: sive cum altero subigatur, libram ad pondus adiicit. *Vol. VI.*

Thebaicum porro ex Aegypto intellige. H.

r. Occasione lucrandi vilissimum) Sic alii legunt. Ego vero legendum puto, non *vilissimum*, sed *inutilissimum*. Nam et codex antiquus *vilissimum* habet: cui dictioni si adiungas praepositionem *in*, quae paulo ante praecedit, parum ibi necessarium, locus erit recte castigatus. Confirmat hanc correctionem Plinius ipse l. XXIII. cap. I. his verbis: *Inprimis igitur vinum marina aqua factum inutile est stomacho, nervis, vesicae. Pint.*

s. Galliae et Hispaniae) Zy-
thum

spaniae frumento *t.* in potum resoluto, quibus *u.* diximus generibus, spuma ita concreta pro fermento vtuntur. Qua de causa leuior illis, quam ceteris, panis ¹ est.

3. Differentia est et calami. Crassior quippe melioris est generis. Plurimis *x.* tunicis Thracium triticum vestitur, ob nimia frigora illi plagae exquisitum. Eadem causa ² et trimestre *y.* inuenit, detinentibus terras niuibus, quod tertio fere a fatumēte et in reliquo orbe metitur. Totis hoc Alpibus notum, et hiemalibus prouinciis nullum hoc frumento laetius. Vnicalamum *z.* praeterea, nec vsquam

1. est. in M. d. et Cb. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Dal. et trimestria Gr. et Al.

thum et Curmi intelligit.
Dal.

1. Frumento in potum) Quum e madida fruge parant sibi potus, Zythum scilicet, Gallis *Biere*, Hispanis *Cerueza*. H.

u. Quibus diximus) Tritico nempe Balearico, in Hispaniis: in Galliis, farris genere, quod bracem vocabant, vt dictum est, tum ista sectione, tum superiore. H.

x. Plurimis tunicis) Theophr. Hist. VIII. 4. ὁ Θρακικός πολυκάλαμος. H.

y. Trimestria inuenit) Trimestria multa, et vbique leuia, parum fecunda, quum exoriantur vnicalama, et prorsus infirma Theophr. *Dal.*

Et trinestre) Tritici genus, quod intra tres men-

ses, maturescit: bimestre, quod intra binos. De his Theophr. l. c. Καὶ τὸ τῶν τριμήνων καὶ τὸ τῶν διμήνων, καὶ εἰ τι γένος ἐνέλαττος ἡμέραις τελεῖται. Trimestre, filiginis genus esse docet Colum. II. 6. de generibus seminum. H.

z. Vnicalamum praeterea, nec vsquam capax) Addendum puto verbum *ponderis*, indiligentia librarii, ni fallor, omissum, vt fit, *nec vsquam capax ponderis*, ex Theophrasto L. VIII. c. 4. his verbis: *Tria vero permulta et vbique habentur: Leuia haec et parum fecunda et vnicalama sunt, atque in totum infirma.* Pint.

Vnicalamum) Vnicum e radice calamum trimestre id triticum emittit: nec potest

¹ vsquam capax: seriturque non nisi tenui terra. Est et *a.* bimestre ² circa Thraciae Aenum, quod quadragesimo die, quam satum est, maturescit: mirumque, nulli frumento plus esse ponderis, et fursuribus carere. Vtitur eo et Sicilia, et Achaia, ³ montuosis vtraque partibus. Euboea quoque circa Carystum. In tantum fallitur Columella *b.*, qui

E 2

ne

1. vsquam non capax. Dal. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Turn. in Euboea. Th. circa Thraciae fenum. Ch. et in emend. finem. circa Thracium finum. G. et Al. 3. montosis Gr.

est ferre plures. Theoph. l. c. Τρίμηνοι δὲ πολλοὶ . . . μονοκάλαιοι, κατὰ τὴν ἔκφυσιν, καὶ τὸ ὄλον ἀσθενεῖς. H.

a. Est et bimestre circa Thracium finum) In scripto exemplari, non Thracium finum sed Thraciae fanum habetur, vt scribendum putem Thraciae Aenum. Aenus enim celebris est vrbs Thraciae. Porro Theophrastus, vnde Plinius haec hausit, non in Aeno, sed in Euboea, nasci hoc genus tritici, quod XL. die quam satum, maturescat. Eius verba sunt L. VIII. cap. 4. Quibus et trimestrium genus annumerari par est, et bimestrium, et si quid intra pauciores dies valeat consummari: et in Euboea genus quoddam intra quadraginta dies crassari perficique posse affirmant: idemque firmum esse ac ponderosum, nec modo trimestris leue, quam ob rem

famulis id praebere inquit, etenim nec multum in hoc fures esse volunt, Quibus ex verbis liquet deesse in Plinio coniunctionem et, est et bimestre et circa Thraciae Aenon, quod quadragesimo die quam satum est, maturescit. Expendendum igitur, an in Theophr. tam Graeco quam Latino scribendum sit non Euboea sed Aeno, vt Plinius et Theophrastus consentiant. Dal.

Est et bimestre) Theophr. l. c. et si de Aeno Thraciae filet: in Euboea solum reperiri illud affirmat, et in Sicilia, Achaiaque. H.

b. Columella) Cap. 9. L. II. Dalec.

Columella) Ita etiamnum legitur apud Columellam II. 9. p. 53. Neque enim est vllum, sicuti multi crediderunt, natura trimestre: quippe idem iactum autumno melius responder. Non negat

ne ¹ trimestris quidem proprium genus existimaue-
rit esse, quum sit antiquissimum. c. Graeci d. ² se-
tanion vocant. Tradunt z. in Baëtris grana tantae
magnitudinis fieri, vt singula f. 3 spicas nostras ae-
quent.

XIII. Primum ex omnibus frumentis feritur
hordeum. Dabimus et dies 4 ferendo cuique ge-
neri, natura singulorum exposita. Hordeum g.
Indis satium et filuestre, ex quo h. panis apud eos
prae-

- i. trimestri. Cb. 2. sic et M. et Cb. setanion Turn.
trimenon. Gr. et Al. 3. oliuae nucleos. Theophr.
4. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. ferendi. Gr. et Al.

is peculiare tritici genus di-
ctum ab antiquis esse trime-
stre: sed ab eo quod autu-
mno feritur, quodque me-
lius ita prouenit, differre
negat. Et c. 6. triticum
trimestre, et trimestre ali-
castrum agnoscit. H.

c. Antiquissimum) Theoph.
c. 4. L. VIII. Hist. Dal.
d. Trimenon vocant) Hip-
pocrates σητάειον, quasi
τητάειον, τήτες enim, ἐν
τῷδε τῷ ἔτει ἐσπαργμένον,
quod hoc ipso anno, id est
vere satum est. Dal.

Graeci setanion) Ita MSS.
non trimenon, vt editi. Ση-
τάειος πυρός, siue σητάειος,
triticum quod hoc anno,
id est, vere ineunte satum
est. Vide Rob. Constantin.
in Lexico. H.

e. Tradunt in Baëtris) Theo-
phr. l. c. nucleis oliuae singula

Baëtrici frumenti grana ae-
quiparat. H.

f. Vt singula spicas nostras
aequent) Scribendum reor,
vt singula oliuae nucleos ae-
quent; ex Theophrasto L.
VIII. c. 4. Nam et Asiae, in-
quit, ultra Baëtra quodam in
loco adeo grande frumentum
feri tradunt, vt nucleos oli-
uae suae equiparent magni-
tudine grana singula. Pint.

g. Hordeum Indis sati-
uum) Theophr. c. 5. L. IV.
Causs. Strabo L. XV. hor-
deum id filuestre Bosmoron
vocat. Dal.

b. Ex quo panis) Vide N.
et Em. N. VII. (hic coll.)
Ex quo etc.) Prius legebatur,
panis apud eos praecipuus Ita-
lica maxime quidem etc. At-
que ita sane codices exarati
omnes prae se ferunt, sed
reiecta interpunctionis no-
ta

praecipuus, et *italica*. *i.* Maxime *k.* quidem oryza gaudent, ex qua *l.* ptisanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzae *m.* folia carnosae, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix *3* gemmae rotunditatis.

E 3

XIV

1. *Oryza quidem maxime ut Itali gaudent, ex qua, etc. gaudent, sub. Indi. Dal. In vulg. vere lectione, Italici, Ver. et Cb. Italia max. quid. ory. gaudet. Alii Ver. Panis apud eos praecipuus. Italica maxime oryza. Gr. et Al.* 2. *sic ex MSS. em. Hard. conf. M. oryzae quidem folia Gr. et Al.* 3. *gemmae. Cb. fortassis genuinae.*

ta, post vocem *Italica*. Dalecampius scribendum ita coniciebat: *Oryza quidem maxime ut Itali gaudent. Alii aliter, Salmastius, nihil. Facilis tamen emendatio, vel litterulae vnus immutatione, ut patet. Auctor emendandi Theophr. Hist. IV. 5. Est, inquit, et hordeum, et triticum: et genus quoddam aliud borderi siluestris, ex quo panis praecipuae suavitatis, et aliqua perbona.* Κριθαὶ δὲ, καὶ πυροὶ, καὶ ἄλλοτι γένος ἀγρίων κριθῶν, ἐξ ὧν καὶ ἀρτοὶ ἠδεῖς, καὶ χόνδρος καλός. Peculiaris Indiae semina ibi Graecus scriptor persequitur. Mox subiicit, paucis admodum interiectis: μάλλον δὲ σπείρασι τὸ καλλόμενον ὄρυζον, ἐξ ἧς τὸ ἔψηναι· τὰτο δὲ ὁμοίον τῆ ζείᾳ, καὶ περιπτισαθέν, οἶον χόνδρος. Maxime quidem

oryzam serunt, similem zae: tamquam alica pinsitur, etc. Ex oryza et oleum facere Indos dictum est L. XV. 7. H.

i. *Et alica*) Hoc est, ptisana ex hordeo Indico, ut ipse loquitur L. XXII. 66. H.

k. *Maxime quidem*) Theophr. Hist. IV. 8. H.

l. *Ex qua ptisanam, etc.*) Ptisana oryzae ea est, quae in omnibus venalis prostat, et *Ris* dicitur. *Dal.*

Ex qua ptisanam) Ptisana pultis genus est, quod ex farina fit hordeacea, aliisque frugibus. Hanc quae ex oryza conficitur, nostri ipsius oryzae nomine, *du Ris* vocant: quae ex hordeo, *Orge mondé.* H.

m. *Oryzae*) Depictam vide apud Dodonaicum, p. 500. H.

XIV. Antiquissimum *n.* in cibis hordeum *o.*, sicut Atheniensium *p.* ritu Menandro auctore apparet: et gladiatorum *q.* cognomine, qui hordearii

n. Antiquissimum) Vide Dion. Halic. A. R. II. p. 95. H.

o. Hordeum) Κριθή από τῆς διακριθῆναι vocatum, quod eo reperto, et in usum recepto, glandibus spretis, a brutis homines distincti sint. Hordeum ficutum, frixum, mola fractum, Graeci καρχαρον et καρχαροδιον vocant. Rhodig. cap. I. L. II. Dal.

p. Atheniensium) Quoniam in Eleusinio certamine praemium victori hordeum fuit, vti testatur Pindari Scholias, Olymp. Ode 9. p. 93. "Αγεταί δὲ αὐτόφι (de Eleusine loquitur) ἄγων Κόρης καὶ Δημήτερος, ὃς καλεῖται Ἐλευσίνα· ἔπαθλον κριθαί. Hoc ipsum scribunt Aristides, Suidas, et auctor Etymologici. H.

q. Gladiatorum cognomine) Athletarum, histrionum, comoedorum nomine continentur gladiatores arenarii, mirmillones, secutores, retiarii, pugiles, pancratiastae, xystici, thymelici, pantomimi, palaestritae. Alex. ab Alexandro cap. 9. III. Varro Samnites recenset inter gladiatores, qui cum scutis et pinnata galea pugnabant,

sic nimirum dictos, ut censent Liuius et Athenaeus, quod a Samnitibus didicerint τὴν τῆς θυρεῶν χρῆσιν. Nusquam porro legitur Athenis, ubi Menander vixit, atque adeo nec in Peloponneso tota, nec in Hellade gladiatorum spectacula edita fuisse: quamobrem legendum hic quidam diuinant, et pistorum cognomine. Galenus libris κατὰ γένη scripsit quidem Pergami, quae fuit eius patria, gladiatores a Pontificibus exhibitos, qui percussi vulneratique fuissent, traditos sibi, ut curaret: sed id longe a Menandri saeculo. Clissetius legendum putat Caligiarorum, id est, gregariorum militum, quod illis, si quid peccassent, ignominiae causa, pro tritico daretur hordeum. Festo *hordearium aes*, quod equi Romani dabatur, pro hordeo, subaudi *emendo*, quo equum aleret. Fuerunt et gladiatores Equites Galeno tertio κατὰ γένη, ἵππεῖς, Lipsio in Saturnalibus Andabatae. Illis etiam ex publico dabatur hordeum, quo nutrent equum, vnde fortassis dicti sunt *hordearii*, quamuis Plinius de hominum

rii vocabantur. Polentam r. quoque Graeci non aliunde praeferunt. Pluribus s. fit haec modis. Graeci persusum aqua hordeum ficcant nocte vna, ac postero die frigunt, ^r deinde t. molis frangunt. Sunt qui vehementius tostum rursus exigua aqua

E 4

asper-

e, dein. M.

num cibatu videatur magis loqui quam iumentorum. Ea tamen petulanti voce de dominis dictum est, quod equis conueniebat. Qui si legas, et equitum cognomine, qui hordearii vocabantur. Fuerunt enim Romae Equites gladiatoribus antiquiores, et statim ab initiis conditae Romae Trostuli. Dal. v. Reines. varr. lectt. L. II. c. 7. p. 170.

Et gladiatorum) Et praeterea, inquit, id ex quodam gladiatorum genere intelligitur, qui hordearii appellantur, quod vetustiore aevo eo cibi genere vterentur. Milites etiam qui parum in armorum prolusione profecerant, inquit Vegetius L. XIII. p. 14 pro frumento hordeum cogebantur accipere: nec ante eis in tritico reddebatur annonae, quam sub praesentia tribunorum experimentis datis ostendissent se omnia, quae erant in militari arte, complexisse. H.

r. Polentam) Τα ἄλφιστα, alii τὴν μάζαν. Dal.

Polentam) Polentam Grae-

ci ἄλφιστα vocant, torrefacti hordei farinam. In Gallia vocant, du Gruau. Spissandis carniū iuribus venalis circumfertur: cepitque et ex auena retorrída fieri, et eadem nominis ambage proferri. H.

s. Pluribus fit haec modis) Curiosam illam hordei praeparandi rationem ex Pherecrate recitat Eustathius his verbis: τὰς κριθὰς δεῖ πτίσσειν, tunderé, pinsere: Φρύγειν, torrere: ἀποβράττειν, in cerniculo cribrare, aut corbe: ἀνέειν, aqua rursus aspergere: ἀλέσαι, molere, μάζαν, manu subigere: παραθεῖναι, edendam apponere. Vide infra c. 25. L. XXII. Dal.

t. Deinde molis) Veteres hordeum, similesque fruges prius torrebant, deinde molebant. Vnde Virgilius Aen. I. 183. Et torrere parant flammis, et frangere saxo. Nec vllum ibi ὑσερον πρότερον, ut sibi vulgus interpretum fingit. Vide quae dicenda sunt s. 23. H.

aspergant, ¹ et ficcent prius, quam molant. Alii vero virentibus *u.* spicis decussum hordeum recens purgant *x.*, madidumque in pila tundunt, atque in corbibus ² eluunt, ac ficcatum sole rursus tundunt, et purgatum molunt. Quocumque autem genere ³ praeparato, vicenis hordei libris, ternas seminis lini, et coriandri ⁴ selibras, salisque acetabulo *y.*, torrentes ante omnia miscent in mola. Qui diutius volunt seruare, cum polline ac furfuribus suis condunt nouis fictilibus. Italia sine perfusione tostum in subtilem ⁶ farinam molit, iisdem additis, atque etiam milio. Panem ex hordeo antiquis vstitatum vita damnauit, ⁷ quadrupedumque *z.* ⁸ fere cibus est.

XV. Ptisanae *a.* inde vsus validissimus saluberrimus.

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. ficcentque Gr. et Al.
2. diuidunt. M.
3. praeparata. Vet. sub. polenta.
4. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. selibras Gr. et Al.
5. acetabulum, torrentes ante, omnia, etc. Vet.
6. sic ex MSS. em. Hard. conf. Vet. Turn. et Ch. formam Gr. et Al.
7. sic ex MSS. em. Hard. quadrupedumque fere cibus est. Cum ptis. etc. probetur. Ch. quadrupedumque tradidit refectibus. Ptisanae. Gr. et Al.
8. trad. Hordeum ref. Vet.

u. Virentibus, etc.) Nam ita melior polenta fit, vltimo hoc capite. Dalecamp.

x. Purgant) A puluere, lapillis, et id genus reliquis fordibus. Dal.

y. Acetabulo) De hoc mensurae genere dicitur, L. XXI. f. 109. H.

z. Quadrupedumque) Equorum: quibus olim non aena dabatur, sed hordeum. Vnde Festus: *Hordearium aes,*

inquit, quod pro hordeo equiti Romano dabatur. H.

a. Ptisanae inde) Πτισσάνην Athenaeus L. X. dictum vult ἀπὸ τῆς πτίσσειν καὶ ἀνεῖν, a tundendo et madefaciendo. De ptisana idem auctor hunc gryphum recitat: κριθῆς ἀφλοῖα ὀρεγῶσας χυλὸν πίε, Hordei decorticati et tusi cremorem bibe. Dal.

uusque tantopere probatur. Vnum laudibus eius volumen dicauit Hippocrates *b.* ¹ e clarissimis medicinae scientia. Ptisanae bonitas praecipua Vticensi. In Aegypto vero ² est, quae fit ex hordeo, cui sunt *c.* bini anguli. In Baetica et Africa genus, ex quo fiat, hordei, glabrum *d.* appellat ³ Turranus. Idem olyram et oryzam eandem esse existimat. Ptisanae conficiendae vulgata ratio est.

XVI. Simili modo ex tritici *e.* semine ⁴ tragum *f.* fit, in Campania dumtaxat et Aegypto.

XVII. Amylum *g.* vero ⁵ ex tritico ac filigine, sed

1. clarissimus. Vet. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. M. in Aegypto ea est. Gr. et Al. 3. sic et Ch. Turannius. Gr. 4. tragos. Diosc. 5. ex omni tritico. Gr.

b. Hippocrates) Hic liber est, qui alias de ptisana, ut auctor est Athenaeus II. p. 57. nunc de victu in morbis acutis, vel contra Cnidias sententias inscriptus legitur, tomo vndecimo operum Galeni, qui quatuor in eum librum commentarios edidit. H.

c. Cui sunt bini anguli) Ex hordeo disticho, cui sunt bini ordines, ut mox loquitur, et versus. Dal.

d. Glabrum) Γυμνόνριτον Graeci. Dal.

e. Ex tritici semine) Hoc est, ex zea, ut ipse explicaturus est. Galenus in comm. I. ad librum Hippocratis de victu in morbis acutis p. 14. Tom. XI. Ζεία, ἐξ ᾧν δ'καλέμενος τραγός γίνεταί. In Indice huius loci, Pli-

nus, De trago. Celsus IV. 4. de difficultate spirandi, inter cibos non nimium acres, cum lenticula, ptisanaque tragum recenset. H.

f. Tragum) Tragos nunc fruges est, Halicae similis Dioscoridi: vulgo Blé Turquet: nunc olyrae Ptisana Galeno lib. de Alimentis, nunc zae Ptisana, id est, Halica Galeno comment. librorum de ratione victus in acutis Ptisanam, inquit, recte praeferunt frumentaceis edulis, pani, chondro et zae, ex qua fit Tragos. Hic Tragos Ptisana est triticea. Caspianus in Geopon. c. 13. III. Tragum conficit ex Alexandrino frumento et olyra. Dal.

g. Amylum) Diosc. c. 93. L. II. Dal.

sed optimum *h.* e trimestri. Inuentio eius Chio insulae debetur; et hodie laudatissimum¹ inde est: appellatum *i.* ab eo, quod sine mola fiat: ² Proximum *k.* trimestri, quod e minime ponderoso triti-

¹ id est. *Cb.* et in emend. idem. app. etc. ² sic ex MSS. em. Hard. proximum et trimestri quodam minime ponderoso. Gr. et Al.

Amylum vero) Et ex zea parari amyllum scribit Diosc. II. 123. Gallis, Amidon. H.

b. Sed optimum, etc.) Alii putant id ad filiginem referendum, alii ad triticum. *Dal.*

b. E trimestri) Hoc est, ex trimestri tritico, de quo f. 12. Sic Diosc. l. c. "Ἀριζον δὲ ἐστὶ τὸ σπυροζόμενον ἐκ πυρῆς σιτηνῆς. H.

i. Appellatum ab eo) Diosc. l. c. "Ἀμυλλον ὠνόμασθαι διὰ τὸ χωρὶς μύλε κατασκευάζεσθαι. H.

k. Proximum e trimestri quodam minime ponderoso tritico) Scribo, proximum trimestri quod e minime ponderoso tritico; ex scripta lectione, ut sit sensus, primas tribui amylo, quod fit ex trimestri. Dixit enim paulo ante, *Amylum vero ex omni tritico ac filigine, sed optimum ex trimestri.* Secundas vero a trimestri tribui amylo, quod fiat e tritico minime ponderoso. Ita ut mi-

sceatur pariter emollitum priusquam acefcat. *Pint.*

Proximum trimestri) Vide N. et Em. N. VIII. (hic coll.) *Prox.*) Sic totidem plane litteris apicibusque R. Cod. ceterique, quibus vsi sumus: et Tolet. quoque, quo Pintianus. Est enim sententia, primas tribui amylo, quod fit e trimestri: dixerat enim proxime antea, *Amylum vero ex omni tritico ac filigine, sed optimum e trimestri:* Secundas vero a trimestri tribui amylo, quod fiat e tritico minime ponderoso. Haec tenus libri editi sic habere: *Proximum e trimestri quodam minime ponderoso tritico.* Atqui hanc praecipuam esse tritici trimestris dotem ac laudem, paulo ante Plinius insinuarat, f. 12. ut nulli frumento plus esset ponderis: ex interpolatorum igitur officina prodit trimestre illud ponderosum non ex Museo Pliniano. H.

eo. Madescit *l.* dulci aqua ¹ ligneis vasis, ita ut integatur, quinquies in die mutata. Melius si et noctu, ita ut ² misceatur pariter. Emollitum, priusquam acescat, linteo *m.* aut sportis siccatum, tegulae infunditur illitae fermento, atque ita in sole densatur. Post Chium *n.* maxime laudatur Creticum, mox Aegyptium: Probatur autem ³ laeuore, et leuitate; atque ut recens sit: iam et Catoni *o.* dictum apud nos.

XVIII.

1. in lign. vas. ita ut integatur. Ch. et in emend. intingatur.
2. ita ut misceatur pariter emollitum, priusquam acescat. Linteo aut sportis siccatum. Gr. et Al.
3. sic ex MSS. em. Hard. leuitate et laeuore Gr. et Al.
4. dictum apud nos. Hordei. M. Iam et Catoni dictum. Apud nos hordei Gr. et Al.

l. Madescit) Diosc. *l. c.*
H.

m. Linteo aut sportis siccatum tegulae infunditur illitae fermento) Scribendum diuersa distinctione et lectione, ita ut, misceatur pariter. Emollitum priusquam acescat, linteoque aut sportis siccatum, tegulae infunditur. Nec siccatum videtur legendum, sed colatum, ex Dioscoride *L. II.* ex cuius verbis apparet locum hunc ambustum esse, complura in eo desiderari verba. *Dal.*

Linteo aut sportis siccatum) Hoc est, per saccam colatum: quomodo vinum Hippocraticum colant pharmacopolae Vide *N.* et *Em. N. IX.* (hic pos.) *Linteo*) Non siccatum, ut in libris omni-

bus legitur, qui sunt hactenus editi. Erroris admonuit Dioscorides *II. 123.* de amylo: Καὶ τὸ λοιπὸν διηθήσαντας ἐμβάλλειν εἰς ὑλισῆρα, διυλίσαντας δὲ εὐθέως ψύγειν ἐπὶ κερραμίδων καινῶν ἐν ἡλίῳ ὀξύτατῳ. "Ἐνικμον γάρ, καὶ ἐπ' ὀλίγον μείνη, ὀξίζει. Reliquum vero colo trahendum: moxque ut excolatum fuerit, super tegulis nouis ardentissimo sub sole siccari, densarique oportet. Namque si paulisper vdim manserit, acescit. Est autem ea vox siccatum Plinio ceteroquin persamiliaris: quarum abutitur, *L. XX. 79. XXIX. 39.* etc. H.

n. Post Chium) Creticum pariter laudat Diosc. *l. c.* mox Aegyptium; Chii non meminit,

XVIII. Hordei *p.* farina et ad medendum vtuntur. Mirumque, in vsu iumentorum, ignibus durato, ac postea molito, offisque humana manu demissis in aluum, maiores vires, torosque corporis fieri. Spicae *q.* quaedam binos *r.* ordines habent, quaedam plures vsque ad senos. Grano *t.* ipsi¹ aliquot differentiae: longius, ² leuiusque, aut breuius, ³ aut rotundius, candidius, nigrius, ⁴ vel cui ⁵ purpura est, vltimo *u.* ad polentam. ⁶ Contra *x.* tempesta-

1. aliquid. *M.* 2. maiusque. Ex Theophr. 3. ac. Ex Theophr. 4. Cui purp. est, optimum ad polentam. Contra, etc. Dal. 5. purpura est. Vltimo ad polentam contra Gr. et Al. 6. et con. temp. maior firmitas. Ex Th. firmum vocat πολυαλφίτον, quod polentae multum reddit.

minit. Alexandrinum commendat et Theodorus Priscianus IV. H.

o. Ex Catoni dictum. Apud nos, etc.) Significat autem Amylum, tametsi rem exoticam, tamen iam tum aetate Catonis Romae fuisse notum. Gelen.

o. Catoni dictum apud nos) Etsi res sit exotica amyllum, inquit, iam tum aetate tamen Catonis, Romae id cognitum est. Verba haec sunt Catonis, c. 87. Amyllum sic facito. Siliginem purgato bene, etc. H.

p. Hordei farina) Ad aurium dolorem vtitur ea Marcellus Empiricus c. 9. p. 78. In pluribus vero morbis Galenus, quos in indice Brasauoli leges. H.

q. Spicae quaedam) Hor-

dei scilicet Theophr. Hist. VIII. 4. Τῶν μὲν κριθῶν αἱ μὲν εἰσι δίσιχοι, αἱ δὲ τρισίχοι . . . πλείεσται καὶ ἐξάσιχοι. H.

r. Binos ordines habent) Distichi hordei. Theophr. cap. 4. L. VIII. histor. de hoc paulo ante. Dal.

s. Quaedam, etc.) Polystichi. Cantherium Columella vocat cap. 9. L. II. Dal.

t. Grano ipsi) Th. l. c. H.

u. Vltimo ad polentam et contra tempestates candido maxima infirmitas) Lego, vltimo ad polentam, et contra tempestates quam candido maior firmitas. Theophrastus L. VIII. cap. 4. Et hordeorum ipsorum aliud rotundius minusque atque oblongius, maioresque atque in spica rarius. Item aliud candidum, aliud acce-

pestates candido maxima infirmitas. Hordeum frugum omnium mollissimum est: feri *y.* non vult, nisi in sicca et soluta terra, ac nisi laeta. Palea *z.* ex optimis: stramento vero nullum comparatur. Hordeum ex omni frumento minime calamitosum, quia ante tollitur, quam triticum occupet rubigo. Itaque sapientes agricolae triticum cibariis *a.* tantum ferunt. Hordeum *b.* ² sarculo feri dicunt, pro-

pterea

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. quia tollitur antequam triticum Gr. et Al. 2. sacco, Ch. sic et Turn. vel, seculo: neutrum apte: ducunt, propt. quod celer. reddit. M.

accedens ad purpuram, quod et farinam reddere copiosius creditur, et contra hiemem et flatum, et in totum contra caeli mutationes, candido validius esse videtur. Pint.

Ultimo ad polentam) Polentum, hoc est, purpurascens, imbecille in polenta: etsi plurimum farinae reddit: *αἱ δὲ ἐπιπορφυρίζουσι, ἀπτερὶ καὶ πολυάλφιτοι δοκῶσιν εἶναι.* Theophr. l. c. H.

x. Contra tempestates) Contra hiemem, ventosque, et caeli mutationes varias. Theophr. de putrescente hordeo: *καὶ πρὸς τὰς χειμῶνας δὲ, τὰ πνεύματα, καὶ ὅλως τὸν ἀέρα τῶν λευκῶν ἰσχυρότεραι,* candido firmius. H.

y. (Seri non vult) MSS. *feri non vult*, forte pro *non vult*. Non placet certe legi, non valet. H.

z. Palea ex optimis) Palea

ex tritico suavior, quam ex hordeo, quia mollior, et magis succulenta. Theophr. c. 4. L. VIII. hist. Dalec.

Palea) Didymus in Geop. IV. 14. p. 114. ad certos quosdam usus hanc reliquis anteponit: *τῶν δὲ σιτίων τὰ κριθῖνα αἰρετώτερα.* H. *a. Cibariis tantum*) Tantum tritici ferunt, quantum ad familiae cibaria satis est. H.

b. Hordeum) *Hordeum sacco*, legit Turnebus c. 24. L. I. Aduers. quod non cibariis, ut triticum, sed loculis feratur, et foris vendatur. Alii legunt *seculo*, quia *φιλίζωος*, id est, alendis pascentisque animalibus gratum. Celumel. c. 9. L. II. hordeum altero sulco feminari tradit. Ex illo auctore videtur haec linea transcripta. *Sarculo*, interpretor, terra leuissime mota et tantum,

pterea celerrime redit: ¹ fertilissimumque, quod in Hispaniae c. Carthagine Aprili mense collectum est: hoc seritur eodem mense in Celtiberia, eodemque ² anno bis nascitur. Rapitur omne a prima statim maturitate festinantius, quam cetera. Fragili enim stipula et tenuissima palea granum continetur. Meliorem d. etiam polentam fieri tradunt, si non excocta maturitate tollatur.

XIX. (VIII.) Frumenti genera non eadem ubique: ³ nec ubi eadem sunt, iisdem nominibus. Vulgatissima, far e., quod adorem f. veteres appellauere,

1. fertile est quod. Vet. et Ch. 2. a nobis. Ch. in emend. nobis. 3. exacta. Turn. 4. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch neque Gr. et Al.

tum suspensa, ut fit farriendo. Dal.

Hordeum farculo) Terra leuissime mota, ac veluti suspensa quemadmodum fere fit farriendo: farculo opus est, non aratro: atque idcirco celerrime erumpit, et maturescit. Agros findere farculo dixit Horatius l. od. I. v. II. H.

c. In Hispaniae Carthagine) Ea est Carthaginensium colonia, ab aliquibus noua; ab aliis Spartaria cognominata. Gelen.

d. Meliorem etiam) Galenus quoque L. de anim. fac. c. II. p. 317. T. VI. ex recenti hordeo mediocriter frixo laudatissimam fieri polentam docet: odoris etiam eximii, si arista non omnino sicca: Ἐκ τῶν νέων

κριθῶν Φρυγισῶν συμμέτρως τὸ κάλλιστον ἀλφίτων γίνεται... μάλιστα ἐστὶν εὐώδη τὰ ἐν τῶν ἀρίστων καὶ νέων κριθῶν γιγνώμενα, μὴ πάνυ ξηρὸν ἔχουσιν τὸν σάχυον. H.

e. Far) Haec peritiores sic distinguunt, Triticum mutica spica est: Adorem siue Far, aristata, apud Vetricum in voce Restibilis. Tritici generatricia Columellae, Robus, ponderosioris, ac nitidioris grani: Siligo hiberna, siue Sementiua: et Siligo trimestris. Farris autem quatuor genera: Clusinum grano nitido et candido. Venuculum rutilum, Venuculum candidum, vtrumque Ponderosius Clusino: et omnia haec tria hiberna

lauere, filigo, triticum. Haec plurimis terris communia. Arinca g. Galliarum propria, copiosa et Italiae est. ¹ Aegypto autem ac Syriae, Ciliciaeque et Asiae, ac Graeciae peculiare, zea h., olyra, tiphe. Aegyptus similaginem i. conficit ² e tritico suo

1. In Aeg. Cb. 2. e, in Cb. d.

berna: Adoreum trimestre, siue Alicastrum. Dalec.

f. Adoreum) Adde et haec, si liber, hic quae supra diximus ad cap. 3. huius libri, de adorea. Adoream veteres appellarunt omnes fructus, omnem prouentum ex agris. Sulpitius apud Varro nem: plebei rura largiuntur adoreum. Plaut. in amphit. Qui praeda, atque agro, adoreaue affecit populares suos. Ex eodem Varrone Nonius, Adoreum dictum ab eo putat: quod cibi ora, id est, principium sit far: dixerat autem paulo ante Far adorem esse. Dalec.

Quod adorem) Vnde adorea liba apud Maronem Aen. VII. 109. Festus: Ador. farris genus, edor quondam appellatum ab edendo: vel quod aduratur, ut fiat tostum: unde in sacrificio mola salsa efficitur. H.

g. Arinca Galliarum) Olyra Homeri sequenti altero ab hoc capite: Olyra Gallica infra c. 25. L. XXII. Dal.

Arinca) Nunc corrupto veteri vocabulo, in Delphinatu Riquet id genus tritici appellant. Nic. Chorier Hist.

l. p. 54 De arinca plura dicemus s. 20. H.

b. Zea, olyra, tiphe) Tiphem et olyram rem alii eandem esse, alii diuersam, veteres prodiderunt, referente eorum sententias Galeno l. c. 13. p. 319. περι τιφῶν καὶ ὀλυρῶν, καὶ ζειῶν. Ipse Galenus T. II. in explic. voc. Hipp. p. 91. Ζείας ὀλυρας, interpretatur, perinde ac si res vna sit, nominibus diuersis. Haec tria tamen et nominibus et re distinguit Anguillara, par. 6. p. 98. Tiphem ait Italis appellari Spelta: Olyram, Scandella: Zeam, Farro: Asclepiad. ap. Galen. κατὰ τόπον IX. 3. Φάρρος ὁ καλεῖται ζέαν. Et quod Straboni L. V. p. 242. ζέα dicitur, id Plinius s. 29. far appellat. Et Dionys. Halic. A. R. IV. p. 95. Φάρρος, ὁ καλεῖται ἡμεῖς ζέαν. Aegyptios porro patrem ἐκ τῶν ὀλορῶν fecisse auctor est Herodotus Euterp II. p. 128. n. 77. H.

i. Similaginem) Siue Similam κρέμμον, vulgo Simoule, Pisanæ genus, Semidalium Graecorum. Dal.

suo, nequaquam Italicae parem. Qui zea vtuntur, non habent *k. far*. Est et haec Italiae in Campania maxime, semenque appellatur. Hoc habet nomen res praeclara, vt mox *l.* docebimus: propter quam Homerus *m.* ζείδωρος ἀργεα dixit: non vt aliqui arbitrantur, quoniam vitam donaret. Amylum quoque ex ea fit, priore *n.* crassius. Haec sola ¹ differentia est. Ex omni genere durissimum far, et contra hiemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos, et minus subactos, vel ² aestuosos *o.*, sitientefque. Primus *p.* antiquis Latio cibus, magno argumento in adorea *q.* donis, sicuti *r.* diximus.

Pulte

1. differentia. Duriss. Dal.

2. aestuosos. M. et Cb.

k. Non habent far) Sed zeam pro farre habent. Nam et ipsa zea far est: nec semen tantum appellatur, vt Plinius ait, sed cum farre nomen alterum commune habet, adorem, teste Isidoro, XVII. 3. Adorem, tritici genus, quod idem vulgo semen dicitur. H.

l. Vt mox docebimus) S. 29. vbi e zea quae conficitur, alicam commendat. H.

m. Homerus) Iliad. β. τέκε δὲ ζείδωρος ἀργεα, alma tellus: alii, quod ait Plinius, reponunt βιοδώραν καὶ Φερέεβιον. Nonnus in Dionysiaca τὸ ὕδωρ appellauit ζείδωρον, aquam viuificam. Sic Venerem et Empedocles vocauit. Plutarchus in Amatorio. Iohannes Grammaticus terram sic dictam pu-

tavit παρὰ τὸ ζεῖσθαι καὶ θερμαίνεσθαι ὑπὸ τῆς ἥλιου. Rhod. c. 18. L. XV. Dal.

Homerus) Il. β. 548. et alibi passim. Quod ζείαν ferret: non ἀπὸ τῆς ζῆν viueret. H.

n. Priore crassius) Quod ex tritico fit et filigine, sed optimum ex trimestri. supra cap. 7. huius libri. Dal.

Priore crassius) Priore amylo, de quo s. 17. H.

o. Aestuosos) In MSS, vbi que aestuosos. H.

p. Primus antiquis) Vide Dion. Hal. A. R. II. p. 95. vbi far zeam esse docet. H.

q. In adorea donis) Quartariis aut heminis farris. supra cap. 3. huius libri. Dal.

r. Sicuti diximus) Sect. 3. H.

Pulte s. autem, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde et pulmentaria t. hodieque dicuntur. Et Ennius antiquissimus

s. *Pulte autem, non pane*) Vide Val. Max. cap. de Institut. antiq. L. III. Fiebat autem puls ex aequis partibus farinae, frumenti, et fabarum aut hordei. Alex. ab Alex. c. II. III. *Pulphagos* ideo Romanos Plaut. vocat in Mostell. *Non enim haec pulphagus opifex opera fecit barbarus.* Idem in Prologo Poenuli: *Carchedonius vocatur haec Comoedia: Latine, Plauti pulphagonidis Patruus.* Pultem Varro vel a Graeco πολτός ducit, vel a sono quem edit cum aqua feruenti insipitur, id est, inspergitur, vt apud Pomponium in Atellana: *Facite vt ignis feruat, ligna insipite, far concidite.* Quum ita sonat, bilbire amphoram Naeuius dixit: *παφλάζειν.* Eupolis apud Athenaeum, *λοπὰς παφλάζει βρεβάρεω χαλῆρατι.* Scalig. Iuuenal. Sat. II. — *pultes, Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas* Martialis: *Imbue plebeias Clusinis pultibus ollas, Vt satur in vacuis dulcia vina bibas.* Iuuenal. Sat. 14. — *sed magnis fratribus horum A scrobe, vel sulco redeuntibus altera coena Amplior et grandes fumabant pul-*
Vol. VI.

tibus ollae. Apud Plaut. locis supra citatis Sealiger, viri ob acumen ingenii perspicacissimi, non sine honore laudandus, *Pulphagum* et *pulphagonidem* Poenum interpretatur. Pultis enim auidissimam eam gentem fuisse argumento est puls Poenica, cuius conficiendae rationem Cato docet c. 85. Quod vero pertinet ad Martial. distichon, Mustum misum in ollas imbutas farris pulte veluti conditur, ad bonitatem proficit, et ideo commendatur. Theophr. certe lib. de Odorib. scribit, demissis in dolia farris offis vinum domari, mollescere, et cum saporis gracia mitescere. Turneb. c. 28. L. XXV. *Dal.*

Pulte autem) Val. Max. II. 5. *Erant maiores nostri adeo continentiae intenti, vt frequenter apud eos pultis vsus, quam panis esset.* Et ad hunc veterem morem Iuuenalis respiciens Sat. 14. v. 171. *Grandes fumabant pultibus ollae.* H.

z. *Pulmentaria, etc.*) Quae pauperulae olim pulmentaria conficiebant, Pulmentariae, Mictyrides vocabantur. Lucil. L. XX. Satyr. *Pulmentaria*

mus vates obsidionis famem exprimens, offam in
eripuisse plorantibus liberis patres commemorati.
Et hodie sacra prisca, atque x. natalium pulte y.
fritilla

z. Sic et M. fritilla. Cb. fitilla. Gr. et Al.

zaria utentibus, aut aliquod
genus herbas, et ius Maenarum,
bene se habet; Mictyris,
hoc est, meri. Etymon huius
vocis ἀπό τῆς μύρονος
forassilis ducitur. Dal.

Pulmentaria Varro de L.L.
IV. Pulmentum, inquit, quod
idem cum pulte essent, hoc
est, cum pulte comederent:
inde pulmentarium dictum.
Pulmentarium igitur oblo-
nium quoduis dicebatur,
non quod ex pulte esset,
vt lexicorum auctoribus vi-
detur; sed quod, vti postea
cum pane, sic olim cum pul-
te ederetur: inde nomen.
Graecis προσφύγιον inde
dictum est, quod addatur
pani vt notat Erasmus in c.
21. Iohannis, vbi Latinus
interpretatur pulmentarium
transulit. Ioh. de Ianua:
pulmentum vel pulmentarium
dicitur quilibet cibus citra pa-
nem. Apud Phaedrum Fabb.
III. Causis ad lupum: Affer-
tur vitro panis, de mensa
sua Dat ossa dominus, frustra
iactat familia, Et quod fasti-
dit quisque pulmentarium. Et
Seneca ficus caricas pulmen-
tarii vicem habere dixit, ob-
foni Plinius, vt annotauim-
us, L. XV. 21. H.

u. Offam eripuisse) Offa
enim antiquis fuit, auctore
Festo quoque, glomerata
puls. H.

x. Atque natalium) Sub-
intellige, natalium sacra: Se-
quioribus tamen temporibus
superstitione crescente, et-
iam cruentas in natalitiis sa-
cris hostias mactauere. Ho-
rat. IV. Od. II. die natali
Maecenatis dicta: Ara castis
Pincta verbenis, auct. immo-
lato Spargier agno. Lampridius
in Alex. Seu. Quum
eius natalem aruspices commen-
darent, dixerunt eum summam
rerum tenturum: idcirco
quod hostiae de ea villa, quae
esset Seueri Imp. adductae es-
sent. H.

y. Pulte fitilla) Erit, ὁ
ἀθήνη, nempe σάχνοσ το
ἀθήνη: Galeno τὸ τῆς ἀθή-
νης ὄζον, acus. Inde ἀθήνη,
vel ἀθήνη, puls fritilla. Sca-
lig. Quidam a frigendo di-
ctam volunt, vt fit fritilla
puls, ea quae paratur a fa-
rina fricta. Apud Fabium
Pictorem olla fritillis, in qua
sal torreatur. Noaius in
Sal. Dal.

y. Pulce fritilla) Sic MSS.
omnes: forte pro frictilla,
seu frictili, a frigendo, quon-

fritilla conficiantur: videturque tam puls ignota Graeciae fuisse, quam Italiae polenta.

XX. 1. Tritici semine auidius *z.* nullum est, nec quod plus alimenti trahat. Siliginem *a.* proprie dixerim tritici delicias: candor est, et sine virtute, et sine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italiae sunt, et Galliae comatae. Sed et trans Alpes in Allobrogum tantum *z.* Memnorumque *b.* agro pertinax: in ceteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remedium *c.*, vt grauissima quaeque grana eius ferantur. (IX.) E filigine *d.* lautissimus panis

1. delicias candore, sed sine, M. del. candore, etc. vt in vulg. Cb. in emend. candore, virtute, pondere conuen. 2. Neruorum. M. Mornorum. V. Auernorum. Alii V. Remorum. Turn. Memnorum, vt hic. Supra c. 4. lib. III. Memorumque. Cb.

iam esset ea puls e farina fricta. An huc pertinet, quod habet Varro, de vita pop. R. l. 4. apud Nonium, n. 291. Quod calendis Iunii et publice et priuatim faruam puluem Diis mactat. Apud Arnobium VII. p. 230. frilla dici videtur. H.

z. Auidius nullum) Quod plus ex terra alimenti trahat. H.

a. Siliginem) Candidi, leuissimique tritici genus, vulgo *Blé blanc*. Iuuenalis, Sat. 5, 70. Sed tener et niueus, mollique filigine factus seruatur domino panis videlicet Colum. II. 6. de generibus feminum: Tritici genera complura cognouimus. Verum ex his maxime seruandum

est, quod rebus dicitur, quoniam pondere et niuore praefert. Secunda conditio est habenda filiginis, cuius species in pane praecipua pondere deficitur. Et *c.* 9. humido statu caeli recte hanc prouenire ait. H. *b.* Memhorumque) Sequanorum: alii, Auernorum. In Sequanorum agro Siligo certe frequentissima est, quam ab incolis *Blé Blanc* appellari diximus: apud Allobrogas *Blancheen* ob candorem, vel quasi Brancen: supra cap. 7. huius libri. Dal.

c. Remedium) Colum. II. 9. p. 55. vbi et post tertiam sationem omne triticum solo vliginoso conuerti ait in filiginem. H.

panis, ¹ pistrinarumque *e.* opera laudatissima. Prae-
cellit in Italia, si Campana Pisis natae misceatur.
Rufior illa, at Pisana candidior, ² ponderosiorque
cretacea *f.* Iustum est e grano Campanae, quam
vocant *g.* castratam, e modio *h.* redire sextarios
quatuor siliginis *i.*, ³ vel e gregali sine castratura
sextarios quinque, praeterea floris ⁴ semodium:
Et cibarii *k.*, quod secundarium vocant, sextarios
quatuor: furfuris sextarios totidem. E Pisana au-
tem siliginis sextarios quinque: cetera *l.* paria sunt.

Clusi-

- I.** *pistorumque opera lautissima. Vet.* **2.** *Sic ex MSS.*
em. Hard. conj. Cb. ponderosior vero cretacea, Gr. et
Al. **3.** *vt e greg.* **4.** *semod. et cib. vel, Et in ci-*
barium panem, quem secundarium vocant, farinae sex-
tarios quat. Vet.

d. Siligine, etc.) Siligine,
frumento: vel etiamnum,
si libit, castrata farina. *Dal.*

e. Pistrinarumque) Huc
pertinet CORPVS PISTO-
RVM SILIGINARIORVM,
cuius mentio in inscriptione
veteri apud Gruter. p. 81.

f. Cretacea) Vel quae in
agro cretoso nata est, vel
cui creta Campana admixta
est candoris conciliandi gra-
tia, sicut in alica fiebat. De
qua coniectura infra cap. II.
huius libri. *Dal.*

Cretacea) Cui ob cando-
rem cretae similem, indi-
tum id nomen videtur: aut
cui creta potius Campana
admixta est, ad conciliandum
alicae candorem, vt dicitur
l. 29. *H.*

g. Vocant castratam) Pur-

gatam, diligentiusque excre-
tam cribro pollinario. *Blüzer*
la farine. H.

h. E modio) Capit modius
sextarios sedecim. Nam am-
phora, seu quadrantale, sex-
tarii sunt duodequingua-
ta, inquit Festus: amphora
eadem modios tres continet,
auctore Volusio Maeciano.
De sextariis diximus L. XIV.
6. *H.*

i. Siliginis) Farinae e sili-
gine. *H.*

k. Et cibarii) Cibarium
appellat, farinam crassio-
rem, quae post pollinem vel flo-
rem excutitur, quam fufu-
res sequuntur. Ex ea panis
conficitur, quem cibarium
quoque et secundarium vo-
cant, *Pain bis. H.*

l. Cetera paria) Vt in Cam-
pana

Clusina, Aretinaque etiamnum sextarios filiginis *m.* ¹ assumunt: in reliquis *n.* pares. ² Si vero *o.* pollinem facere libeat, *xvi.* pondo panis redeunt, et cibarii *p.* tria, furfurumque femodius. Molae discrimine hoc constat. Nam quae sicca moluntur, plus farinae reddunt: quae salsa aqua sparsa, candidiorem medullam *g.*: verum plus retinent in furfure. Farinam a farre dictam nomine ipso apparet. Siligineae farinae modius Gallicae *r.* *xxii.* libras panis reddit, Italicae *s.* duabus tribusve amplius in artopticio pane. Nam furnaceis binas adiciunt libras in quocumque genere.

2. (X.) Similago *t.* ³ ex tritico fit laudatissima. Ex Africo iustum est e modiis redire femodios, et pollinis sextarios quinque. Ita autem *u.* appel-

F 3

lant

1. *adsciscunt. M. adsciunt. Cb.* 2. *Si vero panem fac. lib. XVI. primarii panis. Dal.* 3. *e. Cb.*

pana filigine, quae reddit in modios singulos, floris femodium, cibarii sextarios quatuor, etc. H.

m. Siliginis assumunt) MSS. *adsciunt.* Forte, *adiiciunt.* Clusina, inquit, et Aretina farinae reddunt non sextarios modo quinque, ut Pifana, verum etiam senos. De Clusino farre dictum est, *f.* *12.* H.

n. In reliquis pares) Reddunt nimirum floris femodium, cibarii sextarios quatuor, etc. H.

o. Si vero pollinem) Hoc est, si tenuissimam libet farinam excernere, quae tenuitate etiam id superer,

quod florem farinae filigineae diximus appellari. H. *p. Et cibarii*) Quid cibarium vocetur, paulo ante diximus. H.

g. Medullam) Farinam. H. *r. Gallicae*) E Gallica filigine, quam arincam et brancem vocant. *Dal.*

s. Italicae) Farina, inquit, e filigine Italica, panis libras reddit *XXIV.* aut etiam vicenas quinas, si sit artopticus panis. De eo panis genere dicemus *f.* *27.* H.

t. Similago ex, etc.) Σιμίδαλις Graece, vulgo *Simoule.* *Dal.*

u. Ita autem) Similaginem, inquit, appellant in tritico, quod

lant *x.* in tritico, quod florem in filigine. Hoc aerariae *y.* officinae chartariaeque vtuntur. Praeterea secundarii sextarios quatuor, surfurumque tantumdem. Panis vero e modio similaginis *cxxii.* *z.* e floris modio *cxvii.* Pretium huic annona *a.* media in modios farinae, *xi.* *b.* asses: similagini castratae octonis *c.* assibus amplius, filigini castratae duplum. *d.* Est et alia distinctio, semel tempore *f.* L. Pauli nata, *xviii.* pondo panis reddere

- i.* Sic et Turn. et Cb. Quidam vero, Similago tritici. *Xvii.* pondo panis reddere visa, pollin autem *XXX.* cum triente, et secundarii pan. Similago. L. pollin autem *Xvii.* . . . *Xviii.* tritici *XXX.* cum triente. Gr. et Al.

quod in filigine florem.
Fleur de farine de froment.
H.

x. Appellant in tritico, etc.) Non meminit Plinius superiori capite, de filigine pollen se dixisse. Vide Budaeum 5. de Assie. Dal.

y. Hoc aerariae officinae, etc.) Quae farina cum argilla mixta operum suorum formas effingunt. Dal.

Hoc aerariae — vtuntur) Quae farina cum argilla mixta operum suorum formas effingunt, vt recte Dalecampius. H.

z. *Cxxii.*) Subintellige, pondo, seu librae redeunt. H.

a. *Annona media*) Moderatiore annona, quum nec omnino grauis est, nec omnino laxa. H.

b. *XL. asses*) E nostris assibus, asses sunt *XXXii.* H.

c. *Octonis — amplius*) Hoc est, *XLviii.* assibus: monetae nostrae asses efficiunt circiter octo et triginta. H.

d. *Duplum*) Hoc est, asses *XCvi.* monetae Gallicae asses circiter *Lxxvi.* H.

e. *Est et alia*) Est et alia bonitatis distinctio in similagine, semel tempore L. Pauli nata, quum *Xvii.* libras panis reddere primum visa est: *secunda* bonitas, quum *Xviii.* Tertia, quando *Xix.* cum triente. H.

f. *Semel tempore*) Vide N. et Em. N. X. (hic positas) *Sem.*) Exemplarium MSS. vestigia summa fide sequuti sumus: sic enim habent R, I. 2. Colb. I. 2. 3 Th. etc. *Semel tempore L. Pollinatam Xvii.*

dere visa, XVIII. Tertia ff. XIX. cum triente: et secundarii panis quinas selibras, totidem cibarii, et fursurum sextarios sex.

3. Siligo numquam maturefcit pariter, nec vlla fegetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, iis quae maturuere, protinus granum dimittentibus. Sed minus, quam cetera frumenta, in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam: nec rorem continet, qui rubiginem faciat.

4. Ex arinca g. dulcissimus panis: ipsa spissior, quam far, et maior spica, eadem et ponderosior. Raro modius grani non XVI. libras implet. Exteritur h. in Graecia difficulter: ob id iumentis dari ab Homero i. dicta. Haec enim est, quam olyram vocat. Eadem in Aegypto k. facilis, fertilisque.

F 4

Far

1. spicis, quae. Vet. 2. sic ex MSS. em. Hard. et arinca Gr. et Al. Africa Ch. 3. maiore. Vet.

XVII. ceteraque, ut edidimus: discrepante ab his longissime librorum editorum scriptura, quae est eiusmodi: Similago L. pollin aurem XVII. pondo panis reddere visa, tritici XXX. cum triente, etc. Ambustum nihilominus hunc locum, nec satis adhuc sanum esse non negauerim: sed iactura, ut reor, facili. H.

ff. Tritici) Similago, subnam ex aliis frugibus, farre et filigine fieri ostendit, quod ait capitis principio, ex tritico fieri laudatissimam. Dal.

g. Ex arinca) De ea diximus s. sup. H.

b. Exteritur) In area difficulter teritur. H

i. Homero) Iliad. ε. ----
παρὰ δὲ σφιν ἐκάσῳ δίζυγες
ἵπποι Ἐσᾶσι, κρή λευκὸν ἐρεπτόμενοι, καὶ ὀλύρας. Andromache tamen Iliados θ. equis Hectoris, triticum offert non olyram. Dal.

i. Ab Homero) Il. ε. v. 195.
Παρὰ δὲ σφιν ἐκάσῳ δίζυγες
ἵπποι Ἐσᾶσιν, κρή λευκὸν
ἐρεπτόμενοι καὶ ὀλύρας. Vbi Didymus interpres: Ὀλύρας, εἶδος κρηθώδες καρπῶ.
Τισὶ μὲν βικίᾳ, καὶ βικίῳ.
Τισὶ δὲ ζεῖᾳ, καὶ ζεῖᾳ. Id
rur-

Far sine arista est: ¹ item filigo, excepta quae Laconica appellatur. Adiciuntur his ² genera, bromos *m.*, filigo *n.* ³ excepta, et tragos, externa omnia ab oriente inuenta, oryzae familia. Tiphē *o.* ⁴ et ipsa eiusdem est generis, ex qua fit in nostro *p.* orbe ⁵ oryza. *q.* Apud Graecos est ⁶ zea. Traduntque eam ac tiphē, quum sint degeneres, redire ad frumentum, si pistaer, serantur: nec protinus, sed tertio anno.

XXI.

1. Item filigo exceptitia, quae, etc. bromos, filigo et tragos. expuncta voce exceptitia ultimi membri. Dal.
 2. generibus. Dal. 3. Sic et Turn. et Cb. exceptitia Gr. et Al. 4. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. et ipsa eiusdem generis. Gr. et Al. 5. olyra. Dal. 6. et ixia. Cb.

rursus Homerus habet Iliad. β. v. 560. H.

k. In Aegypto facilis) Haud difficulter exteritur. H.

l. Far sine arista est) In Aegypto, non alibi. In Italia triticum muticum est, far aristas habet. Dal.

Far sine arista) In Aegypto. H.

m. Bromos) Hoc est, avena sativa, de l'Avoine, βρόμος Galeno de alim. fac. I. 14. p. 322. T. VI. semen est in Asia frequens, praesertim in Moesia supra Pergamum: iumentorum cibus, non hominum, nisi in fame. H.

n. Exceptitia) Exceptitiam vocat a reliquo genere filiginis exceptam, id est, seiuictam, et separatam, ideo quod aristis careat. Aliae namque filiginis species illa

dempta aristis spicam horridam gerunt. Dal.

Siligo excepta) Ita MSS. non *exceptitia*. Laconicam filiginem intelligit, diuersi generis a communi filigine, propter peculiarem aristas. H.

o. Tiphē) Scaliger Exerc. 292. p. 868 existimat esse nostrum secale, *le segle*: sed falso. De secali dicemus f. 40. H.

p. In nostro orbe oryza) Hoc est, prifana oryzae similis. H.

q. Oryza) Prifana oryzae similis. Dal.

r. Si pistaer serantur) Hoc est, si purgatae, nūe decorticatae. Theoph. Hist. II. 5. Ητίφη και η ζεία μεταβάλλουσιν εις πυρον, εαν πιστασθῆναι σπειρονται. Varia huius

XXI. Tritico nihil est fertilius, hoc ei natura tribuit, quoniam eo maxime ¹ alebat hominem: utpote cum e modio, si sit aptum solum, quale in Byzacio s. Africae campo, centeni quinquageni modii reddantur. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator *t.* eius ex vno grano (vix credibile dictu) ² quadragenta ³ paucis minus ⁴ germina *u.*, exstantque de ea re epistolae. Misit et Neroni similiter ⁵ cccclx. stipulas ex vno grano. Cum centesimo quidem et Leontini *x.* Siciliae campi fundunt,

F 5

alii

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. alat. Gr. et vulg. 2. XL. M. vetustius. quadringenta. Alterum. et Gr. 3. paucissimis. Ch. 4. grana. Dal. 5. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. et Ch. CCCLX. Gr. et Alii.

huius vocis πτίσσειν significatio est. Hesy chius: Πτίσαι, κόψαι, πτίσει. κόψει. πτίσατε, αποδερματίσατε. Πτίσσειν igitur Graecis est tundere, pinferere, purgare, decorticare. H.

5. In Byzacio Africae, etc.) Ob eam Africae fertilitatem imperatores Romani, qui ei provinciae praefuerant, aut in ea res gesserant, Africam signabant capite obuoluto pelle elephantis capiti detracta cum promuscide, adiecta spica et subdito aratro, cum cultro. Vrsinus 38. Dal.

Quale in Byzacio) Supra L. XVII. 3. In Byzacio Africae illum centena quinquaginta fruge fertilem campum, etc. H.

t. Procurator eius ex) Procurator Caesaris, Dionis L.

XVII. ὁ τὰ αὐτοκρατορικὰ χεῖματα διοικῶν, ex equestri origine deligebatur, quod Tacitus in vita Agricolae monstrat. Eius officium fuit vectigalia colligere: fisci iura tueri, eaque persequi iudicio, cum privatis aequo, in prouinciis. Idem munus fuit in vrbe Praefecti aerarii. Fuit et procurator rei privatae, siue patrimonii imperatoris. De quo Capitolinus in Macrino, Briffonius c. 18. 19. 20. III. Dal.

Procurator eius) Procurator Caesaris, vectigalia colligebat, fisci iura tuebatur, etc. H.

u. Germina) Stipulas, siue culmos. H.

x. Leontini Siciliae campi) Ea soli fertilitas Siculos ad omne deliciarum genus sic effu-

aliquae, et tota ¹ Baetica, et in primis Aegyptus. *y.* Fertilissima tritici genera, ramosum, aut quod ² centigranium vocant. Inuentus est iam et scapus vnus centum fabis onustus.

XXII. Aestiuæ *z.* frumenta diximus, sesamam, milium, panicum. Sesama *a.* ab Indis venit: ex ea *b.* et oleum ³ faciunt: color eius candidus. Huic simile est in Asia Graeciaque erysimum *c.*: idemque erat, nisi pinguius esset: quod apud nos vocant ⁴ irionem *d.*: medicaminibus annumerandum potius

1. Boeotia. Turn. ex M. et Theoph. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. centigranum. Gr. et Al. 3. conficiunt. M. 4. trion. M. irionum Turn.

effudit, vt omnibus voluptatum generibus praeter modum addicti forent ac dissoluti. Hinc Platoni *Siculae mensae*, vt et *Italicae*, et *Thesthalae*, lautissimae et maxime opiparae, quemadmodum et *Asianae*. Macrob. VII. Saturnal. Modum eum feruat, qui sui potens est, et in mensa Sicula, vel *Asiana*. Brod. c. 33. L. V. *Dal.*

y. Aegyptus) Inde prouerbium: *Arenas Libyae non curat Aegyptus*. Antiphilus, *Καρποῖς & σαδίσισι ἐρίζομεν* *ἔδὲ γὰρ ἀύλαξ Αἰγύπτου Λιβύης ψάμμος ἐπισρέφεται* Rhod. c. II. XXIX. *Dal.*

z. Aestiuæ — diximus) Initio f. 10. H.

a. Sesama) Theophrast. c. 5. L. VIII. histor. *Dal.*

b. Ex ea et oleum) *Σησαμόν* Diosc. II. 121. *Γίνεται*

δὲ καὶ ἔλαιον ἐξ αὐτῆς, ὅ καὶ Αἰγύπτιοι χρῶνται. H. *c. Erysimum*) *Ἐρύσιμον* Theophr. VIII. 7. *Ἐστὶ δὲ τὸ μὲν ἐρύσιμον ὁμοίον σησάμω, καὶ λίπος ἔχει.* Hoc de semine accipiendum, non de caule. Gallis *Cameline*, a Dodonaeo pingitur, pempt. 4. L. II. 23. p. 523. Irio Latinorum est: Vidimus in Horto Regio. H. *d. Irionem*) Plinius hoc non satis distinguit. Irio Latinorum; Graecorum est *Erysimum* fruges, pingui grano, vt *sesamae*, Theophrasto: *Erysimum* vero herba, planta, quam a Gallis *Velarum* dici scribit capit. L. XXII. Vnde etiam hic *Irionem* non *Trionum* legendum esse, contra Turnebi opinionem, qui ex manuscripto id et Theoph. libro

tius, quam frugibus. Eiusdem *e.* naturae et hor-
minum *f.*; a Graecis dictum, sed *cymino g.* simile,
seritur cum sesama: hoc, et *h.* irione, nullum *i.*
animal vescitur virentibus.

XXIII. Pistura non omnium facilis: quippe
Etruria spicam farris tosti ³ pisente pilo praeferrato,
fistula *k.* ferrata, et ⁴ stella intus *l.* denticulata,

vt
1. haec. Dal. sub. sesama. 2. sic ex MS. em. Hard.
conf. M. et Cb. quippe et Etruria Gr. et Al. 3.
pinsit. Vet. 4. stela. Quidam, id est, colummula,
sive columella. vt si interriti pinsant (intriti pinsant.
Cb.) concid gr. ferrumque frangatur. Turn. et Cb.
etiam et mola, quas aqua versas obiter. De ipsa.

bro de odoribus probare
contendit, manifestum est.
Idem enim cum sesamo esse,
nusquam Theophr. scripsit,
sesamae similem esse et pin-
guisculum c. 7. L. VIII. hist.
Dal.

e. Eiusdem naturae) Theo-
ph. c. 1. et 7. L. VIII. hist.
Dal.

f. Horminum) Ορμινον
Theophr. Hist. VIII. 7. Diosc.
III. 145. Ορμινον. Nostris
Cruale et Toubonne. A
Dodonaeo delineatur p. 290.
Genus illius alterum p. 292.
H.

g. Sed cymino) Theophr.
1. c. Το δὲ ὀρμινον κυμινώ-
δες, μέλαν σπείρεται δὲ
αἶμα καὶ τὸ σησάμινον. H.

h. Hoc et irione) Hormi-
no scilicet et irione. De se-
sama quidem et irione id
Theophr. asseuerat, de cau-
sis VI. 19. p. 374. De hor-

mino considerandum ait,
Hist VIII. 7. H.

i. Nullum animal, etc.)
Theophrastus id quidem vul-
go narrari tradit, sed sibi
non constare. Dal.

k. Fistula ferrata) Cato c.
10. in instrumento rustico
fistulam ferrariam memorat
et pilum ferrarium, quod
adnotauit Turnebus c. 22.
L. VII. Aduers. Dal.

l. Pistula ferrata) Fistula in
rustico instrumento, quid
esset, diximus, L. XVII. 23.
sed haec ferrata dicitur, in
quo ab illa altera discrepat.
Fistulam ferrariam appellat
Cato, c. 10. Ait igitur
Plinius in extremo ambitu
praeferrati pili fistulam esse
ferratam, siue cultri ferrati
similitudinem, praetereaque
in medio denticulatae stel-
lae effigiem: vt nisi erecto
semper pilo pinsatur, fran-
gi

vt nisi intenti pisant, concidantur grana, ferrumque frangatur. Maior pars Italiae ruidum. utitur pilo: rotis etiam quas aqua verset obiter, et molat. De ipsa ratione pisendi. Magonis proponetur sententia: Triticum ante perfundi aqua multa iubet, postea eualli, deinde sole siccatum pilo repeti. Simili modo hordeum. Huius sextarios xx. spargi duobus sextariis aquae. Lentem torere prius, deinde cum furfuribus leuiter pisi. Aut addito in sextarios xx. lateris crudi frusto, et arenae semodio. Eruiam iisdem modis, quibus lentem: Sefamam in calida maceratam exporrigi: deinde

1. sic ex MSS. em. Hard. ferroque frangantur Gr. et Al.

2. pisendi. 3. proponemus sententiam. Ch. 4.

torreri. Ver. 5. pisi. Dal.

gi ferrei isti denticuli possint. H.

l. Inrus) In mortario, in pila. Dal.

m. Ruidum) Ferrum non habente, aspero, impolito. Panis ruidus Plauto, crustosus, non satis coctus. Vide apud Apuleium L. IX. Afini elegantem descriptionem pistrini, et seruorum, atque adeo iumentorum pistoriorum. Dal.

Ruidum utitur pilo) Aspero et impolito, ut recte Hermolaus. H.

n. Pisendi) Sic MSS. ubique: pisendi, et pisente, et pisant, et pisi: nusquam, ut nunc fere usus obtinuit, pinfendi, pinsente, pinsant, pinsi etc. H.

o. Postea eualli, deinde,

etc.) Sic paulo post iterum eodem verbo utitur Plinius. Et ipsa autem, inquit, quae eualluntur, variam pisturarum rationem habent. Acus vocatur, quum per se pinfitur spica. Eualli frumentum intelligo, dum repurgatur modo, non etiam frangitur. Id Basilienfes molitores vernacula sua lingua, Rentem dicunt: quomodo alii vocent, nescio. Gelen. Postea eualli) Eualli, vel, ut alii legunt, euallari, vallo suo eici, ac excludi, deglubi, gluma corticeque suo spoliari. Dal.

Postea eualli) Vallo suo excludi, deglubi, gluma, corticeque suo spoliari. Gluma proprie bordei tunicula est, apud Festum. H.

deinde confricari, et frigida mergi, vt paleae *p.* fluctuent, iterumque exporrigi in sole super lintea: quod nisi festinato peragatur, lurido colore mucescere. Et ipsa *q.* autem, quae eualluntur, variam *z* pisturarum rationem habent. Acus *r.* vocatur, quum per se *s.* *3* pifitur spica, tantum aurificum

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. confricari, frigidae immergi. Gr. et Al. 2. pristinarum. Ch. 3. pifitur, Dal.

p. *Vi paleae fluctuent*) MSS. omnes, fluctuentur. H.

q. *Et ipsa autem quae eualluntur*) Quaedam exemplaria eualluntur agnoscunt, non eualluntur. scribendum videtur euannantur, hoc est, vannis purgantur. M. Varro L. I. c. 52. Ita fit vt quod leuissimum est in eo, atque appellatur acus, euannantur, foras extra aream, ac frumentum quod est ponderosum purum veniat ad corbem. suffragatur et Nonius Marc. Nihilominus diligentiore locus hic censura indiget. Nam videri potest aliud esse eualli, aliud euannari. Eualluntur enim frumenta quum spirante vento purgantur in area: vallis enim aut ventilabris eodem Varrone teste, quum ventus spirat, frumentum subiacitur a terra purgaturque: vannis autem, quum aura omnis filet. Columella libro II. capite 21. Ipsae autem spicae melius fustibus tunduntur vannisque expurgantur,

et mox paulum: At si compluribus diebus undique filebit aura, vannis expurgentur, ne post nimiam ventorum segnitiam vasta tempestas irritum faciat rotius anni laborem. Discordare itaque videntur M. Varro et Columella. Pint.

r. *Acus*) Inde far acerosum Lucilio L. XX. Satyr. Viuere quae Gallam, ac rugas conducere ventris, Farre aceroso, oleo decumano, pane coegit Cumano. Aurum non acere, sed palea citissime ardescere auctor scribit c. 3. L. XXXIII. Dal.

s. *Per se*) A calamo, stipula, stramento decisa, et separata. Acus continet glumam, aristam, et spicae scapum. Dal.

Quum per se) A calamo, stipula, stramento, decisa ac separata. Acus, aceris, est tritici purgamentum, glumam complectitur, aristam, et spicae scapum. Graecis, ἀχρῆ. Hinc acerosum

cum *t.* ad vsus. Si vero in area teritur cum stipula, palea, ¹ vt. maiore in terrarum parte ² ad pabula iumentorum. Milii, et panicij, et fesamae purgamenta, apludam *u.* vocant, ³ et alibi aliis nominibus.

XXIV. Milio *x.* Campania praecipue gaudet, pultemque candidam ex eo facit. Fit et *y.* panis praedulcis. Sarmatarum quoque gentes hac maxime pulte aluntur, et cruda etiam farina, equino *z.* lacte, vel sanguine ⁴ e cruris venis admixto.

Aethi-
¹ *I.* vt. in maiore ter. Turn. et maiore in. *M.* palea, in maio. ter. par. est ad pabulum. ium. *Cb.* ² pabu- lum. *Vet.* ³ et alibi. *Cb.* ⁴ e in *Cb.* d.

sum far apud Nonium, ex Lucilio. Festusque, verbo, Obacerare, inquit, obloqui, atque alterius sermonem moleste impedire: quod sumptum videtur a paleis, quas Graeci ἀχυρα vocant. Itaque et frumentum, et panis non sine paleis, acerofus dicitur: item lorum aceratum, paleis mixtum. *H.*

t. Auriscum) Infra c. 3. L. XXXIII. praeterea, inquit, de auro loquens, mirum, prunae violentissima igni indomitum, palea citissime ardescere. *Dal.*

Auriscum ad vsus) Forte quoniam, vt Plinius ipse scribit XXXIII. 19. palea citissime ardescit aurum, hoc est, acere: nam acus palea est, Varroni, apud Festum; et quaedam paleae de frumento acus dicuntur. *H.*

u. Appludam vocant) Sic

et tritici fursures Plautus vocauit in Afraba. Gellius c. 7. L. XI. *Dal.*

Apludam) Festus: *Apluda* est genus minutissimae paleae frumenti, sine panicij. etc. Vix Gellium audio, qui L. XI. *apludam*, ait, veteres rusticos frumenti fursurem appellasse. *H.*

x. Milio Campania) Vide quae diximus s. 10. Colum. II. 9. p. 56. *Milium* quoque pultem, maxime cum lacte, non fastidiendam praebet. Gallis, *Miliet.* *H.*

y. Fit et panis) Vide Galenum de alim. fac. I. 15. p. 323. T. VI. et ea adlice quae diximus s. 10. *H.*

z. Equino lacte vel sanguine) Virgil. Et lac concretum cum sanguine potat equino. Martialis: Venit et epoto Sarmata potus equo. Sidonius: *Aur ad Caucasicenas Alanos*

Aethiopes non aliam frugem, quam milii hordei-
que, inuenerunt. XXV. Panico *a.* ¹ et Galliae quidem, praecipue
Aquitania utitur. Sed et Circumpadana Italia addi-
ta *b.* faba, sine qua nihil conficiunt. Ponticae gen-
tes nullum panico praefereunt cibum. ² Cetero
aestiuua frumenta riguis magis etiam, quam imbri-
bus gaudent. Milium *c.* et panicum aquis minime,
quum in folia exeunt. Vetant ea inter vites arbo-
resue frugiferas feri, terram *d.* ³ emacrarum hoc fatu
existimantes.

XXVI. (XI.) Milii *e.* praecipuus ad fermenta *f.*
vsus, ⁴ e musto *g.* subacti in annum tempus. Si
mille

- I.* Sic, ex MSS. em. Hard. conf. M. et Galliae quidam.
Ch. Panico Galliae quaedam Gr. et Al. *2.* Cere-
ra. M. et Ch. *3.* emaciari horum fatu. V. emac-
tari. Turn. id est, veluti enecari. Legit et, emacari
Ch. nemend. vero, emacerari. *4.* ex vulg.

Alanos, aut ad equimulgos
Gelonos. (Brod. c. 31. V.
Dala. (a. Panico) De eo diximus,
f. 10. (b. Addita faba) Paulinus,
ep. 3. ad Senerum: Fabam
intriuit panicio: Et infra:
Fabam tantum mitio, panicio-
que confundens. H.
(c. Milium et panicum)
Theophr. Hist. VIII. 7. H.
(d. Tetram emacrari) MSS.
R. Colb. etc. emactari. Forte
emaciari: qua voce Colum:
vsus II. 10. de lupino. H.
(e. Milii praecipuus) Ita
plane Geop. auctor II. 31.
p. 61. Εἰ δὲ θέλεις εἰς ἔτος
ὄλον εἶναι ζύμην, etc. Si ve-

ro in totum annum, inquit,
fermentum habere vis, quum
in doliis mustum ebullierit,
spumosum illud quod efferbuit,
eximito, cum farina milii
commiscero, diligenterque tri-
ta in massas cogito, quas ad
solem siccatas in humido loco
repones; et inde sufficienti ac-
cepta quantitate pro fermento
vitor. H.

(f. Ad fermenta vsus) Perle-
pide Plautus in Casina, de mu-
liere, quae ira et indigna-
tione exardescebat. Nunc
in fermento tota est, ita tur-
get mihi. Stal. Aedepol ego
illam mediam diruptam velim.
Sufflatum militem eadem
significatione ait in Bacchidi-
bus

mile fit ex tritici ipsius furfuribus minutis *h.* et optimis, e musto *i.* albo triduo ¹ maturato subactis, ac sole siccatis. Inde pastillos in pane faciendo dilutos, cum similagine *h.* seminis ² feruefaciunt, atque ita farinae miscent, sic optimum panem fieri arbitantes. Graeci in binos semodios farinae satis esse ³ besles *l.* fermenti constituere. Et haec quidem genera vindemiis *m.* tantum fiunt. Quo libeat vero tempore, ex aqua hordeoque bilibres offae feruenti foco, vel fictili patina torrentur cinere et carbone, vsque dum rubeant. Postea operiuntur in vasis, donec acescant: hinc fermentum diluitur. Quum fieret autem panis hordeaceus, ⁴ erui *n.* aut cicer-

- ^{1.} macerato. Turn. et Ch. Turn. ^{2.} semilaginis heminis. ^{3.} bessem. Ch. ^{4.} sic ex MSS. em. Hard. conf. M. Ch. et Turn. cicer admixtione fermentabatur. V. ipse ferment. Alii Ver. eruibiae et cicerulae farina ipse praefermentabatur. Gr. et Al.

bus: Par. Sufflatus ille huc venit. Pist. diruptum velim. Dalec.

g. E musto) Cum musto triti. H.

b. Minutis et optimis) Lego, et opimis, a farina nondum omnino secretis, et ea velut adhuc pinguibus Dal.

i. E musto albo triduo maturato subactis ac sole siccatis) Vetus exemplar non maturato legit, sed macerato, ut legendum putem, e musto albo triduo maceratis, subactis, ac sole siccatis. Pint.

Triduo (maturato) Musto recenti et triduano. MSS. quidam, macerato, male. H.

k. Cum similagine seminis)

Eius frumenti, e quo panis conficitur, vel zae, quam semen peculiari nomine vocant. Supra c. 8. proximo, et mox eod. hoc capite. Dal.

Cum similagine seminis) Hoc est, zae, quam peculiari nomine semen diximus appellari f. 19. H.

l. Besles fermenti) Vncias octo, seu duas tertias, ut vocant, librae partes. H.

m. Vindemiis) Vindemiae tempore. H.

n. Eruibiae aut cicerulae farina ei praefermentabatur) Hoc est, eruibiae aut cicerulae farina fermentum ei praeparabatur. Gelen.

cicerculae farina ipse fermentabatur: ¹ iustum erat, duae librae in quinque semodios. Nunc fermentum fit ex ipsa farina, quae subigitur prius quam addatur sal, ad pultis modum decocta, et relicta donec acefcac. Vulgo vero nec sufferuefaciunt, sed tantum pridie asseruata materia vtuntur. Palamque *o.* est ² naturam acore fermentari: sicut et validiora esse corpora, quae fermentato pane aluntur: quippe quum apud veteres ponderosissimo cuique tritico praecipua salubritas perhibita fit.

XXVII. Panis *p.* ipsius varia genera persequi superuacuum videtur: alias ab obsoniis ³ appellati, vt ostrearii *q.*: alias a deliciis, vt artolagani *r.*: alias a festinatione, vt speustici *s.*: nec non a coquendi *t.*

ratio.

- 1. sic et M. iustumque erat Gr. 2. naturam est (est naturam. Cb.) ac ferm. sicut eualidiora. Turn. et Cb: palamque natura est Gr. et Al. 3. appellari. Cb.*

Erui) E farina erui aut cicerculae fermentum adhibebatur. H.

o. Palamque est naturam) Ita MSS. R. ceterique. Naturam vocat subactam farinam, quae interueniente acore fermentatur. H.

p. Panis ipsius varia genera) Athenaeo Messapii πειρίαν πλησμονήν vocauerunt: πάνια πλήσματα, et πανόν ἄρτον. Olim panus, glomus Festo, in sacris crustulum. Graecis πολύπη, qualia memorat Clemens Alexandrinus in Protreptico, σησαμὰς, πυραμίδην, πόπανα, πολυμφαλα. Scal.

Vol. VI.

q. Vt ostrearii) Quo genere panis vesci cum ostreis veteres solebant. H.

r. Artolagani) Delicati panes, quos e vino modico, pipere, lacte, oleo, vel adipē, et farina parari solitos, ait Athenaeus, III. p. 113. Ἄρτος panem, λάγανα placentam sonat. H.

s. Speustici) Ἀσπεύδω, accelero: quod nec fermentum apponitur, nec caelit aqua: sed statim subacta farina igni committitur. Is esse videtur, quem Cato, 74. depsticum vocat: Panem depsticum sic facito. Manus, mortariumque bene laua-

G

10.

ne, vt furnacei *u.*, vel artopticii, aut in clibanis co-
cti: non pridem etiam e Parthis ¹ inuectus quem
aquaticum vocant, quoniam aqua *x.* trahitur, ² te-
nuem et spongiosa inanitate, alii Parthicum. Sum-
ma laus filiginis bonitate et cribri tenuitate constat.
Quidam ³ ex ouis aut lacte subigunt. Butyro *y.*

vero

¹ sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. inuecto Gr. et Al.

² a tenui. Turn. ad ren. et spongiosam inanitatem,

Cb. ³ sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. quidam
ouis. Gr. et Al.

10. Farinam in mortarium
indito: aquae paulatim addi-
to, subigitoque pulcre: ubi
bene subegeris, defingito, co-
quitoque sub testu. H.

t. A coquendi ratione) Co-
quitur nunc in cribano, siue
clibano, vulgo *tartiere*, vnde
cribanites, Latinis sub
testu: nunc in furno, τῷ
ἰπνῷ, vnde furnaceus, ἰπνί-
της, qui et καμνίτης. Di-
philo apud Athen. Cliba-
nus furnaculus est ferreus,
aeneusue, aut testaceus, in
quo pruna subiecta, vel su-
perne congesta panificium
coquitur. Artopta Varroni
apud Nonium. Cocula te-
sta sub qua in foco calfactio
panis coquitur, cinere, et
prunis superiectis. Cineri-
tium, τεφειτήν, eum pa-
nem quidam vocant. Est
et panis escharites, craticu-
lae similis, vulgo *escalere ou*
gaufre et obelias, veluti
τοῖς ἐβελίοις, veruculis vir-
gatus, vulgo *oblies*, quorum

Plinius non meminit. Sub
Cocula coctum panem au-
ctor Moreti describit his
duobus versibus: *Infert in-*
de foco (Scybale mundauerat
aprum Ante locum) testisque
regens superaggerat igneis.
Alii, *testa*, vel *testuque*. Dal.

u. Furnacei) Qui in fur-
nis coquantur ἰπνίτας ap-
pellat Tryphon apud Athen.
III. p. 108. Ἀρτοπτικίοι
apud eundem p. 113. no-
men habent a vase, siue te-
sto, in quo ii excoqueban-
tur, quod et ἀρτοπτειον et
ἀρτοπτὴν vocabant. Pol-
lux L. X. Denique κριβαυί-
την (sic enim Attici pronun-
ciant apud eundem Athen.
p. 109.) in clibanis coctum
vocant, hoc est, in furnacu-
lo ferreo, aeneone, siue te-
staceo, in quo pruna subie-
cta, vel superne congesta
panificium coquitur: vulgo
vne Tartiere. H.

x. Aqua trahitur) Dum
in panificium massa subigi-
tur,

vero gentes etiam pacatae, ad operis pistorii genera transeunte & cura. Durat sua Piceno in panis inuentione gratia, ex alicae a. materia. Eum nouem diebus macerant b.: decimo ad speciem c. tractae d. subigunt vuae passae succo: postea in furnis, ollis inditum, quae rumpantur ibi, torrent:

G 2

neque

i. eo nouem diebus macerato. Turn. cam (feb. materiam) nodi. macerant vuae passae succo: decimo ad speciem tractae subigunt: postea in furnis, ollis inditam, quae rump. igni, torrent, etc. In Ch. vero, cum nouem, etc. macerato. dec. ad sp. tr. subacto, etc.

tur, aqua plurima addita ducitur, protrahiturque: et ante coctionem leuis spongiosusque redditur. H.

y. Butyro vero, etc.) Olei, et, vt ait Cato, vnguinis loco. Dal.

z. Transeunte cura) Bellorum immunes, ad opera pistoria transferunt curam. H.

a. Ex alicae materia) Ex eodem frumenti genere, quo fit et alica. De pane Picentino, Martialis mox appellandus. H.

b. Macerant) Aqua. Placentum, inquit Cato cap. 76. sic facito . . Alicam in aquam infundito, etc. H.

c. Ad speciem tractae) Tracta, vt ex Catone liquet, subacta manibus farina est, depfita, agitata, in longum protracta: vt ea agitatione melius fermentetur. Cato l. c. Alicam in aquam infundito: ubi bene mollis erit, in

mortarium purum indito, siccatoque bene. Deinde manibus depfito: ubi bene subactum erit, farinae libras quatuor paulatim addito: id virumque tracta facito. In qualo ubi arefcent, componizo, etc. Tracta neutro genere Cato pronunciauit: tractam feminino Plinius. Turnebus Adu. XXII. 10. p. 775. putat esse quam Tarram vulgo vocant, cui minime nos assentimur. Vide Rob. Constant. in Lexico, verbo Τρακτόν. H.

d. Tracta) Placentae pars ima, et veluti fundamentum, solum dicitur, Graecis τὸ κατώριον: quae vero solo imponuntur vel e farina, vel ex alia quavis materia ficta, tracta vocant: τρακταίσειν, massam piensendo et subigendo manibus agitare, et trahere, vt ea tractatione melius fermentetur, ac concorporetur rerum miscellanea varietas. Dal.

neque est ex eo cibus, nisi madefacto: quod e. fit
 * lacte maxime mulso.

XXVIII. Pistorum f. Romae non 2 fuere g. ad
 Persicum vsque bellum, annis ab Vrbe condita su-
 per DLXXX. Ipsi h. panem faciebant Quirites: mulie-
 rumque i. 3 id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis

- gen.
 1. lacte maxime, aut mulso. Vet. 2. sic ex MSS. em.
 Hard. conf. Ch. fuerunt Gr. et Al. 3. id opus ma-
 xime erat. Ch.

e. Quod fit lacte mulso)
 Hoc est, melle admixto. Eo
 lacte madefactus panis tur-
 gebat eximie, et erat sic in
 deliciis, Martialis, XIII. ep.
 47. cuius lemma, Panes Pi-
 centini: Picentina Ceres ni-
 neo sic nectare crescit, Vt le-
 uis accepta spongia turget
 aqua. H.

f. Pistorum Romae) Pistor
 a pinfendo. Pinfere ἀπό
 τῆς πτίσσειν, eliso, τ, vt in
 πτέρον, perna: πτερός Ae-
 lice, penna. Dal.

Pistorum Romae non fuere)
 Des Boulangers. Varro in τα-
 Φῆ Μενίππς, referente
 Nonio: Nec pistorum vllum
 nossent, nisi eum qui in pistri-
 no pinferet farinam. Et L.
 I. de vita pop. Rom. Nec pi-
 storis nomen erat, nisi eius
 qui far pinsebat, hoc est, mo-
 lebat. Nam, vt Festus ait,
 Pistum a pinfendo pro moli-
 tum antiqui vsurpabant. Sic
 Plautus pistor fuit, quum
 molas trusatiles versando
 operam locaret. Minutius

Felix: Octavius homo Plau-
 tinae profapiae, vt pistorum
 praecipuus, ita postremus Phi-
 losophorum. Aeuo tamen
 subsequente, florente Rep.
 ac deinceps, pistorum, vt no-
 rum est, ἀροποιοί appella-
 ti. Apud Plautum sane, co-
 quum saepius, pistorum
 numquam offendas, nisi
 pro eo qui far pinfit, hoc
 est, qui molit. H.

g. Ad Persicum) Vsque ad
 bellum cum Perseo Macedo-
 num rege, quod quidem tam
 illius, quam totius Macedo-
 nici imperii clade ac feruitu-
 te finitum est, A. V. C.
 DLXXXVI. Macedonia in
 prouinciae formam cedente.
 H.

b. Ipsi panem faciebant,
 etc.) Haud multis annis post
 imperium conditum. Alex.
 c. II. L. III. Dal.

i. Mulierumque id opus
 erat) Pistrices eiusmodi fe-
 minas vocabant. Lucilius
 apud Festum: Pistricem va-
 lidam, si nummi suppeditabunt,
 Addas

gentium. ¹ Artoptam *k.* Plautus appellat in fabula, quam Aululariam scripsit: magna ob id ² concertatione eruditorum, an is versus Poëtae sit illius: certumque fit, A. Atteii Capitonis ³ sententia, ⁴ coquos *l.* tum panem lautioribus coquere solitos: pi-

G 3

storef-

1. *Artoptasiam. Ch.* 2. *cum certatione. Ch.* 3. *sententia coquos tum panem. Turn. tostum pan. Ch.*
4. *tostum panem elisa voce coq.. Gr. et Al.*

Addas empleuron, mamphulas quae sciat omnes. Mamphula, panis. Syriacus lautissimus. Varro ἐν τῷ Φῆ Μενίππῳ, Nec pistorem ullum nossent, nisi eum qui in pistrino pinseret farinam. Idem L. I. de vita P. R. Nec pistoris nomen erat, nisi eius qui rursus far pinsebat, nominati ab eo quod pinseret. Nonius. Dal.

k. Artoptam Plautus, etc.)

Locus Plauti citatus a Plinio est in Aulularia. Ego hinc artoptam ex proximo utendam puro. Quidam ineptissime panificam mulierem Artoptam exponunt. Artopta vas fuit, in quo panis tostus, siue Artopticus coquebatur. Hoc autem vas quum in Quiritium aedibus esset, argumentum est ipsos sibi panem coxisse. Panis certe a ratione diuersa coquendi, tria genera fuerunt Athenaeo, furnaceus, clibanites siue testaceus, artopticus. Dal.

Artoptam Plautus) In Aulularia, Act. II. sc. 9. v. 4.

Ego hinc artoptam ex proximo utendum peto A Congrione. Vas illud fuit, ut diximus, in quo panis tostus coquebatur. In MSS. tamen Plinianis omnibus, Artoptasiam hoc loco legitur: ut pro muliere panifica accepta ea vox a Plinio videatur, defumptaque ex alio quopiam Plauti versiculo, qui ex ea fabula nunc exciderit: vel pro ipsa arte coquendi, ut Fulvio Ursino visum, in appendice ad lib. P. Ciacconii, de Triclinio, p. 160. H.

l. Coquos tum) Ita recte Turnebus emendauit, Aduu. XXVIII. 42. p. 1027. quum prius legeretur, tostum. In R. 2. costum. Non placet Fuluii Ursini coniectura l. c. legentis, testu panem: etsi Vossius approbat in Etymologico. Quos pistorum scilicet posterior appellauit aetas, prisca coquos vocitabat, Festus: Coquum et pistorem apud antiquos eundem fuisse accipimus. Naenius: Coquus inquit, edit Neprunum, Venere-

uerent,

floresque tantum eos, qui far pisabant, nominatos. Nec coquos vero habebant in seruitiis, eosque ex macello conducebant. Cribrorum genera ¹ Galli e fetis equorum inuenere, Hispani e lino ² excussoria *m.* et pollinaria, Aegyptus e papyro atque iunco.

XXIX. Sed ³ inter prima dicatur et alicae ratio, praestantissimae saluberrimaeque: ⁴ quae palma frugum indubitata ⁵ Italiam contingit. Fit sine dubio et in Aegypto, sed admodum spernenda. In Italia vero pluribus locis, sicut Veronensi Pisanoque agro: in Campania *n.* tamen laudatissima. Campus est subiaccens montibus nimbofis, totis quidem *xl.* *M.* passuum planitie. ⁶ Terra eius (vt protinus soli natura dicatur) puluerea summa, inferior bibula, et pumicis vice ⁷ fistulosa: montium quoque culpa in bonum cedit. Crebros enim imbres percolat atque transmittit: ⁸ nec dilui *o.*

aut

1. Galliae fetis equor. inuen. Hispaniae lino. *Ch.* 2. excussoria pollinaria. *Dal.* 3. inter haec pr. *Dal.* 4. sic ex MSS. em. *Hard. conf. Ch. quam palmam fr. ind. Italia cont. Turn. quae palmae fr. ind. Italiae contingit. Vet. indubitanter. Gr. et Al.* 5. Italiae contingit. *Ch.* 6. Gratia terrae eius. *Vet. Terra eius prouinciae. Alii. Turn.* 7. sic ex MSS. em. *Hard. fistulans. Gr. et Al.* 8. nec dilui madore vult.

nerem, Cererem, Significat per Cererem, panem: per Neptunum, pisces: per Venerem, olera. H.

m. Excussoria) Excussoria sunt, quae ad excutiendam farinam facta: pollinaria, quae ad purgandum pollinem. *H.*

n In Campania) Hinc alicariae meretrices, et alicario-

rum pistrina in Campania, auctore Festo. H.

o. Nec dilui aut madere, etc.) Nec opus aqua habet, qua diluatur, vt facilius culturae fit, cum bibula, puluerea, fistulosa, colono pareat, et aratro. *Dal.*

Nec dilui aut madere) Ne si in lutum abiret, non tam facilis esset culturae. *H.*

aut madere voluit ¹ propter facilitatem culturae. ² Eadem acceptum humorem nullis fontibus reddit, sed ³ temperat, et concoquens intra se ⁴ vice *p. succi* continet. Seritur *q.* toto anno, panico semel, bis farre. Et tamen ⁵ vere segetes *r.*, quae interquievere, fundunt rosam odoratiorem fatiua: adeo terra non cessat parere. Vnde vulgo dictum, Plus *s.* apud Campanos vnguenti, quam apud ceteros olei fieri. Quantum autem vniuersas terras ⁶ campus Campanus antecedit, tantum ipsum pars eius, ⁷ quae Laboriae *u.* vocantur, quem Phle-

G 4 graeum

1. felicitatem. Ch. 2. Eadem igitur accep Vet. 3.
temperare concoq. Ch. 4. vice fusi Turn. et Ch.
5. vere, cum segetes interquievere, fundit. Vet. 6.
circumcampanus. 7. quae Laboriae. Vet. et hic
et mox.

p. Vice succi continet) MSS. omnes, vice fusi. H.

q. Seritur toto anno) Strabo idem Graece, V. p. 242. de Campania agro: Ἰσορείται δ' ἐνία τῶν πεδίων σπείρουσθαι δι' ἔτος, δις μὲν τῇ ζεῶν, τὸ δὲ τρίτον ἐλύματινα δὲ καὶ λαχανευεσθαι τῷ τετάρτῳ σπείρουσθαι. Traditum memoriae est quaedam Campaniae arua toto anno conferi: bis Zea: tertium panico: quaedam etiam quarto satu olera producere. Vbi far appellauit zeam perspicue Strabo. H.

r. Segetes) Seges hic ipsa humus est, quae ad accipiendum semen apta est. Haec Plinius ait in eo tractu, quum interquieuit a

frugibus, sponte rosam fundere, quae sit odoratior fatiua. H.

s. Plus — vnguenti) Quoniam rosae in vnguenta transeunt. H.

r. Campus Campanus) Stel latem vocat Liuius L. IX. Dal.

u. Quae Laboriae vocantur) Quoniam Capuam Romani bis euertissent, ad vitandam eius nominis inuidiam, Campani Leborinos, vocari se maluerunt. Falluntur qui putant Laborias dictas, quod in eo agro colendo cum fructu labor impendatur. Dal.

Quae et Laboriae) Plinius III. 9 Ibi Laborini campi sternuntur, et in delicias aliae

graeum x. Graeci appellant. Finiuntur y. Laboriae via ab utroque latere Consulari, quae a Puteolis, et quae a Cumis Capuam ducit.

2. Alica z. fit a. e zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila b. lignea: ¹ ne lapi-

1. sic ex MSS. em. H. conf. Ch. nam lapidis duritia congeritur Gr. et Al.

caē populatur messis, Vide quae ibi diximus in Notis. H.

x. Phlegraeum) Phlegraeum

vocant ἀπὸ τῆς Φλέγειν

quod toto illo tractu passim

ignis emicet, scaturiant calidi

fontes, sulphur conficiatur,

tanquam accenso sub terris

sulphure deflagret ea regio:

illic pugnasse cum

gigantibus Herculem nar-

rant, gente fera, et in peregrinos

saevissima, ac inter praeliandum

tonuisse crebro, iactaque de caelo

fulmina, unde fabulae occasio.

Alii id gestum ad Pallenen

Thraciae, quae et Phlegra

vocata est, malunt, Rhod.

c. 38. XXX. Dal.

y. Finiuntur Laboriae via)

Vetustissima Capuanorum

monumenta agrum Laborinum

a Capua vsque Aversam

protendi scribunt. Eius pars

est ager, quem incolae vocant,

se Mazzoniroffo. Dal.

Finiuntur) Laborini campi

finiuntur, inquit, utrimque

via gemina Consulari:

quarum altera a Capua Puteolos,

altera Cumas ducebat. Plinium

hoc loco carpit immerito Cluverius, Ital.

Ant. IV. 2. H.

z. Alica fit e zea) Supra

c. 8. huius libri, et infra, c.

24. L. XXII. Dal.

Alica) Alica Plinio genus

forbitionis ac pultis est, cuiusmodi

fere nos ex oryza conficimus. H

a. Fit e zea, quam semen)

S. 19. Zeam Strabonis farrem

esse Plinianum iam ante

monuimus. Idem Strabo

l. c. fieri alicam e tritico ait

in hoc ipso Campaniae tractu,

omni oryza potiorem:

λέγω δὲ τὸν πύρινον σίτον,

ἐξ ἧς καὶ ὁ χόνδρος κρείττων

ὢν πασησ καὶ ὀρύζης. Diosc.

II. 118. e zea: Ὁ δὲ χόνδρος

γίνεται μὲν ἐν τῆς καλεμένης

διόκου ζέας, etc. H.

b. In pila lignea) Pila, siue

mortarium, *vn mortier*,

vas concavum, quo antiqui

siccata frumenta pinsebant,

ac contundebant. Cato, 14.

in rustico instrumento recenset,

paululum latam pilam,

ubi triticum pinsant, vnam: ful-

lonicam vnam: et c. 10. Pilam li-

gneam vnam, fullonicam vnam

dixerat. Marcell. Empir. c. 26.

ad calculosos: *Hoc medicamentum,*

inquit, *tunditur vel*

com-

lapidis *c.* duritia conterat. ¹ Nobilior, vt notum est, pilo, victorum poenali opera. Primori *d.* inest pyxis ferrea. Excussis inde tunicis, iterum iisdem armamentis nudata conciditur *e.* medulla. Ita fiunt *f.* alicae tria genera: minimum *g.*, ac secundarium: grandissimum *h.* vero aphaerema *i.* appellant. Nondum habent candorem suum quo praecellunt: iam tamen Alexandrinae praeferuntur. Postea (mirum dictu) admiscetur creta, quae transit *k.* in corpus, coloremque et teneritatem affert. Inuenitur haec inter Puteolos et Neapolim, in colla Leuco-

i. Nobilior. Vet. sub. alica. componitur in pila lignea, et pilo ligneo. H.

c. Nam lapidis duritia conteritur) Vel lapides duritia, in Vet. exemplari, et verbum Conteritur cum maiore litera scriptum, initium praestat sequentibus: et pro verbo quod sequitur, nobilior, mobili praefert antiquum exemplar. Pint.

Ne lapidis) Ne duritia lapideae pilae, ferreique pili farinae in modum grana conterat quae nunc satis est ita contundi, vt suis tunicis, aut folliculis spolientur, solaque medulla superfit, detritis vtriculis. H.

d. Primori) In extrema pili ferrei parte. H.

e. Conciditur medulla) Non conteritur, vt farina, ad laeuorem vsque: sed in particulas quaternas, quinaeue grana singula franguntur. Concaffer. H.

f. Ita . . tria genera) In- fra, quod in farinario cribro primum remansit, grandissimum est: quod arctiore deinde cernitur, secundarium vocatur: quod angustissimo, cribrarium ac minimum. Nunc vero grandissimum alicae genus appellatur, quod leuiter tufum est, cui excusae modo sunt tunicae: secundarium, medulla ipsa in crassiores partes concisa: minimum, in tenuiores. H.

g. Minimum ac secundarium) Quod praestantissimum. Dalec.

b. Grandissimum vero, etc.) Cassius c. 7. L. III. Dal.

i. Aphaerema) ΑΦαιρεμα, forte a cortice, seu tunicis zae ablatis. H.

k. Transit in corpus) Nempe in corpus et naturam alicae, cui colorem et teneritatem affert. Sic in fine huius sectionis, candorem alicae,

Leucogaeo *l.* appellato. Exstatque Diui Augusti decretum, quo ¹ annua *m.* vicena millia Neapolitanis pro eo numerari iussit e fisco suo, coloniam deducens Capuam. Adiecitque *n.* causam ² afferendi, quoniam negassent Campani alicam confici sine *o.* eo metallo posse. In eodem reperitur et sulphur: emicantque *p.* fontes ³ Oraxi oculorum claritati, et vulnerum medicinae, dentiumque firmitati.

^{3.} Alica *q.* adulterina fit maxime quidem e zea, quae in Africa degenerat. Latiores eius spicae, nigrioresque, et ⁴ breui stipula. ⁵ Pisunt cum arena, et sic quoque difficulter deterunt vtriculos, fitque *r.* dimidia ⁶ nudi mensura. Posteaque gypsi *s.* pars

- ^{1.} anno ad vicena. *M. V.* annua ducena. *Cb.* ^{2.} offerendi. *Alii, praebendi.* ^{3.} *Araxi. Turn. et Cb.*
^{4.} breuis. *Dal.* ^{5.} pinsunt. *Dal.* ^{6.} modii. *V. nudae, Alii sub. alicae. Alii, nudi grani intelligunt.*

cae conferre lactis incocti mixtura vice cretae dicitur. *H.*

l. Leucogaeo) A terrae seu cretae albedine id ei colli nomen. Hodie *la Lumera*. Vide *Camill. Pellegrin.* in *Campan.* Felice, p. 245. et 266. *H.*

m. Annua vicena) In *MSS.* anno aduicena. Forte annua ducena. *H.*

n. Adiecitque causam afferendi) Si verbum *afferendi* Plinianum est, quod dubito magis est vt legatur *auferendi* *Pint.*

o. Sine eo metallo) Quidquid e terrae visceribus effoditur, id metallum dicitur.

Multa affert exempla *Rosweydu* noster, in *Nott. ad Paullin.* p. 859. *H.*

p. Fontes Oraxi) *MSS. Araxi. H.*

q. Alica adulterina) *Prorsus* hunc alicae conficiendae modum *Geop. Auctor* expressit, III. 7. p. 90. tit. *Χόνδρου ποιήσις. H.*

r. Fitque dimidia nudi mensura) Dimidio maior, quam si prorsus nudatum esset. *Dal.*

Fitque dimidia) *Nudati* tunicis suis grani mensura dimidio minor est, quam erat circumuestiti. *H.*

s. Gypsi) Tenuissime cribrati. *Geop. auct. l. c. H.*

pars quarta inspargitur: atque vt cohaesit *t.*, farinario *u.* cribro subcernunt. Quae in eo remansit, exceptitia appellatur, et grandissima est. Rursus quae ¹transit, arctiore cernitur, et secundaria vocatur. Item cribraria, quae simili modo in tertio remansit cribro angustissimo, et tantum *x.* arenas transmittente. Alia ratio vbiq̄ue adulterandi. Ex tritica candidissima et grandissima eligunt grana, ac semicocta in ollis, postea arefaciunt Sole ² ad initium *y.*, rursusque leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulcrius, quam ex tritico, ³ fit granum *z.*, quamuis *a.* id alicae vitium sit. Candorem autem ei pro creta lactis incocti mixtura confert.

XXX.

- 1. transit. Dal. 2. ad indicium. V. ad initium. Ch.
3. fit granatum. M. et Ver. Turn. tragonum.*

t. Vt cohaesit) Vbi cum farina probe permixta est, et in vnum corpus veluti coit. H.

u. Farinario, etc.) Lepide Plautus in Pseud. in lentos et tardius ambulantes: *Nam iste quidem gradus succretus est cribro pollinario, Nisi cum pedicis condidicistis sic oggrasari gradu.* Dal.

x. Et tantum arenas) Admixtas scilicet, vt dictum est prius: *Pisunt cum arena, etc.* H.

y. Ad initium) MSS. R. Colb. Chiff. *ad initium.* Forte, *ad motum.* H.

z. Fit granum) Granae triticeae confectioem docet Cato c. 86: Sic autem vocat ptilanam triticeam, pul-temue ex ea paratam. Dal.

Fit granum) Vel potius graneum, quod pultis vel ptilanae genus e tritico fuisse videtur. Vide N. et Em. N. XI. (hic pos.) *Ex zea* MSS. R. 1. Colb. 1. *granacum* R. 2. et Thuan. *gracum.* Colb. 2. omnium optime, *granacum.* Cato, c. 86. *Graneum triticeam sic facito: Se- libram tritici puri in mortarium purum indat, lauetque bene, corticemque deterat bene, eluatque. Postea in ollam indat, etc.* Turnebus Adu. II. 42. p. 1027. legendum putabat, *Fit tragonum.* Sed de trago iam superius pronunciatum a Plinio est, l. 16. *Simili modo e tritici femine tragonum fit, etc.* H.

a. Quamuis id alicae) Quamuis haec fit alica inferioris notae

XXX. (XII.) *b.* Sequitur natura leguminum, inter quae maximus honos *c.* fabae; quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Lomentum *d.* appellatur ¹ farina ea, aggrauaturque *e.* pondus illa, ² et omni legumine. ³ Iam vero *f.* et pabulo ⁴ venalis fabae multiplex vsus omnium quadrupedum generi, praecipue homini. Frumento *g.* etiam miscetur apud plerasque gentes, et maxime *h.* panico solida, ⁵ ac deli-

1. *far. eius (sic et Cb.) aggr. tritici pond. Dal.* 2. *sic ex MSS. em. Hard. conf. Turn. et Cb. ex omni. Gr. et Al.* 3. *iumentorum. Dal.* 4. *venalis. Fabae. Gr. et Al.* 3. *aut del. Dal.*

notae, minusque nutriat. H.

b. Ad inscr. de leguminibus) Theoph. cap. 6. et 7. L. VIII. hist. Columel. c. 7. L. II. Dal.

c. Honos fabae) Vide infra, L. XXII. c. 25. et Theoph. c. 18. L. II. causs. et Columel. c. 10. L. II. Satur. et Cassium c. 33. Dal.

Fabae) Quae faba veterum fuerit, haud ita est proclive statuere: palam enim est non esse eam quam eo nomine vulgus indigitat, Féue: cui faseli nomen accommodari verius censet Dodonaeus, Pent. 4. L. II. c. 505. Certe Graecorum *κύαμον*, Latinorumque fabam, et rotundam esse, et exiguae mollis, ex variis antiquorum testimoniis perspicuum est: quae dos vtraque a faba nostra vulgari abest. H.

d. Lomentum) Vide quae adnotata sunt infra L. XXII. ad c. 25. medium, verbis illis, *Lomenti quoque etc.* Dal.

Lomentum) Farina fabacea *ἐρέγγμινον ἄλευρον*, et *ἄλευρον*. H.

e. Aggrauaturque pondus) Frumenti, vel panici, cui immiscetur in panificio. H.

f. Iam vero et pabulo) Pellicerius coniciebat in Nott. sinceriores forte lectionem fore: *Iam vero et pabulo venalium, fabae multiplex vsus, etc.* Nos vix assentimur. H.

g. Frumento etiam miscetur) Etiam hodie Alpini Allobroges miscere solent. Dal.

Frumento) Quem morem hodieque Allobroges tenent, vt fiat solidior panis. H.

h. Et maxime panico) Vide quae diximus. f. 25. H.

delicatus *i.* fracta. Quin *k.* et prisco ritu ¹fabacia /
suae religionis Diis in sacro *m.* est, praeualens pul-
mentari *n.* cibo, et hebetare *o.* sensus existimata, in-
somnia quoque facere. Ob haec *p.* ²Pythagorica
sen-

1. fabata sue. Turn. et Ch.

riae. Ch.

2. Pythagoricae senten-

Ch.

i. Delicatus) Leuius, mol-
liusque fracta, nec in tenuem
omnino farinam. H.

k. Quin et prisco ritu, etc.)
Carnae Deae, Iani vxori,
qua vitalibus humanis prae-
esse credebatur, in Coelio
monte, fabaria pulte et la-
rido, quoniam iis rebus vis
corporis maxime conferna-
tur, a P. Rom. Calendis Iu-
niis (quas *fabarias* vocabant)
sacrificabatur. Sunt autem
eo tempore fabae adultae,
et ideo adhibebantur. Sac-
rum id primus instituit Iu-
nius Brutus Tarquinio pul-
so. Macrobius c. 12. L. I. Sa-
tur. Nonius in dictione Ma-
cto. Rhod. c. 8. IX. Alex. ab
Alex. 22. II. *Dal.*

l. Fabacia) A iactandis fa-
bis deducta vox, ut suspicari
quidem licet ex eo Varro-
nis loco, de vita populi Rom.
ap. Nonium I. 2. p. 513.
Quibus temporibus, inquit,
in sacris fabam iactant no-
ctu, ac dicant se Lemures do-
mo extra ianuam iacere. Fa-
bacia pulte Carnae Deae,
Iani vxori, sacrificari solitum,
Calendis Iuniis, quas *fabar-*
ias appellabant, auctor est

Macrobius, Saturn. I. 12.
p. 247. hunc ritum instituen-
te Tarquinio post exactos
reges. In MSS. R. Colb.
Thuan. non *fabacia*, sed
fabata legitur: et Graeci
recentiores fabas coctas ho-
dieque *Φάβατον* vocant:
et pultem *fabatam* Festus
appellat, verbo *Refriua*. Api-
cius tamen V. 6. *Fabacias*
virides, *fabacias* frietas, *fa-*
bacias Baianas in obsonium
parandi modum edocet. H.
m. In sacro est) Cato cap.
134. in sacro porcae praeci-
daneae far, triticum, hor-
deum, fabam, semen rapi-
cium adhibet. In Vinalibus
pollucebantur suffimenta ex
faba, milioque molito, et
mulso consperso. *Dal.*

n. Pulmentari cibo) Pul-
mentarii vice. Vide quae
diximus, s. 19. H.

o. Et hebetare) Didymus
in Geop. II. 33. p. 69. Οἱ
δὲ Φυσικοί Φασὶ τὰς κνά-
μας ἀμβλύνειν τὰς καρδίας
τῶν ἐσθίωντων αὐτὰς· διὸ
καὶ ἐμποδίζειν τὰς εὐθυνοει-
ρίας νομίζονται, εἰσὶ γὰρ
πνευματώδεις. H.

p. Pythagorica sententia)

Fabae

sententia damnata: ut alii tradidere, quoniam mortuorum animae sint in ea. Quae de causa parentando q. utique assumitur. Varro et ob haec Flaminem r. ea non vesci tradit, et quoniam in flore eius lite.

Fabae nomine a Pythagora quidam intellectum *ouum* putant, quod in eo sit ἡ τῶν ζώων κτήσις, animalium festura, ac inde dictum κλάμιν. Par scelus Pythagoras esse dicebat ἐσθίειν κλάμιν καὶ Φάλαξ τε τοκήων. Rhod. 17. XXVII. Gellius c. II. IV. Cato 114. Dal.

Ob haec Pythagorica) Pythagorici huiusceplaciti quae sententia fuit, fuisse disputatur a Gellio IV. II. p. 296. Facit cum Plinio Apollonius, Hist. comm. c. 46. et Tullius de diuin. I, n. 62 *libet Plauto*, inquit, sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis perurbationemque afferat. Ex quo Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur, quod habet, inflationem magnam is cibus tranquillitatem mentis quaerentibus contrariam. Et L. II. n. 119. Faba quidem Pythagorici utique abstinere: quasi vero eo cibo mens, non venter infletur. Trahit alio eam Pythago-rae sententiam Plutarch. de educ. puer. p. 12. rursusque in Qu. Rom. p. 286. H.

q. Parentando utique) In

Lemuribus, quae Maio per trinoctium fiebant, fabam nigram lotis manibus pedibusque nudis, per ora versantes, aere tinniente, post terga reiciebant. Lemures domo se eicere clamantes, et ut abirent nouies orantes, expiari sic Manes arbitrati: In parentalibus faba vescebantur: in peruigiis cicer: pro ferali coena nudo filici sepulchrorum offam ex lente imponebant quum inferias soluerent. Alex. ab Alex. 12. II. Non licebat Flamini Diali fabam aut tangere, aut nominare, quia in eius flore apparent lugubres literae. Festus. Dal.

Parentando) Parentalibus sacrificiis fabas adhiberi solitas, Festus affirmat. Parentalia autem epulae erant in parrentum aut propinquorum funeribus datae. H.

r. Flaminem) Gellius, X. 15. p. 530. ex Fabii Pistoris Annalibus: Fabam neque tangere Diali mos est, neque nominare. Quae verba Festus transcribens, etiam causas adiicit: quod ea putatur ad mortuos pertinere: nam et lemuralibus iacitur laruis, et parentalibus adhibetur sacrificiis

literae lugubres reperiantur. In eadem peculiaris religio: namque fabam utique e frugibus s. referre mos est auspicii causa, quae ideo t.¹ referiua appellatur. Et auctionibus u. eam ² adhibere eam lucrosam putant. Sola x. certe frugum etiam exesa repletur crescente Luna. Aqua y. marina, aliaue salsa non

1. sic ex MSS. em. Hard. referima. M. et Turn. et Cb. refrina. Scal. et Gr. et Al. 2. sic et Cb. adhiberi. Gr. et Al.

ois, et in flore eius litterae apparere videntur. Vide Erasmi. Chil. l. Cent. I. p. 15. Adag. A fabis abstineto. Adde auctorem Geop. II. 33. p. 70. H.

s. E frugibus referre, etc.)

Quum seuerant segetes, quoniam inauspicatum erat domo exportasse ut non amplius redituras, sementi statim facta, auspicii causa fabam statim domum referebant pro frugibus: quod perinde erat, ac si domum eas rerulissent: sic ominantes domum reuersuras, nec in agro semper mansuras: Inde fabam referinam vocabant. Turn. cap. 25. L. XIII. Aduers. qui et hic referiua reponit. Quod si admittimus, legendum potius referinam quam referiuam putat Constantinus. Aelius quidem quum dubitat apud Festum, an a refrigerando vocabulum hoc trahatur, refrina videtur legisse. Sed recte Festus refrina quasi referi-

ua, et referiua ut conditiuus, conditiuus. Vide Scalig. in eum locum. Dal.

1. Quae ideo referiua) Ita MSS. R. Colb. Th. non refrina Festus: Refrina, (vel referiua potius) faba dicitur, ut ait Cincius, quae ad sacrificium referri solet domum ex segete auspicii causa, quasi reuocet fruges. Aelius dubitat an ea sit, quae prolata in segetem domum referatur, an quae refrigeratur, quod est, iorreatur. Sed opinionem Cincii adiuuat, quod in sacrificiis publicis, quum puls fabata Diis datur, nominatur refrina. Dicitur Plinius adstipulatur. H.

u. Et auctionibus) Et in venditionibus publicis, si faba simul proponeretur venalis, lucrum ex ea re, et ex eo omine, maximum futurum putabant. H.

x. Sola certa) Didymus l. c. Φησὶ δὲ τὸν κυάμον ἐκβρωθέντα ἀναπληρῆσθαι πάλιν τῆς σελήνης αὐξάνουσης. H.

percoquitur. Seritur *z.* ante Vergiliarum occasum leguminum prima, vt antecedit hiemem. Virgilius *a.* eam per ver feri iubet, Circumpadanae Italiae ritu. Sed maior pars ¹ malunt fabalia *b.* maturae factionis, quam trimestrem ² fructum. Eius namque filiquae caulesque ³ gratissimo sunt pabulo pecori. Aquas *c.* in flore maxime concupiscit: quum vero defloruit, exiguas desiderat. Solum *d.*, in quo fata est

- z.* Maust. Vet. *2.* fructum. Eius vtrique filiqua caulisque, Dal. trimestrem fructum eius. Nam filiquae Gr. et Al. *3.* gratissimi sunt pabuli. M.

y. Aqua marina) Didymus l. c. Et pisa nos obseruauimus puteana etiam aqua vix, fluuiali haud aegre coqui. H.

z. Seritur ante) De Vergiliarum occasu, l. 59. Pallad. L. XII. in Noub. tit. I. p. 61. In principio Nouembris fabam spargimus, etc. H.

a. Virgilius) Georg. L. I. Vere fabis satio. Seneca Epist. 87. An eo tempore (vere) ista ponenda sint, et an vtriusque (fabae et medicae) verna sit satio, hinc aestimes licet. Iunius mensis est, quo tibi scribo, item procliuis in Iulium. Eodem die vidi fabam merentes et fabam serenzes. Dal.

Virgilius) Georg. l. 215. Vere fabis satio. Extremo mense Iunio fabam feri eodem die metique, visum a se Seneca prodit, ep. 87. H.

b. Fabalia) Siliquas fabales, seu grandiores culmos,

ex quibus filiquae pendent. Colum. II. 10. de faba: Post brumam parum recte seritur: pessime vere: quamuis sit etiam trimestris faba, quae mense Februario seratur . . . sed exiguas paleas, nec multam siliquam facit. Veteres itaque rusticos plerumque dicentes audio, malle se matura fabalia, quam fructum trimestrem. H.

c. Aquas in flore) Theophr. Hist. VIII. 6. H.

d. Solum, in quo) Theophr. Hist. VIII. 9. Colum. II. 10. p. 57. Sunt etiam qui putent in aruis hanc eandem vice stercoreis fungi: quod sic ego interpretor, vt existimem non sationibus eius pinguescere humum, sed minus hanc quam cetera semina vim terrae consumere. Nam certum habeo frumentis vtiliorem agrum esse, qui nihil, quam qui istam siliquam proximo anno ruerit.

est, laetificat stercoreis vice. Ideo *e.* circa Macedoniam, Thessaliamque, quum florere ¹ cepit, vertunt arua. Nascitur et sua sponte plerisque in locis, sicut septemtrionalis Oceani insulis, quae ob id nostri Fabarias *f.* appellant: Item in Mauretania siluestris passim, sed praedura, et quae percoqui non possit. Nascitur *g.* et in Aegypto spinoso *h.* caule: qua de causa crocodili oculis timentes refugiunt. Longitudo *i.* scapo quatuor cubitorum est, amplissima crassitudo *k.*: ² nec genicula *l.* habet, molli calamo: simile *m.* caput papaueri, colore roseo: in

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. incepit. Gr. et Al.

2. intogenicula esset molli calamo similis. Cap. pap.

Ch. ampl. crassitudo digiti, in genicula abessent, molli calamo similis. Caput papaueris, etc. Turn.

rit. Vide etiam Pallad. in Noub. tit. 1. p. 161. H. *e.* Ideo circa) Theoph. l. c. H.

f. Fabarias) De his dictum est IV. 17. H.

g. Nascitur et in Aegypto) Haec Theoph. Hist. IV. 10. quae transcripsit Athenaeus III. p. 72. A solo, in quo provenit, faba Aegyptia vocatur: sed colocasiam esse caue credas. H.

h. Spinoso caule) Theoph. l. c. non caule spinoso dixit, sed radice spinosa. Ἰσχυρὰ γὰρ ἡ ῥίζα, καὶ ἔπὸρρω τῆς τῶν καλαμῶν, πλὴν ἐπακανθίζεσα καὶ κροκόδειλος φεύγει, μὴ προσκόψη τῶ ὀφθαλμῶ, τῶ μὴ ὄξύ κάρσῶν. Legisse Plinius vi-
Vol. VI.

detur apud scriptores alios, καυλὸς δ' ἐπακανθίζων. H.

i. Longitudo) Theoph. l. c. H.

k. Crassitudo) Digitalis, πάχος δὲ δακτυλίου. Theophr. H.

l. Nec genicula habet molli calamo) Octona genicula habent, sed molli calamo, in codice antiquo. Pint.

Nec genicula) Non habet genicula, sed calamum mollem: ὁμοίος δὲ καλάμῳ μαλακῷ ἀγονάτῳ Theophr. H.

m. Simile caput papaueri, etc.) Caput simile vesparum rotundo fauo: flos duplo maior quam papaueris, colore omnino roseo, Theoph. In medio cuiusque fabae amarum
H rum

in eo fabae non supra *n.* tricenas : folia ampla : fructus ipse amarus ¹ et odore : sed radix *o.* perquam ² lauta incolarum cibus, cruda *p.*, et omnino decocta, ³ arundinum radicibus similis. Nascitur *q.* et in Syria, Ciliciaque, et in Torone Chalcidis lacu.

XXXI. ⁴ Ex leguminibus autem *r.* Nouembri feruntur ⁵ lens : et in Graecia pisum. Lens *s.* amat solum tenue magis, quam pingue, caelum utique siccum. Duo genera eius ⁶ in Aegypto *t.*, alterum

rotun-

1. et inodorus. Dal. 2. lata. Turn. 3. arundinis radice crassissima crassior. Theophr.
 4. Ex leg. aut vomere ser. lens et pisum. Alii. Ex leg. Nouembr. ser. etc. Turn. Ex leg. autumnno vere ser. Ch. 5.
 lens in Graecia et pisum. Vet. 6. in, d. in M.

rum quidpiam et viride est, contortum, e quo faba sata caulis prodit laudatum Dioscoridi, Galeno, Celso ad oculorum et aurium dolores, non autem faba tota amara. Dal.

Simile caput) Flos scilicet. Τὸ δὲ ἄνθος διπλάσιον, ἢ μήκωνος χρωμα δὲ ὁμοιον ῥόδῳ κατακορῆς. Theoph. H. n. Non supra tricenas) Πλήθος δὲ οἱ πλείστοι τριάκοντα. H.

o. Sed radix) Theoph. l. c. et Athen. H.

p. Cruda et omnino decocta) In codice antiquo, cruda et omni modo cocta. Pint.

q. Nascitur et in) Theophr. et Athen. ll. cc. H.

r. Autem Nouembri) Vide N. et Em. N. XII. (hic coll.) Ex legumin.) In MSS. R. Colb,

Thuan. Ex leguminibus autumnno vere feruntur, forte pro autumnno et vere. Nam lentis duas sationes agnoscit Columella II. 10 Sationes eius duas, inquit, seruamus, alteram maturam, per mediam sementim: seriore alteram, mense Februario. De Februario etiam subscribit Palladius III. in Febr. tit. 4. p. 51. Hoc etiam mense lenticulam seres, etc. H.

s. Lens amar) Ita Colum. II. 10. p. 59. Lentem sementi media, crescente Luna usque in duodecimam, solo tenui et resoluta, vel pingui et sicco maxime loco serui conuenit: nam in flore facile luxuria et humore corrumpitur. Nostris, Lentille. Pingitur a Dodonaeo; p. 217. H.

t. In Aegypto) De ea lente

te

rotundius nigriusque, alterum sua figura. *u.* Vnde vario usu translatum est in lenticulas *x.* nomen. Inuenio apud auctores, aequanimitatem *y.* fieri vescentibus ea. Pisum *z.* in apricis feri debet, frigorum impatientissimum. Ideo in Italia, et in austriore caelo non nisi verno tempore, terra facili ac soluta.

XXXII. Ciceris natura est gigni cum *a.* salislagine: ideo *b.* solum vrit. Nec nisi *c.* madefactum
H 2 pri-

te Virgil. Georg. I. 228. *Nec Pelusiacae cura aspernabere lentis.* Et Martial. XIII. ep. 9. *Accipe Niliacam, Pelusia munera, lentem.* H.

u. *Sua figura*) Qualis est lenti vulgari. H.

x. *In lenticulas*) Maculas in facie quas et lentigines vocant: Graeci Φακίας: vt lentem ipsam, cuius a similitudine deductum lenticulae nomen, Φακόν. H.

y. *Aequanimitatem fieri vescentibus ea*) Hinc Rhod. c. 22. XXIII. *lentos dictos vult patientes, lenes, minime iracundos, quamuis et pigros, incuriosos, segnes, sic etiam vocent.* Dal.

Aequanimitatem) Auctor Geop. II. 35. p. 71. *Ἡ δὲ Αἰγυπτία Φόκη, εὐθυμίαν παρέχει τοῖς ἐσθίσαι, Aegyptia lens in cibo sumpta laetiam affert vescentibus ea.* Lenticulam videri volunt sic appellatam, quoniam lentas, et lentos, et mode-

ratos reddit eos, qui eam in cibis adhibent. H.

z. *Pisum etc.*) Colum. II. 10. p. 57. *Similis quoque ratio est pisi: quod tamen facilem et solutam terram desiderat, tepidumque locum, et caelum frequentis humoris.* Vulgo, *Pois.* H.

a. *Salislagine*) Nitrosam naturam vocant medici: τῆ ἀλμῆ Theoph. c. 6. L. VIII. Hist. Dal.

Cum salislagine) Cum quodam liquore salis, qui ei legumini peculiaris et insitus: quem si nimii imbres abluant, ipsum tabe interit, et ab erucis erosum perit, inquit, Theoph. Hist. VIII. 6. *Ἐρβινθοὶ ἀποκλυσθεῖσης τῆς ἀλμῆς σφακελίζοντες, καὶ ὑπὸ καυπῶν κατεσθιόμενοι.* Cicer nostris, *Pois chiche.* H.

b. *Ideo solum*) Colum. II. 10. p. 60. H.

c. *Nec nisi*) Colum. I. c. Pallad. IV. in Mart. tit. 4.

pridie, feri debet. Differentiae d. plures, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim arietino capiti simile, vnde ita e. ¹ appellant, album f. nigrumque. ² Est et columbinum, quod alii Venerium vocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus

1. sic ex MSS. em. Hard. appellatur: est et album, Ver. vnde ita appellatur album. Gr. et Al. 2. est et orobinum, quod al. Ven. vocant, et cand. Dal. appellant. Ch.

p. 85. et auctor Geop. II. 34. p. 78. H.

d. Differentiae plures) Plinius hoc inconsiderate. Cicerum tria genera. Arietinum, nigrum, Hetruriae frequentissimum: in quo genere nullum candidum est: orobiaeon, columbinum Plinio. malim orobinum aut eruinum, colore, non magnitudine orobi, sicut vrinarum ὀροβοσδῆ ὑπόσασιν dixit Hippocrates, in cuius specie nullum album est: tertium ἀνά μέσον, colore inter nigrum et orobiaeon medio. Praeter haec omnia et album dulcissimum, inquit Theophrast. ἐπὶ πᾶσι: quae voces Plinium fefellerunt, putantem significari, in omnibus generibus album reperiri, quum significant potius, praeter omnia genera memorata candida inueniri. Orobiaeon Columella c. 10. L. II. *Punicum* vocat, non, ut vulgo legitur, *Punicum* Dal.

Differentiae) Theophrast. Hist. VIII. 5. H.

e. Vnde ita appellatur) Cicer arietinum, Columellae l. c. Theoph. κριοὶ ἐρέβινθοι. Athen. II. p. 54 τῶν ἐρέβινθῶν τινὰς καλεῖται κρις. Iconem arietini ciceris habet Dodonaeus, p. 515. H.

f. Album, nigrumque) In his regionibus non sunt arietini ciceris differentiae vllae ex colore: est enim omne ex purpura subnigrum. Neque vero Theophrasti verba ista, quibus familia Plinius hoc loco habet, in arietino genere nigrum candidumque esse persuadent: οἱ δὲ ἐρέβινθοι καὶ... τοῖς χρώμασι, καὶ ταῖς μορφαῖς διαφέρουσιν οἷον οἱ κριοὶ, ὀροβιαῖοι... ἐπὶ πᾶσι δὲ τὰ λευκὰ γλυκύτερα. Nam ἐπὶ πᾶσι non in omni genere ciceris, album reperiri significat, sed in omni leguminum genere, vt in cicere, lente, aliisque, album nigro antecelle- re. H.

minus, quod religio. peruigiliis adhibet. Est g. et cicercula minuti ciceris, ¹ inaequalis, angulosi, veluti pisum. Dulcissimum autem id, quod h. eruo simillimum: firmissusque i. quod nigrum et rufum, quam quod album.

XXXIII. Siliquae h. rotundae ciceri, ceteris leguminum longae, et ad figuram feminis latae: pīso ² cylindratae l.: faseolorum m. cum ipsis ³ manduntur

H 3

1. inaequales angulos habens. M. 2. sic ex MSS. em.

Hard. conf. Cb. cylindratae Gr. et Al. 3. manducant. D. mandunt. Cb.

g. Est et cicercula) Inepte Plinius deceptus nominis Latini similitudine cicerculam, λαθύροις, ciceribus adnumeravit. Dal.

Est et cicercula) Dioscoridi II. 126. ἐρέβινθος ὁ ἡμερος, cicer satium, ut dicemus XXII. 72. Colum. II. 10. p. 60. Cicercula, quae pīso est similis. H.

b. Quod eruo simillimum) ὄροβίαν et ὄροβιῶον Graeci vocant. Hoc Ciceris genus Galen. L. VI. Simpl. et reliqui medici, acre, calidum, et amarum esse tradunt; sed arietinum ceteris διζρητικώτερον εἶναι. Dal.

Quod eruo) Vnde ὄροβιῶος ἐρέβινθος a Theoph. appellatur, ab erui similitudine, quod Graeci ὄροβον vocant. H.

i. Firmissusque) Theophr. Hist. VIII. 6. H.

k. Siliquae rotundae ciceri,

etc.) Siliquae rotundae ciceri, ceteris leguminum longae, et ad figuram feminis latae: pīso Cylindratae: passiolorum cum ipsis manduntur granis. Passiolus λοβός. Vide Salmas. p. 1029. a, b.

Siliquae, etc.) Theophr. Hist. VIII. 5. totidem verbis: Καὶ οἱ καλέμενοι λοβοὶ, σχεδὸν ἀκόλκθοι τοῖς σπέρμασιν εἰσιν, etc. H.

l. Cylindratae) Theophr. κυλινδρῶδεις, ad similitudinem cylindri. H.

m. Faseolorum) Subintellige, siliquae. Faseolos porro eos intellige de quibus egimus XVI. 92. vulgo Féveroles Dioscoridi II. 176 σμίλαξηπηαῖα est, cuius siliquam cum femine, asparagi modo elixam, oleris instar edi pariter prodidit. Graeci scriptores alii δολίχης et Φασιόλης vocant. Virgilius, vilem faseolum, uti ex Plino liquet, faseolos appellante libri huius

tur granis. Serere eos qua velis terra licet ab Idibus Octobris in Calendas Novembres. Legumina, quum maturefcere ¹ ceperunt, rapienda sunt, quoniam cito exsiliunt, latentque quum decidere, sicut et ² lupinum: (XIII.) quamquam *n.* prius de rapis *o.* dixisse conueniat.

XXXIV. In transcursu ea attigere nostri, paulo diligentius Graeci, et ipsi tamen inter hortensia: si iustus ordo fiat, a frumento protinus aut certe faba ³ dicendis, quando *p.* alii vsus praestantior ab his non est. Ante omnia *q.* namque cunctis animalibus nascuntur, nec in nouissimis satiant ruris alitum quoque genera, magisque si decoquantur aqua. Quadrupedes et fronde eorum gaudent. Et homini non ⁴ minor rapaciorum *r.* suis horis gratia

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. ceperint. Gr. et Al.

2. Lego, lupinum. Ad alia transeamus, quamquam prius de rapis, etc. 3. dicenda, quan. aliis vsus praest. quam his. Dal. quan. aliorum vs. praest. quam horum, etc. Alii. quando alius vs. praest. his non est.

Cb. 4. minor est raparum suis. Cb.

ius f. 56. quos poeta faselos vocat. H.

n. Quamquam prius) Quam de lupino dicamus. H.

o. De rapis) Rapa Varroni IV. de ling. Latina, quasi *ruapa*, quod e terra ruantur. Verisimilius etymon a Graeco ῥάπυς, Athenaeo L. IX. Dal.

p. Quando alii) Quum aliud nullum sit legumen praestantioris vsus, quam rapa: de iis statim post frumentum fabamque instituenda videbatur oratio. Rapam

Graecis γογγύλις et γογγύλη, nostris *uue Raue*. H.

q. Ante omnia) Colum. II.

10. Boves pascunt, inquit, praecipue in Gallia, etc. H.

r. Rapaciorum) Rapaciorum, sub. cauliculorum: de quibus Cato cap. 35. vt a lana lanicium, sic a rapa rapicium. Alii raporum folia exponunt. Asparagos raporum mandi etiam scripsit Dioscorides. Dal.

Rapaciorum) Rapacia, siue rapicia, cauliculi sunt teneri raparum, qui decocti sum-

mun-

gratia, quam cymarum: ¹ flavidorum s. quoque, et in horreis enecatorum, vel maior quam virentium. Ipsa vero durant et in sua terra feruata: et postea *t.* passa, paene ad alium *u.* prouentum, famenque sentiri prohibent. A vino, atque messe, tertius hic Transpadanis fructus. Terram non morose eligit, paene ubi nihil aliud feri possit. Nebulis, et pruinis, ac frigore *x.* ² vltro aluntur, amplitudine *y.* admirabili. Vidi *z.* XL. libras excedentia. In cibis quidem nostris pluribus modis commendantur: durantque ad alia, sinapis *a.* acrimonia domita, etiam coloribus picta, praeter suum,

H 4

sex

1. Et sic quoque. Turin. non admodum opportune. Sic tamen Cb. flaccidorum Gr. et Al. 2. vltro, in Vet. d. et M.

muntur in cibis: sicuti cymae, ipso teste Plinio XIX. 41. sunt brassicae caulium teneriores pariter, delicatiorisque cauliculi. De rapaciis Cato 35. *Rapinam et caules rapicii unde fiant, et raphanum in loco stercorato bene, aut in loco crasso serito.* H.

s. Flavidorum) Ita MSS. omnes; non *staccidorum*. Vide quae de voce *flauescere*, quae Plinio familiaris est, congesimus L. XV. 36. H.

z. Postea passa) Sub dio ficata. H.

u. Ad alium) Vsq; ad aliam messem. H.

x. Ac frigore vltro) Martial XIII. ep. 16. *Haec tibi brumali gaudentia frigore rapa* Quae damus, in caelo Ro-

mulus esse solet. Adde Nicandrum in Georg. II. cuius carmen recitat Athenaeus XIV. p. 133. H.

y. Amplitudine) Quoniam incrementum omne, non in folia, sed in radicem vertitur, vt ait Theoph. Hist. VII. 4. H.

z. Vidi XL.) Matthiolus in L. II. Dioscor. c. 104. vidisse se innumera scribit, quae XXX. libras penderent, et quibusdam locis centenas: magno certe naturae miraculo, e tam exiguo semine, tribus fere mensibus tantas radices gigni. H.

a. Sinapis acrimonia domita) De conditura illorum vide Columellam c. 54. L. XII. Muria condiri tradit Dioscorides. *Dal.*

sex aliis, purpureo quoque: neque *b.* aliud in cibis tingi decet. Genera *c.* eorum Graeci duo prima fecere, masculum, femininumque, et ea ferendi modo ex eodem semine: densiore *d.* enim satum mascullescere, item in terra difficili. Semen *e.* praestantius, quo subtilius. Species vero omnium tres. Aut enim *f.* in latitudinem ¹ fundi, aut in rotunditatem globari. Tertiam *g.* speciem filuestrem appellam.

1. funditur, aut in rot. globatur. Vet.

Sinapis) Ita Nicander in Georg. l. c. H.

b. Neque aliud in cibis tingi decet) Legendum reor *pingi* non *tingi*, quia praecessit paulo ante, *etiam coloribus picta*. Pintian.

c. Genera eorum, etc.) Theoph. c. 4. L. VIII. histor. Dal.

Genera eorum) Theoph. l. c. a quo et Athenaeus accepit IX. 369. H.

d. Densiore enim) Theoph. totidem verbis. Γίνεσθαι δὲ ἐκ τῆ αὐτῆ σπέρματος ἀμφοῦ. Πρὸς δὲ τὸ ἀποθλύνεσθαι, πηγνύναι δὲ μανάς. Ἐάν γάρ πυκνάς, πάσας ἀπαρρένῃσθαι, τὸν αὐτὸν δὲ τροπὸν, καὶ ἐν γῆ μοχθηρῶ σπαρῶσι. H.

e. Semen) Theoph. Βέλτιον λεπτόν. H.

f. In latitudinem) Tale rapi genus, cuius radix oblonga, radiculam nostram imitatur. Itali hodie colunt in hortis. Dal.

Aut enim in) Hanc spe-

ciem Nicander praetermisit: reliquas expressit eo carmine quod Athenaeus recitat l. c. Γογγυλίδος δισσή γὰρ ἰδ' ἐκ ῥαφάνοιο γενέθλη, Μανρή τε, σιφρή τε φαινεταί ἐν πρασιῆσι, etc. Tria haec raporum genera depicta (vide apud Dalecamp. Hist. V. p. 640. Orbiculatum Galli vocant *Naveau rond*. H.

g. Tertiam speciem et) Lapsus hic est Plinii nostri haud dubius, sed memoriae, ob idque venia dignus: nam quod Theophrastus L. VII. c. 6. et Dioscorides L. II. tribuunt lactucae filuestri Plinius rapo filuestris tribuit. Erroris causa fuit, quod de utroque Theophrastus pariter differit: a quo frequenter in hac plantarum commentatione mutuo accipit Plinius. Eius verba sunt. *Rapa vel radice longa et modo raphani breuique caule consistit. Lactuca folio breuior quam sativa est, idque consummatum aculeatur et caule modo*

pellauere, in longitudinem radice procurrente, raphani similitudine, et folio anguloso scabroque, succo acris: qui circa *h.* messem exceptus oculos purget, medeaturque caligini, admixto lacte mulierum. Frigore *i.* dulciora fieri existimantur et grandiora *k.*: tepore *l.* in folia *m.* exeunt. Palma *n.* in Nursino agro nascentibus. Taxatio in libras festertii singuli, et in penuria *o.* bini. Proxima in Algido *p.* natis.

XXXV. Napi *q.* vero Amiternini, quorum eadem

r. purgat, medeturque. *M.*

modo breuiore perficitur. Succum acrem ac medicatum habet: nascitur inter arua: liquatur per messem tritici, et purgare aquam intercurere dicitur, et caliginem arcere ab oculis et argemam auferre cum lacte mulieris. Pintian.

Tertiam speciem) Theoph. Hist. VII. 6. H.

b. Qui circa messem) Et hanc vim lactucæ siluestris folio Theophrastus attribuit, l. c. Plinius ex aliis auctoribus, et raporum succo, qui ex caule exciso excipitur. H.

i. Frigore) Nicander, Georg. II. apud Athen. Theoph. Hist. VII. 4. et Martialis allato paulo ante epigrammate. H.

k. Grandiora) In radicem alimentum verti. Theophr. Dal.

l. Tepore) Austrino tempore incrementum omne et succus abit in folia, non in radicem. Theophr. l. c. H.

m. In folia exeunt) In caulem. Theophr. Dal.

n. Palma in Nursino) Colum. in Hortulo: Quin et Tardipedi sacris iam rite solutis, Nube noua feritur, caeli pendentibus vudis, Gongylis illustri mittit quam Nursia campo, Quaeque Amiterninis defertur bunias aruis. H.

o. In penuria bini) Bini festertii, monetae nostrae affes sunt quaterni. Mille aureis rapum emisse a Connone rustico Ludouicum XI. Regem Galliarum, ferunt. H.

p. In Algido) Mons est in agro Tusculano, coniunctus Albano monti ab vrbe Roma XV. mill. pass. quem ab algendo dictum Grammatici volunt. Vide Strabonem V. p. 257. H.

q. Napi, etc.) Columella cap. 10. L. II. Dal.

Napi vero) Martialis XIII.

dem fere natura, gaudent aequae frigidis. Seruntur et ante Calendas Martias, in iugero *r.* sextarii quatuor. Diligentiores quinto *s.* sulco napum feri iubent, rapa quarto, ¹ utrumque stercoreato. Rapa laetiora ² fieri, si cum palea seminantur. Serere nudum volunt, precantem sibi et vicinis ferere se. Satus *t.* utrique generi iustus, inter *u.* duorum numinum dies festos, Neptuni *x.* atque Vulcani. Feruntque subtili observatione, quota *y.* Luna ³ praecedens.

1. utroque. *Vet.* 2. sunt. *V.* 3. procedente. *Pint.*

ep. 20. cuius lemma, *Napi: Hos Amiternus ager felicibus educat hortis Nursinas poteris parcius esse pilas.* Nursinae pilae rapa sunt in rotunditatem globata, de quibus dictum est proxima sectione. Napus Graecis, et Columellae paulo ante laudato, *βῆ-νιὰς*; nostris, *vn Nauet.* Pingitur a Dodonaeo, p. 663. Ut olim porro Nursinis, sic modo Sabaudis rapis Lemoicisque palma tribuitur. H.

r. In iugero sextarii) Colum. II. 10. p. 61. H.

s. Quinto sulco) Terram ante quinquies arandam, quam napus feratur. Vide infra s. 49. Quarto feri sulco etc. H.

t. Satus utrique generi iustus) In locis riguis Columella feri iubet a solstitio: ficcis vero ultima parte mensis Augusti, vel prima Septembris. *Dal.*

u. Inter duorum numinum dies festos) Scribendum reor

intra non inter; sequitur enim non multo post, *intra praedictum temporis spatium.* *Pint.*

x. Neptuni atque Vulcani) Februarius mensis Neptuno facer, September Vulcani. Vulcanalia quidem sub Augusti finem celebrari solita volunt. *Dalecampius.*

Neptuni atque Vulcani) In calendario rustico apud Gruterum p. 139. Augusto mensi Neptunalia: Vulcanalia Septembri dicantur. Et p. 133. Vulcanalia decimo Calend. Sept. Neptunalia decimo Cal. Aug. H.

y. Quota luna procedente hieme) Sic legunt alii: sed sincerior et verae propior lectio praecedente, quam procedente. nam saturus plantam, praeterita observat potius quam futura, quae sunt auctore Isocrate incerta. *Pint.*

Quota Luna) Si tot diebus post Neptuni festum ferantur, quota Luna fuerat pra-

cedente hieme nix prima ceciderit, si totidem α .
¹ luminum die intra praedictum temporis spatium
 ferantur, mire prouenire. Seruntur et vere in
 calidis atque humidis.

XXXVI. (XIV.) *a.* Lupino *b.* est vsus proximus *c.*,
 quum sit et homini *d.*, et quadrupedum generi
² vngulas habenti, communis. Remedium *e.* eius,
 ne metentes *f.* fugiat exfiliendo, vt ab imbre tolla-
 tur

1. luminis diebus. *Vet.* 2. fiffas vng. *Dal.*

praecedente hieme, quum
 nix prima cecidit. H.

z. Totidem luminum die)
 Numinum lego, non lumi-
 num: nam statim ante dixit,
 intra duorum numinum dies
 festos. Pint.

a. Ad *Insc.* De lupino)
 Theoph. c. vlt. L. VIII. hist.
 Colum. cap. 10. L. II. *Dal.*

b. Lupino est vsus proxi-
 mum, etc.) Leg. Lupinorum
 vsus promiscue quum sit et ho-
 mini et quadrupedum generi
 vngulas habenti communis, re-
 medium eius ne metentes, etc.
 Salmaf. p. 460. b.

Lupino) Nostri Lupin,
 Graeci *θερμόν ημερον* vo-
 cant. H.

c. Vsus proximus) Post ra-
 pa, quae cunctis pariter
 animalibus nasci diximus f.
 34. Boues enim lupinum, in-
 quit Colum. II. 10. p. 56.
 per biemem coctum maceratum-
 que probe alit: Famem quo-
 que, si sterilitas annonae in-
 cessit hominibus, commode pro-
 pulsar. Qui promiscuus hoc

loco quam proximus legi ma-
 lunt, et a MSS. fide, et a
 Plinii mente desciscunt. H.

d. Et homini) Praesertim
 Cynicis olim, de quibus Ho-
 ratius, quid dissent aera lupi-
 nis. Legumen enim id in
 pera semper gestare sole-
 bant. vnde Aristoteles, *ἐν*
ἀηρώϊ γὰρ Κράτης, ἐν οἶδα,
Φησί, πηρὲς δύναμιν ἡλίκη
ἔχει, θερμῶν τε χοίνιξ. Tur-
 neb. cap. 29. L. XXV. *Dal.*

e. Remedium eius) Lupi-
 num, inquit Theoph. Hist.
 VIII. 10. non prius metunt,
 quam imber incesserit: quon-
 iam alioqui inter metendam
 e vaginulis exfiliaret, atque
 ita peiret semen. Sic et-
 iam auctor Geopon. II. 37.
 p. 72. Post dies feruentes,
 aere madefacto, mane de-
 meti oportere scribit Theo-
 ph. de causs. IV, 14. p. 318.
 H.

f. Ne metentes fugiat, etc.)
 Theoph. c. 10. L. IX. hist.
 Seruius, Nonnulli proprie ca-
 lamos lupinorum alas dici pu-
 tant,

tur. Nec *g. vllius*, ¹ quae feruntur, natura assensu *h.* terrae mirabilior est. Primum *i.* omnium cum sole quotidie circumagitur, horasque agricolis etiam nubilo demonstrat. Ter *k.* praeterea floret: terram *l.* amat, terraque *n.* operiri non vult. Et vnum hoc feritur ² non arato. *o.* Quaerit *p.* maxime fabulosa, et sicca, atque etiam arenosa. *q.* Coli *r.* utique non vult. Tellurem *s.* adeo amat, ut quamvis frutectoso ³ solo coniectum inter folia vepresque, ad terram tamen radice perueniat. Pingue-

1. quod feritur. D. 2. non arata, si fuerit max. sab. Turn.
3. solo coactum. M. loco iactum. Turn.

rant, ut *Aelius*: *alae ex lupino, furculi sine foliis.* *Cato in Originibus, Ala ex lupino.* Memini tamen *Varro* nem de lingua Latina, *alam culmum fabae dicere.* Haec *Seruius.* *Dal.*

g. Nec vllius, quae feruntur, natura assensu terrae mirabilior est) Duo illa verba assensu terrae, opinor non esse legitima. *Pint.*

Nec vllius) Nec vllius eorum quae feruntur natura, terra ei admodum fauente, miserabilior est. *H.*

b. Assensu terrae) MSS. *adsensu terrae que.* *H.*

i. Primum omnium) Haec totidem verbis *Geop. auct.* ex *Apuleio* l. c. *H.*

k. Ter praeterea) *Geop.* l. c. *H.*

l. Terram amat, etc) *Theophr.* c. 10. *L. IX,* et c. 12. *L. I. Dal.*

n. Terraque operiri) *Theophr. Hist. VIII. 11.* *Και τὸ ὅλον δὲ ἐν ἐθέλει θερμος κρύπτεσθαι τῇ γῆ· διὸ καὶ ἐχ' ὑπαρξάντες σπειρῶσι.* Vide et eiusdem scriptoris *Hist. L. I. 12. H.*

o. Non arato) Subintellige, solo. Sic etiam *Geop. auct. l. c. Colum II. 10.* *Crudis noualibus licet ingeras: et qualitercumque obruas, sustinet coloni negligentiam.* *H.*

p. Quaerit) Hoc iterum inculcat *f. 46.* ut et *Theophr. Hist. VIII. 11. H.*

q. Etiam arenosa) *Infra, c. 17.* ultimo huius libri: *In solo autem rubricoso, vel pullo, vel arenoso, si non sit aquosum, lupinum ferendum.* *Dal.*

r. Coli) *Theophr. et Geop. auct. ll. cc. H.*

s. Tellurem) *Theophr. l. c. H.*

guescere hoc fatu arua vineasque *t.* diximus. Itaque *u.* adeo non eget fimo, vt optimi vicem repraesentet. Nihilque aliud nullo impendio constat, vt quod ne ferendi quidem gratia opus sit afferre. Protinus *x.* feritur ex aruo: ac ne spargi quidem postulat decidens sponte. Primumque *y.* omnium feritur, nouissimum tollitur: vtrumque Septembri *z.* fere mense: quia si non antecessit hiemem, frigoribus obnoxium est. Impune praeterea iacet, vel derelictum etiam, si non protinus sequuti obruant imbres, ab omnibus animalibus amaritudine *a.* sua tutum. Plerumque tamen leui sulco integunt. Ex densiore *b.* terra rubricam maxime amat.

t. Vineasque diximus) L. XVII. 6. 7. Colum. II. 10. de lupino: *Maxime ex iis quae feruntur, iuuat agrum. Nam vineis iam emaciatis, et aruis optimum stercus praebet, etc.* H.

u. Itaque adeo) Auctor Geop. I. c. H.

x. Protinus feritur ex aruo) Scribo area non aruo. Theophrastus L. VIII. cap. ultimo, *Lupinum, inquit, licet robustissimum sit, tamen nisi protinus ab area terrae mandaueris, male prouenit, quem admodum dictum est.* Et Columella L. XI. c. 10. *Pint.*

Ex aruo) Vnde meritur. Ita MSS. omnes, librique editi: non *ex area*, vti repone nititur Pintianus, contra scriptoris sententiam; et si emendationi suffragari Co-

lumella videtur II. 10. p. 56. *Spargitur, inquit, statim ex area. Atque id solum omnium leguminum non desiderat requiem in horreo, siue Septembri mense, etc.* H.

y. Primumque omnium) Theophr. VIII. 1. H.

z. Septembri) Colum I. c. *Siue Septembri mense ante aequinoctium, seu protinus a Calendis Octobris crudis, noualibus; ingeras qualitercumque obruas, sustinet coloni negligentiam: Teporem tamen autumnus desiderat, vt celeriter confirmetur. Nam si non ante hiemem conualuerit, frigoribus affligitur.* Adde Geop. I. c. H.

a. Amaritudine sua) Theophr. Hist. VIII. 7. Auct. Geop. I. c. H.

b. Ex densiore) Colum II. 10.

amat. Ad hanc alendam post tertium florem verti debet, in sabulo post secundum. Cretosa tantum, limosaque odit, et in iis non prouenit. Maceratum *c.* calida aqua homini quoque in cibo est. Nam bouem *d.* vnum modii singuli satiant, validumque praestant: ¹ quando etiam impositum puerorum *e.* ventribus, pro remedio est. Condi *f.* in fumo maxime conuenit, quoniam in humido vermiculi vmbilicum eius in sterilitatem castrant. Si depa-

I quinetiam. vel, atque etiam. Dal.

10. p. 57. *Lupinum. exilcm amat terram, et rubricam praecipue: nam cretam reformidat, limosoque non exit agro.* H.

c. Maceratum) Galen. de fac. simpl. med. VI. p. 177. *Θερμὸς ἐσθιέται μὲν ἐψηθεὶς τε, καὶ πολλαῖς ἡμέραις ἐναποθέμενος ὕδατι τὴν πιερότητα.* *Lupinum edipoteest coctum, multis ante diebus per macerationem amarore in aqua deposito.* Auctor Geop. l. c. farina hordei aut frumenti admixta, panificio aptum esse prodidit. Multum alere id cibi genus, Diphilus Siphnius medicus, apud Athenaeum, II p. 55. H.

d. Nam bouem vnum) Anno bouis cibario modios lupini sexaginta Cato requirit *c.* 60. p. 44. H.

e. Puerorum ventribus) Marcellus Emp. *c.* 28. p.

199. *Farina lupinorum decocta ex aqua, et more cataplasmatibus ventri imposita lumbricos vel tineas necat.* Sic etiam auct. Geop. l. c. *Τὸς ἑλμινθας ἐλβάλλουσιν.* Galenus autem, non impositum modo, sed etiam ex melle potum, ei morbo mederi scribit, l. c. *Ἀραιεῖ δὲ καὶ ἑλμινθας ἐπιπλαττόμενος τε, καὶ μετὰ μέλιτος ἐκλειχόμενος* etc. H.

f. Condi in fumo) Colum. II 10. p. 56. *Reliquum, quod seminis superest, in tabulatum, quo fumus peruenit, optime reponis: quoniam si humor iuuasit, vermes gignit, qui simul atque oscilla lupinorum ederunt, reliqua pars nasci non potest.* Palladius quoque L. VII in Iunio, tit. 3. p. 123. *Rodunt igitur vermes vmbilicum (le germe) et sterilem reddunt.* H.

depaſtum ſit in fronde, inarari protinus ſolum opus eſt.

XXXVII. (XV.) *g.* Et vicia *h.* pingueſcunt arua, nec ipſa agricolis operoſa: vno *i.* ſulco ſata, non ſarritur, non ſtercoratur, nec aliud quam deoccatur. *k.* Sationis *l.* eius tria tempora: Circa occaſum Arcturi *m.*, vt Decembri *n.* mēſe paſcat: tunc *o.* optimè ſeritur in ſemen. Aequè namque fert depaſta. Secunda ſatio mēſe Ianuario eſt: nouiſſima Martio: tum ad frondem vtiliſſima. Siccitatem *p.* ex omnibus, quae ſeruntur, maxime amat:

g. Ad *Inf. de vicia, et eruſo*) Columella c. II. L. II. et c. 2. L. XI. Palladius L. II. *Dal.*

h. Et vicia) Varro de R. R. I. 31. *Vicia diſta a vinciendo, quod item capreolos habet, vt vitis, quibuſcum ſurſum vorſum ſerpit, ad ſcapum lupini, aliumue; quem vt haereat, id ſolet vincire.* Vide plura apud Voſſium in Ety. Gallis, *de la Veſſe.* Pingitur a Dodonaeo p. 521. Arua ea pingueſcere iam diximus, L. XVII. 7. H.

i. Vno ſulco) Terra ſemel tantum proſciſſa. H.

k. Deoccatur) Glebae confringuntur, et comminuuntur. Varro, l. c. *Occare, id eſt, comminuere, ne ſit gleba: quod ita occidunt, occare dicunt.* Rura noſtra vulgo, *Herſer.* H.

l. Sationis) Duo priora ſerendi tempora agnoſcit et-

iam Colum. II. II. p. 63. alterum, circa aequinoctium autumnale; Ianuario mēſe alterum, vel ſerius etiam. H.

m. Arcturi) De quo ſ. 74. H.

n. Vt Decembri — paſcat) Vt eo mēſe, viciam tenera depaſcat in herba molle pecus, vt cecinit Virg. Georg. I. 112. H.

o. Tunc optime) Circa Arcturi occaſum. H.

p. Siccitatem) Colum. de R. R. II. II. p. 63. *Id genus praecipue non amat rores, quum ſeritur: itaque poſt ſecundam diei horam, vel tertiam, ſpargendum eſt, quum iam omnis humor ſole ventove deterſus eſt: neque amplius proici debet, quam quod eodem die poſſit operiri: nam ſi nox inceſſit, quantolocumque humore, prius quam obruatur, corrumpetur.* H.

amat: non aspernatur etiam vmbrosa. Ex semine eius, si lecta matura est, palea ceteris praefertur. Vitibus praeripit succum: languescuntque, si in ¹ ar busto q. seratur.

XXXVIII. Nec erui r. operosa cura est. Hoc amplius, quam vicia, runcatur s.: et ipsum t. medicaminis vim obtinens. Quippe per eruum Divum Augustum curatum, epistolis ipsius memoria exstat. Sufficiunt u. singulis boum iugis modii quini sati. Martio x. mense satum, noxium y. esse bubus aiunt, item autumno grauedinosum: innoxium autem fieri primo vere satum.

XXXIX.

I. arbustis. M.

q. Si in arbusto) Si in loco serantur, vbi vites sunt arboribus applicitae. H.

r. Nec erui) Eruum Graecis ὄροβος, Gallis Ers, a Dodonaeo ciceris satiui nomine describitur, p. 514. a Dalecampio, Hist. Plant. IV. 47. p. 468. H.

s. Runcatur) Runcare segetes, est herbas e segetibus expurgare, quod Graeci ὑποτίλλειν et βοτάνιζεν vocant: runcationem ipsam βοτανισμόν, ipso teste Plinio f. 47. Nettoyer les blés, en arracher les méchantes herbes. H.

t. Et ipsum medicaminis vim, etc.) Vide infra c. 25. L. XXII. Erui medicinas, inde de eruo quaedam, et deinceps. Dal.

Medicaminis) Vide L. XXII. 73. H.

u. Sufficiunt) Colum. de R. R. II. II. p. 64. H.

x. Martio mense) Colum. l. c. Menses Martium vniuersum negant agricolae huic legumini conuenire: quod eo tempore satum pecori sit noxium, et praecipue bubus, quos pabulo suo cerebrofos reddat. Pallad. L. III. in Febr. tit. 7. Martio eruum ferendum non est, ne pastu suo pecoribus noceat, et boues reddat insanos. Theophr. Hist. II. 5. primo vere satum ait esse innoxium: autumno grauedinosum. H.

y. Noxium esse bubus) Pabulo suo eos reddere cerebrofos Columella tradit, c. II. L. II. id est, grauedinosos. Dal.

XXXIX. (XVI.) Et filicia z., hoc est, fenum Graecum, scarificatione a. feritur: non altiore quatuor digitorum sulco: quantoque peius tractatur, tanto prouenit melius. ¹ Rarum dictu, esse aliquid, cui proffit negligentia. Id autem quod secale b., ² ac farrago c. appellatur, occari tantum desiderat.

XL. Secale d. Taurini sub Alpibus asiam uocant, ³ deterrimum e., et tantum ad arcendam famem: ⁴ fecunda, sed gracili ⁵ stipula, nigritia triste, sed pondere praecipuum. Admiscetur f. huic far,

1. *Mirum.* 2. sic ex MSS. em. *Hard. conf. M. atque Gr. et Al.* 3. *aterrimum. Vet.* 4. sic ex MSS. em. *Hard. conf. Ch. ad arcendam famem utile fecunda. Gr. et Al.* 5. *fistula. Vet.*

z. *Silicia*) Siliqua Columellae cap. II. L. II. *Dal.*

Et *filicia*) In Indice, *filicia.* Colum. II. II. *siliqua.* Plinio ipsi XXIV. 120. ex MSS. omnibus, *filica.* Gallicis, *Senegré,* ou *Fenugrec.* Pingitur a Dodonaeo, p. 526. H.

a. *Scarificatione feritur*) Terra leuiter scalpta. *Dal.*

Scarificatione) Hoc est, proficilla leuiter tellure, nec alte arata. Colum. I. c. de feno Graeco: *Datur opera, ut spisse terra aretur, nec tamen alte: nam si plus quatuor digitis adobrutum est, semen eius non facile prodir: propter quod nonnulli prius quam ferant, minimis aratris proscindunt, atque ita iaciunt semina, ut sarculis adobruunt.* H.

Vol. VI.

b. *Secale ac farrago*) Res sunt duae diuersissimae, quod Plinius euidenter ostendit, utriusque historiam seorsim persequutus: et de utroque diuersissima pro-dens. H.

c. *Farrago*) *Γράσις* et *αράσις* Graecis. *Dal.*

d. *Secale*) Apud Gallos ueteris nomenclaturae uestigia retinet: *le seglé:* ut recte Dodonaeus, a quo pingitur, p. 290. et Ioh. Ruelius, alique. H.

e. *Deterrimum et tantum ad arcendam famem uile*) *Tezerrimum* non *deterrimum,* rectius credo, ut protinus sequentia indicant. *Pinz.*

f. *Admiscetur*) In panificio. H.

I

far, vt mitiget amaritudinem eius: et tamen sic quoque ingratiſſimum ventri eſt. Nascitur qualicumque ſolo cum centeſimo grano: ipſumque pro laetamine *g.* eſt.

XLI. Farrago *h.* ex recrementis *i.* farris praedensa feritur, admixta aliquando et vicia. Eadem in Africa fit ex hordeo. Omnia haec pabularia *k.*: degenerantque ex leguminibus quae vocatur ¹ cracca *l.*: in tantum columbis grata, vt paſtas ea negent fugitivas illius loci fieri.

XLII. Apud antiquos erat pabuli genus, quod ² Cato *m.* ocymum vocat, quo ³ ſiſtebant *n.* aluum bubus. Id erat *o.* e pabulis, ſegete viridi deſecta, ante-

^{1.} *arachos.* Theophr. et Dioſc. *cracca.* Ch. ^{2.} *ocynum.* Turn. et hic et mox, et, Ch. ^{3.} *ciebant,* ex Varrone, vel citabant.

g. Pro laetamine) Fimi loco eſt. Nam laeramen proſimo dicitur, quod agros laeros, hoc eſt, pingues et vberes facit. Uſus eſt ea voce Palladius, in Febr. tit. 20. aliique. H.

b. Farrago) Columel. L. II. cap. 11. et Varro L. I. c. 21. Dal.

Farrago) De ea diximus, ſ. 10. Ex hordeo quoque cantherino, ſive hexaſtico, fieri Colum. II. 11. admonet. H.

i. Recrementis) Purgamentis. H.

k. Pabularia) Pabulo animalium nata. H.

l. Cracca) Sic MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indi-

ce. Viciae id genus adulterinum videtur. H.

m. Quod Cato ocymum vocat, quo ſiſtebant aluum bubus) Legendum reor *ciebant non ſiſtebant,* vt patebit ex M. Varronis verbis quae paulo poſt inferam. Pint. Caro.) Cap. 54. Dal.

Quod Caro) C. 54. et 60. atque alibi paſſim. De ocymo egimus, XVII. 35. H.

n. Quo ſiſtebant) Ita libri omnes: at Varro, de R. R. I. 31. quo *ciebant.* Varronis verba retulimus XVII. 35. Forte *citabant* hic agnoſcendum. Aut, quod aliis quoque accidit, alia vis ei ineſt, ſi parcius: alia, ſi ſumatur largius. H.

antequam p. ¹ gelaret. Sura ² Mamilius id aliter interpretatur, et tradit fabae modios q. decem, vi-

I 2

ciae

1. *genaret aut geniculareret, aut siliquaret. Fulv. Vrsin. Super Var. de re rust. p. 45.* 2. *sic et Turn. et Ch. Manlius. Gr. et Al.*

o. *Id erat e pabulis segete viridi defecta antequam gelaret*) Antiquum exemplar, *Id erat e pabuli segete viridi defectum antequam gelaret.* verissima lectione. sunt enim desumpta verba ex M. Varrone L. I. cap. 31. *Hoc amplius, inquit, dictum ocymum, quod citat aluum bubus, et ideo iis datur ut purgentur. Id est e pabuli segete viridi defectum antequam generat siliquas.* Ex quibus Varronis verbis liquet, verba quae statim sequuntur, *Antequam gelaret*, vitiata esse, legendumque, *antequam siliquaret.* Pint. *Id erate pabulis, segete viridi, etc*) *Id erat e fabali segete viridi defecta antequam gignat siliquas.* Ex Varrone ad verbum c. 31. L. I. Rei Rust. ocymum Graecis dictum, vel quod crescat et defecetur celeriter, vel quod aluum citet pecudibus. Latinis, farrago, quam *fer-rago*, quod ferro praepropere demetatur, vel a farre, quod far in eum usum principio fatum sit. Est autem pabulum quadrupedum, praesertim equorum, mulorum, boum, vere collectum e se-

gete viridi praecisa: Monspeffulani Ferrage. Fiebat olim a fabali segete sola. Quidam, ut Manlius scripsit, addiderunt viciam et erui-liam, vtriusque partem quintam: quidam auenam Graecam. Varro miscet hordeum, viciam, et alia legumina. Monspeffuli tritici, auenae, hordei, et filiginis, quam *Paumole* vocant, purgamenta mixta serantur: quum seges in tantum adoleuit, ut propemodum caulis tenellus articulis incipiat distinguui, pecus alligata fune, et ad statutum palum vel arborem reuincta, immittitur quod depascat, ea medicina toto anno, ut credunt, valitura, et a morbis tuta immunisque futura. *Dal.*

p. *Antequam gelaret*) Ita MSS. at ex Varrone sincerius, *antequam siliquaret*, vel *generet siliquas.* Itaque ocymum ex fabali caule, eruo, vicia, ceterisque eiusmodi parabatur, quae siliquas habent. H.

q. *Modios decem*) Modius, siue modium, ea mensura est, quam Parisienses vocant, *vn boisseau.* H.

ciae duos, tantundem ¹ eruiliae in iugero autumno misceri et feri solitum. Melius et auena r. Graeca, cui non cadit semen, admixta. Hoc vocitatum s. ocymum, boumque causa feri solitum. Varro t. appellatum a celeritate proueniendi, e Graeco quod ² *ὠκέως* dicunt.

XLIII. Medica u. externa etiam ³ Graeciae est, vt a Medis aduecta per bella Persarum, quae Darius x. intulit: sed vel in primis dicenda, tanta y. dos eius est: ⁴ quum z. ex vno satu amplius quam tricenis annis

1. eruiliae autumno miscere, et in iugerum ferere solitos. V. Legitur et solitos, in M. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Turn. et Cb. *ὠκός*. Gr. et Al. 3. deest, ap. Gr. et Al. 4. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. quum vno satu. Gr. et vulgg.

r. Auena Graeca) Non filuestri, quam sterilem Virgilius appellauit. Auena Graeca bromos: auena cui semen cadit, aegilops. Dal.

Auena Graeca) Quae Graecis *βρόμος*, vt diximus l. 20. *l'auoine*. H.

s. Vocitatum ocymum) Apud Nonium in Cogere. Varro, Virgula diuina, pancarpinion vocat: Sed pancarpinio ocymo subactō, Libamenta legens caduca veris. Sic autem vocatum fuit, quod ex quouis frugis, ac leguminis genere feratur. Dal.

t. Varro) Loco proxime citato. H.

u. Medica externa etiam, etc.) Theoph. c. 8. L. VIII. histor. Colum. cap. 12. L. II. Dal.

Medica) Nunc trifolium magnum vocant, fenumque Burgundicum, *Grand trefle*, ou *foin de Bourgogne*, ou *Luzerne*: vulgatiore vero nomenclatura, *Sain foin*. A Clusio pingitur rarior. plant. VI. p. 242. vocaturque Medica Legitima. A Lobelio, quoque in obseru. stirpium, p. 498. feni Burgundiaci nomine. H.

x. Quae Darius) Darius Hytaspae F. vel Xerxes, si credimus Isid. Origg. XVII. 4. Medica dicta, quia a Medis translata est in Graeciam tempore quo eam Xerxes rex Persarum inuasit. H.

y. Tanta dos) Vide Colum. II. II. p. 62. ex quo Isidorus accepit l. c. et Pallad. in Aprili tit. I. Non hi tricenis, sed denis habent. H.

annis duret. Similis *a.* est trifolio: ¹ caule, foliisque geniculata: ² quidquid *b.* in caule affurgit, folia *c.* contrahuntur. Vnum *d.* de ea et cytiso volumen Amphilocho fecit, ³ confusum. Solum *e.*, in quo feratur, elapidatum purgatumque subigitur *f.* autumno: ⁴ mox aratum, et ⁵ occatum integitur crate iterum ⁶ ac tertium, quinque diebus interpositis, et fimo addito. Poscit autem ficcum succosumque, vel riguum. Ita praeparato feritur mense *g.* Maio: alias *h.* pruinis obnoxia. Opus est

I 3

den.

1. postea caule, fol. Ch. et Turn. 2. ea cum in caule aff. in folio contrahitur. Vet. em. Hard. conf. M. Turn. et Ch. confusum Gr. et Al.
3. sic ex MSS.
4. Lego ex Colum. Martio teriatum et occatum integitur. 5. occultum. Ch. 6. et. Gr.

z. Quum vno satu amplius quam tricenis annis duret) Scribo denis non tricenis. Columella L. II. cap. II. Sed ex his quae placet euimia est herba Medica. Quod semel feritur, x. annis durat. confirmat id Palladius L. V. titulo I. Idem commodius legitur, ut quae vno satu, quam ut cum vno satu. Pint.

a. Similis est) Diosc. II. 177. H.

b. Quidquid in caule) Caule crescente fiunt angustiora folia, προάγρον δὲ σενοφυλλότερα γίνεται, etc. Diosc. I. c. H.

c. Folia contrahuntur) Id porro est, quod ait Dioscor. quum recens prodit, pratensi trifolio similem esse: quum affurgit, foliis angustioribus fieri. Dal.

d. Vnum de ea et cytiso volumen Amphilocho fecit confusum) Verbum fecit desideratur in vetusto exemplari; quare in locum sequentis dictionis confusum, substituendum reor composuit. Pint.

e. Solum in quo) Iisdem fere verbis Colum. I. c. H. *f.* Subigitur autumno) Profcinditur circa Cal. Octobr. Columell. Dal.

Autumno) Circa Calendas Octobris, Colum. H.

g. Mense Maio) Mense ultimo Aprili. Columella. Dal.

Mense Maio) Mense ultimo Aprili, Colum. et Pallad. V. in Aprili, tit. I. H.

b. Alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari, internascentesque

densitate feminis omnia occupari, internascentefque herbas excludi. Id praestant in iugera modia vicena. ¹ Mouendum *i.* ne aduratur, terraque protinus ² integri debet. Si sit humidum solum herbosumue, vincitur, et desciscit in pratum. Ideo protinus altitudine vnciali herbis omnibus liberanda est, manu potius, quam sarculo. Secatur incipiens florere, et quoties reffloruit. Id sexies *k.* euenit per annos, cum minimum, quater. In semen maturefcere prohibenda est, quia pabulum vtilius est vsque ad trimatum. Verno *l.* feri debet, libera-
rique ceteris herbis: ad trimatum, marris *m.* ad so-
lum

- i.* vindemia dura terra, terra protinus, etc. Alii, Mouendum ne adu. Turn. Cauendum. Gr. et Al. 2.
integri. Turn.

tesque herbas excludi. Id praestant in iugera modia vicena. Cauendumque ne aduratur, terraque protinus integri debet. Si sit humidum solum herbosumue, vincitur et desciscit in pratum. Ideo protinus altitudine vncialis herbis omnibus liberanda est) Confusa et permixta omnia, ac velut de industria ad euertendum Plinium sic posita: scribo, *Acias pruinis obnoxia.* Cauendumque ne aduratur, terraque protinus integri debet altitudine vnciali, internascentefque herbas excludi. Opus est densitate feminis omnia occupari. Id praestant in iugera modia vicena. Si sit humidum solum herbosumue, euincitur et desciscit in pratum. Ideo

protinus herbis omnibus liberanda est. Ex Columella L. II. c. 31. *Pintian.*

i. Mouendum) Semen scilicet, terrae commissum. Ita MSS. non cauendum, vt editi. Colum. l. c. *Ligneis rastris: id enim multum confert, statim iacta semina obruantur, nam celerrime sole aduruntur.* H.

k. Id sexies) Colum. et Pallad II. cc. H.

l. Verno feri debet) Nullo modo videtur legi posse *feri*: nam dictum ante est feri mense Maio, qui aestatis mensis est, non veris: quapropter *farrari*, legendum esse arbitror, non *feri*, Pint, *Verno feri*) Ita etiam MSS. sed *farrari* malim. H.

m. Marris) De marra di-
xi

lum radi. Ita reliquae herbae intereunt sine ipsius damno, propter altitudinem radicum. Si euicerint herbae, remedium *n.* vnicum ¹ est aratio, saepius vertendo, donec omnes aliae radices intereant. Dari *o.* non ad satietatem debet, ne deplere sanguinem necesse sit. Et viridis vtilior est. Arescit *p.* furculose, ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso *q.*, cui et ipsi principatus datur in pabulis, affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omnium natura peragenda est: cuius in parte de ² morbis quoque dicatur.

XLIV. (XVII.) *r.* I. Primum omnium frumenti *s.* vitium auena *t.* est: et hordeum *u.* in eam de-

I 4

gene-

1. inaratio. *Ch. Leg. in aratro.* *2.* sic ex MSS. em.
Har. conf. Ch. vitis. Gr. et vulgg.

xi L. sup. f. 35. Colum. l. c. *Atque, ut dixi, ligneis rastris sarriendus, et identidem runcandus est; ne alterius generis herba inualidam medicam perimat.* H.

n. Remedium vnicum est aratio saepius vertendo donec, etc.) Scribo, Remedium vnicum est aratro vertere, donec, etc. ex antiquo exemplari. Dal.

o. Dari non ad) Colum l. c. p. 63. Teneram iumentis praebeas, sed inter initia parcius, dum consuescant, ne nouitas pabuli noceat: inflat enim, et multum creat sanguinem. Sic etiam Palladius l. c. H.

p. Arescit furculose) Vtilior est, inquit, dum vire-

scit: nam quum cepit arescere, lignosa tota est. H.

q. De cytiso) L. XIII. 47. H.

r. Ad Inscr. et remediis) Theoph. c. 10. L. VIII. hist. et 27. L. 3. Caul. Dal.

s. Frumenti, etc.) Praesertim Zeae. Dal.

t. Auena) Αιγίλωψ Theoph. Auena calamina est tibia. Martialis: Dum tua multorum vincat auena tubam. Virg. Siluestrem tenui Musam meditaris auena. Auena, culmus, stipula. Virg. Exspecta seges vauis clusit auenis. Auena herba segetes necans. Virgil. Infelix lolium, et steriles dominatur auenae. Symmachus: Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges ne-

cauit

generat: sicut ipsa frumenti fit instar: quippe quum Germaniae populi ferant eam, neque alia pulte x. viuant. Soli maxime caelique humore hoc euenit vitium. Sequentem y. causam habet imbecillitas feminis, ¹ si diutius retentum est terra, prius quam erumpat. Eadem est ratio, si cariosum z. fuit quum fereretur. Prima autem statim eruptione agnoscitur, ex quo apparet in radice esse causam. Est a. et aliud ex vicino auenae vitium, quum amplitudine inchoata granum, sed nondum matura, prius quam ² roboretur corpus, afflatu noxio ³ cassum et inane in spica euanescit quodam ⁴ abortiuo. b.

2. Ven-

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. di. retenti terra. M. cum diutius. Gr. et Al. 2. roboret. Cb. 3. cassum. Turn. 4. abortu. Vet. Cb. euau. partu quodam abortiuo. Dal.

cavit. Turn c. 3. XVII. et 29. XIX. et 19. XXX. Dal.

Auena est) Haec ipsa fatiua, ex qua pultem hodieque conficiunt rustici. Graecis *βρόμος*, vt diximus s. 20., *L'Aouine*. Aliunde certe haec Plinius hausit, quam a Theophrasto: nam quae ille de aegilope rerulit, Hist. VIII. 8. quae spectari nunc a Plinio nonnulli putant, eadem, sed aliunde accepta, recitat, aegilopem appellans: quam festucam verius appellari Latine ipse monet. H.

u. Et hordeum in eam, etc.) Nusquam id Theoph. sed c. I. L. IV. Caus. triticum et hordeum sola in lolium degenerare scribit. Dal.

x. *Pulte viuant*) Eam hodie pultem quotidiano vsu frequentissimam Germani vocant *Abremouz*. Dal.

y. *Sequentem*) Secunda causa, cur in auenam semen degeneret, oritur ex imbecillitate feminis. H.

z. *Si cariosum*) Si vetustum, aut exesum fuit. H.

a. *Est et aliud*) Auena haec filuestris est, quae fatiuae similis, asperiores tantum, longioresque aristas habet, et in folliculis fere vacuis semen euavidum. De hac Virgilius cecinit, *Infelix lolium, et steriles dominantur auenae*. Steriles, inquit Seruius, ad discretionem earum, quae feruntur. Auenam hanc inter frumenti vitia

2. Venti *c.* autem tribus temporibus nocent frumento et hordeo: in flore, aut protinus quum defloruere, vel maturefcere *d.* incipientibus. Tum enim exinaniunt *e.* grana: prioribus *f.* caufis nafci prohibent. Nocet *g.* et Sol creber *e* nube. Nafcuntur *h.* et vermiculi in radice, quum fementem imbribus *i.* fequutis, ¹ inclufit repentius calor humorem. Gignuntur et in grano, quum *k.* fpicae

I 5

plu-

i. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. inclufirit. Gr. et Al.

vitia Nafco quoque enumerat, Faftor. I. 691. *Et careant loliis oculos vitiantibus agri, Nec sterilis culto furgat auena solo.* H.

b. Quodam abortiuo) Ita MSS. omnes; hoc est, quodam abortiuo partu, quodam abortu. H.

c. Venti autem) Haec Theophr. Hift. VIII. 10. H.

d. Maturefcere incipientibus) Augefcente fructu, *συ-αδρυνομένη τῶ κερπῆ:* quum magna et diuturna flatuum vis fuerit. Theophr. *Dal.*

Vel maturefcere) *Ἐν τῶ ἀδρύνεσθαι,* quum crassefcunt, inquit Theophr. H.

e. Exinaniunt) *Ἐξηράνεται καὶ ἀφαιώνεται* ficcant et arefaciunt, Theophr. qui et solem ex nube vocat *ἐκνεόλον.* *Dal.*

Exinaniunt) Exficcat et arefacit grana vis venti vehementior, quae tunc ingruit, quum maturefcere ea ceperunt: *Ἐξηράνει καὶ ἀφαιώνεται.* Theophr. H.

f. Prioribus caufis) Quum vel in flore, vel protinus vbi defloruerint, venti vehementiores incidunt. H.

g. Nocet et Sol) Theophr. I. c. *Ἀπόλλυσι δὲ καὶ ἥλιος ὃ ἐκνέφελος ἀμφω,* hordeum fcilicet, triticumque. H.

b. Nafcuntur) Altera ratione, inquit, vermif ingignitur, quum humor imbrium effundi nequit concludus ficcitate aeris circumfufi. Tunc enim calor confecta putredine animal contrahit. Theophr. de caufi. III. 27, p. 293. H.

i. Imbribus fequutis) Theophr. c. 27. III. cauf. cum post fementem Auster crebro spirauerit. Rationem, quam hic Plinius reddit, Theophrastus affert, cur in eruilia, cicercula et pifo vermes nafcantur, *ὅταν,* inquit, *ὕγρανθῶσι, καὶ θερμημερία γίνωνται.* *Dal.*

k. Quum pluuiis) Quum calore

¹ pluuiis calor inferuescit. Est et ² cantharis *l.* dictus scarabaeus paruus, frumenta *m.* erodens. Omnia *n.* ea animalia cum cibo deficiunt. Oleum, pix, adēps, contraria feminibus, cauendumque ne contacta eis ferantur. Imber in herba *o.* utilis tantum: florentibus autem frumento et hordeo nocet, leguminibus innocuus, praeterquam ciceri. Maturefcentia *p.* frumenta imbre laeduntur, et hordeum magis. Nascitur et herba alba, panico similis, occupans arua, pecori quoque mortifera. Nam *q.* lolium, et tribulos, et carduos, lappasque, non

1. pluuius. Turn. in pluuiis. M. 2. cantharidis scarabaeus. Turn. et Ch.

calore imbres sequuto spica feruescit. H.

l. Est et cantharis) Hoc tantum Theophr. Hist. VIII. 10. Ἐπιγίνεται καὶ ἡ μὲν κωνοσάρις ἐν τοῖς πυροῖς. At sane simile veri est, erodendo plus, quam insidendo, animal id officere frugibus. Est autem id non muscarum generis, quas vulgo cantharidas dicimus: sed scarabaeorum, de quibus L. XI. 34. H.

m. Frumenta erodens) Theophr. quidem c. 10. L. VIII. histor. in eruo phalangium, in tritico nasci cantharidem scribit, sed nusquam a cantharide triticum rodi. Dal.

n. Omnia cum cibo) Cibo consumto ac deficiente intereunt. H.

o. Imber in herba utilis tantum, florentibus autem

frumento et hordeo nocet) In quibusdam antiquioris impressionis codicibus: imber in herba utilis quarto, florentibus, etc. lego, imber in herba utilis: quando florent autem, frumento et hordeo nocet; ex antiquo exemplari. Pintian.

Imber in herba) Haec totidem verbis Theophr. Hist. VIII. 6. H.

p. Maturefcentia) Theophr. l. c. H.

q. Nam lolium) Habuit hoc Virgilio carmen ante oculos, e Georg. l. 150. Mox et frumentis labor additus: ut mala culmos Effet rubigo: segnisque horreret in aruis Carduus: intereunt segetes: subit aspera silua, Lappaeque, tribulique inter nitentia culta Infelix lolium et steriles dominantur auenae. H.

non magis quam rubos *r.*, inter frugum morbos potius, quam inter ipsius terrae pestes numeraverim. Caeleste *s.* frugum vinearumque malum, nullo minus noxium est rubigo. *t.* Frequentissima *u.* haec in roscido tractu, conuallibusque, ac perflatum non habentibus: e diuerso *x.* carent ea ventosa et jexcelsa. Inter vitia segetum et luxuria *y.* est, quum ¹ oneratae fertilitate procumbunt. Commune autem omnium fatorum vitium ² vrica *z.*, etiam

1. sic et Vest. onerata. Gr. et vulgg. 2. eruca.
Turn. vrica. Cb.

r. Rubos) Spinis, sentes, quibus terra occupatur, horrescit, squallet, et stat. His pestibus addit Festus, Scandulacam, voluuli genus, frugibus inimicum, quod eas hederæ modo implicando necat: quidam orobanchen interpretantur. Idem Festus senticeta ea Vespicæ appellari dixit, quoniam spicatae sunt, id est, aculeis munitae et armatae. Dal.

s. Caeleste frugum vinearumque) Theophrastus cap. 10. L. VIII. hist. et c. 27. L. III. caus. Dal.

t. Rubigo) Vitii genus, quo culmi nigrescunt: Nielle. E rore nascitur, quum solis superuentu excalescens putrescit. H.

u. Frequentissima) Tradidit haec et Theophr. Hist. VIII. 10. H.

x. E diuerso) Theophr. l. c. H.

y. Luxuria) Φυλλομανία,

Theophr. cap. 7. L. VIII. histor. insana foliorum luxuria. Dal

Luxuria est) Non foliorum modo, quod Theophr. Histor. VIII. 7. Φυλλομανίην vocat: sed et spicarum, quum grauidis procumbit culmem aristis, ut Virgilius canit Georg. I. III. H.

z. Vrica) ΣΦαιελισμός, Theophrasto. Quidam eruca. Cicer. ὑπὸ τῆς καμπῶν κατεσθίεσθαι, scribit ille c. 10. Lib. VIII. Histor. Idem tamen c. 7. nulla τῶν καμπῶν facta mentione σφαιελίζεσθαι ait Locus ex cap. 10. hic est: τῶν δὲ σπερμάτων νοσήματα, τὰ μὲν κοινὰ πάντων ἐσίν, οἷον ἐρυσίβη, τὰ δ' ἴδια τινῶν οἷον σφαιελισμός τῆς ἐρεβίνθε καὶ τὸ ἀπὸ καμπῶν ἐσθίεσθαι, καὶ ὑπὸ ψυλλῶν θηρίων, etc. Dal.

Vrica) Ita veteres appellauere, quam nos erucam dici-

etiam *a.* ciceris, quum falsiflaginem eius abluendo imber dulcius id facit.

3. Est herba *b.*, quae cicer enecat et eruum, circumligando se: vocatur orobanche *c.*: Triticum *d.* simili modo aera *e.*: Hordeum festuca, quae vocatur

dicimus, Graeci κάμπην, nostri *Cbenille*, ut ante monuimus L. XI. 37. H.

a. *Etiam ciceris*) Vide quae diximus, l. 32. H.

b. *Est herba*) Sic Theophr. Histor. VIII. 8. et Geop. auct. II. 41. p. 75. Ἡ ὀροβάγχη φθείρει τὰς κνήμες, καὶ τὰς ἐρεβίνθας περιπλεκομένη. H.

c. *Orobanche*) Orobanches circumplexu necari cicer, et eruum tradit Plin. auctoritate Theophrasti nixus c. 22. l. V. Cauf. Alia orobanche est Dioscor. ut eius descriptio monstrat. Hic tamen ex Theophr. loco supra citato, contra quam multi putant, censendum est, lolium complexu suo triticum minime necare, sed quod, ut idem diserte ait, simul cum eo proueniat. Vide c. 8. l. VIII. hist. *Dal.*

Orobanche) Quod ὀροβον ἀγγει, eruum necat, ὀροβάγχη dicta. Sed alia est Dioscoridis ὀροβάγχη, quae a Dodonaeo pingitur, p. 543. ut recte admonuit Anguil-lara, par. 5. p. 89. et post eum Dodonaeus l. c. Hanc

quae erui pestis est, Dodonaeus idem delineauit sub Aphacae nomine, p. 535. Nam et ἀΦάκη Dioscoridis est, non Theophrasti. Est autem haec, ut arbitror, quae Festo *Scandulaca* dicitur, genus herbae frugibus inimicae, quod eas velut edera implicando necat. H.

d. *Triticum — aera*) Hoc est, lolium, quae Graecis αἶρα. Vtrilibet voce Plinius promiscue vitur, Geop. auct. l. c. τὸ ζιζάνιον τὸ λεγόμενον αἶρα, φθείρει τὸν σίτον. Gallis, *de Lyvraye*. Iconem vide apud Dodonaem, p. 529. H.

e. *Aera*) Theophrastus c. 22. l. V. cauf. Lolium non complexu triticum necat, sed ut ait idem auctor, quia simul prouenit. *Dal.*

f. *Hordeum — aegilops*) Theophr. Hist. VIII. 8. Καὶ ὁ αἰγίλωψ δοκεῖ μᾶλλον ἐν ταῖς κριθαῖς. Geop. auct. l. c. τὰς δὲ κριθὰς βλάπτει αἰγίλωψ. In eam rem multa egregie Galenus de alim. fac. c. 37. p. 333. Tom. VI. A Dodonaeo pingitur festucae prioris nomine, p. 530.

Rustici

tur aegilops: Lentem g. ¹ herba h. securidaca, quam Graeci a similitudine i. peleciton vocant. Et hae quidem complexu k. necant. Circa l. Philippos ateram-

I. herba securiclata. Turn. et Ch.

Rustici in Gallia Coquiole vulgo vocant. Auenam spica refert, vnde et ei aliquando apud Latinos id nomen: Glossae Philoxeni: Ἀγίλωψ, *aucna*. Et in Nothis Diosc. p. 472. Ἀγίλωψ, οἱ δὲ βρώμος, Ῥωμαῖοι ἀβένα. H.

g. Lentem herba) Auctor Geop. l. c. Φακὴν (lego ex Plinio Φακὸν) βλάπτει ἡ πελεκίτος καλουμένη βοτάνη. Gallis, *Grave*, ou *Fève de loup*. In MSS. *Securiclata*. H.

b. *Securidaca*) Theophr. cap. et L. VIII. histor. *Securidaca* aphacam necat, non lentem. Pro ἀφάκην, Plinius legit Φακὸν. In lente nascitur aracus, durus et scaber, eius pestis, itemque aparine. *Dal.*

i. *A similitudine*) Quoniam eius filiquae sunt instar securicularum, quas Graeci πελέκεις vocant. Diosc. III. 146. H.

k. *Complexu necant*) Non quidem quod circumligent se, vt orobanche: sed quod densitate sua fruges complectantur et obruant. H.

l. *Circa Philippos*) Vide N. et Em. N. XIII. (hic pos.)

Circa etc.) Hoc loco Plinium lupinae negligentiae arguit Dalechampius, eumque sequutus Salmasius, in eo libro, quem sic inscripsit, *Praefatio ad Plinium*. Ruellius utrique praeiuit, de natura stirpium II. p. 337. Censent enim ii descriptum ac perperam ab eo acceptum hunc locum Theophrasti e L. IV. 14. de causis p. 316. *Μαρτυρεῖ καὶ τὸ περὶ Φιλίππου συμβαῖνον περὶ τὰς κνιάμας. Ἐκεῖ γὰρ σφόδρα ψυχρὸν πνεῦμα καὶ ἀτεράμονες τινες γίνονται. Testatur et illud quod apud Philippos euenit fabis: ventus enim eo loco vehementer frigidus est: ideoque fabae incoctiles nonnullae efficiuntur. Id quod Plutarchus quoque narrat Sympos. VII. qu. 2. p. 701. Ἐνισχυθὲ δὲ καὶ πνεῦμα λιγωμένοις ἐπιγινώμενον, ἀτεράμονας ποιεῖ, διὰ τὸ ψυχρὸς, ὡσπερ ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας ἰσορῶσιν. Quum ventus quidam ventilantibus superuenit, frigore suo fruges praeduras et incoctiles facit, quod Philippis Macedoniae oppido aiunt eucnisse. Itaque quum fabas ii dicant alias coctiles esse, alias incoctiles, siue quae*

¹ ateramnon *m.* nominant in pingui solo herbam, qua faba necatur: teramnon, qua in macro, quum vdam quidam ventus affluit. Aerae *u.* granum minimum est in cortice aculeato. Quum *o.* est in pane, celerrime vertigines facit: aiuntque in Asia et Graecia balneatores, quum velint turbam pellere, carbonibus id semen iniicere. Nascitur *p.* et phalangion in eruo, bestiola aranei generis, si hiems aquosa sit. Limaces nascuntur in vicia: et aliquando e terra cochleae minutae, mirum in modum erodentes eam. Et morbi quidem fere hi sunt.

XLV.

I. *ateramum. Cb.*

quae coqui nisi admodum aegre non possent: *τεράμοντας* et *ἀτεράμοντας* Graeci vocant:) ex his duabus vocibus herbarum duo nomina, vel Plinium, vel libertum eius, qui Graeca volumina scriberet, pueriliter somniasse pronunciant. At longe ex alio fonte haec haussisse Plinium quam ex Theophrasto, duo praeter alia apertissime produnt: Primum est, macri pinguisque soli discrimen, cuius apud eum scriptorem nullum vestigium exstat: Alterum, quod teramnon ex indiuiso pariter, et ateramnon ex vitio dicatur esse: quum fabas coctiles siue *τεράμοντας* ille palam in pretio ponat, nec sane immerito. H.

m. Ateramnon) *Τεράμωνα*

et *ἀτεράμωνα* legumina dicuntur, praesertim faba et lens. Theophrast. c. 13 et 14. L. IV. caus. coquibilia et coctu difficilia, qualis est faba circa Philippos. Vnde Plinius, aut eius libertus auctorum Graecorum exscriptor, ex iis duabus vocibus herbarum nomina tam pueriliter ac ridicule somniauerit, cogitare non possum. *Dal.*

n. Aerae granum) Lolii, vt modo diximus. H.

o. Quum est in pane) Auctor Geopon. II. 41. p. 75. de aera seu lolio: *ἀεροις δὲ μινυμένη, σκοτοὶ τὰς ἐσθίωντας*, panibus admixtum obducit tenebras vescentium oculis. H.

p. Nascitur et phalangion) Theophr. Hist. VIII. 10. Aelianus quoque Hist. Anim.

XLV. Remedia *q.* eorum, quaecumque pertinent ad herbas, in sarculo *r.*: et quum *s.* semen iactatur, cinere. Quae vero in semine et circa radicem consistunt, praecedente *t.* cura cauentur. *1* Vino *u.* ante semina perfusa minus aegrotare existimant. Virgilius *x.* nitro et amurca perfundi iubet

1. sic et M. et Ch. vina ante semina perfusa Gr. et Al.

Anim. IX. 39. ὀρόβω γενναῖται Φαλάγγια ἄπτα. De phalangio L. XI. 28. H.

q. Remedia eorum) Columella c. 9. L. II. Dal.

r. In sarculo) Instrumentum rusticum, quo purgantur et sarriuntur segetes. *Vn sarcloir, vn instrument à sarcler.* H.

s. Et quum semen) Et quando simul cum semine cineres iactantur. Ad illud Virgilianum alludit, Georg. I. 81. *Ne saturare fimo pingui pudeat sola, neuē Effetos cinerem immundum iactare per agros.* H.

t. Praecedente cura) Adhibita cura ante sationem. H.

u. Vino ante) Apuleius in Geop. II. 16. p. 54. Ταὶ οἶνω ἐπιρρανθέντα σπέρματα, ἔλαττον νοσήσει, etc. H.

x. Virgilius nitro et amurca perfundi iubet fabam) Virgilius versus sunt primo Georgicon: in nota Harduini. Vbi videtur summus Poëta vniuersaliter praecipere de

feminibus omnium leguminum, non tantum fabae: ficque intelligit Seruius grammaticus. Sed falli Seruium, Plinium vero recte ad fabam Virgilianam carmen astringere, ostendit Columella L. II. capite 10. his verbis: *Priscis rusticis, nec minus Virgilio prius amurca vel nitro macerari eam, et ita feri placuit. Nos quoque sic medicatam comperimus, quum ad maturitatem perducta sit, minus ea curgulatione (culeurione) infestari.* Pintian.

Virgilius) Georg. I. 93. *Semina vidi equidem multos medicare ferentes, Et nitro primum, et nigra perfundere amurca, Grandior ut fetus filiquis fallacibus esset.* Fabarum nempe filiquis. Colum. II. 10. *Priscis rusticis,* etc. vide locum iam laudatum a Pintiano in animaduersione praecedente. Et Pallad. L. XII. in Noub. tit. I. p. 161. *Graeci asserunt fabae semina . . . nitra-*

bet fabam: ¹ sic etiam *y.* grandescere promittit. Quidam *z.* vero, si triduo ante satum vrina et aqua maceratur, praecipue *a.* adolescere putant. Ter quidem ² sarritam modium *b.* ³ fractae e modio folidae reddere. Reliqua *c.* semina cupressi foliis tuis si misceantur, non esse vermiculis obnoxia: nec si interlunio *d.* serantur. Multi ad milii *e.* remedia, rubetam noctu aruo circumferri iubent, prius quam sarriatur, defodique in medio inclusam vase fictili

1. sic eam. Cb. in emend.

2. sartum. Turn. satum.

3. fresae. Alii.

nitratu aqua respersa, cocturam non habere difficilem. H.

nuatur mensura detractis putaminibus. H.

y. Sic etiam grandescere promittit) Vetus exemplar promittens non promittit. Pintian.

c. Reliqua semina) Auctor Geop. totidem verbis l. c. p. 53. Εἰ δὲ Φύλλα κυπαρίσσων κόψας, ἀναμίξεις τοῖς σπέρμασιν, ἀβρωτά ταῦτα Φυλαχθήσεται. Simile quiddam refert Columella, II. 9. H.

z. Quidam vero) Auct. Geop. II. 16. p. 15. H.

d. Nec interlunio) Geop. auct. l. c. nec si Luna semiplena: ἀβρωτά δὲ μένει καὶ τὰ ἐν διχομηνίᾳ σπειρόμενα. Interlunium de coitu silentis Lunae accipiendum. H.

a. Praecipue adolescere putant) Praecipuius forma comparatiua, et quidem notanda, in eodem. Dal.

e. Ad milii remedia) Ne vermiculi aut passeres milio noceant. Habet haec totidem fere verbis auct. Geop. l. c. p. 55. Sed vti circumferendam ait aruo rubetam, priusquam aruum fodiat, sic et eruendam monet, priusquam seratur, ne fructus amarescat. MSS. omnes, ad milia, vnde quidam ad similia augurantur, male. H.

b. Modium fractae) E modio fabas integrae cum tenui cuticula qua involuitur, modium fractae seu molitae, sine furfuribus rediturum. Colum II. 12. Adeoque fabam sarriendam censeo, ut existimem debere ter sarri. Nam sic cultam comperimus non solum multiplicare fructum, sed exiguam portionem in valvulis habere: fraesaeque eius et expurgatae modium saepe tam plenum esse, quam integrae, quum vix mi-

fœtili: ita nec passerem, aut ¹ vermes nocere: sed eruendam prius quam metatur, alioqui amarum fieri. Quin et armo talpae contacta semina vberiora esse. Democritus *f.* succo herbae, quae appellatur aizoon, in tegulis *g.* nascens ² tabulisue, Latine vero sedum, aut digitellum, medicata feri iubet ³ omnia. Vulgo *h.* vero, si ⁴ dulcedo *i.* noceat, et vermes radicibus inhaereant, remedium *k.* est, amurca pura, ac sine fale spargere, deinde *l.* farrive:

- 1.* sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. nec vermem. Gr. et Al. *2.* stabulisue. Alii. Nihil muro. caballis haesum. Turn. tabulis aesium. Alii et Cb. nullo sensu, fortassis, tabulisue exesit. *3.* omnia semina. Gr. et Al. *4.* vredo. Cb.

f. Democritus) Tradit hoc rursum XIX. p. 58. De aizoo dicemus L. XXV. s. 102. Colum. XI. 3. p. 904. Veteres quidam auctores, ut Democritus, praecipunt semina omnia succo herbae, quae sedum appellatur, medicare, eodemque remedio aduersus bestiolas vii: quod verum esse experientia nos docuit. Iterumque L. II. 9. p. 53. Quaedam etiam subterraneae pestes adultas radicibus subsectis enecant. Id ne fiat, remedio est aquae mixtus succus herbae, quam rustici sedum appellant: nam hoc medicamine vna nocte semina macezata iaciuntur. Adde et Geop. auct. XII. 7. p. 329. et II. 16. p. 53. H.

g. In tegulis nascens tabulisue) Domicilium tabularum Romanis antiquissimum fuisse Verrius auctor est. Dalec. In tegulis nascens tabulisue) Non minus recte legeretur, tubulisue. Pint.

b. Vulgo vero si dulcedo noceat) Scribendum arbitror, Vulgo vero si sedum non sit. P.

i. Si dulcedo) Soli dulcedo, vermes generans. H.

k. Remedium est) Colum. l. c. p. 54. H.

l. Deinde farrive: si in articulum seges ire ceperit, runcare ne herbae vincant) Haec verba videntur mihi non pertinere ad praesentem locum; nec enim aut praecedentibus aut sequentibus bene cohaerent. Pint.

re: si in articulum *m.* seges ire ceperit, runcare, ne herbae vincant. Pestem a milio atque panico sturnorum passerumue agmina, scio abigi herba *n.*, cuius nomen ignotum est, in quatuor angulis segetis defossa: mirum dictu: ut omnino nulla avis intret. Mures abiguntur cinere mustelae, vel felis diluto, et semine sparso vel *o.* decoctarum aqua. Sed redolet virus animalium eorum etiam in pane. Ob id *p.* felle bubulo semina attingi vtilius putant. Rubigo *q.* quidem, maxima segetum pestis, lauri ramis in aruo defixis, transit in ¹ ea folia ² ex aruis. Luxuria *r.* segetum castigatur dente pecoris in herba dumtaxat: et depastae quidem, vel ³ saepius, nullam in spica iniuriam

1. sic ex MSS. em. Harv. conf. M. et Ch. Lege eorum.
earum Gr. et Al. 2. ex herbis. V. 3. suis. M.

m. Si in articulum) Quam genicula seu nodos culmi ostendunt. Columella, II. 12. de sarritione: Transacto aequinoctio verno statim peragi oportet intra dies viginti, ante quam seges in articulum eat: quoniam serius sarrita corrumpitur insequentibus aestivis siccitatibus et caloribus. H.

n. Herba) Eius rursus meminit infra cap. 3. L. II. Dal.

o. Vel decoctarum) Mustelae et felis. H.

p. Ob id felle) Sic radices arborum felle taurino oblini auctor Geop. iubet X. c. vlt. ut nec fenescat cito, nec vermes producat. Apuleius

ibidem XIII. 5. felle bubulo semina illinit, ne mures attingant. H.

q. Rubigo) Apuleius in Geop. V. 31. p. 150. Ἐάν δά Φυγὴς ἐν τῇ ἀρχῇ κλάδης βάλῃς, μεταβαίνειν εἰς αὐτὴς τὴν βλάβην τῆς ἐρσιβῆς. Si lauri ramos in aruum proieceris, transit in ipsos rubiginis noxa. H.

r. Luxuria segetum) Sunt et haec apud Theophr. Hist. VIII. 7. descripta ex Virg. Georg. I. III. Quid qui ne gravidis procumbat culmus aristis, Luxuriam segetum, tenera depascit in herba Cum primum sulcos aequans sata? H.

riam sentiunt. ¹ Retonfarum s. etiam semel omnino certum est granum longius fieri, sed inane *t.* & casumque, ac satum non nasci. Babylone *u.* tamen bis secant, ³ tertio *x.* depascunt: alioqui folia tantum fierent. Sic quoque cum quinquagesimo fenore messes reddit ⁴ exilitas *y.* soli: verum diligentioribus cum ⁵ centesimo *z.* Neque *a.* est cura difficilis, quam diutissime ⁶ aquari gaudet *b.*, vt prae-

K 2

pin-

s. Recusarum. Cb. 2. *casumque. Turn. et Cb.* 3. *tertium. Cb.* 4. *felicitas. Budaeus ex Theophr. fertilitas. V.* 5. *sic ex MSS. em. Hard. centesimo quindodecimo Cb. centesimo quinquagesimo. Gr. et Al.* 6. *sic et V. aqua rigandi. Gr. et Al.*

s. Retonfarum) Theophr. limus fiat, etc, ὡς πηλὸν (non ὕλην) ποιήσῃ πολὺν.

l. c. H

Dal.

t. Inane) Camatian id vocant Theophrast. Dalec.

b. Aquari gaudet) Nempe

u. Babylone) Theophr. l. c. H.

solum, quod quum per se crassum et pingue sit, dilui

x. Tertio depascunt) Hoc est, in segetes pecus immit-

tiosa aqua necesse est. Vide N. et Em. N. XIII.

tὰ πρόβατα ἐπαφιάσιν. Sic enim caulem mit-

(hic coll.) *Aquari) Multo id sincerius visum, vti est*

tit, alioquin foliis tantum luxuriat, Φυλλομανεῖ, Theo-

in editione Parmensi, quam *aqua rigandi*, vt in ceteris.

ph. H.

Fauet enim admodum tum ipsa per se orationis structura,

y. Exilitas soli) Vbi maxime exile solum, et leuiter cultum. H.

tum ipse etiam Theophrastus. Sic enim ille Hist.

z. Cum centesimo) Theophr. Γίνεται δὲ μὴ καλῶς

VII. Ἡ δὲ ἐργασία, τὸ ὡς πλείστον χρόνον ἐμμένειν τὸ ὕδωρ, . . πειρὰν γὰρ ἔσαν

ἐργασαμένοις πεντηκοντόχοι· τοῖς δὲ ἐπιμελῶς, ἐκατοντόχοι. H.

καὶ πυκνὴν τὴν γῆν, δεῖ ποιῆσαι μανῆν. *Cultura omnis*

a. Neque est cura difficilis) Culturae modus, inquit Theophr. vt quam diutissime restagner, et maneat

in eo est, vt quam diutissime *aqua permaneat: quum enim ea terra crassa, spissaque sit,*

aqua, eiusque mora multus

raram atque solutam reddere *opus est. H.*

pinguis et densa vbertas diluatur. Limum *c.* autem non inuehunt Euphrates Tigrisque, sicut in Aegypto Nilus. Nec terra *d.* ipsa herbas gignit. Vbertatis *e.* tamen tantae sunt, vt sequente anno sponte restibilis *f.* fiat seges, impressis *g.* vestigio feminibus: quae tanta soli differentia admonet terrae genera in fruges describere.

XLVI. Igitur Catonis *h.* haec sententia est: in agro *i.* crasso et laeto frumentum feri: ¹ si vero *k.* nebulosus sit idem, raphanum, milium, panicum. In frigido *l.* et aquoso prius ferendum, postea in calido.

1. Si vero nebulosus sit idem, raphanum, milium, panicum. In frigido et aquoso et prius ferendum, postea in calido. Sic alii. et Ch.

c. Limum autem) Theoph. l. c. H.

d. Nec terra) Theophr. H.

e. Vbertatis) Theophr. l. c. H.

f. Restibilis) Seges restibilis ager appellatur, cuius fecunditas non vno anno exhausta, in sequentem etiam annum perseverat, etiam si segnius areretur. H.

g. Impressis vestigio) Vel conculcatis, inquit, depressisque feminibus: vt cum exercitu transeunte decussa femina in terram corruunt. Theophr. l. c. H.

h. Catonis, etc.) Cap. 34. et cap. 6. Dal.

Igitur Catonis) C. 6. p. 12. H.

i. In agro crasso) Agrum sine arboribus, crassum et

laetum, frumentarium esse. Dal.

k. Si vero nebulosus sit. Idem raphanum, milium, panicum) Adde verbum rapha, ex Catone cap. 6. Idem rapha, raphanos, milium, panicum. Pint.

l. In frigido) Vide N. et Em. N. XIV. (hic pos.) In fr.) Haec a superiore sententia, quicum temere connectebantur antea, diuelli seiungique, ex Catone liquet. Sic enim ille c. 6. p. 12. Vbi ager crassus et laevis est sine arboribus, quum agrum frumentarium esse oportet: idem ager, si nebulosus est, rapha, raphanos, milium, panicum, id maxime feri oportet. Haec tantum eo loci affert. Mox c. 34. p. 30. Redeo ad sementim. Vbi quisque locus frigi-

calido. In solo *m.* autem rubricoso, vel pullo, vel arenoso, si non sit aquosum, lupinum. In creta *n.* et rubrica, ¹ et aquosiore agro adorem. *o.* In sicco *p.* et non herbofo, nec umbroso, triticum. In solo *q.* valido fabam. Viciam vero quam minime in aquoso herbidoque. Siliginem et triticum in loco aperto editoque, qui sole quam diutissime torreatur. Lentem *r.* in fruteofo et rubricoso, qui non sit herbidofo. Hordeum *s.* in nouali, et in aruo; quod *t.* restibile possit fieri: trimestre, vbi sementem maturam facere non ² possis, et cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis *u.* et illa sententia: Serenda ea in tenuiore terra, quae non mul-

1. et vligine. Cato. 2. possit. Gr.

frigidissimus, aquosissimusque erit, ibi primum serito. In calidissimis locis sementem potestimum fieri oportet. H.

m. In solo) Cato, c. 34. p. 31. H.

n. In creta et rubrica) Vide supra cap. 14. Dal.

In creta) Cato l. c. H.

o. Adorem) Far, frumentum. Haec quae antea c. 6. edixerat, c. 34, Cato repetit. Dal.

p. In sicco) Cato, l. c. H.

q. In solo valido) Quae deinceps sequuntur, sunt et apud Catonem, c. 35. p. 31. vsque ad ea verba, Subtilis et illa sententia. H.

r. Lentem in fruteofo et rubricoso) Scriptum exemplar et reliqui codices impressi, non fruteofo legunt,

sed fruteo. (scribo rudeto. Cato c. 35. Lentem in rudeto et rubricoso, qui herbosus non fiet, serito. Pint.

s. Hordeum in, nec.) Plutarchus libro de Caussis naturalibus prouerbum rusticorum memorat, σῖτον ἐν πηλῶ, κριθὴν δ' ἐν κόψει. In luto triticum, hordeum in puluere, id est, leui ac solubili terra. Dalec.

t. Quod restibile) Continuo biennio serri possit farrea spica, id est aristata, quod ne fiat, excipiunt qui locant praedia. Verrius.

Quod restibile) Quod anno etiam sequente ferre fruges possit. H.

u. Subtilis) Varronis sententia, loco mox citando, et aucto-

multo x. indigent¹ succo, vt² cytifus: et, 3 cicerē excepto y., legumina quae velluntur e terra non subsecantur. Vnde et legumina appellata, quia ita leguntur. In pingui z. autem, quae 4 cibi sunt maioris, vt olus, triticum, filigo, linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabitur: minus enim alimentum radix poscit: 5 lenior a. terra, densiorque tritico.

1. *suctu. Cb. in emend. sumptu.* 2. *cytifum. Dal.*
 3. *Et sic Fulu. Vrsin. super Varr. de re rust. pag. 39.*
Et cicer, exceptis leguminibus: Gr. et Al. 4. *cibi.*
Cb. in emend. curae. 5. *lenior. Gr. et Al.*

et auctoris Geop. II. 10. p. 49. H.

x. Non multo — succo) Succum et Plinius et Varro appellant alimentum quod seges ad nutritionem attrahit, fugitque e terra. Τροφήν appellat Theophr. de causs. III. 26. p. 291. Αἰμὲν γὰρ ἐλάττονος καὶ κερφοτέρως δέονται τροφῆς αἱ δὲ πλείονος καὶ σωματοδεξέρας. Plinius etiam mox cibum vocat. H.

y. Et cicerē excepto) Haec leguntur et apud Varronem, vt dicemus in N. et Em. N. XV. (hic adi) *Et cicerē* Perturbata admodum sententia prius legebatur, *Et cicer exceptis leguminibus*, etc. Admonuit erroris Varro: sunt enim haec illius verba de R. R. I. 23. *Neque in pingui terra omnia seruntur recte, neque in macra nihil. Rectius enim in teneriore terra ea;*

quae non multo indigent succo, vt cytifum, et legumina, praeter cicer: hoc enim quosque legumen, et cetera, quae velluntur, legumina dicta. In pingui rectius, quae succi sunt maioris, olus, triticum, filigo, linum. H.

z. In pingui) Varro de R. R. I. 23. H.

a. *Lenior terra densiorque tritico*) Scribendum puto *laetior*, non *lenior*, vt paulo ante dixit ex Catone feri. Nam *lenior* et *densior* videntur inter se repugnare. *Pint.*

Lenior terra) Magis tractabilis. Vide N. et Em. N. XVI. (hic pos) *Lenior*) Ita recte MS. R. ceterique, non vt prius legebatur in editis, *lenior*. Nam pugnant inter se *lenior*, *densiorque*. Adde Theophr. Hist. VIII. 9. emendationi huic mire suffragantem: Πυρρός, inquit, ἀγαθὴν ζητεῖ χῶραν, ἢ δὲ κριθῆ δύναται

eo. In loco *b.* ¹ humili far adorem, potius quam triticum, seretur: temperato, et triticum, et hordeum. Colles *c.* robustius, sed minus, reddunt triticum. Far et *d.* filigo, ² et cretosum et vliginosum solum sortiuntur. (XVIII.) Et frugibus *e.* ostentum semel (quod equidem inuenerim) accidit,

K 4

P.

1. humido. *Vrsin. not. ad Varr. de re rust. p. 26.* 2.
et cretoso et vliginoso solo seruntur. *Ch. in emend.*

καὶ ἐν ταῖς ψαφρωτέραις ἐκφέρειν. Multoque expressius Plutarchus in *Quu. Natt. p. 215.* Διὰ τὸ πυροφόρος ἢ πίων καὶ βαθεῖα χῶρα, κριθοφόρος δὲ μᾶλλον ἢ λεπτογέως; *Quare pinguis et profunda terra tritici ferax est: hordei ea potius quae tenuior est?* Quum praefertim, eodem Plutarcho teste, illud agricolis in ore sit: Σῖτον ἐν πηλῷ φυτεύεται, τὴν δὲ κριθὴν ἐν κίονι. *Triticum in coeno serito, hordeumque in puluere.* Lenior autem terra, vda est, et madida hoc loco, et aqua copiosa diluta, solutaque. H.

b. In loco humili) Atque adeo humido: namque in loca depressa aquae confluunt. *Colum. II. 6. p. 49.* *Triticum autem sicco loco melius coalescit: adorem minus infestatur humore.* Et Varro *I. 9.* *Itaque periti in loco humidioris far adorem potius serunt.* Quare videndum an in contextu Pliniano hu-

mido quoque sincerius fuerit. Nam *temperato*, quod proxime sequitur, non humile, sed humidum opponitur. MSS. tamen omnes, *humili.* H.

c. Colles) *Colum. II. 9. p. 52.* *Collis enim, quamuis robustius aliquanto, minus tamen tritici reddit.* H.

d. Far et filigo) *Colum. I. c. Densa, cretosaque, et vliginosa humus, siliginem et far adorem non incommode alit.* H.

e. Frugibus ostentum, etc.) Huius meminit et *Liuius Dal.*

Et frugibus... semel) At etiam postea, quo tempore in Numantia res male gestae, Bononiae fruges in arboribus natas refert *Iulius Obseq. c. 85. p. 45.* Iterumque *c. 90. p. 49.* Et *Iulius Capitolinus* in *Antonino Pio*, inter ostenta, *p. 20.* *Hordeum*, inquit, *in Moesia in culminibus arborum natum est.* H.

P. Aelio f., Cn. Cornelio Coss. quo anno superatus est Hannibal: In arboribus enim tum nata produntur frumenta.

XLVII. Et quoniam de^r frugum terraeque generibus abunde diximus, nunc de arandi ratione dicemus, ante omnia Aegypti facilitate commemorata. Nilus g. ibi coloni vice fungens, euagari h. in-

1. Et in frug. M.

f. P. Aelio) P. Aelio Paeto, Cn. Corn. Lentulo CoSS. A. V. DLIII. quo finitum esse bellum Punicum secundum, auctor est Liuius, L. XXX. p. 367. victo Hannibale a Scipione Africano maiore. H.

g. Nilus ibi, etc.) Haec omnia ex Herodoto L. II. Dal.

b. Euagari incipit, ut diximus) Particula aut superflue videtur ex Plinio ipso L. V. cap. 9. Incipit, inquit, crescere luna noua quaecumque post, solstitium est. Pint.

Vt diximus) L. V. 10. Nilus hic caute coloni vice fungi dicitur, non tamen haberi pro Deo dicitur. Itaque caue te fallat nummus ex aere minimo, qui est in Thesauro regio sic inscriptus, DEO SANCTO (SERAPIDI. Caput Serapis, cui modius est impositus.) (DEO SANCTO NILO. Fluuii decumbentis effigies, qua urnae innititur, arundinem dextra tenet, sinistra Cornu Copiae. Infra, ALE.

Flauii Claudii Iuliani Augusti gratia cufus hic nummus est, non Aegyptiae certe, sed prorsus perelegantis fabricae, hoc est, Gallicanae. Cufus, inquam, ALE; hoc est, Primae Lugdunensis Edicto, ad amnem Rhodanum. Sententia prioris inscriptionis haec est: Dudum Expetitum Orbi, Seruator Primae Narbonensis, Ciuitatum Tutator Omnium, SERAPIS Iulianum Dedit Imperatorem. Ista posterioris: Dudum Expetitum Orbi, Serapis Primae Narbonensis Ciuitatum Tutator, Omnibus Negotiatoribus Iulianum Liberatorem Obrulit. Flauius hic depictus certe Nilus non est, quum crocodilus hippopotamusque absit: sed Rhodanus est, Ararisue, qui Lugdunensem primam aluunt, vel secant. Nihil vatem moramur, qui apud Athenaeum V. p. 503. cecinit Ἀργύπτιε Ζεῦ Νεῖλε. Nec Deus Sanctus quid sit, intellexere falsorum uinum cultores, ac ne sic quidem

incipit, vt diximus, solstitio, ¹ et noua Luna: ac primo lente, deinde vehementius, quamdiu in Leone sol est. Mox pigrescit in Virginem transgresso, atque in Libra residet. Si duodecim ² cubita non ³ excessit, fames certa est. Nec minus, si sedecim exsuperauit. Tanto enim tardius decedit, quanto abundantius creuit, et sementem arcet. Vulgo credebatur, ab eius decessu ferere solitos, mox sues impellere vestigiis semina deprimentes in madido solo: et credo *k.* antiquitus factitatum. Nunc quoque non multo ⁴ grauiora *l.* opera: sed tamen inarari certum est ⁵ abiecta prius semina in limo ⁵ digressi amnis, hoc est, Nouembri mense incipiente: post-

K 5

ea

1. sic ex MSS. em. Harv. conf. *V.* aut noua Luna. *Gr.*
2. Excesserit. *M.* *3.* grauiore. *M.* *4.*
 abiecto prius semine. *V.* *5.* digressi. *Cb.*

dem eorum aliquis verba haec duo copulauit. Et graui demum errore ducuntur recentes Grammatici, qui sine teste idoneo scriptore Latino, produnt aut ab *Apis* in genitiuo casu *Apidis*, aut a *Serapis*, *Serapidis* posse deduci. *Apis* in eo casu Plinius habet VIII. 71. Strabonem, similesque Graeculos, qui *Σεραπίδος* scripsere, nec tamen ausi sunt *Ἀπίδος* sic inflectere, haud magni facimus, quum Plinius ipse, XXXVI. II. *templum Serapis* scribat, non *Serapidis*. Tamen aeuo Gallieni et Postumi video nummos inscriptos, *SERAPIDI COMITI AVG.* sed ex inscitia fortassis Grammaticorum posterioris illius aevi. H.

i. Si duodecim) Vide quae diximus loco mox citato L. V. De Nili fluentis, quum intra duodecimum tantum cubitum exereuisset, vllam aquae partem elici ruptis aggeribus, sub ignis poena vetuit Arcadius Imperator anno Christi CCCCIX. I. I. de Nili aggeribus L. IX. Cod. Theod. tit. 23. quo anno fames, seu annonae penuria ingens Constantinopoli fuit, teste Marcellino, in Chron. H.

k. *Ex credo — factitatum*) Ita sane prodidit Herodotus, L. II. Euterpe, p. 95. n. 14. Diodorus Siculus Biblioth. I. p. 52. immitti pecora ait, τὰ βοσκήματα. H. *l.* *Grauiora opera*) Sic MSS. quos vidi, editique:

Dal.

ea pauci runcant, quod botanifmon *m.* vocant. Reliqua *n.* pars non nisi cum falce arua visit paulo ante Calendas Aprilis. Peragitur autem messis Maio, stipula numquam cubitali: quippe sabulum subest: granumque *o.* limo tantum continetur. Excellentius Thebaidis ¹ regionibus frumentum, quoniam palustris *p.* Aegyptus. Similis ratio, sed felicitas maior ² Babyloniae Seleucia, Euphrate atque Tigri reflagrantibus, quoniam rigandi modus ibi manu temperatur. Syria *q.* quoque tenui fulco arat, quum multifariam in Italia octoni *r.* boues ad singulos vomeres anhelent. In omni quidem parte culturae, sed in hac quidem maxime, valet oraculum illud, ¹ Quid quaeque regio *s.* patiatur.

XLVIII.

1. regioni Gron. regionis. Alii. c. 2. sic V. Babyloniac Seleucia Gr. Babylonicae Seleucia vulgg. 3. quae regio patiatur. G.

Dalec. in suis, grauiore opera, quod non displicet. H. *m.* Botanifmon) Βοτανίζειν dixit etiam Theophrast. ὑποτίλλειν τὴν βοτάνην. Rustici Lugdunenses, herbéer Victor. c. 8. XXXVI. Dal. Botanifmon vocant) Vt diximus s. 35. H.

n. Reliqua pars) Reliqui, inquit, ne runcant quidem segetes: nec arua reuisunt post sementem, nisi cum falce, ad messem. H.

o. Granumque continetur) Alitur, nutritur, sustinetur. H.

p. Aegyptus) Pars Aegypti inferior, quae proprie Aegyptus, et nomine alio Delta. H.

q. Syria quoque) Theoph. de causl. III. 25. p. 290. et illud adiicit: καὶ μικροῖς ἀρότροις οἱ Σύροι χερῶνται. „Idcirco pusillis aratris Syri vtuntur.“ H.

r. Octoni boues) Non illi quidem sub iugum vnum missi, hoc est, alii post alios iuncti. H.

s. Quid quaeque) Ad illud Virgilio Georg. I. 53. Et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuset. Haec multo tractat vberius Colum. in praef. operis. H.

t. Vomerum) Vomer, id ferrum dicitur, quod in aratro liras facit, et vtrisque vomit: vnde nomen. See de charue. H.

XLVIII. Vomerum *t.* plura genera: Culter *u.* vocatur, praedensam; prius quam proscindatur, terram secans, futurisque sulcis vestigia praescribens incisuris, quas resupinus in arando mordeat vomer. Alterum genus est vulgare, ¹ rostrati *x.* vectis. Tertium in solo facili, nec toto porrectum dentali *y.*; sed exigua cuspide in rostro. Latior *z.* haec quarto generi, et ² acutior *a.* in mucronem fastigata, ³ eodemque gladio scindens solum, et acie laterum radices herbarum secans. ⁴ Non pridem inuen-

1. rostratum, vti vectis. *Cb. facili, vomere toto non porrecto dentali.* 2. sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb. Sed exacutior . . . fastigiata. Gr. et Al.* 3. eademque (sub. cuspis.) 4. *Id non pridem inuentum in Rhaetia. Galliae duas addiderunt zali rotulas. Gr. et Al.*

u. Culter vocatur. praedensam, etc.) Addit antiquum exemplar dictionem infelix: Culter vocatur infelix: vt forte scribi possit, Culter vocatur in filicem, vel Culter vocatur difficilem, praedensam, etc. quia subdit paulo post, Tertium in solo facili. *Pint.*

Culter) Breuioris vomeris genus, quod nostri agricolae vocant, *Coutre.* In lege Salica tit. 29 §. 12. Cultellus dicitur: Si quis alienum cultellum furauerit, etc. Hinc cultellare agrum *Frontino.* de limitibus agrorum est agrum eminentiorem ad planitiem redigere, et quasi cultello decidere tumores. *H.*

x. Rostrati vectis) Seu pali e ferro rostrati. *H.*

y. Dentali) Dentale lignum illud est, ad quod vomer includitur, inquit *Seruius* ad illud *Virgillii Georg. I. 172.* Binae aures duplici aptantur dentalia dorso. *Vfus* ea voce *Columella II. 2.* *Celsus*, inquit, reformidans impensam, quae scilicet largior est amplioribus armentis, censet exiguis vomeribus ac dentalibus terram subigere, quo minoris formae bubus administrari id possit. *H.*

z. Latior haec) Cuspis videlicet. *H.*

a. Sed acutior mucronem fastigiata) Dele verbum sed, et

inuentum *b.* in Rhaetia Galliae, vt duas adderent
 1 alii rotulas, quod genus vocant planarati. *c.* Cus-
 pis effigiem palae habet. Serunt ita 2 non nisi
 culta terra, et fere noua. Latitudo vomeris cespit-
 es versat. Semen protinus iniiciunt, cratesque *d.*
 den-

*I. tali, in V. d. stiuae rot. q. g. v. planaratum. Alii,
 quod nempe in planis et pinguib. eo potissimum vtan-
 tur plaumorati. Turn. et Cb. 2. non culta terra,
 sed vere noua. Dal.*

et scribe *fastigata*, vt mil-
 lies iam dictum est. *Pint.*

b. In Rhaetia Galliae) In
 parte Rhaetiae, quae Galliae
 Togatae adscripta est, vti
 Verona, etc. *H.*

c. Planarati) Gallicum
 vocabulum integrum et in-
 corruptum est *pflugrad*: quod
 alii in *plumarat*, alii in *plan-
 arat* detorserunt. *Glarea-
 nus in Comment. Caesar. Dal.*

Planarati) Rectius *plau-
 strarati*, ob rotulas aratro
 additas, similitudinemque
 plaustrum vel currus. Vide
 Not. et Em. N. XVII. (hic
 consp.) *Non pridem*) Sic li-
 bri fere omnes editi, tan-
 tum post Frobenium:
 Priores *plammorati* habent.
 MSS. Reg. Colb. alique,
Plaumorati. *Goropius Be-
 canus Gallicorum l. p. II.*
mauult Plomerat legi: quod
 Cimbrorum lingua, seu ve-
 tere Gallica *Plograt* aratri
 rotam notet, *Plog met rat*
 aratrum cum rota. Nos sim-
 plicius *Plaustrarati* malimus.

Seruius ad Georg. I. v. 173.

Mantuae, quae in Gallia Toga-
 ta et Cisalpina existit, aratra
 habuisse rotas, ex eo Virgi-
 lii versu colligit: *Caeditur
 et tilia ante iugo leuis, alta-
 que fagus. Stinaque, quae cur-
 rus a tergo torqueat imos.*

Currus autem dixit, inquit
 Seruius, *propter morem pro-
 uinciae suae, in qua aratra
 habent rotas, quibus iuuantur.*

Vt minime mirum sit, gen-
 tes eas Latine composita vo-
 ce, quae significatum eius
 ac usum exprimeret, *Plau-
 strarati* extulisse. Rhaeti

enim, vt Galli Togati, La-
 tina lingua, vel Plinii certe
 tempore, utebantur. Ve-
 rum non vni huic dumtaxat
 vocolae, sed et sententiae
 integrae medicinam attuli-
 mus, quae prius ita legeba-
 tur: *Id non pridem inuentum
 in Rhaetia. Galliae duas ad-
 diderunt tali rotulas, quod
 genus vocant planarati. H.*

d. Cratesque) Crates pro
 occa accipitur, *vne Herse.*
 Quid

dentatas supertrahunt. Nec farrienda sunt hoc modo sata. Sed ¹protelis *e. binis* ternisque ficarant. Vno boum *f. iugo* ² cenferi anno ³ facilis soli quadragenā iugera, difficilis tricena, iustum est.

XLIX. (XIX.) In arando magnopere ⁴ seruandum est Catonis *g. oraculum*: Quid est primum? Agrum bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. Sulco *h. vario ne ares.* Tempestiue ares. Tepidiori-

1. sic et M. Turn. et Ch. porcellis. Gr. et Al. 2.
conferi aruo. Dal. 3. facili. Ch. 4. reseruandum. Ch.

Quid sit occare diximus *f. 37. Virgilius Georg. 1. 94. Multum adeo rastris glebas qui frangit inertes. Vimineasque trahit crates, inuat arua. H.*

e. Sed protelis) Ita rescriptimus ex MSS. R. Colb. etc. pro *porcellis*. Sic Plinius ipse IX. 17. protelis boum extrahi pisces vastae molis dixit: vbi vide quae sunt a nobis adnotata. H.

f. Vno boum) Vnum boum iugum arandis iugeribus quadragenis, si solum est facile, par est: si difficile, tantum tricenis. H.

g. Catonis) C. 61. p. 44. ex veteri cod. Meursii, *Quid est primum? Agrum bene colere. Quid secundum? Arare. Quid tertium? Stercorare. H.*

b. Sulco) Varro de R. R. II. c. 39. „Qua aratrum vomere lacunam fecit, sulcus vocatur (*vne rage, vn rayon*)

Quod est inter duos sulcos, dicitur porca, (vn fillon.) Sulcum variū dicit, qui in terra varia imprimitur, id est, superne tantum et leuiter in superficie irrorata, penitus et inferne sicca, quam describit Columella II. 4. disertissime: *Sed quodcumque arabitur, inquit, obseruabimus, ne lutosus ager tractetur, neue exiguis nimbis semimadidus, quam terram rustici variam cariosamque appellant. Ea est quum post longas siccitates leuis pluuia superiorem partem glebarum madefacit, inferiorem non attingit, etc.* Vide quae de terra cariōsa diximus L. XVII. 3. Theophr. de causis. III. 28. p. 293. id terrae genus ἀμφίεργον vocat et vehementer improbat. Catonis verba sunt l. c. *Agrum frumentarium quum aras, bene et tempestiue ares: sulco vario ne ares. H.*

dioribus *i*, locis a bruma *k*. proscindi arua oportet: frigidioribus ab aequinoctio vernio. Et maturius sicca regione, quam humida. Maturius densa terra, quam soluta, pingui, quam macra. Vbi siccae et graues aestates, terra cretosa aut gracilis, vtilius inter solstitium et autumnii aequinoctium aratur. Vbi leues aestus, frequentes imbres, pingue herbosumque solum, ibi ¹ mediis caloribus. Altum et graue solum etiam hieme moueri placet: tenue valde et aridum, paulo ante ² sationis tempus.

2. Sunt et hic suae leges: Lutosam *l*. terram ne tangito. Vi omni arato: prius quam ³ aras, proscindito *m*. Hoc vtilitatem habet, quod inuerso

- ceipi-
 1. sic ex MSS. em. Hard. conf. M. mediis caloribus Gr. et Al. 2. sationum. Cb. 3. sic ex MSS. Hard. et Cb. aras Gr. et Al.

i. Tepidioribus) Virgil. Georg. I. 43. Vere nouo, gelidus canis cum montibus humor Liquitur, et zephyro putris se gleba resoluit: Depresso incipiat iam tum mihi rarus aratro Ingemere, et sulco attritus splendescere vomer. Vide Colum II. 4. quo anni tempore campi arandi sint. H.

k. A bruma proscindi) Theophr. c. 35. L. III. Caus. Cato c. 34. Colum c. 2. L. III. capite 4. libro II. Virgilius I. Georgic. Dal.

l. Lutosam) Palladius L. II in Ian. c. 3, p. 38. Obseruandum est, ne lutosus ager aretur. . . Nam terra,

quae lutosam tractatur in primordio, fertur toto anno non posse tractari. Columellam sequitur II. 4. Quandocumque arabitur, obseruabimus ne lutosus ager tractetur, neue exiguis nimbis semimadidus, quam terram rustici variam cariosamque appellant. Nam quae limosa versantur arua, toto anno desinant posse tractari: nec sunt habilia sementi, aut occationi, aut sationi. At rursus quae varia subacta sunt, continuo triennio sterilitate afficiuntur H.

m. Proscindito) Varro I. 19. Terram quum primum arant.

cespite herbarum radices necantur. Quidam utique ab aequinoctio verno profcindi volunt. Quod vere semel aratum est, a temporis argumento, veruactum *n.* vocatur. Hoc in *o.* nouali ¹ aequè necessarium est. Nouale est *p.*, quod alternis annis feritur. Araturos *q.* boues quam arctissime iungi oportet, ut capitibus sublati arent: sic minime colla

¹. sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. atque requieto necessarium est. Gr. et Al.
arant, profcindere appellanti. H.

n. Veruactum) Rudis terra Varroni c. 44. I. quae iam diu culta non est: Restibilis, quae quotannis obsita fuerit: veruactum in exemplaribus Columellae manuscriptis veteretum, quae requiescit interdum. Dalec.

Veruactum) Quasi vere actum, id est, aratum. H.

o. Hoc in nouali atque requieto necessarium) Duo illa verba atque requieto, desiderantur in scripto codice.

Pint. Hoc in nouali atque requieto necessarium) Leg. Hoc in nouali aequè necessarium.

Hinc Veruactum et Nouale pro eodem. Vide Sulmas. p. 732. a.

p. Nouale est) Ager noualis proprieis est, qui nunquam antea profcissus, nunquam cultus. Sic Plinius ipse alibi vocat agrum noualem, unde vetus filua excisa est: sed vsu tamen auctorum iam vox traducta est ad signandum agrum, il-

lum, qui alternis cessat, alternis feritur. Gaius; Lib. L. Dig. tit. de verb. sign. leg. Silua: Noualis est terra praecisa, quae anno cessauit, quam Graeci *véxxiv* vocant. Lege, *véxxiv*. Glossae: *véxxiv*, noualia, noualis terra. Festus: Noualis ager, nouae relictus sementi. Iliodor. Noualis ager est primam profcissus, siue qui alternis vacat, nouandarum sibi virium causa. Noualia enim semel cum fructu erant, et semel vacua. H.

q. Araturos boues, etc.) Colum. c. 2. lib. II. Varro c. 19. et 20. lib. I. Dal.

Araturo,) Colum. de R. R. II. 2. p. 42. Igitur in opere boues arcte iunctos habere conuenit, quo speciosius ingrediantur sublimes, et elatis capiribus, ac minus colla eorum labefactentur: iugumque melius aptum ceruicibus insideat: hoc enim genus iuncturae maxime probatum est. H.

colla contundunt. Si inter arbores vitesque aretur, fiscellis *r.* ¹ capistrari, ne germinum tenera praecerpant. ² Securiculam *s.*, insitiuam *t.* pendere, qua intercidantur radices. Hoc melius, quam conuelli aratro, bouesque *u.* luctari. In arando *x.* ver-

1. capistrantur Cb.

2. Sericulam. Cb.

r. Fiscellis) Sunt veluti sportae quaedam e viminibus funiculifue contextae, quibus ora bouum, equorum, mulorumque cernimus capistrari. Cato c. 54. *Boues fiscellas habere oportet, ne herbam sectentur, quum arabunt.* Graecis Φίμος dicitur. H.

s. Securiculam etc.) Falculam rustariam Cato vocat, qua ruri secantur rubi per agrum serpentes. Turn. c. 26. lib. XIII. *Insitiuam* hic quidam exponunt, vruo aut clauo insertam, vt ex eo pendeat. Quidam legunt *incisitiuam* ab incidendo, siue, vt ait, intercidendo. *Dal.* Pintianus legit *in stiuam*.

Securiculam) Dolabram vocat Columella, l. c. p. 45. *Nec minus dolabra*, inquit, *quam vomere bubulcus utatur, et prae fractas stirpes, summasque radices, quibus ager arbusto confitus implicatur, omnes refodiat, ac persequatur.* MSS. omnes, *sericulam*, forte pro *ferriculam*,

quam ferrulam minorem in instrumento rustico Palladius vocat, l. c. vlt. H.

t. Insitiuam) Ita MSS. quidem: sed cum Pintiano malim *in stiuam*.

u. Bouesque luctari) Graeci ἀμπερσενν id dicunt, nempe maximo nisu trahere, ἀπὸ τῆ ἀμπεροῦς, fune quo boues trahunt, vel ligno iugali, cui collum inferunt. Vide Rhodig. cap. 18. lib. XXVI. *Dalec.*

x. Versum peragi) Versus peragitur, cum sulco ad finem perducto, iterum eo reditur, vnde arationis principium est susceptum, qua rationem metaphoricòs Varro dixit, solstitium esse, quum sol ad versum proxime stat: et Pausanias βερεροφνδὸν γράφειν dixit eo modo scribere, contra quam nobis mos sit. *Dal.*

In arando versum) Alii versuram vocant, quum sulco ad finem perducto, iterum eo reuertimur, vnde arationis principium est susceptum. Colum. II. 2. H.

versum peragi, nec strigare y. in actu spiritus. Iustum

1. sic et M. et Pellisserius. Ch. striare in actu saepius.
Gr. et Al.

y. Striare) Scalig. ἐν τῇ τῶν κίωνων ῥαβδώσει, nempe virgata et canaliculata caelatura, striaturaque, depressus canaliculus σριξ dicitur: stria vero quod eminentium ac protuberans, instar virgae a summo ad minimum dirigitur. Inde Apuleio striata frons, rugosa, caperata, rugis exarata. Striare, siue strigare, Graecis est ῥυμοτομεῖν, nempe lineis rectis per longitudinem διακρίνειν, ῥυμοτομεῖν σριξτοπεδον, Iosepho, ῥυμοτομεῖν καὶ διαμετρεῖν Φιλοτέχνως Ἀλεξανδρῆσαν. Diodor. Vide Scalig. Append. Virgil. Dalec.

y. Nec strigare) Nec requiescere, aut cessare imperfecto sulci versu, qui vno veluti spiritu agendus est. Vide Not. et Em. N. XVIII. (hic pos.) Nec) Scripserat Hermolaus contra omnium codicum fidem, editionumque Parm. aliarumque vetustarum: Nec striare in actu saepius. Antiquam sinceramque lectionem repraesentamus, ex R. 1. 2. Colb. aliisque exemplaribus: eandem V. Cl. Guil. Pellicerii iudicio defendimus, cuius haec verba Turnebus recitat

Vol. VI.

Aduu. XXIV. 1. p. 808. Est inquit, strigare in actu spiritus, in agendo sulco interquiescere: nam striga, Hygino auctore in libello de castrorum metatione, ordo est et series equorum in castris tendentium. Ut autem in striga quiescunt equi, et ut in strigam dum collocantur, strigare dicuntur: ita quoque quum in versu, qui vno spiritu agendus est, ad interspirandum requiescunt, strigare dicuntur. Vtitur in eundem paene sensum de labore strenuo, sed graui, metaphoricè strigandi verbo Seneca ep. 31. Quid ergo bonum? Laboris contemtio. Itaque in vanum operosos culpauerim: rursus ad honesta nitentes, quanto magis incubuerint, minusque sibi vinci ac strigare permiserint, admirabor: et clamabo, Tanto melior surge, et respira: et cliuum istum vno, si potes, spiritu exsuperas. Adiciamus et nos ad ea, ne videamur ἀσύμβολοι lepidam Phaedri fabellam, e tertio libro depromptam: Musca in remone sedit etc. quam ibi consule. Hoc illud est quod pariter praecipit Columella II. 2. sub finem. Ne in media

L

parte

stum est proscindi fulco z. dodrantali iugerum vno die, iterari sesquiugerum, si sit facilitas soli: si minus, proscindi a. semissem, iterari assem, quando et animalium labori natura leges statuit. Omne aruum b. rectis fulcis, mox et obliquis subigi debet. In collibus c. transuerso tantum monte

ara-

parte versurae bubulcus consistat: detque requiem in summa, ut spe cessandi totum spatium bos agilius enitatur. Sulcum autem ducere longiorem, quam pedum CXX. contrarium pecori est, quoniam plus aequo fatigatur, ubi hunc modum excessit. Quum ventum erit ad versuram, in priorum partem iugum propellas, et boues inbibetas, ut colla eorum refrigescant, quae celeriter conflagrunt, nisi assidue refrigerentur, etc. H.

z. Sulco dodrantali) Sulcus Varroni de re rust. qua aratrum vomere lacunam fecit in striam, quod inter duos terrae elatae est. Porca, quod in ea seges frumentum porrigit, vel a porcendo, id est, prohibendo apud Nonium, quia ultra se iaci semen prohibet. Dal.

Sulco dodrantali) Sulco no- uem pollicibus alto, seu pedis vnus, ut vocant, tribus quartis. Inter duos porro sulcos terra eminens, id enim monere operae pretium est, porca vocatur: hoc est, medius cumulus, qui inter duos latius distantes sulcos, ut ait

Colum. I. 4. siccam sedem frumenti praebet. H.

a. Proscindi semissem) Hoc est, iugeri partem mediam proscindi: iterari totum. As enim pro integra quacumque re accipitur, quam in semisses duas, vn- cialque duodecim, et partes alias, ita ut assem, anti- qui diuidebant. H.

b. Omne aruum) Prae- ceptum illud Virgilianum est, e Georg. I. 65. Neque illum Flaua Ceres alio nequicquam spectat Olympo: Et qui pro- scisso quae suscitatur aequore ierga, Rursus in obliquum verso prorumpit aratro, Exer- cerque frequens tellurem, at- que imperat aruis. Adi et Colum. II. 2. p. 44. Bubul- cum autem per proscissum in- gredi oportet, alternisque versi- bus obliquum tenere aratrum, et alternis recto plenoque sulca- re: sed ita necubi crudum solum relinquat et immorum, quod agricolae scamnum vocant. H.

c. In collibus) Aliquanto planius Columella idem II. 4. p. 48. Sed in arando maxime est obseruandum, semper ve- trans-

aratur, sed modo in superiora, modo in inferiora,
 1 rostrante *d.* vomere. Tantumque est laboris ho-
 mini, vt etiam boum vice fungatur. Certe sine
 hoc animali montanae gentes sarculis *e.* arant. Ara-
 tor *f.*, nisi incuruus, praeuaricatur. Inde trans-
 latum hoc crimen in forum. Ibi itaque *g.* cauea-
 tur, vbi inuentum est. Purget vomerem subinde
 stimulus cuspidatus *h.* 2 rallo. Scamnai, inter duos

L 2

1. reptante. *Ver.* 2. sic ex MSS. em. *Hard. conf. M, Cb.*

Turn. ralla. Alii. rulla. Gr. et Al.

transuersus mons sulcerur.
 Nam hac ratione difficultas
 accliuatatis infringitur, labor-
 que pe. udum et hominum com-
 modissime sic minuitur. Pau-
 lum tamen quotiescumque ite-
 rabitur, modo in elatiora, mo-
 do in depressiora clui, obli-
 quum agi sulcum oportebit,
 vt in vtramque partem rescin-
 demus, nec eodem vestigio zer-
 ram moliamur. H.

d. Rostrante vomere) Ro-
 strum oblique impingente
 vomere. Vel rostrato forte
 vomere dixit, hoc est, sim-
 plici, non aurito, quo vtun-
 tur in planis, auctore Palla-
 dio l. c. ext. etc. H.

e. Sarculis arant) Vt ante
 dictum est, l. 18. H.

f. Arator nisi) Pronerbi-
 speciem, inquit Erasmus,
 Chil. 4. Cent. 5. adag. 85.
 p. 869. habet quod refert
 Plinius: Arator, nisi incur-
 uus, praeuaricatur. Prae-
 cipit vt arator aruum pri-

mum rectis fuleis prosein-
 dat: mox et obliquis subi-
 gat: id fieri vix potest, nisi
 toto corpore incumbat labo-
 ri, vnde et Virgilio dictus
Curuus arator. Ceterum
 praeuaricari est a recto sul-
 co diuerrere. Vnde et in
 causis praeuaricari dicuntur,
 qui causam diuersam adiu-
 uant. Videlicet hoc est il-
 lud quod ait Plinius: *Inde
 translatum, hoc crimen in fo-
 rum.* H.

g. Ibi itaque) In agro,
 vnde in forum translata pa-
 roemia. H.

h. Ralla) An rallo, id est,
 rallo praefixus? Rallum, fer-
 ramentum, quo raditur vo-
 mer et inhaerente terra li-
 beratur, atque purgatur, no-
 men habet a radendo. Le-
 gi potest et ralla, quam ve-
 tus lexicon $\xi\upsilon\sigma\eta\gamma\alpha$ exponit.
Turneb.

Cuspidatus rallo) Hoc est,
 rallo praefixus. Est autem
 rallum

fulcos cruda ne relinquuntur, glebae ne exsulent. Male *k.* aratur aruum, quod satis frugibus occandum est. Id demum *l.* recte subactum erit, ubi non intelligetur utro vomer ierit. In usu est et collicias *m.* interponere, si ita locus postulat, ampliore fulco, quae in fossas aquam *n.* educant.

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. M, et Ch. deducant.
Gr. et Al.

rallum ferramentum, quo raditur vomer, et inhaerente terra liberatur, atque purgatur, ut Turnebus admonet, Adu. XXIV. l. p. 809. H.

2. Scamma) Agriculae scamma appellant grandiores glebas, quae solent excitari prima aratione, quum in proficisso crudum solum immotumque relinquitur: quod cauendum esse praecipit lex rustificationis. Hac voce utitur Columella II. 2. p. 44. ut paulo ante retulimus, et alibi passim H.

k. Male aratur, etc.) Veterum Romanorum id dictum fuisse, Columella scribit. Dal.

Male aratur) Colum. II. 4. p. 48. Sed et compluribus iterationibus sic resoluarur veruactum in pulverem, ut vel nullam, vel exiguam desideret occasionem, quum seminauerimus. Nam veteres Romani dixerunt male subactum

agrum, qui satis frugibus occandus sit. H.

l. Id demum) Colum. l. c. Pingues campi tam frequentibus densisque sulcis arandi sunt, ut vix dignoscatur in vitam partem vomer actus sit: quoniam sic omnes radices herbarum perruptae necantur. H.

m. Et collicias) In agris colliciae sunt sulci ampliores, qui et porcae dicti, per quos aquam delibrabant. In urbibus colliciae, siue conliciae, siue colliquiae, dicebantur olim canales, qui aquam e stillicidio defluentem excipiebant. Colum. II. 8. Cauebitur, ut patentes liras, crebrosque sulcos aquarios, quos nonnulli elices vocant, faciamus, et omnem huiusmodi in colliquias, atque inde extra segetes deriuemus. Festus. Elices, sulci aquarii, per quos aqua collecta educitur e liris. Simili forma et inlices dicti canales, in quos aqua confluit in viis lapide

stra.

3. (XX.) Aratione *n.* per transversum iterata, occatio *o.* sequitur, ubi res poscit, crate vel rastro; et sato *p.* semine iteratio. Haec quoque *q.* ubi consuetudo patitur, crate *r.* dentata, vel tabula arastro adnexa, quod vocant. *lirare*, ¹ operiente femi-

L 3

na:

1. sic ex MSS. em. Hard. Alii. subcrate, vel tabula. Lego, operiente femina, quod lirare vocant, etc. Vide Varr. cap. 29. operientes semina. Gr. et Al.

stratis, ab eliciendo dicti, ex eodem Festo. H.

n. Aratione — iterata) *Offringi* autem terra dicitur, auctore Festo, quum iterum transverso sulco aratur. H.

o. Occatio) Occare Verrio ab occaendendo, quod grandis glebas caedant et comminuant, quod etiam Varroni L. I. de re rust. scriptum est. Ciceroni vero in Catone maiore, et Sereno apud Nonium, ab occaecando, quod iactas fatalque fruges occulat, abdat, tegat, et quasi occaecet. Prius etymon sequutus Gaza in vertendo Ciceronis Catone *βωλοκοπίαν* appellavit. Plaut. in Captivis; *Sartor satorque scelerum, et messor maxime. B. Non occatorem prius audebas dicere, Nam semper occant priusquam sarriunt rustici.* Victorius cap. 24. II. Scalig. in Festum occare dictum putat ab occa, id est, rastro. Dal.

Occatio sequitur) Graeci *βωλοκοπίαν* vocant, qua franguntur glebae; occare

Galli, *herfer*: occam, vnde *herse*: vnde *bercia* et *berciare*: de quibus V. Cl. Du Cangius in Glossario consulendus. H.

p. Et sato semine iteratio) Leg. et sato semine tertiatio. Vide Salmaf. pag. 729. b.

q. Haec quoque ubi consuetudo patitur) Scribendum puto, *Occa* quoque ubi, etc. Pint.

r. Crate dentata) Vetus lectio non *dentata*, sed *contenta* praefert; ut scribendum forte sit *contexta*. Verba autem quae mox paulo sequuntur, *operientes semina*, aduentitia arbitramur. Dal.

Crate dentata) Hinc *bidentare* veteres occare dicebant quod occa dentata infringebantur iterum glebae. Glossae Philoxeni: *Σκαφετός*. Fossura, *bidentatio*, *occatio*, *iteratio*. H.

s. Quod vocant *lirare*) Varro de R. R. I. 29. f. *Tertio quum arant iacto semine, boves lirare dicuntur, id est, cum tabellis additis ad vomerem*

rem

na: vnde primum appellata deliratio *t.* est. Quarto *u.* feri sulco Virgilius existimatur voluisse, quum dixit optimam esse segetem, quae bis solem, bis frigora sensisset. Spissius solum, sicut plerumque in Italia, quinto sulco feri melius est, in ¹ Tuscis vero nono. At fabam et viciam non proficillo ferere sine damno, compendium operae est.

4. Non omitemus vnam etiamnum arandi rationem, in Transpadana Italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi quum subiectos Alpibus depopularentur agros, panicum miliumque iam excrescens tentauere *x.* Postquam respuebat natura, inararunt. At illae messes ² multiplicatae docuere, quod nunc vocant artrare *y.*, id est aratrare, vt credo tunc dictum. Hoc fit vel incipiente culmo, ³ quum iam is bina ternaue emiserit folia. Nec recens

1. *Tuscis. Gr.* 2. *sic ex MSS. em. Hard. (sic et Ch.) docet quod nunc voc. aritare. M.* 3. *vel cum. V.*

rem, simul et satum frumentum operiunt in porcis, et sulcant fossas, quo pluuialis aqua delabatur. H.

t. Deliratio) Delirare quasi a lira, rectoque sulco discedere. H.

u. Quarto feri sulco) Hoc est, post quartam arationem, vt dictum est l. 35. Virgilii locus est e Georg. I. 47. Illa seges demum votis respondet auari Agricolaë bis quae Solem, bis frigora sensit. Qua loquendi forma, nihil aliud voluit is intelligi, quam quater siue quatrividuo proficindi terram oportere:

vt bis diurnum vernae tempestatis teporem, bis nocturnum eiusdem frigus sentiat. Sed longe aliter hunc poetæ locum vulgus interpretum accipit. Sic Columella I. II. primo vel altero sulco feri ciceram dixit, mense Martio. Hoc est, terra semel iterumue arata. Plinius ipse supra, de napis, l. 35. Diligentiores quinto sulco nappum feri iubent, rapa quarto. Et l. 37. Vicia vno sulco sata non sarritur, etc. Atque hoc ipso loco plane statim, Quinto sulco feri, etc.

x. Tentauere) Subintelli-

cens subtrahemus exemplum, in Treuerico agro tertio ante z. hunc annum compertum. Nam quum hieme praegelida captae segetes essent, reseruerunt, ¹ resarrientes campos mense Martio, vberimasque messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

L. (XXI.) Siliginem, far, triticum, femen, hordeum occato, farrito, runcato, quibus a. dictum erit diebus. Singulae b. operae cuique generi in iugero sufficient. Sarculatio c. induratam hiberno rigore soli d. tristitiam laxat temporibus vernis, nouosque soles admittit. Qui sarriet e., caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum, hordeum, femen, fabam f. bis farrire melius. Runcatio g., quum h. seges in articulo est, euulsis inutilibus

L 4

her-

I. et scient. Ch.

ge, depopulari, immisso, vt fit, exercitu. H.

y. *Artrare*) Hoc est, segetes iam natas rursus arando proscindere. H.

z. *Ante hunc annum*) Qui Vrbis annus erat DCCCXXX. vt diximus XIV. 5. H.

a. *Quibus dictum erit*) Sect. 65. H.

b. *Singulae operae*) Paulo aliter Colum. II. 13. cui titulum fecit, *Pro modo cuiusque agri quot operae desiderantur*. H.

c. *Sarculatio*) Siue farritio. H.

d. *Soli tristitiam laxat temporibus vernis*) *Temporibus* verior lectio, quam *temporibus*: praecessit enim, *hiberno rigore*. Pint.

e. *Qui sarriet*) Colum. II. 12. p. 65. Palladius II. in Ian. c. 9. p. 39 *Sarculanda frumenta: quod opus plerique negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, et necentur, frigore subsequuto: mihi autem videtur herbofis locis tantum esse faciendum*. H.

f. *Fabam bis farrire*) Ter farrendam monet Columella II. 12. p. 66. Palladius, bis: L. II. in Ian. tit. 9. p. 39. H.

g. *Runcatio*) Colum. II. 12. *Subiungenda farritioni runcatio*, etc. De runcatione dixi f. 38. H.

h. *Quum seges in articulo*) Quum seges in articulum ierit, vt loquitur Colum. I.

c.

herbis, frugum ¹ radicem vindicat, segetemque discernit a cespite. Leguminum *i.* cicer eadem, quae far, desiderat. Faba *k.* runcari non gessit: quoniam euincit herbas lupinum, ² runcatur *l.* tantum. Milium, et ³ panicum occatur, et sarritur: non iteratur, non runcatur: ⁴ silicia *m.* et faseoli occantur tantum. Sunt genera terrae, quarum vbertas pectinari *n.* segetem in herba cogat: (Cratis

- i.* radices. Ch. *2.* non occatur. M. vocatur. Ch. in emend. occatur.
3. sic et M. et Ch. milium, panicum. Gr. et Al.
4. siliqua Dal. id est, doliebus.

c. hoc est, quum nodum fecerit. Plinius ipse supra, s. 45. Si in articulum seges ire ceperit. H.

i. Leguminum cicer eadem quae far desiderat) Faba, non far, vetus exemplar. Pint.

k. Faba runcari) Vide N. et Em. N. XIX. (paulo post) Cur porro Faba runcari non gessit, in causa est, inquit Columella, II. 12. ex Corn. Celsi sententia, quod internatae herbae sero reseruentur. At Columella frugibus his detrahi plurimum scribit, si runcatio relinquitur. Faba) Locum hunc sic interpunximus, adducti tum re ipsa, tum scriptorum veterum auctoritate. Columella enim II. 12. p. 66. Excepto lupino, inquit, cuius semini contraria est sarritio: quoniam unam radicem habet, quae siue ferro succisa est, seu vulnerata, totus frutex emoriitur.

Quod etiamsi non fieret, superuacuum tamen esset cultus, quum sola haec res adeo non infestetur herbis, ut ipsas herbas perimat. Pallad. in Ian. II. tit. 9. p. 39. Lupinus vero, qui unam radicem habet, si farculerur, exstinguitur: quod nec desideras: quia herbas praeter auxilium cultoris affligit. Sic locus ille prius legebatur, ut ea verba, quoniam euincit herbas, priori affigerentur sententiae, quae de faba est. H.

l. Runcatur tantum) Non farculatur. H.

m. Silicia) Pro silitia, quod et c. 24. habetur, scribe silicula vel silicla. Gr. βζ-νεψωσ. Salmaf. 244. a.

n. Silicia) Hoc est fenum Graecum, de quo s. 39. H.

n. Pectinari) Dentata crate agitari Ouidius, a quodam citatus in hanc rem: Et

tis et hoc genus, dentatae stilis ferreis:) ¹ eadem-que nihilominus et depascuntur o. Quae depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. At in Bactris, Africa, ² Cyrene, omnia haec superuacua 3-fecit indulgentia caeli: ⁴ a semente non nisi p. ⁵ messibus in aream redeunt: quia siccitas coer- cet herbas, fruges nocturno q. tactas rore nu- triens. Virgilius r. alternis cessare arua suadet:

L 5

et

1. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. eadem Gr. et Al.
 2. Cyrenis. Ch. 3. terris fecit. M. 4. et a semente Gr. et Al. 5. sic et Ch. nonis mensibus Gr. et Al.

Et tonsam raro pectine verrit humum. H.

o. Depascuntur) Immixtis, ut dictum est, in arua pecu- dibus. H.

p. Nonnisi messibus) Hoc est messis tempore. Vide N. et Em. N. XX. (hic pos.) Et a semente) In libris ha- etenus editis, nonnisi nonis mensibus. At vox ea nonis abest a MSS. exemplaribus, R. Colb. Chiff. etc. palam- que est creuisse eam ex su- perioris vocabuli, nonnisi, perquam importuna repeti- tione. Messibus vero haud cunctanter rescribendum es- se, ut fecimus, suadet tum Plinius ipse, tum Columel- la: Is enim L. II. c. 12. ubi de sarritione agit: Sed nec istud ubique, inquit, fieri censemus; verum incolarum consuetudine uti. Sunt enim regionum propria munera, sic- ut Aegypti et Africae, quibus

Agricola post sementem, ante messem segetem non attingit quoniam caeli conditio, et ter- rae bonitas ea est, ut vix vlla herba exeat, nisi ex semine iacto: siue quia vari sint im- bres, seu quia qualitas humi sic se cultoribus praebet. Prae- terea facit, ut dixi, ut quod ipse Plinius superius insinua- uit de Aegypti incolis, s. 47. Reliqua pars, inquit, non nisi cum falce arua visit, pau- lo ante Calendas Apriles: per- agitur autem messis Maio, Quid quod et in MSS. iis- dem non in aream, sed in area legimus? ut in arua legi probabilius merito cui- piam videatur. H.

q. Nocturno tactas rore nutriens) Non tactas in vet. exemp. sed rectum habetur, ut scribendum putem tan- tum. Pint.

r. Virgilius) Georg. I. 71. sq. Alternis idem, tonsas ces- sare,

¹ et hoc, si patiantur ruris spatia, vtilissimum procul dubio est. Quod si neget conditio, far ferendum, vnde et lupinum, aut vicia, aut faba sublata sint, et quae terram faciant laetiozem. In primisque et hoc notandum, quaedam propter alia feri obiter: sed parum prouenire priori s. diximus volumine, ne eadem saepius dicantur: plurimum enim refert foli cuiusque ratio.

LI. (XXII.) Ciuitas Africae in mediis arenis, petentibus Syrtes Leptinque ² magnam, vocatur Tacape t., felici super omne miraculum riguo solo: ternis fere millibus passuum in omnem partem fons abundat, largus quidem, ³ sed ceteris horarum spatiis dispensatur inter incolas. Palmae ibi praegrandi subditur olea; huic ficus, fico Punica, illi vitis: sub vite feritur frumentum, mox legumen, deinde olus, omnia eodem anno: omniaque aliena umbra aluntur. Quaterna u. cubita eius foli in quadratum, nec vt a porrectis metiantur digitis, sed in pugnum contractis, quaternis x. denariis

I. et hoc, in M. d. 2. magna. Cb. 3. sed et cet.
bor. spat. dispensatur. Cb.

sare nouales Et segnem patiere diu durefcere campum. Aut ibi flaua ferēs mutato fidere farra, vnde prius laetum siliqua quassante legumen, aut tenues fetus viciae, tristisque lupini Sustuleris fragiles calamos, siluamque sonantem. H. s. Priori diximus) Libro sup. initio s. 7. Nec non et satis quibusdam ipsis pasci terram dixit. Segetem stercozant fruges, lupinum, faba, vicia, etc. H.

t. Tacape) Supra L. XVI. cap. 27. vites etiam triferas esse docens. Hoc autem, inquit, euenit perpetuo in Tacapensi Africae agro, de quo plura alias: ea est soli fertilitas. Dal.

u. Quaterna cubita) Petita mensura ex hominis videntis cubito, ac ne porrectis quidem digitis, sed iisdem in pugnum contractis. H.

x. Quaternis denariis) Af-
ses

nariis venundantur. Super omnia est, ¹ biferam vitem bis anno vindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur vbertas, ² pereunt luxuria singuli fructus. Nunc vero toto anno metitur aliquid: constatque fertilitati non ³ occurrere homines. Aquarum *y.* quoque differentia ⁴ magna riguis. Est in Narbonensi prouincia nobilis fons; Orge nomine est: in eo herbae nascuntur in tantum expetita bubus, vt merfis *z.* capitibus totis eas quaerant. Sed illas in aqua nascentes certum est, non nisi imbribus ali. Ergo suam quisque terram aquamque nouerit.

LII. (XXIII.) Si fuerit illa terra, quam *a.* appellauimus teneram, poterit ⁵ sublato hordeo milium feri: eo condito *b.* ⁶ rapa: his ⁷ sublatis, hordeum

- 1. bifera vite Cb. 2. pereat luxuria fructus. M. 3. praecurrere. V. 4. magna riguis est. In Narbonensi. Gr. et Al. 5. sublecto. Cb. 6. sic ex MSS. em. Hard. conf. M. raphanus. Gr. et Al. 7. sublectis. Cb.*

ses sunt monetae nostrae triceni bini. H.

y. Aquarum quoque differentia magna riguis est. In Narbonensi prouincia nobilis fons, Orge nomine est) Scribo. Aquarum quoque differentia magna riguis. Est in Narbonensi prouincia nobilis fons, Orge nomine. Nam verbum est in fine positum non legitur in antiquo exemplari. Pint. Aquarum quoque differentia magna riguis est) Fundit is fluuium, quem Sulgam Strabo vocat, incolae etiamnum Sorgue Dal.

z. Vt merfis capitibus) In Ligeri amne, qua per Vellaunios fluit, passim hoc idem boues faciunt, et in Sebusianorum piscinis. Dal. *a.* Quam appellauimus) L. XVII. 3. H.

b. Eo condito raphanus) Leg. Eo condito rapa: his sublatis hordeum rursus vel triticum sicut in Campania. Vide Salmaf. 732. b. Sequentia sic legenda: et vernam fabam recipiat, vt ante hiemalem ne cesset. Hiemalis faba, quae hiberna satione terrae mandabatur circa Vergiliarum occasum, vt reliqua

deum vel triticum, sicut in Campania: satisque talis terra aratur, quum feritur. Alius ordo, ut ubi adorem fuerit, cesset quatuor mensibus hibernis, et vernam fabam recipiat, ¹ ita. ut ante hiemalem ne cesset. ² Nimis pinguis alternari ³ potest ita, si frumento sublato legumen tertio feratur. Gracilior, et in annum tertium cesset. Frumentum ⁴ quidam feri vetant, nisi in ea quae proximo anno quieverit.

LIII. Maximam huius loci partem stercoreationis obtinet ratio, de qua et priori *d.* diximus volumine. Hoc tantum ⁵ enim in confesso est, nisi stercoreato feri non oportere, quamquam et hic leges sunt propriae. Milium, panicum, rapa, nappus, nisi in stercoreato non ferantur. Non stercoreato *e.* frumentum potius quam hordeum ferito.

Item

1. sic et *M.* aut ante . . . cesset. Nec non nimis pinguis *Gr.* et *Al.* 2. Nec non in *Cb.* *d.* 3. potest. Ita fit ut fr. sublecto. *Cb.* 4. feri quidem. *Cb.* 5. sic et *Cb.* hoc tantum unum. *Gr.* et *Al.* 6. feritur. *Cb.*

qua sementiua. *Salmas.* pag. 733. a.

c. Ita ut ante hiemalem) Ita ut ante hiemalis fabae prouentum daret. Hiemalis faba ea est, quam superius dixit, s. 30 feri ante Vergiliarum occasum, ut antecederet hiemem. Verna, quam Virgilius feri iubet per ver, Circumpadanae Italiae ritu. Vide *N.* et *Em. N.* XXI. (hic adi.) *Ita ut*) Sic rescriptus ex cod. MSS. fide, ita etiam loci eius postulante sententia. Legebatur an-

te in editis, *Aut ante hiemalem ne cesset. Nec non minus pinguis, etc.* Sed vocula nec non nusquam in MSS. exstat: et de pingui nimium terra nunc agi vel ex eo liquet, quod vel tergeminae anno vno sationi par esse dicitur: et mox gracilior eidem opponitur, quae interitum usque annum e contrario cessare praecipitur. *H.*

d. Priori diximus) *L.* XVII. 6. *H.*

e. Non stercoreato) *Theoph. Hist.* VIII. 6. *H.*

Item in noualibus, tametsi in illis fabam feri vo-
lunt, eandem vbicumque quam recentissime ster-
corato solo. Autumno aliquid saturus, Septembri
mense *f.* inaret post imbrem. Vtique si
verno erit saturus, per hiemem *f.* disponat.
Iustum *g.* est vebes octodecim iugero tribui: dis-
pergere autem prius *h.* quam ² arescat, aut ³ iacto
femine. Si haec *i.* omissa sit stercoratio, sequens
est

1. inarguet. Ch. 2. ares. Ch. 3. sic V. et Ch. ia-
ctato. Gr. et Al.

f. Fimum inaret) Colum. II. Disiectum protinus fimum inarari et obrui conuenit, ne solis halitu vires remittat: et vt permixta humus praedicto alimento pinguescat, etc. H.

g. Iustum est) Colum. I. c. Iugerum autem desiderat, quod spissius stercoratur, vebes quatuor et viginti: quod rarius, duo de viginti. Idem L. XI. 2. in Nouembri subdit: Vebes autem stercoris habet modios octoginta. Vebis aliud nihil fuit quam plaustris onus, vne charetée, et quidem quantum protelo boum vehi solet. Cod. Theod. L. XIV. tit 6. leg. I. Cocturibus calcis per ternas vebes singulae amphorae vini praebentur: Vecturariis vero amphora ... A Vecturariis etiam trecentos boues praecipimus dari. H.

b. Priusquam arescat) Ne solis halitu, vt dictum est, vires remittat: Itaque, vt

subdit Colum. I. c. quum in agro disponentur acerui stercoris, non debet maior modus eorum dissipari, quam quem bubulci eodem die possint obruere. Sed disiectum protinus fimum inarari et obrui conuenit, ne Solis halitu vires amittat, et vt permixta humus praedicto alimento pinguescat. H.

i. Si haec omissa sit stercoratio, sequens est prius quam serat ante puluerem) Scribendum coniicio, Si haec omissa sit stercoratio, sequens est prius quam sarriat iactus pulueris. Ducunt me in hanc correctionem verba Columellae L. II. c. 6. Si tamen, inquit, aliqua causa tempestantiam stercorationem facere prohibuerit, secunda ratio est, antequam sarriat, more seminantis ex auariis puluerem stercoris per segetem spargere: si is non erit, caprinum manu iacere, atque ita terram sarculis

est *k.*, prius quam farriat, ¹ auiarii puluere. Quod *l.*
 ut hanc quoque curam determinemus, iustum *m.*
 est singulas vehes fimi denario *n.* ire, in singulas

pecu-
1. ante pluerit. Sed ut. Alii. serat, ante puluerem.
Gr. et Al.

culis permiscere. Ea res laetas segetes reddit. Confir-
mat hoc ipsum Palladius L. X. tit. 1. Sed omnino verba
hic aliquot desiderari videntur, ut Plinio cum utroque
auctore conveniat. Pint.

k. Sequens est.) Secunda stercoratio fiet ante farritionem, iacto puluere ex auiariis. Vide N. et Em. N. XXII. (hic pos) Si haec) In MSS. R. 1. priusquam seriat R. 2. fariat. In editis, priusquam serat, ante puluerem, nulla penitus sententia. At Columella II. 61. Si tamen aliqua causa, inquit, tempestivam stercorationem fieri prohibuerit, secunda ratio est, antequam farrias, more seminantis ex auiariis puluerem stercoris per segetem spargere. Si et is non erit, caprinum manu iacere, atque terra sarculis permiscere: ea res laetas segetes reddit. Quam ob rem non iam vllus de nostra emendatione dubitandi locus, quum haec stercoratio, quae nunc praecipitur, in subsidium sit prioris, quae praetermissa fuerit. Nam quum illa prior peracta iam latatione fieri opportune po-

tuerit, haec quae sequens appellatur, qui fieri tandem possit, priusquam seras?

l. Quod) Quod hoc loco, sed, Coelius ad Ciceronem, Quod non dubito, quin te quoque haec deliberatio sit perturbatura. Aldus in Caesarem.

Quod ut hanc) Hoc est, Sed ut hanc. Cicero, L. XIV. ep. 4. Quod vinam minus vitae cupidus fuissim. H.

m. Iustum est singulas vehes fimi denario ire in singulas pecudes minores, in maiore denas) Lego non denario, sed die tricenno. Columella L. II. c. 15. Parum autem diligentes existimo esse agricolas, apud quos minores singulae pecudes tricenis diebus, minus quam singulas, itemque maiores denas vehes stercoris efficiunt. Pint.

n. Denario) Hoc est venire denario singulas fimi vehes, quas tricenis diebus singulae pecudes minores efficiunt: denario item denas, quas pecudes maiores pariter mense reddunt. Colum. II. 15. Parum autem diligentes existimo esse agricolas, apud quos minores singulae pecudes

pecudes minores: in maiores denas: nisi contingat hoc, male substrauisse pecori colonum ¹ appareat. Sunt qui optime stercoreari putent, sub dio ² nunc retibus o. inclusa pecorum mansione. Ager p. si ³ non stercoreatur, alget: si nimium stercoreatus est, aduritur: satiusque est id saepe, quam supra modum facere. Quo calidius solum est, eo minus addi stercoreis, ratio est.

LIV. Semen r. optimum, anniculum, bimum deterius, trimum pessimum, vltra sterile. Et in vno omnium definita genere ratio est: Quod s. in ima

1. apparet. Dal. 2. cratibus. Vez. quamquam et retibus id fit. sub dio retibus. Gr. et Al. 3. si non fuerit stercoreatus. Ch.

ericenis diebus minus quam singulas, itemque maiores denas vebes stercoreis efficiunt, etc. H.

o. Retibus) Vel, vt fere fit, cratibus. H.

p. Ager) Colum. II. 16. Nec ignorare colonos oportet, sicuti refrigescere agrum, qui non stercoretur: ita peruri, si nimium stercoretur: magisque conducere agricolae frequenter id potius quam immodice facere. H.

q. Quo calidius) Colum. I. c. Nec dubium quin aquosus ager maiorem stercoreis copiam, siccus minorem desideret: alter, quod assiduis humoribus rigens hoc adhibito regelatur: alter, quod per se tepens siccitatibus, hoc assumpto largiore torretur: propter quod nec

deesse ei talem materiam, nec superesse oportet. H.

r. Semen optimum) Haec Theoph. Hist. VIII. II. Eadem habet auctor Geop. II. 14. p. 52. H.

s. Quod in ima) Tractat hoc dilerte Colum. II. 9. Optimam quamque spicam legere oportet . . . et semper quod propter magnitudinem ac pondus in imo subsederit, ad semen reseruandum . . . Neque enim dubium est, ex robusto semine posse fieri non robustum: quod vero protinus exile natum sit, numquam robur accipere manifestum est. Ideoque Virgilius, cum et aliam et hoc de seminibus praeclare disseruit: Vidi ego lecta diu, et multo spectata labore Degenerare tamen, ni vis hu-

mana

ima ¹ area subsedit, ad fermen referuandum est. Id enim optimum, quoniam grauissimum: neque alio modo vtilius ² discernituo. Quae spica per interualla femina habebit, abiicietur. Optimum granum quod rubet, ³ et dentibus fractum, eundem habet colorem: deterius, cui plus intus albi est. Certum u. terras alias plus x. feminis recipere, alias minus. Religiosumque inde primum colonis augurium, quum auidius accipiat, esurire creditur, et comesse fermen. Sationem locis humidis celerius fieri ratio est, ne fermen imbre putrescat: ficis serius, vt pluuias sequantur: ne diu iacens atque non concipiens, euanescat. Itemque festinata satione densum spargi fermen, quia tarde concipiat: ferotina rarum, quia densitate nimia necetur. Artis quoque cuiusdam est, ⁴ spargere x. Manus utique

1. arca. M. 2. dispergiur. M. 3. et dein. M.
4. est, aequaliter spargere. Gr. et Al.

mana quotannis Maxima quaeque manu legeret: sic omnia satis in peius ruere, ac retro sublapsa referri. H.

1. Optimum granum) Colum. II. 9. Granum autem rutilum, si quum diffusum est, eundem colorem interiorum habet, integrum esse non dubitamus. Quod extrinsecus albidum, intus etiam conspicitur candidum, leue ac vanum intelligi debet, etc. H.

u. Certum terras) Theoph. Hist. VIII. 6. H.

x. Plus feminis recipere) Idem c. 6. L. eod. Columel. c. 13. L. II. Dal.

y. Religiosumque inde primum colonis augurium) Scribendum reor, Religiosumque id et pessimum colonis augurium. Theophrastus L. VIII. c. 6. Quamquam dici soleat alius plus alias minus eandem recipere segetem, infaustoque augurio capiant quum plus receperit. Terram enim esurire atque esitare protinus fermen existimant. Addit autem exemplar antiquum verbum videtur; Religiosum id videtur, et pessimum, etc. Pint.

Religiosumque) Ridet id merito Theophr. l. c. H.

z. Aequaliter spargere) Vt in

que congruere debet cum gradu, semperque cum dextro pede. Fit quoque *a.* quorundam occulta ratione, quod fors genialis atque fecunda est. Non transferendum est ex frigidis locis semen in calida, neque ex praecocibus in ferotina: idque in contrarium praecepere quidam falsa diligentia.

LV. Serere ² in iugera *b.* temperato solo iustum est, tritici aut filiginis modios v, farris aut feminis (quod frumenti genus ita *c.* appellamus) x. Hordei vi. Fabae *d.* quintam partem amplius quam tritici: viciae xii. *e.*, ciceris et cicerculae, et pisi, iii. lupini

1. fors. *Ch.* 2. in iugero temperati soli. *Gr. et Al.*

in terram aequali copia cadant, et tempore, tam curiosa in hoc veterum diligentia, ut quae in proiectu vel cornua boum ferirent (*κεράσβολα*) vocabant) existimarent *ἄφορα*, *ἄτελη*, *δύρα*, *ἀτέραμνα*, et minime bonae frugis. Theoph. Plutarchus, Rhodig. c. I. XXX. qua ratione et Plato *κεράσβολον* hominem appellavit horridum, agrestem, inconditum. Hac aequalitate cauent et *ἐπισπορίαν*, malum ingens, quum exceptum iam terrae semen, alterum iniicitur. *Dal.*

a. Fit quoque) Fit ex arte quadam occulta, inditoque a natura solerti membrorum motu, satio laeta et fecunda. *H.*

b. Serere in iugero temperati) Varro c. 44. L. I. Columel. ibid. *Dal.*

Vol. VI.

Serere in iugero) Colum. II. 9. p. 51. *Iugenum agri pinguis, plerumque modios tritici quatuor: modiocris, siue temperati, quinque postulat: adovei modios novem, si est laetum solum, etc.* Idem p. 55. de hordeo: *Iugenum sex modios postulat.* Vide et Varronem de R. R. I. 44. H.

c. Ita appellamus) Appellauimus sane s. 19. H.

d. Fabae) Ita fere Colum. II. 10. p. 57. H.

e. Viciae XII) Subintellige modios, ut in sequentibus. H.

f. Cicerculae etc.) Colum. II. 10. p. 61. *Cicerculae, quae piso est similis, tres modios iugenum implent.* Ac paulo post de cicere p. 61. *Iugero modii tres abunde sunt.* De lupino p. 57. *Iugenum decem modii occupant.* *Et p.*

M

59.

pini x g., lentis III.: sed hanc cum fimo arido feri volunt: erui VI h., filiciae VI i., faseolorum III, pabuli xx. milii, panici sextarios ¹ quatuor. Pingui solo plus, gracili minus. Est et alia distinctio: In denso k., aut cretoso, aut vliginoso solo, tritici aut filiginis modios l. sex: in soluta m, terra nuda, et

I. sex. V.

59. de lente: *Iugerum agri paulo plus quam modius occupat.* Et p. 57. de faseolis idem cum Plinio sentit: de milio quoque, et panico, p. 56. Vide rursus eundem Columellam in Octobri, XI. 2. H.

g. *Lupini X)* Colum. II. 10. de lupino: *Iugerum decem modii occupant.* Et mox de ipso: *Eadem mensura iugerum, vel modio minus quam pbaselum, licet obserere.* H.

b. *Erui VI)* Quinque dumtaxat modios desiderat Pallad. L. II. in Ian. c. 8. de eruo. H.

i. *Siliciae VI.)* Hoc est, feni Graeci. Ita Pallad. l. c. c. 7. p. 39. H.

k. *In denso aut cretoso aut vliginoso solo tritici aut filiginis modios sex.)* Scribo modios quinque. Columella L. II. cap. 9. *Siliginis autem vel tritici, si mediocriter cretosus aut vliginosus ager est, etiam plus, quam ut prius iam dixi, quinque modii ad sationem opus est. At si siccus et resolutus locus est idemque vel pinguis vel exilis est, quatuor:*

Idem error corrigendus paulo post. *Pinz.*

l. *Modios sex)* Vide N. et Em. N. XXIII. (hic coll.) *In denso)* Defendit hanc scripturam librorum omnium mira consensus, contra Pintianum, cui *modios quinque* legi verius videretur, quoniam Columella II. 9. *Siliginis autem, inquit, vel tritici, si mediocriter cretosus, vliginosusque ager est, etiam paulo plus quam, ut prius iam dixi, quinque modii ad sationem opus est. At si siccus et resolutus locus, idemque vel pinguis vel exilis est, quatuor, etc.* Sed suo ipsius telo perimitur Pintianus: nam quum paulo plus quinque modii Columella exposcat: mox vero Plinius inter quatuor et sex pro ratione sationis modum definiendum pronunciet, quis non intelligit *modios sex* hoc loco scribi oportuisse? H.

m. *In soluta terra et nuda et sicca et laeta)* Duo illa verba, et nuda non sunt in vetere exemplari. *Pinz.*

et sicca, et laeta, quatuor. ¹ Macies *n.* enim soli, nisi rarum culmum habeat, spicam minutam facit et inanem. Pinguia arua ² ex vno semine fruticem numerosum fundunt, densamque segetem e raro semine emittunt. Ergo inter quatuor et sex modios pro natura soli, alii quinque non minus feri, pluresue praecipiunt: item in confito, aut cliuoso, ³ vt in macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere custodiendam; Segetem *o.* ne defruges. Adiecit ⁴ iis Accius in Praxidico, vt fere-retur, quum Luna esset in Ariete, Geminis, Leone, Libra, Aquario. Zoroastres Sole duodecim partes Scorpionis transgresso, quum Luna esset in Tauro.

M 2

LVI.

1. sic ex MSS. em. Hard. Macrum enim solum nisi rarum. Ch. macies enim soli maior si Gr. et Al. 2. sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. ex vna seminis radice. Gr. et Al. 3. aut in Dal. 4. iis Accius. V. his Artius. Ch.

n. Macies enim) Colum. II. 9. Et e contrario macer locus tantundem seminis poscit. Nam nisi rare conferitur, vanam et minutam spicam facit. At vbi ex vno semine pluribus culmis fruzicauit, et ex rara segete densam facit. H.

o. Segetem ne defruges) Cato c. 5. Vbi et Fulu. Vrs. varias affert lectiones, praesentique consimilem ex Columel. Dal.

Segetem ne defruges) Cato de R. R. I. 5. Segetem ne defruget: nam id infelix est. Defrugare segetem videtur, in-

quit Hermolaus, qui vel nimia fetura exinanivit agros, vel per inscitiam, aut negligentiam perdit. MSS. quidem omnes, defruges, praese ferunt. At Catonis, vt quidam aiunt, antiqui libri, defrudet. Atque vt defrudat, siue defraudat genium suum homo, qui sibi non indulget, et misere viuit, et tamquam demenso suo detrahit: idem facit, inquit, qui segeti et agro culturam et opera iusta non tribuit: sed vel de aratione, vel laetamine, vel se-mente, deducit. H.

LVI. Sequitur huc dilata et maxima indigens cura de tempore fruges ferendi quaestio, magna- que ex parte ratione siderum connexa. Quamobrem sententias omnium in primis ad id pertinen- tes exponemus. Hesiodus, qui princeps omnium de agricultura praecepit, unum tempus ferendi tra- didit a Vergiliarum occasu. Scribebat enim in Boeotia Helladis, ubi ita p. feri diximus. Inter di- ligentissimos convenit, ut in alitum quadrupedum- que genitura, esse quosdam ad conceptum impetus et terrae: Hoc Graeci ita definiunt: quum sit cali- da et humida. Virgilius q. triticum et farra Vergi- liarum occasu feri iubet, hordeum r. inter aequi- noctium autumnii et brumam: viciam s. vero, fa- seolos et lentem, Bootae occidente: Quo fit, ut horum

I. prima hominum. Cb. in emend.

p. Ita feri diximus) Initio
f. 10. H.

q. Virgilius) Et eum sequu-
tus Colum. II. 8. p. 50. Pla-
cet nostro poetae ad oreum, ar-
que etiam triticum, non ante
seminare, quam occiderint
Vergiliae: quod ipsum nume-
ris sic edisserit: At si triti-
ceam in messem, robustaque
farra, Exercebis humum, so-
lisque instabis aristis: Ante
tibi Eoae Atlantides abscon-
dantur. Absconduntur autem
altero et trigesimo die post au-
tumnale aequinoctium, quod
fere conficitur nono Calend.
Octobris etc. H.

r. Hordeum inter) Virg.
Georg. II. 208. Libra die
somniaque pares ubi fecerit be-

gas, Et medium luat atque
umbris iam dividet orbem:
Exercete viri tauros, ferite
bordea campis, Usque sub ex-
tremum brumae intractabilis
imbrem. H.

s. Viciam vero) Idem v.
227. Si vero viciamque se-
res, vilemque faselum, Nec
Pelusiaca curam aspernabere
lentis: Haud obscura cadens
mittet tibi signa Bootes: In-
cipe, et ad medias sementem
extende pruinas. Hoc est ab
occasu Bootae ad brumam
usque feri viciam, lentem, faselus
potest. Bootae porro occa-
sum; arcturi intelligo, quae
stella in Bootae est. Dicemus
de occasu eo f. 74. H.

horum siderum aliorumque exortus *t.* et occasus
 digerendi sint in suos dies. Sunt qui et ante Ver-
 giliarum occasum feri iubeant, dumtaxat in arida
 terra, calidisque prouinciis: Custodiri *u.* enim se-
 men, corrumpente *x.* humore, et a proximo im-
 bre

M 3

bre

2. dirigendi. Cb.

t. Exortus et occasus, etc.)

Hieme sicca et suda, vere
 pluuio et humido secun-
 dam segetem esse monstat
 hoc carmen veteris poetæ
 apud Festum: Hiberno pul-
 uere, verno luto, grandia far-
 ra Camille metes. Expressit
 et Virgilius illam sententiam
 his versibus: — hiberno lae-
 zissima puluere ferra, Laetus
 ager, nullo tantum se Moesia
 cultu lactat, et ipsa suas mi-
 rantur Gargara messes. Ca-
 to: Agro sicco per sementim,
 laeto per ver. Plutarchi in
 Quaest. nat. διὰ τί λέγεται,
 σίτον ἐν πηλῶ φύτευετε,
 τὴν δὲ κριθὴν ἐν κόποι; Ra-
 tio est, quod πυρφόρος χω-
 ρα πίων καὶ βαθεῖα, κριθο-
 φόρος δὲ μάλλον λεπτόγυως.
 Camillus, πᾶσι ἀμφιθαλῆς,
 puer patrimus matrimusque.

Dal.

u. Custodiri enim semen
 corrumpente humore, et a pro-
 ximo imbre vno die erumpere)
 Scribo, custodiri enim semen
 incorruptum vt horreo, et a
 proximo imbre, etc. Colum-
 mella L. II. c. 8. Sed si quod
 euenit, nonnumquam feri sunt

imbres, quamuis sicienti solo
 recte semen committitur: id-
 que etiam in quibusdam pro-
 uinciis vbi status caeli talis est,
 vsurpatur. Nam quod sicco
 solo ingestum et innocatum
 est, perinde ac si repositum in
 horreo non corrumpitur: at-
 que vbi venit imber, multo-
 rum dierum sementis vno die
 surgit. Pintian.

Custodiri) Custodiri enim
 in arida terra semen, quem-
 admodum e contrario humo-
 re corrumpitur. H.

x. Corrumpente humore)

Quod alioqui ab humore
 corrumperetur. Sunt haec
 apud Colum. II. 8. Si feri
 sunt imbres, quamuis sicienti
 solo recte semen committitur:
 idque etiam in quibusdam pro-
 uinciis, vbi status caeli talis
 est, vsurpatur. Namque quod
 sicco solo ingestum et innoca-
 tum est, perinde ac si repo-
 situm in horreo, non cor-
 rumpitur. Atque vbi venit
 imber, multorum dierum se-
 mentis vno die surgit. Eo-
 dem fere sensu legi hic pos-
 set, non corrumpente humore.
 H.

bre vno die erumpere. Alii statim ab occasu Vergiliarum sequi imbres, a septimo fere die. Aliqui in frigidis ab aequinoctio autumni: in calidis serius, ne ante hiemem luxurient. Inter omnes *y.* autem conuenit circa *z.* brumam ferendum non esse, magno argumento: quoniam ¹hiberna semina, quum ante brumam ²sata sint, septimo die erumpant: si post brumam, vix quadragesimo. Sunt *a.* qui properent, atque ita pronuncient, festinatam sementem saepe decipere, serotinam semper. E contrario alii, vel vere potius ferendum, quam ³malo autu-

- I.** *Abundare hanc dictionem autumnat Ful. Vrsin. ad Varr. pag. 46.* 2. *sic ex MSS. em. Hard. sata sunt. M. nata sint. Gr. et Al.* 3. *sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. quam male in autumno. Gr. et alii.*

y. Inter omnes (autem conuenit circa brumam ferendum non esse) Legendam videtur alterutro modo, aut, citra brumam ferendum esse aut ultra brumam ferendum non esse. M. Varro L. I. c. 34. Post brumam nisi qua necessaria causa coegerit non serere: quod tantum interfit, ut ante brumam sata quadragesimo die vix exeant. Pint.

z. Circa brumam) Vide N. et Em N. XXIV. (paulo post) Tradita haec maxima ex parte et a Varrone de R. R. I. 34. Circa) Emendat hunc locum Fulu. Vrsin. in Nott. ad Varr. p. 46. ac citra brumam, ex Varrone de R. R. I. 34 legi praecipit. At quidquid demum aut senferit Varro, aut sen-

tire porro debuerit, defendit egregie librærum omnium constantem scripturam Columellae locus e L. II. 8. Quod sit seminandi tempus p. 50. Sic enim seruant, inquit, prudentes agricolae, ut quindecim diebus prius quam conficiatur bruma, totidemque post eam confectam, neque arent, neque vitem, aut arborem putent, etc. Idem Varro I. 35. diebus ante et post brumam quindecim, quidquam feri vetat, praeter vltimos. H.

a. Sunt qui properent) Colum. de R. R. XI. 2. Sed tum omnia in agricultura strenue facienda sunt, tum maxime sementis. Verus agricolarum prouerbiū: Maturam sationem saepe decipere solere:

autumno. Atque vbi fuerit necesse, inter Fauonium *b.* et vernum aequinoctium. Quidam omiffa ¹ caeleffi cura, vt inutili, temporibus definiunt. Vere *c.* linum, et avenam, et papauer: atque vti nunc ² etiam Transpadani feruant, vsque in Quinquatrus *d.*: fabam, filiginem ³ Nouembri mense: far Septembri extremo vsque in Idus Octobris. Alii post hunc diem in Calendas Nouembris. Ita his nulla naturae cura est: illis nimia, et ideo caeca subtilitas: quum res inter rusticos geratur, literarumque expertes, non modo fiderum. ⁴ Et confitendum est, caelo maxime constare ea: quippe Virgilio iubente praedisca ventos ante omnia, ac fiderum *e.* ⁵ mores: ⁶ neque aliter, quam nauigantibus, feruari. Spes ardua et immensa, misceri pos-

M 4

se

1. cael. subtilitate, temp. ferunt. *Cb.* 2. etiam in *Cb. d.* 3. Nouembre. *Cb.* 4. sed conf. *V.* 5. moras, *V.* 6. non aliter. *Gr. et Al.*

solere: seram numquam, quin mala sit. H.

b. Inter Fauonium) Spirare is incipit circa 7. aut 8. Februarii. Lugdunenses vocant le vent fudillet, quod arborum folia eliciat. Dal.

Inter Fauonium) Quo tempore Fauonii spirent, diximus L. II. 47. H.

c. Vere linum) Virg. tamen Georg. I. 212. lini ac papaueris sationem autumnno adiudicat. H.

d. In Quinquatrus) Celebrantur in honorem Mineruae per quinque dies eae feriae, XV. Calend. April.

Postremès dies Tubilustriam vocabatur. *Dal.*

Quinquatrus) Dies festus Mineruae fuit: sic dictus, quod esset post diem quintum Idus Martias, hoc est, XIV. Cal. Aprilis. Vide Voss. in Etymol. De his multa Ouidius Fastor. III. 810. Festus verbo, Quinquatrus, aliique. H.

e. Ac fiderum mores) Locus Virgilii est Georg. I. 204. Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis Haedorumque dies seruandi, et lucidus Anguis, Quam quibus in patriam ventosa per aequora ventis

se *f.* caelestem diuinitatem imperitiae: sed ¹ tentanda tam grandi vitae emolumento. ² Prius tamen fideralis difficultas, quam sensere etiam periti, subiicienda contemplationi est: quo ³ deinde laetior mens discedat a caelo: et ⁴ facta sentiat, quae futura praenosci non possint.

LXVII. (XXV.) g. Primum omnium dierum ipsorum anni solisque motus prope inexplicabilis ratio est. Ad **CCCLXV.** adiiciunt etiamnum ⁵ intercalarios *h.* diei noctisque quadrantes. Ita fit, vt tradi non possint certa siderum tempora. Accedit confessa rerum obscuritas, nunc praecurrente *i.*, nec

- pau-
1. *contemplanda tamen. M.* 2. *Plus. M.* 3. *sic ex MSS. em. Hard. conf. M. et Cb. quod deinde. Gr. et Al.* 4. *feta. Cb.* 5. *intercalarios. M.*

ctis Pontus, et ostriferi fauces tentantur Abydi. H

f. Misceri posse caelestem diuinitatem imperitiae) Ad-dendum verbum rusticae, ex codice scripto, imperitiae rusticae. Pintian.

g. Ad Insc. digestio siderum in) Columel. c. 2. L. II. Dal.

h. Intercalarios) Dies intercalarius is est, qui quarto cuique anno vertenti accessit, quem sex horae appendices quater ductae, hoc est, diei vnus quadrans, seu quarta pars quater repetita colligit. H.

i. Nunc praecurrente) Nunc maturius et ante sui sideris tempus, ortumue et occasum, hiberna, aestiuaque, ac cetera ei deinde

tempestates anteuertunt: id quod Graeci προχειμασι: nunc tardius eadem alio anno recurrunt, quod επιχειμασι, vel vt alii μεταχειμασι vocant. Festus, Paulusue: Praesiderare dicitur, quum maturius hiberna tempestas mouetur, quasi ante sideris tempus. Vegetius, IV. 40. Aut enim circa diem statutum, aut ante, vel postea, tempestates fieri, comperitum est: vnde praecedentes, προχειμασι: nascentes die solemni, επιχειμασι: subsequentes μεταχειμασι, Graeco vocabulo nuncupauerunt. Eleganter Colum. in Praef. Neque enim semper eundem caelum et annus velut ex praescripto habitum gerunt: nec omnibus annis eodem

paucis diebus, tempestatum ¹ significatu, quod ² προχειμάσων. Graeci vocant: nunc postueniente, quod ³ επιχειμάσων: et plerumque alias citius, alias tardius caeli effectu ad terram deciduo: ⁴ vulgo *l.* serenitate reddita, confectum sidus audimus. Praeterea quum omnia haec stasis sideribus caeloque affixis consent, interueniunt *m.* ⁵ motu stellarum grandines, imbres, et ipsi non leui effectu, vt docuimus *n.*, turbantque conceptae spei ordinem. Idque ne nobis tantum putemus accidere, et reli-

- qua
 1. *significatione. M.* 2. *prochimazin. Gr.* 3. *epi-
 chimazin. Gr.* 4. *sic ex MSS. em. Hard. conf. M.*
unde vulgo, Gr. et Al. 5. *motus stel. grandinum,
 imbrium. M.*

dem vultu venit aestas, aut hiems, etc. H.

k. Quod προχειμάζειν Graeci vocant) Non aliter confectum sidus dici solebat, quam vbi tempestat, quae fideris erat effectus, deciderat, ac defaueuerat, etc. επιχειμάζειν vocat quum tempestataris significatio, post sidus venit. *Salmasius* pagina 425. b. Quod προchimazin Graeci vocant) Προχειμάζειν Festus dicit praefiderare, quum maturius et ante fideris tempus hiberna tempestat praecurrit: επιχειμάζειν, quum post venit. Itaque quum a sideribus oriri videntur tempestat, vbi hae praeteriere et sua coelo reddita est serenitas, confectum sidus dicitur. *Tuneb. cap. 10. L. III. Aduers. confectum sidus* et auctor posthac dicit

c. 28. quum Solstitium peractum est, et supra c. 41. L. II. *Dal.*

1. *Vulgo serenitate*) Quum a sideribus oriri tempestat, vbi hae praeteriere, et sua caelo reddita serenitas est, tunc sidus confectum dicitur. H.

m. *Interueniunt motu stellarum grandines*) Lege, *Interueniunt motus stellarum, grandinum, imbrium, et ipsi non leui effectu.* interueniunt motus stellarum, qui et ipsi non leuem effectum habent grandinum et imbrium: nam licet fiderum motus maiore effectu sint, non leui tamen et ipsi sunt stellarum motus, in excitandis imbris et grandinibus. *Salmas. pag. 426. a.*

n. *Vt docuimus*) L. XVII. 2. H.

qua fallit animalia sagaciora *o.* circa hoc, vt quo vita eorum constet: aestiuasque alites praeposteri aut praeproperi rigores necant, hibernas aestus. Id eo *p.* Virgilius errantium quoque siderum rationem ediscendam praecipit, admonens obseruandum frigidae Saturni stellae transitum. Sunt qui certissimum veris indicium arbitrentur ob infirmitatem animalis, papilionis prouentum. Id eo *q.* ipso anno, quum commentaremur haec, notatum est, prouentum *r.* eorum ter repetito frigore extinctum, aduenasque *s.* volucres a. d. vi. Calendas Februarii ¹ spem veris attulisse, mox saevissima hieme confictatas. Res anceps: primum, omnium a caelo peti legem: deinde eam argumentis *t.* esse quaerendam. Super omnia est mundi *u.* ² conuexitas, terrarumque globi differentia, eodem sidere alio tempore aliis aperiente se gentibus: quo fit *x.* vt causa eius non iisdem diebus vbique valeat. Addidere difficultatem et auctores diuersis in locis obseruando,

MOX

1. *speciem. V.* 2. *sic ex MSS. em. Hard. conf. M. conuexitate. Gr. et Al.*

o. Sagaciora) In eo praesensionem genere alioqui sagacissima. H.

p. Ideo Virgilius) Georg. I. 335. Hoc metuens, caeli menses et sidera serua: Frigida Saturni quo sese stella receperet, etc. H.

q. id eo ipso anno) Urbis DCCCXXX. vt diximus L. XIV. 5. H.

r. Prouentum eorum ter repetitio frigore extinctum) Elegantius et magis ex consuetudine Pliniana casu au-

ferendi, prouentis eorum ter repetito frigore extincto, et verba quae paulo ante praecedunt, Ob infirmitatem animalis, non esse Pliniana existino, sed expositionem super verbum extincto. Pint. *s. Aduenasque volucres*) Hirundines. H.

t. Argumentis) Certis signis. H.

u. Mundi) Caeli. H.

x. Quo fit vt causa eius) Vis eius et efficientia. H.

mox etiam in iisdem diuersa prodendo. Tres *y.* autem fuere sectae: Chaldaea *z.*, Aegyptia, Graeca. His addidit apud nos quartam Caesar *a.* Dictator, annos ad Solis cursum redigens singulos, Sotigene perito scientiae eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea comperto *b.* errore correcta est: ita ut

XII.

y. Tres autem fuere) Apud Chaldaeos Astrologiae inuentorem fuisse Abrahamum, auctor est Eusebius Praep. IX. 17. p. 419. et Berofus apud ipsum c. 16. De Chaldaeis, Aegyptiisque Cicero de Diuin. l. n. 93. Aegyptii et Babylonii in camporum patentiū aequoribus habitantes, quum ex terra nihil emineret, quod contemplationi caeli officere posset, omnem curam in siderum cognitione posuerunt. Graeci ab utraque gente Calendaria et *ἡμερολόγια* accepere. Sic enim Theon de iis scribit, in *Διοσημεία* Arati: Ἐδέξαντο δὲ αὐτὰ Ἕλληνας παρὰ Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων.

Chaldaica anni forma, eadem ac Iudaica est. De Aegyptia autem et Graeca vetere, vide Herodotum l. II. N. IV. H.

z. Chaldaea, Aegyptia, Graeca) Vitruu. cap. 7. lib. IX. Cic. l. I. de diuinat. Dalec.

a. Caesar dictator) Suet. in Iulio c. 40. Fastos correxit, iam pridem vitio Pontificum, per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neque

messium feriae aestati, neque vindemiarum autumnō competerent, annumque ad cursum Solis accommodauit, ut CCCLXV. dierum esset, et intercalario mense sublato unus dies quanto anno intercalaretur, etc. H.

b. Comperto errore) Haec quae angustiore sermone Plinius contraxit, fusius a Macrobio explicantur, Sat. I. toto c. 14. p. 255. Sacerdotes, inquit, sibi errorem nouum ex ipsa emendatione fecerunt. Nam quum oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoque anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare, illi quarto non peracto, sed incipiente intercalabant. Hic error sex et triginta annis permansit; quibus annis intercalari sunt dies duodecim, quum deberent intercalari nouem. Sed hunc quoque errorem sero deprehensum correxit Augustus: qui annos duodecim sine intercalari die transigi iussit: ut illi tres dies, qui per annos triginta et sex vitio sacerdotalis festinationis excreuerant, sequentibus

XII. annis continuis non intercalaretur *c.*, quia
 1 ceperat sidera annus morari, qui prius antecede-
 bat. Et Sofigenes ipse trinis commentationibus,
 quamquam diligentior 2 ceteris, non cessauit tamen
 addubitare, ipse semet corrigendo. Auctores pro-
 didere ea, quos praetexuimus *d.* volumini huic, ra-
 ro vllius sententia cum alio congruente. Minus
 hoc in reliquis mirum, quos diuersi 3 excusauerint
 tractus. Eorum qui in eadem regione discedere,
 vnam discordiam ponemus exempli gratia: Occa-
 sum matutinum Vergiliarum Hesiodus (nam huius
 quoque nomine exstat Astrologia) *e.* tradidit fieri,
 quum aequinoctium autumnii conficeretur: Thales
 vigesimo quinto die ab aequinoctio, Anaximander
 vigesimo nono: Euctemon *f.* XLVIII. Nos se-
 que-

- I. ceperant sidera annum. V. 2. sic ex MSS. em.
 Hard. conf. Ver. diligentior esset ceteris. Gr. et Al.
 3. excusauerunt. M.

bus annis duodecim, nullo die
 intercalato, deuorarentur.
 Post hoc unum diem, secun-
 dum ordinationem Caesaris,
 quinto quoque incipiente an-
 no intercalari iussit: et omnem
 hunc ordinem aereae tabulae
 ad aeternam custodiam incisione
 mandauit. Iisdem paene
 verbis rem narrat Solin. c.
 I. p. 5. Vide ap. Petau. de
 doct. temp. IV. 3. p. 319.
 diagramma, in quo bissextiles
 dies tam vitiosi, quam
 emendati apertissime subii-
 ciuntur oculis. H.

c. Non intercalaretur) De
 hac obseruatione vide Alex.

ab Alex. cap. 23. lib. III.
 Dalec.

d. Quos praetexuimus) Su-
 pra N. V. H.

e. Astrologia) Laudatur
 hic Hesiodi liber a Theone,
 et vocatur Ἀστρολογική Βίβλος;
 idque Hesiodi genuinum
 opus fuisse Callimachus do-
 cet in Epigrammate, quod
 exstat in Arati vita, quam
 Petauius edidit in Vranolo-
 gio, p. 270. De hac Hesio-
 di, Thaletisque et Anaxi-
 mandri sententia eundem
 Petauium consule, Varr. Diff.
 in Vranol. II. 9. p. 97. H.

f. Euctemon) Εὐκτῆμων,
 De eo in auctorum Indice.
 Sic

quemur obseruationem Caesaris: ¹ maxime *g.* haec erit Italiae ratio. Dicemus tamen et aliorum placita: quoniam non vnus terrae, sed totius naturae interpretes sumus: non auctoribus positis, (id enim verbum est) sed regionibus: ² legentes tantum meminere, breuitatis gratia, quum Attica nominata fuerit, simul intelligere Cycladas insulas: quum Macedonia, Magnesium, Thraciam: quum Aegyptus, Phoenicem, Cyprum, Ciliciam: quum Boeotia, Locridem, Phocidem, et finitimos semper tractus: quum Hellespontus, ³ Cherronesum, et continentia vsque Atho montem: quum Ionia, Asiam, et insulas Asiae: quum Peloponnesus, Achaia, et ad ⁴ Hesperum *h.* iacentes terras. Chaldaei Assyriam et Babyloniam demonstrabunt. Africam, ⁵ Hispanias, Gallias fieri non erit mirum. Nemo enim obseruauit in iis, qui siderum proderet exortus. Non tamen *i.* difficili ratione dignoscen-

- i.* maximeque. Gr. *2.* sic ex MSS. em. Hard. conf.
Ver. ut legentes. Gr. et Al. *3.* Cherronesum. M.
4. vesperam. M. *5.* Hispaniam. M.

Sic libri omnes. Perperam Eudaemon reponere nititur Pithoeus, Aduu. II. 13. p. 434. H.

g. Maximeque haec erit Italiae ratio, dicemus tamen et aliorum placita. Id quoniam non vnus, etc.) Dele coniunctionem que, et pronomen *id*, ex Vet. lectione. Pint.

b. Et ad Hesperum) Elydem, Arcadiam, Messeniam. H.

i. Non tamen) Tamen in

promptu ratio est, qua id noscatur, per segmenta scilicet et circulos, ut est a nobis libro sexto extremo traditum: unde et caeli habitus, et positio non gentium modo, sed quod maioris diligentiae est, singularum urbium, cognoscitur. Assumpta enim per Africam exempli gratia, aliasue terras, quas obseruator adierit, conuexitate circuli, hoc est, delecto segmento, vel ex gnomone, vel ex quantitate

scuntur in illis quoque terris digestionem circularum, quam in sexto volumine fecimus: I qua cognatio caeli, non gentium modo, verum urbium quoque singularum intelligitur, nota *k.* ex his terris, quas nominauimus, sumpta conuexitate circuli, pertinentis ad quas quisque quaeret terras, et ad earum siderum exortus, per omnium circularum pares umbras. Indicandum et illud, tempestates ipsas ardores suos *l.* habere quadris annis: et easdem non magna differentia reuerti ratione Solis: octonis vero augeri easdem, centesima reuolvente se Luna,

LVIII. Omnis autem ratio obseruata est tribus modis: exortu siderum, occasuque, et ipsorum

tem-

i. quoniam cognitio. *M.*

te diei et noctis: regionem deinde vel urbem desumer, paribus umbris respondentem: unde pares colliget siderum ortus atque occasus. *H.*

k. Nota ex his terris quas nominauimus, sumpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quisque quaeret terras, et ad earum siderum exortus) Scribo, Ergo ex his terris, quas nominauimus, sumpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quisque quaeret terras, iidem erunt siderum exortus, ex eodem. *H.*

l. Ardores suos habere quadris annis) Legendum reor cardines, non ardores, ut paulo post: *Cardo temporum*

quadrivaria anni distinctione constat. *Pint.*

Ardores suos) Regressus, ac vices maiori cum vi et efficientia Id ex Eudoxi manasse schola ipse antea prodidit II. 48. Redire vices easdem tempestarum, annorum quaternum circuitu, videtur etiam sensisse Columella III. 6. extremo: Quo tempore, inquit, sol in eandem partem signiferi per eosdem numeros redit, per quos cursus sui principium ceperat: quem circuitum meatus diuum integrorum mille quadringentorum sexaginta unius ἀπὸνὰτάσασιν vocant studiosi rerum caelestium. *H.*

temporum cardinibus *m.* Exortus occasusque binis modis intelliguntur. Aut *n.* enim aduentu Solis occultantur stellae *o.* et conspici desinunt, aut eiusdem abscessu proferunt se. Emersum *p.* hoc melius, quam exortum consuetudo dixisset: et illud occultationem potius, quam occasum. Alio modo *q.*, quo die incipiunt apparere vel desinunt, oriente Sole, aut occidente, matutini vespertinae

cogno-

i. cum die. Pint.

m. Cardinibus) Solstitiis et aequinoctiis, *Dalec.*

Cardinibus) Qui cardines anni vocentur, mox aperit. *H.*

n. Aut enim aduentu) Aut aduentu solis orientis, occultantur stellae, nec tam is occasus stellarum, quam occultatio dici debet. Aut eiusdem solis occidentis abscessu proferunt sese stellae omnes, immenso illo caeli tractu quem cernimus: atque is emerfus potius quidam dici debet, quam exortus. Nihil dum Plinius hoc loco de ortu matutino vespertinoque stellarum, seu vero, seu heliaco, et appa-
rente: quamquam ita visam viris alias eruditis. Quum nihil aliud velit auctor, quam quod L. II. dixit s. II. *affixas caelo stellas solis fulgore non cerni interdum.* Neque in tota hac concertatione subtilitatem nimiam af-

fert, quum, ut ipse praemonuit, s. 56. res inter rusticos geratur, litterarumque expertes. *H.*

o. Stellae) Quae illius exortum praecesserant. Occasus hic est Heliacus. *Dal.*

p. Emersum) Hic est ortus Heliacus. *Dal.*

q. Alio modo) Exortus et occasus dicuntur cosmici Astrologis. *Dal.*

Alio modo) Hic alter modus ortus occasusque stellarum, bifariam diuiditur. Ortus matutinus dicitur, quum apparere stella incipit, paulo ante Solis ortum horizontem superans. Ortus vespertinus, quum occidente Sole ab horizonte ortivo stella emergit. Occasus matutinus, quum stella infra occiduum horizontem conditur, sole exoriente. Occasus vespertinus, quum paulo post Solis occasum, in eundem occiduum horizontem, demergitur. *H.*

cognominati, prout ¹ alterutri eorum mane vel crepusculo contingit. Dodrantes *r.* horarum quum minimum interualla ea desiderant ante Solis ortum, vel post occasum, vt aspici possint. Praeter ea *s.* bis quaedam exoriuntur et occidunt. Omnifque sermo de his est stellis, quas adhaerere caelo diximus.

LIX. *Cardo t.* temporum quadripartita anni distinctione constat, per incrementa lucis. Augetur haec a bruma, et aequatur noctibus verno aequinoctio diebus *xc.* horis tribus. Deinde *u.* superat noctes

I. *Alteruter. M.*

r. Dodrantes) Tres horae quadrantes. H.

s. Praeterea bis quaedam) Vt Arcturus Maii idibus, Iuniique, occidit matutino, vt dicitur f. 69 Aquila bis exoritur, vt dicemus f. 69. H.

t. Cardo temporum) Cardinem vocat, vnde anni quarta quaeque pars incipit: ver, aestas, etc. H.

u. Deinde superat) Vide N. et Em. N. XXV. (hic coll) *Deinde*) Ita libri omnes, etiam manu exarati: sed manifestissimo mendo locus hic tenetur. Desideratur enim interualli circumscriptio, quod a solstitio aestiuo ad autumnale pertinet. Legendum itaque: *diebus XCIII. boris duodecim: et inde minuitur diebus XCII. boris duodecim, vsque ad aequinoctium autummi.* Nam tria inter-

ualla, quae in vulgatis libris exprimuntur, dies conficiunt 262. horas 18. Ea detracta de diebus 365. $\frac{1}{4}$ residuos faciunt dies 92. horas 12. Quare ex mente Plinii Iulius Caesar annua haec interualla descripsit: Ab aequinoctio verno ad solstitium dies 93. horas 12. A solstitio ad aequinoctium autumnale d. 92. h. 12. A bruma ad vernal aequinoctium, d. 90. h. 3. Quod si aequinoctium vernal statuat in XXV. Martii, vt Columella Pliniusque asseuerant, additis diebus 93. calculus desinet in 25. Iunii, $\frac{1}{2}$. Ab eo die exclusiue, ad aequinoctium autumnale, quod conicietur in 26. Septembris, dies 92. horae 12. A die 26. Septbr. ad brumam in 24 Decembr. $\frac{1}{2}$ dies

noctes ad solstitium diebus *x. xciii.* horis duodecim, vsque ad aequinoctium autumnii. Et tum aequata die procedit ex *y.* eo ad brumam diebus *Lxxxix.* horis tribus. Horae nunc in omni accessione aequinoctiales *z.*, non cuiuscumque diei significantur: omnesque eae differentiae fiunt in octauis

89. horae tres: vt inde exclusiue ad vernum aequinoctium *25.* Martii $\frac{1}{2}$ dies reliqui sint *90.* $\frac{1}{4}$ minima aliqua diuersitate neglecta. Ita ferè Petau. Varr. diff. II. 5. p. 81. et Riccioli Almag. T. I. L. III. 135. H.

x. Diebus 93. horis 12. vsque ad aequinoctium autumnii. Et tum aequata die) Scribe, diebus *92. horis 12.* Deinde diminuitur vsque ad aequinoctium autumnii diebus *91. horis 12.* Et tum aequata, etc. tum ex Plinio ipso hoc praesenti libro infra, numerante ab aequinoctio verno ad solstitium dies *91.* et a solstitio ad aequinoctium autumnale *92.* tum ex ratione calculi id deposcente. *Pinr.*

y. Procedit ex eo ad brumam diebus 89. horis 3.) Scribendum *92.* non *89.* alioqui non efficitur debita summa dierum anni *365.* et horarum *7.* ad stipulante etiam mox Plinio ipso. *Dal.*

z. Aequinoctiales) Duodecim, in quas diem prisci

Romani diuiserunt, quod vt Gal. scribit L. de peccatorum cuiusque cognitione, numerus ille sit commodissimus, quia dimidium contineat, duplum, quartum, sextum, duodecimum, quae nullus alius, vsque ad vigesimum quartum. Quamobrem in herciscunda haereditate, ponderibus et mensuris, potius quam alius quibus vsurpatus est Magius c. 15. V. *Dal.*

Aequinoctiales) Graeci ισημερινας vocant, horas inter se aequales, cuiusmodi sunt aequinoctiali die: quum hora quaelibet diurna cuiuslibet nocturnae per se est aequalis. Aliae praeterea sunt Inaequales dictae, et Temporales, quarum quaelibet duodecima pars est diei cuiusuis, noctisue, seu breuior illa, seu longior sit. Harum in Italia hodieque vsus. Ex dierum noctiumque inaequalitate, bruma vel solstitio, die vel nocte, horarum huiuscemodi inaequalitas oritur. H.

octauis *a.* partibus signorum. Bruma Capricorni, a. d. ¹ VIII. Calendas *b* Ianuarii fere: aequinoctium vernum, Arietis: solstitium, Cancrī: alterumque aequinoctium, Librae: qui et ipsi dies raro non aliquos tempestatum significatus habent. Rursus *c.* hi cardines singulis etiamnum articulis *d.* temporum diuiduntur, per media omnes dierum spatia. Quoniam inter solstitium et aequinoctium autumnī, Fidiculae *e.* occasus autumnum inchoat *f.* die XLVI.

At

1. XVIII. Dal. ad VIII. Cal. Gr. et Al.

a. In octauis partibus) Quum sol octauum signi cuiuspiam gradum perlustrat. Verum quum priscais illis scriptoribus visum est cardines annuos, non in signorum initiis, sed in octauis partibus statuere: non tam eos ad exacta solis aequinoctia, solstitiaue, respexisse arbitror, quam vti populo seruirent, cui accommodata magis ea ratio fuit, ad tempestatum significatus: quod non in ipso praecise signi capite, sed aliquantum in eo spatio prouectus vim suam efficientiamque monstraret. Audi Colum. IX. 14. *Nec me fallit Hipparchi ratio, quae docet solstitia et aequinoctia, non octauis, sed primis partibus signorum confici. Verum in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi et Metonis, antiquorumque faustos Astrologorum, qui sunt aprati publicis sacrificiis:*

quia et notior ista vetus agricolis concepta opinio, etc. H.

b. A. d. VIII) Hoc est, ante diem octauum Cal. Ita Sosigenes Solis ingressum in Arietem, VIII. Cal. Apr. seu XXV. Martii: in Capricornum, VIII. Cal. Ian. seu XXV. Dec. et sic de aliis constituendum censuit: quod quamobrem ita censuerit, explicat erudite Petauius, de doctr. temp. IV. 27. p. 369. Verus tamen et *ἀκριβῆς* Solis ingressus non in hos dies incidit. H.

c. Rursus hi cardines) Hae quatuor anni partes interuallis aliis et sectionibus singulae diuiduntur. H.

d. Articulis temporum) Interuallis et sectionibus temporum. Varro a cap. 27. ad 37. L. I. Dal.

e. Fidiculae occasus autumnum inchoat die 45.) Verror lectio quorundam exemplarium 46. Nam a solstitio ad aequi

At ab aequinoctio eo ad brumam, Vergiliarum g. matutinus occasus hiemem *h.* die XLIV. Inter brumam et aequinoctium die XLV. flatus Fauonii vernum tempus. Ab aequinoctio *k.* verno initium aestatis *l.* die XLVIII. Vergiliarum ² exortu matuti-

N 2 no

1. XLIII. Gr. et Al. 2. sic ex MSS. em. Hard. ex-
ortus matutinus. Gr. et Al.

aequinoctium autumnii dies sunt 92. et statim ante dixit: Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis temporum diuiduntur per media omnes dierum spatia. Pint.

f. Inchoat die XLVI) Ita MSS. R. Colb. alique: sic quoque ratione calculi exposcente. Colum. IX. 2. Pri- die Idus Augusti, Fidis occidit mane, et Autumnus incipit. H.

g. Vergiliarum matutinis occasus hiemem die 43.) Lego 44. ex ipso Plinio L. II. 27. Post id aequinoctium diebus fere quatuor et quadraginta Vergiliarum occasus hiemem inchoat. Repetit hoc ipsum libro praesenti, infra. Pint.

b. Hiemem die XLIV) Ita MSS. ipseque Plinius II. 47. ubi et id tempus in III. Idus Nouembr. ait incidere. Et si Colum. XI. 2. Sexto Idus Nouembris, Solis exortu, Vergiliae mane occidunt significat tempestatem, hiemat. Quinto Idus Nouembris, hiemis initium. H.

i, Dies XLV. flatus Fauo-

nii) Is dies sextus est ante Februarias Idus, vt dictum est L. II. f. 47. H.

k. Ab aequinoctio, etc.) Legend. Ab aequinoctio verno initium aestatis die quadragesimo octauo Vergiliarum exortu matutino. Vide Salmaf. p. 742. b. Ab aequinoctio verno aestatis die 48. Vergiliarum exortus matutinus) Scribo die 46. non 48. Nam aequinoctium vernum Plinio in sequentibus est, 8. Calendas Aprilis, hoc est 25. die Martii, exortus autem Vergiliarum matutinus est 6. Idus Maias, hoc est 10. die Maii. Sunt ergo a 25. die Martii ad 10. diem Maii dies 46. Praeterea ab aequinoctio verno ad solstitium dies sunt 92. quorum pars dimidia sunt 46. et ostendit paulo ante, cardines anni singulis temporum diuidi per media omnes dierum spatia. Pint.

l. Aestatis, die XLVIII.) Colum. XI. 2. Septimo Idus Maias, aestatis initium... Sexto Idus, Vergiliae rotae apparent

no. Nos incipiemus a sementibus frumenti, hoc est, Vergiliarum occasu matutino. Nec deinde paruorum siderum mentione concidenda *m.* ratio est, et difficultas rerum augenda, quum sidus *n.* vehemens Orionis iisdem diebus longo *o.* decedat spatio.

LX. Sementibus *p.* tempora *q.* plerique praesumunt, et ab vndecimo die autumnalis aequinoctii fruges serunt, adueniente *r.* Coronae exortu, continuis

parent. De matutino exortu haec accipe. Consule etiam ea quae dicturi sumus f. 66. H.

m. Concidenda) Breuiter expedienda. H.

n. Sidus vehemens Orionis) Musaeo, *Ἰφάρου ὤριων*, Homero *σείραχος ὤριωνος*. Sic porro vocauerunt Poetae, quod Pleionem matrem Pleadum eum persequi tradant, ut vim afferat. De Vergiliis vide cap. 41. L. II. Dal.

Quum sidus vehemens) De quo Maro Aen. I. 539. *Quum subito assurgens fluctu nimbofus Orion.* Et Horat. l. od. 28. ubi austrum pluuium comitem vocat occidentis Orionis: *Me quoque deuexi rapidus comes Orionis Illyricis notus obruit vndis.* Constat id sidus stellis amplius quingentis, telescopio deprehensis: quarum insignes sex eae sunt, quae in Orionis ense iam pridem adnotatae: aliaeque tres in cingulo, quas S. Iacobi baculum, vel Tres Re-

ges agricolae vulgo vocant. De occasu illius dicitur f. 74. H.

o. Longo decedat spatio) Decidat non decedat in antiquo exemplari, hoc est, occidat. Pint.

Longo) Longum caeli spatium decurrat, quum occidit. H.

p. Sementibus tempora) Leg. *Sementis tempora plerique praesumunt, etc.* Xenophon antequam Deus signum dederit. Hoc Cicero noster imbre fieri interpretatus est, etc. Salmaf. 734. a.

q. Tempora plerique praesumunt) Varro cap. 34. L. I. Columel. cap. 2. L. II. Dal.

Praesumunt) Anteuertunt. H.

r. Adueniente Coronae exortu) Breuius in antiquo exemplari, a Coronae exortu. Pintian.

Coronae exortu) Borealis scilicet, siue Gnothiae, Thefei, aut Ariadnae. Quo die oriatur

tinuis diebus certo prope imbrium promisso. Xenophon s. antequam Deus signum dederit. Hoc Cicero t., Nouembris imbre fieri interpretatus est; quum sit vera ratio non prius ferendi, quam folia ceperint decidere. Hoc ipso u. Vergiliarum occa-

su² fieri putant aliqui, a. d. III. Idus x. Nouembris, *isobarielli* leg. *Nov. Idus x. Nouembris* ut
 1. Cicero NR. Cb. id est, noster. Latinus, non exter-
 nus. Sic. c. 6. l. XXIX. Varro noster. 2. Fieri
 putant. Aliqui ad III. . . . seruant, quoniam id si-
 dus etiam vestis institoris est. Gr. et Al.

oriatur dicemus s. 74. Hunc exortum Coronae matutinum Virgilius intellexit, ac sementis initium esse voluit, Georg. I. 222. *Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur, Gnosiaque ardentis decedat stella Coronae, Debita quam sulcis committas semina: quamque Inuitae properes anni spem credere terrae.* Democritus tamen in Geop. II. 12. p. 50. circa Coronae occasum feri iubet, quia tunc imbres plurimi: *Θημόκριτος δὲ . . . περὶ τὴν τῆ Στεφάνου δύσιν σπείρειν συμβελεύει. Τότε γὰρ ἔ μόνον ὄμβροί ἐπιπέσθαι πολλοὶ εἰώθασιν,* etc. H.

s. Xenophon) Legitur in Oecon. p. 860. de sementis tempore: *Ἐπειδὴν γὰρ ὁ μετοπωρινὸς χρόνος ἔλθῃ, πάντες περὶ οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν θεὸν ἀποβλέπουσιν, ὅποτε βρέξας τὴν γῆν ἀφήσει αὐτῆς σπείρειν. Quum aut. anni tempus aduenerit, ho-*

mines omnes ad Deum respiciunt, quando terra irrigata seminandi potestatem eis factururus sit. H.

t. Hoc Cicero) In MSS. R. I. et 2. Ciceio N. R. At editiones omnes Romana, anni 1470. Parmensis, Veneta, aliaque vetustissimae, *Nouembris imbre*, rectissime, ut suadet quod proxime sequitur, a. d. III. Idus Nouembris. H.

u. Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant. Aliqui ad tertium Idus Nouembris, ut diximus, seruant, quoniam id sidus etiam vestis institoris est) Scribo, *Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant aliqui, ad tertium Idus Nouembris ut diximus. Seruantque id sidus etiam vestis institores, ex eodem codice. Legere tamen malletm hoc ipsum, quam hoc ipso, et obseruant potius, quam seruant.* Pint.

x. Aliqui ad III. Idus Nouembris) Leg. Aliqui ante diem

vt diximus *y*. Seruantque id fidus etiam vestis *z*.
 1. institores, et est in caelo notatn facillimum. Ergo
 ex occasu eius de hieme augurantur, quibus *a*. est
 cura insidiandi negotiatoris *a*. auaritia. Nubilo oc-
 casu pluuiosam hiemem denunciat: statimque au-
 gent *3*. lucernarum pretia. *b*. sereno asperam, *4*. et re-
 liquarum *b*. vestium accendunt. Sed ille indoci-
 lis

1. institutor. M. institor. V. 2. auaritia. V. 3.
 lacernarum Hard. ex operarum vitio. 4. et tum
 rel. Dal.

diem tertium Idus, etc. Sed
 quinam illi aliqui? Vide
 Sal. 736. a. Sequentia lege:
 Quoniam id fidus vestis in-
 stitor est: quare hoc fidus ve-
 stis institorem appellet, in
 sequentibus explicat. Et in
 praecedentibus lege: At ab
 aequinoctio ad brumam Ver-
 giliarum matutinus occasus
 die quadragesimo quarto. Vi-
 de Salmaf. ibi. pag. 736. a.

y. Vt diximus) L. II. 47.
 Vergiliarum ergo occasus
 in diem D. Martini festum
 incidit: qui dies solemnis *π*-
Σορῆων, in quo dolia reli-
 nuntur, et potum vini re-
 centis gustandum amici propi-
 nant. H.

z. Vestis institores) Mer-
 catores. Apud Iuuenal. Sat.
 7. institor hibernae tegetis.
 Vide N. et Em. N. XXVI.
 (hic coll.) Seruantque) Hunc
 locum ex fide codicum R.
 et Colb. repraesentamus.
 Praepostera interpunctione
 perturbata omnia prius

erant mirum in modum:
 quum sic legeretur: Vergi-
 liarum occasu fieri putant.
 Aliqui ad III. Idus Nouembris,
 vt diximus, seruant? quon-
 iam id fidus, etiam vestis insti-
 tor est, etc. Vbi fidus vestis
 institorem appellari Siponti-
 nus existimauit, alique post
 eum. Nugae merae. H.

a. Quibus est cura insidian-
 di negotiatoris auaritia) Scri-
 bendum reor negotiatoribus
 non negotiatoris: et verbum
 auaritia falso adiectum puto.
 Pint.

Quibus est cura) Sincerius
 fortasse ac planius fuerit,
Quibus est cura insidiandi ne-
gotiatoribus, auaritia. Ad-
 iectiuam illam esse Pintia-
 nus sensit auaritiae voculam.
 sic Plinius s. 74. damnat sae-
 uitiam insidiantium caritati
 annonae. H.

b. Et reliquarum) Hoc
 est, et tum reliquarum ve-
 stium pretia augment, anno-
 namque vrunt. H.

lis c. ¹ caeli agricola, hoc signum habeat inter suos vepres, humumque suam aspiciens, quum folia viderit decidua. Si indicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Ita enim sentitur, vt caeli locique ² afficit natura: idque in hac ratione praecellit, quod eadem et in mundo publica est, et vnique loco peculiaris. Miretur hoc, qui non meminerit ipso brumali die pulegium d. ³ in carnariis florere: adeo nihil occultum esse natura voluit. Et ferendi igitur hoc dedit signum. Haec est vera interpretatio, argumentum e. naturae se- cum afferens. Quippe ⁴ sic terram peti suadet, promittitque quamdam stercoreis vicem, et ⁵ contra rigores terram flatulque operiri f. a se nunciat, et monet festinare.

N 4

LXI.

¹ caeli d. in V. ² efficit. M. ³ e coronariis. ⁴ V. Theophr. c. 8. I. Caus. legitur tamen, in carnariis, c. 6. lib. XIX. sub finem. et, suspensa in tectis, c. 4. l. II. ⁵ sic terra se peti. ⁶ con. rig. flat. operiri se. M.

c. Indocilis) Qui caeli signa nosse nequit. H.

d. In carnariis) Carnarium locus est, vbi salitae carnes domi reponuntur. Vide N. et Em. N. XXVII. (paulo post) Interim id obseruandum, quod in carnariis suspensio pulegio accidere Plinius ait, id in tectis pariter suspensio contingere ab eodem obseruatum iam antea II. 41. Ipso) Placuit nonnullis, in coronariis potius legi, quam in carnariis. Frustra. In carnariis suspendi carnes mos antiquus fuit: quo mo-

re et suspendi pulegium nunc Plinius innuit. Colum. XII. 53. A duodecima die ad lacum falsuram deferri oportebit, et salem prius excui, deinde aqua dulci diligenter perlui, neubi sal inhaereat, et paululum afficcatam in carnario suspendi. Varro de R. R. I. 54. de vuis pensilibus: Alia, inquit, quae in piscinam in amphora picata descendat; alia quae in aram, vt in carnarium ascendat. Corri- go, quae in horreum, vt in carnariis ascendat. H.

(e. Argumentum) Signum a natura datum. H.

LXI. Varro g. in fabae vtique fatu hanc obseruationem custodiri praecepit. Alii h. plena Luna ferendam. Lentem vero a vigesimo quinto ad trigessimum. Viciam i. quoque iisdem Lunae diebus: ita demum sine limacibus fore. Quidam pabuli causa sic feri iubent, seminis autem vere. Est et alia manifestior ratio, mirabiliore naturae prouidentia, in qua Ciceronis k. sententiam ipsius verbis subfignabimus:

Iam vero l. semper viridis, semperque grauata

Lentiscus, triplici solita est grandescere fetu:

Ter

f. Operiri) Folliis cadentibus. H.

g. Varro in fabae) Varro de R. R. I. 34. *Fabam optime feri in Vergiliarum occasu.* H.

b. Alii plena) Pallad. XII. in Noubr. tit. I. p. 161. H.

i. Viciam quoque) Colum. II. II. *Viciae autem duae sationes sunt. Prima, quam pabuli causa circa aequinoctium autumnale ferimus, septem modios eius in vnum iugerum. Secunda, qua sex modios mense Ianuario, vel etiam serius iacimus semini prognerando . . . obseruandum erit, ne ante quintam et vigesimam lunam terrae mandetur. Aliter sarac fere limacem nocere comperimus.* H.

k. Ciceronis) Exstat nunc ea in L. de diuin. I. n. 15. H.

l. Iam vero semper viridis) Constant. in Geponicis L.

XI. ἡ δὲ σχίνος τρεῖς καρπὸς φέρει, καὶ εἰ μὲν ὁ πρῶτος καρπὸς καλὸς γένηται, τὸν πρῶτον σπορὸν καλῶς καρποφορεῖν σημαίνει, ὁμοίως δὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Aratus: — εἰ δὲ μέλαινα σχίνοι ἀπείρητοι, Τριπλόα δὲ σχίνος κῦεε· τρεῖσαι δὲ γὰρ αὐξάν. Γίνονται καρποῖο, φέρει δὲ τε σήμαδ' ἐκάστη. Ἐξείης ἀρότω, καὶ γὰρ ἀροτήσιον ὄρην τριπλόα μείρονται μέσσην καὶ ἐπ' ἀμφοτέρ' ἀκρὰς. Idem et de scilla quam etiam vt Lentiscum σχίνον vocant, prodidit Theophr. cap. 12. VII. hist. quod et rursus confirmat Aratus his verbis: "Ὅσα δ' ἐπὶ σχίνῳ ἀροτῆ ἐπιδράσασατο καρπῶ, τόσσα καὶ ἐν σκίλλῃς τεκμαίρεται ἀνθεῖ λευκῶ. Lentisci in fructu quod seruat rusticus, albo in flore et scillae seruandum existimat idem Dalec.

Ter fruges m. fundens, tria tempora monstrat arandi.
 Ex his vnum hoc erit, idem et lino ac papaueri se-
 rendo. Cato de papauere ita tradit: Virgas et
 sarmenta, quae n. tibi vsioni supererunt, in se-
 gete comburito. Vbi eas combufferis, ibi papa-
 uer serito siluestre, quod o. in miro vsu est melle
 decoctum ad faucium remedia. Visque somnifera
 etiam satiuo. Et haecenus de hiberna semente.

N 5

LXII.

1. *incisioni supererunt. M. quae tibi satione superant.*

Gr. et Al.

m. *Ter fruges*) Vide N. et Em. N. XXVIII. (hic adi.)
Ter) Ita libri omnes, etiam
 MSS. ipseque Tullius, apud
 quem carmen illud occurrit,
 de diuin. L. n. 15. An vero
 nihilominus, *ter flores*, fince-
 rius videri possit, consideran-
 dum. Nam post eos versicu-
 los subiicit Cicero statim: *Ne
 hoc quidem quaero, cur haec
 arbor vna ter floreat, aut cur
 arandi maturitatem ad signum
 floris accommodet.* Tamen
 Geop. auct. XI. 13. ἡ δὲ σχί-
 νος τρεῖς καρπὰς φέρει, etc.
 post Aratum, quem Cicero
 transtulit: Τριπλόα δὲ σχί-
 νος κτέει. Τρισσὰ δὲ αὐξάν-
 τινόνται καρποῖο. Φέρει δὲ
 τε σήμαθ' ἐκάστη Ἐξείης
 ἀρότω, etc. H.

n. *Quae tibi vsioni*) Quod
 post tuum vsum supererit Vi-
 de N. et Em. N. XXIX. (hic
 pos.) *Virgas etc.*) Hoc est,
 quae supererunt post tuum
 vsum. In libris vulgatis ha-
 ecenus legebatur, *quae tibi*

in satione superant. MSS.
 R. 1. *Quae tibi cisioni.* R. 2.
quae tibi ofioni. Verum ex
 Catone ipso, qui eadem ha-
 bet, *vsioni* legi oportere, per-
 spicuum est. Sic enim ille
 de R. R. c. 38. p. 34. *Si li-
 gna et virgas non poteris ven-
 dere, neque lapidem habebis,
 vnde calcem coquas, de lignis
 carbones coquas: virgas et
 sarmenta, qui tibi vsioni su-
 pererunt, in segete comburito:
 vbi eas combufferis, ibi papa-
 uer serito.* Vsionis autem
 voce vsus est iterum idem
 Cato, c. 145. vbi de lege
 oleae faciundae: *Si viride
 oleum fiet, facito accedat oleum
 et sal suae vsioni, quod satis
 fiet et vasa viminea.* Et rur-
 sum c. 149. Scaeuola quoque
 apud Gellium IV. I. p. 271.
*Quae longae vsionis gratia con-
 trahuntur et reconduuntur.* Sic
 et abusionem, pro abufu di-
 cimus. H.

o. *Quod in miro vsu*) Q.
 Seren. Samonicus, c. Vuae,
 fauci-

recondere. A Calendis Nouembris gallinis oua supponere nolito, donec bruma conficiatur. In eum t^o diem ternadena subiicito aestate tota, hieme pauciora, non tamen infra nouena. Democritus talem futuram hiemem arbitratur, qualis fuerit brumae dies, et circa eum terni: item solstitio aestatem. Circa brumam¹ plerisque bis septem u., halcyonum fetura, ventorum quiete,² mollius caelum, sed et in his et in aliis omnibus ex euentu significationum intelligi sidera debebunt, non ad dies vtique praefinitos expectari tempestatum vadi-
monia.

LXIII Per brumam x. vitem ne colito. Vina tum defaecari, vel etiam y. diffundi. Hyginus suadet, a confecta z. ea septimo die, vtique si septima Luna com-
petat

1. plerumque. V. 2. molliu. Vet. molliunt. M. sub.
dies. 14.

campium, quo auctore in libris deinceps editis *lemare* legitur. Sed sane perpetrata. Nam Columella II. II. quam huius ipsius intervalli rusticum opus definit, Operculari cola, et cetera *se-
ne* quibus probe confici viu-
stum non potest, diligenter lo-
za marina et aqua salsa tum
iuber esse: Torcularia vero
et fora diligenter emundata,
lotaque. H.

z. In eum diem) Vide L. X. 74. 75. H.

u. Bis septem) Diebus sci-
licet circa brumam. Id ve-
ro plerisque ita visum esse
ait, nam aliis aliter. Colum.
XI. 2. Halcyoneos dies in

extremum Februarium re-
iiciente, VIII. Calendas Ma-
ias, inquit, Halcyonei dies
vocantur: in Atlantico qui-
dem mari summa tranquillitas
notata est. H.

x. Per brumam) Varro de
R. R. I. 35. Septimo inter-
uallo inter Vergiliarum occa-
sam, et brumam . . . vineas,
arbutumque putare: dum in
XV. diebus ante et post bru-
mam . . . ne facias. Colum.
L. de arbor 5. Per brumam
vitem ne colito, etc. H.

y. Vel etiam diffundi) Quid
sit vina diffundi, diximus L.
XIV. 16. H.

z. A confecta ea) Post bru-
mam confectam. H.

petat. Cerasa a. circa brumam feri. Bubus b. glandem tunc aspergi conuenit in iuga singula modios. Largior valetudinem infestat, et quocumque tempore detur, si minus xxx. diebus continuis data sit, narrant verna scabie poenitere. Materiei caedenda et tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime vigilia constant, quum sint noctes tanto ampliores. Qualos d., crates, fiscinas texere: faces e. incidere: ridicas praeparare interdium xxx. palos lx. In lucubratione f. vespertina ridicas v. palos x, totidem antelucana.

LXIV. Abruma g. in Fauonium¹ Caesari h. no-

bilis

1. Caesar. nob. fid. significat. M.

a. Cerasa) Varro de R.R. I. 39. Circiter solstitium inferi ficus solet: nec non brumalibus diebus cerasus. H.

b. Bubus glandem tunc) Cato cap. 54. Columel. cap. 2. lib. II. in Octobri. Dal.

Bubus glandem) Cato, c. 54. Vbi sementem paraueris, glandem parari legique conuenit, et in aquam conici. Inde semodios singulis bubus in dies dari oportet, etc. Colum. XI. 2. in Octobri: Glandis quoque non inutile est singulis iugis modios singulos dare: nec tamen amplius, ne laborent; nec minus diebus XXX praebueris. Nam si paucioribus diebus detur, ut ait Hyginus, per ver scabiosi boues fiunt. H.

c. Materiei de dimus) L. XVI. 74. H.

d. Qualos, crates) Colum. XI. 2. in Decbr. Sed etiam

longis noctibus ad diurnum tempus aliquid adiiciendum est. Nam multa sunt quae in lucubratione recte aguntur.

Sive enim vineas possidemus, pali et ridicae possunt dolari, exacuique . . . sive palmae spartinae fecunda est, fiscinae, sportaeque, seu virgultorum corbes ex vimine etc. H.

e. Faces incidere) Et, ut ait Virgilius, inspicare, id est, in spicae modum fingere. Dal.

f. Faces incidere) Virgilii hoc praeceptum est Georg. I. 291. Et quidam seros hiberni ad luminis ignes Peruigilant, ferroque faces inspicant acuro. H.

f. In lucubratione) Columel. XI. 2. in Febr. p. 370. Item ad lucubrationem vespertinam palos decem, vel ridicas quinque conficere: rotidemque

nobilia sidera significant, tertio *i.* Calend. Ianuarii matutino Canis occidens. Quo die Atticae et finitimis regionibus Aquila vesperi occidere traditur. Fridge Nonas Ianuarii Caesari Delphinus *k.* matutino exoritur, et postero *l.* die Fidicula, quo Aegypto Sagitta vesperi occidit. Item ad *vi.* Idus Ianuarii eiusdem Delphini vespertino occasu continui dies hiemant ¹ Italiae, et quum Sol in Aquarium sentiatur transire, quod *m.* fere *xvi.* Calendas

i. Italiae, cum sol in Aqu. sentitur transf. Dal.

demque per antelucanam lucubrationem, etc. H.

g. A bruma) Concinnavit Calendarium vetus Romanorum, notato ortu occasuque stellarum, ex hoc Plinii libro, e Columella, Ovidiique Fastis, Petavius noster in Uranologio p. 102. seqq. H.

b. Caesari-significant) Ex sententia Caesaris, tempestatem, aut aliud quidpiam praesignificant. Frequense a loquutio et familiaris Ptolemaeo, L. de appar. Καίσαρι ἐπισημαίνει. Καλίππῳ ἐπισημαίνει, etc. Simplex, at celebris est vox apud Graecos ἐπισημασία, praesignificatio, seu simpliciter maus, significatio: quod sidera nempe, prout oriententur, aut occiderent, significarent, tum tempestates, quibus arandum, metendum, simile quid agendum foret: tum dies, quibus speraretur, metuereturue pluvia,

ventus, aut vis quaequam in aere. Notanda hic Columellae verba IX. 2. p. 369. Siderum occasus tempestatem facit: interdum tantummodo significat. H.

i. Tertio Cal.) Colum. I. c. p. 388. Tertio Calend. Ianuarias Canicula vespere occidit, tempestatem significat. Quarto Calend. Ianuar. Aquila vespere occidit: hiemar. De ortu et occasu stellarum matutino aut vespertino abunde egimus, f. 58. H.

k. Delphinus) Ouidio Fast. I. 457. VI. Idus oritur matutino. H.

l. Et postero die) Nempe Nonis. Ita Columel. „Nonis Ianuariis Fidis exoritur mane: tempestas varia.“ Ovidius quoque Fastorum I. 315. Institerint Nonae: missi tibi nubibus atris Signa dabunt imbres exoriente Lyra. H.

m. Quod fere XVI.) Colum. I. c. XVII. Cal. Ian. Sol

das stella *n.* regia appellata Tuberoni in pectore Leonis occidit matutino. Et pridie *o.* Nonas Februarias Fidicula vesperi. Huius *p.* temporis nouissimis diebus, vbi cumque patietur caeli ratio, terram ad rosarum et vineae satum vertere bipalio oportet. Iugero operae *lx.* sufficiunt. Fossas purgare, aut novas facere. Antelucanis *q.* ferramenta acuere, manubria aptare, dolia quassa sarcire, ipforumque *r.* laminas scabendo purgare, aut novas facere.

LXV. I. A Fauonio in aequinoctium *s.* vernum Caesari significat, ² *xiv.* Calendas Martii triduum *t.* ³ varie. Et VIII. Calendas *u.* hirundinis visu

1. *lamas M.* 2. *XVII. Cal. Gr. et Al.* 3. *varium. V.*

Sol in Aquarium transit: Leo mane incipit occidere XVI. Cal. hiemat. Plinio concinit Ouid. Fast. I. 651. H.

n. Stella regia) Claram stellam Columella vocat, et occidere VI. Calend. Februarias tradit. Dal.

Stella regia) Quae et Cor Leonis a situ vocatur, et βασιλεικος seu regulus: quod quibus ea in ortu praest, ii regiam habere natiuitatem videantur, inquit Gemin. Elem. Astron. c. 2. p. 12. Colum. XI. 2. in Ian. VI. Cal. Ian. Leonis quae est in pectore clara stella occidit: nonnumquam significatur hiems bipartita. Ouidio, vt videtur, Fast. I. 655. VIII. quoque Cal. Ianuarii ea stella occidit. H.

o. Et pridie Nonas) Columell. Tertio Nonas. H.

p. Huius temporis) Colum. XI. 2. in Febr. p. 371. 372. H.

q. Antelucanis) Colum. l. c. in Decembri. H.

r. Ipforumque laminas) MSS. omnes, *lanas.* Vt vt est, tabulas, asseresque intelligit, quibus dolia compinguntur. H.

s. In aequinoctium) Varro c. 29. lib. I. Dal.

t. Triduum varie) Per triduum varia tempestas. Vide Not. et Em. N. XXXI. (hic appol.) XIV. Cal.) Prius legebatur XVII. Calendas. At sedecim omnino Calendae sunt Martiae, etiam quum intercalatur annus: nam tum *bis sexto* Calendas dicitur. H.

visu x., et postero die Arcturi y. exortu vespertino. Item tertio Nonas Martii Caesar Cancris. exortu id fieri obseruauit. Maior pars auctorum¹ Vindemitoris a. emerfu, viii. b. Idus Aquilonii piscis² exortu, et postero die Orionis. c. In Attica³ Miluium apparere obseruatur. Caesar et Idus⁴ d. Martias

1. sic ex MSS. em. Hard. vindemitoris Gr. et Al. 2. exortus Dal. 3. sic ex MSS. em. Hard. conf. Dal.

Miluium. Gr. et Al.

u. Et VIII. Calendas) Subintellige, varia tempestas est, quo die hirundo conspicitur: et postero, quo Arcturus vespertino exortitur. Colum. l. c. VII. Calendas Martias, Ventosa tempestas: Hirundo conspicitur. Ex quo hic forte, Et VII. Calendas scribendum, vt dixi II. 47. Et prius, IX. Cal. Mart. Arcturus prima nocte oritur: frigidus dies Aquilone vel Coro: interdum pluuia. Arcturum biduo posterius oriri Plinius facit. H.

x. Hirundinis visu) Ab hirundinis visu et Chelidoniam et ornithiam olim Fauonium vocauerunt, Supra cap. 47. L. II. Dal.

y. Arcturi exortu) Colum. oritur IX. Calend. Mart. Dal.

z. Cancris exortu id fieri) Variam tempestatem, nunc Africo flante, nunc Austro, nunc ventis Septemtrionalibus, nunc Fauonio. Colum. Dal.

Id fieri obseruauit) Nempe

varium incertumque tempus. Et Colum. l. c. p. 373.

IV. Nonas Martii Fauonius, interdum Auster biemat. H.

a. Vindemitoris) Ita MSS. Ouidius quoque Fast. III. 407. At non effugiet Vindemitor, quem oriri is ait tertio Nonas Martias. Colum. sexto, l. c. VI. Nonas Martii, Vindemitor apparet, quem Graeci τευνητηρα dicunt. Septemtrionales venti. Emersum porro intellige matutinum. H.

b. VIII. Idus) Subintellige, vt prius, varia tempestas. Colum. l. c. III. Idus Martii, Piscis Aquilonius desinit oriri. Septemtrionales venti. De exortu matutino haec accipe. H.

c. Orionis) Sidus id Plautus in Amphitruone Iugulam vocat, quod vt ait Festus, ceteris sit amplior nucis iuglandis magnitudine. Locus Plauti citatur cap. 8. L. II. Dal.

d. Idus Martias ferales) De Idibus Martiis, quo die Cae-

tias ferales sibi annotavit Scorpionis *e. occasu*: xv. vero Calendas Aprilis Italiae Miluum *f.* ostendi: duodecimo Calendas Equum *g.* occidere matutino.

2. Hoc interuallum temporis vegetissimum *h.* agricolis, maximeque operosum est, in quo praecipue falluntur. Neque enim eo die vocantur ad munia, quo Fauonius flare debeat, sed quo ceperit. Hoc acri intentione seruandum est. Hoc illo mense signum Deus habet, obseruatione minime fallaci aut dubia, si quis attendat. Vnde autem spirat ¹ is ventus, quaque parte veniat, diximus *i.* secundo volumine, et dicemus mox paulo operosius. Interim ab eo die (quisquis ille fuerit) quo flare ceperit non utique *k.* vi. Idus Februarii, sed *l.* siue ante quan-

1. sic quoque Alii. iis Gr. et vulg.

Caesar in Senatu dicitur interfectus, vide Plutarch. in Caesare, p. 737. Celebratum eo die Caesaris funus fuisse, Plinius eo verbo indicat. At non eo pertinere nummum inscriptum BRVT. IMP. Brutus Imperator, cum vultu Bruti prioris: et altera parte, EID MAR. cum pileo inter pugiones duos; iamdudum monuimus. H.

e. Scorpionis occasu) Nempes vespertino. Colum. l. c. *Idibus Martii: Nepa incipit occidere: significat tempestatem.* Nepa, Scorpio est. H.

f. Miluum ostendi) Oriri matutino Miluum, alii Cynnum et Olorem: Miluum Naso vocat, vnoque die ortum eius stellae anticipat: assignat enim decimo sexto

Calendas Aprilis, Fastor. III. 793. *Stella Lycaoniam vergit decliuis ad Arcton Miluius: haec illa nocte videnda venit. Quid dederit volucris, si vis cognoscere, caelum, etc.* H. *g. Equum occidere*) Colum. l. c. p. 374. XII. *Calendas Aprilis, Equus occidit mane.* H.

h. Vegetissimum agricolis) Opportunissimum, tempestiuissimum ad obeunda ruris opera, ὡροκότατον. Dal. *Vegetissimum*) Vegetas maxime poscit agricolas, et maxima affert opera. H.

i. Diximus) L. II. 46. 47. H.

k. Non utique sexto Idus Februarii) Legendum videtur VII. Idus, non VI. ex M. Varrone L. I. c. 23. et Colu-

quando praeuernat, siue post, quando hiemat: post eam diem, inquam, innumera rusticos cura disfringat, et prima quaeque peragantur, quae differri nequeunt. Trimestria *m.* serantur. Vites putentur, qua *n.* diximus ratione. Oleae curentur. Poma serantur inseranturque. Vineae pastinentur. Semina digerantur, instaurentur alia. Arundines, salices, genistae serantur, caedanturque. Serantur *o.* vero ulmi, populi, platani, uti *p.* dictum est. Tum et segetes conuenit purgare, farrere hibernas fruges, maxime-

Columella L. II. cap. 2. quorum traditionem videtur refellere. *Pini.*

l. Sed siue ante quando praeuernat, siue post quando hiemat) Quando praeuernat, id est, quando praemature ver incipit. Quando hiemat, hoc est, quando hiems nondum defaueuit. In priore verbo elegans est compositio; posterius ex Graeco *χειμῶνος* translatum est. *Gelen.*

Quando praeuernat) Quando ver praemature incipit. *H.*

m. Trimestria) Haec Iulius interualli opera, quae uerna dicuntur, eadem Varro praecipit de R. R. I. 29. P. 62. et c. 30. Colum. XI. 2. in Febr. et Pallad. in Febr. tit. 3. *H.*

n. Qua diximus) L. XVII. 35. *H.*

o. Serantur uero ulmi, populi, platani, uti dictum est) Lego *fraxini* non *platani*, tum quia superius L. XVII, cap. II. de populo, ulmo, fraxino differuit; quem locum uidetur hic demonstrare, cum dicit, *Vii dictum est*, tum quia patet euidenter desumptum ex Columella hunc locum lib. II. cap. 2. *Populos, inquit, et salices et fraxinos prius quam frondescant, plantasque ulmorum tunc ponere uile.* Porro uerbum uero superfluit ex codice antiquo. *Pini.*

p. Vti dictum est) L. XVII. 15. et de ulmis ibi, populis, fraxinisque actum est: non de platanis: sed et harum par ratio est: quum seminaria omne genus ut serantur hoc temporis interuallo, Varro praecipiat l. c. *H.*

maximeque far. Lex *q.* certa in eo, quum *r.* quatuor fibrarum esse ceperit. Faba *s.* vero non antequam trium foliorum. Tunc *t.* quoque leui farculo purgare verius, quam fodere. Florentem vtique xv. primis diebus non attingere. Hordeum *u.* nisi ¹ ficcum ne sarrito. Putationem *x.* aequinoctio

1. Sic et M. ficco ne sarrito Gr. et Al.

q. Lex (certa in eo.) In sarriendo farre. Columella, II. 12. *Triticum et adoveum, quum quatuor fibras habere ceperint, hordeum quum quinque: faba et cetera legumina, quum quatuor digitis a terra exstiterint, recte sarrientur.* Pallad II. in Ianuar. tit. 9. p. 39. *Triticum et far sarritur quatuor foliorum: hordeum quinque, etc.* H.

r. Quum quatuor) Quum quatuor fibra radix habere ceperit. H.

s. Faba vero non antequam trium foliorum) Scribo, faba vero non antequam quatuor digitorum, ex Columella I. II. cap. 2. his verbis: *Sed et faba eadem curam exigit, si iam coliculus eius in quatuor digitos altitudinis creuerit.* Pint.

t. Tunc quoque) Haec vero non ad fabam tantum, verum ad omnia quae sarriuntur, refert Columella, II. 12. sicut et de florentibus non attingendis. *Curandum inquit, ne florentem segetem*

tangamus: sed aut antea, aut mox quum destoruerit. H.

u. Hordeum) Colum. I. c. Vide N. et Em. N. XXXII. (hic consp.) *Hordeum.* Locum hunc ope codicum R. et Colb. sanauimus, in quibus sarrito legitur: adstipulante Columella II. 12. *At aliae segetes, quae vel bumidae moueri possunt, melius tamen sic tractatae non infestantur rubigine: hordeum vero nisi ficiissimum tangi non debet.* Palladio quoque II. in Ian. tit. 9. p. 39. *Hoc mense serenis et ficcis diebus, dum gelicidium non est, sunt sarculanda frumenta... si ficas segetes sarculaueris, aliquid contra rubiginem praestitisti: maxime si hordeum ficcum sarrietur.* Prius legebatur, *Ne sarrito.* At de sarritione et purgatione hibernarum segetum hic sermo est, non de fatione. H.

x. Putationem) Colum. XI. 12. *A calendis Martiis eximia*

notio peractam habeto. Vineae y iugerum quaternae operae putant alligantque: in arbusculo singulae operae arbores xv. Eodem hoc tempore horrorum z. rosariorumque cura est, quae seperatim¹ proximis voluminibus dicitur: eodem et topiariorum. Tunc optime scrobes fiunt. Terra in futurum proscinditur, Virgilio a maxime auctore, ut glebas sol coquat. Vtilior sententia, quae non nisi temperatum solum in b. medio vere arari iubet: quoniam c. in pingui statim sulcos occupant herbae, gracili insequuti aestus² exsiccant: tum namque succum venturis seminibus auferunt. Talia autumnio melius arari certum est.

3. Cato d. verna opera sic definit: scrobes e. fieri,
O 2 semi-

1. proximo volumine. V. 2. exsiccant, certumque succum futuris. V. exic. ideoque succum. Alii. V.

eximia est vitium putatio, usque in decimum Calendarum Aprilium, si tamen se gemmae nondum moueant. H.

y. Vineae iugerum) Colum. mella, L. de arb. c. 5. Iugerum valentis et iam constitutae vineae quatuor operis putatur, sex alligatur Arbustoni eiusmodi potest apte finiri, etc. H.

z. Horrorum etc.) Colum. l. c. Rosarium ferocinum perfossum et cultum habere tempus iam est. Et paulo ante: His diebus commode instruuntur horti, etc. H.

a. Virgilio) Georg. I. 63. Ergo age terrae Pingue solum, primus extemplo a mensi-

bus anni Fortes inuertant lauri, glebasque iacentes Puluerulenta coquat maturis solibus aestas. Primos anni menses appellat, quod paulo antea ver nouum dixerat. H.

b. In medio vere) Anni tempore iam iam incalescente, inquit Colum. II. 4. H. c. Quoniam in pingui.)

Quae duo gemino versu complexus est eleganter Virgil. Georg. I. 69. Illic, officiant laetis ne frugibus herbae: Hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam. H.

d. Cato verba.) De R. R. 40. p. 35. Per ver haec fieri oportet. Sulcos et scrobes fieri

feminaria propagari: in locis crassis et humidis vltimos, ficos, poma, ¹ oleas feri: prata f. stercorari Luna g. fitiente: quae rigua non erunt: ab afflatu Fauonii defendi, purgari, herbas malas radicitus erui, ficus h. interpurgari, feminaria ² fieri, et vetera sarciri. Haec i. antequam vinea florere incipiat. ³ Itemque k. piro florente arare incipiat macra arenosaque. Postea

1. Sic ex MSS. em. Harv. similia habet, Cato oleas, prata stercorari Gr. et Al. 2. noua feri. Ex Catone.
3. Idemque. M. Itaque. V.

ri seminariis: vitiariis locum verti. In locis crassis et humectis vltimos, ficos, poma, oleas feri oportet, etc. H.

e. Scrobes fieri, feminaria propagari.) Vitiatissimus locus, et omissis non paucis verbis mutilatus. Monstrat hoc Cato ipse capite 40. Per ver, inquit, haec fieri oportet: sulcos et scrobes fieri: seminariis vitiariisque locum verti, vites purgari: in locis crassis et humectis vltimos, ficos, poma, oleas feri oportet. Ex quibus verbis liquet paulo infra post verbum oleas addendam esse vocem feri. Pint.

f. Prata stercorari luna fitiente) Silente non fitiente, Cato ipse cap. 1. Idem.

g. Luna fitiente) Cato c. 50. p. 40. Luna silente, vt puto, mendose. De priore voce diximus XVII. 8. Posteriori Plinius ipse interpretatur XVI. 74. Catonis

verba haec sunt, quae institutam a nobis huius loci interpunctionem defendunt: Prata primo vere stercorato, Luna silenti, quae irrigua non erunt. Vbi Fauonius flare ceperit, tum prata defendes: depurgato, herbasque malas omnes radicitus effodito ... Ficos interputato, et in vinea ficos succidito alie ... Seminarium facito, et vetera resarcito. Hoc facito antequam vineam fodere incipias. H.

b. Ficus interpurgari) Scribe, interputari. Cato cap. 50. ficos interputato. Eodem verbo vsus est Varro lib. I. cap. 30. Oleam feri interputarique oportet. Pint.

i. Haec antequam vinea florere incipiat) Lege, Hoc antequam vineam fodere incipias. Cato cap. 50. Seminaria facito et vetera resarcito. Hoc facito antequam vineam fodere incipias. Idem.

k. Itemque piro) Cato, c.

¹ Postea uti quaeque *l.* grauissima et aquosissima:
² ita postremo arato. Ergo haec aratio has habebit
 notas, lentisci *m.* primum fructum ostendentis, ac
 piri florentis. Erit et tertia ³ in bulborum satu, scil-
 lae. *n.* Item in coronamentorum, narcissi: namque
 et *o.* haec ter florent, primoque flore primam ara-
 tionem ostendunt, medio secundam, tertio nouissi-
 mam, quando inter sese alia aliis notas praebent.
 Ac non in nouissimis cauetur, ne fabis florentibus
 attingatur edera: id enim noxium et exitiale ei est
 tempus. Quaedam vero et suas habent notas, fic-
 uti ficus. Quum folia pauca in cacumine acceta-

O 3

buli

1. Sic ex MSS. em. Hard. postea utique Gr. et. Al. *2.*
 ista V. *3.* Lego, in coronamentorum satu, narcissi:
 item in bulborum scillae. Namque et haec ter floret
 prim. etc. ostendit. Ex Tb. et Arato.

131. p. 68. Dapem pro bu-
 bus piro florente facito. Post-
 ea verno arare incipito: ea lo-
 ca primum arato, quae rudecta
 arenaeque erunt: postea uti
 quaeque grauissima atque aquo-
 sissima erunt, ita postremo ara-
 to. H.

l. Postea utique grauissima
 et aquosissima, ita postremo
 arato) Scribo, uti quaeque,
 non utique: et crassissima non
 grauissima. Cato eodem cap.
 50. Verno arare incipito et
 loca primum arato quae ficcif-
 sima erunt: et quae crassissi-
 ma et aquosissima erunt, ea
 postremum arato, dum ne pri-
 us obdurescant. Idem.

m. Lentisci) Ut dictum est,
 f. 61. H.

n. Scillae) Subintellige,
 florentis. Nam uti lentiscum,
 sic etiam ter florere scillam
 Aratus prodidit, in Διοση-
 μεία: Ὅσσα δ' ἐπὶ σχίνου
 ἀροτῆρ' ἐπιδράσσατο καρπῶ,
 Ὅσσα καὶ ἐν σίλλης τεκ-
 μαίρεται ἀνθει λευκῶ. De
 narcisso prodit idem Theo-
 phr. Hist. VII. 12. ut quidem
 videtur. H.

o. Haec ter florent) Len-
 tiscum et Narcissum ter flo-
 rere, nec verum est, nec
 aliquis scribit. Lentiscum
 autem constat, trino veluti
 conatu, quem concepit, fru-
 ctum maturare et perficere.
 Id quod ostendit arandi tria
 tempora. Dalec.

buli *p.* modo ¹ germinent, tunc maxime ferendas ficus.

LXVI. I. Aequinoctium vernum ² a. d. VIII. Calendas Aprilis peragi videtur. Ab eo ad Vergiliarum exortum matutinum, Caesari *q.* significant Calendae Aprilis III. Nonas Aprilis in Attica Vergiliae vespere occultantur. Eadem postridie in Boeotia: Caesari autem et Chaldaeis *r.* Nonis: Aegypto Orion et gladius eius incipiunt abscondi. Caesari *s.* sexto Idus significatur imber Librae occasu: XIV. Calendas Maii *t.* Aegypto Suculae *u.* occidunt vesperi, fidus vehemens, et terra marique turbidum: decimo sexto Atticae: xv. Caesari, continuoque triduo significat. Assyriae autem XII Calendas. Hoc est vulgo appellatum fidus ³ Palilicium, *x.* quoniam XI. Calend. Maii urbis Romae natalis, quo fere serenitas reddi-

- I. germinant, tunc mox serenae sic. Dal. 2. ad VIII. Gr. et Al. 3. Palilicium Gr. et Al.

p. Acetabuli modo) Quum frondes e gemma ceperint aperire sese, et explicare: ac caliculorum similitudinem quamdam prae se ferre. H.

q. Caesari significant) Tempestatem. Scripserat in Calendario suo Caesar, *Calendis Aprilis: Tempestas.* H.

r. Et Chaldaeis Nonis) Postridie Columellae IX. 2. p. 375. *Octavo Idus Aprilis, Vergiliae vespere celantur.* H.

s. Caesari sexto Idus) Biduo post Columellae, l. c. *Quarto Idus Aprilis, sole oriente Libra occidere incipit:*

interdum tempestatem significat. H.

r. XIV. Cal. Maii) Sic etiam Columellae, l. c. XIV. *Calendas Maias, Suculae se vesperi celant: pluuiam significat.* H.

u. Suculae occidunt) Columellae occidere incipiunt prid. id. Aprilis: absconduntur vero prorsus XIV. Calend. Maias. Dalec.

x. Palilicium) A Palilicis feriis, quibus pastores Palipabuli deae sacrificabant, ut pecudes a morbis ea tuerentur. *Idem.*

Pari-

redditur, claritatem obseruationi dedit: nimborum argumento Hyadas *y* appellantis Graecis has stellas. Quod *z.* nostri a similitudine cognominis Graeci propter sues impositum arbitantes, imperitia appellauere Suculas. Caesari ¹ a. d. viii. Calendas notatur *a.* dies. vii. Calend. Aegypto Hoedi exoriuntur: vi. Calendas Boeotiae et Atticae Canis vesperi

O 4

I. ad VIII. Gr. et Al.

Parilicium) Ita MSS. non *Palilicium*. Quoniam quum sit natura pluuium fidus, tamē XI. Cal. Maii quo Romae Parilia, vrbiisque natales, celebrantur, serenitatem adducere solebat: eiusque ideo obseruatio insignis fuit. *Parilia* melius scribi quam *Palilia*, tum MSS. omnes monent, tum fusius ipsi docebimus. L. XIX. 24. H.

y. Hyadas.) Hesiodo *ὄμ-
Φαι ἄς ὑάδας καλέσσι Φύλ-
ανθρώπων*, sunt quinque Phaeole, Coronis, Cleia, Phaea, Eudora, Atlantis filiae. Proclo vero Diadocho septem et diuersis nominibus: Stelaeno, Sterope, Merope, Electra, Alcyone, Naea, Taygeta. Vide Rhodig. cap. 16. XVI. et supra cap. 39. lib. II. *Hyadas* dictas putat Rhodig. cap. 6. XXIX. à forma Y. cuius imagine tauri frontem delineant. Vide cap. 8. lib. II. Dal.

z. Quod nostri a similitu-

dine cognominis) Verbum quod, puto delendum esse. Pint.

Quod nostri.) Cuiusdam Tullii Tironis in Pandectis verba Gellius recitat XIII. 9. p. 667. Adeo, inquit, veteres Romani litteras Graecas nesciuerunt, et rudes Graecae linguae fuerunt, ut stellas, quae in capite Tauri sunt, propterea Suculas appellarint, quod eas Graeci *ὑάδας* vocant: tamquam id verbum Latinum Graeci verbi interpretamentum sit: quia Graece *ὑες* sues Latine dicantur: sed *ὑάδες* οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut nostri Opici putauerunt, sed ab eo quod est *ὑεῖν* appellantur: nam et quum oriuntur et quum occidunt, tempestates, pluuias, largosque imbres cient. Pluere autem et Graeca lingua *ὑεῖν* dicitur. Ita ille: quem quum Gellius reprehendere conatur, nihil nisi nugas affert. H.

a. Notatur dies) Tempestatem eo die significat. H.

vesperi occultatur, Fidicula *b.* mane oritur: *v.* Calendas Assyriae Orion totus absconditur, tertio *c.* autem Canis: *vi.* Nonas Maii *d.* Caesari Sacularum matutino exoriuntur, et *e.* *viii.* Idus Capella pluuiialis. Aegypto autem eodem die Canis vesperi occultatur. Sic fere in *vi.* Idus Maii, qui est Vergiliarum *f.* exortus, decurrunt sidera.

2. In *g.* hoc temporis interuallo, *xv.* diebus primis agricolae rapienda sunt ea, quibus peragens ante aequinoctium non suffecerit, dum *h.* sciat

b. Fidicula mane) In nouum Calendas Fidiculae ortum coniecit Colum. *l. c. H.*

c. Tertio autem) Postero die Colum. *l. c. Pridie Calendas Maias, Canis se vesperis celat: tempestatem significat. H.*

d. *vi.* Nonas Maii.) Et Columella, *l. c. p. 376. vi Nonas Maias Sacularum cum sole exoritur. H.*

e. Et *viii.* Idus Capella pluuialis) Iphis Maii Calendis oriri Ouidius censet Fast. *v. iii.* Ab Ioue surgat opus: prima mihi necte videnda. Stella est in cunas officiosa Iouis. Nascitur Oleniae sidus pluuiiale Capellae: Illa dati Caelum praemia lactis habet. *H.*

f. Vergiliarum exortus) Nonis exoriuntur, sed hoc die totae apparent. Columel. Dalec.

Vergiliarum exortus.) Nempe matutinus. Colu-

inde mella, *l. c. Nonis Maii Vergiliae exoriuntur mane... vi. Idus, Vergiliae totae apparent. Ouidius Fastor. v. 599. Pleiadas aspicias omnes, totumque sororum Agmen, ubi ante Idus nox erit una super. Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas: Et tepidi finem tempora veris habent. H.*

g. In hoc temporis) Colum. *l. c. H.*

b. Dum sciat inde natam) Probro nimirum solebat obiici vindemiatoribus, si cuculus eos deprehendisset putantes vineam: et a viatoribus cuculi vocabantur per imitationem cantus huius auis. Horat. *l. Sat. 7. v. 28. Tum Praenestinus falso multumque fluenti Expressa arbusto regerit conuicia, durus Vindemiator et inuictus, cui saepe viator Cessisset, magna compellans voce cucullum. Vbi*

inde natam exprobrationem foedam, putantium
 1 vites, per imitationem cantus 2 alitis i. tempora-
 rii, quem cuculum vocant. Dedecus k. enim ha-
 betur, opprobriumque meritum, falcem ab illa vo-
 lucre in vite deprehendi, vt ob id petulantiae l. fa-
 les etiam cum primo m. vere ludantur. Auspicio n.
 tamen detestabiles videntur. Adeo minima quae-
 que in agro naturalibus trahentur argumentis. Ex-
 tremo o. autem hoc tempore 3 panici milique satio
 est.

1. tum vites per initium cantus. Dal. 2. al. tempo-
 rariae, quam. V. 3. panici Gr.

Vbi Porphyrio: Solent, in-
 quit, rustici circa viam arbu-
 sta vindemiantes, a viatori-
 bes cuculi appellari; quum il-
 li prouocari tantam verborum
 amaritudinem in eos effun-
 dunt, vt viatores illis cedant,
 contenti eos cuculos iterum at-
 que iterum appellare. Deri-
 debatur itaque vinitor, et
 appellabatur auis pigra, ac
 nidi sui immemor. H.

i. Alitis temporarii) Est
 enim cuculus auis aestiua.
 Vide quae dicta sunt L. X.
 II. H.

k. Dedecus enim habetur)
 Hoc sumptum est e dicaci-
 bus preatereuntium viato-
 rum conuitiis, quibus vini-
 tores tanquam feris vitem
 colentes laceffunt in pro-
 brum ignaviae et desidis otii.
 Aufonius in Mosella, —
 inde viator Riparum subiecta
 petens, huic nauita labens Pro-
 brae canunt feris cultoribus.

Turneb. cap. 7. lib. XI. Adu.
 Erasmus prouerbio, Cuculus.
 Vide cap. 9. lib. X. Dal.

l. Petulantiae.) Suadet
 pudor, vt multo malim ex
 alio te, optime lector, quam
 ex me discere, quos petu-
 lantiae sales appellet. Ita-
 que, si ita lubet, Erasmus
 adi, Chil. 4. cent. 5. Ad. 84.
 Cuculus, p. 869. H.

m. Primo vere ludantur)
 Id est, ineunte, nouo Virgil.
 πρώτῃ καὶ νέῃ ἔαρος: vt me-
 dio, vel adulto, ἀκμαζόντος,
 μεσοῦτος; prouecto, fene-
 scente, extremo, prono,
 praecipiti, παυομένῃ, λήγον-
 τος, ἀπίοντος, φθίνοντος.
 Summam hiemem, mediam
 brumam Cicero dixit pro le-
 ge Manilia. Hadrian. Iuni-
 us cap. 19. lib. I. Dal.

n. Auspicio tamen detesta-
 biles videntur) Puto haec
 verba adulterina esse. Pint.
 o. Extremo autem) Con-
 fer

est. Justum¹ est hoc feri maturato hordeo; ² atque etiam in eodem aruo est *p.* signum illius maturitati, et horum sationi commune, lucentes vespere per arua cicindelae. Ita appellant rustici stellantes volatus, Graeci vero lampyridas, incredibili benignitate naturae.

LXVII. (XXVII). Jam *q.* Vergilias in caelo notabiles caterua fecerat: non tamen his contenta, terrestres fecit alias, veluti vociferans: Cur caelum ³ intuearis agricola? cur sidera quaeras rustice? iam te breuiore somno fessum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spargo ⁴ peculiare *r.* stellas, easque vespere et ab *s.* opere disjungenti ostendo: ac ne ⁵ possis praeterire, miraculo sollicito. *t.* Vide sine ut fulgor igni similis alarum compressu ⁶ tegatur, secumque lucem habeat et nocte? Dedi tibi herbas horarum indicēs:

1. est, in *M. d.* 2. Atque etiam in eodem aruo. Estque signum illius maturitatis sationis *Gr. et Al.*
 3. intueris agr. Cur sid. quaeris. *M.* 4. Speculares. *M.* 5. possit praet. miraculi sollicitudo, vide sine. *M.* 6. subtegatur. *M.*

fer ista cum iis quae habet Colum. II. 9. fere sub finem de milii ac paucis satione. *H.*

p. Estque signum illius maturitatis et horum sationis commune) In eodem; Signum illius maturitati et horum sationi commune, cetera desiderantur. *Pint.*

Cicindelae) De his XI. 34. Stellantes volatus lepide appellat lucida stellarum in-

star animalcula, quae subfiliant, ac voluent. *H.*

q. Iam Vergilias) In Gallis vulgus appellat, *la Poussiniere.* *H.*

r. Peculiare stellas) Nimirum cicindelae. *H.*

s. Ab opere disjungenti) Quum vesperi cessas ab opere rustico. *H.*

t. Sollicito.) Hoc te praetereuntem fulgore sollicito ac moneo. *H.*

cur: et u. vt ¹ ne sole quidem oculos tuos a terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo. Cur etiam nunc altius spectas, ipsumque caelum scrutaris? Habes ante pedes tuos ecce x. Vergilias. In certis eae diebus proueniunt, durantque foedere y. fideris huiusce: partumque eas illius esse certum est. Proinde quisquis aestiuos fructus ante illas feuerit, ipse frustrabitur fesc. Hoc interuallo et apicula procedens fabam florere indicat: fabaque florens eam euocat. Dabitur et aliud finiti frigoris iudicium. Quum z. germinare videris morum, iniuriam postea frigoris timere nolito.

2. Ergo a. opera, tales oliuarum ponere, ipsaque oleas interraderet b., rigare prata, aequinoctiis diebus primis. Quam herba creuerit in festu-

1. ne sic quidem. M.

u. Ne sole) Ne solis quidem causa. Ne vel propter solem caelum aspicias. H.

x. Ecce Vergilias) Cicindelae, quae quum Vergiliarum tempore oriantur, instar earum esse possint. H.

y. Foedere) Quasi isto foedere cum Vergiliis. H.

z. Quum germinare videris etc) Theophrast. c. 21. lib. I. caus. Dalec.

Quum germinare) Ideo sapientissima arborum dicta morus, quod nisi exacto frigore non germinat, vt dictum est XVI. 41. Passeratius in eam rem carmine singulari de moro: Sit pudor insanis, Morus sapit, illa dolofo nil temere credit Ze-

phyro: nam veris adulti. Iam certum expectans solem, non germinat ante, Frigoris infestiquam cuncta recesserit aura: Tum floret, viretque simul: Longaeque rependit Damna morae: atque vna rotam se nocte profundit. Et mox. Infidias caeli ne tunc vereare sereni Amplius, ei vasto quae coeca pericula ponto: Vt bene subductam deducas nauita pinum, Sint tibi Vergiliae, videas quum germina mori. H.

a. Ergo opera) Varro cap. 30. et 31. lib. I. Cato cap. 40. Columel. cap. 2. lib. II. D. Ergo opera) Varro de R. R. l. 31. H.

b. Interradere) Sive vt Cato loquitur, v. 150. interpretare.

festucam, arcere aquas: vineas pampinare. *c.* Et huic lex sua, quum pampini quatuor digitos longitudine expleuerint. Pampinat una opera iugerum. Segetes iterare. *d.* Sarritur vero diebus viginti. Ab aequinoctio sartura nocere et vineae et segeti aestimatur. Et oves lauandi *e.* hoc idem tempus est.

3. A Vergiliarum exortu significant Caesari, postridie ² Arcturi *f.* occasus matutinus; ³ tertio *g.* Idus Maii Fidiculae exortus: XII. Calendas Iunii Capella vesperi occidens, et in Attica Canis. XI. Calendas Caesari Orionis *h.* gladius occidere incipit: tertio Nonas Iunii Caesari et Assyriae Aquila vesperi oritur: octauo *i.* Idus Arcturus matutino occidit, Italiae sexto: et quarto Idus Delphinus vesperi exoritur: decimo septimo Calendas Iulii gladi-

113

I. *vuncare. Sarriuntur. Ver.* 2. *Sic ex MSS. em.*

Hard. *Arcturi occasus matutini Gr. et Al.* 3. *et tert. V. quarto. M.*

zare. Egimus, de hac voce L. XV. 2. Colum. XI. 2. p. 376. *Oleae purantur et emuscuntur.* Palladius in Maio, tit. 4. p. 116. *Nunc locis praegelidis et pluviosis oleae putantur, et eis muscus abraditur.* H.

c. Et huic lex sua) Colum. L. de arboribus, c. 5. *Vineam novellam omnes gemmas agere finito: simul arque pampinus instar quatuor digitorum erit, tum demum pampinato, etc.* H.

d. Segetes iterare) Iterato sarrire. Vide Colum. II. 12. H.

e. Et oves lauandi) Co-

lum. XI. 2. in Aprili: *Oves Tarentinae radice lanaria lauari debent, ut consurae praeparentur.* H.

f. Postridie Arcturi) Hoc est, V. Idus Maias, occidit matutino Arcturus. Et his occasus tempestatem significat. Nam VI idus Vergiliae oriuntur. H.

g. Tertio Idus) Colum. l. c. *Tertio idus Maias, Fidius oritur, significat tempestatem.* H.

b. Orionis gladius occidere) Paulo antea id fieri dixit XI. Calend. Iunii. Dalec.

i. Octauo Idus Arcturus) Colum. l. c. H.

us Orionis oritur, quod Aegypto post quadrimum. Undecimo Calendas, eiusdem Orionis gladius Caesari occidere incipit. VIII. Calendas Iulii vero longissima dies totius anni, et nox breuissima solstitium conficiunt.

4. In hoc temporis interuallo vineae pampiantur: curaturque vt vinea vetus semel fossa sit, bis nouella. Oues tondentur: lupinum stercorandi causa vertitur: terra proscinditur: vicia in pabulum fecatur: *k.* faba metitur, dein concutitur. (XXVIII.) Prata *l.* circa Calendas Iunii caeduntur, quorum facillima agricolis cura ac minimi impendii, haec de se postulat dici. *m.* Relinqui debent in laeto solo vel humido, vel riguo, eaque aqua pluuia rigari via publica. Vtilissimum simul et herbae arare, deinde cratire, ferere florem ex fenilibus

bus

I. in riguo solo, vel laeto, et humido, eaque aqua plurig.
vel. publ.

k. Faba metitur, deinde concutitur) Legendum ex scripto codice, *conditur*, non *concutitur*, astipulante etiam Comici prouerbio, *In me haec cuderur faba.* Pint.

Dein concutitur) Vide N. et Em. N. XXXIII. (hic coll.) *Faba*) Ita libri omnes, etiam MSS. quos videre licuit: frustra emendando Pintiano, *dein conditur*, nec merito in eam sententiam illud Comici trahente, *In me haec cuderur faba.* Nam Palladius haec ipsa huius interualli opera describens, lib. VII.

in Iunio, tit. 3. p. 123. *Collegemus viciam*, inquit, *fenum Graecum refecabimus ad pabulum.* Nunc et faba Luna minuentur velleur. Antelucem sane, et ante quam Luna procedat, excussa et refrigerata ponatur. Ita gurgulio nos non patietur infestus. H. *l.* Prata circa, etc.) Cato cap. 50. et 53. Varro cap. 49. lib. I. Colum. cap. 17. 18. 19. lib. II. Palladius cap. 10. Septembris. Dalec.

m. Relinqui debent) Relinqui dicuntur prata, quum solum nec aratur, nec confertur,

bus, atque ex praesepibus feno dilapsum spargere, prius quam cratiantur. Nec primo anno rigari, nec *n.* pasci ante secunda fenifecia, ne herbae velantur, obtrituque hebetentur. Senescunt *o.* prata, restituique debent faba in his fata, vel rapis vel milio. Mox insequente anno frumento, rursusque in prata tertio relinqui. Praeterea quoties secta sint, siciliri *p.*, hoc est, quae fenifeces praeterierunt, secari. Est enim in primis inutile, enasci herbas fementaturas. *q.* Herba optima in prato trifolii, proxima graminis, pessima mimmuli: *r.* ¹ fliquas etiam

1. fliqua etiam dira: fenifecis inuisa et equiselis est Gr. et alii dira haerendo inuisa Vet.

feritur, sed ad herbae fenique prouentum summittitur. Dalec.

Relinqui debent) In herbae fenique prouentum summitti. Tractat haec etiam Columella II. 17. p. 74. Pab. lad. in Septc. tit. 10. H.

n. Nec pasci ante) Nec immitti pecora, nisi post fenifecia anni secundi. Columella II. 18. p. 76. Nec *p.* ¹ *quidem oportet teneris adhuc et subsidentibus pratis immittere: sed quoties herba profiluerit, defecare. Nam pecudes molli solo infigunt ungulas, atque interruptas non suunt herbarum radices serpere, et condensare. Altero tamen anno minora pecora post fenifecia permittemus admitti . . . Tertio deinde, quum pratum solidius ac durius erit,*

poterit etiam maiores recipere pecudes, etc. H.

o. Senescunt prata) Eleganter haec Columella de R. R. II. 18. p. 75. *Igitur cum locum, quem prato destinauerunt, etc. Et Palladius, l. c.*

p. Siciliri) Hinc sicilimenta de prato Cato vocat, de R. R. 5. ea defegmina. Veteres *sicilire* pro *secare* usurpabant. Varro de R. R. 49. p. 68. *Quo facta sicilienda prata, id est, falcibus consecanda quae fenifeces praeterierunt: ac quasi barba tuberosum reliquerunt campum. H.*

q. Sementaturas) Sementare est semen producere. Gallis, Gréner, *venir à gréne. H.*

r. Mimmuli) Quidam *Mim-*

etiam s. diras ferentis. Inuisa ¹ et equisetis est t., a similitudine equinae setae. Secandi tempus, quum spica deflorescere ² cepit, atque roborari: ³ secundum

1. et equisetis. Gr. 2. cocperiz. M. 3. secundum Alii.

Mimulam esse volunt, herbam latis, longis, magnis, duris foliis, proceram, nascentem in paludosis pratis, quam vix boues comedunt, nedum equi. Rustici vocant *des Leches*. Genus ferme id Caricis est. Alii legunt *Nummulum*, et herbam esse putant, quam a rotunditate foliorum nummis pari etiamnum officinae *Nummulariam* vocant, tam noxiam pecori, vt ea degustata oues vlceratis pulmonibus rabidae intereant. Herbam et morbum rura vocant. *La clavelée. D.*

Pessima mimuli.) Haud satis compertum herbae genus. Vide N. et Em. N. XXIV. (hic pos.) *Herba*) Significat non caule modo, sed et filiqua nocere in prato mimulum. Sunt qui *ranunculi* legi suspicentur commodius posse: vetant MSS. codices: quorum ex fide, quum illi exhibeant diserte, *siliqua etiam dira ferentis*, hunc locum ita expressimus. In libris hactenus editis: *Pessima mimuli: siliqua etiam dira: fenifecis inuisa et equisetis est. H.*

Siliqua, etc.) Vide cap. 13. Lib. XXVI. Johannes Baptista Persii interpres legit ex vetusto codice, *duram, haerendo*; ac vulgatis saeculo suo exemplaribus adnotauit scriptum fuisse: *dira ferendis*. Siliquam autem ononin vocat, quoniam fermen latum fert in exiguis filiquis. Est autem molestissima fenifecibus, quoniam et firmis durisque stipitibus aciem falcis retundit, et rigidis spinis suis crura vulnerat. Scio tamen a Columella cap. II. Lib. II. Siliquam vocari *fenum Graecum*. Siliquam nonnulli siliqua omnia vocant, vt viciam, aphacam, quae paulo laboriosius demuntur. Colum. cap. 18. Lib. II. inter ea quae pratis nocent, refert stirpes, spinas, herbas validioris incrementi, rubos, virgulta, iuncos, intyba, solstitiales spinas, quas quidam esse volunt *les Chausserapes*; alii vero spinarum genus, quod prouinciales vocant *Aureoles. Dal.*

1. *Equisetis est.*) Vide cap. 13. Lib. XXVI. *Idem.*

Et

dum, *u.* antequam inarescat. Cato *x.* fenum, inquit, ne sero feces: prius quam semen maturum sit, secato. Quidam pridie rigant, ubi sunt rigua. Noctibus *y.* roscidis secari melius. Quaedam partes ¹ Italiae post messem secant.

5. Fuit hoc quoque maioris impendii apud priores. Creticis *z.* tantum transmarinisque *a.* cotibus notis, nec nisi oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter oleum ad crus ligato fenifex incedebat. Italia aquarias cotes dedit, limae ² vicem imperantes ferro. Sed aquariae ³ protinus virent. Falcium ipsarum duo genera: Italicum breuius, ac vel inter vepres quoque tractabile. Galliarum latifundia maioris compendii: quippe medias caedunt herbas, breuiioresque praetereunt. ⁴ Italus *b.* fenifex

1. Italiae, in *M. d.* 2. Sic ex MSS. em. *Harv. conf.*
M. vicem Gr. et Al. 3. *pr. viger. Quidam, id est,*
aciem trahit potius durat. Alii. viret Gr. 4. *Itali*
fenifeces dex. un. ma secant. M.

Et equisetis) De qua L. XXVI. 83. *Equisetum hippuris a Graecis dicta, et in praetis vituperata nobis, etc. H.*

u. Secundum) Colum. II. 19. p. 77. *Fenum autem demittitur optime antequam inarescat: nam et largius percipitur, et iucundiorum cibum pecudibus praebet. H.*

x. Cato) C. 53. p. 41. *Fenum, ubi tempus erit, secato: cauetoque, ne sero feces. Priusquam semen maturum fiet, secato: et quod optimum fenum erit, seorsum condito. H.*

y. Noctibus roscidis.) Virg.

Georg. I. 289. *Noctes leues stipulae melius, nocte arida prata Tondentur: noctes lentus non deficit humor. H.*

z. Creticis tantum) Quum ad acuendas falces non nisi Creticis et trans mare vectis coribus usus foret. De his coribus L. XXXVI. 47. ubi et de aquariis dicitur. H.

a. Transmarinisque cotibus) Ad barbaros eas ferre, tamquam illicitas merces prohibet l. *Cotem §. illicitarum. ff. public.* Briffonius c. 4. Lib. IV. Dalec.

b. Italus fenifex dextera una

sex dextra vna manu fecat. Iustum *c.* est vna opera iugerum in die defecari: alligarique manipulos mille ducentos, ¹ quaterna pondo. Sectum *d.* verti ad solem, nec nisi ficcum construi oportet: nisi fuerit hoc obseruatum diligenter, exhalare matutino nebulam quamdam, metasque *e.* mox sole accendi, et conflagrare certum est. Rursus *f.* rigari defecta oportet, vt secetur autumnale fenum, quod vocant cordum. Interamnae in Vmbria quater anno fecantur: etiam non rigua. Ter vero plerisque in locis:

I. quaternum pondo. Alii.

vna manu fecat.) Expendendum an ima potius quam vna legi expediat. Nam quia paulo ante dixerat, in Galliae latifundiis herbas medias fecari, quod fieri nequit nisi sublata et celsa manu, ideo subdit, in Italia fenifeces ima manu fecant herbas. Pint.

c. Iustum est.) Colum. XI.

2. in Maio: Per hos dies fenifeciae instituendae. Bonus operarius prae iugerum defecat, nec minus mille ducentos manipulos vnus obligat, qui sint singuli quaternarum librarum H.

d. Sectum verti.) Colum.

II. 19. Nonnumquam etiam quum cecidimus, imber oppressit: quod si permaduit, inutile est vnum mouere, meliusque patiemur superiorem partem sole ficcari: tunc demum conuertemus, etc. H.

e. Metasque mox.) Colum.

Vol. VI.

II. 19. Est autem modus in ficcando, vt neque peraridum, neque rursus viride colligatur: alterum, quod omnem succum si amisit, stramenti vicem obtinet: alterum, quod si nimium retinuit, in tabulato putrescit: ac saepe concauit, ignem creat et incendium... Certe quidquid ad eum modum, quo debet, ficcatum erit, in metas exstrui conueniet, easque ipsas in acutissimas vertices exacui. Sic enim commodissime fenum defenditur a pluuibus: quae etiam si non sint, non alienum tamen est praedictas metas facere, vt si quis humor herbis inest, exsudet, atque excoquatur in acervis. Meta porro dicitur feni congeries vel strues in acutissimum verticem exacta. H.

f. Rursus rigari.) Colum. II. 18. totidem verbis. H.

P

locis: et postea in ipso pabulo *g.* non minus emolumentum est, quam a feno. Armentorum id cura, iumentorumque progeneratio suum *h.* cuique ¹ consilium dabit, optimo maxime quadrigarum quaestu.

LXVIII. 1. Solstitium peragi *i.* in octava parte Cancrī, et octavo Calendas Iulii diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi. In hoc *k* usque a bruma dies creuerunt, sex mensibus. Sol ipse ad Aquilonem scandens, ac per ardua ² enisus ab ea meta incipit flecti, et digredi ad Austrum, aucturus noctes aliis sex mensibus, ablaturusque diei mensuram. Ex hoc deinde rapiendi conuehendique fructus alios atque alios tempus, et praeparandi se contra saeuam feramque hiemem: decebatque hoc discrimen indubitatis notis signasse naturam. Quam ob rem eas manibus ipsis agricolarum ingessit, vertique iussit ipsa die folia, et *l.* esse confecti fideris signum:

1. Sic ex MSS. em. Hayd. consilium dabit optimum, maxime Gr. et Al. 2. enixus Pint.

g. In ipso pabulo.) Colum. II. 17. Prarum, inquit, minimi sumtus egens, per omnes annos praebet redditum: neque eum simplicem: quum etiam in pabulo non minus reddat, quam in feno. H.

b. Suum, cuique consilium dabit optimum, maxime quadrigarum quaestus.) Scribo suum cuique consultum dabit, optima maxime quadrigarum quaestu. Nam et antiquum exemplar optimo habet, non optimam. Pint.

i. Solstitium diximus.) Libri huius s. 59. H.

k. In hoc usque.) Aliter in eodem. In hoc usque tempus a bruma crescunt dies, creuit et sol ipse; ac per ardua emensus, etc. quae postrema verba vitiosissime scripta sic pro tempore corrigo, Creuit et sol ipse ac peractis sex mensibus. Cui correctioni videntur fauere verba mox paulum sequentia, aucturus noctes aliis sex mensibus. Pint.

l. Ex esse confecti.) Confecti solstitii. Sic XVI. 36. Mirum in primis id, quod olmo, ziliaeque, et oleae, et pabulo albae, et salici euenit.

Cir-

signum: nec siluestrium arborum remotarumque,
 1 ne in saltus deuios montesque eundum esset quae-
 rentibus signa: non rursus urbanarum, 2 et quae
 topiario tantum coluntur, quamquam et in his illa
 visantur. Vertit *m.* oleae ante pedes fatae, vertit
 tiliae ad mille vsus petendae: vertit populi albae
 etiam vitibus nuptae. Adhuc 3 parum, inquit: vi-
 lum vite dotatam habes: et huius 4 vertam. Pa-
 bulo *n.* folia eius stringis, vitem deputas. Aspice,
 et tenes fidus. Alia parte caelum respiciunt, quam
 qua spectauere pridie. Salice omnia alligas, humil-
 lima arborum, ipse toto capite altior: et huius cir-
 cumagam. Quid te rufficum quereris? Non stat
 per me, quo minus caelum intelligas, et caelestia
 scias. Dabo 5 et auribus signum. Palumbum uti-
 que exaudi gemitus. Transisse solstitium caueo pu-
 tes, nisi quum incubantem videris palumbum.

P 2

2.

1. ut Pint. ex M. 2. sic et M. urbanarum quaeque
 1. Gr. 3. parum est inquit Gr. 4. veterino-
 rum pabulo versa folia stringis, stringens vitem depu-
 tas. Aspice et tenebris fidus. Vet. stringens autem.
 Alii. 5. et ex auibus. V. et M.

Circumaguntur enim folia
 earum post solstitium: nec alio
 argumento certius intelligitur
 fidus confectum. Vide etiam
 Varronem de R. R. I. 46.
 Gellium quoque IX. 7. p.
 471. Vulgo et scriptum, in-
 quit, et creditum est, folia
 olearum arborum brumali et
 solstitiali die conuerti: et quae
 pars eorum fuerat inferior at-
 que occultior, eam supra fieri
 atque exponi ad oculos, et ad
 solem, quod nobis quoque se-

mel atque iterum experiri vo-
 lentibus ita esse propemodum
 visum est. Adde et Schol.
 Niciacandri in Ther. p. 32.
 Ἡ ἐλαία τὰ γλαυκὰ τῶν
 φύλλων ἀνω ἔχει ἐν θέρεος
 ὥρα· τὰ δὲ μέλανα, χειμῶ-
 νος. H.

m. Vertit oleae ante pedes.)
 Eleganter haec Plinius ec-
 16. Lib. I. hist. Theoph. et
 c. 26. Lib. II. caus. Dalec.

n. Pabulo.) Iumentorum
 Vide quae diximus XVI. 38

Strin.

2. A solstitio ad Fidiculae occasum, o sexto Calendas Iulii Caesari Orion exoritur; zona autem eius quarto Nonas Assyriae; Aegypto vero Procyon matutino aestuosus: quod sidus apud Romanos non habet nomen, nisi p. caniculam hanc velimus intelligi, hoc est, ² minorem canem, ut in astris pingitur

- I. Sic ex MSS. em. Hard. (25: Iun.) Varro c. 31. I. Col. c. 2. XI. Hadr. Iun. ex Tabula Caesaris declarat. cap. 32. l. VI. Iunii Gr. et Al. 2. sic. ex MSS. em. Hard. minorem canem, sane ut Gr. et Al.

Stringere porro folia dici pro decutere tralatitium est. Virgilius in Eciogis: *Hic ubi densas Agricolae stringunt frondes.* H.

o. Sexto Calendas Iunii etc.) Leg. Sexto Calendas Iulii Caesari Orion exoritur, Zona autem eius quarto Nonas, Assyriae; Aegypto vero procyon, etc. hoc est minorem canem, ut in astris pingitur, ad aestum magnopere pertinens. Προκύων Graecis μικρός κύων dicitur, minusculum canem vocat Vitruvius. Ergo canicula Plinio qui Graecis προκύων sic dictus quod ante canem oriatur, vel quod indicet canis ortum. Vide *Salmas.* p. 429. b. 430. a.

p. Nisi Caniculam.) Nisi Caniculam, inquit, appelles, quae vox minorem canem sonat. Caniculam Plinius vocat, quem alii Σείριον, quae stella est lucidissima et flagrantissima in ore

maioris Canis: quae et Προκύων dicta est, quod ante Canem oritur. Ita Galenus Epid. Hipp. I. Sirium προκύων vocat. Κύων μὲν γὰρ, inquit, τὸ σύμπαν ἄστρον ἔδ' ἐπὶ τοῦ γένους αὐτοῦ Σείριος, ὃν ἕρθεως ἂν τις ἐνομάζει τὸν προκύων. Sirium addit appellari a nonnullis κύων, quod totius nomen est sideris: rectius tamen Antecanem, προκύων appellari, quam canem. Haec et alia multa Laelius Bisciola soc. Iesu Horar. subces. XII. 2. Tom. II. *Est enim benignum, Plinii verbis vtor, et plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non ut plerique faciunt. Sciro enim conferentem auctores me deprehendisse a Salmasio in Solin. p. 430. haec aliaque quam plurima ex Bisciola transcripta ad verbum, nec Bisciolam tamen nominatum.* H.

gitur. Est *q.* autem magnopere pertinens, sicut paulo *r.* mox docebimus. Tertio *s.* Nonas Chaldaeis Corona occidit matutino, Atticae Orion totus eo die exoritur. Pridie Idus Iulii et Aegyptiis Orion desinit exoriri: *i.* xvi. Calendas Augusti Assyriae *2* Procyon exoritur. Dein *t.* postridie fere ubique confellum inter omnes fidus indicans, quod Canis ortum vocamus, Sole *u.* partem primam Leonis ingresso.

P 3

1. XVII. Cb.

2. Cbeiron. Tab. Caes. Had. quod tamen suspectum est.

q. Est autem.) Magna vis huius fideris est, lateque pertinet, magnaue efficientia. Vide N. et Em. N. XXXV, (hic. pos.) Est De Sirio sine Canicula agitur. Ita porro MSS omnes, quos quidem vidimus. At scripsit in ora codicis sui Pellicerius, *Ad aestum magnopere pertinens*, ut iamdudum obseruauit Perauius, Varr. Diff. in Vranol. II. 10. p. 103. Pertinere ad aestum dicitur, si vera ea lectio est, quod ingentem aestum denunciat, immo et ex parte facit. Hinc Hor. III. Od. 29. *Iam Procyon furit, Et stella vesani Leonis, Sole dies referente fccos.* Procyonem Horatius, quemadmodum et Plinius, pro Sirio accipit, quoniam prima haec asterismi Canis stella ante ceteras, adeoque ante totum ipsum Canem apparet. H.

r. Sicut paulo mox.) His verbis proxime fere sequen-

tibus: *Sentiunt id maria... et magnam aestus obtrinet causam.* H.

s. Tertio Nonas.) Colum. XI. 2. p. 378. *Quarto Nonas Iulias Corona occidit mane.* H.

t. Dein postridie.) Hoc est, XV. Calendas Augusti. Sic ipse II. 47. *Ardentissimo autem aestatis tempore exoritur Caniculae fidus, solem primam partem Leonis ingrediente, qui dies XV. ante Augustas Calendas est.* Adde his ea, quae ibi diximus. Vide N. et Em. N. XXXVI. (hic adi.) *Dein*) Sic libri omnes, etiam MSS. Sic et ratio calculi exigit, uti ex Plinio ipso docuimus. Vnde Caesaris Tabulam emendabis, ex qua Hadr. Iunius, et post ipsum Salmasius in Sol. p. 430. *post triduum* legi malunt. H.

u. Sole partem primam, etc.) Lege, *Sole partem primam Leonis ingresso, post solstiri-*

gresso. Hoc fit ¹ post solstitium xxiii. x. die. Sentiant *y.* id maria et terrae, multae vero et ferae, vt *z.* suis locis diximus. Neque est minor ei *a.* veneratio, quam descriptis in Deos stellis. Accenditque solem, et magnam aestus obtinet causam.
² xiii. *b.* Calend. Augusti Aegypto Aquila occidit

1. post triduum Tab. Caes.

2. XVIII. Gr. et Al.

um XXXIII. die. Salmaf. p. 430. a.

Sole partem primam.) Hoc ex veterum sententia script. Reipsa anno primo Iuliano, ortus Sirii matutinus heliacus, de quo nunc sermo est, Romae contigit in Gradu Leonis 7. 43. Augusti fere 2. Nunc in Leonis 20. 40. incurrit, Augusti circiter 14. Itaque Canicularium dierum initium ab ortu illo heliaco descivit: ac semper longius deinde recederet. Hanc μεταπτώσις orbis stellati, seu progressionem aliorum in consequentia, prisca aetas ignorabat: ideoque designatos semel a maioribus suis ortus occasusque constanter tenebat. H.

x. XXXIII. die.) Hoc iterum repetit sect. sq. Est igitur is dies XVIII. Iulii, siue vt dictum est L. II. 47. XV. Calendas Augusti. H.

y. Sentiant id maria.) De hoc argumento vide Geminum, c. 14. p. 58. et Peta-

uium Varr. Diff. in Vranol. II. 10. p. 101. H.

z. Suis locis diximus.) Cap. 40. Lib. II. et vna in apothecis c. 18. XIV. Dal.

Vt sui locis diximus.) L. II. 40. IX. 25. His adde ea quae Cicero habet de Diuin. I. p. 209. et Manil. I. v. 388. H.

a. Ei venerario.) De fide re Caniculae et augurio canario vide multa apud Rhodig. c. 27. XVII. Eius augurii meminit Festus. Ceos quot annis ortum Caniculae diligenter seruare, coniecturamque capere, vt scribit Ponticus Heraclides, salubrisne, an pestilens annus futurus sit tradit Cicero Lib. I. de Diuinat. Cuius moris initia vide apud Victorium c. 21. XIX. explicata ex interprete Apollonii II. Argonaut. κέω δ' ἐστὶ νῦν ἱερῆς ἀντολέων προπαροῖθε κυνος ἔξισσι θυηλάς. Dal.

b. XIII. Cal. Aug.) Vide N. et Em. N. XXXVII. (hic consp.) XIII.) In libris omnibus

matutino, Etesiarumque *c.* prodromi flatus incipiunt, quod Caesar *x.* Calendas sentire Italiam existimavit. Aquila *d.* Atticae matutino occidit: ¹ *III.* Calendas regia in pectore Leonis stella matutino Caesari *e.* immergitur. *viii. f.* Idus Aug. Arcturus medius occidit: *III.* Idus Fidicula occasu suo autumnum inchoat, uti is adnotat: sed ² ut vera ratio id fieri inuenit, sexto Idus eiusdem.

3. In hoc temporis interuallo res summa vitium agitur, decretorio visu sidere illo, quod Caniculam ³ appellauimus. Vnde ⁴ carbunculare *g.* dicuntur, ut ⁵ quodam vredinis carbone exustae. Non

P 4

com-

1. *nono. Colum.* 2. *ut, in M. d.* 3. *vocamus M.*
4. *carbunculari Dal.* 5. *quodam carbonis vredine. Dal.*

bus editis, plurimisque MSS. legitur, XVIII. Cal. At quis hunc diem XVIII. Calendas Augustas vidit umquam? Nos audacter, dempta quinarii nota, XIII. rescribimus: tum quia series dierum ita postulat: nam dixit antea de XVI. Calendas: quare nunc aliquis subsequendum dierum nominari debet: tum quia XIII. Calendas Augusti etesias flare ipse admonuit, II. 47. his verbis: *Post biduum vero exortus,* etc. H.

c. Etesiarumque.) De his egimus II. 147. H.

d. Aquila Atticae.) Colum. quoque IX. c.2. p. 379. *Tertio Calendas Augustas Aquila oc-*

cidit, tempestatem significat. H.

e. Caesari immergitur) Matutinum exortum haec verba demonstrant quem pridie Colum. statuit, l. c. *Quarto Calendas Augusti, Leonis in pectore clarae stellae exoriuntur, interdum tempestatem significat.* In MSS. *immergit.* Mallem, *emergit.* H.

f. VIII. Idus Aug.) Colum. p. 380. *VII. idus Augusti Aquarius (lege Arcturus) occidit medius: nebulosus aestus. Pridie Idus Augusti, Fidis occidit mane, et Autumnus incipit.* H.

g. Vnde carbunculare.) De carbunculatione diximus XVII. 37. H.

comparantur huic malo grandines, procellae, ¹ quaeque *h.* numquam annonae intulere caritatem. Agrorum quippe mala sunt illa: carbunculus autem regionum late patentium, non difficili remedio, nisi calumniari naturam rerum homines, quam sibi prodesse, mallent. Ferunt *i.* Democritum, qui primus intellexit, ostenditque cum terris caeli societatem, spernentibus hanc curam eius opulentissimis civium, praeuisa *k.* olei caritate ex futuro Vergiliarum ortu, qua *l.* diximus ratione, ostendemusque iam *m.* plenius, magna tum ² vilitate propter spem olivae, coemisse in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem et quietem doctrinarum ei sciebant in primis cordi esse. Atque ut apparuit causa,

1. nec quacque unquam. *M.* 2. tunc. *M.*

b. Quaeque numquam.) Sic MSS. quos vidimus. Forte, quaeque unquam. *H.*

i. Ferunt Democritum, qui primus intellexit, etc.) Thaleti hoc, non Democrito tribuitur, ut Hermolaus probat ex Aristotele et Cicero: potuissetque etiam citare Diogenem libro primo. *Pintian.*

Ferunt Democritum.) Thaleti hoc Cicero adscribit de Divin II. p. 201. Aristot. quoque Polit. I. 7. et Laertius in Thalete. Plinius omne oleum coemisse ait: Cicero omnem oleam, antequam florere cepisset: Aristoteles et Laertius, τὰ ἐλαί-

ουργεῖα, hoc est, trapeta siue torcularia oleo premendo. *H.*

k. Praeuisa olei caritate ex futuro Vergiliarum ortu.) Puto luxatum esse verborum ordinem, legendumque, praeuisa olei caritate futura ex Vergiliarum ortu. quamquam verbum futura adiectivum puto. *Pint.*

l. Qua diximus.) Initio sectionis superioris. *H.*

m. Ostendemusque iam plenius.) Vetus lectio planius non plenius. quod et rectius: quia sequitur paulo infra, Quas equidem miscebo agris, quam potero, dilucide atque perspicue. *Pint.*

causa, et ingens diuitiarum cursus, restituisse *n.* mercedem anxiae et auidae dominorum poenitentiae, contentum ita probasse, opes sibi in facili, quum vellet, fore. Hoc postea Sextius *o.* e Romanis sapientiae affectatoribus Athenis fecit eadem ratione. Tanta literarum occasio est: quas equidem miscebo agrestibus negotiis, quam potero dilucide atque perspicue. Plerique dixere rorem iniustum Sole acri, frugibus rubiginis causam esse, et carbunculi vitibus: quod ex parte falsum arbitror, omnemque vredinem frigore tantum constare, sole innoxio. Id manifestum fiet attendentibus. Nam primum omnium non hoc euenire, nisi noctibus et ante solis ardorem, deprehenditur, totumque *p.* lunari ratione constat: quoniam talis iniuria non fit nisi interlunio, plenaue luna, hoc est, praeualente: utroque enim habitu plena est, ut saepius *q.* diximus: sed

P 5

inter-

n. Restituisse mercedem anxiae et auidae dominorum poenitentiae.) Lege mercedem, non mercedem, ex veteri lectione, et paulo post Affectatoribus, non sectatoribus, in eadem. et ita sane loqui magis Plinius consuevit. Pint.

Restituisse mercedem.) Ita MSS. Forte sincerius, mercedem. H.

o. Sextius.) De eo Seneca, ep. 59. p. 288. Sextium ecce quum maxime lego, virum acrem, Graecis verbis, Romanis moribus philosophantem, etc. *Q.* Sextium patrem appellat, ep. 64. p. 295. H. p. Torumque Lunari.) A

luna vitium rubiginis oritur. Theophr. de causis. III. 27. p. 292. Ἡ δὲ ἐρυσίβη, σαπρότης τίς οὐδὲν δὲ σαπρὸν ἀνευ θερμότητος ἀλλοτρίας· μάλιχα δὲ ἐρυσίβοῦται σίτος ταῖς πανσελήνοις. Διὸ καὶ τὴν σελήνην τῇ θερμότητι σῆπειν τῆς νυκτός. Rubigo autem putredo quaedam est: nec purridum esse quidquam potest sine alieno calore. Triticum plenilunio potissimum rubiginem capit. Ratio in calore est, quo etiam noctu Luna putrefacere potest. H.

q. Ut saepius diximus.) In primis L. II. 6. vbi in ipso

interlunio omne lumen, quod a sole ¹ accepit, caelo regerit. Differentia vtriusque habitus magna, ² sed manifesta: namque interlunio aestate calidissima est, hieme gelida. ³ E diuerso in plenilunio aestate frigiditas ⁴ facit noctes, hieme tepidas. Causa euidens: sed ⁵ alia redditur a Fabiano, Graecisque auctoribus. Aestate enim interlunio necesse est, quum sole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus recepto candens: eademque interlunio absit hieme, quando abscedit et Sol. Item plenilunio aestiuo procul abeat aduersa Soli: hieme autem ad nos per aestiuum circulum accedat. Ergo per se rosida quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat.

LXIX. I. Ante omnia autem duo genera esse caelestis iniuriae meminisse debemus. Vnum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellae, ceteraque similia intelliguntur: quae quum acciderint, ⁶ vis maior *r.* appellatur. Haec ab horridis sideribus exeunt, vt saepius diximus, veluti Arcturo, Orione, Hoedis. Alia sunt illa, quae silente caelo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi quum facta

I. accipit, coelo regyrat. M. 2. et. V. 3. E contrario. M. 4. sic ex MSS. em. Hard. gelidas Gr. et vulgg. 5. alia quam V. 6. cum plenilunio, acced. vi maiore impelluntur. Had. Iun. Legitur et, vi maiore impelluntur, in Vet.

ipso coitu non cerni Lunam admonet, quoniam haustum omnem Lucis auersa illo regerat, vnde acceperat. H.

r. Vis maior appellatur.) Vis maior in frugibus et terrae fructibus diuina Vlpiano

dicitur ff. de damno infecto. l. fluminum §. vitium autem. Eidem calamitosa tempestas ff. de loc. et cond. l. ex conducto, eodem tit. Caius exponit τὴν θεόφιν. De hominibus id loquendi genus vsur-

facta sunt. Publica haec, et magnae differentiae a prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum s. appellantibus, omnibus vero sterilitatem. De his nunc dicimus, a nullo ante nos prodita, priusque causas reddemus.

(XXIX.) 2. Duae sunt praeter lunarem, paucisque caeli locis constant. Namque Vergiliae ¹ priuatim attinent ad fructus, vt t. quarum exortu aestas incipiat, occasu hiems, semestri spatio intra se messes vindemiaeque et omnium maturitatem complexae. Est praeterea in caelo, qui vocatur lacteus circulus, etiam visu facilis. Huius u. defluuium, velut ex vbe-

re

I. primatum tenent. V. Hadr. lun. c. 22. l. VI.

vfurpat Cicero pro Plancio, et Seneca libro quarto de benefic. Vadimonium promittimus, tamen deseritur: non in omnes datur actio: deferentem vis maior excusat, id est, inevitabilis necessitas. Vide lexicon Stephani. Porro calamitosam grandinem a daemonibus immitti, scribit Theophrast. Caul. V. 9. Dalecampius.

Vis maior) Graeci Θεοῦ Βίαιον vocant; Latine vim diuinam dixit Vlpianus, leg. fluminum §. feruus, Dig. damni infecti. Idem, leg. 19. Dig. tit. 2. locati conducti §. Ex conducto, vim tempestatis calamitosae. Et §. Culpa autem, eodem titulo: Vis maior quam Graeci Θεοῦ Βίαιον appellant, non debet con-

ductori damnosa esse, si plus quam tolerabile est, laesi fuerint fructus. Caeli vim maiorem appellat Colum. l. 7. H.

s. Aliis carbunculum) Caniculam legit Turneb. cap. 23. L. XXIV. Aduersar. eamque interpretatur siderationem et carbunculationem, qua fata afflantur et ad sterilitatem castrantur, quum Canicula insana messes coquat, aestuosoque impetu suo omnia torreat. Dalec.

t. Vt quarum exortu) Sic Aratus, et qui Aratum transulere, Tullius et Auienus. Vide Petauium, Varr. diff. II. 9. in Vranol. p. 100. H.

u. Huius defluuium) Hoc veterum commentum hodie meri-

re aliquo, fata cuncta lactescunt, duorum siderum obseruatione, Aquilae in septemtrionali parte, et in austrino Caniculae, cuius mentionem suo x. loco fecimus. Ipse circulus fertur per Sagittarium atque Geminos, Solis ¹ centro bis aequinoctialem circulum fecans, commissuras eorum obtinente hinc Aquila, illinc Canicula. Ideo effectus vtriusque ad omnes frugiferas pertinent terras: quoniam in his tantum locis Solis terraeque centra *y.* congruunt. Igitur horum siderum diebus, si purus atque mitis aer genitalem illum lacteumque succum transmiserit in terras, laeta adolefcunt fata. ² Si Luna, qua s. dictum est ratione, roscidum frigus alperferit, admixta amaritudo, vt in lacte, puerperium necat. *a.* Modus in terris huius iniuriae, quem ³ fecit in quacumque conuexitate comitatus vtriusque

I. centrum infra aequia. V. centro vix aequin. M.
2. Sin. Pint. 3. facit. Dal.

merito Philosophi rident. Vide Fromondum Meteorol. II. art. vii. p. 86. H. x. *Suo loco fecimus*) Sect. sup. circa initium. Mox centra solis ac tetrae vocat, caeli terraeque partem mediam a sole signatam, quum circulum aequinoctialem describit. H.

y. *Centra congruunt*) Orbis quo sol vehitur, centrum habet aliud quam terra et suae conuersionis spatio inaequaliter a terra discedit. Solis vero centrum cum terrae centro congruit, quo

momento fiunt aequinoctia. Aequinoctiorum enim principia, et, vt aiunt vulgo, puncta, centrum terrae Mathematici vocant, quoniam in his mediam terram aequaliter Sol diuidit. Dal.

2. *Qua dictum est*) In fine sect. sup. H.

a. *Puerperium necat*) Puerperium de prole quoque ipsa, fetuque. dicitur. Plinius VII. 9. *Vno partu duodecim puerperia egesta.* Et s. 3. *Aut puerperae, aut puerperio.* H.

que causae, Et ideo non pariter in toto orbe sentitur, vt nec dies. Aquilam *b.* diximus in Italia exoriri *a. d.* XIII. Calendas Ianuarii. Nec patitur ratio naturae quidquam in satis ante eum diem spei esse certae. Si vero interlunium incidat, omnes hibernos fructus et praecoces laedi necesse est.

3. Rudis fuit priscorum vita atque sine litteris: non minus tamen ingeniosam fuisse in illis obseruationem apparebit, quam nunc esse rationem. Triamque tempora fructibus metuebant, propter quod instituerunt ferias, diesque festos, Rubigalia *c.*, Floralia *d.*, Vinalia. Rubigalia *e.* Numa

con-

I. ad Gron.

b. Aquilam diximus) Ante mensem Ianuarium, sed non appellato die, oriri Aquilam subobscurè innuit, L. XVI. 42. vbi amygdalam concipere Aquila exoriente ait, eandem florere mense Ianuario H.

c. Rubigalia) Varro de L. L. V. p. 47. Rubigalia dicta ab Robigo. Secundum segetes huic Deo sacrificatur, ne rubigo occupet segetes. Paulus ex Festo: Rubigalia, dies festus, septimo Kal. Maias, quo Robigo Deo suo, quem putabant rubiginem auertere, sacrificabant. Ouid. Fast. IV. 907. Flamen in antiquae lucum Rubiginis ibat. Exta canis flammis, exta daturus ouis. Protinus accessi, ritus ne nescius essem, Edidit haec flamen verba, Quirine, ruis. Aspera rubigo, parcas cerealibus her-

bis, etc. Vetus inscriptio apud Reines. p. 218. ROBIGO. ET. CERERI. ET FLORAE. SACRVM. H.

d. Floralia) Varro de R. R. I. 1. Quarto inuoco Rubigum ac Floram, quibus propitiis neque rubigo frumenta, atque arbores corrumpit, neque non tempestiue florent. itaque publicae Robigo feriae Rubigalia: Florae ludii Floralia sunt instituti. Arnobius aduers. gent. IV. Fiora illa genetrivae et sancta, obscenitate ludorum bene curat, vt arua florescant. Ludorum Floralium mentio est in nummo Seruiliae gentis argenteo apud Patinum, in Famil. p. 260. n. 4. et in Museo nostro. Hinc duos exhibet gladiatores: in imo C. SERVIL. M. F. (quas duas postremas litteras Patinus

ma constituit anno regni sui XI. quae nunc agun-
fur² a. d. septimum Calendas Maii, quoniam tunc
fere segetes rubigo occupat. Hoc f. tempus Varro
determinat, Sole Tauri partem decimam obtinente,
3 sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod
post dies g. vndeuginti ab aequinoctio verno, per
id

1. agunt. Dal. 2. ad Gr. et vulgg. 3. sic. V.

tinus omisit; vidit etiam,
vt in nostro sunt, Begerus
in Thesauro Brandenburi-
co p. 585.) In altera parte
caput Deae Florae est: re-
tro lituus, insigne C. Serui-
lii auguratus: inscriptio FLO-
RAL. PRIMVS. Quod caue
legas, vt vulgo fit, *Floralia
primus*? nam vbi verbum,
aut quale subintelligitur?
Lege ergo FLORALia PRO-
priis IMPensis Veneri Sacra-
uit: neme *Seruilus*, cuius
nomen in parte nummi pri-
ore legitur. In rutela Ve-
neris sunt horti, vt Varro
dicit infra, lit. 2. H.

e. *Rubigalia*) Varro cap.
I. lib. I. agricult. Dal.

f. *Hoc tempus Varro*) De
hac Varronis sententia Pe-
tauium vide Varr. Diff. II.
10. p. 104. H.

g. *Quod post dies vndeui-
ginti*) Scribo *vndeiriginta* non
vndeuginti. Nam aequino-
ctium vernum, vt supra osten-
sum est capite 36. confici-
tur 8. Calendas Aprilis, hoc

est 25 die Martii, a quo-
transactis 29. diebus occur-
ret tibi 24 dies Aprilis: post
quem ad quartum diem Ca-
lendas Maias, hoc est ad 28.
diem Aprilis, reliqui sunt
dies quatuor, quod est Pluuii
quatrimum. Opinor autem
haec verba alio ordine scri-
benda esse, hoc pacto: *Quod
post dies duodeuginti ab aequi-
noctio verno in 4. Calendas
Maias, id quatrimum varia-
gentium obseruatione Canis
occidit.* Pint.

Post dies vndeuginti)
Vide N. et Em. N. XXXVIII.
(hic adi.) *Quod post*) Ita MSS.
omnes: at rectius forte, vt
Petavius emendauit, Varr.
Diff. II. 10. in Vranol. p.
104. *post dies vnum et trigin-
za.* A VII. Calendas Maias
ad quartum, totum hoc qua-
trimum frugibus decretori-
um esse Plinius dicit: et ab
aequinoctio verno dies nu-
merat vndeuginti. At aequi-
noctium vernum ipse contu-
lit in VIII. Cal. April. a quo
die

id *h.* quatrimum, varia gentium obseruatione in
 iv. Calendas Maii, Canis occidit, sidus et *i.* per se
 vehemens, et cui praeoccidere *k.* Caniculam necesse
 fit.

die secundus et trigessimus
 dies est VI. Calend. Maias.
 H.

b. Per id quatrimum) A
 VII. calendas ad IV. H.

i. Et per se vehemens) Ut
 in ortu suo immodicos aet-
 stus excitare Caniculam, sic
 occidentem frigora et inimic-
 as frugibus pruinas com-
 mouere, Plinius his verbis
 significat. Colum. XI. 2.

Pridie Calend. Maias: Canis
se vesperè celat, tempesta-
tem significat. Hoc Manili-
us voluit I. 388. Subsequi-
tur rapido contenta Canicula
curfu, Quo nullum terris vio-
lentius aduenit astrum. Nec
gravius cedit. H.

k. Praeoccidere Caniculam)
 Rutilam canem immolari ne-
 cesse est ad placandum sidus.
 Vide N. et Em. NXXXIX.

(hic coll.) Sidus) Hac voce
 Caniculam, Sirius hoc loco
 rursus intelligi, seu Procy-
 nem, pronunciat Salmastius,
 in Solin. p. 534. quam stel-
 lam ante Canem oriri ait,
 et occidere. At eius viri
 errorem quisquis ad pictam
 sphaeram et globum oculos
 applicet, quamuis plum-
 beus sit intelliget. Etenim
 quae ad Boream declinant

stellae, earum quae ad Au-
 strum vergunt, uti ortus an-
 tecedunt, sic occasus sequun-
 tur, praesertim si boreales
 situ posteriores sunt: ut in
 Procyne et Cane contingit.
 Canis quippe hoc tempore
 positus est in gradu circiter
 nono Cancræ, et ad Austrum
 declinat: Procyon ad Bo-
 ream situs est in gradu fere
 21. Cancræ: ergo ille prius
 oritur, quam Canis: occi-
 dit autem post ipsum. Quod
 autem Plinius ait canis si-
 deri praeoccidere caniculam
 necesse esse, id rectissime
 interpretamur de canario sa-
 crificio, in quo ad placan-
 dum caniculæ sidus frugi-
 bus inimicum, rufae canes
 immolabantur, ut fruges
 flavescentes ad maturitatem
 perducerentur: unde et ca-
 tularia porta nomen accepit,
 ut auctor est Paulus ex Fe-
 sto, verbo *Catularia*. At-
 que idem Festus in fragm.
 p. 93: *Rutilae canes, id est,*
non procul a rubro colore
immolantur, ut ait Atteius
Capito, canario sacrificio pro
frugibus, deprecandae saeu-
itiae causa sideris caniculæ.
 Ob unam nominis affinita-
 tem, ea sacra illi delecta
 hostia

fit. Itaque iidem Floralia l. quarto Calendas eiusdem instituerunt, Urbis m. anno DXVI. ex oraculis Sibyllae, ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat, Sole Tauri partem quartamdecimam obtinente. Ergo si in hoc quatrimum incidit plenilunium, fruges et omnia quae florebunt, laedi necesse erit. Vinalia n. priora, quae ante

hostia est. Ouid. Fast. IV. 939. *Est canis, Icarium dicunt, quo fidere mota. Tota fuit vellus, praeripiturque seges: Pro cane sidereo canis hic imponitur arae: Et quare fiat, nil nisi nomen habet.* In Rubigalibus feriis haec cerimonia peragebatur, ut Plinius significat, quod in id tempus Caniculae occasus incideret. Itaque Robigo Deo canis mactabatur, ut rubiginem auerteret: Colum. X. de cultu hort. p. 357. *Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas, Sanguine lactentis caruli placatur, et extis.* Atque ipse Naso, l. c. *Flumen in antiquae lucum Rubiginis ibat, Exta canis flammis, exta daturus ovis.* Et mox: *Thura focis, vinumque dedit, fibratisque bibentis, Turpiaque obscenae vidimus exta canis.* H.

l. Floralia quarto, etc.) Floralia primus fecit Caius Seruilius, Caii filius, anno DXLV. anno eo magister equitum, dictatore T. Man-

lio Torquato deinde aedilis curulis. Liuius L. XXVII. Dal.

m. Urbis anno DXVI.) Vide N. et Em. N. XL. (hic adi.) Itaque, etc.) Ita libri omnes, : quamquam auctor est Velleius l. Torquato, Sempronioque CoSS. Brundisium colonos missos esse et post triennium Spoletium, quo anno Floralia ludorum factum est initium. Incidit autem prior illi Consulatus in annum Urbis DX. ex Liuiana chronologia: quo fit, ut triennio interiecto Floralia celebritas ludorum occurrat in annum DXIII. H.

n. Vinalia) Vinalia, dies quo Ioui calpar, id est, vinum nouum demptum ex dolio sacrificii causa, offerebant his verbis apud Catonem, *Macte hocce vino inferio esto, ne reliquum, unde calpar promptum fuerat, sacrum esset, eripereturque humanis vibus, sed libato calpari religione solueretur.*

Vocaba-

ante hos dies sunt IX. Calendas Maii degustandis o. vinis instituta, nihil ad fructus attinent: nec quae adhuc diximus, ad vites oleasque: quoniam earum conceptus exortu Vergiliarum incipit a. d. VI. Idus Maii, ut p. docuimus. Aliud q. hoc quatrividuum est, quod

Vocabatur et id Sacrima praefertim quum polluxissent, et adoleuissent suffimenta ex faba, et milio molito, sparsa mulso. Vinalia Graecis *πιθοίγια*, festus dies, inquit Proclus, quo doliis referatis cum feruis et mercenariis vini potum communicabant, praecantes *ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τὴν τῷ Φαρμάκῳ χρῆσιν*, quemadmodum et Romani musto primum gustato dicebant boni ominis gratia, *Vetus nouum vinum bibo, veteri nouo morbo medeor.* Iohannes Grammaticus *πιθοίγια* in mensem *ληναῖον*, vel *ληναῖον* incidere putauit, id est, Ianuarium. Fiebant vero Athenis vndecima die Prostaterii. De his sequentes Hesiodi versus exponunt: *Ἀρχομένε δὲ πίδα, καὶ λήγοντος κορέζασθαι, Μεσσόθι Φείδασθαι δεινὴ δ' ἐνὶ πυθμένε Φειδῶ.* Rhodig. cap. 25. XXVIII. Plutarchus Symp. τῶν νέων οἴνεσσι Ἀθηναῖσι μὲν ἑνδεκάτῃ μηνὸς κατὰρχονται, *πιθοίγια* τὴν ἡμέραν καλεῖντες καὶ πάλαι
Vol. VI.

γε, ὡς εἴκειν εὐχοντο, τῶν οἴνων πρὶν ἢ πίνειν ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τῷ Φαρμάκῳ τὴν χρῆσιν γενέσθαι. Idem L. VIII. eiusdem: *γλυκὺς δὲ ζέοντος, αἰεὶ ἀΦαιρεῖσθαι καὶ τὰς ἐργάτας δεδιότας ὀρώμεν.* Dul.

o. *Degustandis vinis*) Et antequam degustarent, libandis. Nam in his festis vinalibus, priusquam e dolio vinum gustarent, Ioui libabant: ut ita fecissent, reliquum omne vinum sacrum fiebat, et vrbibus humanis eripiebat. Festus: *Calpar, vinum nouum, quod ex dolio demitur sacrificii causa antequam gusteretur. Ioui enim prius sua vina libabant, quae appellabant Festa Vinalia.* H.

p. *Vt docuimus*) Tum L. XVI. 42. tum huiusce libri f. 66. H.

q. *Aliud hoc quatrividuum est, etc.*) *Vetus codex, Aliud hoc quatrividuum est, quod neque rore sorbi deuelim, exhaurit enim frigidum sidus Arcturi.* Scribendum forte, *Aliud*
Q

quod neque rore fordere velint: exhorrent enim frigidum sidus Arcturi postridie τ . occidens: et multo minus plenilunium incidere.

4. IV. Nonas s. Iunii iterum Aquila exoritur vesperi, decretorio die florentibus oleis vitibusque, si plenilunium in eum incidat. Equidem et solstitium VIII. Calendas Iunii simili causa duxerim, et Canis ortum post dies a solstitio XXIII. sed interlunio accidente: quoniam *t.* vapore constat culpa, acinique *u.* praecoquantur in callum. Rursus plenilunium nocet a. d. IV. Nonas Iulii, quum Aegypto Canicula exoritur: vel *x.* certe XVI. Calendas Augusti, quum Italiae. Item *y.* XIII. Calendas Augusti, quum Aquila occidit, usque in *x.* Calendas eiusdem. Extra has causas sunt Vinalia s. altera, quae aguntur a. d. decimumtertium Calendas Septembris.

I. ad Gr. et Ar.

Aliud hoc quatrimum est quo neque rura herbida velim. Exurit exim, etc. Pint.

r. Postridie occidens) Nempe X. Calendas Maii: ut etiam sensit Colum. XI. 2. H.

s. IV. Nonas) Colum. l. c. IV. Nonas Iunii, Aquila exoritur, tempestas ventosa, et interdum pluvia. H.

t. Quoniam vapore) Calore, ut diximus, II. 40. H.

u. Acinique praecoquantur) Superiore libro, f. 37. Siderationis genus est in vitibus — quum acini priusquam crescant, decoquantur in callum. H.

x. Vel certe XVI. Cal.)

Biduo ante Colum. l. c. hoc est, Idibus, Procyonis siue Caniculae exortum matutinum assignat. H.

y. Item 13. Calendas Augusti quum Aquila occidit) Codices Parmensis impressionis, IV. legunt, non XIII. verius; subscribit iis vetus Arati Latinus interpres. Sed magis est ut 3. scribatur ex Columella L. XI. cap. 2. Quod autem sequitur, *Vfque in x. Calendas eiusdem*, scriptus codex aliter habet, *usque in Calendas eisdem*, ut supra etiam notauimus Pint.

z. Vinalia altera) Nempe rustica. Varro de *a.* L. V. p. 47. Vinalia a. vino. Hic dies

bris. ¹ Varro a Fidicula incipiente occidere mane, determinat, quod vult initium autumnum a esse, et hunc diem festum tempestatibus leniendis institutum. Nunc b. Fidiculam occidere ² a. d. vi. Idus Augusti ³ seruatur.

5. Intra haec constat caelestis sterilitas. Neque c. negauerim posse eam permutari arbitrio le-

Q 2 gentium

1. Varro et a M. Septembris. Et Varro etc. Gr. et Al.

2. ad Gr. et Al

3. obseruatur. Pint. ex V.

dies Iouis, non Veneris. Huius rei cura non leuis in Latio. Nam aliquot locis vindemiae primum a sacerdotibus publice fiebant, vt Romae etiam nunc, etc. Et p. 48. Vinalia rustica dicuntur ante diem XII. Cal. (lego XIII.) Septemb. quod tum Veneri dedicata aedes, et horii eius tutelae adsignantur, ac tum sunt feriatii oliuores. Festus quoque: Rustica Vinalia appellantur, mense Augusto, quarto decimo, (lego XIII. tertio decimo, non XIII.) Cal. Septb. Iouis dies festus, quia Latini bellum gerentes aduersus Mezentium, omnis vini libationem ei Deo dedicauerunt: eodem autem die Veneri templa sunt consecrata . . . quia in ipsius Deae tutela sunt horii. H.

a. Autumnii esse) Autumnus ab augendo: vnde et Graecis τελεσφόρος, ὤρα, et Latinis autumnus fr-

atuum proventus Varro in Quinquatribus: Cape ad hanc caducam Liberi mollem dapem De fronde Bromiae autumnitatis nobilem. Nonius Scalig. Autumnus, quasi Auctumnus, vt factor, factior, autor, auctor, sartor, factior. Dal.

Initium autumnii) Iam id attigit, s. 59. H.

b Nunc Fidiculam) Quae et Lyra dicitur, vt ante monuimus. Pridie Idus oriri Colamella existimat l. c. H.

c. Neque negauerim) Deprauatissimus locus, in primis verbum illud arbitrio expungendum reor, tamquam falso insertum. Reliqua sic scribo, Neque negauerim posse ea permutare algentium locorum aestuantiumque naturam. Nam et antiquum apographon aestuantium habet, non aestimantium. Pint.

gentium, locorum aestimantium naturas. Sed a nobis rationem demonstratam esse satis est: reliqua obseruatione cuiusque constabunt. Alterutrum quidem fore in causa, hoc est, plenilunium aut interlunium, non erit dubium. Et *d.* in hoc ¹ mirari benignitatem naturae succurrit: iam primum hanc iniuriam omnibus annis accidere non posse, propter statos siderum cursus: nec nisi paucis noctibus anni, idque quando futurum sit, facile nosci. Ac ne per omnes menses timeretur, earum *e.* quoque lege diuisum, aestate interlunia praeterquam biduo secura esse, hieme plenilunia: nec nisi aestiuis breuissimisque *f.* noctibus metui, ² diebus non idem valere. Praeterea *g.* tam facile intelligi, vt formica minimum animal interlunio quiescat, plenilunio etiam noctibus operetur. Auem *h.* parram, oriente

1. sic ex MSS. em. Hard. et in hoc mirabilem admirari
Gr. et vulgg. *2.* non diebus ita valere. M

d. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem) Breuior et magis Pliniana eiusdem lectio: Et in hoc mirari benignitatem naturae succurrit. cetera superfluunt. Pint.

e. Earum quoque lege diuisum) Scribendum reor horarum non earum: vocat enim horas quatuor illa anni tempora vulgo nota, vt alias dictum est. Correctionem hanc comprobant statim sequentia, Aestate interlunia, hieme plenilunia. Pint.

e. Earum quoque lege) Noctium earum, quae sunt metuendae frugibus, hanc le-

gem, hanc conditionem esse: vt interlunia noctu non nisi duo aestate, plenilunia hieme, nisi biduo pariter, metuenda sint: quum vt dictum est supra roscidum frigus Luna forsan adsperfit, admiscetque amaritudinem satis. H.

f. Breuissimisque noctibus) Vt minor sit nocendi mora. H.

g. Praeterea — intelligi) Quando interlunium sit. H.

h. Auem parram) De parram et vireone vide quae diximus X. 45. H.

te Sirio, ipso die non apparere, donec occidat. E diuerso *i* vireonem prodire ipso die solstitii. Neutrum vero Lunae statum noxium esse, ne noctibus quidem, nisi serenis, et omni aura quiescente: quoniam neque in nube, neque in flatu cadunt rores: sic quoque non sine remedio.

LXX. Sarmenta *k.*, aut palearum acervos, et euulsas herbas fruticesque, per vineas camposque, quum timebis, incendito: fumus medebitur. Hic e paleis et contra nebulas auxiliatur, vbi nebulae nocent. Quidam *l.* tres caneros viuos cremari iubent in arbutis, vt carbunculi non noceant. Alii filuri *m.* carnem leuiter *n.* vri a vento, vt per totam vineam fumus dispergatur. Varro auctor est, si Ficulæ occasu, quod est initium autumnus, vna picta

Q 3

con-

i. E diuerso vireonem prodire ipso die solstitii) Scribo chlorionem, non vireonem, tum ex eodem exemplari, tum ex ipso Plinio, L. X. c. 29. Aristoteles quoque L. IX. cap. 22. de natura animalium chlorionem vocat. Theodorus vireonem vertit, vnde nata est occasio deprauandi Plinii. Pint.

k. Sarmenta) Columel. c. 13. L. de arboribus. Dal.

Sarmenta) Nunc remedia proponit aduersus rubiginem, quae et Colum. L. de arbor. c. 13. Ne rubigo vineam vexet. Palearum acervos inter ordines verno tempore positos habeto in vinea: quum frigus contra temporis

consuetudinem intellexeris, omnes acervos incendito: ita fumus nebulam et rubiginem remouebit. Habet hoc ipsum et Diophanes in Geop. V. 31. H.

l. Quidam tres) Sic Apuleius in Geop. l. c. H.

m. Alii filuri) Auctor Geop. l. c. p. 150. Τινές δὲ σίλῳρον τὸν ἰχθυὸν κατατεμόντες, καίσι κατὰ ἀνεμόν, κατὰ πᾶν μέρος τῆς χωρίου τὴν ὄσμην ποιῶντες. Quidam silurum piscem concisum vrunt secundum ventum, ac per omnes regionis partes odorem spargunt. H.

n. Leuiter vri a vento vt per totam vineam fumus disper-

per-

consecratur inter vites, minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum Syriae regem scripsit: Si fictili o. nouo obruatur rubeta rana in media segete, non esse noxias tempestates.

LXXI. Opera *p.* rustica huius interualli, terram iterare, arare, arbores circumfodere: ubi aestuosa regio poscat, accumulare. Germinantia, nisi in solo luxurioso, fodienda non sunt. Seminaria purgari farculo. Messem hordeaceam facere. Aream *q.* ad messem

pergatur) Scribendum arbitrator alio ordine: *leuiter vri, ut a vento per totam vineam fumus dispergatur.* Pint.

o. Si fictili nouo obruatur rubeta rana) Vltimum verbum non esse auctoris existimo, sed expositionem praecedentis a lectore infertam. Pint.

p. Opera rustica, etc.) Varro c. 33. L. 1. Columel. c. 2. L. XI. Dal.

Opera rustica) Colum. XI. 2. in Augusto. H.

q. Aream ad messem) Scribo terra, non creta, ex Catone ipso c. 128. *Aream ubi frumentum teratur sic facito: confodiatur minute terra, amurca bene conspergatur et combibat quam plurimum: comminuito terram, et cylindro aut pauicula coaequato, ubi coaequata erit, nec formicae molestae erunt, et quum pluet lutum non erit.* Ex

his Catonis verbis conicio verba Plinii hoc ordine concipienda esse: *Aream ad messem praeparare terra amurca temperata, Catonis sententia.* Pint.

Aream . . . creta praeparare) Cato, c. 129. *Aream, ubi frumentum teratur, sic facies. Confodiatur minute terra, et amurca bene conspergatur, ut combibat quam plurimum. Vbi bene comminuta terra fuerit, et amurcam combiderit, cylindro aut pauicula coaequato: etc.* Cato cretam non nominat: Sed Plinius cretam dixit amurca temperandam. Virgilius vicissim amurcam non nominat, sed cretam: Georg. I. 178. *Area cum primis ingenti aequanda cylindro, Et vertenda manu, et creta solidanda tenaci, Ne subeant herbae, neu puluere victa fatiscat.* H.

messes creta *r.* praeparare, Catonis *s.* sententia amurca ¹ temperata, Virgilii operosius. Maiore ex parte aequant tantum, et fimo bubulo dilutione illinunt. Id satis ad pulueris remedium videtur.

LXXII. (XXX.) Messis ipsius ratio varia. Galliarum *t.* latifundiis ² valli *v.* praegrandes dentibus in margine infestis, duabus *x.* rotis per segetem impelluntur, iumento in contrarium iuncto: ita direptae in vallum cadunt spicae. Stipulae *y.* alibi mediae falce

Q 4

prae-

1. temperatam. M. *2. Lege ex Palladio, vehiculum praegrande, etc. impellitur, ium. in contr. iun. ita dir. in vehiculum cad. spi.*

r. Creta) Quae formicarum et herbarum inimica est, talparum venenum. Varro. *Dal.*

s. Catonis, etc.) Cap. 91. Columel. c. 20. L. II. Varro c. 51. L. I. Palladius c. I. libri septimi. *Dal.*

t. Galliarum) In Galliarum fundis latoribus, fit vehiculum, seu carpentum, in vanni seu valli grandioris modum, cuius in fronte seu margine denticuli plurimi ac rari sint: id duabus rotis breuibus fertur, impellente boue, qui capite in vehiculum verso a tergo ipsius ingo aptetur et vinculis, qui sit mansuetus, nec modum compulsoris excedat. Hic vbi vehiculum per messes cepit impellere, omnis spica in carpentum denticulis comprehensa de-

cidit, abruptis relictisque paleis: et ita per paucos itus ac reditus breui horarum spatio tota messis impletur. Ita fere Palladius, L. VII. in Iunio tit. 2. p. 122. H.

v. Valli) Vallus hoc loco vehiculum nobis esse videtur, vanni grandioris instar, compactum. Vallum pro vanno Varro de R. R. I. 52. dixit. H.

x. Duabus rotis per, etc.) Huic metendi industriae plurimum lucis affert oratio Palladii magis dilucida et perspicua. *Dal.*

y. Stipulae alibi mediae falce) Aliter Varro: Falce, inquit, secundum terram succidunt stramentum, et manipulum quemque, ut subsequerunt, ponunt in terra. Vbi eos fecerunt multos, iterum

eos

praeceduntur, atque ¹ inter z. duas mergites spica distringitur. Alibi ab radice vellunt: ² quique id faciunt, proscindi ab se obiter agrum interpretantur, quum extrahant succum. Differentia haec: Vbi stipula domos contegunt, quam longissimam feruant. Vbi feni inopia est, stramento paleam quaerunt. Panici culmo non tegunt. Milii culmum fere inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam

I. iterum et defecta mergite. Ex Varr. qui faciunt. *Vet.*

2. quod

eos percensent, ac de singulis fecant inter spicas et stramentum. Spicas coniiciunt in corbem atque in aream mirtunt. Stramenta relinquuntur in segete, unde tollantur in aceruum. Dal.

Stipulae) Varro de R. R. I. 56. sub vrbe Roma id fieri solitum ait. H.

z. Atque inter duas mergites spica distringitur) Legendum reor, Alibi inter duas mergas spica distringitur. Columella L. II. c. 21. Sunt autem metendi genera complura. Multi falcibus vericulatis, atque his vel denticulatis, medium culmum secant: multi mergis: alii pectinibus. De mergis autem Sextus Pompeius: Mergae furculae sunt, quibus acerui frugum fiunt, dictae a volucribus mergis, quia ut illi se in aqua mergunt dum pisces persequuntur; sic messores eas in fruges demergunt, ut eleuare possint manipulos. Plautus in Poenulo, Act. V. sc. 2. v. 58. Palas vendendas sibi ait, et mergas datas, Ut berzum fodiat, atque ut frumentum metat. Ioh. de Ianua: Merga a merges dicitur, id est

ges demergunt ut eleuare possint manipulos. Pint.

Inter duas mergites) Mergas appellat Colum. II. 21. p. 78. ferramenta metendis frugibus idonea. Sunt autem, inquit, metendi genera complura; multi falcibus vericulatis, atque iis vel rostratis, vel denticulatis, medium culmum secant: multi mergis; alii pectinibus spicam ipsam legunt, etc. Festus: Mergae, Furculae, quibus acerui frugum fiunt, dictae a volucribus mergis, quia ut illi se in aquam mergunt, dum pisces persequuntur; sic messores eas in fruges demergunt, ut eleuare possint manipulos. Plautus in Poenulo, Act. V. sc. 2. v. 58. Palas vendendas sibi ait, et mergas datas, Ut berzum fodiat, atque ut frumentum metat. Ioh. de Ianua: Merga a merges dicitur, id est

mam seruant. Panicum et milium ¹ singulatim pe-
ctine *a.* manuali legunt Galliae. Messis *b.* ipsa alibi
tribulis *c.* in area, alibi *d.* equarum gressibus exterit-
tur,

Q 5

tur,

1. sic ex MSS. em. Hard. sigillatim Gr. et Al.

est furca, cum qua cona sege-
tis portatur. H.

a. Pectine manuali sigilla-
tim legunt Galliae) Manali
in antiq. Cod. non manuali
et alio ordine: Panicum et
milium sigillatim pectine ma-
nuali legunt Galliae. Pint Pe-
ctine manuali legunt etc.) Mer-
gis et pectine quosdam spi-
cas legere, idque facillimum
esse in rara segere, difficil-
limum in densa, Columella
scribit. Pectinem manua-
lem auctor vocat manubrio affi-
xum. Legendi illa ratio est,
vt pectine subdito extans
spica praescindatur, quem-
admodum fit in tondendo ca-
pillo. Dalec.

Pectine manuali) Cum pe-
ctine subdito, vt fit in ton-
dendis hominum capillis,
exstantes spicae praescindun-
tur, et singulae quidem,
nec, vt fit in frumentis, plu-
res comae, vel iubae simul.
H.

b. Messis ipsa) Seges, seu
fruges demessae. H.

c. Tribulis) Tribulum Var-
roni, tabula ferro, vel la-
pide asperata, quam insi-
dente auriga, vel addito

grandi pondere grauatam
iuncta iumenta trahunt. Tra-
ha vero, siue postellum
Phoenicum asserum compa-
gem, et tabulatum denta-
tum cum orbiculis. In ea
sedet auriga, qui agitat tra-
hentia iumenta. Dal.

Tribulis in area) Tribula,
siue tribulum, vehiculum
est terendis frumentis de-
stinatum: vnde nomen quo-
que suum habet, velut te-
ribula, quoniam terat et ex-
tundat. Virg. Georg. I. 164.
Tribulaeque, irabaeque, et ini-
quo pondere rastris. Vbi Ser-
uius: Tribula genus vehiculi
omni parte dentatum, vnde
teruntur frumenta, quo ma-
xime in Africa vtuntur. Var-
ro neutrius generis facit de
R. R. I. 52. E spicis, inquit,
in aream excuti grana: quod
fit apud alios iumentis iunctis,
ac tribulo: id fit e tabula la-
pidibus aut ferro exasperata,
quae imposito auriga, aut pon-
dere grandi irabitur iumentis
iunctis, vt discutiat e spica
grana: aut fit ex assibus den-
tatis cum orbiculis: quod ap-
pellant plaustrum Poenicum.

Nonius

tur, alibi *e*. perticis flagellatur. Triticum, quo ferius metitur, copiosius inuenitur: quo celerius vero, hoc *f*. speciosius ac robustius. Lex *g*. aptissima, antequam granum indurescat, et quum ¹ iam traxerit colorem. Oraculum vero, biduo celerius messem facere potius, quam biduo ferius. Siliginis et tritici ² etiam ratio in area horreoque. Far, quia difficulter excutitur, conuenit cum palea sua condi: et stipula tantum, et aristas liberatur. Palea plures gentium pro feno vtuntur. Melior ea, quae tenuior, minutiorque, et pulueri propior: ideo *i*. optima e milio, proxima ex hordeo, pessima ex tritico, praeterquam iumentis opere laborantibus. Culmum

favo-

1. iam rubicundum traxerit. Columel. 2. eadem
Pint.

Nonius feminini c. 3. Tribulae, inquit, femininum: Virg. Georg. I. Tribulaeque, trahaquet, etc. H.

d. Alibi equarum) Varro l. c. Apud alios exteritur grege iumentorum inacto, et ibi agitato perticis, quod unguis e spica exteruntur grana. Sic pariter Colum. II. 21. H.

e. Alibi perticis) Vti nunc maxima parte Galliarum. Has perticas etiamnum flagella vocant, des Fleaux, Baculis extundi, ac tundi fustibus dixit Colum. II. 21. p. 78. H.

f. Hoc speciosius) In area et in aceruo melius quam in agro frumenta grandescere, ac si tempestiue decisa

sint, postea capere incrementum, auctor est etiam Colum. l. c. H.

g. Lex aptissima) Colum. l. c. Recrastinari non debet, sed aequaliter flauentibus iam satis, antequam ex toto grana indurescant, quum rubicundum colorem traxerunt, messis facienda est, vt potius in area et in aceruo, quam in agro grandescant frumenta. H.

b. Siliginis) Hoc eum arbitror velle, quod statim ex Columella diximus in area et in aceruo magis quam in agro, frumenta grandescere. H.

i. Ideo optima e milio) Ad pabulum scilicet iumentorum

rum

saxosis locis quum inaruit, baculo frangunt, substratu *k.* animalium. Si palea defecit, et culmus teritur. Ratio haec: maturius defectus, ¹ muria diu respersus, dehinc siccatu in manipulos conuoluitur, atque ita pro feno bubus datur. Sunt qui accendant in aruo et stipulas, magno Virgilio praeconio. *l.* Summa *m.* autem eius ratio, vt herbarum semen exurant. Ritus diuersitatem magnitudo facit messium, et ² caritas operariorum.

LXXIII. Connexa est ratio frumenti seruandi. Horrea ³ operose tripedali *n.* crassitudine, pariete lateritio,

- 1.* muria diu respergitur. *Alii.* muria adpersus *M.*
2. sic ex MSS. em. *Hard.* raritas operariorum. *M.* caritas operarum *Gr.* et *Al.* *3.* sic ex MSS. em. *Hard.* operose et trip. *M.* Lege, et tripedalis crassitudinis pariete. *Operosa tripedali Gr.* et *Al.*

rum. *Colum.* VI. 3. Minus commode ruemur armentum paleis, quae ubique et quibusdam regionibus solae praestidio sunt: eae probantur maxime e milio, tum ex hordeo, mox etiam ex tritico. *H.*

k. Substratu animalium) Vt stramenti vice animalibus substernatur in hiberna stabulatione. *H.*

l. Virgilio praeconio) *V.* Not. *sq.* *Dal.*

Virgilio praeconio) *Georg.* I. 84. Saepe etiam steriles incendere profuit agros, Atque leuem stipulam crepitantibus vvere flammis: Siue inde oscultas vires et pabula terra Pingua concipiunt: siue illis

omne per ignem Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor etc. *H.*

m. Summa autem) Praecipua, inquit, optimaque ratio Virgilio est, vt herbarum inutilium semina igne exurantur. Hunc igitur intellectum Plinius putauit esse horum verborum, *Omne per ignem Excoquitur vitium.* *Alii summa autem ratio legunt, dempta vocula eius: vt sit sententia: praetermissam ab eo vate rationem validissimam, quae hunc ritum probaret. Sed MSS. omnes reclamant. H.*

n. Horrea operosa etc.) *Columel.* c. 6. *L. I. Varro* c. 57.

teritio, exaedificari iubent aliqui. Praeterea o. superne impleri, nec afflatus admittere, aut fenestras habere vllas. Alii ab exortu tantum aestiuo, aut p. septemtrione, q. eaque sine calce construi, quoniam fit frumento inimicissima: nam r. quae de amurca praeceperint, indicauimus. ¹ Alibi s. contra suspendunt granaria lignea columnis, et perflari vndique malunt, atque etiam a fundo. Alii omnio pendente tabulato extenuari granum arbitrantur: et si tegulis subiaceat, conferuescere. Multi ² ventilari t. quoque vetant: curculionem v. enim non descendere

I. *Fulu. Vrsin. ad Varr. p. 59.*

2. *ventilare. V.*

e. 57. L. I. Vitruuius c. 9. L. VI. *Dal.*

Horrea — tripedali) Bipedali contentus Palladius I. 19. p. 18. H.

o. Praeterea superne) Non per fenestras, sed per tabulatum, cameramue, in horreum grana conici. H.

p. Aut septemtrione) Hunc situm approbat Vitruuius I. 4. p. 8. H.

q. Eaque sine calce) Amurcam immiscet calci Colum. l. c. ad solum sternendum, pauimentaque coagmentanda. Item Geop. auctor. II. 25. H.

r. Nam quae — indicauimus) L. XV. 8. Adde iis Colum. I. 6. Neque me praerit sedem frumentis optimam quibusdam videri horreum camera connectum, cuius

solum terrenum priusquam consternatur perfossum, et amurca recenti, non falsa, maactdefum, velut Signinum opus, pauiculis condensatur. H.

s. Alibi contra) Sic libri omnes. Varro de R. R. I. 57. p. 70. *At triticum condi oportet in granaria sublimia, quae perflentur vento ab exortu, ac septemtrionum regione, atque nulla aura humida ex propinquis locis adspiret.* Et paulo post: *Granaria in agro quidam sublimia faciunt, ut in Hispania citeriore, et in Apulia: ita ut non solum a lateribus per fenestras, sed etiam subrus a solo ventus regirare possit.* H.

t. Multi ventilari) Colum. I. 6. p. 26. *Sic emunita sola*

et

scendere infra quatuor digitos, nec amplius periclitari. Columella x. et Fauonium ventum conferre frumento praecipit: quod miror equidem, ¹ siccissimum y. alioqui. Sunt z. qui ² rubeta rana in limine horrei pede e longioribus suspensa, inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tempestiuitas condendi videbitur. Nam si parum tostum atque robustum ³ sit, aut calidum conditum, inimica in-

nasci

I. siccissimo V. siccissimum locum quaerenti. Dal. 2. rubetam ranam, etc. suspensam. M. 3. robustum collectum sic Gr. et Al.

et latera horreorum, ut retuli, prohibent curculionem: quod genus exiti quum incidit, multi opinantur arceri posse, si exesae fruges in horreo ventilentur, et quasi refrigerentur. Id autem falsissimum est: neque enim hoc facto expelluntur animalia, sed immiscentur rotis aceruis: qui si maneat immoti, summis tantum partibus infestantur: quoniam infra mensuram palmi non nascitur curculio: longeque praestat id solum, quod iam vitiatum est, quam totum periculo subiicere, etc. H.

v. Curculionem) Refert hoc ipsum Palladius l. c. ex Columella, Virg. Georg. I. 135. Popularque ingentem faris aceruum Curculio. Ver- mis est frumenta corrodens, vulgo Calendre, Charenson. Plautus in ea fabula, quam

de parafiti cuiusdam nomi- ne Curculionem inscripsit, act. 4. sc. 4. v. 30. Vbi nunc Curculionem inueniam? CA. In tritico facillime Vel quin- gentos curculiones pro vno sa- xo reperias. H.

x. Columella) L. II. 21. p. 79. At vbi paleis immix- ta sunt frumenta, vento se- parentur. Ad eam rem Fa- uonius habetur eximius, qui lenis, aequalisque, aestiuus mensibus perflat. Sic etiam auctor Geop. II. 25. H.

y. Siccissimum) Tepidum Fauonium, sed Subsolano tamen sicciorem esse dixit, II. 48. H.

z. Sunt qui rubeta rana) Rursus hic et vbiicumque post octauum librum adiecta fue- rit vox rana, persuasum ha- beo superfluere. Neque enim est breuitatis Plinia- nae, quum abunde in octauo de-

nasci necesse a. est: Diurnitatis b. causae plures. Aut in ipsius grani corio, quum est numerosius, vt milio; aut succi pinguedine, I qui pro humore sufficit tantum, vt sesamæ: aut amaritudine, vt lupino et cicerulae. In tritico maxime crescunt animalia, quoniam spissitate sua concalescit, et furfure crasso vestitur. Tenuior hordeo palea, exilis et legumini: ideo non generant. Faba crassioribus tunicis operitur, ob hoc efferuescit. Quidam c. ipsum triticum diurnitatis gratia aspergunt amurca, mille modios quadrantali. Alii Chalcidica aut Carica creta,

I. qui in tantum pro humore sufficit.

descripserit rubetam, ranam, toties in sequentibus inculcare; *rubeta rana, rubeta rana*, quasi de industria vellet tundere. *Pinian.*
 a. *Inimica innasci necesse)* *Viria innasci.* non inimica, archetypum nostrum legit: cui subseribit Plinius ipse in calce huius capituli, *Sed breuissima obseruatio quod vitis carere velis.* *Pin.*

Inimica innasci) Formicam, et curculionem. H.

b. *Diurnitatis)* Theophr. de causis. IV. 16. p. 320. Πρὸς δὲ θησαυρισμὸν ἀριστὰ μὲν κέγχρος, καὶ ἔλυμος, καὶ σήσαμον, καὶ θέρμος, καὶ ἐρέβινθος. Τὰ μὲν, ὅτι πολυχίτωνα καὶ ξηρὰ, τὰ δ' ὅτι λιπαρὰ. Ὁ δὲ θερμὸς καὶ ὁ ἐρέβινθος πικρότητα τινα ἔχουσι καὶ δρι-

μύτητα καὶ διατηρεῖσι δὲ τὰυτὰ ἀπαθῆ, ὡσπερ εἰρηται. Omnium aptime recouidi possunt, milium, panicum, sesama, lupinum, cicer. Milium et panicum, quia tunica multiplici integuntur, et sicca sunt: sesama, ob succi pinguedinem: lupinum et cicer amaritudinem, quamdam et acrimoniam habent, quae conseruare ea sine noxa possunt, vt dictum est. Cicerulam Theophrasti ἐρεβίνθου dici obiter animaduerte. H.

c. *Quidam ipsum)* Varro de R. R. I. 57. *Quidam ipsum triticum amurca conspergunt, quum addant in circiter mille modium, quadrantal amurcae. Item alius aliud adfriat, aut adspergit: vt Chalcidicam, aut Caricam cretam, aut absinthium.* De qua-

ta, aut etiam absinthio. *d.* Est *e.* et Olynthi, ac Cerinthi Euboeae terra, quae corrumpi non sinat. Nec fere condita in spica laeduntur. Vtilissime tamen seruantur in scrobibus, quos siros *f.* vocant, vt in Cappadocia, et in Thracia. In Hispania et Africa, ante omnia vt sicco solo fiant, curant: mox vt palea substernatur. Praeterea cum spica sua ¹ conduntur. Ita ² frumenta si nullus spiritus penetret, certum est nihil maleficum nasci. Varro *g.* auctor est, sic conditum triticum durare annis quinquaginta,

1. condantur. *Dal.* *2.* frumenta etc. immasce. *V.*

quadrantali seu amphora dixi L. XIV. 5. H.

d. Absinthio) Coriandrum et conyzam laudat Pallad. Dalec.

e. Est et Olynthi) Creditur et terram apud quosdam haberi, inquit Theophrastus Hist. VIII. c. extr. qua illud triticum seruari vnicè potest: Δοκεῖ δὲ καὶ γῆ τις εἶναι παρὰ τισιν, ἢ διαπαττομένη συντηρεῖ τὸν πυρρόν. Ὡσπερ ἦτε ἐν Ὀλύνθῳ, καὶ ἐν Κηρίνθῳ τῆς Εὐβοίας. H.

f. Siros) Colum. et Varro locis citatis, nimirum speluncas, vel puteos subterraneos Cryptas Vitruuius appellat capite 8. L. VI. *Dal.*

Quos siros vocant) Varro l. c. *Quidam granaria habent sub terris, speluncas, quas vocant σειρῶς, vt in Cappa-*

docia ac Thracia. Alii, vt in Hispania citeriore puteos, vt in agro Carthaginensi et Oscensi. Horum solum paleis substernunt, et curant ne humor aut aer tangere possit, nisi quum promittitur ad usum: quo enim spiritus non peruenit, ibi non oritur curculio. Habet eadem Columella l. 6. Hesychius: Σειρῶς, ὀρύγματα, ἐν οἷς κατετίθεντο τὰ σπέρματα. H.

g. Varro) Loco cit. In Bibliotheca Caesarea Vienne Auftriae capsulam afferuari, scribit Lambecius in Bibliothecae praefectus, l. VI. p. 316. qua in capsula frumentum sit conditum, quod anno 1664. trecentorum iam ac tricentum esset annorum, vt ex affixis ei capsulae publicis instrumentis ac monumentis liquet. H.

ginta, milium vero centum. Fabam *h.* et legumina in oleariis ¹ cadis oblita *i.* cinere, longo tempore seruari. Idem fabam a Pyrrhi regis aetate, in quodam specu Ambraciae vsque ad piraticum Pompeii Magni bellum durasse, annis circiter centum viginti. Ciceri tantum nullae bestiolae in horreis innascuntur. Sunt *k.* qui ² vrceis cinere substratis, ³ et illitis acetum habentibus, leguminum aceruos superingerant, ita non nasci maleficia *l.* credentes. Alii *m.* qui in falsamentariis cadis gypso ⁴ illinant; alii, qui lentem aceto laserpitiato respergant, siccatamque

1. cadis oblitis. Vet. 2. orcis. Pint. 3. et pice illitis. V. 4. illinunt. Aliqui len. ac. las. respergunt, sic. ol. inungunt. M.

b Fabam et legumina) Theophrast. cap. IO. L. VIII. hist. ad Apolloniam maris Ionii, fabam nullo pacto rodi scribit, et ideo quam diutissime seruari. Dalec.

Fabam etc.) Varro de R. R. l. 58. H.

i. Oblita cinere) Illitus ^e cinere fiebat, cinere in modum gypsi temperato, id est, aqua spissius diluto et commixto. Columel. c. 43. L. XIII. Dal.

k. Sunt qui vrceis) Fictilibus, aeneisue vasis, cooperitis, intus acetum habentibus, foris cinere illitis, inferne cinere rursus substratis. H.

l. Maleficia) Bestiolas frugibus inimicas. H.

m. Alii qui) Permuta locum verbi illius *lentem*, vt legas sic: *Alii qui lentem in falsamentariis cadis gypso illinant; alii qui aceto laserpitiato respergant.* Columella L. II. cap. IO. de lente disferens: *Tum in sole siccata et radice silphii trita cum aceto aspergatur, defricetur aequae. Ita rursus in sole siccata et mox refrigerata condatur; si maior est modus, in horreo; si minor, in vasis oleariis falsamentariisque. Quae repleta quum confestim gypsata sunt, quandocumque in vsus prompserimus, integra reperiemus.* Pint.

Alii, qui in) Quod de leguminibus generatim Plinius et vniuerse pronunciat, hoc

tamque oleo inungant. Sed breuissima obseruatio, quod vitii carere velis, interlunio legere. Quare plurimum refert, condere quis malit, an vendere. Crescente *n.* enim luna, frumenta grandescunt.

LXXIV. (XXXI.) Sequitur ex diuisione temporum autumnus a Fidiculae occasu ad aequinoctium, ac deinde Vergiliarum occasum, initiumque hiemis. *o.* In his interuallis ¹ significant *p.*, pridie Idus Augusti Atticae Equus oriens vesperi: Aegypto et Caesari Delphinus *q.* occidens. *xi. r.* Calendas Septem-

1. Sic ex MSS. em Hard. conf. *M.* significatur *Gr.* et *Al.*

hoc in primis de lente Columella, II. 10. Ea, inquit, ne curculionibus absumatur, in sole sicceatur, et radice silphii irita cum aceto aspergatur, defriceturque: atque ita rursus in sole siccata, et mox refrigerata recondatur, si maior est modus, in horreo: si minor, in vasis oleariis, salsamentariisque, quae repleta confestim gypsata sunt. Quandocumque in usus promiserimus, integram lentem reperiemus. Potest tamen etiam citra istam medicationem cineri mixta commode seruari. H.

n. Crescente) Frumenta Luna crescente lecta grandescunt in area. H.

o. Initiumque hiemis in etc.) Leg. Initiumque hiemis. In his interuallis significant pri-

die Idus Augusti Atticae equus exoriens, vesperi Aegypto, etc. Vide Salmat. p. 734. b.

p. Significant) Hoc est, ut saepe diximus, tempestatum significatus habent dies aut sidera mox appellanda. H.

q. Delphinus occidens) Occasu vespertino: quem Idibus Columella adiudicat: Idibus Augusti, Delphini occasus, tempestatem significant. Et postero die, XIX. Cal. Septembr. eiusdem sideris martinus occasus tempestatem significat. H.

r. XI. Cal. Sept.) Quatri-duo post Columellae, XI. 2. VII. Cal. Sept. Vindemiator exoritur mane, et Arcturus incipit occidere: interdum pluuia. H.

Septembris Caesari et Assyriae, stella α , quae ν Vindemitor appellatur, exoriri mane incipit, vindemiae maturitatem promittens. Eius t . argumentum erunt acini colore mutati. Assyriae v. Calend. et Sagitta occidit, et Etesiae desinunt. Vindemitor Aegypto Nonis exoritur, Atticae Arcturus matutino, et Sagitta occidit mane. Quinto u. Idus Septembr. Caesari Capella oritur vesperi. Arcturus vero medius pridie Idus, vehementissimo α . significatu terra marique per dies quinque. Ratio eius haec traditur: Si Delphino occidente imbres fuerint, non futuros per Arcturum. Signum orientis eius fideris

1. Sic ex MSS. em Hard. Anteuindemitor. προτεβυγητης Ptolem. προτεβυγητος et Prouindemitor Viur. τεβυγητης Hesiod. vindemiator Gr. et Al.

s. Stella quae Vindemiator appellatur.) Vindemitor, non Vindemiator in V. C. Idem vitium mox paulo corrigendum. Pintian.

t. Eius argumentum erunt acini colore mutati.) Scribo, Eius argumentum erunt vinacea colore mutata. Columella lib. II. cap. 2. Naturalis autem maturitas est, si quum expresseris vinacea, quae aciniscelantur, iam infuscata et nonnulla propemodum nigra fuerint. Nam colorem nullares vinaceis potest asferre nisi maturitas, praesertim quum ita in media parte acinorum sint, ut et a sole aestuante et a ventis protegantur; humorque ipse non patitur ea praecoqui

atque infuscari nisi suapte natura. Idem.

u. Quinto Idus) Columellae, Septimo Idus Capra exoritur, tempestatem significat. H.

α . Vehementissimo) Plautus in Rudente, Prol. v. 69. Increpui bibernum, et fluctus moui maritimos. Nam Arcturus signum sum omnium acerimum: Vehemens sum exoriens: quum occido, vehentior. Stella est eximie conspicua in signo Bootae sive Arctophylacis, post caudam maioris vrsae: vnde nomen habet, quasi ἀρκυς ἄρκου. Cicero in Phaenom. de Arctophylace: Arctophylax vulgo qui dicitur esse Bootes, etc.

Huie

sideris feruetur hirundinum ¹ abitus: namque *y.* deprehensae intereunt. Decimo sexto Calendas Octobris Aegypto Spica, quam tenet Virgo, exoritur matutino, Etesiaeque desinunt. Hoc ², idem Caesari XIV. Calendas, XIII. Assyriae significant: et XI. Calendas Caesari commissura *a.* Piscium occidens, ipsumque aequinoctii *b.* sidus VIII. Calend. Octobr. Deinde consentiunt (quod est rarum) Philippus, Callippus, Dositheus, Parmeniscus, Conon, Criton, Democritus, ² Eudoxus *c.*, IV. Calend. Octobris Capellam matutino exoriri, et III. Calendas Hoedos. Sexto Nonas Octobr. Atticae Corona exoritur mane. Asiae *d.* et Caesari V. Calendas Heniochus occidit matutino. Tertio Calendas Caesari Corona

R 2

ex-

- 1.* abitu, *Vet.* *2.* sic ex MSS. em. *Hard. Em. doxus, Ion. IV. C. Gr. et Al.*

Huic autem subterpraecordia fixa videtur Stella micans radiis, Arcturus nomine claro. H.

y. Namque deprehensae) Quae ab eo fidere deprehenduntur, nec ante abierint, quam exoriatur, frigore intereunt. H.

2. Hoc idem Caesari) Et Columellae, L. XI. 2. p. 381. XIV. Cal. Octob. Spica Virginis exoritur. H.

a. Commissura piscium) Ea taeniola est, qua uterque piscis connectitur, ut quidem in globo pingitur. Columella eodem die pisces occidere matutino ait. H.

b. Aequinoctii sidus) Sol aequinoctium faciens. H.

c. Democritus, Eudoxus, Ion) Postremum auctoris nomen redundat, ex codice antiquo. Recte, nam quum ceteri hic citati in Indice et Mencho libri memorentur, Ionem nequaquam inuenies. *Pinz.*

d. Asiae et Caesari V. Calendas Heniochus occidit) Ex ratione ipsa calculi, etiam si refragentur cuncta exemplaria, legendum est utrobique Nonas, non Calendas. Sed confirmat id etiam Columella L. XI. capite 2. *Pinz.*

exoriri incipit: et postridie *e*, occidunt Hoedi vesperi. VIII. Idus Octobris Caesari fulgens in Corona stella oritur. ¹ Et III. Idus Vergiliae vesperi. Idibus Corona tota. Sexto Calendas Nouembris Suculae vesperi exoriuntur. Pridie Calendas Caesari Arcturus occidit: et Suculae exoriuntur cum Sole. Quarto Nonas Arcturus occidit vesperi. Quinto Idus Nouembris gladius Orionis occidere incipit. Deinde III. Idus Vergiliae occidunt. In his temporum interuallis opera rustica, napos *f*, raphanos ferere, quibus *g*. diebus diximus. Vulgus agreste et rapa post *h*. ciconiae discessum male feri putat. Nos omnino post Vulcanalia, ² et praecocia *i*, cum panico. A Fidiculae autem occasu viciam, faseolos, pabulum: *k*. ³ hoc *l*. filente Luna feri iubent.

Et

1. Et VI. Idus. Columel.

Colum.

2. Et matura frumenta.

3. et hoc sil. V.

e. Postridie occidunt Hoedi vesperi) Scribo oriuntur, non occidunt. Columella L. XI. cap. 2. Pridie Nonas Octobris Hoedi oriuntur vesperi. Octauo Idus Octobres Coronae clara stella oritur. Quae verba si cum Plinianis conferas, nihil desiderabis Pint.

f. Napos, raphanos ferere quibus diximus diebus) Vetus codex non napos, raphanos legit, sed panaphos: vt forte scribi possit, rapa, napos nam subdit: vulgus agreste et rapa post discessum ciconiae male feri putat. Pint.

g. Quibus diebus diximus) Sect. 35. inter duorum numinum dies festos, Neptuni atque Vulcani. H.

h. Post ciconiae) De eius discessu diximus s. 31. H.

i. Praecocia) Matura frumenta. Columella, vt far, adorem, et opacis locis triticum. Dal.

Et praecocia) Rapa nimirum, cum panico, quod feri diximus ante Vergiliarum exortum initio s. 10. H.

k. Pabulum) Siue ocymum, vt dictum est L. XVII. 35. Ocymum, quod in vinea feri Cato iubet, antiqui appellabant pabulum etc. H.

Et frondis praeparandae tempus hoc est. Vnus frondator quatuor frondarias fiscinas complere in die iustum habet. Si decrefcente Luna praeparetur, non putrefcit: Aridam colligi non oportet. Vindemiam *m.* antiqui numquam existimauere maturam ante aequinoctium: iam passim rapicerno. Quamobrem et huius tempora notis argumentisque signentur. Leges ita se habent: ¹ Vuam calidam ne legito, hoc est, in ² eius siccitate, ac *n.* nisi imber interuenerit. Hanc ne legito rorulentam, hoc est, si ros nocturnus fuerit; ³ nec prius, quam sole discutiatur. Vindemiare incipito, quum *o.* ad palmitem pampinus procumbere ceperit, aut quum exempto acino ex densitate ⁴ interuallum non compleri apparuerit, acinum non augeri. ⁵ Acinos plurimos *p.* fert, si contingat crescente Luna ⁶ vindemiare. Pressura *q.* vna culeos *r.* xx. implere debet.

R 3

1. Vuam calaridam. V. 2. ea V. 3. non prius V.
 4. inreruallo non completo. V. 5. sic ex MSS. em.
 Hard. acino plurimum refert Gr. et Al. 6. vindemiari. M.

l. Hoc silente Luna) Hoc est, in interlunio, vt dictum est XVI. 74. Adde Marbodaeum, L. de lap. pret. c. 19, qui Lunam silentem Lunam primam interpretatur. H.

m. Vindemiam antiqui, etc.) Varro c. 54. L. I. Columella c. 18. L. XII. Cato 23. Palladius cap. II. Septemb. Dalec.

n. Ac nisi imber) Simile est quod Cato praecipit, c. 112. de vino Coo faciendo:

Vuas relinquito in vinea, finito vt bene coquantur: et ubi pluerit, et siccauerit, tunc deligito, etc. H.

o. Quum ad palmitem, etc.) Quum vinacea, siue grana acinorum, fusca vel nigra fuerint. Pallad. Dal.

p. Acino plurimum refert, si contigat crescente luna vindemiare) Acinos pluris refert, etc. in vet. cod. Pint.

q. Pressura) Pressuram vocat, quantum vuarum in superposita cauea pedibus pressarum

debet. Hic est pes *s.* iustus. Ad totidem culeos et *t.* lacus, xx. iugeribus vnum *v.* sufficit torculum. Premunt *x.* aliqui singulis, vtilius binis; licet magna sit *y.* vastitas singulis. Longitudo in his refert, non

i. Lege, Ad totid. culleos XX. iugeribus vnum sufficit torculum et lacus (sub. vnus.) Dal.

farum lacus vinarius accipit. Dal.

r. Culeos) Culeus 20. amphoras continet, et urnas 40. Fannius: Est et his decies quem conficit amphora nostris Culleus: hoc nulla est maior mensura liquoris. De mensuris liquidorum vide annotat. Philandri in cap. 9. L. VI. Vitruuii. Dal.

Culeos XX) De culeo diximus XIV. 5. De lacu f. 7. H.

s. Pes iustus) Pedem iustum dici arbitror, iustam exactamque mensuram liquidorum, quae omnes alias continet: (est enim culleus omnium vini mensurarum maxima) ad pedis similitudinem, qui iusto modo inferiores alias mensuras colligit, nempe vncias, vt alii volunt, duodecim, vt alii, sedecim: non autem brisam, et vinaceorum scapos siue scipiones cum folliculis, quos pedem Columella vocat L. XII. vulgo *le marc, la grappe, la geine.* Dal.

Hic est pes iustus) Haec mensura pressurae iusta et legitima. H.

t. Et lacus) Pour vingt couées. H.

v. Vnum sufficit torculum) Vitruuius cap. 9. L. VI. Cato cap. 12. 13. 18. Colum. c. 6. L. I. Varro c. 54. L. I. Dal.

Torculum) Un Pressoir. Torculum, torcular, torcularium dixere promiscue vetusti scriptores. H.

x. Premunt aliqui singulis) Torculum id Poenicum esse volunt, cuius meminit Varro in Gerontodidascalo: *Vineis ubi ampla cella, torcular Poenicum.* Apud Nonium Dal.

Premunt aliqui singulis) Torculis, siue prelis scilicet. Est autem prelum torcularium, *l'arbre du pressoir.* H.

y. Licet magna sit vastitas) Duobus prelis longitudinem pedum quadragenam Vitruuius assignat, VI. 9. p. 116. latitudinem XXIV. H.

non crassitudo: spatiosa z. melius premunt. Antiqui a. funibus vittisque loreis ea detrahebant, et b. vectibus. Intra c. centum annos inuenta Graecanica d., mali rugis ¹ per cochleas bullantibus e, palis affixa arbori stella, a palis arcas lapidum attollente secum f. arbore: quod maxime probatur. Intra viginti g. duos hos annos inuentum, paruis prelis, et minori torculari, aedificio breuiore, et h. malo in medio ² decreto, tympana i. imposita vinaceis

R 4

superne

1. praeli cochleae illabentibus pal. aff. arboris stella, cum praelo arcas lap. attol. sursum arb. V. 2. erecto.
Vet.

z. *Spatiosa*) Quae nempe longiora sunt et eadem latiuscula. H.

a. *Antiqui*) Meminit eius moris loco cit. Vitruuius: *Ipsum autem torcular, si non cochleis torquetur, sed vectibus, etc.* H.

b. *Detrahebant*) Deprimebant prela. H.

c. *Intra centum annos*) Augusti principatu. H.

d. *Graecanica*) Subintellige torcula: *Pressoir à vis. Graecanica torcula*, in quibus rugae torcularii mali per cochleam torquentur: imposita arbori affixaque ex altero trabis capite stella lignea e palis decussatim positis: quibus e palis arcas lapidum pendeant, quas secum attollat arbor. H.

e. *Bullantibus*) Decurrentibus per cochleam spiris

crassioribus, torosis, exstantibus, io bullae morem rotundatis. Plus etiam dixisse videtur vna significatione vocis huiusce *bullantibus*, quam possit vlla copia sermonis enarrari. H.

f. *Attollente secum arbore*) Ad aequipondium videlicet, interim dum ex altero capite arbor deprimitur: vti in tollentibus fieri quotidie promptum est intelligere, De tollentibus, libro sq. f. 20. H.

g. *Intra viginti duos*) Anno igitur Urbis DCCCVIII. Neronis, tertio: haec enim auctor commentabatur anno DCCCXXX. H.

b. *Et malo*) Malus torcularius in medio statuitur, *La vis du pressoir.* H.

i. *Tympana*) Asseres planos ac latos, vuis quae sunt premendae impositos. H.

superne toto pondere vrgere, et super prela con-
 fruerere congeriem. *k.* Hoc et poma colligendi tem-
 pus, et obseruatio, quum aliquod maturitate, non
 tempestate, deciderit: hoc et faeces exprimendi:
 hoc *l.* et defrutum coquendi silente Luna noctu:
 aut si interdiu, plena: ceteris diebus aut ante ex-
 ortum Lunae, aut post occasum. Nec de nouella
 vite, aut palustri, nec nisi e matura vua, nec nisi
 foliis despumandum: quia si ligno contingatur vas,
 adustum ac fumosum fieri putant. Iustum *m.* vin-
 demiae tempus ab aequinoctio ad Vergiliarum occa-
 sum dies XLIII. Ab eodem die oraculum *n.* occur-
 rit, frigidum *o.* picari pro nihilo ducentium. ¹ Sed
 iam

*1. Lege, Sed tamen Calend. Nouembr. etc. Nec satis
 enim credibile, vuas nou collectas in vinea durare posse
 ad Ianuarium vsque mensem.*

k. Congeriem) Vel tigno-
 rum vel lapidum, quorum
 grauitas ponderi addat.
Dal.

Congeriem) Lapidum vi-
 delicet ad pondus augen-
 dum. *H.*

l. Hoc et defrutum) Ita
 Colum. XII. 19. p. 427. *H.*

m. Iustum vindemiae) Var-
 ro de R. R. I. 34. *H.*

n. Oraculum) Flexum, tor-
 tuosum, ambiguum; per-
 plexum dictum: quo prae-
 cipitur, post diem vindem-
 iae praestitutum serum
 esse vasa picare, et quae vindem-
 iae vsui sint comparare,
 quum antea prompta esse
 oporteat, ne moram ferat

maturus fructus Turneb. c.
 34. XXX. *Dal.*

o. Frigidum, etc.) Frigido
 picare pro nihilo duci. Eo
 sensu, inutile esse, intem-
 pestiuum et nihili vasa, do-
 lia fricare, radere, pice li-
 nire, ad excipiendum vi-
 num praeparare, quum iam
 caelum frigidum esse inci-
 pit, vt Semptembri mense,
 quum autumnus inuit: opus
 enim id rusticum faciendum
 est adhuc aestuoso caelo,
 longe antequam vindemiae
 tempus aduenerit. *Dal.*

Frigidum picari) Hoc est,
 inutile esse et tempestiuum
 ac nihili, vasa seu dolia pa-
 rare, picare, instruere, post

iam et Calendis ¹ Ianuarii, defectu vasorum, vindemiantes vidi, piscinisque musta condi, aut vna *p.* effundi priora, vt *q.* dubia reciperentur. Hoc tam saepe prouentu nimio euenit, quam ² saeuitia insidiantium *r.* caritati ciuili. Sed aequi patrifamilias ³ modus, annona cuiusque anni vti. Id peraeque etiam lucrosissimum. Reliqua de vinis affatim dicta sunt. Item vindemia facta oliuam esse rapiendam, et quae ad oleum pertinent, quaeque ad Vergiliarum occasum agi debent.

LXXV. (XXXII.) His *s.*, quae sunt necessaria, adiicientur de Luna, ventisque et praefagiis, vt sit tota sideralis ratio perfecta. Namque Virgilius etiam *t.* in numeros Lunae digerenda quaedam putauit,

R 5

uit,

1. Ianuarii vind. vidi, piscinisque defectu vasorum musta condi, et vna. *V.* 2. segniti. *Ver.* 3. modus est *Gr. et Al.*

eum diem, quum caelum esse tum frigidum cepit: ferum esse tum comparare, quae prompta esse prius oportuit. *H.*

p. Vina effundi priora) Quum apotheca plena est vini veteris, nec condendo musto vasa parata et vacua sunt. *Turn. c. 34. XXX. Dal.*

q. Vt dubia) Noua scilicet, quibus vetusta vina praestant. Sunt enim ea dubiae bonitatis, quorum tam fera pressura, quaeque ferius sunt vasis condita. *H.*

r. Saeuitia insidiantium caritati ciuili. Sed aequi patrifamilias modus est annonae

cuiusque anni vti) Vetus codex: saeuitia insidiantium caritati ciuili aequi. *Parvis familias modus est annonae cuiusque anni vti* scribo, saeuitia insidiantium caritati. *Ciuilis et aequi patris familias modus est annonae cuiusque anni vti.* Possent etiam legi, *Ciuilis et aequi patris familias modus est annonae cuiusque anni vilitate.* vt vilitas respondeat caritati, cui dixit quosdam insidiari. *Pirr.*

s. De Lunari ratione) Varro cap. 37. *L. I. Dalec.*

t. Virgilius etiam in numeros, etc.) Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna, Felices

uit, Democriti *v. sequutus ostentationem*. Nos legum vtilitas, quae in toto opere, in hac quoque mouet parte. Omnia *x.* quae caeduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decrefcente Luna, quam crefcente fiunt. Stercus *y.*, nifi decrefcente Luna, ne tangito. Maxime *†* intermenftrua *z.* dimidiaque ftercorato. Verres, iuuenos, arietes, hodos, decrefcente Luna cafrato. Qua Luna noua fupponito. Scrobes Luna plena noctu facito. Arborum radices Luna plena operito. Humidis locis interlunio ferito, et circa interlunium quatrduo. Ventilari quoque frumenta ac legumina, et condi
circa

1. De Luna intermenftrua Fulu. Vrfinus ad Varr. de re rust. lib. I. cap. 37.

lices operum quintam fuge, etc. I. Georg.

Namque Virgilius) Georg. I. 276. Mox quaedam Lunae, hoc est, quaedam de Luna. H.

v. Democriti fequutus ostentationem) Mirum est omiffam hac in parte a Plinio Hefiodi mentionem, quem fequutum effe Virgilium in digefitione quorundam operum in numeros Lunae, ex primo Georgicon volumine notum est, et confirmat Seruius grammaticus. Quare aestimandum hic est, legine debeat non ostentationem, sed et Hefiodi rationem. Pintian.

x. Omnia quae caeduntur) Theophr. c. I. L. V. histor. Dal.

Omnia quae) Vide quae dicta sunt II. 74. H.

y. Stercus, nifi decrefcente) Hoc nimirum est, quod Germanicus Caesar fuis commentariis fcribit in Aratum, augmenta detrimetaque Lunae non folum terram sentire, fed et lapides, et cerebra, et laetamina, quae Lunae cremētis eiefta vermiculos pariunt. Denique Lunae cremētis abfciffa ligna furfuraceis tinearum terebramentis fistulafcere. Hadrianus Iun. c. 20. VI. Dal.

Stercus) Auftor Geop. II. c. 19. p. 59. "Οτι δὲ σελήνης αὐξανέσης ἔχη κοπιέζειν. etc. H.

z. Intermenftrua) Siue inter-

circa extremam Lunam iubent: feminaria, quum Luna supra terram sit, fieri: calcari musta, quum Luna sub terra: Item *a.* materies caedi, quaeque alia suis locis diximus. Neque facilius est obseruatio ac iam dicta a nobis secundo *b.* volumine: sed quod intelligere vel rustici possint, quoties ab occidente Sole cernetur, prioribusque noctis horis lucebit, crescens erit, et oculis dimidiata iudicabitur: quum vero occidente Sole orietur ex aduerso, ita vt pariter aspiciantur, tum erit plenilunium. Quoties *c.* ab ortu Solis orietur, prioribusque noctis horis detrahet lumen, et in diurnas extendet, decrescens erit, iterumque dimidia. In coitu vero (quod interlunium vocant) quum apparere desierit. Supra terras autem erit, quandiu et Sol, interlunio, et prima tota die: secunda, horae vnius dextante *d.* ficilico: ac deinde tertia vsque ad quintamdecimam, multiplicatis horarum iisdem portionibus: quinta-decima tota supra terras noctu erit, eademque sub

termestri, vt dictum est L. XVI. 75. H.

a. Idem materies) Vide L. XVI. 74. H.

b. Secundo volumine) L. II. II. H.

c. Quoties ab ortu solis orietur) Scribo occasu, non ortu, hoc est post occasum solis. Pinz.

Quoties ab ortu) Quoties ab exortiuca caeli parte orietur, sed serius, ita vt nocti suum lumen per aliquot horas neget. H.

d. Dextante ficilico) Cap.

14. L. II. lucet dodrantes semuncias horarum. Dextantem ficilicum vnius horae. Budaeus L. I. de Assè, decem vncias cum quarta vnciae parte interpretatur. Dal.

Dextante ficilico) Secunda die, inquit, Luna supra terras erit per dextantem ficilicum vnius horae vesperi, hoc est, 51 min. $\frac{1}{4}$ seu per quinque sextas partes vnius horae, et aliquanto amplius. Finge horam vnam in partes duodenas tribui: dextans

terris tota die. Decimasexta ad primae horae nocturnae dextantem sicilicum sub terra aget, easdemque portiones horarum per singulos dies adiiciet usque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quod sub terris agat, tantumdem nouissimis ex die adiiciet supra terram. Alternis autem mensibus xxx. implebit numeros, alternis vero detrahet singulos. Haec erit ratio lunaris.

LXXVI. (XXXIII.) Ventorum *e. paulo scrupulosior*. Obseruato Solis ortu quocumque libeat die, stantibus hora diei *f. sexta*, sic ut ortum eum a sinistro humero habeant, contra mediam faciem Meridies, a vertice Septemtrio erit. Qui ita limes per agrum currit, cardo *g.* appellatur. Circumagi deinde melius est, ut umbram suam quisque cernat: alioqui post hominem erit. Ergo permutatis lateribus, ut ortus illius diei a dextro humero fiat, occasus a sinistro, tunc erit hora sexta, quum minima umbra contra medium fiet hominem. Per huius mediam longitudinem duci sarculo sulcum: vel cinere lineam, verbi gratia, pedum viginti conueniet: mediam-

I. quando sub terris agit. M.

dextans ex illis denas complectitur: sicilicus, partis undecimae quartam partem.

H. *e. De ventorum*) Arist. c.

3. L. de mundo. Vitruuius, Dal.

f. Hora diei sexta) Quae nobis meridies est, et duodecima diei hora. H.

g. Cardio, etc.) *Vltratus* veteribus, auctore Frontino, et *citratus*, quod vltro Septemtrionem habeat, et citra Meridiem. Dal.

Cardo) Limiti, fossae, viae, quae a meridie ad septemtrionem ducebatur, cardinis nomen inditum est a mundi cardine, ut Hyginus

mediamque mensuram, hoc *h.* est, in X. pede, circumscribi circulo paruo, qui *i.* vocetur umbilicus. Quae pars fuerit a vertice umbrae, haec erit ventus Septemtrionalis. Illo tibi, putator, arborum plagae ne spectent, neue arbutta vineaeue, nisi in Africa, Cyrenis, Aegypto. Illinc flante ne arato, quaeque alia *k.* praecipimus. Quae pars lineae fuerit a pedibus umbrae, Meridiem spectans, haec ventum Austrum dabit, quem a Graecis Notum diximus vocari. Illinc flatu veniente, materiam, ¹ vineamque

I. vinum. Ver.

gius admonet initio libri de limitibus constituendis. H.

h. Hoc est in decimo pede) Melior lectio, haec est in decimo pede: vt sit schema parentthesis. Pint.

i. Qui vocetur umbilicus) Umbilicum Plinius admonet appellari; spatium instar circuli circumscriptum, in medio agro, vel regionis. Sic L. III. 17. Curiliae lacum dixit idem a Varrone appellari Italiae umbilicum. Eo sensu etiam in Cantico Canticorum dicitur, VII. 2. Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. Nam ibi populus Iuda Hierosolymitanae toparchiae praekonium facit, et Bethlehẽm oppidum, quod in medio illius toparchiae siue regionis est, cisternam dicit habere similem crateri bene

tornato, quo nihil effici possit rotundius, nec vumquam potus egentem. Cisterna haec, cuius fit mentio 2 Reg. XXIII. 15. Desideravit ergo Dauid, et ait: O si quis mihi daret POTVM aquae, de cisterna, quae est in Bethlehẽm iuxta portam! Pocula enim pro ipso potu dixere Latinitatis auctores optimi. Sic viuentia pocula dixit Plinius, L. XXVIII. 2. Sic etiam Horat. II. Sat. 6. v. 70. Siccat inaequales calices conuiuia, solutus legibus insanis: seu quis capit acria fortis Pocula, modicis humescit lactius. H.

k. Quaeque alia praecipimus) Scribendum haud dubie praecipiemus, non praecipimus. referuat enim praecipitum in caput proximum, vt ex eo constabit. Pint.

amque, agricola, ne tractes. Humidus *l.*¹ aut aestuosus Italiae est. Africae quidem incendia cum serenitate affert. In hunc Italiae palmites spectent, sed non plagae arborum vitiumue. Hunc *m.* oliueti metator Vergiliarum quatriduo, hunc caueat insitor calamis, gemmisque inoculator. De ipsa regionis eius hora praemonuisse conueniet. Frondem media die, arborator, ne caedito. Quum meridiem adesse senties, pastor, aestate *n.* contrahente se umbra, pecudem a Sole in opaca cogito. Quum aestate *o.* pasces, in occidentem ² specta ante meridiem, post meridiem in orientem: aliter noxi-um, sicut *p.* hieme et ³ vere, si in rorulentum duceres.

1. et aest. Dal. 2. spectent. V. 3. vere, in rorulentum ducere. Ne con. Dal. ex M.

l. Humidus aut) Vide quae diximus in Nott. et Em. ad L. II. N. XLV. H.

m. Hunc quatriduo) Quo de quatriduo egimus L. XVII. 2. H.

n. Aestate contrahente se umbra, pecudem a sole in opaca ducito) Aliter vetus codex, *Aestate contrahente se umbra solis, pecudes in opaca ducito.* Pintianus.

o. Quum aestate) Vide quae in eam rem diximus L. VIII. 75, Adde Palladium, L. XII. in Noub., t. 13. p. 171. H.

p. Sicut hieme et vere) Morbum hunc lippitudinis seu grauedinis et alui citae, non flatui septemtrionis, sed

rori hiemis verisque Columella tribuit L. VII. c. 3. Quapropter suspicor verba haec vitiosa ordine ab alluciente librario scripta esse, disponendaque et legenda hoc modo; *sicut hieme et vere si in rorulentum duceres, lippium enim et aluo cita percunt. Ne contra septemtrionem paueris supradictum: clodiunt ita ab afflatu.* Columellae verba vide paulo post. Pint.

Sicut hieme) Colum. VII. 3. p. 256. *Hieme et vere, matutinis temporibus intra septa contineantur, dum dies aruis gelicidia derrabat: nam pruinosa iis diebus herba pecudi grauedinem creat, ventremque*

ceres. Ne contra Septemtrionem paueris supra dictum. *q.* Clodunt *r.* ita, lippiuntue ab afflatu, et aluo cito pereunt. Qui *s.* feminas concipi vales, in hunc ventum spectantes iniri cogito.

LXXVII.

remque proluit, etc. Vide et c. 5. eiusdem libri, p. 263. Palladium quoque l. c. H.

q. Supra dictum) Libentius agnouerim, sit praedictum: quasi dicat, praedictus esto, vt sect. sq. Quo enim loco id ante dixerit, non occurrit. H.

r. Clodunt) Oculos aperire nequeunt. Dalec.

Clodunt ita) Oculos nimirum, vt qui nictatione laborant. Inde fortassis Clodia gens apud Romanos nomen traxit. H.

s. Qui feminas) Scribendum, Qui mares concipi vales, etc. alioquin committes Plinium cum Columella, et quod grauius est, cum Aristotele, ex quibus Columella L. VII. c. 3. At si res, inquit, exigit vt plures mares progenerandi sint, Aristoteles vir callidissimus rerum naturae praecepit admissurae tempore obseruare siccis diebus halitus septemtrionales, vt contra ventum gregem pascamus, et eum spectans admittatur pecus. At si feminae generandae sunt, austrinos flatus captare, vt eadem ratione ma-

trices incantur. Haec Columella. Aristoteles autem libro de generatione animalium IV. capite 2. sic differit: Flatibus item aquiloniis magis quam austrinis mares gignuntur. et mox paulo; Nec non pastores aiunt interesse ad maris ac feminae pecoris feruram, non solum si ira accidit, vt inirus aquiloniis austrinisue flatibus fiat, sed etiam si quum pecus coit, spectat ad aquilonem aut austrum. Probat id quoque auctoritate Didymi Heron Graecus auctor L. Geoponicon 18. Nec tantum a praedictis scriptoribus Plinius dissentiret, sed quod esset intolerabile, a se ipso, qui capite sequente mares aquiloniis flatibus; feminas austrinis procreari tradit. Sed persuasum habeo verba haec Pliniana non esse. Cur enim anticipasset hic Plinius quod statim cap. proximo dicturus erat. Pint.

Qui feminas — ventum) In septemtrionem videlicet, qui noxius est, non in Aquilonem, qui salubrior: in quem quae spectare coguntur oves, mares edunt, vt diximus

LXXVII. 1. (XXXIV.) *t.* Diximus *v.* ut in media linea designaretur umbilicus. *x.* Per hunc medium transfusa currat ¹ alia. Haec erit ab exortu aequinoctiali ad occasum aequinoctialem: et limes qui ita fecabit agrum, decumanus *y.* vocabitur. Ducantur deinde aliae duae lineae in ² decusses obliquae, ita ut a Septemtrionis dextra laeuaque ad Austri dextram laeuamque descendant. Omnes per eundem currant umbilicum, omnes inter se pares sint, omnium interualla paria. Quae ratio semel in quoque agro ineunda erit: vel si saepius libeat uti,

1. alia talis. Haec M.

2. decusses Gr.

diximus ex Aristotele, ceterisque, L. VIII. 72. dicimusque iterum sect. sq. H.

t. De limitatione agrorum) Vide Iulium Frontinum, et M. Iunium Nypsius, Columellam cap. 1. et 2. L. V. Varronem cap. 10. L. I. Dalecampius.

v. Diximus) sect. sup. H.

x. Umbilicus) Vide γνῶμων in lexico Const. Haec machina respondere videtur aeneo gnomoni (Sextus Pompeius Gnomam vocat) in amussis medio collocato, quem Vitruuius describit c. 6. L. I. Indagatorem umbrarum σκιασηρα id instrumentum Graeci vocant. Dal.

y. Decumanus) Iuriconsultis limites qui populo iter praebent, alii sunt decuma-

ni, lati pedes 40. Alii cardines, lati pedes 20. Alii Actuarii, lati pedes 12. Alii subrunciui, lati pedes 8. Cuiacius cap. 2. obseruat. Vide Politianum c. 86. Miscell. Antiquis decumanus dicebatur dextratus et sinistratus, quod Orientem ad dextram habeat, Occidentem ad sinistram Dal.

Decumanus vocabitur) Festus quoque: Decumanus appellatur limes, qui sit ab ortu solis ad occasum: Alter ex transferso currens, appellatur Cardo. Atque eam ob causam, quoniam litterae X. figuram exhibet, quae nota denarii est, decumano limiti factum id nomen. Alia causa appellationis decumani oui, decumanique fluctus, apud Festum, quem consule.

vti, e ligno facienda, regulis paribus in tympanum ^{z.} exiguum, sed circinatum, adactis. Ratione qua doceo, occurrendum ingeniis quoque imperitorum est. Meridiem excuti placet, quoniam semper est idem: Sol autem quotidie ex alio caeli momento, quam pridie, oritur: ne quis forte ad exortum ^{1.} capiendam putet lineam. Ita caeli exacta parte, quod fuerit lineae caput Septentrioni proximum a parte exortiva, solstitialem habebit exortum, hoc est longissimi diei, ventumque Aquilonem ^{a.}, Boream Graecis dictum. In hunc ponito arbores vitesque. Sed hoc flante ne arato: frugem ne serito: semen ne iacito. Praestringit enim atque ^{2.} percellit hic radices arborum, quas positurus afferes. Praedoctus ^{b.} esto: alia robustis profunt, alia infantibus. Nec sum oblitus, in hac parte ventum Graecis poni, quem Caeciam vocant. Sed idem Aristoteles, vir immensae subtilitatis, qui id ipsum fecit, rationem ^{c.} conuexitatis mundi reddit, qua

1. capi unicam putet lin. Ista. 2. praegelat. V.

consule. Vide plura apud Vossium in Etymol. H.

z. Tympanum) Hoc est, tabulam solidam, ac planam. H.

a. Aquilonem, Boream) De varia appellatione ventorum diximus abunde L. II. 46. etc. H.

b. Praedoctus esto) Praedictus non praedoctus, nec praemonitus in Veteri codice. Cui lectioni videtur Illinius ipse fauere, scribens Vol. VI.

paulo post; *Ac quaecumque aquilo praedicitur, etc. Pint.*

c. Rationem conuexitatis mundi reddit, quia contrarius Aquilo Africo flat.) Legendum arbitror, *qua contrarius hic, non Aquilo Africo flat.* Nam Aristoteles secundo Meteoron illos dumtaxat ventos contrarios esse ait, qui ex diametro distent, non eos qui e regione positi se mutuo spectent. Itaque secundum eum non contrarius

qua contrarius Aquilo Africo flat. Nec tamen eum toto anno in praedictis timet agricola. Mollitur fidere *d.* aestate media, mutatque nomen, et Etesias vocatur. Ergo quum frigidum senties, caueto: ¹ ac quacumque Aquilo praedicitur, tanto perniciosior Septemtrio est. In *e.* hunc Asiae, Graeciae, Hispaniae, maritimae Italiae, Campaniae, Apuliae, arbuta vineaeque spectent. Qui *f.* mares concipi voles, in hunc pascito, vt ² sic ineuntem ineat. Ex aduerso Aquilonis ab occasu brumali Africus flabit, quem Graeci Liba vocant. In *g.* hunc a coitu quum se pecus circumegerit, feminas conceptas esse scito.

2. Tertia a Septemtrione linea, quam per latitudinem umbrae diximus, et decumanam vocauimus, exortum habebit aequinoctialem, ventumque Subsolanum, Graecis ³ Apelioten dictum. In hunc salubribus locis villae vineaeque spectent. Ipse leniter pluuius: tamen est ficcior. ⁴ Fauonius, ex aduerso eius ab aequinoctiali occasu, Zephyrus Graecis

1. Ad quaecumque. V. 2. vt sic in eundem ineat. Alii. vt sic mares ineantur. V. vt sic mares ineant. Alii.
3. Apelioten. V. magis ex etymologia. 4. Fauonio, ex. M.

rius Caecias Argestae, neque Eurus Lybi, sed Caecias Lybi et Eurus Argestae Pinz.

d. Mollit sidera aestate media) Ardorem Caniculae lenit. Vide cap. 47. L. II. Dalec. Attende var. lect.

Mollitur fidere) Aquilo, nimirum, qui etesias appellatur: de quo iam antea Plinius II. 47. Aquilones, in-

quit, quos etesias appellant. Mollire eos creditur solis vapor geminatus ardore sideris. H.

e. In hunc Asiae) In Aquilonem, aut Caeciam, non in septemtrionem. H.

f. Qui mares — in hunc) In Aquilonem adhuc, aut Caeciam. Vide quae dicta sunt VIII. 72. H.

g. In hunc) In Africum. H.

cis nominatus. In hunc spectare oliueta Cato *h.* iussit. Hic ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Hic vites putandi, frugesque curandi, arbores ferendi, poma inserendi, oleas tractandi ius dabit, ¹ afflatuque nutritium *i.* exercebit.

3. Quarta a Septemtrione linea, eadem Austro ab exortiuâ parte proxima, brumalem habebit exortum, ventumque Vulturum, Eurum Graecis dictum, sicciorem et ipsum, tepidioremque. In hunc apiaria et vineae Italiae, ² Galliarumque, spectare debent. Ex aduerso Vulturum flabit Corus, ab occasu solstitiali occidentali latere Septemtrionis, Graecis dictus Argestes, ex frigidissimis et ipse, sicut omnes qui a Septemtrionis parte spirant. Hic et grandines infert, cauendus et ipse, non secus ac Septemtrio. Vulturum si a serena caeli parte ceperit flare, non durabit in noctem: at Subsolanus in maiorem partem noctis extenditur. Quisquis erit ventus, si feruidus sentietur, pluribus diebus permanebit. Aquilonem *k.* praenunciat terra siccescens repente, Austrum humescens rore occulto.

S 2

LXXVIII.

1. *afflatumque nutritium excitabit. V.* 2. *Galliarum spect. Gr.*

h. Cato iussit) Vt diximus L. XV. 6. H.

i. Nutritium exercebit) Tenui frigore nutritium, arborum agricolam exercebit. Hic Pinerus, vt saepe, cepitat. H.

k. Aquilonem praenunciat terra, etc.) Legit Robertus

Stephanus in Dictionario: *Aquilonem pronuntiat terra siccescens, sed rorescens repente Austrum immiscet humescens in rore occulto. Vnde hanc lectionem eruo: Aquilonem praenuntiat terra siccescens: humore occulto rorescenti, repente Auster imminet. Dales.*

LXXVIII. (XXXV.) l. ¹ Etenim praedicta ventorum *m.* ratione, ne saepius eadem dicantur, transire conuenit ad reliqua tempestatum praesagia, quoniam et hoc placuisse Virgilio *n.* magnopere video. Siquidem in ipsa messe saepe concurrere praelia ventorum damnosa imperitis refert. Tradunt eundem Democritum metente fratre eius Damaso ardentissimo aestu orasse, vt reliquae segeti parceret, raperetque defecta sub tectum, paucis mox horis saeuo imbri vaticinatione approbata. Quin imo et arundinem non nisi impendente pluuia feri iubent, et fruges insequuturo imbri. Quamobrem et haec breuiter attingemus, scrutati maxime pertinentia. Primumque a Sole capiemus praesagia. Purus *p.* oriens, atque non feruens, serenum diem nuntiat: at hibernam pallidus grandinem. Si *q.* et occidit pridie serenus, et oritur, tanto certior fides serenitatis. Concauus *r.* oriens pluuias prae-

I. At enim. V.

l. *Prognostica tempestatum*) Virgilius l. Georg. et Aratus. Dal.

m. Etenim praedicta ratione ventorum) Scribendum reor, Et iam praedicta ventorum ratione, hoc enim ordine verba posita sunt in vetusto codice. Pint.

n. Virgilio) Georg. l. 313. Saepe ego ventorum concurrere praelia vidi. H.

o. Damaso) Refert hoc ipsum Cl. Alex. Strom. VI. p. 631. vbi et Damasum fratrem Democriti vocat.

Laetius quoque in Democrito IX. p. 247. H.

p. Purus oriens) Theophr. l. de sign. seren. p. 128. H.

q. Si et occidit) Theophr. l. c. H.

r. Concauus oriens) Sol abditus in cauo nubis. Theophr. l. de sign. vent. p. 118. Virg. Georg. l. 441. Ille vbi nascentem maculis variauerit orum Concauus in nubem, medioque refugerit orbe, Suspecti tibi sint imbres, etc. H.

praedicat: ¹ idem s. ventos, quum ante exorientem eum nubes rubescunt: quod ² si et nigrae rubentidus interuenerint, et pluuias. Quum *t.* orientis atque occidentis radii ³ rubent, coire pluuias. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futurae diei spondent. Si *v.* in exortu ⁴ spargentur partim ad Austrum, partim ad Aquilonem, pura circa eum serenitas sit licet, pluuiam tamen ventosque significabunt. Si *x.* in ortu aut in occasu contracti cernentur radii, imbrem. Si in occasu eius pluet, ⁵ aut radii in se nubem trahent, asperam in proximum diem tempestatem significabunt. Quum oriente radii non illustres eminebunt, quamuis circumdati nube non sint, pluuiam portendent. Si ante exortum nubes globabuntur, hiemen asperam denuntiabunt. Si ab ortu repellentur, et ad occasum abibunt, serenitatem. Si nubes Solem circumcludent, quanto minus luminis relinquent, tanto turbidior tempestatem erit: si vero etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quod *y.* si in exortu fiet, ita

S 3

vt

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. item Gr. et Al.

2. si nigrae. Dal.

3. videntur coire, pl. V.

4. sparguntur. V.

5. liuent radii aut in se. V.

s. Idem ventos) Festus Rufus Arati interpretis p. 69. Ignea si fulgor praecurrit plurimum ora, Flamina crebra salis quatunt vada, etc. H.

t. Quum orientis) Theophr. L. de sign. plu. et vent. p. III. H.

v. Si in exortu) Festus Auienus, p. 69. de Sole: Sed non ora cauo similis, me-

dioque recedens Ore quasi, vel si radios discingitur vitro, Figat ut australem porrecti sidere partem, Ac Borean rigidi iaculetur luminis igne, Et vento et pluuiis reparata luce carebit. H.

x. Si in ortu aut) Ruf. Auienus, l. c. H.

y. Quod si in exortu fiet ita ut rubescant nubes) Quod si in exortu aut occasu fiat,

ita

vt rubescant nubes; maxima ostendetur tempestas. Si non ¹ ambibunt, sed incumbent, a quocumque vento fuerint, eum portentent. Si a meridie, et imbrem. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur ventus. Si totus defluerit aequaliter, serenitatem dabit: Si in exortu longe radios per nubes porriget, et medius erit inanis, pluuiam significabit. Si ante ortum radii se ostendent, aquam et ventum. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis ² leuem tempestatem: Si nebula, vehementiorem: Si candente Sole, ³ ventum: Si ater circulus fuerit, ex qua regione is ruperit se, ventum magnum.

LXXIX. Proxima sint iure Lunae praesagia. Quartam *z.* eam maxime obseruat Aegyptus. Si *a.* splendens exorta puro nitore ⁴ fulsit, serenitatem: si *b.* rubicunda, ventos: si *c.* nigra, pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtusa, pluuiam:

1. abibunt. M. 2. lenem. M. 3. ventus fiat, et circulus fue. is eruperit, vent. magn. M. 4. fulserit. M.

ita vt, etc. ex vetust. Cod. Pint.

z. Quartam eam) Vide Festum Auienum, p. 65. 67. H.

a. Si splendens) Virgil. Georg. I. 432. Sin orru in quarto, namque is certissimus auctor, Pura nec obtusis per caelum cornibus ibit, Torus et ille dies, et qui nascetur ab illo, Exactum ad mensum, pluuias ventisque carebunt. H.

b. Si rubicunda) Aratus, λεπτή δὴ καὶ εὖ μάλ' ἐρευνθῆς πνευματίη. Virgil. Ac si virgineum suffuderit ore ruborem, Ventus erit, etc. Dal.

b. Si rubicunda) Virg. Georg. I. 430. At si virgineum suffuderit ore ruborem, Ventus erit: vento semper rubet aurea Phoebe. H.

c. Si nigra) Virgil. v. 427. Luna reuertentes cum primum colligit ignes, Si nigrum obscuro comprehendit aera cornu

uam: erecta et infesta ventos semper significant: quarta tamen maxime. Cornu eius septentrionale acuminatum atque rigidum, illum praefagit ventum: inferius, Austrum: vtraque recta, noctem ventosam. Si ¹ quartam *d.* orbis rutilus cingit, ventos et imbres praemonebit. Apud Varronem ita est: Si quarto die Luna erit ² directa, magnam tempestatem in mari praefagiet, nisi si coronam circa se habebit, et eam sinceram: quoniam illo modo non ante plenam Lunam ³ hiematurum offendit. Si plenilunio per dimidium pura erit, dies ferenos significabit: si rutila, ventos: nigrescens, imbres. ⁴ Si caligo orbis nubem incluserit, ventos, qua se ruperit: si gemini orbis cinxerint, maiorem tempestatem. Et magis, si tres erunt, aut nigri, ⁵ interrupti atque distracti. Nascens Luna, si *e.* cornu superiore obatro surget, pluuias decrescens dabit: si inferiore, ante plenilunium: si in media nigritia illa fuerit, imbrem in plenilunio. Si plena circa se habebit orbem, ex qua parte is maxime splendebit, ex ea ventum ostendet. Si in ortu cornua crassiora fuerint, horridam tempestatem. Si ante quartam non apparuerit, vento Favonio flante, hiemalis toto mense erit. Si decimo sexto vehementius flammea apparuerit, asperas tem-

S 4

pestates

1. quartae orbis rutilus, ciebit vent. M. 2. recta. V.

3. hiemandum. M. 4. Si orbem caligo nubis, etc.

Quidam. 5. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. aut nigri, aut interrupti. Gr. et Al.

cornu, Maximus agricolis pelagoque parabitur imber. H.

d. Si quartam orbis rutilus) Virgilius: Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor. Aratus tertium aequae

ac quartum spectat vsque ad διχόμενον. Theophr. τετραδας, ογδοάδας, και πανσελήνης. Brod. cap. 13. III. Dal.

e. Si cornu, - obatro) MSS. obarrato. H.

pestates praefagiet. Sunt *f.* et ipsius Lunae octo articuli, quoties in angulos Solis incidit, plerisque inter eos tantum obseruantibus praefagia eius, hoc est, tertia, septima, vndecima, decimaquinta, decimanona, vigesimatertia, vigesima septima, et interlunium.

LXXX. Tertio loco stellarum obseruationem esse oportet. Discurrere eae *g.* videntur interdum, ventique protinus sequuntur, ¹ in quorum parte ita praefagiunt. Caelum quum aequaliter totum erit splendidum, ² articulis *h.* temporum, quos proposuimus, autumnum serenum praefagibunt, et frigidum. Si *i.* ver et aestas non sine riguo aliquo transierint, autumnum serenum et densum, minusque ventosum facient. Autumni serenitas ventosam hiemem facit. Quum repente stellarum fulgor obscuratur, ³ et id neque nubilo, neque caligine, pluuia aut graues denunciantur tempestates.

- i.* Sic ex MSS. em. Hard. ex quarum Gr. et Al. ^{2.} articulo temporis, quem. Dal. A Fidiculae nempe occasu ad aequinoctium, quem articulum postremum exposuit initio cap. 31. ^{3.} vique neque. V.

f. Sunt - octo articuli)
Octo veluti puncta, seu stationes, ac positus Lunae, vnde si vna cum sole a terra conspiciatur, diuersorum octo angulos facere ambo videntur. Aspectum octilem Astronomi, seu octogonum vocant. H.

g. Discurrere eae videntur)
Arist. in probl. sect. 25.
Dalec.

g. Discurrere) Vide quae

in eam rem diximus L. II. 6. et 36. H.

b. Articulis - quos proposuimus) Sect. 59. his verbis: Rursus hi cardines singulis temporum articulis diuiduntur, per media omnes dierum spatia. Quoniam inter solstitium et aequinoctium autumni, Fidiculae occasus autumnum inchoat, etc. H.

i. Si ver et aestas) Vide Theophr. L. de sign. temp. H.

Si *k.* volitare plures stellae videbuntur, quo feruntur albescentes, ventos ex iis partibus¹ nuntiabunt. ² Aut si cursitabunt, certos: si id pluribus partibus fiet, inconstantes ventos effundent. Si stellarum errantium aliquam orbem incluserint, imbres. Sunt *l.* in signo Cancri duae stellae parvae, Afelli appellatae, exiguum inter illas spatium obtinente nubecula, quam Praesepia appellant. Haec quum caelo sereno apparere desierit, atrox hiems sequitur. Si alteram earum Aquiloniam caligo abstulit, Auster saeuit: si Auftrinam, Aquilo. Arcus *m.* quum sunt duplices, pluuias³ nuntiant: a pluuiis, serenitatem non perinde certam: ⁴ Circuli noui circa sidera⁵ aliqua, pluuiam.

S 5

LXXXI.

- 1.* nuntiant. *M.* *2.* ac si circa stabunt. *M.* ac si circa purae stabunt. *V.* *3.* Circulus nubis. *V.*
4. nuntiant et pluuiis. *V.* *5.* aliqui. *V.*

k. Si volitare) Virg. Georg. I. 365. Saepe etiam stellas vento impendente videbis Praecipites caelo labi, noctisque per umbras Flammaram longos a tergo albescere tractus. Recte vero admonuit Seneca Natt. Quu. I. I. p. 832. Argumentum tempestatis nauatae putant, quum multae transuolant stellae: quod si signum ventorum est, ibi est, ubi venti sunt, id est, in aere, qui medius inter Lunam et terram est. Vide etiam Auienum, p. 71. H.

l. Sunt in signo) Geminus in Elem. Astron. c. 2. p. 12.

Ἐν τῷ Καρκίνῳ νεφέλαι δὲ συζροφῆ εἰσὶ μότρες καλεῖται Φάτνη: οἱ δὲ πλείσιον αὐτῆς δύο ἀζέρεις κείμενοι, ὄνοι προσαγορεύονται. Quae stellae in Cancro nebulosae, stellarum congregationi similes sunt, vocantur Praesepia: duae stellae praesepi vicinae vocantur Afini. Vide et Festum Auienum fol. 79. et Theophr. de sign. plu. et ventorum p. 113. H.

m. Arcus quum sunt) Aratus in Prognosticis interpreté Auieno p. 71. Si discolor Iris Demittat gemino se fornice . . . Pluribus abruptis

LXXXI. Quum aestate vehementius tonuit quam fulsit, ventos ex ea parte denuntiat: contra si minus tonuit, imbrem. Quum sereno caelo ¹ fulgetrae erunt et tonitrua, abhiemabit. ² Atrocissime *n.* autem, quum ex omnibus quatuor partibus caeli fulgurabit. Quum ab Aquilone tantum, in posterum diem aquam portendit. Quum a Septentrione, ventum eum. Quum ab Austro, vel Coro, aut Fauonio, nocte serena fulgarauerit, ventum et imbrem ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina ventum significant, imbrem meridiana.

LXXXII. Nubes quum sereno ³ caelo feruntur, a quacumque parte id fiet, expectentur venti: si eodem loco globabuntur, ³ appropinquante Sole discutientur. Et hoc si ab Aquilone fiat, ventos: si ab Austro, imbres portendent. Sole occidente ⁴ si ex vtraque parte eius caelum petent, tempestatem significabunt. Vehementius atrae ab oriente, in noctem aquam minantur: ab occidente, in posterum diem. Si *o.* nubes, vt vellera lanae, spargentur multae ab oriente, aquam *p.* in triduum pra-

1. Sic ex MSS. em. Hard. fulgurat *V.* fulget, pluuiae erunt, et tonitrua, et hiemabit Gr. et Al. 2. in caelum. *V.* 3. appropinquantisque soli discutiantur, et hoc ab. *M.* 4. si ab vtr. par. e. cael. petent. *V.*

pris fundetur nubibus imber.
H.

n. Atrocissime) Theophr. L. de sign. vent. p. 119. H. *o. Sinubes, vt vellera)* Aratus l. c. *Vellera si caelo voli-*

rent, etc. Theophr. quoque L. de sign. pluui. et vent. p. III. H.

p. Aquam in triduum praesagient) In ver. Cod. non in triduum, sed in pertriduo.

vt

praesagient. Quum *q.* in cacuminibus montium nubes *r.* confident, hiemabit. Si *r.* cacumina pura fient, differenabit. *s.* Nube grauida candicante, quod vocant tempestatem albam, grando imminabit. Caelo quamuis sereno nubecula ² quamuis parua ventum procellosum dabit.

LXXXIII. Nebulae e montibus descendentes, aut caelo cadentes vel *t.* in 3 vallibus fidentes, serenitatem promittunt.

LXXXIV. Ab his terreni ignes proxime significant: pallidi namque, murmurantesque, tempestatum nuntii sentiuntur: pluuiiae ⁴ etiam in lucernis *v.* fungi. Si flexuose volitet flamma, ventum.

Et

1. Sic et *M.* coincident *Gr.* 2. quaeuis parua *V.*
 3. Sic ex MSS. em. *Hard.* sedentes *Gr.* et vulgg.
 4. etiam, in *M. d.*

vt forte scribendum fit, in posteram diem. Pint.

q. Quum in cacuminibus) Theophr. L. de sign. temp. Ὁρέων κορυφῶν κατεχόμενα ὑπὸ νεφέλων, χειμέριον. H.

r. Si cacumina pura fient, differenabit) Dies serenabitur, non differenabit, in eodem et mox paulum, flatum non ventum. Pint.

s. Differenabit) Dies serenus erit. Theophr. L. de sign. seren. Τὰ ὄρη . . . ὅταν τὰς κορυφὰς καθαρὰς ἔχωσιν, εὐδίαν σημαίνει. Montes quum habent pura cacumina, serenitatem significant. H.

t. Vel in vallibus sedentes) Verior lectio *fidentes*, vt illud Ouidianum, *subsistere valles.* fauet et vetus exemplar. Pint.

v. Fungi) Fungus is fuligo et fauilla est, cum fumo egressa, quae aëris crassitie cohibita, in lucerna resider ac madet, atque fungi imaginem reddit. Virgilius: in loco infra laudato. Aristoph. ἐν σφηξί, ἐκ ἔθ' ὅπως ἐχ' ἡμερῶν τεττάρων τὸ πλεῖστον ὕδωρ ἀναγκαῖον ἔχει τὸν θεὸν ποιῆσαι, ἐπεισὶ γ' ἐν τέτοισι λύχνοι. ἔτοι μύκητες Φιλῆϊ δ' ὅταν ἦ τῆ τι ποιῆν ὑστὸν μάλισα. Victorijs cap. 14. L. XVIII.

et

Et x. lumina quum ex sese flammam elidunt, aut vix accenduntur. Item y. quum in eo pendentes coaceruantur scintillae: vel quum tollentibus ollas carbo z. adhaerescit, aut quum contactus ignis e se fauillam discutit, scintillamue emittit: vel quum cinis in foco concrefcit, et quum carbo vehementer perlucet.

LXXXV. Est et aquarum significatio. Mare 2 si a. tranquillum in portu a cursu stabit, et murmurauerit intra se, ventum praedicit. Si identidem, et

I. in iis. V. sub. luminibus. 2. si tranquillo portu. M.

et 21. L. XXXIII. Aratus, ἡ λύχνοιο μύκητες ἀγέτρον-
τοι περί μύξαν. Callimach. εὐτ' ἂν λύχνης δ' αἰρομένης
ἄδην ἐγγείοντο μύκητες.
Theophr. libello de signis
ventorum, pluuiae, etc. καὶ
οἱ μύκητες εἰάν νότια ἢ ὕδωρ
σημαίνωσι. Dal.

In lucernis fungi) Theophr. L. de sign. pluui. et vent. p. III. Καὶ οἱ μύκητες, εἰάν νότια ἢ ὕδωρ σημαίνωσι. Fungi in lucernis, flantibus Austris, aquas praenunciant. Virg. Georg. I. 390. Nec nocturna quidem carpentes fila puellae Nesciuerent hiemem, testa cum ardente viderent Scintillare oleum, et putres concrefcere fungos. H.

x. Et lumina) Theophr. L. de sign. temp. p. 124. H.

y. Item quum) In vet. Cod. Item quum in cone pendentes. Scribendum forte non cone, sed fune. Pint.

z. Carbo adhaerescit) Apud Aratum et Theophr. ollae impositae suo tripodi complures scintillae. Dalec.

a. Mare si tranquillum) Vetus Codex praefert: Mare si tranquillo in portu cursu stabit. Murmurauerit, vt intra se. Scribendum; arbitrator, Mare si tranquillo in portu cursu stabit, murmurauerit vt intra se. Hoc verbo cursu non multo ante vsus est Plinius. Item exemplaria quaedam composita forma commurmurauerit habent, non murmurauerit. Pint.

et hiemem, et imbrem. ¹ Litora *b.* ripaeque si resonabunt tranquillo, asperam tempestatem: item maris ipsius tranquillo sonitus, spumaevae dispersae, aut aquae bullantes. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hiemem portendunt. Saepe et silentio intumescit, ² flatuque *c.* altius solito iam intra se esse ventos fatetur.

LXXXVI. Equidem et montium sonitus, nemorumque mugitus praedicunt: et sine aura, quae sentiatur, folia *d.* ludentia. Lanugo *e.* populi, aut spinae, volitans: aquisque pluma innatans. Atque etiam

1. Litoris ripaeque ipsius tranquillus sonitus spumaevae dispersae. *M.*

2. fluctu. *Pint.*

b. Litora ripaeque si, etc.) Theophr. ἀκτὴν βοῶσαν, αἰγιαλὸν ἠχῶντα dixit. *Dal.*

Litora ripaeque) Theoph. l. c. et L. de sign. vent. p. 118. Virg. Georg. I. 356. Continuo ventis surgentibus aut freta Ponti incipiunt agitata tumescere: et aridus altis montibus audiri fragor: aut resonantia longe litora misceri: et nemorum increbrescere murmur. *H.*

c. Flatuque) Forte, inflatuque. *H.*

d. Folia ludentia) Virg. Georg. I. 368. Saepe leuem paleam, et frondes volitare caducas, Aut summa nantes in aqua colludere plumas, etc. *H.*

e. Lanugo) In Arato, ἤδη καὶ πάπποι λευκῆς γήρειον ἀκάνθης. Spinam albam interpretes exponunt. Cina-

ram. Plinius substantivum esse putavit, non adiectivum, qui populum intellexerit. Auienus sic vertit v. obs. sq. *Dalec.*

Lanugo - aut spinae) Spinae albae. Aratus in Διοσημεῖα p. 117. Ἢδη καὶ πάπποι λευκῆς, γήρειον ἀκάνθης. Sic enim apud aliquem Graecum scriptorem Plinius legisse intelligitur, et λευκῆς de populo alba accepisse: et quidem recte. Sunt autem albae spinae, quam Arati Schol. κίναραν vocat, pappi, carduorum flores, ut Festus explanat. Auienus Aratum sic reddidit: Iamque super latices florum volitare senectam etc. Mox suus fragor idem valet, ac peculiaris, qui

etiam in campis tempestatem venturam praecedens suus fragor: caeli quidem murmur non dubiam habet significationem.

LXXXVII. Praefagiunt et animalia. Delphini *f.* tranquillo mari lasciuientes, flatum, ex qua veniunt parte: item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Loligo *g.* volitans, conchae adhaerescientes, echini *h.* affigentes sese, aut arena saburrantes, tempestatis signa sunt. Ranae *i.* quoque ultra solitum vocales. Et *k.* fulicae matutino clangore.

Item

qui in campis audiri solet fragor. H.

f. Delphini tranquillo) De hac re vide multa prodita a Rhodigino cap. 6. L. VIII. Dal.

Delphini) Cicero de diuin. II. p. 270. Loligines et Delphini exsultantes tempestatem futuram significant. H.

g. Loligo volitans) Huius rei causam reddit ex Plutarcho idem c. 28. L. XXIV. Dal.

Loligo volitans) Plutarch. in Qu. Nat. p. 916. Διά τι τευθίς Φαινόμενη σημεῖόν ἐστι μεγάλης χειμῶνος; Cur loligo conspecta signum est magnae tempestatis? Causam eius rei inuestigat. Adi et Theophr. L. de sign. temp. p. 124. H.

h. Echini) Vide L. IX. 51. H.

i. Ranae) Cicero 2. epist. ad Atticum, Equidem etiam

pluuias metuo, si prognostica nostra vera sunt. Ranae enim ἑητορεύσσι. Αἶατος ἢ μάλλον δειλαί γενεαὶ ὕδροισιν ὄνειαρ αὐτόθεν ἐξ ὑδάτων πατέρες βοᾶσσι γυρίων. Mur. Variar. c. 20. L. I. Dal.

Ranae quoque) Sic Aratus, interprete Auieno, loco citato. Si repetunt veterem ranae per stagna querelam. Et Virgil. Georg. I. 378. Et veterem in limo ranae cecinere querelam. H.

k. Et fulicae) Η πρύζει ὄρθριον ἐρημαίη ὀλοχυγῶν, Aratus. Theophr. vero, καὶ ἐρώδιος ὄρθριον θεγνόμενος ὕδωρ ἢ πνεῦμα σημαίνει Turneb. c. 13. XXV. ἐρώδιον Cicero fulicam κέωφον Mercurium Virgilius reddit τὴν αἰθυῖαν. Item tamen Theophr. scribit, καὶ ἰλολυγῶν ἄδασα μόνη ἐν ἀκρορείαις, χειμέριον. Dal.

Et

Item mergi, anatesque, pennas rostro purgantes, ventum: ceteraeque aquaticae aues concursantes: Grues *l.* in mediterranea¹ festinantes: Mergi *m.* maria aut stagna fugientes. Grues *n.* silentio per sublime volantes, serenitatem: sic *o.* noctua in imbre garrula: at² sereno, tempestatem: Coruique *p.* singultu quodam latrantes, seque concutientes, si

con-

1. fugientes. V. 2. at serena tempestate corui singultu. V.

Et fulicae) Idem Arati interpres p. 71. Et quum parua fulix trepido petit arua volatu, Stagna sinens, longasque iterat clangore querelas: Indicat insanis freta mox canescere ventis: Latipedemque anatem cernes excedere ponto Saepius. De mergis et anatibus, Theophr. L de sign. plu. et vent. p. 112. et L de sign. vent p. 118. H.

l. Grues in) Aratus eodem interprete, fol. 72. — Si Threiciae per aperta Sponte grues, trepidant, nec sese audacibus aethrae Committunt pennis . . . Mox tempestates et nubila tetra cientur. Adde et Aelian. H. A. VII. 7. H.

m. Mergi maria aut stagna fugientes) In veteri codice, Mergi, cauiiae, maria aut stagna fugientes. Lego rauiae non cauiiae: auis genus, Graece λαρός Aristoteli Pint. Mergi maria) Vide

Turn. c. 22. L. XIX. Aduersar. Dal.

Mergi maria) Lucanus eleganter, V. 552. Nec placet incertus qui prouocat aequora Delphin: Aut siccum quod mergus amat: quodque ausa volare Ardea sublimis pennae confisa natanti. Adde Virg. Georg. I. 360. et Cassiod. Varr. III. ep. 48. H.

n. Grues silentio) Theophr. de sign. seren. p. 128. et Aelian. ll. cc. H.

o. Sic noctua) Theophr. et Aelian. ll. cc. H.

p. Coruique, etc.) De corui praefatio Theophrasti editum exemplar mutilum est. Turn. c. 13. XXV. sic legisse visus est: κόραξ πολλάς μεταβάλλειν εἰσὼς Φωνάς ταύτην τὴν δὲ Φθέγγεται, καὶ ἐπιρροίησεν, καὶ αὐτὸν τινάξῃ, ἂν διατελῇ ἀνέμους σημαίνει, εἰάν δὲ μιμῆται τῇ Φωνῇ τὰς σαλαγμὰς, καὶ εἰάν μὴ τὴν εἰσὼδαίαν Φωνὴν

continuabunt, ventos: si vero carptim vocem re-
forbebunt, ventosum imbrem. Gracculi q. fero a
pabulis recedentes, hiemem. Et r. albae aues, quum
congregabuntur. Et s. quum terrestres volucres
contra aquam clangores dabunt, perfundentes sese:
sed maxime t. cornix. Hirundo tam iuxta aquam
voli-

ἴη καὶ ἐπιρροισθῆ, ὕδωρ
ἐπιρροισθῆν. De pennarum
sufurro et stridore exponit
Auienus de voce his verbis:
— et tenui cum stridunt gut-
ture corui. Ego vero per
onomatopoeiam interpretor,
vocem intra fauces refluen-
tem, reuocatam, et quasi
strangulatam edere, ut cor-
ui solent interiori guttore
murmurantes. Dal.

Coruique) Aratus, l. c.
Agmine quum denso circum-
uolitare videtur Gracculus,
et tenui quum stridunt guttu-
re corui, Conuenit instantes
praenoscere proximus imbres.
H.

q. Gracculi) Theophr. de
fig. temp. p. 125. H.

r. Et albae aues) Theophr.
l. c. et Aelianus. H.

s. Et quum terrestres) Seru.
in Georg. l. v. 375. Hic
locus, inquit, omnis de Var-
rone est, Atacino scilicet,
ille enim sic: Tum liceat pe-
lagi volucres, tardaeque palu-
dis Cernere inexplato studio
certare lauandi: Et velut in-
solium pennis infundere ro-

rem. Aut arguta lacus cir-
cumuoluitaui hirundo, etc.
De hirundine etiam Theo-
phr. L. de sign. pluui. et
vent. p. III. H.

t. Cornix) De cornice
Aratus. In terra prope litus
eminens, quum tempestas
incipit, demisso capite cor-
nix stat: παρ ἠϊόνι πρῆχ-
ση χεῖματος ερχομένης, χερ-
σὼ ὑπέκλυσε κορώνη. Vir-
gilius: Et sole in sicca secum
spatiatur arena. Theophr.
κορώνη ἐπὶ πέτραις καθέζο-
μένη, (alii, κορυμμομένη,
crocitans) τὴν κῶμα κατα-
κλύζει, ὕδωρ σημαίνει: in
scopulo, vel saxo, quod vn-
dae circumuerberant, cor-
nix sedens, pluuiam nun-
tiat. Dal.

Maxime cornix) Geop.
auct. I. 3. p. 7. Καὶ κορώνη
ἐπ' αἰγιαλῷ τὴν κεφαλὴν
διαβρέχουσα, ἢ πᾶσα νηχο-
μένη . . . ὀμβρὰς προμηνύει.
Lucanus V. 555. Quodque
caput spargens undis, velut
occupet imbrem, Instabili
gressu metitur littora cornix.
H.

volitans, vt penna saepe percutiat. Quaeque *v.* in arboribus habitant, fugitantes ¹ in nidis suis. Et anseres *x.* continuo clangore intempestiui, Ardea in *y.* medijs arenis tristis.

LXXXVIII. Nec mirum, aquaticas, aut in totum volucres praefugia aeris sentire. Pecora *z.* exultantia, et indecora lasciuia ludentia, eandem significationem habent. Et *a.* boues caelum olfactantes,

1. in nidos suos. Vet.

v. Quaeque in arboribus) De querquedula id Varro in Sarrano: *Aut frigidis nimbos aquae caduciter ruen- tis, Praeinnuere aquatiles querquedula natantes.* Scallig. apud Nonium. Dal.

x. Et anseres) Theophr. l. c. p. 124. H.

y. Ardea in medijs) Vt Miluus. Varro in Sequiulyffe: *Lugere volitans miluos visus, aquam e nubibus tortam indicat fore, vt tegillum sibi sumat pastor.* Nonius Virg. de Ardea. — *notasque paludes Deserit, atque altam supra volat Ardea nubem* Dal.

Ardea) Inter signa tempestatis Lucanus illud affert V. 549. *Quodque ausa volare Ardea sublimis pennae confisa natanti.* H.

z. Pecora) Hoc illud est, quod Virgilius dicit, I. 423. *Vol. VI.*

Et laetae pecudes, etc. Aratus, interprete Auieno p. 74. *Pastor id indicium pluuiialis frigoris edet, Et si persultans aries lasciuus herbas Appetat: aut sese sustollant saltibus boedi: Vel si iuge gregi cupiant haerere etc.* Vide etiam Aelianum H. A. VII. 8. H.

a. Et boues caelum, etc.) Arist. cap. 21. L. VI. histor. animal. Dal.

Et boues) Virg. Georg. I. v. 375. *Aut bucula caelum suspiciens, patulis captauit naribus auras.* Id quod ex Varrone Atacino hausisse Virgilium auctor est Seruius in eum locum, vbi Varronis carmen laudat eiusmodi: *Et bos suspiciens caelum, mirabile visus, Naribus aereum patulis decerpit odorem.* Theophr. quoque L. de sign. plu. et vent. p III. H.

T

tes, seque *b.* lambentes ¹ contra *c.* pilum. Turpesque *d.* porci ² alienos sibi manipulos feni lacerantes: segniterque et contra industriam suam absconditae formicae, vel concursantes, aut *e.* oua progerentes. Item *f.* vermes terreni erumpentes.

LXXXIX. Trifolium quoque inhorrescere, et folia contra tempestatem subrigere certum est.

XC.

1. contra pluuiam. *M.* citam pluuiam. *Ver.* 2. alieno subfultu manip. *V.* alieno sibilo man. *Alii.* *V.*

b. Seque lambentes) Theophrastus και την προσδιαν ὄπλην λείξας, et anteriorem vngulam pedis lingens: sententia valde diuersa. *Dal.*

c. Contra pilum) Sic peñti capillos dixit Cael. Aurel. II. 4. nunc pro capillatura, nunc contra capillaturam. *MSS.* omnes, contra pluuiam. Diuersa paululum sententia Auienus l. c. *Bubus arator idem irabit atrae signa procellae, Lambere si lingua prima bos vestigia forte Viderit, aut dextrum prosternere corpus in armum.* H.

d. Turpesque porci) Explicat id Politianus, in *Rust.* *Quum sibi non factos sus disspat ore manipulos.* H.

e. Aut oua progerentes) *Plutarch.* De animal. prud. τὰς δὲ τῶν σπερμάτων ἐκθέσεις και διαψύξεις ἐκτὸς

ὑετῆ ποιεῖται σημεῖον Ἄρατος. Καὶ κοίλης μύρμηκος ὄχλης ἐξ ὧσα πάντα Θάσσον ἀνηνέγκαντο, εἰς και τινὲς ἐκ ὧσα γράφουσι. ἀλλὰ ἦα, τὰς ἀποκειμένους καρπὰς ὅταν εὐρῶτα συναγοντας αἰσθωνται, και φοβηθῶσι φθορὰν και σήψιν ἀναφέρειν. Idem et Theon Arati interpretes. *Leopardus* cap. 26. l. VII. *Virgilius:* *Saeptus et tectis penetrabilibus extulit oua Angustum formica terens iter.* *Politianus:* *Progerit oua cauis patiens formica laborum.* Dalec.

Aut oua progerentes) *Atacinus Varro,* l. c. *Nec tenuis formica cauis non euebit oua* *Virg. Georg. I.* 380. *Saeptus et tectis penetrabilibus extulit oua, Angustum formica terens iter.* H.

f. *Vermes terreni)* *Aratus,* σκώληκες κείνοι τὰς καλέσ-

XC. Necnon et in conuiuiis mensisque nostris, vasa quibus esculentum additur, sudorem repositoriiis g. 2 linquentia, diras tempestates praenuntiant.

1. sudorem in reposit. V. 2. relinquentia. M.

σι μελαίνη: έντερα γαίνης.
Dal.

Item vermes) Theophr. L. de sign. temp. p. 124. H.

g. Repositoriiis) Quid repositorium olim diceretur, aperiemus opportunius, L. XXXIII. 49. H.

C. PLINII SECUNDI
 NATURALIS HISTORIAE
 LIBER XIX.

I.

Siderum ¹ quoque tempestatumque ratio, vel imperitis facili, atque indubitato modo ² monstrata est: vereque intelligentibus *a.* non minus conferunt rura deprehendendo caelo, quam sideralis scientia agro colendo. Proximam multi hortorum curam fecere: nobis non protinus transire ad ista tempestiuum videtur. Miramurque *b* quosdam ³ scientiae gratia, eruditionis suae gloriam ex his petentes tam multa praeteriisse, nulla mentione habitae tot rerum sponte curae prouenientium, praesertim quum plerisque earum, pretio vsuque vitae, maior etiam, quam frugibus, perhibeatur auctoritas. Atque ut a confessis ordiamur utilitatibus, quae

1. quidem. Pint. ceterum in Gr. ed. hic incipit prooemium. 2. monstrata; verum quia iniel. V. 3. scientia graues. V. scientia gratos. Alii. V.

a. Non minus conferunt rura deprehendendo caelo, quam sideralis scientia agro colendo: Proximam multi hortorum curam fecere) Error est in supputatione verborum. Scribo, non minus conferunt rura deprehendendo caelo, quam sideralis scientia. Agro colendo proximam multi,

etc. Pint.

Non minus) Vide quae de hoc argumento praeclare et ornate dixit auctor, lib. sup. f. 69. H.

b. Miramurque quosdam scientiae gratia eruditionis suae gloriam ex his petentes) Scribendum, Miramurque quosdam

que non solum terras omnes, verum etiam maria repleuere: feritur, ac diei neque inter fruges, neque inter hortensia potest, linum. Sed in qua non occurret vitæ partē, quodue miraculum maius, herbam *c.* esse quæ admoueat Aegyptum Italiae: in tantum, vt Galerius a freto Siciliae Alexandriam septima die peruenerit, Babilus *d.* sexta, ambo praefecti: aestate vero proxima Valerius Marianus ex Praetoriis Senatoribus, a Puteolis nono die lenissimo flatu? Herbam esse, quæ ¹Gades ²ad Heraculis columnas septimo die Ostiam afferat, et *e.* citeriorem Hispaniam quarto, prouinciam Narbonensem tertio, Africam altero: quod etiam mollissimo flatu contigit *C.* ³Flauio *f.* legato Vibii Crispi

T 3

Pro-

1. Gadeis Gr. 2. ac. Pint. 3. C. Flacco Gr. et Al.

quosdam scientiae gratiam, eruditionisue gloriam, etc. Pint.

c. Herbam esse) Textis ex ea herba velis. Linum Graeci, et Galli pariter vocant, herbam vulgo notam, quæ cannabis modo tunditur in lanae mollitiem, ad linteorum texturas. H.

d. Babilus) De eo Seneca Nat. Qu. c. 2. p. 886. Babilus virorum optimus, in omni litterarum genere rarissimus, auctor est, quum ipse praefectus obtineret Aegyptum, Heracleotico ostio Nili quod est maximum, spectaculo sibi fuisse etc. Delphinorum pugnam describit cum crocodilis, de qua nos L. VIII.

diximus s. 38. Fauore Agrippinae Aegypto praefectum a Nerone fuisse auctor est Tacitus Annal. XIII p. 205. Babilum astrologum, vt opinor, Suetonius vocat, in Nerone, c. 36. Praenomen ei Caio fuit. H.

e. Et citeriorem Hisp.) Et merces a citeriore Hispania Ostiam afferat die quarto, etc. H.

f. C. Flauio) Ita MSS. omnes: non Flacco. Is esse omnino videtur, C. FLAV. HEMIS. qui prius fuisse Legatus Propraetore, LEG. PROPR. legitur in nummo argenteo Q. Caepionis Bruti Imp. Q. CAEP. BRVT. IMP. apud

Proconsulis? Audax, g. vita, ¹ scelerum plena: aliquid feri, vt ventos procellasque recipiat: et parum esse fluctibus solis vehi. Iam vero nec vela satis esse maiora nauigiis. ² Sed quamuis amplitudini antennarum singulae arbores sufficiant, super eas tamen addi velorum alia vela, praeterque alia in proris, et alia in puppibus pandi, ac tot modis provocari mortem. Denique tam paruo semine nasci, quod orbem terrarum vltro citroque portet, tam gracili h. auena, tam ³ non alte a tellure tolli, neque

1. scelerumque plena. V.

2. Sed cum vix. Pint.

3. Sic ex MSS. em. Hard. alte a terra Gr. et Al.

apud Patinum in Famil. p. 113. H.

g. Audax vita: scelerum plena, etc.) Legend. Audax id, ar scelerum plenum aliquid feri vt ventos, procellas vt capiat, nec parum esse esse ex fluctibus solis vehi, iam vero nec vela satis esse maiora nauigiis, sed, etc. praeter quae in proris alia et alia in puppibus pandi, etc. tam non alte ab tellure tolli: neque id viribus suis nititur, sed fractum rufumque et in mollitiam lanae coactum iniuria ac summa audacia eo peruenire. Nulla execratio sufficit contra inuictorem dictum suo loco nobis, cui satis non fuit, etc. Linum inquit, non suis viribus nititur vt orbem terrarum vltro citroque portet, sed eo peruenit iniuria sui, et hominum audacia summa:

iniuria sui, quod frangitur, tunditur, et in mollitiam lanae cogitur. Semper enim iniuria fit melius: audacia summa hominum, qui ad tales vsus id conuerterunt. Illi robur et aes triplex. Nulla execratio sufficit contra inuictorem dictum suo loco nobis. Salmas. 260. 261.

Audax vita) Audax, vt ille cecinit, Iaperi genus! Nam vitam dicere pro hominibus, seu mortalium genere, familiare Plinio est. Quid hic Salmastius mouet, dum pro acri ea oratione, illud iacens et languidum obrudit, in Solin. p. 260. Audax id, ar sceleris plenum? H.

h. Tam gracili auena, tam non alte a terra tolli) In codice vetusto, tam gracili auena tam alte a tellure tolli,

id viribus suis necti; sed *i.* fractum, tufumque ¹ et in mollitiem lanae coactum, ² iniuria ac summa audacia, ³ eo peruenire. *h.* Nulla execratio sufficit contra inuentorem dictum suo *l.* loco a nobis: cui satis non fuit hominem in terra mori, nisi periret et insepultus. At *m.* nos priore libro imbres et flatus cauendos, frugum causa victusque, praemonstrabamus. Ecce feritur hominis manu, metitur eiusdem hominis ingenio, quod ventos in mari optet. Praeterea ut sciamus fauisse *n.* poenas, nihil gignitur facilius: ⁴ ut sentiamus nolente *o.* id fieri

T 4

na-

1. Sed passum tufumque Gr. et Al. 2. iniuria naturae ac f. Gr. 3. et quo peruenire nulla Gr. 4. et ut sent. V.

et mox paulo fractum non passum. Pint.

i. Sed fractum tufumque) Nam maceratur aqua, tunditurque, semper iniuria melius, ut dicetur in fine f. 3. Vide N. et Em. N. I. (hic adi). Sed) Ita rescriptimus ex cod. R. 2. quum prius legeretur, sed passum tufumque. Adstipulatur ei lectioni Apuleius in L. de remediis salutaribus, quem Salmastius quoque vidit, in Solin. p. 261. Sic enim Plinianum locum hunc totum compilauit: Paruo ergo femine nascitur, quod orbem terrarum vltro citro portat, zum gracili auena, tam non alte a tellure sublata: nec viribus suis nexum, sed fra-

ctum tufumque, et in mollitiem lanae coactum. H.

k. Eo peruenire) Ut nempe orbem terrarum vel sic vltro citroque portet. H.

l. Dictum suo loco) L. VII. 57. Vela Icarus, malum et Antennam Daedalus inuenit, etc. Huc etiam refer quod habet Horat. I. Od. 3. Illi robur et aes triplex, etc. H.

m. At nos priore libro) Superiore libro XVIII 76. et alias passim. H.

n. Fauisse poenas) Hoc est, ea vltro crescere, quae gignuntur in hominum poenam. H.

o. Nolente id fieri) Ita MSS. omnes. Alii, nolente id fieri. H.

natura: vrit *p.* agrum, deterioremque etiam ¹ terram facit.

II. (I.) *i.* Seritur *q.* fabulosis maxime, vnoque *r.* fulco: nec magis festinat aliud. Vere *s.* fatum aestate vellitur: et ² hanc *t.* quoque terrae iniuriam facit. Ignoscat tamen aliquis Aegypto ferenti *u.*, vt Arabiae Indiaeque merces importet: itane et Galliae censentur hoc reditu? montesque *x.*
mari

i. ipsum. *V.* *2.* et magnam quoque. Alii. banc quoque. Alii expuncto, etc.

p. Vrit agrum) Vide quae diximus, XVII. 7. H.

q. Seritur fabulosis maxime) Pinguis et laeto solo, humidiorē, non fitiente. Colum. cap. 10. L. II. pinguisimo loco, et modice humido Pallad. c. 1. L. XI. Dal.

Seritur fabulosis) Pinguissimum locum et modice humidum poscit, nec macrum respuit, inquit Columella, II. 10. H.

r. Vnoque fulco) Terra vel semel arata. H.

s. Vere fatum) Gratius in Cynege. v. 57. Idcirco et primas linorum tangere messes Ante vetant, quam maturis accenderit annus Ignibus, et claro Pleias se prompserit ortu. Vergiliarum exortu aestatem incipere superiore libro diximus s. 69. H.

t. Terrae iniuriam fecit) Quod tam cito et prope succum terrae eripiat. Dal.

Et banc — iniuriam) Quod nempe velli a radice illud oporteat, non vt frumenta meti: Quod dum ita fit, terrae succus omnis extrahitur, vt Plinius admonuit libro superiore s. 72. Alibi, inquit, frumenta ab radice vellunt; quique id faciunt, proscindi ab se obiter agrum interpretantur, quum extrahant succum. H.

u. Aegypto ferenti) Laudat Aegyptia vela Hermippus apud Athen. I. p. 27. H.

x. Montesque) Nec satis fuit, ne maria Galli tentarent, oppositos a natura montes Mediterraneo mari, Alpes ac Pyrenaeos: ab oceani vero parte ipsum inane, spatiumque illud aequoris et aeris immense fufum, in quo nullum occurrere creditur litus aduersum, quo possit appellari. H.

1 mari oppositos esse non *y*, est satis, et a latere Oceani obstare ipsum quod vocant inane? 2. Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, vltimique hominum existimati Morini, imo verò Galliae vniuersae 2 vela texunt. Iam quidem et Transrhenani *a* hostes: nec pulcriorem aliam vestem eorum feminae nouere. Qua admonitione succurrit, quod M. Varro tradit, in Seranorum familia gentilitium esse, feminas 3 linea veste non vti. In Germania *b*. autem defossi 4 atque sub terra id opus agunt. Similiter 5 et in Italia⁶ regione *c*. Alliana inter Padum Ticinumque amnes, vbi *a d*, Setabi tertia in Europa lino palma: secun-

T 5 dam

1. terris. Dal. 2. velas ex eo texunt. V. 3. lin-
tea. Ch. 4. et M. 5. etiam. M. 6. Sic et
Turn. in Italiae ratione aliena. ratione alia Gr. et Al.

y. Non est satis) Nisi et mari nauigando linum ferat Gallia. Dal.

z. Inane) Inane et de mari et aere dici, vide apud Turneb. c. 9. L. XI. tom. I. Aduersar. Dal.

a. Transrhenani hostes) Batauos, opinor, intelligit, qui insulam Rheni amnis incolunt, Cattorum quondam populum, dum trans Rhenum degerent, vt Tacitus ait L. de moribus Germanorum p. 134. Etiam nunc Hollandicum linum, et candore, et firmitate, et filamentorum exilitate praefertur ceteris omnibus. Toile de Hollande, toile de Frise. Parisino secunda palma. H.

b. In Germania) Sed et in Gallia quoque: propter frigus, aestusque, lino inimica. H.

c. Regione Alliana) Ex qua linis nomen Allianis: quibus post Retouina mox palma defertur. Prius legebatur ratione alia. In R. 1. 2. ratione aliena. In Colb. 2. regione aliena. H.

d. A Setabi) Setabis oppidum Hispaniae in edito monte situm, laudatissimi lini prouentu nobile, quamuis Strabo et alii quidam fluuium emedicant. Gratius in Cynegeticis: Hispanique alio spectantur Setabes vsu. Silius L. II. Setabes et velas Arabum spreuisse superbas,
Et

dam enim in vicino Allianis capeffunt Retouina e., et in Aemilia via Fauentina. Candore Allianis f. femper crudis Fauentina praeferuntur: Retouinis tenuitas summa denfitasque, candor aequae vt Fauentinis, sed lanugo nulla, quod apud alios gratiam, apud alios offentionem habet. Neruofitas g. filo aequalior paene quam araneis, tinnitusque, quum dente h. libeat experiri: ideo duplex i., quam ceteris, pretium.

2. Et k. Hispania citerior habet splendorem lini praecipuum, torrentis in quo politur natura, qui

Et Pelusiaco filum componere lino. Catullus ob sudaria Seraba per illiberalem iocum surrepta Afinio hendecasyllabos minatur Had. Iun. c. 28. L. IV. *Dal.*

A Setabi) Post lina Setaba, de quibus egimus in Praef. ad T. Vespas. De Setabi oppido diximus L. III. 4. Silius Ital. III. *Setabis et telas Arabum spreuisse superba, Et Pelusiaco filum componere lino.* Grattus quoque in Cyneget. v. 41. *Hispanique alio spectantur Serabes vsu.* H.

e. Retouina) Ab oppido Retouio, siue Ritobio, quod Lino dici Litubium L. XXXII. Cluuerius arbitrat, in Ital. ant. p. 78. H.

f. Allianis semper crudis Fauentina praeferuntur) Allia lina semper cruda appellat, quae semper flaua manent, vtpote quae nulla maceratione aut politione can-

dorem trahere possint. Vide *Salmas.* pag. 765. b. 766. a.

Semper crudis) Semper flauis, quae nulla maceratione aut politione candorem trahunt. Sic Maro, in nono Aeneid. corticem crudum dixit pro viridi. H.

g. Neruofitas) Firmitas ei filo est, aequalitasque, hoc est, laeuor, ac perpetua sine vlla offentione politura. H.

b. Quum dente) Vel oris, quod magis probo, vel *pectinis*, vt quidam exponunt. *Dal.*

Quum dente) Si dentes morfu filum prehendat, idemque digito tendat, ac subinde quatias, dente tum tinnitum sentias, sonitumque. H.

i. Duplex quam) Hac loquendi forma vsus etiam Colum I. 8. H.

k. Et Hispania citerior habet, etc.) Lege; *Et id Hispania*

qui l. alluit Tarracōnem. Et tenuitas i mira, ibi primum carbasis m. repertis. Non dudum ex eadem Hispania Zoelicum n. venit in Italiam, plagis vtilissimum. Ciuitas ea 3 Gallaeciae et Oceano 4 propinqua. Est o. sua gloria et Cumano in Campania, ad piscium et alitum s. capturam. Eadem p. et plagis

1. magna. M.

2. Nam. V.

3. Gallitiae. Ch.

4. propinqua est. Sua. M.

5. capturas. Ch.

spania citerior habet splendore praecipuo torrentis, in quo politur natura. Salmaf. p. 26r. a. et 765. b.

l. Qui alluit Tarracōnem)

Flumine Subi allui Tarracōnem diximus III. 4. H.

m. Carbasis repertis) Car-

bafus lini genus tenuissimi

in Hispania repertum, quo

texebatur vestis magni pre-

tii, antiquis in deliciis ha-

bita, ut fericea nobis. Virg.

XI. Aeneid. — rum croceam

chlamydemque, sinusque cre-

pantes Carbases, fuluo in

nodum collegerat azuro. Q.

Curtio L. VIII. Carbaso Indi

corpora usque ad pedes velant:

eorumque rex aurea lectica,

margaritis circumpendentibus

recubat, distinctis auro et pur-

purea carbasis, quae indutus

est. Guiland. Quidam id

genus linei panni esse pu-

tant, quod telam Baptistae,

et telam Hollandicam, et

telam Cameracensem vo-

cant. Haec postrema adue-

hitur ex Hispania. Apud

Ciceronem Verres aestate summa tabernacula carbaseis intenta velis in litore collocari iubet, vbi totos dies quum impudicis mulieribus perpotaret. Dal.

m. Carbasis) Velis e tenuissimo. De carbasi voce Servius ad illud Aen. III.

— Et aurae Vela vocant rumidoque inflatur carbafus aestro. Carbafus genus lini est, quod abusive plerumque pro velo ponitur. Quam telam

Baptistae Toile batiste Galli vocant, primae tenuitatis, hanc Latine carbafum merito appellaris. H.

n. Zoelicum) A Zoelis Hispaniae populis, de quibus L. III. 4. H.

o. Est et Cumano) Gratius in Cyneg. v. 34. Optima Cinyphiae, ne quid cunctere, pabudes Lina dabunt: bonus Aeoliae de valle Sibyllae Feras: et aprico Tuscorum stupa campo Messis etc. H.

p. Eadem et plagis) Plagae, retia sunt ad capiendas fe-

ras:

ras:

gis materia. Neque enim ¹ minores cunctis animalibus insidias, quam ^q nobismetipsis lino tendimus. ² Sed Cumanæ plagæ concidunt ^r apros, et ³ hi ^s casses vel ferri aciem vincunt. Vidimusque iam tantæ tenuitatis, ut anulum hominis cum epidromis ^t transirent, vno portante multitudinem qua saltus cingerentur: (nec id maxime mirum, sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare): sicut paulo ante Iulio Lupo, qui in præfectura Aegypti obiit. Mirentur hoc ignorantes

- ¹ maiores. M. ² Sed ad Cumanas plagas concidunt apro. Vet. ³ hi casses ferri aciem conuincunt. V. et haec cassesue ferri a. Gr. et Vulgg.

ras: quæ retia funibus tenduntur circa imam et summam partem. *Des toiles.* Vnde familiares eae venatoribus formulae, *Mettre les bêtes noires dans les toiles: rendre les toiles: tirer les toiles: lever les toiles.* H.

^q *Quam nobismet ipsis*) Quum lineis velis fisci, maris periculis nos obiicimus. *Dal.*

Quam nobismet ipsis) Qui post inuenta e lino vela mortem prouocamus nauigatione mari suscepta, ut dictum est sup. sect. H.

^r *Concidunt apros*) Erunt fortassis, quibus magis arideat, *concludunt.* Est enim concludere in venatione usitata vox. Gratius in Cyneg. v. 49. *Includas retibus vrsos.* Et Seneca de Clem. I. *Sic feras lineis et pinna*

conclusas contine. Sed concidi plagis apros quum dixit auctor, concludi eo loco intellexit, in quo concidi nullo negotio deinde possint: quod sola ferri acies præstare non valeret: itaque, ut statim subiungit idem, ferri aciem eo nomine hi casses vincunt. H.

^s *Et hi casses vel*) Vide N. et Em. N. II. (hic pos.) *Et hi*) Prius legebatur, *et hae cassesue ferri*, etc. MSS. *et etasceue.* Nos ex coniectura ita rescripsimus. In MSS. *ve pro vel* nobis haud semel occurrit, ut alibi rursus monituri sumus. H.

^t *Epidromis*) Imis summisque funibus, quibus tenduntur retia. Turneb. c. 9. L. V. *Aduersar. vulgo, Les courants.* *Dal.*

Cum

tes in Aegyptii quondam regis, quem Amasim vocant, thorace *v.*, in *x.* Rhodiorum insula ostendi in templo Mineruae, cccclxv. filis singula fila constare: ¹ quod se expertum nuper, Romae prodidit Mutianus ter Consul, paruasque iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. Italia ² et ³ Pelignis etiamnum linis honorem habet, sed fullonum tantum *y.* in usu: Nullum est candidius, lanaeque similis: sicut *z.* in ⁴ culcitris praecipuam gloriam Cadur-

1. Quod per exemplum nuper. M. et Cb. Quod exemplum per se expertum nuper. V. 2. ex V. 3. Pelignis. Gr. 4. et sic Cb. culcitris Gr. et Al.

Cum epidromis) Hoc est, cum imis summisque funibus, quibus tenduntur retia, ipsa per hominis anulum transibant: Itaque nullo negotio vel vnus homo cassium multitudini gestandae par fuit, qua saltus integer cingeretur, vt Iulius Lupus fecit. H.

v. Thorace) Thoraces militum lineos olim fuisse probat hic Alcaei versus apud Athenaeum p. 310. linea 49. *Θώρακές τε νεώλινοι*, ex nouoque lino thoraces. Dalec.

x. In Rhodiorum insula ostendi in templo Mineruae) Tendi non ostendi praefert verustum exemplar, vt forte non *tendi* scribendum sit, sed *Lindi*, quae est vna ex celebratis Rhodi tribus, vr-

bibus, Camino, Ialyso, Lindo. Pint.

y. Fullonum tantum in usu) Vel quod fullones qui fere nudi, et subucula linea tantum recti, pannos terunt et calcant pedibus, eo lino soli ad indusia conficienda vterentur, vel quod ex eo lino vestes textae in fulloniis officinis solae purgarentur et polirentur. Dal.

Sed fullonum) Qui nempe ex eo lino culcitas concinnabant, et opplebantque deinde stramine seu tomento. Vel potius quod subuculas ex eo lino sibi fullones, indusiaque conficerent. H.

z. Sicut in culcitris praecipuam, etc.) Lege: *Sicut in culcitris praecipuam gloriam Cadurci obrinent, etc. Italiae quidem*

Cadurei obtinent. Galliarum *a.* hoc, et ¹ tomenta pariter, inuentum. Italiae *b.* quidem mos etiam nunc durat in appellatione *c.* stramenti.

3. Aegyptio *d.* lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera: Taniticum, ac Pelusiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus, in quibus nascuntur. Superior pars Aegypti

i. tormenta. *Cb.*

quidem vox etiam nunc duras in appellatione stramenti. Vide Salmaf. p. 938. b.

a. Galliarum hoc etc.) Nimirum tomentum Lingonum, culcita Cadurcorum inuentum fuit. Vnde alterum tomentum Lingonicum et Lingonicum stramen dictum est, uti monuimus L. VIII. 73. ex Martiali. Culcitam veteres nomine gentis, quae inuenit, cadurcum vocauerunt. Iuuenalis Sat. 7. v. 221. *Institior hibernae regis, niueique cadurci.* Idemque Sat. 6. v. 535. *Magnaque debetur violato poena cadurco.* Sulpitia Poetria in vetere epigrammate *Cadurcas fascias*, e lino Cadurcino fascias vocat: *Ne me cadurcis destitutam fasciis molli Caleno concubantem proferat.* H.

b. Italiae quidem mos) Ita MSS. Salmafius in Solin. p. 938. *vox legi, non mos iubet. Frustra. Qui mos*

fuerit antiquus Italiae, inquit auctor, vel ex quotidiano sermone palam est: nam torum saltem castrensem vulgo stramentum vocamus, quoniam, ut dictum est L. VIII. 73. *antiquis torus e stramento erat, qualiter etiam nunc in castris, ubi haec potissimum stramenti appellatione perseverat.* H.

c. Stramenti) Stramentum, quod homini et animalibus quieturis et dormituris substernitur, nempe fenum, vel palea. Nam quod ait c. 3. L. XVIII. *priscis Romanis quies somnusque in stramenti erat.* Dal.

d. Aegyptio lino minimum) Gratius in Cyneget. *Vide operata suo sacra ad Bubastia lino, Velatur somipes aestiui turba Canopi.* Sic autem Isiacos sacerdotes vocat, Saliorum modo per Bubaston urbem saltantes, et fistris personantes: de quibus Plut-

pti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui gossipion vocant, plures xylon *e.*, et ideo lina inde facta xyliana. Paruus *f.* est, similemque barbatae nucis defert fructum, cuius ex *g.* interiore bombyce lanugo netur. ¹ Nec vlla sunt eis candore mollitiae praeferenda. Vestes *h.* inde sacerdotibus Aegy-

i. Nec lina sunt ei. V.

Plutarch. ἄτε Φιλοσοφῆς πωγωνοτροφία καὶ τριβωνοφορία ποιῶσιν, ἄτ' ἰσικῆς αἰ λινόφορία καὶ ξύρησις. Ion poeta in Phoenice Aegyptum λίνελκον vocat. Had. Iun. cap. 29. L. IV. Dal.

e. Xylon) Ξύλον lignum sonat: quare Vlpianus in leg. *Si cui lana legetur*, Dig. de legat. 3. ἐρίδξύλον *ligneam lanam* reddit. H.

f. Paruus est, similemque barbatae nucis defert fructum) Pliniana exemplaria tantum habent: Paruus est cuius ex interiore bombyce lana netur. Nec vlla sunt cum candore molliora et spissiora. non solum mollitiae et candore praecipua lana xyliana, sed etiam spissa est. *Salmas.* p. 269. a.

Barbatae nucis) Cuiusmodi sunt Ponticae nuces, quas mollis barba protegit, ut dictum est L. XV. 24. Sic etiam Iul. Pollux VII. 17. Ἦδη δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἀπὸ ξύλων τι ἐρίον γίννεται,

ἔξ ἑ τὴν ἐσθῆτα λίνε ἄν τις μάλλον Φαιη προσεοικέναι, πλὴν τῆ πάχης· ἔτι γὰρ παχύτερος τῷ δένδρω καρπὸς ἐπιφύεται, καρπὸς μάλιστα προσεοικώς, etc. H.

g. Ex interiore bombyce) Hoc est, lanugine, quam Itali *Bombace* appellant, nos *Coron* dicimus: vnde *Bombazin* vocamus telas bombacinas, aut lintea ex bombace confecta. Iacobus de Vitriaco I. 85. *Sunt ibi in oriente praeterea arbusta quaedam quae seminantur, ex quibus colligunt bombacem, quae Francigenae Cottonem seu Coron appellant: et est quasi medium inter lanam et linum: ex quo subtilia vestimenta contextuntur.* Nascitur hic frutex iam in Gallia, ex India delatus: Cottonem pariter vocant, *le Coron*. In horto Regio pomum vidimus, quod quum patens dehisceret, inculcatum flocci glomum exhiberet. H.

b. Vestes inde sacerdotibus, etc.) Apuleius *Apologia prima*

Aegypti gratissimae. Quartum *i.* genus Orchomenium appellant. ¹ Fit e palustris velut arundine, dumtaxat panicula *k.* ² eius. Asia *l.* e genista facit lina ad retia ³ praecipua, in piscando ⁴ durantia, frutice madefacto ⁵ denis diebus. Aethiopes, Indique e *m.* malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, vt diximus *n.*, genitis.

III.

1. Fit e palustris foliis arundinis, vel dumtaxat panic. eius. Dal. 2. panicula Gr. 3. praecipue in Cb. 4. duritia. Dal. 5. decem Gr.

ma de lineo texto: Purissimum est rebus diuinis velamentum; quippe lana segnissimi corporis excrementum pecori detracta, iam inde Orphei et Pythagorae sciitis, prophanus vestitus est: sed enim mundissima lini seges, inter optimas fruges terra exorta, non modo indutui et amictui sanctissimis Aegyptiorum sacerdotibus sed opertui quoque inde rebus sacris vsurpatur. Dal.

Vestes inde) Ex gossipio, qui regionis illius peculiaris frutex, lini vices habet. Vnde Gratius in Cyneg. v. 42. linum appellat: Vix operata suo sacra ad Bubastia lino Velatur sonipes aestiui turba Canopi. H.

i. Quartum genus, etc.) Lego, Stramenti genus Orchomenium. etc. Arundinis quidem panicula, vt gluma, et acere, sarciri culcitra potest, perinde ac stramento siue palea, vestes autem texi non possunt. Ex arundi-

num concisis foliis tomentum factum Circense, quod in Circo pauperibus sternebatur, indicant hi versus Martialis: Tomentum concisa palus Circense vocatur: Haec pro Leuconio stramina pauper habet. Dal.

Orchomenium) De arundine Orchomenia diximus L. XVI. 66. H.

k. Panicula eius) Lanosam comam in milio, panico, arundine, et qualem in aruis complures herbae, et in palustribus iunci gerunt, Latini paniculam, Graeci ἀνθήλην dixere. De ea voce diximus L. XVI. 64. H.

l. Asia e genista) Vide quae dicturi sumus L. XXIV. 40. H.

m. E malis) Arboribus lanigeris, in quarum foliis conuolutis lanugo nascitur. Theophr. cap. 9. IV. hist. Dal.

n. Diximus) Cap. 10. L. XII. Dal.

III. Apud o. nos maturitas eius duobus argumētis intelligitur, intumescēte semine, aut colore flavescente. Tum euulsum, et in p. fasciculos manuales colligatum, siccat in Sole, pendens conuersis superne radicibus vno die, mox quinque aliis, ¹ in contrarium inter se versis fascium cacuminibus, vt semen in medium cadat. Inter medicamina huic vis, et q. in quodam rustico ac praedulci Italiae Transpadanae cibo, sed iam pridem sacrorum r. tantum gratia. Deinde post messem triticeam virgae ipsae merguntur in aquam solibus tepesactam, pondere aliquo depressae: nulli enim leuitas maior. Maceratas indicio est membrana ² laxatior. Iterumque inuersae, vt prius, Sole siccantur: mox arefactae in saxo tunduntur stupario s. malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur deterioris lini, lucernarum fere luminibus aptior. Et t. ipsa tamen

1. in contrariis in se fasc. Ch.

2. laxior. Dal.

Vt diximus) L. XII. 21.

H. o. Apud nos) In orbe Romano, qui Arabum Indorumque terris opponitur. H. p. Fasciculos manuales) Qui manum impleant. Δειμάτιον χειροπληθές, fasciculum manualement appellat Hippocrates in Veterin. p. 879. H.

q. Et in — cibo) Galeni de alim. fac. I. 32. p. 331. T. VI. lini tosto semine, obsonii vice, quosdam vesci tradit ex sale et garo: it-

idem melle conspersum edipanis denique a nonnullis inferi; ἐπιπάττασι δὲ ἐνιοὶ καὶ τοῖς ἀροτοῖς αὐτό. H.

r. Sacrorum - gratia) Forte ad suffimenta, vt quidam volunt: vel potius ad epulas sacras, quas feriatibus priuatus quisque domi institueret. H.

s. Stupario malleo) Quolina stupaeque tunduntur. H.

t. Et ipsa tamen peccitur ferreis aenis, donec, etc.) Idem certe aut simile instrumentum

tamen peccitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullae v. numerosior² distinctio, candore, mollitia. Linumque nere et viris decorum est. Cortices quoque decussi clibanis et furnis praebent vsum. 3 Ars depeccendi digerendique: Iustum e quinquagenis fascium libris quinas denas 4 carminari. Iterum x. deinde in filo politur, illisum crebro 5 in y. filice ex aqua: textumque rursus tunditur z. clavis, semper iniuria a. melius.

IV. Inuentum iam b. est etiam, quod c. ignibus non absumeretur. Viuum id vocant, ardentefque

1. aenis. Ch.

2. destinatio. M.

3. Ars est dep.

4. carmin. iterum. Deinde. Ch.

5. filici. Pint.

tum, quo peccitur linum, et quo vestes peccuntur apud fullohem; sed illud e ferro, hoc e spinis, quae inde fullohae sunt dictae. Latini inas dixere, quos Graeci *ινασ*. Salmaf. p. 392. a. Forte legendum, crenis. Pint.

Et ipsa) Linum ita peccere Galli dicunt, *serancer du lin, du chanvre*: Ferreum hamum, *un seran*. H.

v. Medullae) Delicioris substantiae, quae ad nendum referuatur. H.

x. Iterum deinde in filo politur) Legend. Iterum deinde in filo politur illisum crebro filici ex aqua, etc. Salmaf. p. 765. b.

y. In filice) In aluo filiceo, siue lapideo. H.

z. Clavis) Capitatis fustibus, clauae similibus. Dal.

Tunditur clavis) Fustibus, qui clauas capite referant. H.

a. Iniuria melius) Sic de salice pronunciauit, L. XVI. 69. *Mirumque, conufo ligno alicui maiores ad vincula esse vires*. H.

b. Inuentum — quod ignibus) De lino abbestino non vetustatis modo plena monumenta sunt, sed et idonea eruditorum huius aevi testimonia. *Habeo, et ego in Museo*, inquit Kircherus noster, T. II. Mundi subterr. L. VIII. p. 87. *integrum scrinium abbestinis frustis plenum. Chartam ex hisce confectam habeo, quae litteris scribendis seruit, quas vbi in ignem inieceris, consumptis mox litteris, charta veluti igne lora, integra et candidior exit,*

que in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis, quam possent aquis. Regum inde funebres tunicae, corporis fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisque Sole Indiae, vbi *d.* non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cetero colos, splendescit igni. Quum inuentum est, aequat pretia excellentium margaritarum. Vocatur autem a Graecis asbestinum *e.* ex argumento naturae. Anaxilaus auctor est, linteo eo circumdatam arborem, surdis ictibus, et qui non exaudiantur, caedi. Ergo huic

V 2

lino

exit, nouisque litteris inscribendis seruit. Donauit et mihi Eminentissimus Cardinalis de Lugo redimiculum asbestino lino contortum, quod igni iniectum, si sordibus pollutum fuerit, inde nitidissimum exit. Memini quoque me ellychnium huiusmodi asbestinum lucernae inditum ad biennium conseruasse, sine ulla sui consumptione, haud dubie perpetuo duraturum, nisi nescio quo casu id subductum esset, etc. Vide et Aldrouand. de metall. IV. 26. p. 664. H.

c. Quod ignibus non absumeretur) Rhod. c. 31. XVIII. quo Indorum leges ac mores fusc narrat, scribit illos vestibus ex eo lino textis indui: quod parum credibile est, quum in tantam longitudinem trahi nequeat,

vt vestes ex eo conficiantur. Dal.

d. Vbi non cadunt) Vide quae diximus L. XVII. 30. Colum. I. 6. Aestas in transmarinis regionibus pluuia caret. H.

e. Asbestinum) Tale fuit in aurea lucerna, quam Athenis Callimachus fecit, oleo non nisi post exactum annum dissipato, licet semper arderet. Pausanias in Atticis. Plutarchus lib. de oracul. defectu, in Carystia rupe linum id gigni tradit, molli et lapideo filo, e quo mantilia, retia et reticula capitis tegumenta conficerentur. Dal.

Asbestinum) "Ασβεστον, quae vox Graeca inextinctum sonat. H.

lino principatus in toto orbe. Proximus byssino *f.*, mulierum maxime deliciis circa *g.* Elim in Achaia, genito: quaternis *h.* denariis scripula *i* eius permu- tata *k.* quondam, vt auri, reperio. Linteorum *l.* lanugo, e¹ velis nauium maritimarum maxime, in magno vsu medicinae est: et cinis spodii vim habet. Est

i. villis. Cl.

f. Byssino) Byffus Suidae et Theocriti interpreti coloris genus, vnd byssina vestis, byffo infecta. Byffus quibusdam pretiosissima lana, colore nitoreque auri. Byffus Philostrato, linum, quod Indi ex arbore legunt, trunco populis simili, foliis salici, etiam Arriano auctore, Apollonioque oculato teste. Rhodig. c. 8. XXIII. Est et Amorgis lini species, vnde Amorgina vestis memorata Aeschini contra Timarchum, Aristophani in Lyfistrate, Eupolidi. Cannabis, lini, byffi, Eleorum agrum feracem esse tradit Pausanias in Eliacis. *Dal.*

Byssino) Byffus genus fuit lini tenuissimi, ex quo textae vestes purpureum colorem non raro imbiberent: vnde in sacris paginis toties byffus, et purpura, vel purpura et byffus pro purpurea byffo, per figuram εν δια δυοιν. Inde factum, vt byffus ab Hesychio et Suida pro purpura accipiatur. Rectius vero Pollux, l. c. Και μην

και τα βύσσινα και η βύσσοσ λίνου τι είδος παρ' Ινδοις. Philostrato de vita Apollon. II. 9. p. 79. ex arbore βύσσοσ legitur, quae alritudine populi, folio salicis est. H.

g. Circa Elim) Pausanias in Eliacis prior. negat vsquam tota Graecia byffum nasci, nisi in Eleo agro, de quo egimus, L. IV. 6. H.

h. Quaternis denariis) Monetae nostrae asses sunt tricenarii bini. H.

i. Scripula eius) Libra scripula continet 288. H.

k. Permutata quondam) Priorum scilicet Caesarum aeuo, quo denarius aureus argenteis denariis quinque et viginti aestimabatur, vt dicemus. L. XXXIII. 13. Sic Aureliani aeuo libra auri libra ferici fuit, et auro fila pensabantur, inquit Vopiscus in Aureliano, p. 224. H.

l. Linteorum lanugo) Οθο- νιον ξύσμα: vnde fiunt ξυ- σοιμοτοι Galeno III. κατά τόπους, in remediis Heraclidae,

Est et inter *m.* papauera genus quoddam, quo candorem lintea praecipuum trahunt.

V. Tentatum est tingi linum quoque, et vestium insaniam accipere, in Alexandri Magni primum classibus, Indo amne nauigantis, quum duces eius ac praefecti ¹ in certamine quodam variassent insignia nauium: stupueruntque litora, flatu ² versicoloria implente. Velo *n.* purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit, eodemque effugit. Hoc fuit imperatoriae nauis insigne.

VI. Postea *o.* in theatris tantum umbram fecere: quod primus *p.* omnium inuenit Q. Catulus, quum

V 3

Capito-

1. in, in *M. d.* 2. versicolorias pellente. *Cb.*

dae, quae sanguinem fluentem e naribus sistunt. *Dal.*

m. Inter papauera genus quoddam) Heracleum, siue $\alpha\Phi\omega\delta\epsilon\varsigma$ esse putant, quod et radiculae siue struthio simile est et semen valde catharticum habet. Eius facultatis nomen meminit Dioscorides. *Dal.*

Est et inter papauera) De hac re dicemus L. XX. f. 79. H.

n. Velo purpureo) Alia sunt vela Regia purpurea, gemmis et auro intertexta, quibus reges et summi principes in suis palatiis vtuntur suspensis, vt et Attalicis aulaeis. Ræuardus c. II. L. V. Variorum. *Dal.*

Velo purpureo) Huc refer et Agrippae vexillum caeruleum, de quo Dio L. LI. p. 458.

o. Postea in theatris) Hunc morem inducendi vela theatris describit eleganter Lucretius IV. v. 73. Et vulgo faciunt id lutea, rufaque vela, Et ferrugina, cum magnis intentata theatris Per malos vulgata trabesque tremantia pendent. Namque ibi confesum caueai subter, et omnem scenalem speciem patrum, matrumque, Deorumque Inficiunt, coguntque suo fluitare colore, etc. H.

p. Quod primus omnium) Val. Max. II. 4. n. 6. Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam

Capitolium dedicaret. Carbasina deinde vela *q.* primus in ¹ theatro duxisse traditur Lentulus *r.* Spinter Apollinaribus ludis. Mox Caesar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque *s.* facram ab domo sua ² ad clium vsque Capitolinum, quod munere *t* ipso gladiatorio ³ mirabilius visum tradunt. Deinde et sine ludis Marcellus Octauia fo-

rore

1. theatrum. Vet. Lego, amphitheatrum. 2. et clium vsque in Capitolium. Cb. 3. miserabilis Alii.

xuriam, primus spectantium confessum velorum umbraculis texit. Ab eo Capitolium Sylla mortuo dedicatum diximus VII. 44. H.

q. Vela primus in, etc.) Inde velaria theatra luuenali. De theatralibus velis Lucretius L. IV. *Dal.*

r. Lentulus Spinter) Plus hoc etiam praestitit: nam teste eodem Valerio Max. l. c. *argentatis choragiis*, hoc est, scenarum instrumentis, *P. Lentulus Spinter* adornauit scenam, quum *translatitium* antea foret *Poenicis indui tunicis.* H.

s. Viamque facram ab) Sacra quidem ea dicta est, quod foedus in ea inter Romulum et Tatium iectum fuisset vel quod per eam sacra in arcem quot mensibus deferrentur: vel quod augurium in ea captabatur. Per eam in Capitolium frequens iter fuit, triumphorum pompa, sub-

actis gentibus, domitisque nationibus, quum praeda captiua, et spoliis hostium solemni apparatu procedebat. Vicorum Romanae vrbs nomina, et nominum causas declarat Alex. ab Alex. cap. 18. *Dal.*

Viamque facram) Fuit ea in quarta Vrbs regione, teste P. Victore, in descript. Vrbs Romae. Sericis cortinis inumbratam fuisse, auctor est Dio XLIII. p. 226. *παράπετάσματα σημα ὑπερέπετασε.* H

t. Quod munere ipso) Eius nientio fit supra cap. 18. vl. timo, L. XV. et apud Suetonium in Iulio c. 10. *Dal.*

Munere) Quod munus a Suetonio describitur in Iulio, c. 39. Quod vero Plinius addit, Kalendis Augusti forum fuisse a Marcello velis inumbratum, Augusto XI. consule; significare videtur, id ob recentem appellationem mensis

rore Augusti genitus, in Aedilitate sua, auunculo
 xi. Consule¹ a. d. Calendas Augusti, velis forum
 inumbravit, vt salubrius litigantes confisterent:
 quantum mutatis moribus Catonis Censorii, qui
 sternendum quoque forum v. muricibus censuerat?
 Vela² nuper x. colore caeli, stellata, per y. ruden-

V 4

tes

1. Sic ex MSS. em. Hard. ad Idus. M. consule Calend.
 Aug. Gr. et Al. 2. Sic ex MSS. em. Hard. nuper
 et coll. (sic et Ch.) caeli distenta per rud. terrae, etc.
 rubent. M. per rudentes terrae diem in amphitheatris
 principis Neronis rubente; in cauis Gr. et Al.

mensis Augusti, qui prius
 Sextilis dicebatur, factum
 fuisse: A. V. scilicet
 DCCXXXV. vel sequente. H.
 v. Forum muricibus cen-
 suerat.) Nam Plutarchus
 lib. de Foenore, forum esse
 scribit ἀσεβῶν χωρῶν: Ana-
 charsis, locum destinatum,
 explendae auaritia, et ad fal-
 lendum Rhod. c. 9. L. XXVIII.
 Forum triplex Romae fuit.
 Martialis: *Atque erit in tri-
 plici par mihi nemo foro.* Id.
*Et fora tot numeras lane quot
 ora geris.* Seneca: *Adiice
 nunc publica periuria gentium,
 circumscriptiones, fraudes, in-
 ficationes, quibus vrina fora
 non sufficiunt.* Quartum Tra-
 ianus addidit. Fuit et forum
 Domitiani transitorium,
 quod a Suetonio *Methodium*
 dictum volunt. Idem cap. 10.
 XXVIII. Vide c. 1. L. V. Vi-
 truu. et in id Comment.

Philandri. Vide et annota-
 ta in c. 15. L. XXXVI. D.

Muricibus) Acutis lapidi-
 bus, ne fora litigiosa tam
 crebro litigantes adirent.
 Muricem veteres dicebant
 saxi acumen. Virg. Aen. V.
*Concussae cautes, et acuto mu-
 rice remi Obnixi crepuere, illi-
 saque prora pependit.* Vbi id
 Seruius adnotat: et eiusdem
 loci auctoritate Nonius Mar-
 cellus: *Murices*, inquit, *ve-
 rustas etiam saxorum asperi-
 rates dici voluit.* H.

x. *Vela nuper*) Vela nu-
 per, inquit, coloris caerulei
 visa, ac distincta stellis, per
 rudentes extenta cucur-
 rere, in amphitheatro Nero-
 nis. Sunt et rubra in cauis
 aedium, quae muscum viren-
 tem a Solis ardore defendant.
 H.

y. *Per rudentes, terra etiam
 in, etc.*) *Lego, per rudentes
 tracta*

tes iere etiam in amphitheatro z. principis Neronis. Rubent in cauis a, aedium, et muscum a sole defendunt.

tracta in amphitheatris principis. Neronis terra etiam rubente. Nempferubricae aspectu picturatae, quemadmodum auctor scribit c. 5. L. XXXIII. in spectaculis eiusdem principis arenam Circi chrysocolla stratam fuisse, quum ipse concolori panno aurigaturus esset. Dal.

Per rudentes terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubente: in cauis aedium) Vetustum exemplar sic profert: per rudentes iere etiam in amphitheatris Neronis principis. Rubent in cauis aedium. Pint.

z. In amphitheatro) Hoc amphitheatrum esse censuerim, quod Tranquillus in Nerone c. 12. ligneum fuisse dicit, in regione Martii Campi intra anni spatium fabricatum. De quo et Tacit. Annal. XIII. p. 208. Nerone secundum. L. Pisone CoSS. pauca memoria digna euenere: nisi cui libeat, laudandis fundamentis et trabibus, queis molem amphitheatri apud Campum Martii Caesar exstruxerat, volumina implere. De velis ibi extentis Dio, L. LXIII. p. 718. dum res gestas iis diebus enumerat, quibus a Nerone Armeniae

regnum Tiridati concessum est. Ταγε μὴν παραπετάσματα τὰ διὰ τῆ ἀέρος διαταθέντα, ὅπως τὸν ἥλιον ἀπερύοι, ἀλξέργα ἦν· καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἄρμα ἐλαυνῶν ὁ Νέρων ἐνέσιτο· Πέριξ δὲ ἀσέρες χρυσοὶ ἐπέλαμπον. Vela per aevem extensa, Solis arcendi causa, purpurea erant: quorum in medio Nero acu pictus currum agibat: circa hunc undique sidera lucebant aurea, etc. H.

a. Cauis aedium) Cauaedium, seu Caua aedium (tot enim modis proferunt) quasi aedium Caua, Varroni L. IV. de lingua Lat. locus tectus et patulus intra parietes ad omnium communem usum. Ut in theatro Caua locus fuit, e quo sedens populus ludos et publica munera spectabat: sic Cauaedium ambulatio et porticus, monachorum peristyllis similis, e qua, qui spatiantur, proditurum dominum expectantes, impluuium, id est, aream in quam impluit, aspiciunt. Graeci μέσσυλλον vocant: et recte quidem, quoniam in medio est totius aedificii, nempe coenaculorum, cellarum, et cubiculorum, vt aperte Varro indicat.

dunt. ¹Cetero *b.* mansit ²candori pertinax gratia. Honor etiam et Troiano bello. Cur enim non et praeliis interfuit, ut naufragiis? Thoracibus *c.* lineis paucos tamen pugnasse, testis est Homerus. *d.* Hinc fuisse et nauium armamenta apud eundem interpretantur eruditiores: quoniam *e.* quum sparta dixit, significauerit fata.

V 5

VII.

1. Ceterum. M.

2. candore. Cb.

dicat. Quidam pro *musco* hic legunt *musceacum*, id est, amuffeatum, siue, ut in Pescennio Spartianus dixit, *musium opus*, nempe lithostroton et tessellatum pavementum. Verum an id sub dio fieret, et solis vapore offenderetur, aut corrumpere peretur, legisse non memini. Ego quemdam Graece doctum in margine codicis scripsisse arbitror Caesidium *μέσσοικον*, etiam ut et *μέσσαυλον* dici, ex eaque dictione factum vocabulum *muscum*, irrepisse in Plinii scripturam, eoque ut otioso et superuacuo deleto, sensum apertissimum fore. Dalec.

b. Cetero) Diuturnior fuit gratia candoris in lino: siue candor in lino ceteris coloribus potior visus est. H.

c. Thoracibus lineis paucos tamen, etc.) Iliad. β. Λοκρών δ' ἡγεμόνευεν Οἰλῆος τὰ χυς Αἴας Μείων. ἔτι το-

σος γε ὅσος Τελαμώνιος Αἴας, Ἄλλὰ πολὺ μείων ὀλίγος μὲν ἔην λινοθήρηξ. Rursum eod. lib. Τῶν ἤρχ "Ἀδρησος, καὶ Ἀμφίος λινοθήρηξ Herodot. in Polyhym Theocr. Eidyll 14. Athen. L. XIV. Strabo L. III. Suetonius in Galba cap. 19. Virgil. III. Aeneid. *Loricam consertam hamis auroque trilicem τρίμιτον.* Et L. XXII. — *rumpique infixae bilicem, δίμιτον. Mitalerius.*

d. Homerus) Iliad. β. ubi λινοθήρηκας eiusmodi bellatores vocat. Et lineam loricae induisse Galbam Tranquillus scribit, c. 19. quamquam non dissimulantem parum aduersus mucrones profuturam. H.

e. Quoniam quum sparta) Ab eadem verbi notione Pacuuius in Niptris apud Festum *serilia spartea* funes e sparto dixit: *Nec vlla subseus*, inquit, *cobibet compa-*
gem

VII. (II.) Sparti *f.* quidem vsus multa post secula ceptus est: nec ante Poenorum *g.* arma, quae primum Hispaniae intulerunt. Herba ¹ et *h.* haec sponte

1. est haec. Dal.

gem aluei: Sed suta lino et sparteis ferilibus. Dalec.

Quoniam cum *sparza*) Hic versus ille Homericus, quem respicit ex II. β. 135. Καὶ δὴ δᾶρα σέσηπε νεῶν, καὶ σπάρτα λένονται. Error hic fuit eraditorum illorum, quos Plinius nunc appellat, qui τὰ σπάρτα in eo versu *sata* interpretati sunt, aut funes rudentesque nauticos ex rebus sativis factos, vii ex lino, stupa, cannabe: quia σπείρειν serere significat. Σπάρτα νεῶν Homerus vocat, funiculos e lino vel cannabe, quibus suebantur naues, non quia e sativis rebus necebantur: sed quia ad neceandum idonei. Nam σπείρειν Graecis, vt serere Latinis, non solum terrae semen committere, sed et neceere significat, et coniungere inuicem. Τὸ σπάρτον est sativum, quod feri potest: at σπάρτον est funis qui seritur, id est, neceitur. H.

f. Sparti quidem) Hoc spartum Latinorum diuersum est a sparto Graecorum, de quo dicemus alias. Describitur, pingiturque a Clusio,

rarr. plant. VI. 40 p. 220. Hispanis, apud quos id provenit, etiamnum *Sparto* vocatur. H.

g. Poenorum arma) Bello Punico secundo, quo totam intra flumen Iberum Hispaniam sibi subiecit Hannibal. H.

h. Herba et) Spartum duplex est: alterum iuncus Ibericus, siue Hispanicus, ἀκάνθης, ἀκαρπος, ἄφυλλος, ad nexus tantum utilis: alterum genista, quam Graeci τὴν σπάρτην καὶ τὸ σπάρτον, et τὸ σπάρτιον, dixerunt. Et haec duplex: altera filuestris, sine foliis, in agro Monspeffulano frequens, qua olim Asiatici ἐδέσμευον τὰς ἀμπέλας, vites religabant, vnde et ἀπελοπλοιμῆς nomenclatura, et mulis, bobus, camelis, in attritu pedum subluvie, et aliis id genus morbis calceos et soleas necebant, quas Crabatinas Aristoteles videtur appellare cap. I. L. II. Hist. Animal. Altera foliosa: et haec rursum duplex: prior in hortis sata, eiusdem profus generis et vsus cum supra scripta, sed cultus

sponte nascens, et *i.* quae non queat feri, iuncusque *k.* proprie aridi *l.* soli, vni *m.* terrae dato + vitio. Namque id malum telluris est: nec aliud ibi feri aut nasci potest. In Africa exiguum et inutile gignitur. Carthaginienfis *n.* Hispaniae citerioris portio, nec haec tota, sed quatenus parit montes quoque sparto operit.

Hinc

1. hoc vitio. Dal.

cultus mangonio vestita foliis paucis et exiguis, quae defunt alteri, in aridis et squalentibus locis natae, floribus odore iucundissimo grauissimoque apibus: quam obrem et prope aluearia plantatur, melle nonnumquam eius odorem referente cap. 8. L. XI. Genistam Florentinam vocat Gallia: alii Hispanam. Posterior filuestris, in macris et arenosis vbiuis luxurians, foliis multis et densius congestis operta, ramulis vieticis, praetenuibus, grauiter olentibus, quibus etiam ad vincendum vni liceat. Guillandinus non satis diligenter has species distinxit. Ibericos funes sparteos Flaccus vocat: *Ibericus peruste funibus latus*: quamuis ineptum et ridiculum oratorem fuisse scribat, qui pro Sparto *herbas Ibericas* dixisset. Turnebus c. 9. L. XIV. *Dal.*

i. Et quae non queat feri) Contra feri Varro iubet, de R. R. I. 32. *Sic ubi canna-*

bim, inquit, *feras, linum, iuncum, spartum, unde lineas, funes facias, etc.* Sed aegre admodum scimus ex semine pullulare. H.

k. Iuncusque) Ob folia iuncea, et aspera. H.

l. Aridi soli) Siticulosi, aquarum penuria laborantis. Strabo III. p. 60. de campo spartario: *Τῆτο δ' ἐστὶ μέγα καὶ ἀνδρον, τὴν σχοινοπλοικίην Φύον σπάρτον, ἐξαγωγήν ἔχουσαν εἰς πάντα τόπον, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν.* H.

m. Vni terrae) Hispaniae. Praecedenti tamen capite auctor scripsit e genista, id est, sparto, Asiam praecipua lina facere, etc. Auctor cap. 9. L. XXIV. an genista, spartum sit, dubita. Vide locum. *Dal.*

n. Carthaginienfis Hispaniae citerioris portio) Campum amplum et *ἀνδρον*. Strabo L. VI. vocat nunc *ἰσχνάριον*, iuncarium Latino vocabulo, nunc *πεδίον σχοινοῦν*, nunc *ἀλισχοινοῦν*, Mara-

Hinc *o.* strata rufficis eorum, hinc ignes facesque, hinc calceamina, et pastorum vestis: animalibus noxium, praeterquam cacuminum teneritate. Ad reliquos *p.* vsus laboriose ¹ euellitur, ocreatis cruribus, ² manu, textisque manicis, conuolutum offeis

1. vellitur. *Cb.* 2. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb.*
manibusque textis manicis *Gr. et Al.*

Marathronio a feniculi copia dicto proximum. *Dal.*

(*Carthaginensis*) Gignit nunc quoque haec regio ab limitibus Granatensis regni, seu Baeticae fine, vsque ad eam urbem, quae nunc Murcia dicitur. Fuit eo tractu, campus Spartarius, Carthagoque noua, *Cartagena* et ipsa inde a Plinio XXXI.43. et ab Isidoro XV. I. Spartaria appellata: *Καρθηδων Σπαρταγενής* Appiano, in *Iber.* p. 261. Crescit et in Valentino Hispaniae regno spartum. *H.*

o. Hinc strata) Eodem est hodie apud Hispanos vsu: nam ex crudo exsiccatoque sparto taperes siue aulaea, storeas, corbes, rudentesque conficiunt. Corbes ii certe, in quibus ficus et vuae passae aduehuntur, e sparto contexti sunt. Ex eo denique in lini morem aqua macerato, deinde siccato, tuloque, calceamenti

genus paratur, quod ipsi *Alpergates* vocant. Haec omnia ex Clusio, qui vidit l. c. *H.*

*p. Ad reliquos vsus laboriose, etc.) Legend. Ad reliquos vsus laboriose vellitur ocreatis cruribus, manuque textis manicis conuoluta, offeis ligneis siue nucamentis: numquam in hieme, in aestu: facillime tamen ab Idibus Maiis in Iunias: hoc maturitatis tempus. Nucamenta proprie sunt quae callo squamatim compactili dependent e ramis iuglandum, et picearum: ad hanc formam offeis et ligneis nucamentis manicae texebantur, quibus manum conuolebant, quibus vellendum erat spartum. *Salm. pag. 266.* a Sequitur: *Vulsum fascibus in aceruo manuatum.* hoc est in manus siue manuales fasciculos colligatum. *Manua* enim est manipulus. Vide *Salmas. p. 266.* a, b.*

1 lignisue q. conamentis. Nunc 2 iam r. in hiemem 3 iuxta. Facillime s. tamen ab Idibus Maiis in Iunias: hoc maturitatis tempus.

VIII. Vulsus t. fascibus in 4 aceruo animatum biduo, tertio resolutum, spargitur in sole siccatumque, et rursus in fascibus redit sub tecta. Postea mace-

1. lignisque. Ch. 2. iam hieme vix. V. 3. Sic et Ch. vix Gr. et alii. 4. aceruo adunatum V.

q. lignisque conamentis) Conamenta ossa ligneave interpretor, ossa, ligneaefque fustes teretes, quibus spartum conuoluitur, vt velentium conatus iuuetur, et minuatur labor. Ita sane libri omnes etiam MSS. Nugantur, qui nucamentis, vel cum amentis malunt. H. r. Nunc iam in hiemem iuxta) Subintellige, vellitur pariter hieme, vt aestate: sed multo facilius ab Idibus Maiis, etc. Ita porro MSS. omnes: non vt editi, in hiemem vix. H.

s. Facillime tamen ab Idibus Maiis) Tantum, non tamen: aptior lectio. Pint.

t. Vulsus fascibus in) Lego, Vulsus, et examinatum, fascibus in aceruo biduo, tertio, etc. Examinabant, vt integrum et minime vitiatum ad textilia, putre, arrosus, corruptum ad ignes seponerent. Manuscriptum

vtumque habet, vmmatum. Animatum quidam exponunt, $\alpha\kappa$ ἐξεντερισμένον, non emedullatum: quasi vero tam exilis iuncus emedullari possit. Vide Turn. c. 20. L. XI. Aduersar. Alii legunt, Vulsus et fascibus manualibus aceruatum biduo, etc. vt superiori proxime capite, illis verbis: Tum euulsus, et in fasciculos manuales colligatum, etc. quod valde probo. Dal.

Vulsus) Ita libri omnes: hoc est, nondum exanime, sed viride adhuc et integrum: cum eo spiritu, quem exhalat, quum recens est: atque vti de palmae fructu Plinius ait, XIII. 9. cum sui ardoris anima. Resolui deinde porro necesse est, vertique ad solem, vti de feno dictum est, L. XVIII. s. 67. alioqui, vt fenum, sic et spartiam incensa illa anima nebulam exhalaret, accendere-

maceratur aqua marina optime, sed et dulci, si marina desit: ficcatumque sole iterum rigatur. Si repente *u.* vrgeat desiderium, perfusum calida in *x.* folio, ac ficcatum stans, compendium operae fatetur. Hoc autem tunditur, vt *y.* fiat vtile, ¹ praecipue in aquis marique inuictum. In sicco praeferunt e cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, veluti natalium *z.* sitim pensans. Est *a.* quidem eius natura interpolis: rursusque ² quam libeat vetustum nouo miscetur. Verumtamen ³ complectetur animo, qui volet miraculum aestimare, quanto sit in vsu, omnibus terris, nauium armamentis, machinis aedificationum, aliisque desideriiis vitae. Ad hos omnes vsus quae sufficiant, minus

z. praecipue aquis. *M* *2* quamlibet. *D.* *3.* complectatur. *V.* et *Ch.*

dereturque, et conflagraret Dalecampius et post eum Salmasius, legunt *manuatum* interpretanturque, vt Plinius ipse loquitur initio *f. 3. in fasciculos manuales colligatum*: quod vereor, vt cuiquam probent. *H.*

u. Si repente) Si statim vti sparto desideras. *H.*

x. In folio) Solium pro vase iligneo aut abiegno ponitur. Sic vasa ea, in quibus cum lixiuio calido et cinere pannos emaculamus, folia dicimus. *H.*

y. Vt fiat vtile) Quod ob eum vsum *σχοινοπλοικόν* dicunt. *Dal.*

Vt fiat vtile) Funibus te-

xendis, ceterisque vsibus. *H.*

z. Natalium *suim*) Quoniam in arido solo, vt dictum est, nascitur. *H.*

a. Est — natura interpolis) Ea sparti natura, vt interpolandis, resarciendis, renouandis operibus, quae ex eo fiunt, aptissime adhibeatur, et vetustum secure misceatur nouo. Interpolis mulier a Plauto appellatur ea, quae se pigmentis interpolat, atque reconcinnat, vt ex vetusta anu noua quasi puella fiat, in Mostell. act. I. sc. 3. v. 117. *H.*

b. Ad hos omnes vsus, etc.) Sic legit Apuleius in Herbario

minus *c.* triginta millia passuum in latitudinem a litore Carthaginis nouae, minusque *d. C.* in longitudinem esse reperientur. Longius *e.* vehi impendia prohibent.

IX. Iunco *f.* Graecos ad funes vsos nomini *g.* credamus, quo herbam eam appellant: postea palmarum foliis, philuraque *h.*, manifestum est: ¹ et inde translatum a Poenis sparti vsus, perquam simile ² veri est.

X. Theo-

1. *er, in M. d.*2. *est veri. M*

bario suo: *Ad quos omnis vsus minus triginta passuum in latitudinem a litore Carthaginis nouae in Spaniam vsque: Centum in longitudinem nascitur.* Legendum itaque in Plinio constat: *minusque in longitudinem centum reperiantur.* Vide *Salmas.* pag. 261. b.

c. Minus xxx. M. pass. in latitudinem a litore Carthaginis nouae, nimisque in longitudinem esse reperientur) Scribo, *minus xxx. M. pass. in latitudinem a litore Carthaginis nouem, minusque in longitudinem, ex vetusto exemplari. Pinian.*

d. Minusque C. in longitudinem) Sic Apuleius in Herbario suo: quod etiam Salmasius vidit, in Solin. p. 261. *Ad quos omnes vsus minus XXX. M. passuum in latitudinem e litore Cartha-*

ginis Nouae . . . Centum in longitudinem nascitur. H.

e. Longius vehi) Ex interiore Hispaniae tractu aduehi, impendia terrestris itineris vetant. Falluntur, qui *longius feri* hic legunt: herbam enim esse Plinius ante monuit, quae non queat feri. H.

f. Iunco Graecos ad funes vsos, etc.) Συκοῖνος et funem significat et iuncum: quomodo et spartum nunc restem nunc plantam e qua restes fiunt. *Dal.*

g. Nomini credamus) Habent enim Graeci commune nomen, quo iuncum, funemque nominent, perinde ac si ex iunco funes olim contextos significarent: Συκοῖνος Vide Rob. Constantin in Lexico. H.

b. Philuraque) Hoc est, tenuissimis arboris tiliiae mem-

X. Theophrastus *i.* auctor est, esse bulbi genus circa ripas amnium nascens, cuius inter summum corticem, eamque partem qua vescuntur, esse laneam naturam, ex *k.* qua ¹ impilia vestesque quaedam ² conficiant. Sed neque regionem, in ³ qua fiat, neque quidquam diligentius, praeterquam eriphoron *l.* id appellari, in exemplaribus, quae ⁴ quidem inuenerim, tradit: neque *m.* omnino ullam mentionem *n.* ⁵ habet, cuncta cura magna perfectus

- i.* Sic et *M.* et *Cb.* et *Turn.* Sic restituit *Pelisserius*, ex qua *mapalia* *Gr.* et *Alii.* *2.* Sic et *Cb.* conficiantur *Gr.* et *Al.* *3.* in qua id f. *Gr.* *4.* equidem. *Cb.* *5.* habet spartii, cuncta *Gr.*

membranis, seu tunicis: haec enim Φιδύρα Graecis dicitur. *H.*

i. Theophrastus) *Hist.* VII. 13. et ex eo Athenaeus II. p. 64. *H.*

k. Ex qua *mapalia* vestesque quaedam conficiantur.) Theophrastus πόδια conficit ait L. VII. capite 13. Plinius, si fidelis est codex, *mapalia* at Theodorus *rogas* vertit. *Pint.*

Ex qua *impilia*) Ita MSS. R. Colb. Chiffi. Th. non, ut editi perperam, *mapalia*. Sunt autem *impilia* focculi. Theophrasto πόδια. Ἐπιφύρον δὲ ἐξ αὐτῆ, inquit, καὶ πόδια, καὶ ἄλλα ἱμάτια. Πόδια sunt pedum regumenta, ex coacta lana. *Impilia* igitur coactilia erunt, pedibus inuoluendis, calceandisque utilia. *Des chauss-*

sons de feutre. Pollux II. 4. p. 116. Πόδια δὲ τῆς περιτοῖς ποσὶ πύλους. Hesi-chius: Νάκτα, τοὺς πύλους, καὶ τὰ ἐμπύλια. *Vfus* hac voce *impilia* *Vlpianus*. Vide *Turneb.* *Aduu.* XI. 14. p. 334. *H.*

l. Eriophoron) Ἐριόφορον, ob tomenti copiam, quam gerit, quae lanæ modo in stamina deduci potest. Bulbi eriphori geminam iconem. exhibet *Dodonaeus*, p. 681. Ex his alterum in Regio horto vidimus, qualem et *Clusius* pinxit. Peruanum praeterea alterum, et tertium Orientalem appellatum. *H. m.* Neque mentionem.) Eius nimirum quod nunc describitur. *H.*

n. Mentionem habet spartii) Theophrastus cap. 8. L. I. *Hist.* *Linospartii* meminit, inter

quatus ¹ cccxc. o. annis ante nos, ² vt iam et alio loco diximus: quo apparet, post id temporis spatium in vsum venisse spartum.

XI. Et quoniam a miraculis rerum cepimus, sequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum est, aliquid nasci aut viuere sine vlla radice. Tuberum *p.* haec vocantur, vndique terra circumdata, nullisque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec vti que extuberante loco in quo gignuntur, aut rimas agente: neque ipsa terrae cohaerent. Cortice etiam includuntur, vt plane nec terram esse possumus dicere, nec aliud ³ quam terrae callum. Siccis haec fere et fabulosis locis, fructuosisque nascuntur. Excedunt saepe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, arenosa dentibus inimica, ⁴ et altera sincera. Distinguuntur et colore, rufo, ⁵ nigroque, et intus candido: laudatissima Africae. Crescant, anne vitium id terrae

1. CCCCXC. Gr et Al. 2. vt alio iam loco. M.
3. terrae quam. M. 4. sunt altera. V. 5. nigroque intus et candido.

inter ea, quibus cortex multitudine tunicis constat. Id autem aliud esse non potest quam Spartum pro lino vsurpatum ad varios vsus vitae. Quidam eo loco diuisim legunt *linum, spartum*. In hac ergo re memoria lapsus Plinius est. *Dal.*

o. CCCXC. annis) Vide N. et Em. N. III. (hic adi.) CCCXC.) Nempe A. V. C. CCCCXL. vt dictum est Vol. VI.

L. XIII. f. 30. et XV, 1. Haec vero Plinius commentabatur anno DCCCXXX. vt ipse fatetur XIV. 5. Quare a Theophrasto ad Plinium intervallum fuit CCCXC. annorum, non vt libri hactenus editi exhibent, CCCCXC. addita perperam centenarii nota, quae superfluit. H.

p. Tuberum) Vulgo, *des Trufles*. H.

rae (neque enim aliud intelligi potest) ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est: et viuante, an non, haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est iis cum ligno. Lartio q. Licinio Praetorio viro iura reddenti in ¹ Hispania Carthagine, paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, vt ² deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret: quo manifestum erit, terrae r. naturam in se ³ globari. Quod s. certum est, ex t. iis erunt quae nascantur, et feri non possint.

XII. (III.) Simile v. est et quod in Cyrenaica pro-

1. Hispaniae. V. 2. deprehensus intus denariis. M.
3. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. quod certum
ex iis quae nascantur Al. nascuntur Gr.

q. Lartio Licinio) Vetus inscriptio, sed suspecta illa quidem nobis apud Gruter. p. 180.

LARTIVS. LICINIVS.
CVM. GVBERNASSET
HISPAN.

HVNC. AQVAEDVCTVM.
IVSSIT. AEDIFICARI.
Apud Plinium Iuniorum II. ep. 14. Largius Licinius, pro Lartio mendose appellatur. H.

r. Terrae naturam) Substantiam tenuiorem, ex qua tuber nascitur, sic in se conuolui, vt incidentia quoque includat. De hoc argumento vide dissertationem D. Geoffroy iunioris, in historia Academiae Regiae Sci-

entiarum, anni 1711. p. 23. H.

s. Quod certum est, etc.) Haec verba ita legantur: quod certum est, ex iis erunt quae nascuntur et feri non possunt. Salm. 514. a.

t. Ex iis erunt) Ex eorum genere tubera erunt, quae feri non possint. H.

v. Simile est et quod, etc.) Legend. Simile est quod in Cyrenaica prouincia vocant Misi, praecipuum suauitate odoris ac saporis, et quod in Thracia Iton, et quod in Graecia Geranion. Vide Salmif. pag. 708. a. Simile est et quod, etc.) Totum hunc locum de tuberibus, m i fo, ceraunio, lege

prouincia ¹ vocant mify *x.*, praecipuum *y.* ² suauitate odoris ac saporis, sed carnosius: et *z.* quod

X 2

1. vocant mison. Turn. 2. suauitate saporis, carnisque odore, et quod, etc. Ex Athenaeo. suauitate, odore, sapore. M.

lege apud Athenaeum L. II. et cum hac Plinii oratione confer. *Dal.*

Simile est mify) Tuberis genus, et iton, et geranion. *H.*

x. Mify) Athenaeo *μισον* ἢ τῶν ἐγγεστοκῶν τέτων γένεσις, inquit, *ἀμα καὶ φύσις, οἷον τέτε ὕδνα. καὶ τῆ Φυομένης περι Κυρήνην ὁ καλεῖται μισον.* Theophrastum Athenaeus citat. *Ioan. Leo* L. IX. *Afric. hist* c. de Tarfez, Mison in Numidiae desertis reperiri ait, indigenisque vocari Terfez, medicis Camha. *Idem* L. V. c. de Capes Thraos describit frequentes in regno Tunicensi, ab Arabibusque vocari Happazis. Vide eius descriptiones. *Dal.*

y. Praecipuum) Athenaeus e Theophr. haec citat ἐν Φυτικοῖς *λειόφλοια καθάπερ ὕδνον, μύκισ, πέζις, κεράνειον:* vbi legendum, *πεζιτης, κερανυῖον.* Haec autem omnia et pleraque alia in nostris exemplaribus Theophrasti non leguntur: vnde colligere licet, quam ea mutila sint. *Dal.*

z. Et quod in Thracia) Vide Not. et Em. N. IV. (hic consp.) *Et quod*) Mutilus hic locus in libris haecenus editis fuit, hoc modo: *et quod in Thracia ceraunium.* Nos refinximus fideliter, vt remur, ex libri huius indice in quo diserte legitur, ex MSS. omnium fide, *Mify, iton, geranion.* Nec paulo sane certius ex ipso Theophrasto, haec tria tuberum genera iisdem fere verbis laudante, ap. Athen. II. p. 62. *λέγει δὲ περὶ αὐτῶν Θεόφρατος. Τὸ ὕδνον ὁ καλοῦσι τινες Γεράνειον, καὶ εἶτι ἄλλο ὑπόγειον. Καὶ πάλιν Ἡ τῶν ἐγγεστοκῶν τούτων γένεσις ἀμα καὶ φύσις, οἷον τοῦτε ὕδνου, καὶ τοῦ Φυομένου περι Κυρήνην, ὁ καλοῦσι μισο. Δοκεῖ δ' ἡδὺ σφόδρα τοῦτ' εἶναι, καὶ τὴν ὁσμὴν ἔχειν κερνώδη. Καὶ τὸ ἐν τῇ Θρακίᾳ δὲ γενόμενον ἶτον, etc.* De tuberibus haec Theophrastus. *Tuber quod geranion quidam nuncupant, et si aliud sub terra generatur. Ac rursus: Eorum quae sub terra pariuntur, eiusmodi natura est ac generatio: quem-*
ad-

in Thracia ¹ iton, et quod in Graecia a. geranion.

XIII. De b. tuberibus haec traduntur peculiariter: quum fuerint imbres autumnales, ac c. tonitrua crebra, tunc nasci, et maxime ² e tonitribus: nec vltra annum durare: tenerrima d. autem verno esse.

¹ et quod in Thracia iston. Turn. ceraunium Gr. et Al.
ceraranion. Cb. ² a Dal.

admodum tuberis et misy: sic enim vocant quod circa Cyrenen gignitur, et suauissimi gustus esse credunt, et odore carnis. Est et eiusmodi iton, quod in Thracia effodiunt, etc. Adde et Apuleium, qui quum librum suum de salutaribus herbarum remediis (vt alii multa sua volumina) ex Plinio concinnarit, hunc locum integrum fere sic praesentat: vt Salmasius etiam vidit in Solin. p. 708. Simile est quod in Cyrenaica prouincia vocant misy, praecipuum suauitate odoris ac saporis: et quod in Thracia iton, et quod in Graecia geranion. Eustathius in Iliad. λ. tuber geranium pariter vocari auctor est: ἐστὶ γὰρ κατὰ τὸν μύκητα καὶ τὸ ὕδρον τὸ καὶ γεράνειον κατὰ τινὰς. H.

a. Ceraunium) Theophrastus cap. 9. L. I. Hist. κέρανιον Athenaeo ἰσόν pro οἶτον. δοκεῖ δέ, (inquit),

ἡδὺ σφόδρα τῆτο εἶναι, καὶ τὴν ὄσμην ἔχειν χρεώδη, καὶ τὸ ἐν τῇ Θράκη γινόμενον ἰσόν. Turneb. c. 14. L. XI. Aduersariorum. Apud Athenaeum bis pro κέρανιον, legitur corrupte γεράνιον. Dal.

b. De tuberibus) Haec totidem verbis Athenaeus, II. p. 62. ex Theophrasto. H.

c. Ac tonitrua crebra.) Iuuenal. Sat. 5. — post hunc raduntur tubera, si ver Tunc erit, et faciunt optata tonitrua coenas Maiores. Vide Plutarch. Quaest. 2. L. IV. Symp. Martialis: Rumpimus altricem summo de vertice terram, Tubera boletis pomae secunda sumus. Dal.

Ac tonitrua) Sic etiam sensit Iuuenalis Sat. 5. v. 116. Vide et Plutarch. Symp. Quaest. IV. 2. p. 664. H.

d. Tenerrima autem etc.) Τὴν δὲ χρεῖαν, καὶ τὴν ὄσμην ἔχει τῆ ἡρος. Verno autem maxime vigent, atque

esse. Quibusdam *e. locis* ¹ accepta riguis feruntur: sicut Mytilenis negant ² nasci, nisi exundatione fluminum *f.* inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Asiae nobilissima circa Lampfacum, ³ et Alopeconnesum: Graeciae vero, circa Elin.

XIV. Sunt et in fungorum genere a Graecis ⁴ dicti pezicae *g.*, qui sine radice ⁵ aut pediculo nascuntur.

X 3

XV.

1. acceptantur riguis et feruntur. Alii. 2. nasci in litore. Ex Athen. 3. in Acarnide. Ex Athen. 4. dicti pezime. Turn. c. 20. l. XI. Aduers. 5. et M.

que tempestiua sunt. Ex Athenaeo. Dal.

e. Quibusdam locis) Quibusdam in locis tuborum origo debetur aquis, et exundationibus fluminum, semina secum deuehentium. Theophr. apud Athen. l. c. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐνιοί γε ὡς σπερματικῆς οὐσῆς τῆς ἀρχῆς ὑπολαμβάνουσιν, ἐν γοῦν τῷ αἰγιαλῷ τῶν Μιτυληναίων οὐ Φασί πρότερον εἶναι πρὶν ἢ γενομένης ἐπομβρίας τὸ σπέρμα κατενεχθῆ ἀπὸ Τιαρῶν, τοῦτο δ' ἐστὶ χωρίον ἐν ᾧ πολλὰ γίνεται... Φυέται δὲ καὶ περὶ Λάμφακον, καὶ ἐν Ἀλωπεκοννησῷ, καὶ ἐν τῇ Ηλείῳ. Quae totidem verbis apud Plinium Latine legimus. Tiarae porro collis nomen fuit, imminentis littori Mytilenaeorum. In nummis

antiquis, ΜΥΤΙΑΗΝΑΙΩΝ scribitur. H.

f. Exundatione fluminum) Γενομένης ἐπομβρίας, post copiosum imbrem. Theophr. Dalec.

g. Pezicae) Πεζίται, inquit Athenaeus, ἀρρίζοι καὶ ἀκαυλοὶ ὄντες τυγχάνουσι (non ut legitur, καὶ αὐτοὶ τυγχάνουσι) nec caulem habent nec radicem: fungus vero ortus sui principium habet in longum porrectum caulem, et in summo eius veluti crure distenditur. Pezias Itali vocant *Prugnosi*, Galli *Moufferons*, terrae semper incumbente ac infrato globoso capitulo, nec in caulem aliorum modo se attollente: statim primis veris imbribus erumpentes, et toto genere salubres ac innoxios. Quidam *pezitas* esse volunt

XV. Ab his proximum dicitur auctoritate clarissimum laserpitium, quod Graeci *h.* silphion vocant, in i. Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum *k.* vocant laser; magnificum in vsu medicamentisque, et ad *l.* pondus argentei denarii pensum. Multis *m.* iam annis in ea terra non inuenitur: quo-

i. argenti. Dal.

volunt rufos fungos, castaneis potissimum adnascentes, quos *auriculas* Galli vocant. *Dal.*

Pezizae) Πέζιζας appellat Theophr. apud Athen. II. p. 61. quasi fungos sessiles dixeris: sunt ii globosae formae, et instar rotundi orbis terrae adhaerent, nullo pede aut cauliculo fulti: qui dum resiccati rumpuntur, tenuissimum puluerem instar fumi euomunt: vulgo Lupi crepitus vocant: nec sunt ii fungi edules. *H.*

h. Graeci silphion) Columella, VI. 17. *Et radix quam Graeci σιλφιον vocant, vulgus autem nostra consuetudine laserpitium appellat.* Aliquando et ea caulis eius plantae appellatio fuit. Diosc. III. 94. ἐνιοὶ δὲ τὸν μὲν καλὸν σιλφιον ἐκάλεσαν. Pro tota planta Galenus de morb. ac. IV. comm. 95. Τὴν ῥίζαν τῆς σιλφίος καλεῖν ἕθος τοῖς ἀνθρώποις ὁμωνύμως ὄλη τῆς βοτάνης. *H.*

i. In Cyrenaica) Inde Cyrenas laserpificeras vocat Ca-

tullus, praue, pro *laserpificeris*. *H.*

k. Cuius succum vocant laser) Theophr. cap. 3. L. VI. hist. et L. III. cap. 2. et cap. 18. L. VI. causs. *Dal.*

Succum vocant laser) Philoxenus in Glossis, λασάριον. *H.*

l. Ad pondus argenti denarii pensum) Apud Macrobi. cap. 4. L. II. Saturnal. Augustus per iocum Moecenatē vocat *mel gentium*, *melculum suum*, *ebur ex Herruria*, *laser*, (non *lacer*, vt legitur,) *Aretinum*, quod Herruriae populis charissimus, in eo pretio esset, quo laser apud omnes. *Dal.*

m. Multis iam annis) Sic L. XXII. 58. *Exstincto omni Cyrenaico silphio, vt diximus.* Scribonius Largus, qui Tiberii aetate vixit cap. 16. ad anginam, compos. 67. *Medicamenta autem simplicia quidam haec faciunt: Laser Cyrenaicum, si potest inueniri; sin minus, Syriacum aqua dilutum, etc.* *H.*

quoniam *n.* publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Vnus omnino caulis nostra repertus memoria, Neroni principi missus est. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue, quum comederit, dormiente protinus, capra ¹ sternuente. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur laser, quam quod *o.* in Perfide, aut Media, et Armenia nascitur large, sed multo infra Cyrenaicum: ² id quoque adulteratum gummi, ³ aut sagapeno *p.*, aut faba fracta. Quo minus omitendum videtur, C. Valerio *q.*, M. Herennio Coss. Cyrenis aduecta Romam publice ⁴ laserpitii pondo xxx. Caesarem vero Dictatorem initio belli ciuilis,

X 4

inter

1. *sternutante. M.* 2. *idque. M.* 3. *hic aut exciderat e textu, quod tamen agnoscit Hard. in notis, ergo restituimus.* 4. *laseris. Dal.*

n. Quoniam publicani) Mancupum auaritia non paritur laserpitium in caulem assurgere, quia illud depopulantur pecorum pabulo: adeo ut vnus caulis, qui pecoris auiditatem fefellerat, pro miraculo Neroni sit missus. Statim in herba tenero caule depascuntur pecudes, neque sinunt in ferulam assurgere. Arcebant prius ipsi incolae greges ab ea planta, ne florem depascerentur, radicemque suffoderent, teste Arriano de exp. Alex. III. H.

o. Quod in Perfide) De lasere Mediae, Eustath. in

Dionys. v. 1017. p. 127. De Syria, Media, Armeniaque Diosc. III. 94. Apicius I. 30. *Laser Paribicum* vocat. H.

p. Aut sagapeno) Sic Diosc. III. 94. Δολῆται δὲ πᾶς ὁπὸς πρὸ τῆς ξηρανθῆναι σαγαπηνοῦ μιγνυμένε, ἢ ἀλεύρε ἐρεγγμινῆ, etc. H.

q. C. Valerio) C. Valerio Flacco, de quo Val. Max. cap. 9. L. VI. Dalec.

C. Valerio) In annum Urbis DCLXI. incidit Consulatus C. Valerii Flacci, et M. Herennii. Vide Cassiod. Jul. Obseq. et Fragm. Capitol. H.

inter *r.* aurum argentumque protulisse ex aerario
 1. laerpitii pondo s. 2. M. D. Id *t.* apud auctores
 Graeciae 3. evidentissimos inuenimus natum imbre
 piceo *v.* repente madefacta tellure, 4. circa Hesperidum
x. hortos Syrtimque maiorem, septem annis
 ante oppidum Cyrenarum, quod conditum est Urbis
 nostrae anno cxtiii. *y.* Vim autem illam per
 quatuor 3. millia 5. stadium Africae valuisse. In ea
 laerpitium gigni solitum, rem *a.* feram ac contuma-

1. laerpitii. Dal. 2. CXI. Gr. et Al. 3. vetustif-
 simos. V. 4. erga Cb. 5. stadiorum in Africa. M.

r. Inter aurum argentum-
 que protulisse ex aerario lacer-
 pitii pondo cxi) In optimo
 libro Thuani scriptum: la-
 serpitii pondo, ∞D: hoc est,
 mille quingenta. Vide
 Salmaf. pag. 352. b.

(*s.* Pondo M. D.) Hoc est,
 pondo mille quingenta. Ita
 MSS. R. 2. et Colb. non, vt
 editi, pondo CXI. H.

t. Id apud auctores) Est et
 apud Theophr. Hist. VI. 3.
 H.

u. Piceo) Craffo et nigro
 picis modo. Dalec.

x. Hesperidum hortos) Vi-
 de L. V. 5. Theophr. l. c.
 vt quidem in libris editis
 vulgo habetur, περί τήν Συρ-
 τιν ἀπό τῶν Ἑσπερίδων,
 circa Hesperiam seu Bere-
 nicen oppidum Syrti vici-
 num. H.

y. Anno CXLIII) Olym-
 piadis XLV. annus hic fe-

cundus fuit. Theophrastus
 l. c. conditam Cyrenen ait
 annis fere trecentis ante-
 quam Archon Athenis Si-
 monides foret: fuit autem
 is Archon Olymp. CXVII.
 anno secundo, urbis Romae
 CCCCXLII. Quare cum
 Plinio Theophrastus facit,
 quum a trecentorum anno-
 rum numero vnicus deside-
 retur. Solinus Urbis Cyre-
 nes ortum adscribit Olym-
 piadi V. et XL. post Troiam
 captam a. DLXXXVI. Eufe-
 bius in Chronico vicennio
 ferè ante Olymp. XXXVII.
 anno IV. Battus, inquit,
 Cyrenen condidit. H.

z. Quatuor millia) Theo-
 phr. πλείω ἢ τετρακισχίλια
 σταδία. Sunt ea passuum
 L. millia. H.

a. Rem feram) Quae cul-
 tum aspernerat omnem, et
 loca

cem: et si coleretur, in *b.* deserta fugientem: radice multa crassaque, 1 caule *e.* ferulaceo, 2 aut simili *f.* crassitudine. Huius *g.* folia maspetum vocabant, apio maxime similia. Semen *h.* erat foliaceum *i.*, folium ipsum 3 vero deciduum. Vesca *k.* pecora

X 5

solita,

1. magnitudine ferulae par. Tb. 2. Sic et M. et Cb.

baud Gr. et Al. 3. Sic et Cb. vere nascitur. Theo-

phrast. et vere Gr.

loca culta fugiat: vel, vti de cupressio dictum est, quae sit nam morosa. H.

b. In deserta fugientem) Ἐξαναχωρῶσαν, euanescentem, exarescentem, deserta, derelictaque sua sede. Theophr. Dal.

e. Caule ferulaceo baud simili crassitudine.) Scribo, baud dissimili crassitudine. Theophrastus L. VI. cap. 4. Caulis quantus ferulae, et crassitudine fere proximus. Pintian.

f. Aut simili crassitudine) Vide Not. et Em. N. V. (hic pos.) Caule) Ita MSS. omnes R. Colb. Thuan. et Chiff. non vti hactenus editi, baud simili. Fauet Theophr. hist. VI. 3. Τὸν δὲ καυλὸν ἡλικὸν νάρθηξ, σχεδὸν τε τῷ πάχει παραπλήσιον. H.

g. Huius folia) Theophr. l. c. Τὸ δὲ φύλλον, ὃ καλεῖται μάσπετον, ὁμοίον τῷ σελίνῳ, etc. Pollucis VI. 10. p. 287. eadem sententia est, ἡ δὲ ῥίζα σίλφιον. . . τὸ δὲ φύλλον μάσπετον

Diosc. vero III. 94. caulem maspetum: ἔσ' ὁ καυλὸς μάσπετον καλεῖται, ἐμφερῆς νάρθηξι. Idem nihilominus aliorum sententiam recitat: ἐνιοὶ δὲ τὸν καυλὸν σίλφιον ἐκάλεσαν, τὴν δὲ ῥίζαν μαγύδαριν, τὰ δὲ φύλλα μάσπετα. H.

b. Semen — foliaceum) Theophr. Σπέρμα δ' ἔχει πλατὺ, Φυλλῶδες, οἷον τὸ λεγόμενον Φύλλον. Et ipsum quoque semen a planitie foliacea, folium est appellatum, vt ex Galeno dicemus statim H.

i. Folium) Vide N. et Em. N. VI. (hic consp.) Fol.) Hactenus vere legebatur: Vnde arrepta statim a Criticis, quos Salmasius sequutus est in libello, cui titulum fecit Praefationis ad Plinium, p. 104. occasio scribendi, peruerse omnino reddita esse a Plinio haec Theophrasti verba, ex Hist. VI. 3. ἀμα μὲν ἐν, τῷ ἦρι τὸ μάσπετον ἀφίησι, quibus ille non amitti

solita, primoque purgari, mox pinguescere, carne mirabilem in modum iucunda. Post *l.* folia ¹ amissa, caule *m.* ipso et homines vescebantur decocto, ² affo, elixoque *n.*: eorum quoque corpora *xL.* primis diebus purgante a vitiis omnibus. Succus *o* duobus modis capiebatur, e radice, atque caule. Et haec *p.* duo erant nomina: rhizias, atque caulias vilior *q.* ³ illo ac putrescens. Radici cortex niger.

i. emissa, caulis ipse (sub. prodit) quo et hom. Tb.

2. affoque elixo. Ch.

3. Sic et Ch. atque caulias:

viliior ille Gr. et Al.

amitti vere, sed emitti tum potius folia significat: At suspicionem omnem erroris abstulit sincera lectio codic. MSS. R. I. Colb. Chiff. etc. in quibus vero, non vere legitur. Quo porro tempore ea decidunt, Plinius ipse paulo post declarat: *Folia aurei coloris pro semine fuisse, cadentia a Canis ortu Austro flante.* Cui sententiae Theophrastus ipse suffragatur, ut in prioribus Notis monuimus. H.

k. Vesce pecora) Theophr. l. c. H.

l. Post folia amissa) Decidere enim ea a Canis ortu, Austro flante, quidam tradidere. H.

m. Caule ipso et homines, etc.) Legend. Caule ipso homines vescebantur, decocto affoque, illud elixo e glossa est, explicantis τὸ decocto. Vel

lege, affo elixoque, eorum quoque corpora *xL.* diebus primis purgante cum his omnibus succus duobus modis capiebatur e radice atque caule. Nihil verius: folia Laserpicii purgando et faginando pecori optima, caulis ipse hominibus edulis omni modo decoctus et affusus; cum his omnibus vtilitatibus, etiam succus e radice atque caule capiebatur, pluribus rebus vsui, futurus. *Salmas.* 354. b. 355.

n. Affo, elixoque) Theophr. ἐφθὸν, ὀπτὸν. H.

o. Succus duobus) Theophr. l. c. et Diosc. totidem verbis. Καυλίαν vocant succum, qui e caule, ῥιζίαν qui ex radice exprimeretur. H.

p. Et haec duo erant nomina) Scribendem reor, aequae duo erant nomina. Pint.

q. Viliior illo) Vide N. et Em.

¹ niger. *r.* Ad *s.* mercis adulteria, succum ipsum in vasa coniectum, ² admixto *t.* furfure, subinde concutiendo *v.* ad maturitatem perducebant: ni ita fecissent, putrescentem. Argumentum erat maturitatis, ³ color, siccitasque *x.* sudore finito. Alii tradunt

1. niger et ad m. Gr. et Al. phrast.

2. admixta farina Theo-

3. colos Cb.

Em. N. VII. Rhizias) Constat haec est exemplarium omnium scriptura; R. Colb. Th. Chiff. etc. qua succum cauliam appellatum viliolem esse, praestantiorlem esse rhizian, haud obscure declaratur. Fauet Theoph. Hist. IX. 2 qui eadem habet: καλοῦσι δὲ τῶν ὀπῶν τούτων τὸν μὲν καυλίαν, τὸν δὲ ριζίαν, καὶ ἐστὶ βελτίων ὁ ριζίας, καθαρόσ καὶ διαφανής, καὶ ξηρότερος. Ὁ δὲ καυλίαν υγρότερος. Nequicquam refragante Apuleio, qui dum locum transcriberet ex vitioso codice, in L. de remediis herbarum, *vilior ille*, legisse in eo viderur. H.

r. Radici cortex niger, etc.) Legend. Radici cortex niger, ad mercem ad vltra succum ipsum in vasa coniectum admixto furfure subinde concutiendo ad maturitatem perducebant, etc. Mercem ad vltra sunt mercem quae in vltra regiones portantur, εἰς τὰ περὰ. Salmas. p. 1024. b. Radici cortex niger, etc.) Eum

detrahi solitum scribit Theophrast. quapropter eo relicto mercem ab impostoribus adulteratum interdum fuisse. Dalec.

Radici) Theoph. l. c. H.

s. Ad mercem adulteria) Ad mercem eam siue succum adulterandum. Legit Salmasius in Solin. p. 1024. ad mercem ad vltra, et ad vltra esse ait, quod Graeci εἰς τὰ πέραν dicant. At id quis vnus, amabo, dixit idoneus satis Latinitatis auctor? H.

t. Admixto furfure) Theophr. admixta farina, ἀλεῦρα μίξωσι. H.

v. Ad maturitatem perducebant) Sic et suum colorem accipere, et maturatum (ἐργασθέντα) putredini resistere scribit Theophrastus. Dal.

Ad maturitatem) Ad perfectionem integritatemque eam, quam hominum industria ac opera obtineret, vt a putredine defenderetur. H.

x. Sudore finito) Cum halituo-

dunt laserpitii radicem fuisse maiorem cubitali, tuberque *γ.* in ea ¹ supra terram. Hoc *z.* inciso, profluere solitum succum, ² ceu lactis, ³ superenato *a.* caule, quem magydarin vocarunt. Folia aurei

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. super Gr. et Al.
2. seu Gr. 3. supernasfci caulem. V.

lituosus vapor omnino discussus manare cessasset. Dal.

(Sudore finito) Omni humore ficci excocto, siccat. H.

γ. Tuberque in ea super.) Lego: Tuber edique in ea supra terram. paulo post lege: super enato caule, etc. Vide *Salmasium*, hac de re late differentemp. 357. b. et sequentibus. Et paulo post scribe, *Hi et circumfodi solitum prodidere. Tuberque in ea super.)* Aliter Theophrastus: cubitali: eiusque medium exstans, altissime ac propemodum extra terram, in caput extuberare, e quo lacteus succus fluit, deinde et caulis nascitur, quem magydarin vocant. Dal.

(*Tuberque in ea*) In eaque radice extuberare capitulum quoddam, quod sublime penitus exstat, ut fere in summa tellure esse appareat: Οἱ δὲ τοῦ σιλφίου τὴν ῥίζαν Φασὶ γενέσθαι πηχυαίων ἢ μικρῶ μείζονα. Ταύτην δὲ ἔχειν ἐπὶ τοῦ μέσον κεφάλιον. ὃ καὶ μετέωρότατον

ἔστι, καὶ σχεδὸν ὑπὲρ γῆς, Theophr. l. c. H.

z. Hoc inciso) Theophr. l. c. Sed quem ex Plinio aliisque sic legas: Μετὰ ταῦτα δὲ τὸν καυλὸν καλεῖσθαι δὲ μαγύδαριν· ἐκ δὲ τούτου τὸ καλούμενον Φύλλον. Quamquam alii, ut diximus, radicem magydarin vocant, non caulem: semen ipsum fructumque Galenus T. II. in expl. voc. Hipp. p. 93. Ὅπου καρπός, σιλφίου σπέρμα, ὡς περ Φύλλον ἐνικῶς καὶ μαγύδαρις ὑπὸ τιγῶν καλεῖται. Succus fructus, silphii semen dicitur, quod et folium simpliciter, et magydaris a quibusdam vocatur. Et Iul. Pollux VI. 10. p. 287. Σιλφίον τὸ σπέρμα καλεῖται μαγύδαρις etc. H.

a. Supernata caule quem magydarin vocarunt) Dissentit a Theophrasto L. VI. cap. 3. cuius verba sunt: *Alii radicem laserpitii cubitalem fieri tradunt, aut paulo maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublime penitus exstat, ut fere super terram esse*

aurei *b.* coloris pro semine fuisse, cadentia *c.* a Canis ortu, Austro flante. Ex his laserpitium nasci solitum, annuo *d.* spatio et radice et caule¹ consummantibus sese. Hoc *e.* et circumfodi solitum prodidere. Nec purgari pecora, sed *f.* aegra sanari, aut protinus mori, quod in paucis² accidere. Perfico filphio prior *g.* opinio congruit.

XVI. Alterum³ genus eius est, quod magydaris vocatur, tenerius et minus vehemens, sine succo:

1. *consummentibus.* Cb. 2. *accidit.* V 3. *Sic ex*
MSS. em. Hard. conf. Cb. alterum genus est Gr.
et Al.

esse appareat, unde primum quod lac appellatur erumpit: deinde caulis assurgit; ex qua magydaris. Dioscorides L. III. esse nonnullos ait, qui laserpitii radicem magydarin vocent. *Pint.*

b. Folia aurei) Foliacea, ut diximus, semina ei sunt: haec post Canis ortum, Austro flante, decussa nouellas filphii seu laserpitii plantas gignunt. Semen filphii folium simpliciter appellatum esse, ex vetustis scriptoribus ante a demonstratum est. Theophrasti haec verba sunt l. c. *Τὸ καλούμενον Φύλλον εἶναι σπέρμα, ὅ καὶ ὅταν νότος λαμπρὸς πνεύσῃ μετὰ κύμα, διαρρίπτεται ἐξ ὧν φύσεται τὸ σίλφιον.* H.

c. Cadentia a Canis ortu) In filphii planta Φύλλον significat nunc foliorum comam quae laureo colore est: nunc foliaceum semen τὸ σπέρ-

μα, quod Austro post Caniculam flante decussum nouellas filphii plantas gignit. Ea significationis varietas Plinium decipit. *Dalec.*

d. Annuo spatio) Eodem anno radix consummatur, perficiturque, et caulis, τῷ αὐτῷ δὲ ἐτεῖ τὴν τε ῥίζαν γίνεσθαι, καὶ τὸν καυλόν. H. *e. Hoc et circumfodi*) Theophr. Δεῖν ὀρύττειν ἐπέτειον, παστinari annis singulis oportere. H.

f. Sed aegra sanari) Aut sanari protinus, aut protinus mori: mori autem protinus, rarum. H.

g. Prior) Lege posterior. Nam priorem narrationem conuenire Libyco, siue Cyrenaico, apertissime Theophr. indicat. Perficum vocat, quod in Armenia et Media Persarum imperio subditis nascitur. *Dalec.*

b. Alterum genus) Theophr.

co: quod *i.* circa Syriam nascitur, non proueniens in Cyreniaca regione. Gignitur *k.* et in Parnasso monte ¹ copiosius, quibusdam laserpitium vocantibus: ² per *l.* quae omnia adulteratur rei saluberrimae vtilissimaeque auctoritas. Probatio *m.* sinceri prima, in colore modice rufo, et quum ³ frangitur, candido intus, mox *n.* translucente: gutta, ⁴ aqua saliuaque liquefcit. Vfus *o.* in multis medicaminibus.

XVII. Sunt ⁵ etiamnum *p.* duo genera, non nisi fordido nota vulgo, quum quaestu *q.* ⁶ multum polleant.

i. copiosum. *M.* *2.* per quod omnino. *V.* *3.* frangatur. *Ch.* *4.* aquae. *V.* *5.* etiam nunc duo radicum genera. *M.* *6.* nullo. *M.*

phr. *l. c.* Adde Hesychium, p. 614. Μαγύδαρις, ὁπὸς σιφλίου· οἱ δὲ ἕτερον τοῦ σιφλίου εἶναι εἶδος μανώτερον. *H.*

i. Circa Syriam) Περὶ Συρίας Theophr. At Diosc. III. 94. ἐν Λιβύῃ. *H.*

k. Gignitur) Theophr. *l. c.* *H.*

l. Per quae omnia) Per Syriacum, Parnassiumque silphium, verum ac sincerum adulteratur. *H.*

m. Probatio sinceri) Diosc. quoque *l. c.* Διαφέρει δὲ αὐτοῦ ὁ ὑπέρευθρος, καὶ διαυγής, σμυρνήζων... μὴ δὲ ἀπηνής πρὸς τὴν γεῦσιν· εὐχερῶς τε δειμένος ἐπὶ τὸ λευκὸν χροῖμα, etc. Praeferitur modice ruber, atque

translucens, myrrhae aemulus... neque saporis immitis: qui denique et facile liquefcit ac diluitur, et albescit. *H.*

n. Mox translucente) Myrrhae similis: non porracei: odore valenti, gustu suauis, et quum gustatur, facile diluti in album colorem. Dioscor. Dalec.

o. Vfus in multis) Quae referuntur inferius L. XXII. 48. 49. *H.*

p. Sunt — genera) Earum scilicet plantarum, quarum confessae sunt vtilitates, vt dictum est l. I. *H.*

q. Quaestu multum) Diosc. de rubia: ὀφελιμῶς σπείρεται, διὰ τὸ γίνεσθαι ἐκ τούτου πλείστην πρὸς οὖρον. *H.*

polleant. In *r.* primis rubia tingendis lanis et coriis necessaria. Laudatissima Italica *s.*, et maxime fuburbana: ¹ et omnes paene prouinciae scateant ea. Sponte *t.* prouenit, feriturque similitudine *v.* eruiliae. *x.* Verum *y.* spinosus ² ei caulis: geniculatus hic est, quinis circa articulos in orbe foliis. Semen *z.* eius ³ rubrum est. Quos in medicina vsus habeat, suo *a.* dicemus loco.

XVIII.

1. etsi om. p. prou. scateant. *V.* 2. ac geniculatus huic caulis est. *M.* et caule genic. *Cb.* 3. rubia. *Cb.*

r. Inprimis rubia) Graeci ἐρυθρόδαμον vocant; Galli, *Garance*: officinae, *rubiam tinctorum*. Radicis liquore apud nos singulis annis in Paschali festo mulieres oua tingunt. A Dodonaeo pingitur p. 349. qualem in horto Regio vidimus. A vocabulo Gallico deductus garaneus color, cuius Vgutio meminit; qui nempe accedit ad rubiam: cuiusmodi est color teruorum: *Couleur de cerf, garancé.* H.

s. Italica) Rauennatem rubiam laudat in primis Diosc. III. 160. H.

t. Sponte — feriturque) Hoc est, vna siluestris est, fatiua altera, quod et Diosc. l. c. ait: addens et inter oleas et in aruis feri. H.

v. Similitudine) Caulibus humi stratis, et iacentibus, eruiliae modo. Dioscor. *Dal.*

x. Eruiliae) Theophrasto

folio est cissi, id est, hederæ, humi strata graminis modo, radice rubra. *Idem.*

Similitudine eruiliae.) Semen, inquit, feritur, similitudine eruiliae, seu pisi minoris. De eruilia diximus L. XVIII. 10. H.

y. Verum spinosus) Licenter Plinius asperum caulem *spinosum* vocat. Spinis Erythrodanon carere, Theophrastus aperte scribit c. I. L. VI. hist. *Dal.*

Verum spinosus) Τραχὺς asper. Diosc. Εἰσὶ δὲ αὐτοῦ οἱ καυλοὶ τετραγωνοὶ, μακροὶ, τραχεῖς . . . ἔχοντες ἐκ διασημάτων τὰ φύλλα κατ' ἑκάστον γόνυ, ὡσπερ ἀσέρας εἰς κύκλον, περιεμείμενα. *Foliis in orbem per interualla, nempe circa singula genicula, stellae modo decussatim radiatis.* H.

z. Semen eius rubrum est.) Fructus eius principio virescit, deinde

XVIII. At quae *b.* vocatur radícula, lauandis demum lanis succum ¹ habet: mirum quantum conferens candori mollitiaeque. Nascitur fatiua vbique, sed *c.* sponte praecipua in Asia Syriaque, faxosis et asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, et ipso cibus indigenarum expetito, ² et *d.* vnguentis, quidquid sit, cum

1. habet, mirum, multum conf. Vet. vide cap. 12. lib. XXIV. 2. Et tingenti Gr. et Al.

deinde rubet, et quum maturus est nigrescit. Dioscor. Dal.

Semen . . rubrum) Semen rotundum, inter initia viride, mox rubrum, postremo quum ematuruit, nigrum inquit Diosc. Καρπὸν ξρογγύλον, τὰ πρῶτα χλωρόν, εἶτα ἐρυθρόν, εἶτα πεπαινόμενον μέλανα. H.

a. Suo dicemus loco.) Cap. II. L. XXIV. Dal.

Suo dicemus) L. XXIV. 56. H.

b. At quae radícula) Diosc. II. 139. Στρούθιον .. ὃ οἱ ἐριόπλυται πρὸς κάθαρσιν τῶν ἐρίων. *Seruthium siue radícula, qua fullones purgandis lanis vtuntur.* Ea est quae communi officinarum consensu saponaria dicitur, quoniam eluendis vestimentorum maculis, sordibusque lanarum expurgandis, saponis vicem exhibet. Quidam herbam fullonum etiam no-

minant, *l' herbe au foulon*, quod ea interpolandis vestibus, et mangonio poliendis fullones vtuntur. Eadem apud Diosc. in Nothis: Στρούθιον, Ῥωμαίοις ἐρεβαλαναρία, ἢ ῥάδιξ λαναρία. Et Colum. XI. 2. in Aprili: *Oues Tarentinae radice lanaria lauari debent, vt consurrae praeparentur.* Pingitur a Dodonaeo, p. 179. H.

c. Sed sponte) Hoc est, quae filuestris est, et alterius fere naturae, caule nempe ferulaceo et eduli, qualem saponaria non habet: etsi radicem eam Syriacam ῥίζιον quoque et ξρούθιον vocant. H.

d. Et tingenti quidquid sit cum quo decoquatur.) Vnguenti in vetere codice, non tingenti. Credo melius, vt illud, *ungue, ungue puer caules.* Pint.

Et vnguentis) Vide N. et Em. N. VIII. (hic coll.) Caule

cum quo decoquatur: folio oleae. ¹Struthion Graeci vocant: floret aestate, grata aspectu: verum sine odore, spinosa, et caule lanuginoso. Semen e. ei nullum, radix magna, quae ²conditur ad *f.* quem dictum est usum.

XIX. (IV.) I. Ab his supereff reuerti ad hortorum curam, et suapte natura memorandam, et quoniam antiquitas nihil prius mirata est, quam Hesperidum hortos, ac *g.* regum Adonis et Alcinoi:

1. *Struthion Gr.* 2. *conditur Gr. quae lectio aprior.*

le Libri hactenus editi et *vingenti*. MSS. omnes R. Colb. Th. etiam quos Pintianus vidit, *unguenti*: quod ille approbat, ac veteri more dictum pro *ungenti* putat. Nos ex coniectura, et cibus caulem eum, et unguentis expetitur interpretamur, fit demum cum quo decoquatur, seu rosa seu liliū, aliudue simile quidpiam, vnde unguenta constant: quae planissima huius loci sententia est. H.

e. *Semen ei nullum*) Plinio repugnat hic Columellae versus: — a Syrioque venit vnae semine radix. Dal.

f. *Ad quem dictum est*) Ad lauandas scilicet lanas. H.

g. *Ac regnum Adonis et Alcinoi*) In vetere codice *Alcinoi* non *Alcinoi*. rectius. Nam poetae pro commodo

suo et integro et contracto vtuntur, oratores contracto solum. *Pint.*

Adonis) Est hic *Adonis* ingentiuo. ex Graeco Ἄδων, Ἄδωνος. Tamen Adonidis hortos antiqui vocant, in quibus alsiosae plantae educantur, intra περιφορήτους testas, seu dolia. Ἀδωνεῖοι κήποι, inquit Suidas, p. 83. λέγονται οἱ μετέωροι κήποι. Meminit et Plato in Phaedro, p. 276. Fuit Adonis Cinyrae filius Cypriorum regis, vt fabulae ferunt. At apud Ezech. VIII. 14. *mulieres plangentes Adonidem*, feminae sunt lamentantes, velut ob Lunae morbum, nempe ob virium Lunae imbecillitatem, vsque ad ipsam quintam Lunam totam: vnde die *quinta mensis* factum, hoc vidit Propheta, Ez. VIII. 1. Triplex abominatio a Iudaeis

cinoi: *h.* itemque *i.* pensiles, siue *k.* illos Semiramis,

daeis patrata describitur eo capite, et gradatim refertur. Prima est, thurificatio idolorum, v. 9. 10. 11. Altera, planctus Adonidis, 11. 13. 14. Tertia, adoratio solis orientis, 15. 16. Iudaeae ergo mulieres sic Lunam colebant, ut viri solem, abominatione hi certe maiore: nam viros idololatria se contaminare tetrius est, quam feminas. Hae praeterea faciebant *placentas reginae caeli*, Lunae scilicet, Ierem. VII. 18. Eisdem sacrificabant et viri *in urbibus Iuda et in plateis Ierusalem*, acceptum ei referentes, quod *abundarent panibus*, ibidem XLIV. 11. quo nomine et Ceres vocatur a Virgilio, in ipso initio L. I. Georgicon. *Adonis* propterea Luna appellatur, hoc est, Dominatrix: facto nomine eo feminino ex Hebraeo masculino *Adon* אָדֹן. Adonis ergo Luna, eo quod in segetes dominatur, ut dictum est. *Quinta mensis* autem hoc se vidisse Ezechiel testatur, quod *sexta die abunde virium habeat Luna*, ut Plinius loquitur, qui propterea ab ea die *mensium annorumque initia* fecisse Druidas in Galliis refert, L. XVI. 95. Quamobrem dies illa *quinta mensis* ab Ezechiele idcirco

notata credi potest admodum verisimiliter, quod usque ad eam ipsam totam protraherent mulieres lamentum Adonidis, hoc est, Lunae. Apud Virgilium autem, Ecl. X. v. 11. *Adonis* nomen pastoris est, quem *Adoneum* Plautus vocat in Menaechmis act. I. sc. 2. v. 34. sed desletum eum a mulieribus aut viris, neuter dicit. Fabulosus alius Adonis est, quem Theocritus, Bion, alique commemorant. Sed quid cum illo Iudaeis mulieribus, praesertim Ezechielis aeuo? H.

b. Alcinoi) Phaeacum regis in insula Corcyra ditissimi, cuius filias laudat Virg. Georg. II. *Pomaria* Statius, L. I. filu. 3. Pometum Tertullianus, de Pallio. Sequuti omnes Homerum in Odysea. H.

i. Itemque pensiles) De pensilibus Babylonis hortis multa Poetae, multa historici narrant. Describit eos luculenter Diod. Bibl. II. 99: Item Philo Byzantius, L. de septem orbis, spectaculis p. 3 Berofus L. III. rerum Chald. apud Iosephum, A. I. X. 11. ait faxeas moles fuisse, quae montium speciem referrent, superne confitas variis arborum generibus, etc.

mis, siue *l.* Assyriae rex Cyrus fecit, de quorum opere alio *m.* volumine dicemus. Romani quidem reges ipsi coluere. Quippe etiam Superbus Tarquinius *n.* nuntium *o.* illum saeuum atque sanguinarium filio remisit ex horto. In *xii.* tabulis legum nostrarum nusquam nominatur villa, semper in *p.* significatione ea hortus: in *q.* hor-

Y 2

ti

etc. Pendentes recte dixeris in aere siluas. H.

k. Siue illos Semiramis) Superfunt ex Berosi annalibus monumenta, proxime apud Iosephum laudata, in quibus scriptum est, non Semiramidem, Cyrumue, sed Nabuchodonosorum ex spoliis quae ex Iudaea deuastata reportarat, templum Belo exstruxisse, urbemque Babylonem pro maiestate imperii auctam coestilibus cinxisse muris: Ad haec hortos aërios, et nemora pensilia fecisse, in gratiam vxoris, quae in montanis Mediae educata, filuas spectare, in edito quae essent, amabat. Berosum sequitur Cedrenus in synopsi historica. Curtius V. n. 5. p. 185. Syriae (hoc est Assyriae) regem Babylonie regnantem, quisquis deum is fuerit, hoc opus esse molium, scribit. H.

l. Siue Assyriae) Cuius olim metropolis Babylon fuit. Strabo XVI. p. 743. H.

m. Alio volumine dicemus) Morre praeuentus non praestitit fidem: neque est illud in Indice voluminum ab eo exaratorum, quem Plinius Iunior concinnauit. H.

n. Tarquinius) Rem narrat admodum eleganter Valer. Max. VII. 4. n. 2. p. 350. Vide quae dicturi sumus s. 53. Quum Superbi nomen Plinius Tarquinio praeponit, cognomen id ei fuisse admonet in ipso principatu datum, ob magnificentiam. H.

o. Nuntium illum saeuum.) Valer. Max. cap. 4. L. VII. Liuius Lib I. Infra Lib. XX. cap. 8. vltim. Dalec.

p. In significatione ea) Festus: Hortus apud antiquos omnis villa dicebatur, quod ibi qui arma capere possent, oriuntur. H.

q. In horti vero haeredium, etc.) Scribend. In horti vero haeredium: quam rem comitazata est et religio quaedam, hortoque et foro tantum contra inuidentium effascinationes dicari

ti vero, ¹ heredium, ² Quam rem comitata est et religio quaedam: ³ hortoque r. et foco tantum

1. praedium. V. Varro c. 10. l. I. 2. Quamobrem. Ch. 3. Sic et Ch. hortosque et focos — dicari videmus. In rem. Gr. et Al.

eari videmus in remediis satyrica signa, quamquam hortos tutelae Veneris assignante Plautus. quamquam inquit alia ratio videtur esse quare hortis dicentur satyrica signa in remedio aduersus fascinum: nam Plautus hortos Veneris tutelae assignauit: cui Veneri scil. satyrica signa optime conueniunt Satyrica signa non sunt Satyrorum personae pictae fictaeue, vt perperam quidam exponunt, sed virilia insignia subrecta, vt ea semper habent satyri. Salmas. 310. a.

Heredium) In Tabula VIII. Legis quartae haec tantum hodie verba supersunt: HORTVS... HEREDIVM... TVGVRIVM... Varro de R. R. l. 10. Antiquus noster ante bellum Punicum pendebat bina iugera, quod a Romulo primum diuisa dicebantur viritim: quae quod heredem sequebantur, heredium appellarunt. Festus: Heredium, praedium paruulum. Vide plura apud Vossium in Etymol. verbi Heres. H.

r. Hortoque et foco) Vide N. et Em. N. IX. (hic adi.

Hortoque) Sic totidem plane apicibus ac litteris, teste Dalecampio, Chiffletianus codex, sic et alii probatissimi, quos habemus. Prius legebatur: Hortosque et fores tantum contra inuidentium effascinationes dicari videmus, In remedio satyrica signa. Salmasius Exerc. in Solin. p. 310. Hortoque et foro maullt: cetero a nobis facit. Hortos certe dicari ac fores, nulla veterum monumenta indicant: dicari signa, tralaticium est: vt vel ex hac inscriptione palam est, quam Gruterus affert p. 66. LIBERO AVG. SIGNVM. SILENI. ET. SATYRI. Vt vero horto et foco, cum MSS. exemplaribus, quam horto et foro, ex Salmasii coniectura, quam nullis ille argumentis constabit, libentius amplectamur, haec faciunt. Primum conditiuorum exemplarium auctoritas, a quibus discedere religio est. Deinde quod fabri quoque ante caminos ipsi suis suspendere soliti erant signa eiusmodi, resque turpicas, arcendae inuidiae causa:

tum s. contra t. inuidentium effascinationes dicari videmus in remedio satyrica v. signa, quamquam
 Y 3 hortos

causa: Graeci *προβασκανία*, *mutonia* Latini dixere, in veteri Glossario. Testis Iul. Pollux VII. 24. p. 351. *πρό δὴ τῶν καμίνων τοῖς χαλκεύουσιν ἔθος ἦν γελοῖα τινα καταρτᾶν, ἢ ἐπιπλάττειν, ἐπὶ Φθόγου ἀποτροπῇ. ἐκαλεῖτο δὲ βασκανία*, etc. Ut ab interiorum aedium focus ad fabrorum officinas haec consuetudo transfisse videri possit. Denique quod fluxisse hic mos a nobis credatur, ab illo foci exemplo, quod a Plinio recitatur XXXVI. extremo his verbis: *Non praeteribo et unum foci exemplum, Romanis literis clarum. Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius comparuisse genitale e cinere masculini sexus: eamque, quae infederat ibi, Tanquilis reginae ancillam Ocrisiam captiuam, consurrexisse gravidam. Ita Seruium Tullium natum, qui regno successit. Inde et in regia cubanti puero caput arsisse visum creditumque Laris familiaris filium. Ob id compitalia et ludos Laribus primum instituisse. Hoc et alii scriptores referunt, quos ibi appellaturi sumus. Quid porro similis veri, quam ob id*

quoque foco deinceps dicata signa Satyrica fuisse, quae ipsa esse *τα αἰδοῖα* in Notis prioribus animaduertimus? H.

s. *Et fores tantum, etc.*) Vide Turn. cap. 28. Lib. IX. Aduers. Dal.

t. *Contra inuidentium*) Inuidiae magnam vim ad nocendum antiqui putabant, quum eam sola voluntate, et ipso afflatu, ac contagione, maleficam et venenatam esse, et hominibus, quibus male vellet, obeffe grauiter censerent. Superstitiose. H.

v. *Satyrica signa*) Quidam legunt *Saturnia*, praesertim Scaliger V. Lib. Varr. de Ling. Lat. id quod nonnulli exposuerunt, Priapi, quoniam is Deus Saturni modo pingeretur cum falce. Turnebus suis adnot. in Varro- nem legit *Satyrica* eaque similia fuisse putat Phallis, et Ithypallis, quos in pompa Bacchi ferebant: vniuersaque haec omnia *oscilla* Virgilio vocata fuisse hoc versu, *Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu.* Sic inauspicatas aues foribus affixas fascinum depellere verustas credidit, et alia quaedam turpia,

hortos tutelae x. Veneris assignante y. Plauto. Iam quidem hortorum nomine in ipsa vrbe delicias, agros, villasque possident. Primus hoc instituit Athenis Epicurus otii z. magister. Usque ad eum moris

I. *quidam.* Dal.

turpia, vt asinae cranium. Vide quae adnotata sunt in cap. 9. Lib. XXV. et Liliū Gyraldum in Priapo. Dalec.

Satyrica signa) Perinde est, siue Satyrorum intelligat ipsa signa, hoc est, simulacra, Priapiue, qualis in eo lapide pingitur, qui a Grutero memoratur, p. 95. cum hac epigraphe, quae et effigiem dei et munera luculenter expedit: ΙΟΥΦΑΛΛΩΝ. ΚΟΡΤΝΗΦΟΡΩ. ΚΗΠΟΦΥΛΑΚΙ. ΚΛΕΙΤΤΟΜΑ-CTH. etc. Siue τὰ αἰδοῖα tantum virilia, figuramque illam, vt Martialis Epig. III. ait ep. 68. *Custodem merito statuit quam villicus horto, Opposita spectat quam virgo manu.* H.

x. *Tutelae Veneris*) Rustica Vinalia mense Augusto Veneri dicata sunt, illi eadem die consecrata fuit aedes: iumenta, olitores, omnes horti in eius tutela sunt. Itaque iumenta coronata ab opere cessabant Consualibus, quae sequenti ac proximo die celebrabantur. Scalig. in Festum p. 161. Vide et

eundem in voce Vinalia. Dalec.

y. *Assignante Plauto*) Quo loco Plautus id prodat, nobis haec tenus incompertum. At Varro, tum L. V. de L. L. p. 48. *Horti*, inquit, *Veneris tutelae assignantur*, hoc est, munditiei, elegantiae, venustatis, tum L. I. de R. R. c. I. Sic etiam Festus, verbo: *Rustica vinalia. Veneri templa sunt dicata, quia in ipsius Deae tutela sunt horti.* Et in hortis Sallustianis Romae fuisse templum Veneris accepimus, cui haec apposita epigraphe fuerit, quam Gruterus affert, p. 39. AEDITVI. VENERIS. HORTORVM. SALLUSTIANORVM. H.

z. *Otii magister*) In MSS. *hortorum magister.* Emit quidem certe hortum minis octoginta, in eoque philosophiae ludum aperuit, Laertio teste in eius vita, L. X. p. 271. Meminit Pausanias in Atticis regiunculae Athenarum, quam *Hortos ἡπρους* fuisse appellatam scribit: eam

moris non fuerat in *a.* oppidis ¹ habitari rura. Romae quidem per se hortus ager pauperis erat.

2. Ex *b.* horto plebei macellum, quanto innocentiore victu! Mergi enim, credo, in profunda satius est, et ostrearum genera naufragio exquiri, aues *c.* ultra ² Phasidem amnem peti: et fabuloso

Y|4

buloso

1. haberi. *Vet.*2. *Phasin am. et eas fab. qui. ter. rut. imo et sic. V.*

eam verisimili coniectura, propter haec Plinii verba, de hortis Epicuri Gassendus accepit, L. de vita Epicuri, c. 6. Si codicum MSS. lectio arriserit, *hortorum Magister* Epicurus sane dicatur, quod in hortis doctrinae magisterium exercuit. H.

a. In oppidis habitari rura) Romani veteres etiam in hortis habitaverunt. Apud Tacitum XVI. Thrases in hortis agebat, quum advesperascente iam die Consul quaeſtor ad eum missus. Apud Sueton. Claudius, abiecta spe dignitatis, ad otium concessit modo in hortis et suburbano, in Campaniae secessu delitescens. Hortorum aedificia voluptaria, et amoenitatis gratia exstructa, in quae sui colligendi causa secedebant, Romani *diaetas* vocarunt, Graeci *zetas*, ut constat ex Lampridio in Heliogabalo, ἀπὸ τῶν ζῆν, nisi fallor. Briffonius c. 13. L. III. *Dal.*

b. Ex horto plebei macellum, etc.) Ex hortis et oleis fercula venustissime apud Plautum in Pseud. coquus memorat: *Non item coenam condio, ut alii coqui, Qui mihi condita prata in patinis proferunt: Boves qui conuiuas faciunt, herbasque aggerunt: Eas herbas herbis aliis porro condiunt, Indunt coriandrum, feniculum, alium, atrum olus: Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum, etc.* Dal.

Ex horto plebei macellum) Non aliud plebi macellum quam hortus fuit: non aliunde fercula. Eodem sensu Tullius in Catone: n. 56. *Iam hortum ipsi agricolae succidiam alteram appellant.* H.

c. Aues ultra Phasidem amnem peti, et fabuloso quidem terrare iutas.) *Phasin* non *Phasidem* in Vet. Cod. emendatiore lectione. Item scribendum puto, et *ne fabuloso*

buloso *d.* quidem terrore tutas, imo sic *e.* pretiosiores, alias in Numidiam, atque *f.* Aethiopiae sepulcra: aut pugnare cum feris, ¹ mandique capientem *g.* quod mandat alius. At hercule quam vilia haec, quam parata voluptati satietatique; nisi eadem quae vbiq̄ue, indignatio occurreret! Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma, alia sapore, alia magnitudine, alia *h.* monstro, pauperibus interdicta: inueterari vina, saccisque *i.* ² castrari: nec cuiquam adeo

1. mandere cupientem quod mandit. M.

2. castiga-

vi. Alii.

buloso quidem terrore tutas.
Pint.

Ultra Phasidem) Phasianas intelligit, e Colchis olim peti solitas, vt dictum est X. 67. H.

d. Et fabuloso) Quamquam deterriti ab earum auium aucupio homines poterant iure videri, vel solo terrore, quem de iisdem auiibus, totoque caeli tractu quem incolerent, fabulae iniecerunt. H.

e. Pretiosiores) Iuuenalis 4. Interea gustus elementa per omnia quaerunt, Numquam animo pretiis obstantibus interius si Attendas, magis illa iuuant, qua plaris emuntur. Seneca sub finem Lib. IV. Nobis dolet quod spiritum, quod Solem emere non possumus: adeo nihil potest luxuriae placere. Dalec.

f. Atque Aethiopiae) Menonidas aues signat, de quibus X. 37. Quum in Numidiam dicit, Meleagridas, de quibus eodem libro, f. 38. H.

g. Mandique capientem) Dum apros venatur. H.

h. Alia monstro) Quorum natura e ceterorum pomorum conditione dispar, vt sunt spadonia, item melosofia, ceteraque, de quibus L. XV. 15. vel intempestiue orta Plinius XVII. 1. Ob hoc insita, et arborum quoque adulteria excogitata sunt, vt nec poma pauperibus nascerentur. H.

i. Saccisque castrari) Vina olim tum saeco per colaturam, tum niue frangebantur, vt mitiora lenioraque, defecata et liquida forent, atque ideo plus biberetur,

adeo longam esse vitam, vt *k.* non ante se genita potet: e *l.* frugibus quoque ¹ quoddam alimentum sibi excogitasse luxuriam, ac medullam tantum earum: ² superque *m.* pistrinarum operibus et caelaturis *n.* viuere, alio pane procerum, alio vulgi, tot generibus vsque ad ³ infimam plebem descendente annona. Etiamne in herbis descricimen inuentum est, ⁴ opesque *o.* differentiam fecere in cibo, etiam vno asse venali? In his quoque aliqua

Y 5

sibi

- I. quondam alitum. Cb. 2. insuperque pistrin. opera, et caelaturas: viuere alios pane proc. alios vulgi. Vet. 3. infimam. Cb. 4. opusque diff. facere. M.

σικκίσειν et σικκχελίσειν Graeci vocant. Martial. — vt liquidum potet Alauda merum, Turbida sollicito transfundere Caecuba sacco. Idem. Setinos, moneo, nostra niue frange trientes: Pauperiore mero tingere linapotes. Cucilius apud Ciceronem II. de Finibus, Cui nil demsit nix, et sacculus abstulerit nil. Dempsit pro demplerit ἀεχαισμός Dal.

Saccisq; castrari) Sacco frangi vini vires, vt dictum est L. XIV. 28.

k. Vt non) Vt non et verustiora multo vina potet. H.

l. E frugibus quoque) Alicam intelligit, de qua prolixè Plinius lib. sup s. 29. Sed inter prima dicatur et alicae ratio, praestantissimae saluberrimaeque: quae palma

frugum indubitata Italiam contingit. Et: Alica fit e zea . . . Nudata conciditur medulla, etc. H.

m. Superque pistrinarum) Pistrinarum opera ac caelaturas interpretor, varias rerum imagines, quas panificiis suis, crustulisque, quod etiam hodie fit, pistorum effingunt. Caue enim intelligas, quod visum est nonnullis, pistrinulas aedificari etiam ac caelari solitas, quibus procerum panis moleretur, seorsum a pane vulgi. H.

n. Et caelaturis viuere) Sculpturis nam in lautis illis panificiis, vt a multis etiam hodie fit, pistorum varias omnium rerum imagines caelabant. D.

o. Opesque — in cibo) In her-

sibi nasci ¹ tribus *p.* negant, caule in tantum ² faginato, vt pauperis mensa non capiat. Siluestres fecerat natura corrudas, vt quisque demeteret passim: Ecce *q.* altilis spectantur asparagi: Et *r.* Rauenna ternos libris rependit. Heu prodigia ventris! Mirum *s.* esset non licere pecori carduis vesci: non licet ³ plebi. Aquae quoque separantur, et ipsa naturae elementa ⁴ vt pecuniae discreta sunt. Hi *t.* niues, illi glaciem potant, poenasque *v.* montium in voluptatem gulae vertunt. Seruatur *x.* ⁵ algor aestibus

1. *pauperioribus. Turn.* 2. *signato. M. et Cb.* 3. *plebei Gr.* 4. *in pecunia. M. in pecuniae decretum sunt. Cb.* 5. *Ligur. M.*

herbis, quae vix affe veniunt. H.

p. Tribus negant) Tribuum nomine plebem infimam monet intelligi oportere, cuius mensa faginatos caules, altilisque asparagos minime capiat. H.

q. Ecce altilis) Ponderosi, quasi ex fagina pingues. H.

r. Et Rauenna ternos libris) Rauennates asparagi, inquit, ita sunt faginati, vt terni libram pendant. H.

s. Mirum esset non licere pecori carduis vesci, non licet plebei.) Geminantur in antiquo exemplari verba illa *carduis vesci*, ad maiorem diuitibus constandam inuidiam: *Mirum esset non licere pecori carduis vesci, carduis vesci non licet plebei.* Pint.

t. Hi niues) Huius moris indicia signat Martialis passim, vt L. IX. ep. 23. *Nec labris nisi magna meis crystallata terantur, Et faciant nigras nostra Falerna niues.* Et L. XII. ep. 17. *Nec nisi post niueam Caecuba poter aquam.* Sed et niuem meram bibebant, A Gellius XIX. 5. *Is nos aquam multam ex diluta niue bibentes coercebat, seueriusque increpabat.* Vel ibi forsan *ex niue*, quum niue admixta sonat, quae loquendi forma Plinio quoque ipsi familiaris est. H.

v. Poenasque montium) Glaciei moles, ac niuium globos, quibus montium iuga premuntur. H.

x. Seruatur algor) Nix in fossis eam ob rem cauatis asserua-

bus, excogitaturque vt alienis mensibus nix algeat. Decoquunt *y.* alii aquas: mox et illas hiemant. Nihil ¹ vtique homini sic, quomodo rerum naturae placet. Etiamne *z.* herba aliqua diuitiis tantum ² nascitur? Nemo *a.* Sacros Auentinosque montes, et iratae plebis secessus circumspexerit: ³ mox enim *b.* certe aequabit, quos pecunia separauerit. Itaque

1. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb. itaque Gr. et Al.*

2. nascitur. *M. diuitia tantum: nascitur. Cb.*

3. mors enim certe *Gr. et Al.*

seruatur in aestatem vsque. Athenaeum vide L. III. p. 124. H.

y. Decoquunt) Vide quae dicenda sunt L. XXXI. f. 23. H.

z. Etiamne herba aliqua diuitiis tantum nascitur) Existimo haec verba non esse huius loci, sed continuanda cum paulo ante praecedentibus, *Etiam ne in herbis*, vt scribendum putem, *Etiam ne in herbis discrimen inuentum est? Etiam ne herba aliqua diuitiis tantum nascitur?* Pint.

Diuitiis) Diuitibus. H.

a. Nemo sacros) De secessione plebis in sacrum montem, obiniurias potentium ac diuitum contemptus, vide Liuium II. p. 32. in Auentinum L. III. p. 59. H.

b. Mores enim certe aequabit, quos pecunia superauit) Vera quidem sententia, vul-

garis tamen ac indigna Pliniano ingenti acumine. Codex antiquus *Mox* habet, non *Mors*. vt scribendum putem, *Mos*, sicuti quaedam etiam praefereunt exemplaria impressa. et *separauerit* legitur in eodem codice, non, vt alii, *superauerit*. Pint.

Mox enim certe) Nemo, inquit, in tanto diuitum fastidio, qui ipsis quoque herbis pauperibus interdicit, plebis iram secessumque, vt quondam, desideret: mox enim certe intelliget abunde iratam: et quum utroque componet, diuites, pauperesque, aequabit eos inter se, quos pecunia separauit. Nam quum macelli vectigali aliud maius Romae nullum esset, tanta insequuta est plebis indignatio, tantus clamor, tanta apud omnes Principes conquestio, vt portorium

Itaque hercule nullum macelli vectigal maius fuit Romae, clamore plebis incusantis apud omnes principes

torium mercis huius remitti oportuerit: compertumque aequas esse fere pauperum ac locupletum opes: pauperumque diuitias non in nummo quidem, sed in solo: nec in area reditum, sed sub dio esse. In libris haecenus editis, *mors enim certe*, satis pie quidem, at non sincere: quum in MSS. R. Th. Colb. aliisque, Pintianus vidit, *mox* planissime legatur. Aliis *mos* legi placet, nimium subtiliter, nec satis congruenter orationi reliquae. Vectigalia sibi remitti saepe flagitauere ciuitates: remissa sibi sunt saepe gratulatae. Testes nummi veteres plurimi, cuius generis sunt isti insignes duo, Carausii Augusti IMP. CARAVSIVS. P. F. AVG. Caput radiatum, in alio laureatum .X. EXPECTATE VENI. Augustus et ciuitatis Genius dextras iungunt. Argenteus olim apud D. Foucault. Hic si legi oportet, *Expectate veni*, fingi oportet rebellem prouinciam aliquam auxilio Carausium euocasse, non per literas, vt fit, vel per legatos, sed per numisma. At in

pictura iam in prouinciam et in ipsam Urbem aduenisse perhibetur: cur ergo etiam tum diceretur, *Expectate veni*; quum verius tum diceretur, *Expectatus venisti*, vt titulus picturae responderet? Latet igitur sub his literis aliqua sententia, nempe ista, qua ciuitas Augustum alloquitur, cuius dextram tenet: EXPECTATE Aduentu Tuo Edua Vectigalium Exemplo Narbonis Immunitatem. Gallice: *La ville d'Auzun s'attend, qu'à votre auenement elle sera exemte d'imposts sur le pié de Narbonne*. In alio, qui in Anglia adseruatur, scriptum est: EXPECTATE VENIES: hac sententia EXPECTAT Aduentu Tuo Edua Vectigalium Exemplo Narbonis Immunitatem Et Securitatem oratione etiam aliquanto pleniore: quum si legendum sit, *Expectate venies*, congrua omnino non sit oratio. Claudii Gothici nummus est singularis in Cimelio domus Professae Societatis Iesu Parisiis, hac epigraphe, conspicua maxime in ipsa nummi priorre pagina, quae vultum Impera-

cipes *c.*, donec remissum est portorium mercis huius *d.*; compertumque non aliter quaestuosius censum haberi aut tutius, ac minore Fortunae iure, quum credatur *e.* pensio ea pauperum *f.* Is in solo sponsor est, et sub dio reditus, superficiesque caelo quocumque gaudens.

3. Hortorum *g.* Cato praedicat caules. Hinc primum agricolae ¹ aestimabantur prisci, et sic statim faciebant iudicium, nequam *h.* esse in domo matrem familias (etenim haec cura feminae ² *i.* dicebatur

1. *aestimabant. M. et Cb.*

2. *dicabatur. Alii.*

peratoris exhibet: IMPOCET AVCI. Sententia est IMPerator Optimus Claudius, Eduorum Tutor, Augustodunensibus Vectigalium Concessit Immunitatem. In parte nummi auersa litterae sunt vsu detritae. De titulo Imperatoris Optimi vide L. VII. 28. et quae alibi diximus. H.

c. Principes) Imperatores. H.

d. Compertumque non aliter) Subintellige, non aliter quam si res herbaria immunitatis ab omni vectigali foret H.

e. Pensio ea pauperum) Quoniam ex eo reditu pauperes extunderent, unde capitis tributum penderent. Vide quae diximus L. XVI. 12. H.

f. Is in solo sponsor est) Nam praedia quasi praedes sunt et sponsores dominorum. Vide Turn. cap. 12. L. IV. Aduerfar. Dalec.

Is in solo sponsor) Hortus, inquit, pro sponso est, soli bonitate. Satis laeta res familiaris est hominis illius, cui hortus est solo feraci: nec alio is sponso eget. H.

g. Cato) Cap. 156. et 157. Dal.

Cato) Nunc L. de R. R. c. 156. 157. vbi de brassica. H.

b. Nequam esse) Hoc est, parum frugi, nec ad rem augendam satis acrem, ut recte Budaeus, L. III. f. 68. H.

i. Dicebatur) Sic etiam MSS. non dicabatur H.

batur:) vbi ¹ indiligens esset hortus *k.*: quippe e carnario, aut macello viuendum ² esse. ³ Sed nec caules, vt nunc, maxime probabant, damnantes pulmentaria, quae egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere *l.*: nam gari desideria etiam in exprobratione erant. Horti maxime placebant, quia non egerent igni, parcerentque ligno, expedita res et parata semper *m.*: vnde et acetaria appellantur, facilia concoqui, nec oneratura sensum cibo *n.*, et quae minime accenderent desiderium panis

¹ indulgens. *Cb.* ² esse: et nec caules. *M* ³ Sic
ex MSS. em. *Hard.* esse. *Nec caul. Gr. et Al.*

k. Quippe e carnario, aut macello) Carnarium dicebatur is locus, vbi carnes: macellum vero tunc, vbi olera distrahebantur. Varro L. IV. de L. L. p. 35. Forum olitorium: hoc erat antiquum macellum, vbi oleorum copia. Ea loca etiamnum Lacedaemonii vocant μακελλώτας: sed Iones ostia hororum et castelli, μακελλώτους. Secundum Tiberim ad Iunium, Forum piscarium... Haec omnia postquam contracta in vnum locum quae ad victum pertinebant, et aedificatus locus, appellatum macellum, vt quidam scribunt quod ibi fuerit hortus, etc. H.

l. Nam gari) De garo dicemus L. XXXI. 43. H.

m. Vnde et acetaria appellantur) Acedaria, quod exiguum vel nullam curam

poscerent. Sic mel quod sponte fluxit, nec curatoris diligentia expressum est, *acedon* dicitur supra cap. 15. L. XI. *Dalec.* Vnde et *acedaria* appellantur.) Lege: Vnde et acetaria appellantur, facilia concoqui, etc. Inepte quidam *acedaria* legunt et intelligunt, quae sine cura pronenirent. *acetaria* dicta *λάχανα* quae cruda in aceto edebantur, Graeci *τρωξιμα* appellarunt, *Salmos.* p. 375. a.

Vnde et acetaria) Olera sunt, quae cruda sumuntur ex aceto. H.

n. Et quae minime accenderent desiderium panis) Scribendum reor *Veneris*, non panis. Causam erroris puto fuisse dictionem *Veneris* compendiose scriptam, pro qua ineptus

panis *o*. Pars eorum ad condimenta pertinens fatetur *p*. domi versuram fieri solitam: atque non Indicum piper quaesitum, quaeque trans maria petimus. Iam in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura praebabant, antequam praefigi *q*. prospectus¹ omnes coegit multitudinis

i. omneis. Dal.

ineptus castigatores suffecit panis. Pintian.

o. Pars eorum) Hortorum scilicet. Ut piper Indicum et condimenta trans mare nascentia sibi gulae proceres compararent, cogebanturque plerumque versuram foris facere, hoc est, pecuniam aliunde mutuari. At homines frugi et sobrios, qui condimentis in horto suo nascentibus. erant contenti, domi versuram facere dixit eleganter Plinius, quasi qui domi sumerent, non ex aliena arca, quo cibos suos condirent. Haec Salmastii interpretatio est, in Confut. Cercoetii, p. 119. Multo simplicior veriorque Petavii, in Mastigoph. 2. p. 10. Eleganter ille, inquit, versuram domi facere, hoc est, ab horto fenerari scribit eum, qui ut gulae, tamquam *δαυεῖς* satisfaciatur, non ab alio quam ab horto suo mutuum accipit. Ita versura proprie est creditoris mutatio. H.

p. Domi versuram fieri solitam) Ut in versura mutatur creditor, pecunia vero semper debetur, sic cum oleis utimur aromatum loco, quod delectat diuersum est, voluptas eadem. Obligat se qui aromata magno comparat: versuram facit qui eorum loco in cibis adhihet olera vilia. Dalec.

q. Praefigi) Praecludi pergulas vel fenestras, quibus prospectus pateret in vicum. Praefigere interdum praeccludere est. Caius in Dig. VIII. tit. de seruitut. urbanorum praediorum lege 6. Haec autem iura. Veluti si aedes tuae, inquit, aedibus meis seruiant, ne alius tollantur, ne laminibus meorum aedium officiantur: et ego per statutum tempus fenestras meas praefixas habuero, vel obstruxero, ita demum ius meum amitto, etc. Virgil. Georg. III. v. 398. Multi iam excretos prohibent a matribus boedos, Primaque ferratis, praec-

dinis ¹ innumerae saeva r. latrocinatio. Quamobrem fit aliquis et his honos, neue auctoritatem rebus ² vilitas adimat, quum praesertim etiam cognomina procerum inde nata videamus. Lactucinosque in s. Valeria ³ familia non puduisse appellari: et contingat aliqua gratia ⁴ operae curaeque nostrae, Virgilio t. quoque confesso, quam fit difficile verborum honorem tam paruis perhibere.

XX. Hortos v. villae iungendos, non est dubium, riuosque maxime habendos, si contingat,

1. Sic ex MSS. em Hard. conf. Ch. prospectus omnis ...
 innumeratae Gr. et Al. 2. Sic et vilitas M. vilitas eximat. Ch. vilitas Gr. 3. prouincia. Alii. Lego, profapia. Dal. 4. operi. M.

praefigunt ora capistris. Prospectus vero pergulae est, seu fenestra, seu quilibet situs altus, vnde prospicere in vicum licet. Infra L. XXI. l. 7. Populus, qua praeferebatur funus, flores ex prospectu omni sparsit. H.

r. Saeva latrocinatio) Nam detrectarii malis artibus in aliena coenalia se dirigentes furandi animo, fenestras vicinis et haniis aperiebant, ideo apertularii vocati Graecis θυρεπανοῖται, ἐπεισπῆδηται, κατάρκτοι. Iis similes sunt forium parietumque effractores, τοιχεπανοῖται. Cuiacius cap. 27. X. obseru. nocturni fures quasi omnes Plauto in Trinummo, Dormitatores, ἡμεροκοῖται, non interdarii,

ἡμεροκλέπται: de quibus in 12. tabulis: Si nox furtum faxit, si in aliquis occidit, iure caesus esto. Idem Cuiacius cap. 27. XI. Dal.

s. In Valeria familia) In vna gente plures fuerunt familiae: agnominibus distinctae: Volusiorum, qui et Publicolae postea appellati: Maximorum, in quibus Lactucae, seu Lactucini. Apud Diodor. XII. p. 74. Consul legitur M. Valerius Lactuca: Μάρκον Ουαλέριον Λακτοῦκιαν vocat. Eidem et Maximi cognomen fuit: gessit Consulatum A. V. CCXCVIII. H.

t. Virgilio auoque) Georg. IV. 6. In tenui labor. H.

v. Hortos villae, etc. si contingat praesluo amne, si minus

gat. ¹ praefluo amne: si minus, e puteo ^x, rota ²,
organifue ³ pneumaticis ^y, vel ⁴ tollenonum hau-
ftu rigandos. Solum profcindendum a ⁵ Fauonio:
in autumnum ^z. praeparandum est post xiv. dies,
ite-

1. Sic et Alii. perfluo, Vet. profluo Gr. 2. Sic et
Turn. pertica Gr. et Alii. 3. pneumaticis. V. Turn.
c. 20. L. XI. neumaticis Gr. 4. tollonum V.
5. Fauonio in aut. properantibus, et post. M.

nus e puteo rota organifue
pneumaticis, vel tollenonum
hauftu rigatos) Sic legend.
Monet enim hortos aut ri-
guos habendos esse riuis du-
ctis ex praefluo amne, aut
si id non contingat, rigatos
e puteo rota organifue pneu-
maticis, vel tollenonum
hauftu. Salmaf. pag. 589.
a. Hortos villae iungendos,
etc.) Cassianus cap. 2. et 3.
libro XII. Geopon. Dal.

x. E puteo rota) Sic recte
Turnebus, ex MSS. vesti-
giis, Aduu. XI. 20. quum
prius *pertica* infulse legeret-
tur. Rota ea machina est ad
hauriendam aquam, quae
a Vitruuio describitur cum
tympano, X. 9. H.

y. Organifue neumaticis,
etc.) Τα πνευματικά, τα
άντλητήρια, hauftra, qua-
les noftrae fistulae aquariae,
aquis exhauriendis aptae
et inuentae, vulgo *Pompes*.
Tollenones, siue tollones
τα κηλώνεια. Aristophan.

apud Polluc. ὡσε κηλώνειον
ἀνακύπτων, καὶ κατακύ-
πτων. Plautus in Paenulo:
*Sunt Graeca telonea: sustolli
solent.* Sunt et huius ge-
neris antlia et ciconiae.
Dalec.

Pneumaticis) Inter ma-
chinarum genera, πνευμα-
τικόν fuit, seu spiritale,
quod vi flatus ac spiritus
aquam hauriret et attrahe-
ret: cuiusmodi fistulae no-
ftrae sunt, vulgo *Pompes*.
Aliud κηλώνειον appellatum,
iuxta puteos positum, ad
hauriendam facilius aquam,
alteram partem praegrauan-
te pondere: tollenonem
pariter vocant Festus et
Vegetius: Galli; *une Bascule*.
Vide Vegetium IV. 21.
H.

z. In autumnum praepa-
randum est) Legendum reor
praepalandum est. nam statim
sequitur, octo iugerum ope-
ris palari iustum est. Pint.

iterandumque ante brumam. Octo *a.* iugerum operis palari *b.* iustum est, fimum tres pedes alte cum terra misceri, areis distingui, easque resupinis puluinorum *c.* toris, ambiri singulas tramitum fulcis, qua detur accessus homini, scatebrisque decursus.

XXI. In hortis nascentium alia *d.* bulbo commendantur, alia *e.* capite, alia *f.* caule, alia folio, alia utroque, alia semine, alia *g.* cortice, alia cute, aut cartilagine, alia *h.* carne, alia *i.* tunicis carnosis.

XXII.

a. Octo) Operas octo iugerum vnum pastinare aequum est. H.

b. Palari) Hoc est, ut Plinius ait L. sup. f. 8. verti pila, seu pastinari. Est enim pala rusticum instrumentum ad fodiendam terram. H.

c. Puluinorum toris) Sic L. XVII. 35. *Puluinatis a deuexitate labris.* Puluinus dicitur areolae terra elata inter duos sulcos in hortis, a similitudine puluinorum, in quibus sedemus: idcirco et torus dicitur. *Couche de jardins, de melons, de concombres,* etc. H.

d. Alia bulbo) Rotundae radices suis membranis tunicatae, bulbi nominantur: siue pluribus capitulis coagmententur, vno folliculo omnes ambiente, siue quadamtenus distinctae separentur: quales sunt croci, lilio-

rum, narcissi, scillae, arundinum. Hae bulbosae radices sic sub terra crescunt, ut ad nouam quotannis sobolem decerpi aliqua portio possit. H.

e. Alia capite) Id quod sursum deorsumue in globum extuberat, aut in orbem glomeratur, caput dici consuevit: ut in papauere: si magnitudine cesserit, capitulum: a quo multa herbarum capitulata visuntur fastigia. Radices nonnullae, ut porri et ceparum, extuberant in capita: vnde et capitatum porrum sibi nomen arrogauit. H.

f. Alia caule) Quem et scapum Latini vocant. H.

g. Alia cortice, alia cute, etc.) Cortice et cartilagine raphanus, quod idem ait alibi Theoph. cap. 20. L. II. cap. 24. L. III. Causs. et cap. 1. et 2. L. VII. hist. carne pepo,

XXII. Aliorum fructus in terra est, ¹ aliorum et extra, aliorum non nisi extra. Quaedam iacent crescuntque, vt cucurbitae et cucumis. Eadem pendent, quamquam grauiora multo etiam iis quae in arboribus gignuntur: ² sed cucumis cartilagine. Cortex huic vni maturitate transit in liguum. Terra conduntur raphani, napique, et rapa: atque alio modo inulae, fiser, pastinacae. Quaedam vocabimus ferulacea, vt anethum, maluas. Namque *k.* tradunt auctores, in Arabia ³ maluas *l.* septimo mense arborefcere, ⁴ baculorumque vsum ⁵ praebere extemplo. Sed et arbor est malua in Mauretania Lixi oppidi aestuario, vbi Hesperidum horti fuisse produntur cc. pass. ab Oceano, iuxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, vt ferunt. Ipsa altitudinis pedum xx. crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habebitur et cannabis.

Z 2

bis.

1. Haec verba, aliorum et extra, in M. desunt, 2. Placet. Ver. 3. eas. Dal. 4. Sic ex MSS. em. Hard. baculorum vsum. Gr. et Alii. 5. praebentes. V.

pepo, tunicis carnosis cepa. Dal.

Alia cortice) Cortice, vt cucurbitae: cortice et cartilagine, raphani: vt dicitur inferius, f. 26. H.

b. Alia carne) Vt poma, pira, pepones H.

i. Alia tunicis) Vt cepae. H.

k. Namque tradunt) Th. hist. l. 5. H.

l. Maluas septimo mense, arborefcere) Scribendum, *Maluas septimo mense arbo-*

rescere, baculorumque vsum praebere. Exemplo sit arbor e malua in aestuario. Mauritania Lixi oppido aestuario; arboris e malua factae in Mauritania exemplum adfert, quae altitudinis erat xx. pedum, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. Salmas. p. 292. a Malua septimo) Theophr. cap. 5. l. i. hist. cultura id fieri auctor est, nulla priuatim facta Arabiae mentione. Dal.

bis. *m.* Necnon et carnosae aliqua appellabimus, ut *n.* spongias in humore pratorum nascentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumque natura diximus *o.*, et alio genere tuberum paulo *p.* ante.

XXIII. (V.) Cartilaginei 2 generis *q.*, extraque terram est cucumis *r.*, mira voluptate Tiberio

1. *alia. Dal.* 2. *Cartilaginum. Cb.*

m. Et cannabis) Et beta quoque, si Theophrasto fides, l. c. H.

n. Ut spongias) Conferuam descriptam cap. 8. L. XXVII. *Dal.*

Vt spongias) Conferuam intelligit, de qua L. XXVII. 45. H.

o. Diximus) L. XVI. II. H.

p. Paulo ante) Sect. II. 12. 13 et 14. huius libri. H.

q. Cartilaginei generis) Nam radices quaedam cartilaginosae sunt, ut raphani, betae. Vide cap. I. et 2. L. XX. *Dal.*

r. Cucumis) Varroni a curuore, quasi curuimer. Probabilius est a Graeca dictione vocabulum id tractum, qui et *σικυδόν* et *κικυδόν* vocarunt. Scalig. in Priapeis, *cucumeres humi fusos*. Plinius cucumeris nomine nostros melopepones, vulgo *Melons*, cucumeres *concom-*

*bro*s, angurias *barbocas*, complectitur, et de iis diuersa tradit, cuique suo generi tribuenda, ut adnotatur. Citrinos adhuc vocant *Sucrades blanches*; nigros, *Sucrades rouges*. *Dal.*

Cucumis) Vt apud Graecos *σικυδός*, sic apud Latinos cucumis late patentis significatus est: nam et quos proprie cucumeres appellamus, *Concombres*: et pepones, *Pompons*: et melones denique complectitur, *Melons*. Quum magnitudine excefferunt, aut in longitudinem processere, qualès multis locis nascuntur, pepones quondam vocari ceperunt, ut inter omnes constat, a maturitate ducto nomine: ita ut veri cucumeres, qui quanto murescunt magis, tanto solidiore cartilagine constent, lignosaque crusta durantur, in pristinae nomenclationis ambage remanserint. Sed qui iam mites

rio Principi s. expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles t. eorum hortos promouentibus in Solem rotis olitoribus: rursusque v. hibernis diebus intra x. specularium munimenta reuocantibus. Quin¹ lacte y. mulso semine eorum biduo

Z 3

duo

t. quin et lacte. Gr.

mites ac teneri maturitate flaccescunt, pristino nomine defuncti, pepones dici voluerunt: quasi mites et maturitate teneri cucumeres. Sed quum formam et effigiem mali referunt, et humi rotundantur, melopepones Graeci vocant, facto ex pepone et malo nomine: quasi inter eos nihil nisi figuræ varietas interfit. Ita fere Ruellius, L. I. p. 87. H.

(s. Tiberio) Colum. XI. 3. p. 402. *Possunt etiam cucumeres, si sit operae pretium, vasis maioribus rotulae subiici, quo minore labore producantur, et rursus intra recta recipiantur. Sed nihilominus specularibus integri debent, ut etiam frigoribus, serenis diebus, tuto producantur ad Solem. Hac ratione fere toto anno Tiberio Caesari cucumis parabatur. Nos autem leuiore opera, etc. Gustus illa insignis voluptas Tiberio expetita, meloni nostro, quam cucumeri, aptius competit.* H.

t. Pensiles - hortos) Sic vasa maiora vocat, Gallis, *des Caisses*, cuiusmodi fere sunt, quibus aurèi mali continentur. H.

v. Rursus hibernis) Eadem fere Theoph. cap. 6. L. V. Causs. memorat, quo loco docet hieme cucumeris semen in canistris serere, ut celerius fructus proueniat. Dal.

x. Intra specularium) De specularibus dicemus L. XXXVI. 45. Horum vicem ac similitudinem referunt vasa vitrea, quibus melones integimus; *des Chloches*. Lepidè conqueritur Martialis VIII. Ep. 14. se peius ab amico exceptum, quam soleat esse hortus pensilis, in quo tenera arborum semina sunt: ut qui non haberet in cella specularia, quibus vim ventorum, et iniurias temporum propulsaret. H.

y. Quin et lacte mulso semine eorum biduo macerato) Scribendum reor: *Quin et lacte aut aqua mulsa semine eorum*

duo macerato, apud α , antiquos Graeciae auctores scriptum est feri oportere, vt dulciores fiant. Crescunt *a*. qua coguntur forma. In *b*. Italia virides, et quam minimi: in prouinciis quam maximi: β et cerini

1. et cirimi. *M*. utrumque. *cerici*. *Cb*. Vide Annot. et *cirini* *Gr*.

eorum, etc. Columella L. II. cap. 3. Sed quia Plinius antiquorum Graeciae auctorum testimonio vitur, praeterire nolui, Theophrastum non esse ex eorum numero, qui Plinium iuuant, cuius verba sunt libro VII. capite I. *Quamobrem nonnulli semen cucumeris lacte aut aqua praemaceratum ferunt; quo celerius exeat.* Pintian. *Quin et lacte mulso semine,* etc.) Theophr. *h. c.* 12. L. III. *causs.* Cassianus c. 20. L. XII. Palladius cap. 9. Martii. *Dal.*

Quin et lacte mulso) Hoc est, lacte in quo mel additum. Colum l. c. p. 401. *Cucumis tener et iucundissimus fit, si ante quam seras, semen eius lacte maceres: nonnulli etiam, quo dulcior existat, aqua mulsa idem faciunt.* Palladius IV. in Martio, t. 9. p. 88. *Nunc melones ferendi varius, ... semina mulso et lacte per triduum maceran-*

da sunt, et tunc iam siccata ponenda: hinc suaves efficiuntur. *Odorati autem sunt,* etc. H.

z. Apud antiquos) Hoc fit et hodie in satu nostrorum peponum. *Dal.* *Apud antiquos Graeciae*) Theophr. *h. c.* VII. I. et de *causs.* III. 12. p. 277. Hodieque id fit in satu nostrorum melonum: quorum genus illud, quod dulcedinem gustui repraesentat, vulgus inde *Sucrinos*, quasi saccharinos appellat: *Melons sucrés.* Haec praemaceratio seminis in cucumerum nostratium satu non adhibetur. H.

a. Crescunt) Pallad. l. c. de cucumere: *Si eius florem sicut in sua vite est, in forma fictili clauseris, ac ligaueris, qualem vultum forma vel hominis vel animalis habuerit, talem cucumis figuram praestabit.* H.

b. In Italia virides, etc.) Legend. *In Italia virides,*

cerini aut nigri. Placent copiosissimi Africae, grandissimi Moesiae: quum¹ magnitudine excessere, pepones vocantur. Viuunt d. hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici² queunt in cibis, non insalubres e. tamen plurimum. Natura f. oleum odere mire: nec minus aquas diligunt. ³ Defecti quoque ad eas modice distantes adrepunt: aut si quid obstet ⁴ versi pandantur, curuanturque: id vel vna nocte depre-

Z 4

hen-

1. longitudine. Dal. 2. queunt: in cibis non insalubres, tamen plurimum natant. oleum. V. 3. defecti. M. deiectioni. Alii. 4. versi pendeant (lego, versi pandantur) curuanturque. id vel u. n. deprehenderetur. M. adrepunt: contra oleum refugiunt: aut si quod obstet, vel si pendeant, curuantur: idque vel vna nocte Gr. et Al.

et quam minimi, in prouinciis quam maximi, et cerini aut nigri placent, copiosissimi in Africa, grandissimi in Asia, ubi quum magnitudine excessere, pepones vocantur. Vide Salmas. 1107. a In Italia virides, etc.) De Peponibus id. Melones minimos, et malo cydonio non ampliores adhuc habet Hispania. Dal.

c. Citrini aut nigri) Lego, cerini. Hac voce auctor quoque vsus est cap. 13. L. LXXXV. Apud Marcellum ex Plauti Aulularia, in voce flammus, Hadrianus Iunius pro carinarii, legit cerinarii. Alibi Plautus cerinum et melinum colores memorat. Dal.

Et cerini) Sic recte Thua-naeus codex: minus recte

prius, citrini legebatur. De ea voce egimus XV. 12. H.

d. Viuunt hausti) De cucumere id Dioscorides Dal.

Viuunt hausti) Vide Athenaeum III. p. 74. ubi eadem de cucumere Diphilus Siphnius medicus fere commemorat, quae Plinius. H.

e. Non insalubres tamen plurimum. Natura oleum odere mire) Naturae in apographo saepe citato, non natura. Scribendum puto maturi, ut iungas cum superioribus. Pinr. Non insalubres, etc.) De Melone. Dalec.

f. Natura oleum odere mire) De cucumere et anguria. Dal.

henditur, si *g.* vas cum aqua subiiciatur a quatuor digitorum interuallo, descendentes *h.* ante posterum diem: at si *i.* oleum eodem modo ¹ sit, in hamos curuatis. Idem *k.* in fistula ² flore demisso, mira longitudine crescunt. Ecce quum maxime noua forma *l.* eorum in Campania ³ prouenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio vsum: mox semine ex illo genus factum: *m.* melopeponas vocant. Non pendent hi, sed humi rotundantur. Mirum *n.* in his, praeter figuram coloremque, et odorem, quod maturitatem adepti, quamquam *o.* non pendent, statim a pediculo recedunt. Colu-

1. Subiectura sit. Dal. 2. fructu. Cassianus c. 19.
3. flore Palladius. cap. 9. Martii. 4. prouenerit.
Dal.

g. Si vas cum aqua) Pallad. l. c. p. 89. de cucumeribus: Longi, inquit, et teneri cucumeres sunt, si aquam in patenti vasculo sub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad quam festinando tales efficiuntur. H.

b. Descendentibus etc.) De cucumere. Dal.

i. At si oleum) Palladius l. c. de cucumere: Oleum sic metuit, ut si iuxta posueris, velut hamus plicetur. H.

k. Idem in fistula) Pallad. l. c. Aliqui florem cucumeris cum viticulae suae capite cannae inserunt, cui prius omnes nodos perforauerint: ibi cucumis nascetur in nimiam longitudinem tensus. H.

l. Noua forma eorum, etc.) De melonibus. Dal.

m. Melopeponas) Alii melones, ut diximus, quasi *μηλωνας*, id est, pomosos: quod fere nomen in omnem Italiam et Galliam abiit. Melones Hostienses laudat Iul. Capitol. in Albino p. 83. A Theophr. *σίκοι*, a Iulio Polluce quandoque *σπερματίας*, quasi feminarii nominantur. Et Hesychius: *Σικὸς σπερματίας, ὃν ἡμεῖς μηλοπέποννα.* H.

n. Mirum in his) In melonibus. H.

o. Quamquam non pendent) De melonibus. Dal.

lumella p. suum tradit commentum q., vt toto anno contingant. Fruticem rubi quam vastissimum in apricum locum transferre, et recidere, duum digitorum relicta stirpe, circa vernum aequinoctium: ita in medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fimoque circumaggeratas resistere frigori radices. Cucumerum r. Graeci tria genera fecere: ¹ Laconicum, Scytalicum s., Boeoticum.

Z 5

Ex

1. *Laconicam. Constantinus. Scytalicam, Boeoticam, Turn. femin. gen.*

p. Columella tradit suum commentum) Scribo, Columella tradit Mendesium commentum. Colmellae verba sunt L. XI. cap. 3. Nos autem leuiore opera istud fieri apud Aegyptiae gentis populum Mendesium legimus, qui praecipit aprico et stercoreoso solo alternis ordinibus ferulas, alternis rubos in hortis consitos habere. Deinde eas confecto aequinoctio paululum infra terram secare, et ligneo stilo luxatis vel rubi vel ferulae medullis sterco immittere, atque ita semina cucumeris inserere, quae scilicet incremento suo coeant rubis et ferulis. Nam non sua sed quasi macerata radice aluntur; sic insitam stirpem frigoribus quoque cucumeris praebere fructum. Pint.

Columella) De R. R. XI. 30 p. 402. et ex Colum.

Palladius IV. in Martio t. 9. p. 89. H.

q. Commentum) Excogitatum a se rationem, vt melopeponas toto anno habere liceat. H.

r. Cucumerum Graeci) Theophr. VII. 4. vbi haec cucumerum tria genera: Λακωνικός, Σκυταλίας, Βοιωτικός. H.

s. Scytalicum) Σκυτάλη, habena flagellumque scuticae. Vocatum inde cucumeris hoc genus, aut quod ex eius sarmentis fierent habinae, loraque scuticarum, vel quod iis sarmenta similia essent, Galli fortassis inde Courgées nominarunt. Est et inde sumptum nomen scytales serpentis, cuius infra mentio fit, cap. 5. L. XXXII. et τῆς σκυταλίας Theophr. cap. 5. IV. Hist. quae

Ex his *t.* tantum Laconicum aqua gaudere. Sunt qui *v.* herba, quae vocatur culix nomine, trita, semen eorum *x.* maceratum feri iubeant, vt sine semine nascantur.

XXIV. Similis *y.* et cucurbitis natura, dumtaxat in nascendo. Aequae hiemem odere. ¹ Amant rigua *z.* ac finum. Seruntur *a.* ambo semine in terra sesquipedali fossura, inter aequinoctium vernum, et solstitium: Parilibus *b.* tamen aptissime. Aliqui malunt ex Calendis Martii cucurbitas, et
Nonis

1. Amat. Gr.

quae scuticae baculum significat. Dal.

t. Ex his tantum Lacon) Ex his Laconicum melius rigatum provenire: reliqua non rigata praestantiora esse. Τούτων δὲ ὁ μὲν Λακωνικὸς ὑδρευόμενος βελτίων. οἱ δὲ ἕτεροι ἀνύδρευτοι. Theophr. l. c. H.

u. Sunt qui herba) Pallad. l. c. de cucumeribus: Sine semine nascuntur, si prius eorum semina oleo sabino perungantur, et herba ea, quae culex dicitur, trita confri-centur. Vbi pro oleo sabino, legimus oleo sesamino, ex auctore Geop. eadem referente, L. XII. 17. p. 341. Culex porro forsan eadem est, quae ψύλλιον et pulicaris dicitur, ἡ herba aux-puces. Hocse cucumeres ex euentu rei εὐνυχίας appel-

lat Plato Comicus apud Athen. II. p. 68. H

x. Maceratum feri iubeant) Aut oleo sesamino perunctum. Cass. cap. 19. L. XI. Geopon. Dal.

y. Similis et cucurbitis natura) Theoph. c. 4. L. VII. hist. et cap. 6. L. V. cauff. Columel. cap. 3. L. XI. Dal.

Similis et cucurbitis) Vulgo, Courges, ou Calbaces. H. *z. Amant etc.)* Pallad. l. c. p. 91. H.

a. Seruntur ambo) Cucumeres, cucurbitaeque. Pallad. l. c. H.

b. Parilibus tamen aptissime) Ad XI. Calend. Maii, seu 21. Aprilis. Dal.

Parilibus) Ita libri omnes, etiam MSS. Sic libro sup. f. 66. *Parilicium* scribi monuimus oportere, non *Palilicium*. Auctor Marius Victorinus

Nonis cucumeres, et per *c.* Quinquatrus serere, simili modo reptantibus flagellis scandentes ¹ parietum aspera in tectum vsque, natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo standi non sunt, velocitas pernix, ² leui umbra cameras ac pergulas *d.* operiens. Inde haec duo prima genera: Camerarium *e.*: et plebeium, quod humi repit. In *f.* priore mire tenui pediculo libratur pondus immobile aurae. Cucurbita *g.* quoque omni modo ³ fastigatur,

1. per artecum. Ch. 2. leni. V. 3. figuratur.
Ver. fastigatur. Gr.

rinus Art. Gram. I. p. 2470. *Parilia dicuntur, non Palilia: non a Pale dea, sed quod eo tempore omnia sata, arborefque, et herbae paruriant, pariantque.* H.

c. Et per Quinquatrus serere) Ad XII. Calend. Iunii, quinto die post Idus Maii, Dal.

Quinquatrus) Colum. XI. 3. p. 402. de cucumere: *satio secunda eius seminis Quinquatribus obseruatur.* De quinquatribus dixi XVIII. 56.

d. Pergulas) Pergulas eas, umbrillas et umbracula prisca vocauerunt: Theocritus in Syracusiis, *σινιάδας*. Columella et auctor Copae: *Trichila quasi τριχίλια, spissa umbracula, et δασύφυλλα.* Colum. *Atqui sub trichila manantem repit ad vndam.* Auctor Copae: *Et trichila*

umbriferis frigida arundinibus. Caesar l. III. Belli Ciuilis, *Trichila mensis instratae.* Inde fottassis vox Gallica, *Treille.* Scalig.

e. Camerarium) Quod in cameras, testudinesue, et pergulas scandit. Pergulae, *des treilles, et des cabinets de jardin.* H.

f. In priore) In camerario genere. H.

g. Cucurbita) Auctor Moreti: *Et grauis in latum demissa cucurbita ventrem.* In Priapeis, Epigr. 51. *Nec seminofas ad cucurbitas quemquam.* In iisdem: *Pallentesque cucurbitae, et suaueolentia mala.* Cucurbitae, caput Apuleio L. I. Asini *παγομιτωδῶς* de re vili et de spectâ, Nos, inquit, *cucurbitae caput non habemus, ut pro*

gatur *h.*, vaginis *i.* maxime vitilibus, coniecta in eas postquam defloruit: ¹ Crescitque qua cogitur forma, plerumque et draconis intorti figura. Libertate vero pensili concessa, iam visa est ² nouem pedum longitudinis. Particulatim *k.*, cucumis *l.* floret, sibi ipse superflorescens: et sicciore locos patitur, candida lanugine obductus, magisque quum crescit. Cucurbitarum numerosior vsus. Et primus *m.* caulis in cibo. Atque *n.* ex eo ³ in totum natura diuersa. Nuper in balnearum vsum venere vrceorum vice, iam pridem vero etiam cadorum ad vina condenda. Cortex viridi tener: deraditur nihilo.

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. crescit qua cog. Gr.

et Al. 2. ternorum pedum. Alii. VIII. pedes Cb.

3. Sic et M. et Cb. Lego, At corticis in totum.

pro te moriamur. Vide pro-
uerbium, Cucurbita salubri-
us. Dalec.

b. Fastigatur) De cucu-
mere Theoph. cap. 3. Lib.
VII. hist. Idem.

i. Vaginis vitilibus) For-
te rectius, *fictilibus.* Nam
forma fictili includi cucu-
meres Palladius iubet, pau-
lo ante laudatus a nobis, vt
crescant qua coguntur for-
ma. Vase testaceo auctor
Geop. XII. 19. p. 342. H.

k. Particulatim) Non tota
simul planta flores emittit,
sed partes aliae deinceps ex
aliis flore induuntur. H.

l. Cucumis floret) Σικυδός,
pepo. Idem ibid. Dalec.

m. Et primus) Et primus
quidem caulis in cibos ad-
mittitur. At ex eo tempore,
postquam increuit et induruit,
omnino diuersae naturae ille
est, nec in cibis ultra recipi-
tur. Vt in brassicis cymae,
qui deliciores sunt ipsorum
caulium, tenerioresque cau-
liculi, vt dicitur f. 41. For-
te haud perperam legas, *Et
primus, caulis in cibo.* Pri-
mus vsus scilicet. H.

n. Atque ex eo) Sic MSS.
omnes: non, vt vulgati li-
bri, *ex eo totum diuersa na-
tura:* quae ne Oedipus qui-
dem explanarit. Familiaris
haec Plinio loquendi formu-
la in totum. H.

nihilominus in cibus. ¹ Cibos o. salubres ac lenes pluribus modis existimant, qui perfici humano ventre non queant, sed non intumescant. Semina p. quae proxima collo ² fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas supra dictis: quae in medio, rotundas: quae in lateribus, crassas brevioresque. Siccantur in umbra, et quum libeat ferere, in aqua macerantur. Cibus, quo longiores tenuioresque, ³ eo gratiores. Et ob id salubriores, quae pendendo crevere: minimumque feminis tales habent, duritia q. eius in cibus gratiam terminante. Eas s. quae semini feruentur, ante hiemem praecidi non est mos. Postea fumo siccantur, condendis t. hortensiorum seminibus ⁴ rusticarum sup-

1. Sic ex MSS. em. Hard. Cibus salubres ac lenes pluribus modis existimantur, V. Cibos, etc. ut in V. existimant. M. cibus saluber ac lenis existimatur Gr. et Al.
 2. fuerunt: Ch. 3. ex Ch. 4. et rusticarum V. rustica suppellectile. Dal.

o. Cibus salubres) Vide Ruellium II. p. 378. H.

p. Semina quae) Pallad. IV. in Martio, t. 9. p. 91. Hoc in cucurbitis insigne est, quod longas faciant et exiles semina quae in earum ceruice nascuntur: quae in ventre fuerant faciunt cucurbitas crassiores: quae in fundo, latas, si inuersis cacuminibus obruantur. Qua ratione ex eodem seminio haec varietas fieri possit, suo carmine Columella demonstrat, L. X. in hortulo. H.

q. Duritia) Duritia feminis

gratiam in cibus cucurbitis auferente. H.

r. Eius in cibus gratiam) Seminis, nam duro semine iam edulis cucurbita non est. Dal.

s. Eas quae semini) Pallad. l. c. Quae seruantur ad semina, usque ad hiemem in sua vite dependeant: deinde sublatae in sole ponantur, aut fumo: aliter semina putrefacta depereunt. H.

t. Condendis hortensiorum seminibus) Lego hortensiorum non hortensiorum, ut mox paulo, et omnibus fere hortensibus. Pint.

Hor-

fuppelleſtili. Inuenta *v.* eſt ratio, qua cibis quoque ſeruarentur: eodemque modo ¹ cucumis, vſque ad alios paene prouentus: et id quidem in *x.* muria fit. Sed *y.* et ſcrobe, opaco in loco arena ſubſtrato, ſenoque ſicco opertos, ac deinde terra, virides ſeruari tradunt. Sunt *z.* et ſilueſtres in vtroque genere, ² et omnibus fere hortenſiis. Sed *a.* et his medica tantum natura eſt. Quam ob rem differentur in ſua volumina.

XXV. Reliqua cartilaginum naturae terra occultantur omnia. In quibus de rapis *b.* abunde dixiſſe poteramus videri, niſi *c.* medici maſculini ſexus facerent in his rotunda: latiora vero ³ et concaua feminini, praeſtantiora ſuauitate, et ad con-

dien-

1. Sic et *Cb.* cucuminis *Gr.* 2. Sic et *Cb.* 3. et *d.* ap. *Gr.*

Hortenſiorum) Ita MSS. omnes. Hortenſia ſunt quae in hortis ſeruntur. H.

v. Inuenta eſt ratio) Deſcribit hanc ſuſe Nicander in *Georg.* III. apud Athen. IX. p. 372. G.

x. In muria fit) Modum edocet auctor *Geop.* l. c. p. 344. H.

y. Sed et ſcrobe) Sic etiam auctor *Geop.* l. c. p. 443. H.

z. Sunt et ſilueſtres) Cucumer ſilueſtris, colocynthis. *Dal.*

a. Sed et his medica) Nul- lus horum in cibis vſus: omnis in medicina. H.

b. De rapis abunde) Varro- ni ſic dicuntur, quod eruan- tur e terra, quaſi Ruapa. At Graecum *ῥάπυς*, vnde potius nomen id ſumptum videtur. Glaucus in obſer- tyco *ῥάφην* appellat. *Scalig.*

De rapis abunde) L. XVIII. 34. H.

c. Niſi medici maſculini ſe- xus facerent in his rotunda) Leg. reor non medici, ſed Graeci. Innuit enim Theo- phraſtum, cuius eſt ea tra- ditio L. VII. cap. 4. Sic paulo poſt: *Genera raphani Graeci tria fecere*, et non multo ante: *Cucumerum ge- nera Graeci tria fecere.* *Pint.*

Niſi

diendum *d.* faciliora: quae *e.* saepius fata transeunt in marem. Iidem ¹ naporum *f.* quinque genera fecerunt.

i. raphanorum. Theophrast.

Nisi medici) Medicis praeiit Theophr. hist. VII. 4. Medicos fuisse Graecos ipse Plinius admonuit loco proxime appellato. H.

d. Ad condiendum faciliora quae saepius fata) *Condendum non condiendum* in codice antiquo. Et illud quae superfluit, ex eodem. Et lego *spissius non saepius* ex Theophr. manifeste VII. 4. *Rapae*, inquit, *alii esse, alii non esse diuersitatem generis putant, sed mare tantum feminaque differre, nascique ambas ex eodem semine: sed sed ut effeminentur raras deponere oportere: nam si dense posita sunt, omnes masculoscere.* Pint.

Et ad condiendum) De condiendis rapis vide Pallad. in Decembri t. 5. H.

e. Quae saepius fata) Ita MSS. quoque, Theophr. l. c. monet si densius spissiusue serantur, in marem transire. Γογγυλίδος δὲ οἱ μὲν Φασίν εἶναι γένη, οἱ δ' οὐ Φασίν ἀλλὰ καὶ τῷ ἀρρενι καὶ τῇ θηλείᾳ διαφέρειν. γίνεσθαι δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος ἀμφω πρὸς δὲ τὸ ἀποθλύνεσθαι, πηγῶν δὲ μανὰς. Ἐάν γὰρ

πυκνάς, πᾶσας ἀπαρρένοῦσθαι. H.

f. Iidem naporum quinque genera fecerunt, Corinthium Cleonaeum, Liothasium, etc.) Lego IIII. genera, non v. et Liothalassium non Liothasium, et verba quae statim sequuntur, et quod per se viride dixerunt, falso adiecta putamus. Est enim locus desumptus ex Theophrasto ad verbum, L. VII. cap. 4. his verbis: *Vt radicis genera, Corinthium, Cleonaeum, Liothalassium, Boeotium. Amplissime Corinthia adulescit; quae vel stirpe constat detecta. Haec enim sursum versus protruditur, non ut ceterae in terram ampliari solita est. Liothalassia quam Thraciam vocant, validissima aduersus frigidiora traditur. Boeotia dulcissima est et figura rotunda, nec ut Cleonaea praelonga. Quibus folia laeuia, dulciores suauioresque sunt; quibus autem scabra, acriores. Genus praeterea redditur quod foliis eruca simile constet.* Haec tenus Theophrastus. Ex cuius verbis posset quis non absurde conicere, verba illa, et quod
per

fecere *g.*: Corinthium, Cleonaeum, Liothasium *h.*, Boeoticum, et *i.* quod per se viride dixerunt. Ex iis in *k.* amplitudinem adolescit Corinthium, nuda fere radice. Solum enim hoc genus superne tendit, non vt cetera in terram. Liothasium *l.*

i. semper. *Alii.*

per se viride dixerunt, non esse detrahenda, sed corrigenda potius, vt ad exemplar Theophrasti legatur, et quod persimile erucae dixerunt. Vt subintelligamus verbum *foliis*, aut potius omissa sit ea vox incuriae librarii. *Pinz.*

Idem naporum) Igitur ii medici, quorum nunc placitae referuntur, napos appellauere, quos raphanos siue radículas verius appellassent: nam Theophr. hist. VII. 4. quinque haec ipsa τῶν ῥαφανίδων genera agnoscit, ita prodente Athenaeo II. p. 56. ex quo Theophrasti locus, qui nunc in mendo cubat, refingi debet: Θεόφραστος δὲ ἐν τοῖς περὶ φυτῶν, inquit, γένη ῥαφανίδων φησὶν εἶναι πέντε. Κορινθίαν, Λειοθασίαν, Κλεωναίαν, Ἀμωρέαν, Βοιωτίαν· καλεῖσθαι δ' ὑπὸ τίνων τὴν Λειοθασίαν Θρακίαν, etc. *Des raiiforis.* H.

g. Quinque genera fecere) Quatuor, Theophr. ex quo haec cap. 3. 4. L. VII. hist.

sumpta sunt: vbi tamen agit περὶ ῥαφανίδων, id est, de radiculis. Oscitanter admodum Plinius haec vertit. *Dalscampius.*

h. Liothasium) Sic Athenaeus mox citatus. Theophr. l. c. Λειοθαλάσσιον, cui fauere Hesychius videtur, in Ἀπλυτοὶ ῥαφανίδες. Has ipsas tamen, quae illotae ἀπλυτοὶ vocitantur, Θασίας Athenaeus, vocat. H.

i. Et quod per se viride dixerunt) Huius generis apud Theophr. nulla fit omnino mentio. Lego *Boeoticum*, quod et per se (ἀπλῶς simpliciter) viride dixerunt. *Dal.*

Et quod per se viride) Id videtur esse, quod Ἀμώρεον Athenaeus appellat. H.

k. Ex iis) Theophr. l. c. de raphanis. Εὐαυξέσατην δὲ Φασί τὴν Κορινθίαν. Ἡ καὶ τὴν ῥίζαν ἔχει γυμνήν· ὠθεῖσθαι γὰρ εἰς τὸ ἄνω, καὶ ἐκ ὡς αἱ ἄλλαι κάτω. H.

l. Liothasium) Theophr. ex

quidam ¹ Thracium appellant, frigorum patientissimum. Ab eo *m.* Boeoticum dulce est, rotunditate etiam breui notabile, neque vt Cleonaeum praelongum. In *n.* totum quidem, quorum *o.* ² tenuia folia, ipsi quoque dulciores: quorum scabra, et angulosa, et horrida, amariore. Est *p.* praeterea genus *q.* filuestre, cuius folia sunt erucae familia. Palma Romae Amiterninis *r.* datur, inde ³ Nursinis: tertia *s.* nostratibus. Cetera de satu eorum in *t.* rapis dicta sunt.

XXVI. *i.* Cortice *v.* et cartilagine constant raphani: multisque eorum cortex crassior etiam, quam

- 1.* Threicum. *Dal.* *2.* Sic ex MSS. em. *Hard.* tenuiora *Gr.* et *Al.* *3.* Marfis *M.*

ex Athenaeo, loco proxime allato. H.

m. Ab eo Boeoticum) Theophr. l. c. iisdem verbis. H.

n. In totum quidem) Th. l. c. "Ὅσων δ' ἂν ἦ λεία τὰ φύλλα etc. H.

o. Quorum tenuiora folia, ipsi quoque dulciores) Non tenuiora in codice vetere, sed *tenuia*: scribo *laeuia* ex Theophrasto L. VII. cap. 4. Quibus, inquit, folia laeuia, dulciores suauioresque sunt: quibus autem scabra, acriores. Pint.

p. Est praeterea) Theophr. Γένος δέ τι παρὰ ταῦτά ἐστιν ὃ ἔχει τὸ φύλλον ἐρζώμω ὁμοίον. De eruca, L. XX. 49. H.

q. Genus filuestre) Genus quidem hoc Theophrast. memorat: sed agreste vel esse, vel appellari minime scribit. *Dal.*

r. Amiterninis) Vide quae diximus libro superiore, s. 35. Rapi vero hi proprie sunt, non raphani, vt priores. H.

s. Terris nostratibus) Romani agri. H.

t. In rapis dicta sunt) L. sup. s. 34. H.

v. Cortice . . . raphani) Quas Graeci ῥαφανίδας vocant: Galli, des Raiforts. Radices quae sunt edendo, multa carne sunt indutae, velut raphant, napi, rapa: imo nonnullae quamdam carti-

quam quibusdam arborum. Amaritudo α . plurima illis est, et pro crassitudine corticis. Cetera quoque aliquando lignosa. Et γ . vis mira colligendi spiritum, laxandique ructum: Ob id cibus illiberalis, utique si proxime olus mandatur: β si vero cum oliuis drupis, rarior ructus fit, minusque foetidus. Aegypto ζ . mire celebratur propter olei fertilitatem, quod e semine eius faciunt. Hoc maxime cupiunt ferere, si liceat: quoniam et quaestus plus quam β a frumento, et minus tributi est, nullumque copiosius oleum.

2. Genera *a. raphani* Graeci fecere tria, foliorum differentia, *crispi*, atque *laevis*, et tertium *filuestre*,

1. Sic et *Vet. illic. Cb. illi Gr.* 2. si vero ipse cum *Cb.* 3. e. *Cb.*

cartilaginis speciem prae se ferre conspiciuntur: qua propter et cartilagineae nominantur, ut *raphani*. H.

α . *Amaritudo*) Δριμύτης, acrimonia dicitur a Theophr. I. c. Sed amaritudinem appellare eum saporem acutum, qualis in raphano sentitur, familiare Plinio est. H.

γ . *Et vis mira*) Inflationem habere hunc cibum ait, ac vim ciendi ructus. Quod et Dioscorides edocet, II. 137. ἔαΦανίς καὶ αὐτὴ πνευμάτων γεννητικὴ . . . ἐρευντικὴ δὲ etc. H.

ζ . *Aegypto*) Plinius ipse XV. 7. *Plurimum autem in Aegypto fit oleum e raphani semine.* H.

a. Genera raphani) Brassicae. Theophr. cap. 4. L. VII. histor. Negligenter hoc Plinius. Vide infra capite 8. huius L. et cap. 9. L. XX. *Dal.*

Genera raphani) Genera eius quod Graeci ἔαΦανόν appellarunt, fecere illi tria. Verum ne quempiam nomenclatio remoretur, attendendum est apud Atticos appellatione raphani brassicam venire: sic Aristophanem, sic etiam Theophrastum, et alios plerisque pro brassica constat usurpasse. Atque ut in Theophrasto potissimum morer, cuius orationem similem esse Plinianae perspicuum est, sic ille habet Hist. VII. 4. Τῆς δὲ

uestre. Atque *b.* huic laeuia quidem, sed breuiora ac rotunda, copiosaque: *1* atque *c.* fruticosa: sapor autem asper, et medicamenti instar ad *d.* eliciendas aluos: Et *e.* in prioribus tamen differentia a *2* semine est: quoniam aliqua peius, aliqua *3* admodum exiguum ferunt. Haec *f.* vitia non cadunt, nisi in crispa folia.

A a 2

No.

1. ac. Cb. *2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. differentia seminis Gr. et Al.* *3. nullum. Theoph.*

δὲ ῥαφάνης τριχῆ διακεκμη-
νης, ἔλειοφύλλης τε, καὶ
λειοφύλλης, καὶ τρίτης τῆς
ἀγρίας etc. Ea brassicae,

non raphano proprie dicto referuntur: siquidem Marcus Cato vltima voluminis parte, quam brassicae dicauit, tria fecit eadem illius vestigia: tres pariter notas attulit. Prima est laeuis, altera crispa, tertia quae proprie crambenominatur: singula deinde genera suis notis describit, quas omnes Theophrasti verbis suffragari constat. Hesychius:

ῤαφάνης, καὶ ῥαφάνος διαφέρει παρα τοῖς Ἀττικοῖς. ῥαφάνος μὲν γὰρ ἡ κράμβη ῥαφάνης δὲ παρ' ἡμῶν ῥαφάνος. Habet eadem Apollodorus Carystius apud Athen. I. p. 34. Vide plura in eam rem apud Galen. de alim. fac. II. 44. p. 361. H.

b. Atque huic laeuia) Th. isdem verbis, de brassica. H.

c. Atque fruticosa) Ramosa, πολυκλαδός Theophr. H.

d. Ad eliciendas aluos) Ciendas scribendum reor, vltatiore dicendi modo apud Plinium et omnes medicos. Pint.

Ad eliciendas aluos) Ad deliciendam, ad ciendam aluum, et purgandam. De brassica Theophr. I. c. ἐτι δὲ χυλὸν ἔχουσα δριμύνη καὶ Φαρμακωδὴ διὸ καὶ πρὸς τὰς κοιλίας αὐτῶν χρωῶνται οἱ ἰατροί. H.

e. Et in prioribus) In crispa, laeuique brassica. Theophr. I. c. de brassica: Ὀμοίως δὲ . . . εἶναι δοκῶσι διαφέρει καὶ ἕτεραν ἐπεὶ ἀσπερμῶν τι γένος αὐτῶν ἐστίν, ἢ κακόσπερμον, etc. H.

f. Haec vitia non cadunt nisi in crispa folia) Particulari nisi, superfluo arbitror ex Theophrasto. In totum, inquit, crispa succi boni.

3. Nostri *g.* alia fecere genera : Algidense a loco *h.*, longum atque translucidum. Alterum rari *i.* figura, ¹ quod vocant Syriacum, suauissimum fere ac tenerrimum, hiemisque patiens. Praecipuum tamen est, quod e Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud auctores non reperitur: id autem tota hieme durat. Etiamnum *k.* vnum filuestre, Graeci agrion *l.* vocant, Pontici armon, alii

1. et quod. Dal.

bonitate et folii amplitudine laeuo praestantior est. Pint.

Haec vitia) Seminis paruitas, aut imbecillitas. H.

g. Nostri alia fecere genera) Haec iam de raphano, non de brassica. Dal.

b. Algidense a loco) Ab Algido oppido, a quo probatum est et rapum supra. Algidus mons Romae vicinus est, et in eius cacumine arx, quam vocant *Rocca del Papa*. Dal.

Algidense) Ab Algido monte Romae vicino, de quo nos alibi. Sed nunc de Italis vernaculisque raphanis, atque adeo veris et proprie dictis agit, non de brassica. H.

i. Alterum rari figura) Theophrast. *ῥαφανίδα* perpetuo vocat nostram radiculam; *ῥαφανον* vero brassicam, suo Atticismo, quod Plinium multis locis fefellit. Idem auctor c. 4. L.

VII. histor. Boeotiam raphanida esse dulcissimam, figura rotundam, nec Cleoneae modo oblongam scribit, quae conueniunt cum Syriaco raphano Plinii. Dal.

k. Etiannam vnum) Raphani nimirum, non brassicae, filuestre genus: Philoxenus in Glossis: *Ῥαφανίδα ἄρμωρακία*. Isidor.

XVII. 10. armoraciam. esse lapsanam falso putat. Vtramque distinguit Colum.

IX. 4. *lam vero*, inquit, *nozae vilioris innumerabiles nascuntur herbae . . . ut vulgares lapsanae, nec his pretiosior armoracia*. Italia rerum antiquarum parens, adhuc

Aramoraci et *Remolacinomina*, teste Anguillara Part. 7. p. 112. Nostri, *Rave sauvage*. Diosc. II. 138. *Ῥαφανίς ἀργία, ἣν Ῥωμαῖοι ἀρμωρακίαν καλεῖσι*, etc. H.

l. Agrion vocant) Cberam

Manuscr. Turnebus *Armoraciam*

alii leucen, nostri armoraciam, fronde copiosius quam corpore. In omnibus autem probandis maxime spectantur caules: immitium enim rotundiores crassioresque, ac longis canalibus. Folia ipsa tristiora, et angulis horrida.

4. Seri vult raphanus terra soluta, humida. Fimum odit, palea contentus. Frigore adeo gaudet, ut in Germania infantium puerorum magnitudinem aequet. Seritur post Idus Febr. ut verus sit: iterumque circa *m.* Vulcanalia, quae ratio melior. Multi et Martio, et Aprili serunt, et Septembri. Incipiente incremento, confert alterna folia circumobruere, ipsos *n.* vero accumulare. Nam *o.* qui extra terram emerit, durus fit atque fungosus. Aristomachus *p.* detrahi folia per hie-

Aa 3

mem

ciam cap. 7. L. XXIV. Aduers. Isidorus hunc laplanam esse interpretatur. Conuenit quod Caesar scribit L. III. belli civil. Est autem genus radice inuentum ab iis, qui fuerunt cum Valerio, quod appellatur chara, quod admixtum lacte, multum inopiam leuat. Id similitudinem panis efficiebat. Eius erat magna copia. *Dal.*

m. Circa Vulcanalia) Aliis ortu Caniculae, aliis, Calendis Augusti. *Dal.*

Circa Vulcanalia) Colum. XI. 3. Ceterum Augusto circa Vulcanalia, tertia ratio est: eaque optima radice, (hoc est, raphani) et rapae, itemque napi, et siferis, etc.

Ac multo post: *Raphani radix bis anno seritur: Februario mense, quum verum fructum expectamus: et Augusto mense circa Vulcanalia, quum maturius. Sed haec ratio sine dubio melior habetur.* H.

n. Ipsos vero accumulare) Aggerare terram, circumfundere. Colum. l. c. H.

o. Nam qui extra) Colum. iisdem verbis. l. c. H.

p. Aristomachus detrahi) Theophrast. cap. 5. L. V. cauffi. *Dal.*

Aristomachus) Theophr. quoque de caus. V. 5. p. 330. Ὁμοίως δὲ τὸ τε συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς λαχάνοις: ἐφ' ὧν παχύνουσι τὰς ῥίζας, τῶν

mem iubet: et, ne lacunae stagnent, ¹ accumulare: ita in aestatem grandescere. Quidam prodidere, si palo adacto cauerna palea insternatur sex digitorum altitudine, ² deinde in semen fimumque et terra congeratur, ad magnitudinem scrobis crescere. Praecipue tamen falsis *q.* aluntur. Itaque etiam talibus aquis irrigantur, et *r.* in Aegypto nitro sparguntur, vbi sunt suauitate praecipui. In totum quoque falsugine amaritudo eorum eximitur, fiuntque coctis similes. Namque et cocti dulcescunt, et in naporum vicem transeunt. Crudos medici suadent, ad colligenda acria viscerum, ³ dandos cum *s.* sale ieiunis ⁴ esse, atque ita vomitionibus ⁵ praeparant meatum. Tradunt et praecordiis necessarium

- ¹ *accumulari. M. et Cb. terram accumulare. Theophr.*
² *deinde semen et M. deinde semen fimoque et terra contegatur. Alii. deindeque semen fimo et Dal.* ³ *dandos, in M. et Cb. deest. edendos. Alii.* ⁴ *edere. M.* ⁵ *praeparandum. V.*

τῶν μὲν ἀφαιρῶντες τὰ Φύλλα, καθάπερ τῆς ῥαφανίδος, ὅταν μάλιστα εὐαύξωσι τῆ χειμῶνος, καὶ κατασάπτοντες τὴν γῆν, ὥστε καὶ τὸ ὕδωρ ἀποσέγειν· ἐν γὰρ τῷ θέρει γίνονται θαιμάσια τῷ πάχει. H.

q. Salsis aluntur) De brassica hoc Theophrast. cap. 7. L. II. cauff. *Dal.*

r. Et in Aegypto) Plinius XXXI. 46. *Salis vice vruntur ad raphanos nitro Aegypto; teneriores eos facit: olera viridiora:* vbi rapha-

nos ab oleribus, hoc est, a brassica secernit. H.

s. Dandos cum sale ieiunis esse) Dioscorides vomituris dat ante cibum: a cibo vero vt roboret ventriculum, et cibi distributionem adiuet. Auctor obliuiose vomituris imperat sumto cibo, c. 4. L. XX. *Dal.*

Dandos cum sale) Eadem de raphano Diosc. II. 137. Ἀρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἐμὲν μέλαισι προσεσθιομένη. De radícula Celsus, vt dicemus L. sq. f. 13. H.

cessarium hunc succum: quando phthisin t. cordi
intus inhaerentem non alio potuisse depelli com-
pertum sit in Aegypto, regibus corpora mortuo-
rum ad scrutandos morbos¹ infecantibus. Atque,
vt est Graeca vanitas, fertur in templo Apollinis
Delphis adeo ceteris cibis praelatus raphanus, vt ex
auro² dicaretur, beta ex argento, rapum e plum-
bo. Scires non ibi genitum Manium v. Curium
Imperatorem, quem³ Samnitium x. legatis aurum
repudiaturo afferentibus, rapum torrentem in foco

A a 4

inuen-

1. *diffecantib. V.* 2. *duceretur.* 3. *hospitum, Cb.*

1. *Phthisin*) Lentam ea
vox tabem sonat. De hoc
cordis vitio egimus XI.
69. Vide N. et Em. N. X.
(hic coll.) Quando Phthi-
sin certe, vt libri omnes
editi habent, hoc est, ta-
bem, congruere huic loco
aptius, quam phthiriasin,
hoc est, morbum pedicula-
rem, nemo, opinor, infi-
cias ierit. Tamen, ne quid
dissimulem, in MSS. R. I.
viriasin, in R. 2. *phthiriasin*
diferte legimus. Quin Plin-
ius alter, Valerianus ap-
pellatus, de re medica IV.
I. hunc Plinii nostri locum
exscribens, legisse sic omni-
no videtur. Nam de rapha-
ni virtutibus disputans, *Con-
tra phthiriasin*, inquit, *suc-
cus eius adhibetur, qui solus
potest tenuitate subtili ad imi
corporis liniamenta cor pene-
trare. Aegyptii enim reges,*

*quibus erat studium scruta-
ri corpora mortuorum, et cau-
sas valetudinum, occulta fi-
de recognoscere, in corde ipso
nasci eiusmodi vitium prodi-
derunt.* Quid si *Φθειρά-
σεως*, seu pedicularis mor-
bi causas, quod medicis
omnibus adhuc latet, ex
prauo cordis habitu repeti-
iubeat? H.

v. *Manium Curium*) Rem
narrat eleganter, vt solet,
Valer. Max. IV. 3. p. 208.
Cicero in Catone: Mega-
cles quoque, L. de Viris
illustribus apud Athen. X.
p. 419. Plutarch. in Apo-
phth. H.

x. *Quem Samnitium lega-
tis*) In exercitu duos tantum
calones pro seruis, famulis,
ministris, ei fuisse scribit
Alexand. ab Alexand. c. II.
L. III. *Dal.*

inuentum Annales nostri prodidere. Scripsit *y.* et Moschion Graecus vnum de raphano volumen. Vtilissimi in cibis hiberno tempore existimantur: iidemque dentibus semper inimici, quoniam atterant. Ehora certe poliunt. Odium *z.* his cum vite maximum, refugitque iuxta fatos.

XXVII. Lignosiora sunt reliqua, in cartilagineo genere a nobis posita. Mirumque, omnibus vehementiam saporis inesse. Ex *a.* iis pastinacae vnum

y. Scripsit et Moschion Graecis) Non Morchion. Fuit eius nominis medicus, cuius libellum Latine verbum vidimus nondum publicatum. *Gelen.*

z. Odium bis cum vite maximum.) Hoc de brassica audiendum est, quem $\rho\alpha\phi\alpha\nu\upsilon\nu$ Theophr. et Aristotel. vocauerunt. Vide supra cap. 24. vltimum L. XVII. *Dalec.*

Odium bis) Raphanis scilicet: nec minus brassicae, vti ex Theophr. vidimus, L. XVII. 37. et ex Plinio ipso visuri sumus L. XXIV. 1. *Pernicialia et brassicae cum vite odia.* Pallad. IX in Aug. t. 5. *Raphanum tamen, siue brassicam, constat esse vitibus inimicum: nam si circa se ferantur, natura discordante refugiunt.* $\rho\alpha\phi\alpha\nu\upsilon\nu$ de brassica recte accepit, Sed et raphano proprie dicto, hoc est, $\rho\alpha\phi\alpha\nu\upsilon\nu$ vis eadem est. H.

a. Ex iis pastinacae vnum) Plinius pastinacae nomine Latinis significari ait Plantas quatuor: primam quidem pastinacam satiuam, Lugdunenses vocant *Panetz*: alteram agrestem, in pratis nascentem, quam hibiscum hic vocat, malachten agriam, cap. 4. L. XXI. Lugdunenses *Panetz sauvages*: tertiam daucum staphylinum, altilem et hortensem, memoratum Galeno L. VI. simpl. vulgo *Carotes*: quartam daucum staphylinum siluestrem, officinis notissimum. Et quoniam haec Romano more tractauerat, subiungit statim Graecos quatuor etiam genera dauci statuere, nempe tria descripta à Dioscoride, et quartum daucum staphylinum, quem post Ligusticum Dioscorides explicat, siluestrem scilicet, nulla vsquam facta mentione satiuui, aut pastinacae, vel sativae, vel agrestis, quasi

unum genus agreste sponte prouenit: staphylinos Graece *b.* dicitur. Alterum *c.* feritur radice vel femine, primo vere vel autumnno: vt Hygino placet, Februario, Augusto, Septembri, Octobri, solo quam altissime refosso. Annicula utilis esse incipit, bima utilior, gratior autumnno, ¹ patinisque maxime, et sic quoque ² virus *d.* illi intractabile est. Hibiscum *e.* a pastinaca gracilitate distat, damnatum in cibis, sed medicinae utile. ³ Est et *f.* quartum genus in eadem similitudine pastinacae, quam no-

A a 5

1. patinis quam. *M.* 2. vis illi intractabilis. *M.*
3. est autem quartum.

quasi ignotae Graecis illae plantae fuerint, quamuis staphylinum apud Dioscor. interpretes vertant pastinacam. Vide infra c. 9. L. XXV. Staphylinum tamen suum Dioscorides epitheto peculiari ἀγροῦν vocat, id est, erraticum, tamquam si et ἡμερῶν satium cognouisset. Pastinacam Romani Gallicam vocabant, quod, vt etiam nunc fit, in Gallia tum passim diligentissime colebatur. *Dal.*

b. Staphylinos Graece dicitur.) Officinis Staphylinus agrestis. Pingitur et describitur a Dodonaeo, cap. 87. L. II. et cap. 38. L. V. *Dal.*

Staphylinos) Σταφυλῖνος Athenaeo IX p. 371. Haec pastinaca tenuifolia siluestris, quae pingitur a Do-

donaeo, p. 668. visa a nobis in horto Regio. H.

c. Alterum) Pastinaca satia, quae in Gallia vulgo *Panais* nominatur. Dodonaeo p. 669 Pastinaca satia latifolia est. H.

d. Virus) Sapor. H.

e. Hibiscum) Pastinaca latifolia siluestris Dodonaei haec est, p. 669 *Panais sauuage*. H.

f. Est et quartum) In quo genere est illud haud postremum, quod vulgo notum *Carotae* nomine, et Danci officinarum, vt recte Anguillara P. VII. p. 129. praedulci radice, odorata, lutea, rufa, vel interdum purpurea, quam cum farina et oleo frigunt ad mensarum vsus, aut coctam in aceto et oleo mandant.

Tenui-

fri Gallicam vocant, Graeci vero ¹ daucon: ² cuius genera g. etiam quatuor fecere: inter h. medica dicendum.

XXVIII. Sifer et i. ipsum Tiberius Princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis e ³ Germania. Gelduba k. appellatur castellum Rheno impositum, vbi generositas praecipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta: quae mulso in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur. Neruus idem et pastinacae maiori, dumtaxat anniculae. ⁴ Siferis fatus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri.

XXIX.

1. Dauci genera etiam. M. 2. cuius genera etiam quatuor fecere. Inter medica dicendum sifer: et ipse Tiberius, etc. Gr. et Al. 3. Sic e MSS. em. Hard. conf. Ch. a Germania Gr. et Al. 4. Sifer his teritur. M.

Tenuifolia latua pastinaca dicitur Dodonaeo, p. 667. H.

g. Cuius genera etiam quatuor) De his dicemus oportuuius L. XXV. 64. inter medica, vt Plinius ait. H
b. Inter medica) In libris de medicina. H.

i. Sifer et) Diosc. II. 139 Σίσραρον. Nostris, Cberui. Iconem Dodonaeus exhibet p. 670. Quamquam an sifer Graeciae, cum filere Geldubae siue Germanorum sit idem, subdubitat Anguillara, par. 7, p. 112. H.

k. Gelduba appellatur) Hodie Gelb, pagus iuxta arcem, limen Archiepiscopi Colonienfis Dalec.

Gelduba) Ex Tacito Geldubae situm agnouimus haud procul fuisse Nouesio, Nuys, in citeriore Rheni ripa, vbi nunc pagus est cum prisca nominis vestigio Gelb. Vide Tacit. Hist. IV. p. 95. sq. Castra Rheno imposita scito plurima fuisse, in quibus Romanae cohortes praesidii causa excubarent. In Conc. Agrippinensi, anno CCCXLVI. Epi.

XXIX. Breuior his est, ¹ sed torosior *l.*, amariorque, ² inula *m.*, per se stomacho inimicissima: eadem dulcibus mixtis saluberrima. Pluribus *n.* modis austeritate victa gratiam inuenit. Namque et in pollinem tunditur arida, liquidoque *o.* dulci temperatur: et decocta *p.* posca, ³ aut asseruata, vel macerata *q.* pluribus modis, et tunc mixta defruto, aut subacta melle, vuisue passis, aut pingui- bus ⁴ caryotis. Alio rursus modo cotoneis malis, vel sorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo variata

1. et *M.* 2. nullaue. *Alii. in nulla. Ch.* 3. aut asseruata defruto. *M. quae interiacent, desiderantur.*
4. caricis. *V. cereotis. Ch.*

Epistola plebis Agrippinensium, sed et omnium castrorum Germaniae secundae. H.

l. Torosior) Carnosior. H. m. Amarior inula). Hoc est, acrioris fucci. Sic Horatius II. Sat. 2. v. 44. acidas inulas appellat, de quibus idem postea, Sat. 8. v. 51. Inulas ego primus amaras. Monstravi incoquere. Graecis ἐλέγιον dicitur: nostris, de l' Aunée. Officinis Enula Campana. Iconem vide apud Dodon. p. 342.

n. Pluribus modis) Tres quatuorue inulae condituras, quibus amaritudinem dimittat omnem, affert Columella, XXII. 46. H.

o. Liquidoque (dulci) Liquore aliquo dulci H.

p. Decocta posca) Deco-

qui inulam iubet ex posca. Poscam Latini vocant id quod Graeci ὀξύρατον, quod potionis genus ex aquae et aceti mixtura fit. Decoqui ex aceto Columella praecipit, l. c. quod idem est: nam aceti solius nomine saepe posca exprimitur. Plautus in Rudente: *Sed hic rex cum aceto pransurus est, et sale.* Spartianus in Pescennino: *Iussit vinum in expeditione neminem habere, sed aceto vniuerso esse contentos.* Vulcatius in Auidio: *Praeter laridum, et buccellatum, et acetum.*

q. Macerata pluribus) Praesertim muria ex Colum. Cum succo rutae, schola Salernitana: Enula Campana reddit praecordia sana, Cum succo

variata, defectus praecipue stomachi excitat, illustrata maxime Iuliae r. Augustae quotidiano cibo. Superuacuum s. eius semen: quoniam t. oculis ex radice excisis, vt arundo, feritur. Et haec autem, ¹ et sifer, et pastinaca, vtroque tempore, vere et autumnno, magnis feminum interuallis: inula ² ne minus ³ quam ternorum v. pedum, quoniam spatiose fruticat. Sifer autem transferre melius.

XXX.

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. Et haec autem feritur, et sifer Gr. et Al. 2. Nullaue minus Gr. et Al. 3. quaternorum Cb.

succo rutae succus si sumitur eius, Affirmant ruptis quod profit porio talis. H.

r. Iuliae Augustae) Quae Caesaris Augusti filia, Tiberii Augusti coniux fuit. Vixit illa perhonorifice vsque ad quartum saltem Tiberii Augusti annum: teste nummo singulari, ex aere minimo, apud D. Abb. de Fontenu: hac epigraphe Graeca in corona laurea TIB. ΚΑΙΣΑΡ. In auersa parte spica erecta, fertilitatis Iudaeae symbolum: hinc ΙΟΥ. inde ΛΙΑ, infra Λ. Δ. anno quarto Iuliae Tiberii coniugis, cuius causa imperium ille in Iudaea obtinebat. Nam Caesar ipse fuit et heres Augusti ob illud coniugium. Adde Achaten Tiberianum, vt appellant, quem alibi explicuimus; et nummum perrarum argen-

teum ex Museo nostro, consecrationis eius indicem, DIVA IULIA AVGVSTA vt iam superius diximus ad L. VII. 46. H.

f. Superuacuum) Sationi inutile. H.

i. Quoniam oculis) Siue bulbis, vt diximus XVI. 67. Palladius in Febr. tit. 24. Hoc mense inula feritur, quocanneta ponuntur. Seritur oculis, sicut calami etc. H.

v. Nullaue minus quam ternorum pedum) Scribo, Inulane minus quam ternorum pedum, tum ex citato exemplari, tum ex Columella libro XI. capite 3. Pastinaca, sifer, atque inula conualescunt alte pastinato, ex loco stercorato, sed quam rarissime ponenda sunt, vt maiora capiant incrementa. Inulam vero interuallo trium pedum feri conuenit, quoniam iam

XXX. Proxima x. his est bulborum natura, quos Cato in primis ferendos¹ praecepit, celebrans Megaricos. y. Verum nobilissima est scilla z., quamquam

1. praecipit. Cb.

iam vastos facit frutices. Astipulatur etiam Palladius L. III, titulo XXV. Pint.

Inula ne minus) Colum. XI. 3. Pastinaca, sifer atque inula conualescunt alre pastinato, et loco stercoreato: sed quam rarissime ponenda sunt, ut maiora capiant incrementa. Inulam vero interuallo trium pedum seri conuenit, quoniam vastos facit frutices. Sic enim Palladius l. c. Scribitur inula oculis, sicut calami, quos abscindere, et terra leuiter debemus obruere, terra fossa et subacta, excitatis ad lineam puluinis, quibus eius oculos oportet infodere: trium pedum inter se spatio separantur. H.

x. Proxima - bulborum) Diosc. II. 200. Βολβός γνωρίμος πᾶσιν, ὃν ἐσθίουμεν. Bulborum facies notior est visa Dioscoridi, Plinioque, quam quae deberet repraesentari: nunc incognita omnibus fere cum medicis, tum officinis habetur: quoniam bulbi omnes ii ediam desiere. Inueniuntur tamen hodieque cepae mo-

do tunicati bulbi, quibus rura sibi vorandi facultatem moliuntur: miram enim excitant auiditatem: quare Apperitus appellationem in agris sibi vindicant. H.

Proxima) Vide infra XX. 9. paulo ante finem. Dal.

y. Celebrans Megaricos) Columel. — quaeque viros acuunt, armanque puellas, iam Megaris veniant genitalia semina bulbi. Martialis: in sq. obs. Dalec.

Megaricos) Μεγαρήας Βολβός laudat etiam Nicander, apud Athen. II. p. 64. Damnat Ouidius, ob Venerem scilicet, quam mirum in modum stimulat, his numeris. Daunius, an Libycis bulbus tibi missus ab oris, An veniat Megaris: noxius omnis erit. H.

z. Scilla) Squillam exemplo Varronis omnes nunc vocant officinae. Graeci σκίλλαν et σκύλλαν. Nostri Oignon marin, ou Squille. Scilla Hispanica Clusii est, rarr. plantt. II. p. 171. radice alba. Vidimus in hortō Regio. H.

quam medicamini nata, ¹ acetoque *a.* exacuendo. Nec vlli amplitudo maior, sicut nec vis asperior. Duo genera ² medica: masculus albis foliis, femina nigris. Et *b.* tertium genus est cibus gratum: ³ epimenidium *c.* vocatur, angustius folio, ac minus aspero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proueniunt fatae bulbis circa latera natis. Et *d.* vt crescant, folia *e.* quae sunt his ampla, deflexa circa obruuntur: Ita succum omnem in se trahunt capita. Sponte nascuntur ⁴ copiosissime in Balearibus Ebusoque insulis, ac per Hispanias. Vnum *f.* de iis volumen condidit Pythagoras philosophus, colligens medicas vias, quas proximo reddemus *g.* libro. Reliqua *h.* bulborum genera differunt colore, magnitudine, suauitate. Quippe quum quidam crudi mandantur, vt in Cherroneso Taurica.

1. exacuendoque aceto. *Cb.*

3. Epimenidium. *Cb.*

2. medicae. *M. et Cb.*

4. copiosissimae. *M.*

a. Acetoque) Fit enim ex ea acetum scillinum, vti dicemus. L. XX. 39. H.

b. Et tertium) Neque omnem scillae radicem in cibus approbat Theophr. Hist. VII. II. Sed illius tantum quae Epimenidia appellatur, ἀλλὰ τῆς ἐπιμενιδείου καλουμένης, quae angustiore folio ac laeuiore est, ἑνεφυλλοτέρως καὶ λειοτέρως. H.

c. Epimenidium vocatur) Theophrastus cap. II. Lib. VII. histor. Dal.

d. Et vt crescant) Theophr. l. c. H.

e. Folia quae sunt bis ampla) De Aro tantum ididem ibidem. Dal.

f. Vnum de iis volumen etc.) Eius merito fit apud Laërtium in Pythagora, quo loco perperam legitur περὶ τῆς κήλης eum scripsisse, non περὶ τῆς σκίδλης. Muretus cap. 20. L. IX. Variar. Dal.

g. Proximo reddemus libro) Lib. XX. cap. 9. Dal.

h. Reliqua bulborum) Theophr. Hist. VII. 13. H.

i. Quippe quum) Theophr. l. c. et ex eo Athen. II. p. 64. H.

Taurica. Post *k.* hos in Africa nati maxime laudantur; mox Apuli. Genera *l.* Graeci haec fecere: Bulbinen, fetanion, pythion, acrocorion *m.*, aegilopa, sifyrinchion. In *n.* hoc mirum imas eius radices crescere hieme; verno autem, quum appa-ruerit viola, minui et contrahi, tum deinde bulbum pinguescere. Est *o.* inter ¹ genera et quod in Aegypto aron vocant, scillae proximum amplitudine, foliis lapathi, caule recto duum cubitorum, baculi crassitudine, radice mollioris naturae, quae ² edatur *p.* et cruda. Effodiuntur *q.* bulbi ante ver, aut deteriores

1. haec genera. V. 2. estur. Cb.

k. In Africa nati) Adeo dulces nascuntur. Theophr. capitulo 13. Lib. VII. histor. *Dal.*

Post hos in Africa) Λιβυκός, laudat pariter Athenaeus, l. c. Libycos, Daunosque, siue Apulos, Ovidius paulo ante appellatus, H.

l. Genera Graeci haec fecere) Theophr. cap. 13. L. VII. histor. haec sic recitat: *Leucoion, bulbinen, opilionem, cyicem, et sifyrinchium* Pro leucoio scribitur hic *setanion*, pro opilione *pythion*, pro cyice *acrocorion*. Aegilops vel irrepsit, vel eius loco legendum, heme-rocalles, aut quidpiam aliud eiusmodi. *Dal.*

Genera Graeci) Theophr. in primis l. c. vbi haec genera recensentur. Τὸ λευκοῖον, καὶ βομβίνη, καὶ ὁ πυθίων, καὶ κνίξ, καὶ τρέ-

πον τινὰ τὸ σισυρίγγιον. Rectius forsan, *συσίγγιον*, a rostri suilli similitudine. Huius iconem apud Dodonaem vide, p. 210. Est et in Eystettensi horto. H.

m. Acrocorion) An *Acroscorodon*? Vt ut est, bulborum eiusmodi ignota facies, ut et pythionis. H.

n. In hoc mirum) Nempe in sifyrinchio. Haec Theophr. l. c. H.

o. Est inter genera) Nempe bulborum. De aro autem Aegyptiaca loquitur, quae diuersa a Dioscoridis aro vulgari. Aegyptiaca colocasiae genus est alterum, quod cum faba Aegyptia plerique confuderunt: Plinius apte distinguit. Pingitur a Dodonaeo, p. 318. Vidimus in horto Regio. H.

p. Quae edatur) Theophr. hist. VII. II. H.

q. Effodiuntur bulbi ante ver.)

res illico ¹ fiunt. Signum ² maturitatis, folia ³ inarescentia ab imo. Vetustiores improbant; item paruos et longos. Contra rubicundis rotundioribusque laus, et grandissimis. Amaritudo plerisque in vertice est. Media eorum dulcia. Bulbos non nasci, nisi ⁴ e semine, priores tradiderunt. Sed ⁵ et in Praenestinis campis sponte nascuntur, ac sine modo etiam in Remorum aruis.

XXXI. (VI.) Hortensis ⁶ omnibus fere singulae radices, vt raphano, betae, apio, ⁷ maluae. Amplissima ⁸, autem lapatho, vt quae descendat ad tria cubita.

¹ fiunt, si finduntur. M. Lego, et finduntur. Signum.
² matur. est. Cb. ³ marcescentia. V. ⁴ Sic
 ex MSS. conf. Cb. ex Gr. ⁵ Sic ex MSS. em.
 Hard. conf. Cb. Sed et Praen. Gr. et Al. ⁶ Hor-
 tensibus. M. ⁷ lapatho. Theoph.

ver.) Bulbis salaciores fieri ostendunt Martialis versus: *Cum sit anus coniunx, cum sint tibi mortua membra, nil aliud bulbis quam satur esse potes.* Ex iis cum nucleis pineis, cruce, pipere in nuptiali coena sponso ferculum parari solitum scribit Alex. ab Alex. cap. 5. II. vt apud quosdam e papaueris femine cum lacte et melle, et apud Athenienses, sponsae, priusquam mariti thalamum adiret, cydonium malum gustare morem fuisse, vt halitu anima que suauiori virum oscularetur. Dal.

r. Hortensis . . vt raphatio) Theophr. Hist. Pl. 1. 9. Σχεδόνι δέ και λαχανωδών

τα πλείεστα μονόριζα: οίον ῥάφανος, τεύτλον, etc. ῥάφανος, vt monuimus, brassica Theophrasto est, non raphanus, quem ille ῥαφανίδα vocat. Verum aut ῥαφανίς hoc loco scripsit, aut raphanum nunc ipse intellexit: nam brassicam μονόριζον esse falsum est. Et sane idem Hist. VII. 2. vbi ea recenset, quae singulari radice constant, appellat σέλινον apium, τεύτλιον betam, ῥαφανίδα raphanum, γογγυλίδα rapam: ῥαφανον non appellat. H.

f. Amplissima) Theophr. Hist. VII. 2. Μονόριζοτατον δέ τούτων πάντων τὸ λάπαθον . . ἔχει γὰρ μείζω

cubita. Siluestri minor et t. humida: effossa quoque diu viuit. Quibusdam tamen capillatae v., vt apio, maluae; quibusdam furculosae x., vt ocimo. Aliis

car-

Sic et V. siluestri minore, tumidae. Gr. et Al.

ζω τριῶν ἡμιποδίων, maior
 nes habet radices terno semi-
 pede, hoc est, sesquipede.

H. M.

v. Siluestri minores, tumi-

dae) Siluestri minor et humi-

dae, in verusto exemplari.

recte. Theophrastus Lib.

VII. cap. 2. Omnium maxi-

me vni stirpem rumicem esse pu-

taueris. Laterales enim cras-

sas nullas penitus agit, sed

tantum praetenues. Niri-

ur altissima omnium radice

maiore: namque sempedibus

ternis. Siluestris breuiorem

agit; multicaulis atque ra-

mosus consistit, et tota for-

ma quum perfecta est, betae

proxima sane cernitur. Diu-

iurnitate quoque siluestrem et

in totum, vt dicta loquar,

omnia olera vincit. Perdurat

quantum vis temporis, vt

atunae, carne plena atque hu-

mecta consistit. Qua de cau-

sa effossa, diu viuere potest.

Haec Theophrastus. Porro

distincte Pliniana verba le-

genda cenleo, vt duo illa

verba, Siluestri minor, Pa-

rentheseos nota claudantur,

Vol. VI.

et omnino legatur sic: Vt
 quae descendat ad tria cubita
 (siluestri minor) et humida
 effossa quoque diu viuere
 potest. Pint.

(Siluestri minor) Nempe

siluestri lapatho. Vide N.

et Em. N. XI. (hic pos.)

Silu.) Perperam in libris

editis, siluestris minores tu-

midae, quum sequatur pro-

xime, effossa quoque diu vi-

uit. In MSS. R. etc. mino-

re tumida. Firmat emenda-

tionem Theophr. Hist. VII.

2. Τὸ δὲ ἀγρίον βραχυτέ-

ραν. Πολυχρονιώτερον τε

τοῦ ἀγρίου ... ἔχει δὲ σα-

κώδη τὴν σάρκα. καὶ ἐνικ-

μον. Διὸ δὲ ἐξαιρεθεῖσα

ζῆ πολὺν χρόνον. H.

v. Capillatae) Quae fibras

habent, hoc est, minores

radiculas, oblongas, in capilli

modum extenuatas, in quas

velut extremas, crassiores

effusae sparguntur. H.

x. Surculosae) Hoc est,

lignosae. Theophr. Hist.

VII. 3. Τῶν δὲ ῥιζῶν ξυ-

λωδέσονται πασῶν αἱ τοῦ

ῥιζίου, καὶ θάπερ ἡ καυ-

λός

carnosae, ut betae *y.*, aut magis etiamnum ¹ croco *z.*: aliquibus *a.* ex cortice et carne constant, ut raphano, rapis: quorumdam geniculatae *b.* sunt, ut graminis. Quae *c.* rectam non habent radicem, statim ² plurimis nascuntur capillamentis, ut atriplex, et blitum. Scilla autem, et bulbi, ³ et caepe, et allium, non nisi in *d.* rectum radican- tur. Sponte nascentium *e.* quaedam numerosiora sunt radice,

1. aro, asphodelo. Theophr.

2. pluribus nituntur. M.

et Cb.

3. et caepa, et arum, in acutum non radi-

cantur. Dal. ex Theophrast.

λός. Addit idem *c.* ² blitum, atriplicem, erucam, anethum, brassicam, coriandrum, et Hist. I. 10. magnam siluestriam partem. H.

y. Ut betae) Theophr. Hist. VII. 2. H.

z. Croco) Theophr. Hist. I.

9. εἰσὶ μὲν σαρκώδεις καὶ θάπερ ῥαφάνιδος, γογγυλίδος, ἀρου, κροκου. Idem repetit Hist. VII. 3. H.

a. Aliquibus) Theophr. Hist. I. 10. H.

b. Genuculatae) Genuculatae radices vocantur, quae nodis quibusdam interstinctae protuberant, rotundae et leuiter capitulatae. Γογγυλῶδεις, Theophr. Hist. I. 10. H.

c. Quae rectam) Theophr. Hist. I. 9. H.

d. In rectum radican- tur) Radicum natura est a late-

ribus radículas alias fundere, quas ἐπιφύαδας appellamus, inquit Theophr. I. 10. at eiusmodi nullam bulbi habent. Omnes enim radices bulborum in rectum tendunt: nec a latere funduntur, sed a capite. H.

e. Sponte nascentium etc.)

Theophr. cap. II. Lib. I. histor. τῶν ποωδῶν, earum quae herbae vulgari simile folium, id est, longum et angustum habent, quales sunt crocus, perdicium, aspalax. Tamen de Perdicio tantum hoc idem scribit, non de croco, aut aspalace. Sed et sunt, qui eiusdem perdicion esse volunt ornithogalon Dioscoridis, et pro aspalace *asphodelum* legunt, Vtrumque certe ποωδες est Dalec.

Sponte nascentium) Theophr. Hist. I. II. iisdem fere

quam folio, vt aspalax, perdicium, crocum. Florent ¹ confertim *f.* serpyllum, abrotonum, napi, raphani, menta, ruta: et cetera quidem quum cedere, ² deflorescunt: *o*cimum *g.* autem particulatim et ab imo incipit: qua de causa diutissime floret. Hoc ³ et *h.* in heliotropio herba euenit. Flos aliis *i.* candidus, aliis luteus, aliis purpureus. Folia *k.* cadunt a cacuminibus, origano, inulae, et aliquando rutae iniuria laesae. Maxime *l.* concaua sunt caepae, ⁴ gethyo.

B b 2

XXXII.

1. ex Theophr. ἀθρόως, florent cum fraxino serpyll. Gr. et Al. 2. statim efflorescunt. Dal. 3. et faba, Theophr. 4. gethyo Gr.

fere verbis. Sed quae fit aspalax, incompertum. H.

f. Florent confertim) Hoc est, simul vniuersum florem emittunt, non particulatim. Vide N. et Em. N. XII. (hic coll.) Florent) Prius legebatur, florent cum fraxino. Atqui florere fraxinum mature, et quidem priusquam serpentes prodeant, ipsemet admonuit, L. XVI. 24. Sero abrotonum, serpyllumque: abrotonum certe aestate, vt ait ipse L. XXI. S. 34. Ex Theophrasto medicinam huic loco fecimus. Sic enim ille Hist. VII. 3. Ἀνθεῖ δὲ τῶν μὲν ἄλλον ἕκαστον ἀθρόον. Τὸ δὲ κατὰ μέρος κάτω πρῶτον εἶδ' ὅταν ταῦτα ἀπανθήσῃ, τὸ ἄνω. τὸ δὲ πολυχρόνιον ἐν τῷ ἀνθεῖν

καθ' ἅπερ ἕκαστος, καὶ τῆς πρῶτης τὸ ἡλιότροπιον. etc. Vbi perspicuum est, tum a Graeco scriptore, tum a Plinio, opponi ea inter se, quae confertim, seu primum ab imo florescunt. Id enim Latinus auctor statim subiicit, *Ocimum autem particulatim, et ab imo incipit.* H.

g. *Ocimum autem*) Theophr. Hist. VII. 9. H.

h. Hoc et in heliotropio) Theophr. Hist. VII. 3. H.

i. Flos aliis) Theophr. Hist. VII. 9. H.

k. Folia cadunt) Theophr. Hist. I. 15. quem locum Gaza non satis fideliter vertit. H.

l. Maxime concaua) Theophr. Hist. I. 16. Ἴδιον δὲ ἐπὶ τῶν λαχανωδῶν, οἶον

XXXII. Allium *m.* caepasque inter Deos in iureiurando *n.* habet Aegyptus. Caepae *o.* genera apud Graecos: ¹ Sardia, Samothracia, ² Alfidena, Setania, Schifta, Afcaloniam, ab oppido Iudaeae nominata. Omnibus etiam odor *p.* lacrymosus,

1. *Sardia. Cb.* 2. *Cnidia. Theoph.*

οἶον κορυμίου, γηθίου, τὸ κοιλόφυλλον. H.

m. Allium caepasque) Aegyptii, inquit, quum iurant per Deos suos, simul per opes suas iurant, quae sunt allium et caepae. Non dicit inter deos reponi vel coli ab Aegyptiis allium et caepas: quantumvis scribat Iuuenalis, Sat. XV. I. *Quis nescit, Volusi Bizhynice, qualia demens Aegyptus porrentia colat? ... Porrum et caepas nefas violare, et frangere morsu. O sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis Numina!* Dehis Prudentius quoque eleganter, *περὶ σεφάνων*, hymno 10 in S. Romanum v. 255 et L. II. in Symmach. v. 866. quem consule. At Horat. L. I. ep. 12. *Verum seu pisces, seu porrum, et caepe trucidas*, iocose dixit atque ironice, pro eo quod est, si nihil aliud occidis in coenam. Hoc tantum. H.

n. In iureiurando habet Aegyptius) Zeno Stoicus per capparim iurabat, Telecli-

des per brassicam. Plutarchus L. de Isid. et Osir. Caepam quidem Aegyptii sacerdotes auersabantur, quod lacrymas eliciendo, festos dies celebrantibus molesta fit, et excitata siti incommoda fit iis, qui religionis causa potu ciboque abstinent. Plutarchus ibid. praeterea quia Luna decre-scente viget et augetur. Dal.

o. Caepae genera) Theophr. Hist. VII. 4 a quo haec enumerantur: *Σάρδεια, Κνίδια, Σαμοθράκεια, καὶ πάλιν Σητάνια, καὶ Σχισιά, καὶ Ἀσκαλώνια.* Des oignons. Alfidenorum mentio alibi nulla. H.

p. Odor lacrymosus) Inde Graecis *κρόμμυον*, ὅτι *κόρας συμμύειν ποιεῖ.* Aristophan. *τί δῆτα κλαίεις. Ἀκρομμύων ὄσφαινομαι.* Bias a rege Aliatte accersitus, regia fortuna spreta, illum iussit *κρόμμου εἰσθίειν, τὰ τέστιν οἰμώζειν.* Rhodig. c. 4. XII. Lucilius L. V. Sat. Sic enim Festus vocat interiores

sus, et praecipue Cypriis *q.*, minime Gnidiis. ¹ Omnibus *r.* corpus ² totum pinguitudinis earum cartilagine. *E. s.* cunctis setania minima, excepta Tusculana, sed dulcis. Schista autem et Ascalonia condiuntur. Schistam hieme cum coma sua relinquunt, vere folia detrahunt, et alia subnascuntur iisdem diuisuris: vnde *t.* et nomen. Hoc *v.* exemplo reliquis quoque generibus detrahi iubent, vt in capita crescant potius, quam in semina. Ascalonia-

B b 3 rum

1. Omnibus radicum corpus reatum pingui cartilagine. Dal.

2. Omnibus corp. totum paene tunicarum cart. Pint.

riores caeparum tunicas. Varro in Bimargo: *Aui et atavi nostri quum allium et caepae verba earum olerent, tamen optime animati erant.*

Tunicatum caepe Persius eleganter vocat Satyr. 4.

— *tunicatum cum sale mordens Caepe.* Lucilius L. VI.

— *lippus edendis Acribus assidue fuit caepris lacrumosis.*

In Priapeis: *Acreisque caepas, alliumque fibrarum.* Apud

Homerum Iliad. *ἐκαδήμη εὐπλόκαμος.* Nestori et

Machaoni pro obsonio apponit caepam et mel flauum

χλωρόν. Dal.

Odor lacrymosus) Lacrymas ciens. Lucilius Sat. L.

V. *Flebilē caepe simul, lacrymosaeque ordine tallae.* Tal-

las Festus appellat interiores caeparum tunicas. Va-

porem lentum ac tenuem expirat caepa, qui ad ocu-

los irreptans lentitia cohaeret, et sui tenuitate lancinans dolorem excitat, et sic lacrymas exigit. Vide Ruell. L. II. p. 399. H.

q. Cypriis) Cyprias caepas laudat Marcellus Empiricus, c. 15. ad anginam p. 105. H.

r. Omnibus — cartilagine) Subintellige, constat: vel *e cartilagine* legito. H.

s. E cunctis) Theophr. l. c. H.

1. Vnde et nomen) Vt nempe *σχισαί*, hoc est, caepae fissiles appellantur. Sic Theophr. l. c. H.

v. Hoc exemplo) Pallad. L. III. in Febr. tit. 24. p. 68. *Si capita voluerimus his esse maiora, folia omnia debemus auferre, et sic succus ad inferiora cogetur.* H.

rum x. propria natura. Etenim y. velut¹ steriles sunt ab radice, et ob id semine feri illas, non deponi iussere Graeci. Praeterea serius circa ver, quam² germinant, transferri: ita crassescere, et tunc properare praeteriti temporis pensitatione. Festinandum z. autem in his est, quoniam maturae celeriter putrescunt. Si a. deponantur, ³ caulem mittunt et ⁴ semen, ipsaeque euanescent. Est et colorum differentia. ⁵ In Iffo b. enim et Sardibus candidissimae proueniunt. Sunt in honore et Creticae, de quibus dubitant, an eadem sint, quae

3. sterilescunt V. 2. germinent. Cb. germinauerint. Tb. 3. caulem mittunt. Cb. neque legitur, et, in M. 4. sementant. Vet 5, amisso. Cb. differentia, samo enim Gr. et Al.

x. *Ascaloniarum*) Has adhuc hodie Galli nominant *Eskalotes*, quasi *Ascalotas*, relictiis pristini vocabuli rudimentis. Vide Gloss. Ducangii, voce *Aloigna*. H.

y. *Etenim velut*) Apud nos tamen et radice melius, seu bulbo feruntur. H.

z. *Festinandum*) Cito euellendae: alioqui putrescunt: πολὺν δὲ χρόνον ἐαθέντα ἐν τῇ γῆ σήπεται. Theophr. l. c. H.

a. *Si deponantur*) Si plantentur, φυτευθέντα. Theophr. H.

b. *Samo enim et Sardibus candidissimae*) *Amisso* in veteri lectione non *Samo*. Substituto pro *amisso*, apud Iffum,

ex Theophrasto L. VII. capite 4. *differrunt*, inquit, *et colore nonnullae*. Etenim apud Iffum cetera quidem candidis similes constant, sed colore candidae admodum proueniunt, Sardonisque similiter fere affirmant. Est autem Iffus vrbs nemini ignota, in Cilicia, clara victoria Alexandri aduersus Darium. Pint.

In Iffo enim) Vide N. et Em. N. XIII. (huc coll.) *Est*) Prius legebatur, *Samo enim et Sardibus*. In MSS. R. Colb. Chiffi. *differentia amisso enim et Sardibus*. Nostram egregie constabilit coniecturam Theophr. Hist. VII. 4. Ἐν Ἴσσο γὰρ μὲν ἀλλε

quae Ascaloniae, quoniam ¹ satis *c.* capita crasse-
 feunt: depositis, ² caules et semina. Distant sa-
 pore tantum dulci. Apud nos duo prima genera.
 Vnum condimentariae, quam illi gethyon *d.*, no-
 stri pallacanam vocant. Seritur mensibus, Martio,
 Aprili, Maio. Alterum capitatae, quae ab aequi-
 noctio autumnii, vel a Fauonio. Genera eius au-
 steritatis ordine, Africa, Gallica, ³ Tusculana, Asca-
 lonia, Amiternina. Optima autem, quae rotundissima.
 Item rufa acrior, quam candida: sicca, quam viridis,
 et cruda quam cocta, sicca quam condita. Seritur Ami-
 ternina frigidis et humidis locis, et sola allii modo
 capite, reliquae semine. ⁴ Proxima quae aestate
 nullum semen emittunt, sed caput tantum, quod
⁵ inarescit. Sequenti autem anno permutata ra-
 tione semen gignitur, caput ipsum corrumpitur.
 Ergo omnibus annis separatim semen caepae causa
 B b 4 feri-

1. *satae radices agunt. Ch.* 2. *caulis et semen. Ch.*

3. *Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. Africana, Gall.*

Tusc. Amil. Gr. et Al.

4. *Proxima quae, etc.*

emittit. Dal. 5. *inrescit, ut mox, Quum increuit, etc.*

Dal.

ἀλλὰ ὅμοια τοῖς λευκοῖς
 λευκά δὲ σφόδρα τῆ χειρῶν.
 Φέρειν δὲ φασι ὅμοια τοῖς
 Σαρδιανοῖς. H.

c. Quoniam satis) Hoc est,
 quoniam quum seruntur se-
 mine, capita eis crassescunt:
 σπειρόμενον μὲν, inquit
 Theophr. cui Φυτεύόμενον
 opponitur, depositum siue
 plantatum. H.

d. Gethyon) Γήθυον, quod
 fere sine capite est, cerui-
 cis tantum longae: ideo-

que totum in frondem lu-
 xuriat. Vulgus nostrum
 sua consuetudine *cebulam*,
 quasi *caepulam* vocat; alii
siboulam, *Ciboule*; nonnulli
ciuas, vel *ciuones*, quasi ce-
 pinas vernaculo sermone
 proferunt. H.

e. Alterum capitatae) Quod
 fere citra ceruicem in caput
 extuberat. Hanc vocant
 vnionem veteres rustici, ut
 testatur Columella, XII.

feritur, separatim caepe feminis. Seruantur autem optime in paleis. Gethyum *f.* paene sine capite est, ceruicis tantum longae, et ideo totum in fronde: saepiusque refecatur, vt porrum. Ideo et illud ferunt, non deponunt. Cetero *g.* caepas ter fosso solo feri iubent, extirpatis radicibus herbarum, in *h.* iugera denas libras. Intermisceri *i.* futureiam, quoniam melius proueniat. Runcari *k.* praeterea, et farriri, si non saepius, quater. Ascaloniam *l.* mense Februario ferunt nostri. Semen caeparum *m.* nigrescere incipiens, autequam marcescat, metunt.

XXXIII. Et *n.* de porro in hac cognatione dici conueniat, praesertim quum sectiuo nuper auctoritatem dederit Princeps Nero, vocis *o.* gratia, ex oleo statis mensium omnium diebus, nihilque aliud, ac ne pane quidem vescendo. Seritur semi-

ne

i. marcescent. Ch.

IO. quod nomen apud Gallos velut triuiale haecenus vsurpatum est: siquidem quod singulari constat capite, nec pluribus coagmentatur bulbis, vnionem Gallica lingua nominat. Oignon. H.

f. Gethyum paene) Theophr. Hist. VII. 4. H.

g. Cetero cepas) Colum. XI. 3. H.

h. In iugera) Denas feminis cepearum libras in singula iugera feri iubet. H.

i. Intermisceri) Colum. I. c. et Pallad. L. III. in Febr. tit. 24. p. 68. H.

k. Runcari etc.) Colum. I. c. H.

l. Ascaloniam) Sic Colum. I. c. H.

m. Semen - marcescat) Colum. Sed nec patiendum est, vt perarescat, etc. H.

n. Et de porro) Pallad. c. 24. Februar. Dal.

Et de porro) Gallis, Poireau. H.

o. Vocis gratia) Cui splendorem affert infra cap. 6. L. XX. Dal.

Vocis gratia) Cui splendorem affert; vt dicitur L. XX. 21. H.

ne ab æquinoctio autumno: si *p.* sectium facere libuit, densius. In *q.* eadem area secatur, donec deficiat, ¹ stercoreaturque semper. Si *r.* nutritur in capita, antequam secetur, quum increuit, in aliam

Bb 5

aream

¹ stercoreaturque semper: nutritur in capita, antequam secetur. Quum increuit, Gr. et Al.

p. Si sectium facere) Colum. XI. 3. Porrum si sectium facere velis, densius satum præceperunt priores relinqui, et ita, quum increuerit, secari. Sed nos docuit usus, etc. Porrum sectium est, quod saepius secatur, demeriturque in usum culinae. Sectile porrum Iuternalis appellat: Martialis, ronsile: sectum, auctor Moreti. Rursum de hoc Martialis, L. XIII. epigr. 18. cuius lemma: Porri sectiui; Fila Tarentini grauius redolentia porri Edisti quoties, oscula clausa dato. H.

q. In eadem area secatur, etc.) Sic distinguenda sunt: In eadem area secatur, donec deficiat, stercoreaturque semper. Si nutritur, in capita, antequam secetur, quum increuit, in aliam aream transfertur, summis foliis leuiter recisis ante medullam, et capitibus retractis tunicisque extremis. Quem sectium inquit facere volueris, in eadem area, qua satus a

primo fuerit, secandus est donec deficiat; at si nutritur in capita, id est, si capitatum voles facere, vbi increuit antequam secetur, in aliam aream transferri debet, summis foliis leuiter recisis. De capitato postrema illa verba capienda esse palam est, et ex iis quae sequuntur: Antiqui silice, vel resta subiecta capita dilatabant, hoc item in bulbis. Mox emendandum: Laudatissimus in Aegypto, mox Ostiae atque Aricie, et paulo post: alterum genus pallidioris folii, rotundiorisque, lenioribus incisuris. Duo genera sectiui porri facit, quorum alterum folio herbacium, id est, viriditatis mirae: alterum folio pallidioris, dilutioris nempe viriditatis. Vide Salmas. pag. 1001. a.

¹ Si nutritur in capita) Si vis porrum esse capitatum. Vide N. et Em. N. XIV. (paulo post) Capitatum porrum a radice quae in

aream transfertur, summis foliis leuiter recisis arte medullam: et capitibus¹ retractis, tunicifue extremis. Antiqui s. silice vel tegula subiecta t, capita dilatabant: Hoc item in bulbis. Nunc sarculo leuiter conuelluntur radices, vt delumbatae alant, neque² distrahant. Insigne, quod quum fimo laetoque solo gaudeat, rigua odit: ³ et tamen proprietate quadam soli constant. ⁴ Laudatissimus in

i. detractis tunicis extremis. Dal. vt de allio et cepa Theopb. scripsit. c. 4. I. caus. 2. distrahantur. V. 3. haec. V. 4. laudatissimum. V. quamquam apud Palladium porrus legitur.

in caput extuberat sibi nomen vsurpauit. Si nutritur) Voculam s, quam libri haetenus editi omiserunt, magno totius sententiae detrimento, ex R. cod. et Colb. suppleuimus, et quod certius aliquanto est, ex Columella. Sic enim ille XI. 3. In eo autem porro, quod magni capitis efficere vales, seruandum est, vt antequam translaturum deponas, omnes radículas amputes, et fibrarum summas partes intondeas. Tum testulae vel conchae, etc. Fibras pro foliis eo capite haud raro vsurpat. H.

s. Antiqui silice) Ita Sotion in Geop. XII. 29. p. 351. Ομοίως τὰ πρῶτα ἔσση μεγάλα, εἰ μεταφύτευων αὐτὰ, ὄσρακον ἢ λίθον πλατὺν ὑποθήσεις, καὶ μὴ

ποτίσεις. Similiter porri magni fient, si dum ipsos transfers, testam, latumue lapidem supposueris, nec rigabis. Columella quoque XI. 3. In eo autem quod magni capitis efficere vales, seruandum sit, vt antequam translaturum deponas, omnes radículas amputes, et fibrarum summas partes intondeas. Tum testulae vel conchae, quasi sedes in singulis subiectae seminibus adobruuntur, vt fiant capita latioris incrementi. H.

t. Subiecta capita dilatabant). Inde κεφαλῶτον πρῶτον. Auctor Moreti: Hic sifer, et capiti nomen debentia porra. In Priapeis: Crescensue semper in sum caput porrum. Dal.

in Aegypto, mox ¹ Ostiae, atque v. Ariciae. Sectiui duo genera: Herbaceum folio incisuris eius eulentibus, quo vtuntur medicamentarii. Alterum x. genus ² pallidioris folii, rotundiorisque, ³ incisuris leuioribus. Fama y. est, Melam equestris ordinis, reum ex procuratione a Tiberio Principe accersitum, in summa desperatione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus haustro, confestim exspirasse sine cruciatu. Ampliorem modum negant noxium esse.

XXXIV. Allium z. ad multa ⁴ ruris praecipue medicamenta prodesse creditur. Tenuissimis, et quae separantur, ⁵ in vniuersum velatur membranis: mox pluribus coagmentatur a. nucleis, et his

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. Orchie Gr. et Al.

2. Sic ex MSS. Hard. suauidioris. M. fortassis, flauidioris Dal. sauidioris Ch. forse validioris. Pint. suauioris Gr. et Al.

3. leuioribus incisuris. Ch.

4. rusticis. Dal.

5. in M. d.

v. Atque Ariciae) Mart. XIII. ep. 19. cui titulus: Porri capitati: Mittit praecipuos nemoralis Aricia porros, In niueo virides stipite cerne comas. H.

x. Alterum . . . pallidioris folii) Hoc est, dilutioris viriditatis. In MSS. suauidioris. Forfan flauidioris: qua de voce diximus L. XVIII. f. 34. vt viridiori herbaceo opponatur. H.

y. Fama est Melam) Melam is falso esse creditur cuius Geographici nunc mani-

bus omnium teruntur libri. H.

z. Allium) Del' Ail. Sim. Sethi L. de alim. tit. Σκόροδα ex Galeno, allium vocat θηριακὴν τῶν ἀγροτῶν, iberiacam rusticorum. H.

a. Nucleis) Ονωχας vocat Aëtius L. XI. c. II. σκελλιδας, Paulus Aegineta cap. 33. L. IV. γέλυεις Theophr. ἀγλιδας Galenus. Dal.

Nucleis) Cohaerentes bulbi, in quos allii caput extumuit, quo seorsum confiti nouam creant sobolem, et nuclei

his separatim vestitis. Asperi saporis: quo plures nuclei fuere, hoc est asperius. Taedium huic quoque¹ halitu, ut caepis: nullum tamen coctis. Generum^b differentia in² tempore: praecox maturefcit sexaginta diebus: ³ tum *c*. in magnitudine. Vlpicum^d quoque in hoc genere Graeci appellauerunt allium Cyprium, alii antischorodoni^e, praecipue Afri-

ca. *allium*

1. halitus. V. 2. tempore et culti. Tb. 3. Ta-
men. Cb.

nuclei, et spicae, Latinis auctoribus appellantur: sicut Graecis γέλγεις et ἀλγίδες grana dicuntur, quibus allii caput compactum est. Theophr. Hist. VII. 4. et Diosc. II. p. 182. H.

b. Generum differentia) Quoniam aliud praecox, aliud ferotinum, πρώϊον, καὶ ἔψιμον. Theophr. I. c. H.

c. Tum in magnitudine) Differunt etiam magnitudine et paruitate. Magnitudine siquidem praestat ceteris genus illud quod Cyprium vocant: καὶ μεγέθει, καὶ μικροτητι. Καὶ γὰρ τῷ μεγέθει γένος τι διαφέρειν ἐστὶ, μάλιστα δὲ τὸ Κύπριον καλεσμενον τοιᾶτον. Theophr. I. c. H.

d. Vlpicum) Quidam esse volunt allium Aegyptium Dioscoridis, quod, ut porrum singulari capite constat, idemque molyzam.

Hippocratis L. de mulieribus. Dal.

Vlpicum) In eo est illud genere, quod ceteris mole capitis antecellit. Columella, in Hortulo, p. 349. *Alliaque infractis spicis et olentia late Vlpica.* Et L. XI. 3. p. 394. *Vlpicum, quod quidam allium Punicum vocant, Graeci autem ἀφροσκόροdon appellant, longe maioris est incrementi quam allium . . . habet velut allium plures cohaerentes spicas, etc.* H.

e. Antischorodon) Aphroschorodon, ut indicant, quae proxime sequuntur. Sic et Columella vocavit, idemque allium Punicum. Quidam a spuma, alii ab Africa Aphroschorodon dici volunt. Columellae verba sunt L. XI. cap. 3. *Vlpicum, quod quidam allium Punicum vocant, Graeci Aphroschorodon*

Africae celebratum inter pulmentaria *f. ruris*, grandius allio. ¹ Tritum *g.* in oleo et aceto, mirum quantum increseat spuma. Quidam vlpicum et allium in plano feri vetant, castellatimque *h.* grumulis ² imponi, distantibus inter se pedes ternos. Inter

ter

1. Trito. V. 2. imponi iubent. V.

don appellant, longe maioris est incrementi. Dalec.

f. Pulmentaria ruris) Ea pulmentaria *μυττωτῆς* Theophrast. vocat cap. 4. L. VII. hist. Polluci autem *μυττωτῆς* est *τρίμμα ἐκ σκοροδῶν δριμύς*: Dioscoridi intritum ex allio et nigra oliua. Hoc loco Plinius parare id videretur ex oleo, allio et aceto. Parant alii ex allio, ouo, caseo: Lugdunenses ex allio et nuce iuglande recenti, aut alioqui tamdiu in aqua macerata, vt recenti similis videatur. Excitat hoc appetentiam, et contra venenum fungorum pro antidoto est. Vide Coelum et scholiastem Aristoph. *Dal*

Inter pulmentaria) In moretis vtantur, inquit Gaza illud Theophrasti vertens *πρὸς τῆς μυττωτῆς χρώνται*. Recte: est enim id pulmentarium ruris moretum, cui allium immixtum intritumque est: inde ei *alliato* nomen. Meminit Plautus in Mostell. act. I.

sc. I. v. 44. Tu tibi istos habes, turtures, pisces, aues: Sine me *alliato* fungi fortunae meas. H.

g. Tritum in oleo etc.) Verba illa *in oleo et aceto*, falso inserta videntur, ex Theophrasto L. VII. capite 4. his verbis: *Cyprium vocatum maxime tale est, quod non decoquunt, sed in myrtis vruntur, et quum iunditur mirum quantum spuma increseat.* Pint.

Increseat spuma) Hinc *ἀφροσκοροδον*, vt arbitror, alii apud Columellam vocant. H.

b. Castellatimque) Castellatim idem tere quod aceruatim, *σωρηδόν*. Grumulos siue cumulos spicarum allii feri iubet ita, vt cumuli multis in orbem constent granis: inter grana singula digiti vnus interuallum sit: ternum pedum inter cumulos singulos: qui cumuli sic dispositi castellorum speciem quamdam referant. Namque in limitibus Imperii ad finium custodiam aduersus incurfio-

nes

ter grana ¹ digiti interesse debent; simul *i*, atque tria folia eruperunt, sarriri. Grandescunt, quo saepius sarriuntur. Maturefcentium *k*. caules depressi in terram obruuntur: ita cauetur ne in frondem luxurient. In *l*. frigidis vtilius vere feri, quam autumnno. ² Cetero *m*. vt odore careant, omnia haec iubentur feri, quum luna sub terra sit: colligi, quum in coitu. Sine *n*. his Menander e Graecis auctor

i. digiti quatuor interesse. *M*. 2. Cetero. *Cb*.

nes hostium castella staturiebantur, aliquot inter se discreta passibus. Anonymus auctor, de rebus bellicis: Est praeterea inter commoda rei publicae vtilis limitum cura, ambientium vbique latus Imperii. Quorum tutelae assidua melius castella prospicient: ita vt millenis interiecta passibus stabili muro et firmissimis turribus erigantur, etc. Vltus ea voce Linus, L. XVII. vbi castellarum dispositos circa collem milites ait. Aliter feri praecipit Colum. l. c. H.

i. Simul atque) Colum. XI. 3. Quum ternas fibras emisserunt spicae, sarriantur: nam quo saepius id factum, maius semina capiunt incrementum. Sic Pallad. in Noub. t. 6. H.

k. Maturefcentium) Colum. l. c. Ante quam caulem

faciant, omnem viridem superficiem intorquere, et terram prostertere conueniet, quo vastiora capita fiant. H.

l. In frigidis) Vide Colum. l. c. H.

m. Vt odore careant) Columella L. XII. Dalec.

Cetero, vt odore) Colum. l. c. Sed quandocumque conseremus . . seruabimus: vt Luna infra terram sit: nam sic sata, et rursus sic recondita, existimantur neque acerrimi saporis existere, neque mandentium halitus inodorare. Idem habet Auct. Geop. XII. 30. "Ανοσμη δὲ ἐστὶν, etc. Pallad. in Noub. t. 6.

n. Sine his) Hoc est, citra hanc operam, siue hac praeeptione neglecta, quam proxime attulimus, vt sint allia odoris expertia. H.

auctor est, allium edentibus, si radicem betae in pruna tostam superederint, odorem exstingui. Sunt qui et allium et vlpicum inter Compitalia o. ac Saturnalia feri aptissime putent. Allium p. et semine prouenit, sed tarde. Primo q. enim anno porri ¹ crassitudinem capite efficit: sequenti r, diuiditur, tertio consummatur; pulcriusque s. tale ² existimant quidam. In semen exire non debet, sed intorqueri caulis ³ satus t. gratia, vti caput validius fiat. Quod v. si diutius allium caepamque ⁴ inueterare libeat, aqua salsa tepida vngenda sunt. Ita diuturniora fient, melioraque vsui, sed in satu sterilia. Alii con-

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. crassitudine caput efficitur Gr. et Al. 2. existimatur a quibusdam.

M. 3. Sic ex MSS. em. Hard. satus gratia, vt Cb. sationis gratia, capita intingenda Gr. et Al. 4. Sic et Cb. inueterari Gr. et Al.

o. Compitalia) In Calendario rustico ap. Gruter. p. 133. Compitalia, sexto Nonas Maii; Saturnalia, decimo sexto Calendas Ianuarii assignantur. H.

p. Allium ex semine prouenit, etc.) Lege: Allium ex semine prouenit, sed tarde primo enim anno porri crassitudinem capite efficit: sequenti diuiditur: tertio consummatur. Sequentia sic lege: in semen exire non debet, sed intorqueri caules satius, ea gratia, vt caput validius fiat. Melius dixisset Plinius: sed intorqueri nucleos satius. Sal-malius.

Allium et semine) Theophr. Hist. VII. 4. H.

q. Primo enim) Theophr. 1. c. H.

r. Sequenti diuiditur) Hoc est, discernitur in nucleos, γελγίσται. H.

s. Pulcriusque) Κάλλιον Theophr. praestantius. Dal.

Pulcriusque) Quum nihil sit eo deterius, quidam tamen praestantius putant, quam si deponatur, siue plantetur: καὶ ἔδεν χείρον ἄλλ' ἐνίοι γε καὶ κάλλιον Φασί τὲ πηκτῆ. H.

t. Satus gratia) Nucleis enim ferere satius est, quam semine. H.

v. Quod si diutius allium, etc.)

contenti sunt ¹ primo super prunas suspendisse, abundeque ita profici arbitrantur ne germinent: quod facere allium caepamque extra terram quoque certum est, et cauliculo acto euanescere. Aliqui et allium palea ² optime seruari putant. Allium *x.* est et in aruis sponte nascens, alium *y.* hoc vocant: quod aduersus improbitatem alitum depascentium semina costum, ne renasci possit, abiicitur: statimque quae deuorauere aues stupentes manu capiuntur: et si *z.* paulum ³ commouere, sopitae. Est *a.* et siluestre, ⁴ quod vrsinum vocant, odore *5* molli, capite praetenui, foliis grandibus.

XXXV.

1. fumo. Vet. 2. seruare optime. Ch. 3. Sic et Ch. commouere resopitae Ch. M. commorauere Gr. et Al. 4. et quod Ch. 5. mizi M. lego, odore simili.

etc.) Lege: Quod si diutius allium caepamque inueterare libeat aqua salsa tepida unguenda sunt, ita diurniora fient, melioraque vsui, sed in sari sterilia. Salmal. pag. 227.

x. Allium est, et in aruis) Illud esse arbitrantur, quod agreste allium et $\sigma\Phi\iota\sigma\kappa\acute{o}\rho\delta\omicron\nu$ Galen. de fac. simpl. med. VIII. p. 280. Diosc. II. 182. aliique vocant. Nos suspicamur esse siluestre tenuifolium Dodonaei p. 672. quale visum a nobis in Horto Regio. H.

y. Alum hoc vocant) Ophio-

scorodon. Alioquin Alum Graecorum est Symphyton petraeum. In Vet. legitur allium. Vide num legendum, siluestre hoc allium, etc. vel anginum hoc vocant. Dal.

z. Etsi paulum) Si ita factum aues eae vel paululum commouerint. In MSS. etsi fortasse rectius, commorentur. H.

a. Est et siluestre) Allium siluestre latioris folii, siue Allium Vrsinum Dodonaei, l. c. in praedicto etiam horto obseruatum a nobis. H.

XXXV. (VII.) In *b.* horto satorum celerime nascuntur ocimum, *c.* blitum¹, napus, eruca; tertio enim die erumpunt; anethum quarto, ² lactuca³ quinto, raphanus sexto, cucumis et cucurbitae ⁴ septimo, prior cucumis; nasturtium ac sinapi quinto, beta aestate sexto, hieme decimo; atriplex octavo, caepe ^{xix.} aut vigesimo, gethyum decimo, aut duodecimo. Contumacius *d.* coriandrum. Cunila *e.* quidem, et origanum post xxx. diem. Omnium autem difficillime apium: quadragesimo enim die cum celerime, quinquagesimo maiore *f.* ex parte emergit. *g.* Aliquid

1. *ἄνθος.* Th. 2. *λακκουα.* Ch. 3. *vel quarto.* Th. 4. *quinto, sexto, vel septimo.* Th.

b. In horto satorum) Quae hac sectione continentur totidem fere verbis sunt in Theophr. hist. VII. 1. Ταχιστα μὲν ἐν ὄκμιον, etc. Causas singulorum idem inuestigat, de caus. IV. 3. p. 299. H.

c. Blitum, napus, eruca) Legendum videtur *radix*, non *napus*. Theophrastus L. VII. cap. 1. Omnia pari tempore nequaquam proueniunt, sed alia celerius, alia serius: quae scilicet prouentiu contumaciora consistunt. Celerime ocimum, blitum, eruca, et de hibernis radix, die namque, ut ita loquar, tertio erumpit. Ex his Theophrasti verbis liquet, alio ordine Pliniana esse dispo-

nenda: Celerime ocimum, blitum, eruca, radix. Pint.

d. Contumacius) Difficilius, morosius. Causam cur aegre proueniat, aperit Theophr. de caus. IV. 3. H.

e. Cunila quidem) Theophr. hist. VII. 1. Οὐμβρα δὲ καὶ ὀργανός, etc. H.

f. Maiore ex parte emergit) Idque omnibus sementibus. In omnibus enim quidem densius serunt. Theophr. Dal.

g. Aliquid et seminum) Th. l. c. Apium verus semen celerius nasci, nouellum ferius, scribit etiam Pallad. L. V. in Aprili t. 3. p. 110. H.

quid et feminum aetas confert, quoniam recentiora maturius gignuntur, in porro, gethyo, cucumi, cucurbita: ex vetere autem celerius proueniunt apium, beta, cardamum, cunila, origanum, coriandrum. Mirum in betae semine: non enim totum eodem anno gignit, sed aliquid sequente, aliquid tertio. Itaque ex copia feminis modice nascitur. Quaedam anno tantum suo pariunt, quaedam saepius, sicut apium, porrum, gethyum. Haec enim semel sata pluribus annis restibili fertilitate proueniunt.

XXXVI. Semina plurimis rotunda, aliquibus oblonga, paucis foliacea et lata, ut atriplici. Quibusdam angusta et canaliculata, ut cumino. Differunt et colore, nigro candidoque; 4 item k. duritiae

1. Sic ex MSS. em. Hard. cucumere Gr. et vulgg.
 2. tota M. et Cb. 3. suo, in M. d. Lego, tantum semel.
 4. Sic et M. duritiae, mollitiae. In, etc. Dal. item duritiae. Surculacea in folliculo Gr. et Al.

b. Restibili fertilitate) Af-
 fidua plurium annorum ferti-
 lilitate. Διαμένει χρόνον
 πλείονα, καὶ ἔτι ἔστιν ἐπέ-
 τερα. Theophr. H.

i. Semina plurimis) Haec
 deinceps etiam Theophr.
 Hist. VII. 2. H.

k. Idem duritiae) apud
 Theophr. est, καὶ τοῖς χρώ-
 μασιν ὁμοίως, τὰ μὲν μέλα-
 να, τὰ καὶ ξυλώδη, τὰ δὲ
 λευκώτερα. ξυλώδες, ligno-
 sum, Theophr. refert ad
 colorem, Plinius ad duri-
 tiem. Apud Theophrast.

rectius legetur pro ξυλώδη,
 ἐρυθρώδη, qualis color est
 feminis nasturtii, et rapha-
 ni. Exemplar manuscrip-
 tum habet, item duritia
 surculacea, in folliculo sunt,
 etc. Pro filiqua folliculum
 Plinius usurpat. ἔλλοβα
 Theophrastus vocat. Dal.

Idem duritiae surculacea)
 Hoc est, lignosa, ut alibi
 monuimus. Theophr. Hist.
 VII. 3. Τα μὲν μέλανα,
 τὰ δὲ λευκώτερα; καὶ τὰ
 μὲν ξυλώδη. Sic enim scri-
 psisse eum oportet: et si in
 libris

furculacea. In *l.* folliculo sunt, raphano, sinapi, rapo. Nudum *m.* semen apii, coriandri, anethi, feniculi, cumini. Cortice *n.* obducta bliti, betae, atriplicis, ocimi. At *o.* lactucis in lanugine. Nihil *i.* ocimo *p.* fecundius: cum *q.* maledictis ac probris.

C c 2

1. cumino. Ch.

libris vulgatis traiectione laborat hic locus. H.

l. In folliculo) Quadruplex seminum genus distinguit: 1. quod in folliculis: 2. quod nudum: 3. quod obductum cortice: 4. quod lanugine continetur. Theophr. l. c. ἔλλοβοσπέρματα, ἢ γυμνοσπέρματα, ἢ ἐμ-Φλοιοσπέρματα, ἢ παπποσπέρματα. Ραφανίς μὲν γάρ, καὶ ἀπύ, καὶ γογγυλίς, ἔλλοβοσπέρματα etc. H.

m. Nudum semen apii) Γυμνοσπέρμα Theophrast. cap. 18. L. 1. historiar. Dal.

n. Nudum) Theophr. l. c. Γυμνοσπέρματα, quae nec folliculo, nec vasculo continentur. H.

n. Cortice obducta bliti, betae) Scribe obductum, non obducta, ex vetusto exemplari. Pint.

n. Cortice) Theophr. l. c. H.

o. At lactucis) Θριθακίνη δέ, παπποσπέρματος. Th. H.

p. Nihil ocimo fecundius: cum maledictis ac probris se-

rendum praecipiunt) Legendum proculdubio, non *ocimo*, sed *cumino*. Theophr. L. VII. c. 3. *Omnia seminis germinisque large fecunda: sed fecundissimum omnium cuminum est. Peculiare etiam quod de hoc dicunt: imprecari namque et maledicere ferendo oportere affirmant, quo latius copiosiusque proueniat.* Repetit idem L. IX. Pint.

o. Nihil ocimo) Vide N. et Em. N. XV. (hic coll.) *Nihil*) Ita libri omnes, etiam manu exarati: reponere frustra curante Pintiano: *Nihil cumino fecundius.* Facit enim pro recepta lectione Theophr. Hist. VII. 3. πολυκαρπότητον δὲ τὸ ὀνιμον. H.

q. Cum maledictis ac probris, etc.) De ruta idem scribit Palladius cap. 9. Martii. Dal.

Cum maledictis) Et hoc de cumino Theophr. Hist. VII. 4. de ruta Pallad. L. IV, in Mart. t. 9. H.

bris ferendum ¹ praecipiant; r. vt laetius pro-
ueniat, fato pauitur terra. Et s. cuminum qui se-
runt, precantur ne exeat. Quae t. in cortice sunt,
difficillime inarescunt, maximeque ocimum ² et
gith; ficcantur v. omnia, ac sunt fecunda. Vtique
meliora x. nascuntur aceruatim fato semine, quam
sparso.

1. praecipiant, laetius proueniet. Sato. M. 2. et
gith. Siccata omnia sunt. Dal. ex Theoph.

r. Vt laetius) Colum. XI.
3. Fere etiam his diebus oci-
ma seruntur, quorum quum
semen obrutum est diligenter,
incolatur paucula vel cylin-
dro: nam si terram suspensam
relinquas, plerumque corrup-
pitur. Idem et in Horto
reperit. H.

s. Et cuminum qui serunt,
precantur ne exeat) Sicuti
statim ante ocimo legebatur,
vbi cumino scribendum erat,
hic contraria ratione oci-
mum scribendum fuit, vbi
cuminum positum est. Scien-
dum autem verba quae sta-
tim praecedunt, post ea
quae posui, locanda esse,
non ante, hoc modo: et
ocimum qui serunt, precan-
tur ne exeat: fato pauitur
terra. Columella L. XI.
cap 3. Fere etiam his diebus
ocima seruntur, quorum quum
semen obrutum est diligenter,
incolatur paucula vel cylin-
dro. Nam si terram suspen-
sam relinquas, plerumque cor-
rumpitur. Et in carmine

de Hortorum cultura: Tum
quoque profcisso rigoque in-
spersa nouali Ocima compri-
mite et grauibus densate cy-
lindris, Exurat sata, ne re-
soluti pulueris aestus. Pint.
Et cuminum) Theoph. IX.
9. H.

Et cuminum qui serunt)
Contra qui rapum, rapha-
num, napum religiosi agri-
colae serunt, antiqua con-
suetudine precantur, vt si-
bi nascantur, et vicinis.
Dal.

t. Quae in cortice) Δυσξη-
ραντότερα δὲ τὰ ἐμφλοιο-
σπέρματα, καὶ τῶν μα-
λιστα ὠνιμον. Theophr. Hist.
VII. 3. H.

v. Siccantur . . . fecunda)
Hoc est, atque ita fiunt fe-
cunda. Theophr. Πάντα
δὲ ξηρανθέντα πολυκαρπό-
τερα γίνονται· διὸ καὶ
πρόσφαρξάντες αὐτὰ ξηραί-
νεσιν. H.

x. Vtique meliora) Theo-
phr. Εἰς τὸ ἀθρόον τιθέ-
μενα . . . ἔτω γὰρ τὸ τῶ
πρά-

sparso. Ita certe porrum et allium ferunt *y.* in laciniis colligatum. Apium *z.* etiam paxillo cauerna facta, ac fimo ingesto. Nascuntur *a.* autem omnia aut femine, aut auulsione. *b.* Quaedam *c.* femine, et surculo: vt ruta, origanum, ocimum: praecidunt enim et hoc, quum peruenit ² ad palmum altitudinis.

C c 3

dinis.

1. etiam. Dal. 2. ad palmi altitudinem. V.

πράσζ, καὶ τὸ τῆ σελίνε τιθέσθιν, ἀποδήσαντες εἰς ὀρόνιον. H.

y. In laciniis) In linteolo. De apio. Colum. XI. 3. Quod si quis velit apium lati folii facere, quantum seminis possunt tres digiti comprehendere, raro linteolo illiget, et ita in areolas dispositum releet. H.

z. Apium etiam paxillo, etc.) Ad incrementum locus confert. Ideo quum apium transfertur, adigi paxillum tam alte praecipunt, quam apium fieri magnum placet. Quin etiam et apii semen exceptum panniculo stercore terraque pleno, in cauernam paxillo iam antea reclusam demitti. Theophr. cap. 3. L. VII. Histor. Dal.

Apium etiam) Quum apium transfertur, adigi paxillum tam alte praecipunt, quam apium fieri magnum placet. Quin etiam et apii semen panniculo exceptum, stercore terraque

pleno, in cauernam paxillo iam antea reclusam dimitti. Sic Theophr. Hist VII. 3. Plinius supra, XVII. 27. Pali laxato prius meatu: Et Colum IV. 16. prius paxillo perforato solo. H.

a. Nascuntur autem) Th. sic ista deinceps Hist. VII. 2. H.

b. Auulsione) Auulsionem fieri nunc intellige, quum vel ramus e matre auulsus cum parte radicis aliqua, in terram depangitur, quod in brassica fieri Theophrastus admonet l. c. Φυεται δὲ πάντα τῆ σπέρματος. ἐνια δὲ καὶ ἀπὸ παρασπάδος, καὶ κλωνός, καὶ εἰζης· ἀπὸ μὲν παρασπάδος, ἢ ῥάφανος· αἰεὶ γὰρ τι καὶ εἰζῶδες προσλαμβάνειν. H.

c. Quaedam femine etc.) Theophr. l. c. Ἀπὸ δὲ τῶν βλασῶν, πηγανον, ὀρίγανον, ὠκίμον· Ἀποφυτεύεσθαι γὰρ καὶ τῆτο, ὅταν σπιθαμιαῖον ἢ μείζον γενήται, τερμόντες εἰς τὸ ἥμισυ. Ra-

dinis. Quaedam *d.* et radice et femine, vt caepa, allium, bulbi, et *e.* si quorum radicem anniferorum relinquunt. Eorum *f.* vero quae a radice nascuntur, radix diuturna et fruticosa est, vt bulbi, gethyi, scillae. ¹ Fruticant *g.* ² alia et non *h.* capite, vt apium

1. *Fructificant. Cb.* 2. *et alia non capitata. Dal.*

mo seruntur, ruta, origanum, ocimum: transferunt enim et hoc, quum peruenit ad palmum, aut plus altitudinis, mediumque praecidunt. Apud nos recusat ita prouenire ocimum: nouo quotannis femine nascitur: plantaque annua est: in Graecia, de qua Theophrastus haec scripsit, diuturnior. Colum. XI. 3. *Mense autem Februario, vel planta, vel femine ruta, etc.* H.

d. Quaedam et radice) Theophr. l. c. H.

e. Et si quorum radicem, etc.) Annifera vocat, τὰ ἐπετειόκαυλα, quorum annuus caulis est: apposite quidem, sed significato minus proprio, quum annifera etiam intelligere possimus, quae fructum aut florem quotannis ferunt. Nascuntur etiam radice, inquit Theophrastus, quorum radices viuunt diutius, quamuis annuus caulis sit. Talis est beta et oxalis. Legend. *et si quae radicem annifera.* Dal.

Et si quorum) Hoc est, et quorum radices longiori temporis spatio durant, quamquam annuo tantum caule constant. Sic enim Theophr. l. c. Φύεται δὲ καὶ ἐκ τινῶν αἰρίσαι διαμεινῶσιν ἐπὶ πλείονα χρόνον, ἐπετειόκαυλων ὄντων. H.

f. Eorum vero) Theophr. l. c. Fruticosa porro radix vocatur, quae sub terra crescit ita, vt ad nouam sobolem decerpi quotannis ex ea portio aliqua possit, vt alii nuclei siue spicae. H.

g. Fruticant alia et non capite) Melior lectio: *Fruticant alia et non capitata.*

Theophrastus L. VII. et c. ² *Quaedam etiam non capitata verum diuturniora germinare posse cernuntur, vt apium, beta.* Pint. *Fruticant alia et non capite)* Coma secta, nouam pariunt. Dal.

Fruticant alia) Theophr. Παραβλασάνει δ' ἔνια καὶ τῶν μὴ κεφαλοῦ ῥίζων, χρομιωτέρων δέ, οἷον σέλινον, καὶ τεύτλιον. H.

h. Et non capite) Non radice

apium et beta. Caule reciso fere quidem omnia regerminant, exceptis *i.* quae non scabrum caulem habent: *i* et *k.* in usum vero ocimum, raphanus, lactuca. Hanc *l.* etiam suaviorem putant a regerminatione. Raphanus *m.* utique iucundior detrahitis foliis *n.* antequam ² decaulescat. Hoc et *o.* in

C c 4

rapis.

i. sed ob usum evidentissima ocimum. Theophr. *2.* πρὸ τῆ διακαυλίσαι. caulis grandescat.

dice fruticant, quam capitata non habent: sed comata, quae secta regerminat. H.

i. Exceptis quae non scabrum caulem habent) Legendum reor: crebrum non scabrum, ex Theophrasto L. VII. cap. 2. Theodorus secaulia verit, quae Theophrastus ἀποκυλά appellat. Pintian. Exceptis quae non scabrum) Apud Theophrast. est πλήν τῶν ἀποκαύλων. Legendum puto, μονοκαύλων. Exceptis iis, quae vnicō caule surgunt, ut cuminum. Dal.

Exceptis) Πλήν τῶν ἀποκαυλῶν. Scilla tamen, apium, lapathumque, quae sunt laevi caule, deciso caule saepe regerminant. H.

k. Et in usum) Manifestum vero haec maxime regerminare caule reciso, quae in usum quotidianum veniunt: cuiusmodi sunt ocimum, raphanus, lactuca. In brassica Theophrastus, non in raphano exemplum

posuit: Ἐμφανέστατα δὲ ὡς περ καὶ εἰς χρεῖαν, ὠκίμον, θρίδαξ, ῥαφανός. H.

l. Hanc etiam) Theophr. l. c. Καὶ τῆς μὲν θρίδακος ἡδιᾶς Φασὶ τὰς παλιβλάσας εἶναι καυλῆς. Et lactucae quidem regerminatos caules suaviore esse affirmant. H.

m. Raphanus utique) Ut Plinium critici reprehendant, de raphano accepisse ea fingunt, quae de brassica Theophrastus prodidit, l. c. atque omnia foede miscuisse Verum tam sunt affinia quae Theophrastus, et. quae Plinius refert, quam ouum est ovo simile. Quae de raphano rapisque nunc adstruuntur, sunt verissima, et ex alio fonte, quam ex Theophrasto, hausta. H.

n. Antequam decaulescat) Siue caulescat. Nam idem est. Sic ἐκκαυλῆω apud Graecos, et erumpere in caulem sonat: et simul est contrariae significationis: quoniam ἐκκαυλῆν etiam di-

rapis. Nam et eadem ¹ direptis foliis cooperta terra crescunt, durantque in ² aestate.

XXXVII. Singula *p.* genera sunt ocimo, lapatho, blito, nasturtio, erucæ, atriplici, coriandro, anetho. Haec enim vbique eadem sunt, neque aliud alio melius vsquam. Rutam *q.* furtiuam tantum prouenire fertilius putant, sicut *r.* apes furtiuas pessime. Nascuntur ³ etiam non sata, mentastrum, nepeta, intubum, pulegium. Contra, plura genera sunt eorum quæ diximus, dicemusque: et in primis ⁴ apio. (VIII.) Id enim quod sponte in humidis nascitur helioselinum *s.* vocatur, vno folio,

1. *direptis. M. et Ch. 2. aestatem. V. 3. autem etiam. 4. de apio. M.*

dicuntur ea, quorum caules marcescunt. H.

o. Hoc et in rapis) Non quidem de rapis id scribit Theophrastus, sed, quod sequitur, *ea pariter, ac radiculis direptis, foliis, etc.* Dal.

p. Singula genera) Theophr. Hist. VII. 4. H.

q. Rutam furtiuam) Palladius cap. 9. Mart. Dal.

Rutam) Pallad. in Mart. t. 9. p. 90. *Hoc mense ruta seritur . . . sed ut asserunt, melius furtiua proueniet. Sub fici arboris umbra libentius acquiescit.* H.

r. Sicut apes) Plin. XI. 15. de apibus: *Et furem odere.* H.

s. Helioselinum vocatur) Hoc est, apium palustre,

feu paludarium. Alii *helioselinum* legunt, sed *perperam*, ut patet ex Dioscoride L. III. et Theophrasto VII. et omnibus. *Pint.*

Helioselinum) 'Ελειοσέλινον, hoc est, apium palustre, et apium idem officinarum: Gallis, *Ache*. A Dodonaeo pingitur, p. 683. A paludibus nomen habet: Theophr. Hist. VII. 6. Το μὲν γὰρ ελειοσέλινον, τὸ παρὰ τὰς ὀχλητὰς καὶ ἐν τῆς ἐλεσιφύομενον, κνήφουλον τε καὶ δασύ γίνεται. *Paludarium enim, quod apud aquaeductus, et in paludibus prouenit, folio raro, nec hirsuto constat.* Vbi *μονόφυλλον* legisse *perperam* Plinium aiunt. Rectius multo *Palla-*

lio, nec *t.* hirsutum. Rursus *v.* in ficcis hippose-
linum, pluribus foliis, simile helioselino. Terti-
um est *x.* oreoselinum, cicutae foliis, radice tenui,
semine, ¹ anethi, minutiore tantum. ² Et *y.* satiui
autem differentiae in folio denso, crispo, aut rario-
re et ³ leuiore *z.*: Item caule tenuiore aut crassio-

C c 5

re.

1. *cymini.* Diosc. 2. *est autem satiui differentia.* M.
3. *latiore.* Theoph.

Palladius in Aprili tit. 3. Theophrastum accurate in-
terpretatus: *beleoselinon molli folio, et caule tenero, quod nascitur in lacuibus, et hippo-
selinon durius austeriusque dixit.* H.

t. Vno folio, nec hirsutum) Theophr. cap. 7. L. VII. *μᾶνὸ Φύλλον*, raris foliis, pro quo legit Plinius *μᾶνὸ Φύλλον*, vno folio. Dal.

*v. Rursus in ficcis hippo-
selinum pluribus foliis simile beleoselino.* Verbum pluri-
bus adiectitium puto. Theophrastus libro antedicto: *Hipposelinum foliis vicinum beleoselino est.* Pint.

Hipposelinum) Theophr. l. c. *Τὸ δ' ἵπποσέλινον, Φύλλον μὲν ἐμφερές τῷ ἐλειοσελίνω. δασύ δὲ καὶ μαγάλοναυλον.* Officinae petroselinum Macedonicum vocant. Galli, *l' Alexandre.* Depingitur a Dodonaeo, p. 686. et a Lobelio in Obsl. p. 406. H.

x. Oreoselinum) Ὀρεοσέλινον, a locis montuosis, in quibus nascitur, nomen ad-
eptum, Apium montanum: quod delineatur a Dodonaeo, p. 684. a Clusio p. 195. L. VI. rarior. plant. Rliniana haec oreoselini de-
scriptio etiam apud Theophrast. est l. c. Anguillara, p. VII. p. 123. existimat esse vulgare *Cerfoglio.* H.

y. Et satiui autem) Apii videlicet hortensis, quod vulgo *Persil* dicimus, seu petroselinum. Iconem apud Dodonaeam vide p. 682. Aliud crispum, latifolium aliud in horto Regio vidimus. H.

z. Et leuiore) Vide N. et Em. N. XVI. (hic adi.) *Aut rariore*) Sic pertinaciter libri omoes habent. Veram, an *laeuio* rectius? nam laeue, nec hirsutum, heleoselini folium paulo ante commendat. An *latiore* siucius? Nam Theophr. Hist.

re. Et *a.* caulis aliorum candidus est, aliorum purpureus, aliorum varius.

XXXVIII. Lactucae *b.* Graeci tria fecere genera: vnum lati caulis, adeo *c.* vt ¹ ostiola olitoria ex his factitari prodiderint. Folium *d.* his paulo maius herbaceo, et angustissimum, vt alibi consumpto ² incremento. Alterum rotundi caulis: tertium *e.* sessile, quod Laconicon vocant. Alii

co-

1. *urceola. M. hostiola Gr.* 2. *nutrimento. V.*

Hist. VII. 4. *Apii*, inquit, *tum in foliis, tum in caulibus discrimen constat: aliud enim folio spisso, crispo, densoque: aliud rariore ac latiore, cauleque maiore.* Τῶν δὲ σελίνων καὶ ἐν τοῖς φύλλοις, καὶ ἐν τοῖς καυλοῖς αἱ διαφοραί. Τὸ μὲν γὰρ πυκνὸν καὶ ἔλκον, καὶ δασύ τὸ φύλλον ἔχει. Τὸ δὲ μανώτερον καὶ πλατύτερον καυλὸν μείζω. Η.

a. Et caulis aliorum) Theophr. Hist. VII. 4. de generibus apii. Τῶν δὲ πάλιν τὰ μὲν λευκόκαυλα, τὰ δὲ πορφυρόκαυλα, ἢ ποικιλόκαυλα. Η.

b. Lactucae Graeci) Theophr. l. c. candidae lactucae, quae dulcior teneriorque est, tria haec genera esse admonet. Γένη δὲ λευκῆς ἔσιν ἄλλα τρεῖς: τὸ τε πλατύκαυλον, καὶ στρογγυλόκαυλον, καὶ τρίτον Λακωνικόν. *Des Laitues.* Η.

c. Adeo vt ostiola) Theophr. l. c. Τῶν δὲ πλατείων ἔτω τινες πλατύκαυλοι γίνονται ὡς ἐνίξ. Φασὶ καὶ θυραῖς χρῆσθαι κηπορικαῖς. *Inter laticaulas lactucas quaedam adeo laticaulas fiunt, vt pro valuis hortorum his nonnulli utantur.* Η.

d. Folium bis) His, inquit, candidis lati caulis lactucis folium oblongius est, quam herbaceis, ceu viridioribus: idemque angustum, consumpto alibi, nempe in caulem, nutrimento. Et hic multi falso Plinium coarguunt, quos refellere nec otium fert, nec ingenium. Η.

e. Tertium sessile) Sessilis lactuca dicitur, quae in altum non assurgit, nec in caulem crescit: sed in latitudinem potius, et in plano se spargit. Graeci χαμαίσηλον vocant. Sunt qui sessilem vocent, quam alii capi-

colore *f.*, et tempore satus, genera discreuere. Esse enim nigras, quarum semen mense Ianuario feratur: albas, quarum Martio: rubentes, quarum Aprili. ¹ Et omnium earum plantas post binos menses ² deferri. Diligentiores plura genera faciunt: purpureas *g.*, crispas, Cappadocas *h.*, Graecas. ³ Longioris has folii, caulisque lati: praeterea longi et angusti, intubi similis. Pessimum autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere *i.* picrida. Est etiamnum alia distinctio atrae, quae

1. *At M.* 2. *differrī Gr.* 3. *Long. has latique caulis, praererea folli longi. Vet. recte. Longiosa his folia, caulesque lati, etc. similes. M.*

capitatam appellant, *Laitue pommée*: sed errore illi ducti haud sane leui. Sessiles lactucas Martialis quoque commendat, inter beati copias ruris, L. III. ep. 47. H.

f. Alii colore) Apud Columellam haec multo vberius tractata, XI. 3. atque etiam in Hortulo X. numeris elegantibus, p. 351. *Altera crebra vires, fusco nitet altera crine, etc.* H.

g. Purpureas, crispas, Cappadocas) Scribendum *Cappadocias*, non *Cappadocas*, tum ex codice antiquo, tum ex Columella L. XI. c. 3. *At Cappadocia, quae pallido et pexo densoque folio, vires mense Februario, etc.* Corrigenenda non multo post eadem menda. *Fint.*

b. Cappadocas) Viles Cappadocae, Martial. V. 79. Colum. in Hort. p. 351. *Tertia. quae spisso, sed puro vertice pallet, Haec sua Cappadocae seruat cognomina gentis.* Et L. XI. 3. p. 396. *Cappadocia, qua pallido, et pexo, densoque folio vires, etc.* H.

i. Picrida) Est et picris cichorii genus infra cap. 17. L. XXI. et c. 22. L. XXII. nec non Theophrast. cap. II. L. VII. historiar. *Dat.*

Picrida) Est enim *πιγκί-ζεν* Graecis *amarescere*. Exod. 12. *Φάγονται τὰ κρέα τῆς νυκτὶ ταύτη ὅπτα πυρὶ, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πιγκίδων ἐδόνται.* Vulgata: *Edent carnes hac nocte assas igni, et azymos panes, cum lactu-*
cis

quae *k.* meconis vocatur, a copia lactis soporiferi, quamquam omnes somnum *l.* parere¹ creduntur. Apud *m.* antiquos Italiae hoc solum genus carum fuit, et ideo *n.* lactucae nomen adeptae. Purpuream

i. credantur *M.*

cis agrestibus. Vide quae tudine ancipiti conualuit diximus VIII. 41. H. ope lactucae. *Cameli pro Cameli.* Sequentia sic lege: *In tantum recepta commendatione, ut seruari etiam in alienos menses eas ex Oxy-meli tum repertum sit.* post seruatum ex morbo Augustum lactucae usu, tanta earum commendatio esse cepit, ut tum repertum sit eas oxymeli condire ac recondere in alienos menses. *Salmaf.* 1270. b. et 1271. b. 1272. a.

l. Somnum parere) Diosc. II. 165. 166. fatigam, siluestremque lactucam ὑπνωτικὴν esse pariter admonet. Galen. de alim. fac. II. 40. p. 359. T. V. lactucam vespere commanducatam fuisse sibi aduersus vigilias remedio singulari prodit. H.

m. Apud antiquos Italiae hoc solum genus carum fuit, et ideo Lactucae nomen adiectum. Sic leg. Sequentia sic lege et ideo aestate gratia. Sequentia sic leg. *Diuus certe hac lactuca conseruatus in aegritudine fertur prudentia Musae medici, cum prioris Cameli religio nimia ei abnegaret.* Omnia plana iam sunt. Oportet Camelium fuisse nomen prioris medici, quo Diuus Augustus usus est ante Musam. Is Cameli lactucarum esum aegrotanti Augusto negabat. Musae vero opera ex vale-

n. Et ideo lactucae nomen adeptae) In vetusto exemplari, et ideo nomen lactucae adiectae. Scribendum forte, et inde cognomen a lacte eis inditum. Pintian. Lactucae nomen adeptae, etc.) Quid quod in ipso Plinio supra c. 4. huius libri, legere est Lactucae in Valeria familia non puduisse appellari, nempe a lactucarum cultu; ut a coepris, COEPRIONES. Bouch. 604. Vicissim inter lactucarum species idem Plinius Caecilianae meminit: *Purpuream* inquit, *maximae radice* Caecilianam vocant; nempe a Caecilio Merello. Bouchat. ibid.

Et

ream ¹ maximae radice, ² Caecilianam o. vocant. Rotundam vero ac minima radice, latis foliis, ³ asty-
tida p.: quidamque eunuchion, quoniam haec ma-
xime

1. maxime radicibus. Ch. 2. Caeciliam. 3. asty-
tida Gr. et Al.

Et ideo lactucae) Quod abundantia lactis exuberent, inquit Pallad. in Ian. II. t. 14. p. 44. H.

o. Caecilianam) Caecilii de nomine dicta Metelli, ut canit in Hortulo Colum. p. 351. eius nimirum qui primo Punico bello Romae consulatum gessit, A. V. DIII. H.

p. Astylida: quidamque) Ασυλάζειν, eiulare, apud Athenaeum L. II. legitur astylida: quasi urbanam et civilem dicas Dal. Ast. Quidamque eunuchion) Eunuchion scribit et Astylida: quorum posterius palam corruptum. Nam ασυτις, cur dicatur neminem doctorum latet: at ασυλις, Hesychio aliud est. Bouchart 603.

Astytida) Vide N. et Em. N. XVII. (hic coll.) Astytida quidamque) Astytida legi oportere, non uti prius Astylida, evincit planissime hic Eustathii locus, unde et quae vis subfit ei voci, intelligas. Sic igitur ille in H. IX. p. 1283. Δεδήλωται ἀλλοχῆ, (nempe p. 849)

ὅτι ἐκ τῆς ζύειν γίνεται καὶ ὁ ἀσυτος. Οἷον παρὰ Ξεναρχῶ Πελοπεδῶν ἀσυτος οἶκος ἦγεν ἀναρπος ἀγῶνος . . . Φασὶ δὲ κατὰ τὴν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἰσορίαν, καὶ θριδάκα τῆς ἐπιγενέσεως πλατύφυλλον, καὶ τετανήν, καὶ ἀκαυλον, ἀσυτιδα κάλεισθαι ὑπὸ γυναικῶν εὐνῆχον δέγε ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων. Ἐπειδὴ, Φησιν, ἀσθενεῖς εἰσι πρὸς τὰ κατὰ τὴν Ἀφροδίτην οἱ συνεχῶς χρωμένοι θριδάξι, etc. Athenaei locus quem spectat e L. II. est p. 69. Eadem habet Florentinus in Geop. XII. 13. p. 333. Plura apud Eustathium vide, tum l. c. tum p. 849. 862. quae aut Graece transferre aut Latine vertere, pudor vetat. Porro ασυλις apud Hesychium longe est aliud, nempe planta unde viscum legitur. Ebuli vero Poetae Comici, apud Athen. II. p. 69. tragoediam scimus Ἀσυτους appellatam, in qua de lactucae viribus disputatur. H.

xime refragetur Veneri. *q.* Est *r.* quidem natura omnibus refrigeratrix, et ideo aestate gratae stomacho fastidium auferunt, cibique appetentiam faciunt. Diuus *s.* certe Augustus lactuca conseruatus in *t.* aegritudine fertur¹ prudentia Musae *v.* medici,

1. prouidentia. M. Sueton.

q. Veneri) Genitricis profinium cohibere, auctor est Galenus, loco mox citando. Vide et Marcellum, c. 33. p. 228. H.

r. Natura omnibus refrigeratrix) Ea de causa veteribus postrema mensa sumebatur, vt ebrietatem et capitis grauitatem arceret frigiditate. Martialis: *Claudere quae coenas lactuca solebat auorum, Dic mihi, Cur nostras inchoat illa dapes?* Rhodig. cap. 20. et 26. L. XXVII. Apud Athenaeum Aristoxenus cum vesperi lactucas oenomelite perfudisset, virides placentas a terra summissas se habere, mane iactabat. In lactuca occultatum Adonin a Veneri Callimachus, Phaona Cratinus scribit. Pythagoraei lactucam vocant, *εὐνῆχον*, Eubulus mortuorum cibum, mulieres *ἀσύλιδα*, quia τὸν σύλον, id est, penem, arrigere prohibeat Rhod. cap. vlt. XXVII. Au-

ctor Moreti: *Grataque nobilium requies lactuca ciborum.* Dal.

Est quidem natura) Diosc. II. 165. Galenus de fac. simpl. med. VI. p. 178. alii que. H.

s. Diuus certe Augustus, etc.) Sueton. in Augusto c. 81. Vide *Salmas.* p. 1272. Dal.

t. In aegritudine) Idcirco lactuca Columellae dicitur ea esse, *Tristia quae releuet longi fastidia morbi.* In Hortulo, p. 351. Incidit in morbum eum Augustus, A. V. C. DCCXXXI. ipso vndecimum, Calpurnio Pisonei CoSS. vt quidem Dio ponit, L. LIII. p. 517. et Suet. in Aug. c. 81. H.

v. Musae medici) Fuit is Antonius Musa, cui idcirco statuam aere collato, iuxta signum Aesculapii plebs statuit, vt auctor est Tranquillus in Augusto, c. 59. Exstat huius libellus, de herba Vettonica, cum notis Humel-

dici, quum x. prioris Camelii religio nimia eam negaret: in tantum recepta commendatione, ut

feruari

Camilli religionum omne die manducarent. M. Turn. camelii Religio nimia omni caret. Cb. cum priores cauerent, religione nunc omni caret, Gr. et Al.

melbergii. De eo rursus dicemus L. XXIX. 5. H.

x. *Quum prioris Camelii* Prioris medici, quo usus ante Musam Augustus, fuisse id nomen videtur. Vide N. et Em. N. XVIII. (hic adi.) *Quum* Visa nobis potior ea lectio est, quam quae recepta haecenus, excogitata (ab Hermolao est, *quum priores cauerent, religione nunc omni caret.* In codice R. I. *cum priores camelii religio minime omne caret.* Apuleius, L. de remediis salutaribus, qui nondum editus in lucem, existat in Bibliotheca Regia, totus ex Plinii verbis concinnatus, hunc locum ita expressit; *Diuis certe hac lactuca conseruatus in aegritudine fertur, prudentia Musae medici, quum prioris Camelii religio nimia ei abnegaret, vel ipso teste Salmatio, qui pariter vidit in Solin. p. 1270. In Chiff. cod. Camelii religio nimio omni caret.* Camelii nomen ei medico videtur fuisse: et in Gruteri sane inscriptionibus

Camelium haud semel legimus. Cur in diuersam plane coniecturam Hermolaus abiret, causa haec fuit, quod ab esu lactucae abstinuisse veteres existimaret, religione ductos, quoniam sub ea sepultum Adonis ferunt, ab apro interfectum: quam ob rem et mortuorum edulium *νεκρῶν βρώμα* ab Eubulo in Astytis, lactuca nominatur, apud Athen. II. p. 69. Vnde et Pellicerius in Nott. MSS. num restitui locus hic ita posset, ambigebat: *Quum prior aetaseam religione Adonis nimia deuitaret.* Sed haec abesse nobis visa sunt longissime a vestigiis veterum codicum, qui instituisse propius videmur. Quamquam et vox illa *prioris* haud facit animo satis delicato satis; visumque aliquando satius legi, *Quum Artorii Camelii religio*, etc. Artorium enim Augusti medicum in castris Philippensi praelio fuisse tradunt Eusebius in Chron. Lactantius II. 8. Cael. Aurelian. L. III. II. 14. Velleius Paterculus

feruari *y.* etiam in alienos menses eas ¹ oxymelite repertum fit. Sanguinem quoque augere creduntur. Est etiamnum, quae vocatur ² caprina lactuca, de *z.* qua dicemus inter medicas. Et ecce quum maxime cepit irrepere sativis admodum probata, quae Cilicia vocatur, folio ³ Cappadocae, nisi crispum latiusque *a.* esset.

XXXIX. ⁴ Neque ex eodem genere ⁵ possunt dici, neque ex alio intubi *b.*, hiemis *c.* patientiores, virulque praeferentes, sed caule non minus grati. Serun-

stur
¹ *oxymelitem.* Ch. *gill.* 2. *marina.* Celsus *cl.* 12. *II.* *ob*
² *caprinae.* M. *et* Ch. *on.* 4. *Sic* ex *(MSS. oia)*
³ *Cappadociae.* M. *et* Gr. *et* Al. *50* *passitur.* Ch. *on.*
⁴ *Hard. consi.* M. *nec* Gr. *et* Al. *50* *passitur.* Ch. *on.*

lus *II.* Val. Max. *VII.* *10*
 Vtrum igitur ita legi praefertibilis fuerit, permittimus legentium arbitrio. Vbi in lactuca porro, sic in beta aegris danda, priscorum religio fuit, de qua Plinius ipse huius libri *l.* 40. *Medici nocentiorum betam, quam olus esse iudicaverunt. Quam ob rem appositas non memini: degustare etiam religio est, ut validis potius in cibo sint.* H. *9.* *Ut feruari*) Muria condiri solitas auctor est Dioscorides *l.* *c.* De usu lactucae in mensis veterum Martialis epigr. *I.* *Claudere quae coenas lactuca solebat aurum, Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?* H.

De qua dicemus) *L. XX.* 24. *Hic* *(MSS. oia)* *a.* *Lariusque esset*) Theophr. cap. 7. et *II.* *L. VII.* *hist.* et *c.* 7. *L. II.* *caus.* *D.* *b.* *Intubi*) Intybus sativa, siue Endivia vulgaris, a Dodonaeo pingitur, *p.* 623. Cichorium hortense vulgus appellat. De hoc Columelle *XI.* 3. *Eadem est ratio etiam intybi, nisi quod hiemem magis sustinet: ideoque vel frigidis regionibus autumnum feri potest.* H. *c.* *Hiemis impatientiores*) Imo scribendam, *hiemis patientiores.* Columella in prosa hortorum: *Eadem ratio intubi, nisi quod hiemem magis sustinet, ideoque frigidis regionibus primo autumnum feri potest.* Pint.

z. *Dicemus inter medicas*) *c.* 7. *L. XX.* *Dal.*

tur verno plantae eorum: vltimo vere transferuntur. Est *d.* et erraticum intubum, quod in Aegypto cichorium vocant, de *e.* quo plura alias. Inuentum omnes *f.* thyrsos, vel folia lactucarum, prorogare vrceis conditos, ¹ ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucae *g.* anno laetis et riguis, stercoreatissime, binis mensibus inter semen, plantamque, et maturitatem. Legitimum tamen, a bruma semen iacere, plantam Fauonio transferre: aut semen Fauonio, plantam aequinoctio verno. Albae maxime hiemem tolerant. Humore omnia hortensia gaudent, et stercore praecipue lactucae, et magis intubi. Seri *h.* etiam ² radices illitas fimo interest, et *i.* repleri ³ ablaqueata humo. Quidam et aliter am-

- i.* et *Cb.* *2.* radice illita. *M.* *3.* ablaqueatas.
V. Lege, et regeri ablaqueatis humum.

d. Est et erraticum) Erratica dicuntur, quae sua sponte nata, omni humano cultu carent, nullaque olitoris lege coercita, libere vagantur et errant. *H.*

e. De quo plura alias) L. XX. 29, XXI. 52. *H.*

f. Omnes thyrsos) Caules, qui in virgulae modum, seu teli rectitudinem consurgunt, thyrsi nomen sibi vindicant. Hos itaque vrceis conditos in alienos quoque menses prorogabant, viridesque seruabant: extractosque vrceis quasi recentes percoquebant. Vide quae de brassica dicenda sunt, s. 41. ac de fernla se mine, s. 56. *H.*
Vol. VI.

g. Seruntur lactucae) Pallad. II. in Ian. t. 14. p. 43. *Mense Ianuario lactuca serenda est, vel Decembri, ut planta eius Februario seritur, ut possit Aprili mense transferri. Sed certum est eum toto anno bene seri, si locus sit laetus, stercoreatus, irriguus. H.*

h. Seri etiam) Pallad. l. c. *Antequam pangantur, radices eius refecemus aequaliter, et liquido fimo linamus: vel quae iam pactae sunt, nudatae taetamen accipiant. H.*

i. Ex repleri) Fimo videlicet, siue laetamine, ut Palladius vocat. *H.*

D d

amplitudinem augent: recisis, quum ad semipedem excreuerint, fimoque suillo recenti illitis. Candorem *k.* vero putant contingere iisdumtaxat quae sint feminis albi, si arena de litore a primo incremento congeratur in medias, atque incrementa folia contra ipsas religentur.

XL. Beta hortensiorum leuissima est. Eius quoque *l.* a colore duo genera Graeci faciunt, ¹ nigrum, et candidius, quod praefereunt, parcissimi feminis: appellantque Siculum, candoris *m.* sane discrimine praeferentes et ² lactucam. Nostri betae genera faciunt, vernum *n.* et autumnale, a temporibus ³ fatus, quamquam et Iunio seritur. Transferuntur autem ⁴ in planta hae quoque, et oblini fi-
mo

1. nigram, et candidam, quam. *M.* 2. lactucae. *Gr.*
3. Sic et *V.* et *Cb.* satiuus *Gr.* et *Al.* 4. harum plantae quoque. *Dal.*

k. Candorem vero) Pallad.
1. c. Candidae feri putantur, si fluminis arena, vel littoris, frequenter spargatur in medias, et collectis ipsae foliis alligentur. *H.*

l. Eius quoque) Theoph. Hist. VII. 4. Inter betas, inquit, candida sapore praestat nigrae, et paucioris est feminis: hanc Siculam quidam appellarunt. Pari modo in genere lactucarum candida dulcior atque tenerior est. Εὐχυλότερον δὲ καὶ τῶν τευτλίων τὸ λευκὸν τοῦ μέλανος, καὶ ὀλιγοσπερμιότερον, ὃ καλοῦσιν τινες Σικελικόν Ὠσαύτως δὲ καὶ τῆς θρι-

δαίνης ἢ γὰρ λευκὴ γλυκυτέρα καὶ ἀπαιώτερα Gal-
lis, de la Poirée, ou Bete: Carnosae foliorum partes in cibis familiares, des Cardes de poirée. In officinis veteri retento nomine, Beta alba Siela nominatur. *H.*

m. Candoris sane discrimine praeferentes et lactucae.) Legendum videtur, ut lactucae. quod patet ex paulo ante dictis, et recentiora etiam exemplaria sic praefereunt. *Pint.*

n. Vernum et autumnale a temporibus satiuus) Scribo, vernum et autumnale a temporibus satiuque, ex veteri codice,

mo radices suas, locumque similiter madidum amant. Vfus iis et cum lente ac faba, idemque qui oleris: ¹ et praecipuus, vt lenitas excitetur acrimonia c. sinapis. Medici ² nocentio^{rem} p. quam olus q., esse iudicauerunt. Quamobrem appositas ³ non memini: degustare etiam religio r. est, vt validis potius in cibo sint. Gemina iis natura, et oleris et s. capite ipso exsiliensis bulbi: species summa t. in v. latitudine. Ea x. contingit, vt in lactu-

D d 2 cis,

1. sed. Dal. 2. innocentiorem. M. et Cb. 3. nemini non. M.

codice, et mox paulo propandunt, expandunt, in eodem leges. Pint.

o. Acrimonia sinapis) Condiebant olim vino et pipere. Vnde Martialis: *Vt sapiant faruæ, fabrorum prandia, betæ, O quam saepe petet vina piperque cocus.* Fabris betas parari solitas ostendit et hic Columellæ versus: *Vlpica, quæque habilis beta est fabrilibus escis.* Dal.

p. Medici nocentio^{rem}) Galenus quidem, de alim. fac. II. 43. T. VI. p. 360. stomacho noxiam ait esse, si largius sumatur. H.

q. Quam olus) Hoc est, brassicam. Tamen melioris succi esse betam, quam brassicam et magis alere, auctor est Diphilus Siphnius medicus, apud Athenæum IX. p. 371. Δίφιλος δ' ὁ Σίφνιος τὸ στυτλιὸν Φησὶν εὖ

χυλότερον εἶναι τῆς κρέμνης, καὶ ὄρεπτικώτερον. Et sane Pliniani codices MSS. hoc loco innocentiorem exhibent: sed nocentio^{rem} legis sententia poscere videtur. H.

r. Religio est) Religiosum est: velut quadam religione obseruatum, vt appositam, quiuis degustet, quamuis ea fatientur validiores tantum. Dal.

s. Et capite ipso exsiliensis) Lego, et capite ipso exsiliense, bulbi. Nam cum foliis humi primum sparsis, ex illorum medio caulis prodire incipit, eius caput, et callosa quadam soliditate bulbo simile est, et gustu. Idem.

Et capite ipse) Radicis capite in quo est aliqua similitudo bulbi. H.

t. Species summa) In Priapeis: *Nec horius educat laticas meus betas.* H.

cis, quum ceperint ¹ colorem trahere, imposito leui pondere. Neque alii hortensiorum latitudo maior. In binos pedes aliquando se pandunt, multum et foli natura ² conferente. ³ Hae quidem in Circeiensi agro amplissimae proueniunt. Sunt qui *y. betas* Punica malo florente optime feri existiment: transferri autem, quum quinque foliorum esse ceperint. Mira *z.* differentia, si vera est, ⁴ candidis solui aluos modice, nigris inhiberi. Et quum brassica corrumpatur in dolio vini sapor, odore betae foliis demersis restitui.

XLI. 1. Olus caulesque, quibus nunc principatus hortorum, apud Graecos in honore fuisse non reperio. Sed *a.* Cato brassicae *b.* miras canit laudes,

1. caulem. *V.* 2. confert eis. *M.* 3. Et. *M.*
4. candidis aluo medici. *Cb.* Lego candidis aluom
(aluum) elici.

v. In latitudine) In Priapeis, Epigrammat. 51. Nec hortus educat latas meus betas. Dal.

x. Ea contingit) Imposito lapillo latiore, aut testa fictili, quo pondusculo cohibitam betam in latum se distendere, candoremque contrahere Sotion adseuerat, in Geop. XII. 15. H.

y. Sunt qui betas) Colum. XI. 3. Beta florenti Punico malo semine obruitur, et simul atque quinque foliorum est, in brassica differtur aestate, si riguus est hortus: at si siccanus, autumnno, quum iam pluuiae incesserint, disponi debet. H.

z. Mira differentia) Habet quiddam simile Diphilus Siphnius, l. c. quum ait, aluos candida beta magis solui: nigra vehementius urinas cieri: εὐκοιλιώτερον δὲ τὸ λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν κρητικώτερον. Sed aperte Diocles Carystius apud eundem Athenaeum III. p. 120. hoc discrimen agnoscit: betam candidam egestionem irritare: nigram, cohibere: τεύτλον τὸ λευκὸν ἐκκρίσεις ποιεῖν τὸ δὲ μέλαν καθεκτικὸν εἶναι ἐκκρίσεως. Ita et Diosc. II. 249. H.

a. Sed Cato) L. de R. R. c. 156. et 157. H.

des, quas in medendi loco reddemus. Genera eius c. facit tria: vnam ¹ extentis foliis, caule magno: alteram, crispo folio, ² quam d. apianam vocat: tertiam minutis caulibus, lenem, ³ teneram, ⁴ minimeque probat. Brassica toto anno seritur, quoniam et toto secatur. Vtilissime tamen ab aequinoctio autumnii: transferturque, quum e. quin-

D d 3

que

1. latis. Cb. 2. quam Appiacam vocant. Cb. 3. teneram, quam minime. V. 4. Sic et Cb. minime Gr. et Al. 5. Transfertur. Gr..

b. Brassicae miras canit laudes) Cap. 157. 158. Grauidis apud Athenienses brassicam dari solitam, quod parturientibus commodissima sit, scribit Alex. ab Alex. c. 25. Lib. II.

c. Genera eius facit tria) De raphano id supra, huius libri cap. 5. Genera raphani Graeci fecere tria, etc. Infra vero capite nono, Lib. XX. In tria genera diuisere eam (brassicam) Graeci antiquissimi. Dal.

Genera eius facit) C. 156. p. 83. Nunc vti cognoscas naturam eorum: prima est laeuis, quae nominatur λειξ, grandibus et latis foliis, caule magno: validam haec habet naturam, et vim magnam habet. Altera est crispa, apiacon vocatur: haec est natura et adpectu bona: ad curacionem validior est, quam quae supra scripta est. Item

est tertia, quae lenis vocatur, (vet. Cod. Meurfii, et ed. Aldi, quae κραιβη) minutis caulibus, tenera, (vet. Cod. et Aldus, tenuioribus foliis) et acerrima omnium est istarum, tenui succo vehementissima. H.

d. Apianam vocat) A similitudine apii, σελινοειδῆς Cato: Eudemus apud Athenaeum Lib. IX. vocat σελινοειδῆ. Dal.

Apianam) Ita R. cod. At Colb. Th. et Chiffi. Apiacam. Σελινοειδῆς a Catone vocatur, c. 157. ob similitudinem apii. Foliorum densitate et crispitudine haec brassicae cum apio similitudo constat. Est Dodonaei brassica selinoides, p. 661. Choux frizez. H.

e. Transfertur quum quinque) Colum. XI. 3. p. 395. Brassica quum VI foliorum erit, transferri debet, etc. H.

que foliorum est. Cymas f. a prima ¹ sectione praestat proximo vere. Hic est quidam ipsorum caulium delicatior teneriorque cauliculus, Apicii g. luxuria, et ² per eum Druso Caesari ³ fastiditus, non sine castigatione Tiberii patris. Post cymam ex eadem brassica contingunt aestiui autumnalesque cauliculi, mox hiberni, iterumque cymae, nullo aeque genere multifero, donec sua fertilitate consumatur.

1. *fatione. V.* 2. *perinde. V.* 3. *blanditus, V.*

f. Cymas) Cymas vocat feminino genere, quas Graeci neutro *κυματα* quasi *κῆματα*, ut inquit Galenus L. II. aliment. et Colummella hoc versu: *Frigoribus caules, et veri cymata mittit.* Cymas primae sectionis inter remedia nephritica Galen. L. X. *κατὰ τόπους* ex Antihoro vocat *πρωτοτόμους καυλῆς*, ut et Martialis: *Et faba fabrorum prototomique rudes.* Et: *Prototomis, pudet heu, serui cauliculis.* Marcel. cap. 20. Haplofiles caules vocat, nimirum *ἀπαλῆς*. Vide cap. 9. L. XX. Dal.

Cymas) Cymae quidem sunt scaporum delicatiores, ut Plinius ait, tenerioresque cauliculi. Namque ubi vernum tempus appetit, primo quoque foliorum pululatu, praclusis adhuc florum calicibus, quosdam quasi turiones olus, submi-

nistrat, in quibus floribus primum, mox feminis fetus concluditur. Graeci *κῆμα* quasi partum dicunt, teste Galeno de alim. fac. III. 58. p. 365. et contracte *κῆμα*, ducta felici translatione a ventrem ferentibus feminis ad brassicam, quae ineunte vere turgens succo, et plurimum cymosa sobole grauida, cauliculos enititur. Cyma porro licet muliebri sexu frequentius soleat vsurpari, nonnumquam genere neutro Graecorum imitatione legitur, ut apud Colum. carmine, quod horrorum cultui nuncupavit, L. X. p. 350. *Frigoribus caules, et veri cymata mittit.* Tamen idem et cymam vocat, L. XI. 3. p. 395. et L. XII. 7. p. 416. H.

g. Apicii) De eo diximus L. VIII. 77. Est et alter Apicius, cuius libri exstant, de obsoniis et condimentis, siue

sumatur. Tertia *h.* circa solstitium: ex qua si humidior locus est, aestate: si ficior, autumnno plantatur. Humor finusque si defuere, maior saporis gratia est: si abundauerit, laetior fertilitas. Fimum asininum maxime conuenit.

2. Est haec quoque res inter opera ganeae: quapropter non pigebit uerbosius persequi. Praecipuus fit caulis sapore ac magnitudine, primum omnium si in repassinato seras: dein si terram fugientes cauliculos¹ feces, a terraque² attollentes se proceritate luxuriosa exaggerando *i.* aliam accumules, ita ne plus quam cacumen emineat. Tritianum hoc genus uocatur, bis computabili impendio, taedioque.

3. Cetera genera complura sunt. Cumanum sessili *h.* folio, capite patulum. Aricinum *l.* altitudi-

D d 4

ne

1. *sequaris. V.* 2. *Sic ex MSS. em. Hard. proceritate luxuriosa attollentes se, Gr. et Al.*

siue de arte coquinaria: cymas et coliculos condiendi modum is edocet L. III. 9. De his Martialis quoque L. V. ep. 79. inter coenae ferula: *Ponitur digitis tenendus uinctis Nigra cauliculus uirens patella, Argentem modo qui reliquit hortum.* H.

b. Tertia circa) Nempe tertia cyma. H.

i. Exaggerando, aliam) Terram aggerando, ac circumfundendō. H.

k. Cumanum) Brassicarum haec genera, aliaque commemorat Columella, L. X. qui de cultu hortorum agit, p. 350. *Quae pariunt uete-*

res cesposo litore Cumae, Quae dulcis Pompeia palus vicina salinis Herculeis, uireoque Siler qui defluit amni: Quae duri praebent cymosa stirpe Sabelli, Et Turrilacus, et pomosi Tiberis arua, Bruzia quae tellus, et mater Aricia porri. Et nostra aetas non pauciora quoque obseruat, forma uel colore dispari. In horto Regio amplius uicena notata a nobis. Cumanam brassicam, siue rubram, a Dodonaeo delineatam p. 610. Galli uocant *Chou rouge.* H.

l. Aricinum) Ab Aricino agro, de quo III. 9. H.

Erudi-

ne non excelsius, folio numerosius, quam tenuius. Hoc vtilissimum¹ existimatur, quia² sub omnibus paene foliis fruticat *m.* cauliculis peculiaribus. Pompeianum *n.* procerius, caule ab radice tenui,³ intra folia crassescit. Rariora haec angustioraque: sed teneritas in dote,⁴ si frigora non tolerat: quibus etiam aluntur Brutiani *o.*, praegrandes foliis, caule tenues, sapore acuti. Sabellico *p.* vsque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem ipsum extenuat: sed dulcissimi perhibentur ex omnibus. Nuper subiere Lacuturres ex conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus, turrisque quae remanet: capite praegrandes, folio innumeri: alii in orbem porrecti, alii in latitudinem torosi. Nec plus vllis capitibus post Tritianum, cui pedale aliquando conspici-

tur,

1. inutilissimum. V. 2. super. V. 3. inter. V.
4. sed. Dal.

m. Fruticat) Cauliculos edules profert. Id genus esse volunt, quod in Geoponicis Constantinus vocat ἀσπαράγῳδην κραιμύθην. Dal.

n. Pompeianum) A Pompeiis, Campaniae oppido, de quo L. III. 9. vti ex Columella mox vidimus. Videtur haec Dodonaeo p. 613. brassica cauliflora, *Choux fleurs*. Sed peregrina haec Italiae est: semenque optimum cauliflorae Alepo Syriae oppido asportatur, diligenterque colit vult, aut a propria laude degenerat. H.

o. Brutiani) Frigoribus, inquit, Brutii agri caules aluntur. H.

p. Sabellico) Huic generi a Sabellis nomen, qua de gente egimus, L. III. 17. Crispa Dodonaei brassica p. 611. Lobelio in Obseruu. p. 124. fimbriata: *Chou cre-spu*. H.

q. Lacuturres) Vulgo, capitata siue sessilis brassica. *Chous cabus*. Dal.

Lacuturres) Et hoc genus Columellae superius memoratum vidimus. Ruellius II. p. 360. hos esse putat quos vulgaris sermo noster *Choux*

tur, et cyma nullis ferior. Cuicumque autem generi pruinae *r.* plurimum suauitatis conferunt: et nisi obliquo *s.* vulnere defendatur medulla, plurimum nocent. Semini destinati non secantur. Est etiam sua gratia ¹ numquam *t.* plantae habitum excellentibus: *v.* halmyridia vocant, quoniam nisi in maritimis non proueniunt, nauigatione quoque longinqua viridibus adseruatis. Statim *x.* defecti ita ne humum attingant, in cados olei quam proxime siccatos, obturatosque conduntur, omni spiritu excluso. Sunt qui *y.* plantam in transferendo alga subdita pediculo, nitroue trito, quod tribus digitis capiatur, D d 5 cele-

I. nonnunquam. *Vet.*

Choux cabus, quasi capitulosos appellat, quoniam in capitis formam extuberant. H.

r. Pruinae) La gelée, gelée blanche. H.

s. Obliquo vulnere) Quum secantur. H.

t. Numquam plantae, etc.) Intelligendum est enim de plantis brassicae. huc facit diminutiua vox ἀλμυρίδιον. *Gelenius.*

v. Halmyridia vocant) Eorum meminit Eudemus apud Athenaeum, gignique tradit Eretriae, Cumis, Rhodi, Cnidi, Ephesi. *Dal.*

Halmyridia) Meminit Eudemus Atheniensis, in L. de oleribus, laudatus ab Athen. IX. p. 369. brassicae illius quam ἀλμυρίδα vocant. Brassica marina ea

est, quam Lobelius delineat describitque in Aduu. p. 92. Locis Angliae maritimis nascitur: vidimus et in Horto Regio. Italis, *Soldanella* teste Anguillara Parte 7. p. 113. H.

x. Statim defecti ne humum attingant, in cados olei quam proxime siccatos obturatosque conduntur) Desideratur particula *si*, et defecta non defecti, in scripto codice legitur: et *opitulosos*, non *obturatos*. Lego igitur sic: *si statim defectu ita ne humum attingant, in cados olei quam proxime siccatos operculatosque conduntur.* Pint.

y. Sunt qui plantam) Colum. XI. 3. p. 395. Brassicae, quum sex foliorum erit, transferri debet, ita ut radix eius liqui-

celeriores ad maturitatem fieri putent. Sunt qui
 z. semen trifolii nitrumque simul tritum aspergant
 foliis. Nitrum in coquendo a. etiam viriditatem cu-
 stodit: 1 aut Apiciana coctura, oleo ac sale, prius
 quam coquantur, maceratis. Est inter herbas ge-
 nus b. inferendi, praecisis germinibus caulibus,
 et in medullam semine ex aliis 2 addito. Hoc et
 in cucumere siluestri. Nec non olus quoque silue-
 stre est 3 trium foliorum, Diui Iulii carminibus prae-
 cipue

1. ut in Apic. Dal. 2. abdito. M. 3. triumphis,
 vel triumphalibus, quod magis probo. Dal.

liquido fimo prius illita, et
 inuoluta tribus algae taenio-
 lis pangatur: haec enim res
 efficit, ut in coctura celerius
 madescat, et viridem colorem
 sine nitro conseruet. Refert
 id quoque Palladius ex Co-
 lum. III. in Febr. t. 24. H.

z. Semen trifolii) Dece-
 ptus est Plinius, siue potius
 eius libertus scriba, voce
 τριφυλλον, quod patet ex
 hoc loco Constantini cap.
 17. L. XII. εἰδέναι χρὴ ὅτι
 τὴν κράμβην ἐν ἀλμυρῷ τό-
 πῳ σπείρειν προσήκει. διὸ
 χρὴ τριφυλλῷ ταύτῃ γενο-
 μένῃ νίτρον λεῖον ἢ ἀλμυρί-
 δα γῆν διὰ κοσκίνου κατα-
 σεισθεῖσαν πάσσειν, ὡς δο-
 κεῖν αὐτὴν πεπαχῶσθαι.
 τῷ γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ
 ὑψανωτέρα γίνεται. Pro
 τριφυλλῷ κράμβῃ Plinius
 triphylli semen immiscuit.
 Idem error Pallad. cap. 24.

Febr. Martial. Ne tibi pal-
 lentes moueant fastidia caules,
 Nitrata viridis brassica fiat
 aqua. Dal.

Sunt qui semen) Ad cele-
 riores scilicet maturitatem
 promouendam. H.

a. Nitrum incoquendo)
 Apicius III. 1. Omne olus
 smaragdinum fiet, si cum ni-
 tro coquatur. Palladius l. c.
 Celerius coquitur virore ser-
 uato, si dum est trium vel
 quatuor foliorum, nitrum
 tritum cribello desuper spar-
 gas, ut speciem pruinae can-
 dentis imitetur. Sic totidem
 fere verbis auctor Geop.
 XII. 17. Et Martial. XIII.
 ep. 17. cui lemma: Coliculi.
 Ne tibi pallentes moueant fa-
 stidia caules, Nitrata viridis
 brassica fiat aqua. H.

b. Genus inferendi) Id
 Graeci vocant ἐπισπείρειν
 ut in arboribus ἐμφυτεύειν,

et

cipue iocisque militaribus celebratum: alternis quippe versibus exprobrauere ¹ lapsana c. seuixisse apud d. Dyrrachium, praemiorum parsimoniam cauillantes: est autem ² id cymae siluestris.

XLII.

1. *lapsana*. Diosc. Suet. in *Julio*. 2. *id brassica*. Dal.

et ἐνοφθαλμίσειν, *inseminare* Gellio. Vide Lexic. Constantin. Dal.

c. *Lapsana*) Diosc. II. 142. Λαμψάνη dicitur olus siluestre, cuius folia caulesque in cibo coquuntur: λαχανόν ἐστὶν ἀγρίον — ἔ τὰ φύλλα καὶ ὁ κώνυλος ἐσθιέται ἐφθά. Dion. Exig. in vita S. Pacomii, c. 8. *Lapsanas enim, id est, agrestia olera, et herbas alias praeter oleum consueuerant dare.* Porro praeter id olus, quod trium foliorum fuisse Plinius ait, et cymam siluestrem, aliud in cibis Caesariani milites adhibere: radicem nimirum edulem, pani conficiendo idoneam, cuiusmodi lapsanae radix non est, tenuis et lignosa. Hanc radicem Caesar ipse de B. C. III. *charam* vocat. *Est etiam genus radicis, inquit, inuentum ab iis qui fuerant cum Valerio, quod appellatur chara, quod admixtum lacte multum inopiam leuabat: id ad similitudinem panis efficiebant: eius erat magna copia. Ex hoc effectos*

panes, quum in colloquiis Pompeiani famem nostram obiectarent, etc. Sueton. in *Jul.* c. 68.

Dyrrachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixit. Diceret fortean ex radice commodius: quamquam et eo verbo vitur Appianus Bell. Ciu. II. p. 465. id ipsum narrans, τὴν πῶαν ἀρτοποιίαν. Ea nobis videtur esse pastinaca Gallica, quam Diosc. in *Noth.* p. 454. ab aliis κέρας, a Romanis καρόται vocitari tradit: quo nomine etiamnum vulgo nota. Insigniter errant, qui hoc trium foliorum olus, de quo nunc agitur, aut cum armoracia confundunt, de qua s. 26. quae fronde copiosa est, aut cum eo genere pastinacae, quod pariter πολύφυλλον. H.

d. *Apud Dyrrachium*) Sueton. in *Julio* cap. 68. Dal.

e. *Cyma siluestris*) Brassica. *Lapsanam* cap. 9. L.

XX.

XLII. Omnium *f.* hortensiorum lautissima cura asparagis. *g.* De origine eorum in siluestribus curis¹ abunde *h.* dictum, et quomodo eos iuberet Cato in *i.* arundinetis feri. Est et aliud genus inculcius asparago, mitius *k.* corruda, passim etiam montibus nascens, refertis superioris Germaniae campis,² non inficeto Tiberii Caesaris dicto, herbam ibi quamdam nasci simillimam asparago. Nam quod in *l.* Neside Campaniae insula sponte nascitur, longe optimum existimatur. Hortensium *m.* feritur spongiis *n.*: est enim plurimae radicis, altissimeque germi-

1. arboribus dictum. Dal. 2. inficeto. V. inficeto.
Quidam et Cb. infaceto Gr.

XX. siluestris brassicae genus esse scribit. At supra cap. 5. Charan, sine cheran, Caesari lapsanam dici adnotauit. Dal.

f. Omnium hortensiorum lautissima) Legendum hortensium non hortensiorum, ut praemonuimus. In scripto tamen codice, Omnium in hortis rerum legitur et paulo post hortense non hortensium scriberem. Pint

g. Asparagis) Graeci ἀσπάραγον et ἀσφάραγον dicunt. Nostri, Asperge. Apud Dodonaeum iconem vide p. 69I. asparagi hortensis. H.

h. Abunde dictum) L. XVI. cap. 36. Dal.

Abunde dictum) L. XVI. 67. H.

i. Cato) Cap. 48. Dal.

k. Corruda) Asparago hoc spinoso ut sponsae coronarentur, apud Boeotios in more fuisse, sicut apud ceteros Graecos silymbrio, tradit Alex. ab Alex. c. 5. L. II. Dal.

l. In Neside) Meminit huius insulae Seneca, ep. 53. p. 268. Cicero quoque Ep. ad Attic. L. XVI. ep. I. statim initio. Hodie Nisita, haud procul Puteolis. Vid. Cluver. Ital. ant. p. 1167. H.

m. Hortensium) Genus intelligo, quod alii hortense vocant. H.

n. Spongiis) Radicibus. Pallad. IV. in Martio, t. 9. p. 89. Hoc mense asparagos feremus, circa Apriles Cal. Sed expeditior ratio est, si asparagorum spongias ponas, quae

germinat. Viret o. thyrso primum emicante: qui caulem educens, tempore ipso fastigatus in p. toros striatur. Potest et semine feri. Nihil diligentius comprehendit Cato q., nouissimumque libri est, vt appareat repentinam ac nouitiam viro curam fuisse. Locum subigi iubet humidum et crassum: semipedali r. vndique interuallo feri, ne calcetur. Praetereas. ad lineam grana bina aut terna paxillo² demitti: videlicet seminae tum tantum ferebantur: id fieri secundum aequinoctium vernum. Stercore satiari, crebro purgari, caueri ne cum herbis

1. ipso in V. C. d. fastigatus Gr. et Al. 2. Sic et
Pint. ex Catone c. 140. dimitti Gr.

quae cito fructum ministrent. Haec sic fiunt: Semina asparagi quanta tribus digitis comprehendere possis, post Idus Febr. pingui et stercoreato solo in singulis fossis ponis, et leuiter obruis His coeuntibus, radix connexa nascitur: quae appellatur Spongia: etc. Implicatas radices, quae quasi vnitatem faciunt; sic illigatas, atque connexas, olitores spongas vocant, inquit Colum. XI. p. 3. H.

o. Viret thyrso primum, etc.) Κορυμβή Theophr. vocat c. 3. L. VI. hist. nempe thyrsum in acutum fastigium desinentem. Dalec. Viret thyrso primum emicante, etc. striatur) Striatur lego, non stringitur: nam inter toros interueniunt striae: sicut in aruo inter

porcas sulci. Eadem ratione striatae columnae apud Vitruuium leguntur. Sic et melopepones striato cortice conspiciuntur Gel.

p. In toros) Toros appellat, vt quidem videtur, spicam asparagi maxime cibis expetitam: haec caro, haec pulpa asparagi est. H.

q. Cato) L. de R. R. c. 161. p. 90. ea exstant, quae Plinius hoc loco refert, ad ea vsque verba, Nec quidquam postea tentatum, etc. H.

r. Semipedali) Cato: Quum areas deformabis, hoc est, delineabis, interuallum facito inter eas semipedem latum in omnes partes, deinde serito. H.

s. Praeterea) Cato l. c. Ad lineam palo grana bina aut

bis euellatur asparagus. Primo anno stramento ab hieme protegi: vere aperiri, sarriri, runcari: tertio *t.* incendi verno. Quo maturius incensus est, hoc melius prouenit. Itaque arundinetis maxime conuenit, quae *v.* festinant incendi. Sarriri iubet idem, non antequam asparagus natus fuerit, ne in sarriendo radices vexentur. Ex eo velli asparagum ab radice: nam si ¹ defringatur, stirpescere, et intermori. Velli, donec in semen eat. Id *x.* autem maturefcere ad ver, incendique: ac rursus, quum apparuerit asparagus, sarriri ac stercoreari. Ac post annos nouem, quum iam vetus sit, digeri subacto solo stercoreatoque. Tum *y.* spongiis feri, singulorum pedum interuallo. Quin et *z.* ouillo ² fimo nominatim vti, quoniam aliud herbas creet. Nec quidquam postea tentatum vtilius apparuit, nisi *a.* quod circa Idus Februarii ³ defosso semine

acer-

- z.* defrangitur. *M.* defrangatur. *Ch.* *2.* Sic ex MSS. *em.* *Hard.* herbasceret *Gr.* et *Al.* *3.* defossim semen aceruarim, *par. scr. ser. plurimo, etc.*

aut terna demittito. Sic Pallad. l. c. et Didymus in Geopon. XII. 18. p. 340. H.

t. Tertio) Cato: Post annum tertium quam seueris, incendito vere primo. H.

v. Quae festinant incendi) Plinius XVII. 47. Nec non ignis aliquid prodest, vt arundini: ambusta namque densior mitiorque surgit. H.

x. Id autem — ad ver) At Cato maturum id fieri ad autumnum dixit, vt quidem videtur, rectius, ita

rerum natura exigente. H. *y.* Tum spongiis) Hoc est, radicibus, vt ante monuimus. Cato: Deinde fossulas facito, qua radices asparagi demittas: interuallum sit ne minus pedes singulos inter radices asparagi. H.

z. Ouillo fimo nominatim vti quoniam aliud herbasceret) Scribo, quoniam aliud herbas creet. ex ipso Catone capite 140. *Pinr.*

a. Nisi quod circa Idus) Colum. et Pallad. ll. cc. H.

aceruatim paruulis scrobibus ferunt, plurimum maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus spongias factas post æquinoctium autumnii disponunt pedibus interuallis, fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius his solum quam Rauennatium *b.* hortorum. Indicauius *c.* et corrudam. ¹ Hunc enim intelligo filuestrem asparagum, quem Graeci *d.* ² hormenum, aut myacanthon *e.* vocant, aliisue nominibus. Inuenio nasci et arietis cornibus *f.* tufis atque defossis.

XLIII.

1. Hanc intelligimus. V. 2. Horminium *c.* X. Lib. sequentis; ormi. Gr. et Al.

b. Rauennatium) Vel filuestribus tamen asparagis cedere hos innuit Martialis in Xenii, XIII. ep. 21. cui titulus: *Asparagi: Mollis in aequorea quae creuit spina Rauenna, non erit incultis gravior asparagis.* Satius, inquit, asparagus, non erit filuestri gravior. *In totum spina est asparagus,* inquit Plinius XXI. 54. H.

c. Indicauius) Tum L. XVI. 67. tum etiam libri huius f. 19. Corruda porro filuestris asparagus est foliis acutis, qualis a Clusio depingitur rarior. plant. V. 60. p. 177. Hanc toto Castellae Granatensique regno nasci prodit: nos hic in orto regio vidimus. Sed et fatium asparagum a rusticis corrudam appellari Columella est auctor XI. 3. H.

d. Graeci hormenum) Apud Hesych. "Ὁρμηνος legitur. "Ὁρμηνος, inquit, ὄνομα κέρειον, καὶ πόλις Θετταλίας — οἱ δὲ τὸν ἄγριον ἀσπαραγον. Iulius Pollux VI. 9. non filuestrem, sed fatium ὄρμηνον vocari scribit: nimirum ut corrudae apud Latinos, sic apud Graecos ὄρμηνης communis utriusque generi appellatio fuit. H.

e. Myacanthon) Quasi muris spinam Diosc. II. 152. Ἀσπαραγὸς πετράϊος, ἢ μυακάνθαν καλεῖται. Galenus de fac. simpl. med. VI. p. 160. ἀσπαραγὸς πετράϊος ἢ μυακάνθινος. H.

f. Arietis cornibus, etc.) Fabulosum vanumque id sibi videri scribit Dioscorides. Dal.

Inue-

XLIII. Poterant videri dicta omnia quae in pretio sunt, nisi restaret res maximi quaestus, non sine pudore dicenda. Certum g. est quippe carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamque praecipue, sestertium h. sena millia ¹ e paruis, reddere areis: quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quae refugiunt quadrupedes consciae. Carduos i. ergo duobus modis ferunt: autumno planta, et semine ante Nonas Martias: plantaeque ex eo disponuntur ante Idus Nouembris, aut

1. Sic ex MSS. em. Hard. ex aruis. V. a paruis reddere eis. Cb. sestertia sena millia vt parcius, reddere; quoniam Gr. et Al.

Inuenio) Nempe apud auctores haud sane satis idoneos, quorum fidem hac in parte Discorides eleuat, l. c. quamuis suffragari iis videatur Didymus in Geop. XII. 18. p. 340. H.

g. Certum est quippe, etc.) Legend. Certum est quippe carduos apud Carthaginem magnam Cordubamque praecipue, sestertium sena millia e paruis reddere areis. Singulas areas, easque paruas carduorum apud Carthaginem magnam et Cordubam reddere quotannis sestertium sena millia dicitur, hoc est, centenos quinquagenos praeter propter nostri nomismatis aureos qui ingens quaestus erat. areae hortorum sunt *πρασιαι*. Salmaf. p. 228.

b. Sestertium sena millia) Quae monetae nostrae Gallicae efficiunt libras sexcentas. H.

i. Carduos ergo) Eos intelligit, quorum e genere scolymus est, vti ex oratione Plinii liquet, XX. 99. vbi de carduorum medicinis agit, quorum nunc tempora satus explanat, in primisque scolymi, l'Artichaut, quam Latini cinaram quoque appellarunt. Nam quae de carduorum satus nunc afferuntur a Plinio, eadem ferme retulit Colum. de cinara XI. 3. Cinarae sobolem, inquit, melius per autumnii aequinoctium disponemus: semen commodius circa calendas Martii seremus, eiusque plantam circa Calendas Nouembris deprimeamus et multo cinere stercorabimus:

aut in locis frigidis circa Fauonium. Stercorantur *k.* etiam, si diis placet, laetiusque proueniunt: condiunturque aceto melle diluto, addita laferis radice; et cumini, ne quis dies sine carduo sit.

XLIV. Cetera in transcurso dici possunt. Ocimum *l.* Parilibus optime feri ferunt: quidam *m.* et autumnno; iubentque, quum hieme feratur, aceto fermen. perfundi. Eruca *n.* quoque et nasturtium, vel aestate vel hieme facillime nascuntur. Eruca praecipue *o.* frigorum contemptrix, diuersae est, quam

bimus: id enim genus stercoris huic oleri videtur aptissimum. Est et cinara spinosa, quae Matthiolo in L. III. Diosc. p. 667. carduus aculeatus dicitur, Cardon d'Espagne. H.

k. Stercorantur) Pallad. IV. in Martio, t. 9. p. 87. Terram stercoratam et solutam diligit carduus, quamuis in pingui possit melius prouenire. H.

l. Ocimum) Basilicum Lohelio dictum, in Aduu. p. 215. et Gallis quoque Basilic. A Matthiolo in L. II. Diosc. p. 533. pingitur accurate, et ocimum medium nuncupatur. In horto Regio vidimus. Parilia Romae celebrata II. Calend. Maias, diximus sup. libro f. 66. Colum. XI. 3. feri ocimum circa Idus iubet. H.

m. Quidam et autumnno) Colum. XI. 3. Etiam Aprili Vol. VI.

quum feritur, vt cito nascatur, aqua calida perfundi Palladius iubet, in Aprili t. 3. H

n Eruca quoque) Ita Palladius II. in Ian. t. 14. p. 44. Nostris; Roquette. A Matthiolo pingitur in L. II. Diosc. p. 530. H.

o. Eruca) In Priapeis: Nam quamuis videar satis paratus, Erucarum opus est decem maniplis, Fossas inguinis vt teram. Quin et eruca sacra Priapo est, atque ideo prope eum feritur. Columellain horto: v. paulo post. et In Priapeis: Et ipse longe nocte dormiat solus, Libidinosis incitatus erucis. Auctor Moreti: Intybaque et Venerem reuocans eruca morantem. Ouid. in Amor. Ex horto quae venit herba salax. Idem: Nec minus erucas aptum est vitare salaces. Martialis: Concitat ad Venerem

quam lactuca, naturae, concitatrix *p.* Veneris: idcirco iungitur *q.* illi fere in cibis, vt nimio frigori parferuor immixtus temperamentum aequet. Nasturtium *r.* nomen accepit a narium *s.* tormento. Et inde vigoris ¹ significatio prouerbio *t.* ² id vocabulum vsurpauit, veluti *v.* torporem excitantis. In Arabia mirae amplitudinis dicitur gigni.

XLV.

i. significacione prouerbium. *V.* *2.* eius esum.
Cornarius.

vem tardos eruca maritos. Vide supra cap. 43. Lib. X. sub finem. *Dal.*

p. Concitatrix) Sic Diosc. II. 170. Galen. de alim. fac. II. 53. p. 364. Columella in Hortulo: *Et quae frugifero feritur vicina Priapo, Excitet vt veneri tardos eruca maritos.* Marcellus Emp. c. 83. p. 228. *Ad abundantiam seminis praeparandam erucam decoctam bibat, quoties quisque inopia seminis se laborare perspexerit: vel potius assidue incoctam manducet.* Idcirco salaces erucas Ouidius vocat. *H.*

q. Iungitur illi) Lactuca scilicet. Hoc ipsam fieri Galenus praecipit l. c. *H.*

r. Nasturtium) *Nasturtium nonne vides,* inquit apud Nonium Varro, *ab eo dici quod nasum torqueat?* Et auctor Moreti: *Quaeque irabunt acri vultus nasturtia morsu.* Porro nasturtii ico-

nem apud Lobelium vide, in Obseru. p. 107. *Nostriis Cresson Alenois: Narbonensibus, Nasitorr.* *H.*

s. Narium tormento) *Κάρδαμον, κάρδαμον,* quia caput acri calore suo tentat. Vnde in pigros, ignauos, et desides Graecis est prouerbium, *κάρδαμον ἔσθιε.* *Nasturtium comede.* *Dal.*

t. Prouerbio) Adagium id est, *ἔσθιε κάρδαμον,* dictum olim in socordem, ignaum, hebetem. *Vossum* vide in Etymol. verbo *Nasturtium.* Auctor Geop. XII. 27. *Φασὶ δὲ τὰς ἔσθιοντας κάρδαμον, ὄξυτέραν τὴν διάνοιαν γίνεσθαι.* *Amunt vescentes nasturtio mentis acumine subtiliores euadere.* *H.*

v. Veluti torporem excitantis) Varro in Pappo: *Nasturtium nonne vides ab eo dici quod nasum torqueat. vestispicam, quod vestem spi-*
ciat:

XLV. Ruta *x.* quoque feritur Fauonio, ¹ et ab aequinoctio autumno: odit *y.* hiemem, et humorem, ac fimum. Apricis *z.* gaudet et ficcis, ² terra quam *a.* maxime lateraria. Cinere *b.* vult nutriri: hic et femini miscetur, vt careat erucis. Auctoritas etiam peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustum rutatum populo datum a Cornelio Cethego, in *c.* Consulatu collega Quintii Flaminini, comitiis peractis. Amicitia *d.* est ei et cum fico,

E e 2

in

1. Sic ex MSS. em. Hard. aequinoctio autumnii Gr. et Al.

2. terraque quam, M.

ciat: Nonius. Auctor Morreti: *Quaeque trahunt acri vultus nasturtia morsu.* Vide quae adnotata sunt c. 13. XX. Dal.

x. Ruta quoque, etc.) Iolaus in rebus Peloponnesiacis *πήγαρον* in Peloponneso *ῥυτήν* vocari scribit, vnde fortassis Latinum rutae nomen. Rhod. cap. 23. L. XXVIII. Scal. in Varron. In Priapeis: *Menthamque olentem cum salubribus ruris.* Dal.

Ruta quoque) Pingitur a Lobelio ruta hortensis in Obseru. p. 506. Gallis, *de la Rue.* Et hanc autumno ferri, differri mense Martio praecipit Colum. L. XI. c. vlt. H.

y. Odit hiemem) Theophr. Hist. VII. 5. *Aquas et fimum, inquit, omnia olera diligunt, praeter rutam.* Φίλνδρα δὲ

πάντα τὰ ἄλλα λάχανα, καὶ Φιλόκοπρα, πλὴν πήγαρον. H.

z. Apricis) Pallad. IV. in Martio t. 9. p. 90. *Prosequuntur etiam maledictis, et maxime in terra soluti lateris ponunt, quod prodesse certissimum est.* Colum. XI. 3. H.

a. Terra quam maxime lateraria) Lateritios parietes dicimus, ex lateribus constructos *Laterariam terram,* quae apta fit fingendis lateribus. Galen.

b. Cinere vult) Pallad. I. c. *Hoc mense ruta feritur; locis apricis, solius cineris inspersione contenta.* H

c. In consulatu) A. V. CCCCXXI. Sed vitio facti Consules abdicarunt, in Fastis quidem est adnotatum. H.

d. Amicitia est ei et cum fico)

in tantum, vt nusquam laetior proueniat, quam sub hac arbore. Seritur et surculo, melius *e.* in perforatam fabam indito, quae succo nutrit comprehendendo surculum. Seritur *f.* et a seipfa. Namque incuruato cacumine alicuius rami, quum attigerit terram, statim radicatur. Eadem *g.* et ocimo natura, nisi quod difficilius crescit. Sed durata runcatur non *h.* sine difficultate, ¹ pruritiuis huleri-

1. *provitum ulceribus. M. utrumque et Cb. prouenientibus bulc. Gr. et Al.*

fico) In fico rutam inferi Theophr. refert cap. 7. L. V. caus. itemque Plut. Sympos. V. p. 9. *Dal.*

Amicitia) Pallad l. c. *Sub fici arboris umbra libentius acquiescit.* Adde et Arist. sect. 20. probl. 18. p. 773. quaerentem: *Quam ob causam ruta insita in ficum pulcherrima, plurimaque proueniat?* H.

e. Melius in perforatam) Pallad. l. c. *Nomnulli ramulos rutae pertusae fabae inserunt, vel bulbo, atque ita obruunt, alieno vigore seruandos.* H.

f. Seritur et a se ipsa) Nempe propagine, vti fere de rubis dictum est, XVII. 21. Sic etiam Pallad l. c. H.

g. Eadem et ocimo natura, nisi quod difficilius crescit) Haec verba haud dubie ad alium locum pertinent; hic enim falso inserta disturbant interrumpuntque rutae tra-

statum. Sed considerandum, cur dicat difficilius ocimum crescere, quod est contra Theophrastum, septimo de historia plantarum cap. 1. his verbis: *Omnia pari tempore nequaquam proueniunt, sed alia celerius, alia serius, celerrime ocimum, blitum, eruca.* Nisi quis dicat, aliud esse crescere, aliud nasci et erumpere e terra. Numquid legendum hic, non *crescit*, sed *arescit*, vt vetus codex, et alia nonnulla habent exemplaria, ex eodem Theophrasto, eodem L. VII. c. 3. sic scribente: *difficile vt ita loquar, omnia exsiccantur, cumino excepto. Nec modo frumenii consistunt: quod cum primum in plenum creuerit, mox exsiccatur et decedit. Sed quae cortice continentur, difficilius exsiccantur, et inter ea maxime ocimum, Pint.*

Eadem

ceribus *i.*, ni munitis manibus id fiat, oleoue defensis. Conduntur autem et eius folia, seruanturque fasciculis.

XLVI. Ab aequinoctio *k.* verno feritur apium, semine ¹ paululum in *l.* pila ² pulsato. Crispus sic *m.* putant fieri, aut si fatum calcetur cylindro pedibusue. Proprium ei, quod colorem mutat.

E e 3.

Ho-

2. paulum. *M.* paulum in pilato. *Cb.* 2. pinsito.
Columel.

Eadem et ocimo) Vt pagine nimirum, aequae atque ruta feratur. *H.*

b. Non sine difficultate prouenientibus) Scribo, non sine difficultate pruritus, seu pruriginis, tum ex vetere codice, tum ex Columella *L. XI.* in prosa hortorum: *Sed velata manu debet runcari, quam nisi contexeris, perniciofa nascuntur ulcera. Si tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, et prurigo atque rumor inceserit, oleo subinde perungito.* *Pint.*

i. Pruritiuis bulceribus) Natis hulceribus ex prurigine. Vide *N.* et *Em. N. XIX.* (hic adi). *Sed* In libris haecenus editis, prouenientibus hulceribus. In *MSS.* *R.* et *Colb.* pruritiuis. Unde nos pruritiuis effecimus. Adiuuat *Colum XI. 9.* *Sed velata manu debet runcari, quam nisi contexeris, perniciofa nascuntur hulcera. Si*

tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, et prurigo atque rumor inceserit, oleo subinde perungito. *H.*

k. Ab aequinoctio) *Pallad. V.* in *Aprili t. 3. p. 110.* et *Colum. XI. 3. H.*

l. In pila pulsato) *Hoc est, in vase concauo, siue mortario, pinsi prius necesse est. De pilae vocis usu, eo intellectu, alibi egimus. Colum. XI. 3. p. 397. Si crispae frondis apium fieri maluerit, semen eius inditum pilae, et saligneo palo pinsitum exspoliaturumque in linteolis ligaturum obruet. Potest etiam circa hanc operam fieri crispum qualitercumque fatum, si quum est natum, incrementum eius circumuoluto cylindro coerceat. Sic etiam *Pallad. l. c.* et *Theophr. Hist. II. 5.* et de causs. *V. 6. p. 331. H.**

m. Crispus sic putant fieri) *Theophr. cap. 5. L. II. hist.*

Honos *n.* ipsi in Achaia, coronare victores sacri certaminis *o.* Nemeae.

XLVII. Eodem *p.* tempore feritur menta planta: vel si nondum germinat, spongia. Minus *q.* haec humido gaudet. Aestate viret, hieme flavescit.

Genus

hist. et cap. 6. L. V. caus.
Dal.

n. Honos ipsi) Iuuenal. Sat. 8. v. 226. Graiaequae apium meruisse coronae. Idcirco Nemaenum apium Nicandro dicitur in Theriac. p. 47. Suid. T. II. p. 213. Νεμέας σέλινα. Vide Plutarch. symp. V. Quu. 3. p. 676. quibus adde quae diximus XV. 5. H.

o. Nemeae) Illic viridi viuoque apio coronantur, in Isthmiis vero arido, reiecta pinus Herculis instituto. Callimachus apud Plut. in Sympos. Καί μιν ἀλητίδαί περὶ γεγειότερον Τεῖδε παρ' αἰγαιῶνι θεῶν τελέοντες ἀγῶνα Θήσκων νίκης σύμβολον Ἰσθμιάδες, Ζήλω τῶν Νεμίδε, πίτυω δ' ἀποτιμῆσσι ἢ πρὶν ἀγωνιστὰς ἔσειφε τὰς ἐΦύρης. Had. Iun. cap. 21. IV. Vide quod adnotatum est cap. II. L. XX. Olympicos ludos Hercules in honorem Pelopis instituit. Corona in his fuit ex oleastro, vel olea callistephano. Pythios Delphis Diomedes in honorem Apollinis, qui Pythonem serpen-

tem interemisset. Corona, Laurus. Isthmios in Isthmo, et Megarensium sinu, iuxta Corinthum; ad Neptuni delubrum, inter Aegaeum et Ionium mare, Theseus, aemulatione Herculis. Corona principio ex apio, deinde ex pinu, ac tandem victori praemium centum drachmae, vt Olympionicis quingentae. Nemaeos in honorem Archemori Lycurgi filii, a serpente necati, quum super apium reptaret, celebrarunt. Corona apium Alex. ab Alex. cap. 8. V. *Dal.*

p. Eodem planta) Tranfferri mentam in planta ait aequinoctio verno: ac si nondum germinauerit, radice seu spongia, vt diximus. Pingitur a Dodonaeo menta prima p. 95. *De la mente, du Baume.* H.

q. Minus haec humido gaudet) Aestimandum, an legendum hic sit, non minus, sed nimis ex Dioscoride prodeunte, mentam dulcem desiderare viginem. Et paulo ante, (*Durata runcatur non sine difficultate*) Scribo delata,

Genus eius siluestre r. mentastrum est. Et hoc propagatur, vt vitis, vel s. si inuersi rami ferantur. Mentae t. nomen suauitas odoris apud Graecos mutauit, quam alioqui mintha vocaretur, vnde veteres nostri nomen declinauerunt. Grato menta mentas odore percurrit in rusticis dapibus. Semel lata, diuti-

E e 4

na

1. declarauerunt Gr.

delata, non durata. Columella L. XI. cap. 3. Rutam autumno semine satam, mense Martio deferre oportet in apicum, et cinere aggerare, runcari; quam nisi contexeris, nascuntur ulcera. Pint.

Minus haec) Vide Nor. et Em. N. XX. (hic adi.) Minus) Ita sane libri omnes. At ego libentius multo agnouerim, Non minus haec humido gaudet, vt ad apium, de quo proxime sermo, respiciat: illud enim perinde ac mentam humido laetari Columella scribit XI. 3. Apium, inquit, praecipue aqua laetatur, et ideo secundum fontem commodissime ponitur. Et paulo post: *Menta dulcem desiderat viginem: quam ob causam iuxta fontem mense Martio recte ponitur.* Nisi forte, id quod simile veri arbitramur, de caelo, non de solo humido, intellexit auctor, quoniam proxime sequitur, *aestate viuet.* H.

r. Mentastrum) Diosc. III. 42. ἡδύσμον ἄγριον, menta

siluestris: officinis, alba menta. Iconem exhibet idem Dodonaeus, p. 96. Graeci καλαμίνθην vocant, inquit Apuleius. c. 91. Gallis, *mente sauvage.* In Nothis Diosc. p. 454. τὸ δὲ ἡδύσμον ἄγριον, ὃ Ῥωμαῖοι μεντάσμου καλοῦσι. H.

s. Vel si inuersi rami) Colum. XI. 3. *Mentae si forte semina defecerunt, licet de noualibus siluestre mentastrum colligere, atque ita inuersis cacuminibus disponere; quae res feritatem detrahit, atque edomitam reddit.* H.

1. Mentae nomen etc.) Κωκύτιδα νόμφην Oppianus 3. ἀλιευτικῶν vocat, quod Mintham Cocyti filiam, Plutonis amicam aduentanti Proserpinae infensam et minitantem, Ceres in κακὴν βοτάνην mutauit. Eadem fere leguntur apud Strab. VIII. de monte Minthe. Improbam herbam vocat Oppiani interpres, quod ante coitum apposita mulierum genitalibus, conceptum impedit, vul-

na aetate durat. Congruit *v.* pulegio, cuius natura in carnariis reflorescens saepius dicta est. Haec quoque seruantur simili genere, mentam dico, pulegiumque, et *x.* nepetam. Condimentorum tamen omnium fastidiis cuminum *y.* amicissimum. Nascitur in summa tellure vix haerens, et in sublimē tendens. In putridis et calidis maxime locis, medio serendum vere. Alterum eius genus siluestre, quod rusticum vocant, alii Thebaicum: si tritum ex aqua potetur, in *z.* dolore stomachi prodest. In Carpetania *a* nostri orbis maxime laudatur: alioqui

I. nepetam in condimento sumpta. In omnia (lege, ad omnia) quae fastidio sunt, cuminum amicissimum M. utrumque. Nepetam. Condimentariorum tamen omnium stomachi fastidiis. V. omniumque fastidiis. V. nepetam Gr.

vulnera, si inferatur, curari prohibet, lacti mixta ante coagulum, densari non patitur, quae Florentinus Lib. XII. Geoponicon tradit. Rhodig. cap. 22. X. *Dal.*

Mentae nomen) Diosc. III. 41. Ἡδύσμος, οἱ δὲ μίνθην. Et Galen. de simpl. med. fac. VI. p. 176. Ἡδύσμον, ἔνιοι δὲ μίνθην εὐώδη προσαγορεύουσιν. H.

v. Congruit pulegio) Nostri *Pouliot* vocant. Regium vulgatum, *Pouliot royal*: delineatur a Lobelio, in obs. p. 266. De pulegio porro in carnariis reflorescente diximus XVIII. 60. H.

x. Et nepetam) Quae siluestre pulegium etiam ap-

pellatur, *Pouliot sauvage*. Vide Dodonaicum p. 98. Alia est nepeta vulgaris officinarum, quae menta cataria, *l'berbe au chat*. Alii nepetam scribunt. H.

y. Cuminum) Cuminum Latini iuxta et Galli vocant: Hebraei ipsi כמון *cammon*: rura nostra, *comin*. Vtrumque genus fatium et siluestre, quale nos vidimus a Dodonaeo pingitur, p. 298. H.

z. In dolore stomachi) Aduersus tormina et inflationes, bibi tritum ex aqua: ex vino ad imbecillitatem stomachi, iubet Diosc. III. 69. H.

a. In Carpetania) Diosc. I. c. in

qui Aethiopico *b.* Africoque palma est. Quidam huic Aegyptium praeferunt.

XLVIII. Sed *c.* praecipue olusatrum mirae naturae est. Hippofelinum *d.* Graeci vocant, alii ¹ smyrnium. E lacryma caulis sui nascitur. Seritur et

E e 5

radice.

1. *Zmyrnum M.*

c. in Carthagine Hispaniae oppido. Tolerum in Hispania est Carpetanorum caput. H. *b.* Aethiopico) Quod Hippocrates regium vocat, quoniam illud palmare putat inquit Diosc. III. c. 68. secundas defert Aegypto. H.

c. Sed praecipue Olusatrum mirae naturae est. Hippofelinon Graeci vocant, alii Smyrneum, e lacryma caulis sui nascitur) Hippofeltnum porro illud quod lacrimam fundit, et ex cuius radice succus collitur sapore murrhae, non est Olusatrum, sed Smyrnum. Vtrumque ab eo confundi magis etiam apparet in sequentibus. *Sal.* 1268. *b.*

Sed. olusatrum) Siue atrum olus, sic dictum a femine et radice atra. *Colum.* XI. 3. p. 398. *Atrum olus, quod Graecorum quidam vocant* ἵπποσέλινον, nonnulli σμύρνιον etc. Adde Apuleium L. de virtutibus herbarum, c. 107. In Graecis vero Helychius: Σμύρνιον, τῆ ἵπποσέλινος ὁ καρπός, καὶ αὐ-

τῆ ἢ βοτάνη. Schol. Nicandri in Theriac. p. 39. Τὸ Σμύρνιον ὁμοίον ἐστὶ τῷ μεγάλῳ σελίνῳ· ὃ καὶ ἵπποσέλινον καλεῖται· σμύρνιον δὲ, ἐπειδὴ ἐμφερές ἐστὶ τῆ σμύρνη κατὰ τὴν ὀσμὴν. Et Galen. de fac. simpl. med. VIII. p. 230. Σμύρνιον, οἱ δὲ ἵπποσέλινον ὀνομάζουσιν ἀγρίον. Caue porro agi nunc existimes de hippofelino, de quo instituta est oratio s. 37. quamquam et illud smyrnum nuncupatum sit teste Diosc. III. 78. De smyrnio vere ac proprie dicto nunc sermo est, cui etiam in Cilicia hippofelini tributa est appellatio, vt prodidit ipse Diosc. c. sq. Hippofelinum illud Theophrasti est, idemque smyrnion Dioscoridis, a Matthiolo delineatum, p. 773. quale in horto Regio visum a nobis. De eo rursum L. XXVII. s. 109. H. *d.* Hippofelinum Graeci etc.) Theophrast. cap. 6. L. VII. hist. Smyrnum Diosc. maceronium officinarum, a maceriis dictum, idemque Hip-

radice. Succum *e.* ¹ eius colligunt, ² myrrhae saporem habere dicunt. Auctorque *f.* est Theophrastus, ³ myrrha fata natum. Hippofelinum *g.* veteres praeceperant in locis incultis, lapidosis, iuxta maceriam feri: nunc et repastinato feritur, et a Fauonio post aequinoctium autumni. Quippe *h.* ⁴ quum capparum quoque feratur ficcis maxime, area in defossu cauata, ripisque vndique circumstructis lapide:

1. eius qui colligunt Gr. 2. myrrhae. M. 3. myrrha. M.
 4. Sic ex MSS. em. Hard. capparum Gr. et Al.

Hippofelinum Theophr. vulgare libycticum. *Dal.*

e. Succum eius) Theophr. hist. VII. 6. Γίνεται δὲ καὶ τὸ δάκρυον ἐξ αὐτῆς ὁμοίον τῇ μύρρῳ. οἱ δὲ Φάσιν ὅλως μύρραν. Lacryma ex eo fluit myrrhae assimilis: quidam omnino myrrham id esse asseuerant. E radice potius quam e caule succum manare scimus. H.

f. Auctorque) Verba haec sunt Graeci scriptoris, Hist. IX. 11. Καὶ τινες ἀπέσταντες ὡς ἐντεῦθεν ἢ σμύρνη, ἠγῶνται βλασάνειν ἐξ αὐτῆς ἵπποσέλινον. Φυτεύεται γὰρ καὶ ἀπὸ δάκρυος τὸ ἵπποσέλινον. Quum ex hippofelino myrrham nasci quidam audiissent, hippofelinum ex myrrha provenire etiam putarunt, quae lacryma hippofelini est. Seritur et hippofelinum sua lacryma. H.

g. Hippofelinum veteres) Colum. 1. c. de hippofelino quod et olusatrum et smyrnium pariter appellat. Pastinato, inquit, loco semine debet conseri, maxime iuxta maceriem: quoniam et umbra gaudet, et qualicumque conualescit loco. H.

h. Quippe quum capparum) Capparum neutro genere dicitur, et capparum feminino. Colum. XI. 3. Capparum .. si ferenda fuerit, ficcum locum desiderabit: isque debet ante circumdari fossula, quae repleatur lapidibus et calce, vel Punico luto, ut sit quasi quaedam lorica, ne possint eam percurrere praedicti seminis frutices: qui fere per totum agrum vagantur, nisi munimento aliquo prohibiti sint .. Et noxium virus habent, succoque suo sterile solum reddunt. Capparum in Gallia,

lapide: alias euagatur per agros, et cogit solum sterilefcere. Floret *i.* aestate: Viret vsque ad Vergiliarum occasum, fabulosis *k.* familiarissimum. Vicia *l.* eius, ² quod trans maria nascitur, diximus inter peregrinos frutices.

XLIX. Peregrinum et Careum *m.*, gentis ³ suae nomine appellatum, culinis principale. In quamcumque terra feri vult, ratione eadem, qua olustrum. Laudatissimum tamen in Caria, proximum Phrygia.

L. Ligusticum *n.* siluestre est in Liguriae suae montibus: feritur vbique: suauius satium, sed fine viribus. Panacem *o.* aliqui vocant. Crateuas
apud

1. familiarissima. Dal. Vide cap. 23. Lib. XIII.

2. quae Dal. 3. sic V. sui Gr.

Gallia, *un* Caprier, vel vt aliis visum est efferre, *un* Capier. Cappatis retuso folio apud Lobel. in Obs. p. 359. Monspelii in hortis pulcre et copiose fruticat. H.

i. Floret - viret etc.) Haec quoque Theophr. Hist. VI. 5. H.

k. Sabulosis) Theophr. l. c. Χαίρει δὲ ὑφάμμοις καὶ λεπτογείοις χωρίοις. H.

l. Vicia eius) Dicta haec L. XIII. 44. H.

m. Careum) Apicio quoque VII. 2. Careum. Diosc. III. 66. Κάρος. Pingitur a Dodonaeo p. 297. In officina Carvi nominari: apud Germanos Bohemosque, non

in Caria modo, vnde origo nominis, frequens nasci prodit. H.

n. Ligusticum) Diosc. III. p. 58. Λιγυστικόν φύεται μὲν πλείστον ἐν Λιγυρία, ὅθεν καὶ τὴν προσωνομίαν εσχηνεν. Πάναντες δὲ αὐτὸ καλεῶσιν οἱ ἐπιχώριοι, etc. Eadem habet Oribasius L. XI. f. 204. Siler montanum Dodonaei est, a quo accurate delineatur, quale in Horto Regio vidimus, p. 308. Gallis, *Sermontaine*. Officinis nonnullis, *Seseli*, sed falso. H.

o. Panacem) Quoniam panaci heracleotico et viribus simile est, et radice atque cau-

apud *p.* Graecos cunilam bubulam eo nomine appellat: ceteri fere Conyzam, id est, cunilaginem: thymbra vero, quae sit cunila. Haec apud nos habet vocabulum et aliud, satureia *q.* dicta in condimentario genere. Seritur mense Februario, organo ² aemula. Nusquam vtrumque additur, quippe similis effectus. Sed cunilae Aegyptium organum tantum praefertur.

LI.

1. Sic ex MSS. em. Hard. Cunizam idem cunilaginem, etc. V. Lego, conyzam, cunilaginem. Iidem vero thymbra, quae sit. conyzoides, cunilaginem Gr. et Al.
2. thymo. Diosc.

caule, inquit Diosc. l. l. H.

p. Crateuas apud, etc.) Legge: Crateuas apud Graecos cunilam bubulam eo nomine appellat. Ceteri vero Conyzam, id est, cunilaginem: Thymbra etc. Salmas. 1275. a. Crateuas apud, etc.) Crateuas putavit falso ligusticum appellari nomine cunilae bubulae, quum haec sit organum filuestre. Vide cap. 15. XXVI. sub finem. Dal.

Crateuas) Graecorum inconstantiam in assignandis plantarum nominibus obiter indicat, non usquequaque approbat. Et falso quidem cunilae bubulae nomen esse Ligustico inditum, disertè monet, L. XX. 60. H.

q. Satureia dicta) Thymbra igitur gemina, et vtra-

que affinis alteri: altera Graecorum, Latinorum altera, quae et satureia, thymbrae quidem aemula, et cunila appellata: sed discrepans tamen a thymbra. Colum. IX. 4. p. 320. Thymbrae, vel nostratis cunilae, quam satureiam rustici vocant. Et in Hortulo: Et satureia thymi referens, thymbraeque saporem. Scribonius Largus Comp. 124. Cunila, quam satureiam quidam vocant. Satureiam seu cunilam Galli nunc Sarriette nominant. Pingitur a Dodonaeo, p. 288. Thymbra, p. 287. Vtramque Regio in horto vidimus. Thymbra in Graecia frequens, maximeque in Chio, teste Anguillara, P. 12. p. 203. H.

LI. Peregrinum fuit et *r.* lepidium. Seritur a Fauonio: dein quum fruticauit, iuxta *s.* terram praeciditur; tunc runcatur, stercoreaturque: per biennium hoc. Postea iisdem fruticibus vtuntur, si non faeuitia hiemis ingrauat, quando impatientissimum est frigorum. Exit et in cubitalem altitudinem, foliis laurinis, sed mollibus: ¹ vsusque eius non *t.* sine lacte.

LII. Gith pistrinis *v.*, anisum et anethum culinis et medicis nascuntur. Sacopenium *x.* et ipsum in hortis quidem, sed medicinae tantum.

LIII. Sunt quaedam comitantia aliorum fatus, vt papauer. Namque cum brassica seritur, ² ac portulaca, et eruca ³ cum lactuca. Papaueris *y.* satiui

¹. vsus eius. Pint. ². et *V.* ³. et *Eum lact.* Alii.

r. Lepidium) Gallis, *Pas-serage*. Iconem vide apud Dodonaem, p. 704. nos plantam ipsam in horto Regio vidimus. H.

s. Iuxta terram) Colum. XI. 3. *Lepidium velut porrum sectium demetere poteris, rarius tamen, etc.* H.

t. Non sine lacte) Columella in horti poemata. Dioscoridi in muria seruatum cum lacte estur. Lepidio iniecto oxygala fieri scribit Columella cap. 8. Lib. XII. *Dal.*

v. Gith pistrinis) Gith Dioscoridi, III. 93. *μελανθιον* dicitur, cuius semen inspergi gratissime panibus condiendis monet: idcirco

pistrinis nascitur. De eo rursus, XX. 71. Satiuum melanthium depictum vide apud Dodon. p. 301. Gallis, *de la Nielle*: etsi dubitat Anguillara, parte 12 p. 216. H.

x. Sacopenium) De eo dicemus, XX. 75. H.

y. Papaueris satiui tria genera) Apud Theocritum interpres *τηλέφυλλον*, vel *πλαταγόνιον* interpretatur papaueris aut anemones folium, *ἀπὸ τῆς πλατάσσειν ἡγουν ἡχεῖν*, quoniam eo indici pollicique imposito, ac colliso, si crepuisset, aut rubesceret, amari se putabant, ruborem *τὰ ῥόδια* vocantes, sin minus despici se arbi-

tiui tria genera. Candidum 2., cuius semen totum in *a.* secunda mensa cum melle apud antiquos 1 dabatur. Hoc *b.* et panis rustici crustae 2 inspergitur, affuso ovo inhaerens, vbi inferiorem *c.* crustam 3 apium githque cereali sapore condiunt. Alterum *d.* genus est papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus excipitur. Tertium *e.* genus rhoam

1. edebatur. *M.* 2. inspergunt. *Dal.* 3. ammi vel anisum *Dal.* Apium inspergi nusquam alibi legitur.

arbitrabantur. Versus Theocriti sunt hac de re: Ἐγνον πρᾶν ὄνα μέντε μεμναμεῦθε εἰ Φιλῆεις μὲ, Οὐδὲ τὸ τηλέφυλον ποτι μαζάμενον πλατάγησεν. Ἄλλ' αὐτῶς ἀπαλῶ ποτι πάλει ἐξεμαράνθη. Quidam legunt δηλέφυλον, ab amoris indicio et augurio Rhod. cap. 4. XIX. Eius lusus meminit Pollux L. IX. περὶ τῶν ἐν συμποσίαις παιδιῶν. Sic quoque vocavit Iosephus in hyoscyami descriptione. *Dal.*

2. Candidum) Pavot blanc. Vide ap. Dodon. p. 442. H.

a. In secunda mensa) Cocetum id bellarium vocat Festus. Tertull. contra Valentin. Pandoram Hesiodi, Accipatinam, Nestoris cocetum, miscellaneam Ptolemaei. Petronius in Satyra ridens affectatum studium eloquentiae in declamatorum exercitationibus, eos mellitos verborum globulos fundere

ait, et omnia dicta factaque quasi papauere et sesamo sparsa. *Dal.*

In secunda mensa) Cocetum, inquit Festus, edulii genus ex melle et papauere factum. H.

b. Hoc et panis) Annon idcirco dictum est a Virgilio, Cereale papauer? H

c. Inferiorem crustam) Polluci, ἐψιδίας inferior panis crusta, quae qua furnum attingit et ψώδιον: crusta vero superior, magna ex parte vesicis bullata, et postulata ἀττάρραχος, siue ἀττάρραχος. Legendum vero puto, crustam ammi githque, vt legitur cap. 14. Lib. XX. vel crustam anisum githque, vt cap 17. eiusdem libri. Apium crustae panis inferiori subdi, nusquam legitur. *Dal.*

d. Alterum genus) Pavot noir, apud eundem Dodonaem l. c. H.

e. Tertium genus, etc.) Legend.

¹ rhoam *f.* vocant Graeci, id nostri erraticum. Sponte quidem, ² sed *g.* in aruis cum hordeo maxime nascitur, erucae simile, cubitali altitudine, flore rufo et protinus deciduo: vnde *h.* et nomen a Graecis *i.* accepit. De *k.* reliquis generibus papaveris sponte nascentis dicemus in medicinae loco. Fuisse autem in *l.* honore apud Romanos semper, indi-

i. rhoea. Dal. *2.* sed maturius cum. M.

Legend. *Tertium genus rhoeada vocant Graeci, id nostri erraticum.* et L. XX. cap. 19. leg. Rhoeadem vocavimus et erraticum. Salmaf. pag. 829. a. *Tertium genus etc.*) Sarii tertium genus non quidem est rhoeas, perpetuo siluestre, et erraticum, sed nigrum secundum, albo, quod thylacitin vocant, et priore nigro, quod pithitin, magis siluestre, magis medicatum, minus capite oblongo, coli tamen solitum in hortis cum supra dictis. Plin. haec non satis distinxit. Dal.

Tertium genus) Quod libro sequente l. 77. inter siluestria sariiuaque medium genus facit. Est illud erraticum Dodonaei p. 444. Lobelii quoque; in Obs. p. 143. Apud Gallos, *Coquelicot*, vel *Pavor sauvage*. H.

f. Rhoeam vocant) Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 207. *Ροιὰς ὀνομάζεται.* Et paulo post, *ὀνομάσσει ροιὰδα.* Rhoeadam sane rectius

diceret: sed Latino ritu ac sono efferre maluit, quod et alias ei familiare est. Sic Q. Serenus, c. 38. p. 150. de *ischia* inscripsit, quum de *ischia*de pars Graecorum postuler. H.

g. Sed in aruis) In segetibus, ἐν ἀρῆραις Φύεται, inquit Diosc. IV. 64. a quo iisdem fere verbis describitur, vti et a Theophr. Hist. IX. 13. H.

h. Vnde et) Ἀπὸ τῆς ῥέειν, quod fluere ac decidere sonat. Diosc. *Μηλων ροιὰς ὀνομάσαι δὲ διὰ τὸ ταχέως τὸ ἀνθος ἀποβάλλειν.* H.

i. Nomen a Graecis accipit) Placet id *ετρομον* Plinii. Dioscoridi sic vocatur, quod ex eo fluat lacteus succus. Ceterum omnibus generibus papaveris id commune est. Dal.

k. De reliquis) L. XX. 76. H.

l. In honore apud, etc.) *Cereale papaver* Virgilius appellat, vel quod Cereris effigies

indicio est Tarquinius *m.* Superbus, qui *n.* legatis a filio missis decutiendo papauera in horto altissima, sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit.

LIV. Rursus alio comitatu æquinoctio autumniferuntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, caerefolium, quod *o.* paederota Graeci

figies in templis id manu gestaret, vel quod in segetibus agricolae sererent, ut deae offerretur. Brodaeus cap. 29. L. II. *Dal.*

m. Tarquinius) Simile Thrasybuli factum inaudierat, de quo Herod. Terps. V. p. 324. Vide Lium I. p. 19. Florum I. 7. p. 18. Frontin. Strateg. I. Valer. denique Max. VII. 4. n. 2. Dissidet a ceteris scriptoribus Ouidius, qui in liliis id factum ait, quod in papaueribus alii, Fastor. II. v. 703. sqq. Hortus odoratis suberat cultissimus herbis, Sectus humum riuo leni sonantis aquae. Illic Tarquinius mandata latentia nati Accipit, et virga lilia summa metit. Nuncius ut rediit, decussa que lilia dixit: Filius, Agnosco iussa parentis ait. Nec mora, principibus caesis ex urbe Gabina: Traduntur ducibus moenia nuda suis. H.

n. Qui legatis a filio, etc.) Tale fuit consilium Thrasybulo datum a Periandro, ni-

mirum, ἡ τῶν ὑπερέχοντων σαχύων κόλσις: quod ut exsequeretur, ostracismum instituit, qui, ut ait Aristot. in Politicis, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν τρόπον τινὰ τῷ κόλσει τῆς ὑπερέχοντα, καὶ Φυγαδεύειν. Victorius c. 5. IV. *Dal.*

o. Quod paederota) Sic Apuleius, c. 104. Graeci paederota vocant. Latini caerefolium. Colum. in Hortulo: Iam breue chaerephyllum. Et L. XI. 3. Chaerephyllum, itemque olus atriplicis, circa calendas Octobris obrui oportet non frigidissimo loco. . . Papauer et anethum eandem habet conditionem sationis, quam chaerephyllum et atriplex. Gallis, Cerfeuil. A Dodonaeo delineatum p. 688. Aliud porro ab isto olere acanthi genus est, de quo dicturi sumus, XXII. 34. quamquam et istud aliqui, ut Plinius admonet, paederota, similiter vocant. H.

ci vocant: et *p.* acerrimum sapore, ignei *q.* effectus, ac saluberrimum corpori, sinapi *r.*, nulla cultura, melius *s.* tamen planta tralata. Quin e diverso vix est fato semel eo liberare locum, quoniam semen cadens protinus viret. Vfus eius etiam pro pulmentario in patellis ^r decocto, citra *t.* intellectum acrimoniae. Coquuntur *v.* et folia, sicut reliquorum olerum. Sunt *x.* autem trium generum: Vnum gracile, alterum simile rapi foliis, tertium eruae. Semen optimum Aegyptium. Athenienses *y.* napy appellauerunt, alii thapsi, alii saurion.

LV.

i. decocto. Citra int. acrimoniae coquuntur eius folia.

p. Et acerrimum sapore) Plaut. in Pseudolo, scele-
ratam vocat: Teritur sinapis
sclerata, cum illis qui terunt:
Nam priusquam triuerint,
oculi ut exstillent facit. Vfu
feminis tristes fieri olim cre-
diderunt. Plautus in Tru-
cul. Si ecastor hic homo si-
napi victitet, non censeam
Tam esse tristem posse. Dal.

Et acerrimum sapore) Ad
sinapi haec pertinent, de
quo statim fit mentio, quam-
quam ad caeresolium Plin-
nius alter retulit, de re-
med. IV. 37. Cerifolio, in-
quit, ignea vis et acerrima
est. Falso. H.

q. Ignei effectus) Imposi-
tum certe corpori pustulas,
instar ignis, excitat: quod
in quibusdam morbis expe-
titur: atque haec curatio
σινάπισμός dicitur, de qua
Vol. VI.

Caelius Aurelianus, Cel-
susque ipse passim. H.

r. Sinapi) Montarde. Vi-
de iconem apud Lobelium
in Obs. p. 100. Sinapi sa-
riuum eruae aut rapi folio.
H.

s. Melius tamen planta)
Pallad. L. XI, in Oct. t. II.
p. 150. De quo semen lege-
re disponis, suo loco esse pa-
rieris: quod ad escam para-
bis, robustius facies transfe-
rendo. H.

t. Citra) Sine villo sensu
acrimoniae. H.

v. Coquuntur et folia) Et
cymae, de quibus Colum,
XI. 3. H.

x. Sunt autem trium) Hoc
tergeminum sinapis genus,
nec Dioscoridi, nec Theo-
phrasto notum. H.

y. Athenienses) Νάπυ, At-
tici, pro σινάπι dixere, te-
F f ste

LV. Serpyllo z. et sisymbrio montes ¹ plerique scatent, sicut a. in Thracia: ² utique deferunt

ex

1. *plantaque. Th.* 2. *Sic ex MSS. em. Hard. ubi aquae deferunt ex iis.*

ste Athenaeo, IX. De reliquis nominibus vide N et Em. N. XXI. (hic ad.) *Athen*) De prima appellatione: *νάπεως*, suo loco egimus: *Θάψι*, ob similitudinem cum ferulae thapsiae semine; qua de egimus XIII. 43 dici suspicabamur *Σαύριον*, quod acrimonia sua, ceu lacerta, mordeat: est enim Graecis lacerta *σαύρα*. Quam ob causam et *σαυρίδιον*, dixere nasturtium, quod nares torquet. Verum pro *thapsi*, num legi *thlaspi* sit fatius, considerandum: Nam L. XXVII. 113. *thlaspi* quidam *ναρυ* vocant: et Hesychius, *Θλασπίς*, inquit, *πείρα*, ἢ ἐνιοὶ *σαύρισι*. Dicitur autem *thlaspi* tum sinapi fuerit, a *θλάω*, quod molitur, frangiturque. H.

z. *Serpyllo*) Nostri *Serpolet* vocant. Pingitur a Matthiolo in Diosc. III. p. 724. Vide Not. et Em. N. XXII. (hic consp.) *Serp.*) Ita libri omnes: quamquam sunt qui malint: *montes planaque scatent*. Sed non admodum fauet ei coniecturae Theophrastus, L. nempe

Hist. Plant VI. 4. Παρ' ἄλλοις δὲ ὄρη πλήρη καὶ τόποι, καὶ θάπερ ἐν τῇ Θράκῃ. Quod porro proxime sequitur apud Plinium, *Sicut in Thracia; Uti que deferunt ex iis auulsos ramos, seruntque*: sic restitutum a nobis intelligito, quum prius legeretur, *ubi aquae deferunt* — *seruntque*, quod insulsum per se apparet. In MSS. *ut eaque deferunt*. At Theophr. l. c. et nostram fulcit emendationem, et quae sit loci sententia, aperit. Καὶ γὰρ ἔρπυλλός ἐστιν ἄγριος, ὃν κομίζοντες ἐκ τῶν ὄρων φυτεύουσι καὶ ἐν Σικυῶνι καὶ Ἀθήνησιν ἐκ τῆς Τμητήτῃ. Et *serpyllum siluestre est, quod deferunt e montibus, seruntque*: item *Sicyone ex suis montibus, et Athenis ex Hymetto*. H.

a. *Sicut in Thracia ubi aquae deferunt ex iis auulsos ramos*) Verbum *aquae* superfluit, ut opinor, locus enim est e Theophrasto tralatus L. VII. capite ultimo, sed pessime a librariis deprauatus. Lego igitur sic: *Serpyllo montes locique scatent sicut in Thracia. Ali-*

bi

ex^r his auulfos ramos, *b.* feruntque. Item *c.* Sicyone ex suis montibus, et Athenis ex Hymetto. Simili *d.* modo et sisymbrium ferunt. Laetissimum *e.* nascitur in puteorum parietibus, et circa piscinas ac stagna.

LVI. (IX.) Reliqua sunt ferulacei generis, ceu feniculum *f.*, anguibus (vt *g.* diximus) gratissimum, ad condienda plurima, quum² inaruit. Eique perquam similis thapsia, de *h.* qua diximus inter exter-

F f 2

nos

1. Sic. et Ch. iis Gr.

2. inaruerit. M.

bi deferunt ex his auulfos ramos feruntque, vt in Sicyone ex suis montibus, et Athenis ex Hymetto. Theophrasti verba sunt: Serpylli etenim siluestre genus est, quod deferentes ex montibus ferunt, vt apud Sicyonem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto, apud alios vero, vt in Thracia, montes et plana omnia serpyllo scarent, Pint.

b. Seruntque) Planta ferunt, Palladius in Mart. t. 9. Nunc etiam serpyllum feritur plantis et semine Colum. XI. 3. Thymum et transmarina cunila et serpyllum, - - hae tres et semine et plantis circa aequinoctium vernum feruntur. H.

c. Item Sicyone) Theophr. Hist. VI. 7. H.

d. Simili modo, etc.) E ramo, non e semine, Theo-

phr. cap. 22. L. II. cauf. Dal.

Simili modo) Hoc est, etiam planta. Auctor Geopon. XII. 35. Σισύμβριον Theophr. I. 1. Dicemus de eo L. XX. 91. H.

e. Laetissimum) Theophr. Hist. VI. 7. Εὐαυξέστατος δὲ εἰς Φρέαζ. H.

f. Feniculum) Rhodig. c. 12. L. VI. notauit feniculum potius inter σύμφυλλα, id est, olera quotidiani vsus numerari, quam inter phar-maca. Dal.

Feniculum) Graecis μάραθρον, Fenouil, vulgo notum. Pingitur a Dodonaeo, p. 295. H.

g. Vt diximus) L. VIII. 41. H.

h. De qua diximus) L. XV. 43. H.

nos frutices. Deinde vtilissima funibus cannabis *i.* feritur a *k.* Fauonio. Quo *l.* densior est, eo ¹ tenuior. Semen *m.* eius quum est maturum, ab aequinoctio autumnii ² dstringitur, et Sole, aut vento *n.*, aut fumo ficcatur. Ipsa cannabis vellitur post vindemiam, ac *o.* lucubrationibus decorticata purgatur. Optima Alabandica *p.*, plagarum praecipue

i. Et sic *V.* tenerior Gr. et Al. *2.* dstringitur. Ch.

i. Cannabis) Chanvre. Iconem vide apud Dalecamp. Hist. Plant. IV. 64 p. 467. H.

k. A Fauonio) Ultimo mense Februario feri Palladius praecipit, L. III. in Febr. t. 5. H.

l. Quo densior) Vide N. et Em. N. XXIII. (hic ad.) Quo) Ita scribi oportere, non tenerior, rei fides historiaeque comprobatur, non modo in cannabi, sed in omni plantarum genere, ut quo densius spissiusque fata sunt, eo graciliora surgant: alioqui quid cannabis teneritate opus, quando in usum cibi planta non veniat? H.

m. Semene eius) Prima germinatione, etiamnum pastores in Hetruriae maritimis cerebrum eximunt, qui luteo durato simile, idque linteum vel charta inuolutum, et sub cineribus affatum, ex pipere et sale comedunt. Non solum gustui cibus is

gratissimus est, sed, ut aiunt, ad excitandam Venerem efficacis. Dal.

n. Aut vento) Gratius in Cynege. Illa vel ad status Helices appande serena, Vel caligineo laxanda reposito fumo. H.

o. Ac lucubrationibus) Lucubratione vespertina, vel antelucana, ut dictum est L. XVIII. c. 63. Est enim illud e nocturnis operibus, quae vigiliae constant, quum sint noctes tum tanto ampliores. Malus est autem paterfamilias, ut dictum est L. sup. 8. quisquis interdium faceret quod nocte posset, nisi in tempestate caeli. H.

p. Alabandica) Gratius in Cynege. v. 46. At pauper rigui custos Alabandicus horti Cannabias nutrit filius, quam commoda nostro Armamenta operi! grauis est tutea sed ipsis, Tu licet Aemonios includas veribus vrsos. Valide, inquit praedam sibi concreditam tuebuntur plagae ex cannabi, Alabandica, ne qua

cipue vřibus. Tria eius ibi genera. Improbatur *q.* cortici ¹ proximum, aut medullae: laudatissima est e medio, quae *r.* mesa vocatur: Secunda *s.* Mylasea. Quod ad proceritatem quidem attinet, *Rosea t.* agri Sabini arborum altitudinem aequat. *Ferulae v.* duo genera in peregrinis fruticibus diximus. ² Semen *x.* eius in Italia cibus est. Conditur quippe, duratque in vrceis vel anni spatio. Duo *y.* eius genera: caules, et *z.* racemi. *Corymbiam a.* hanc vocant, corymbosque *b.* quos condiunt.

F f 3

LVII.

1. Sic ex MSS. em. Hard. proxima, aut med. laudatissima. V. Legitur et laudatissima, in Cb. laudatissimum Gr. et Al. 2. Germen.

qua perrumpat: ne Aemonii quidem vřsi. H.

q. Improbatur) Stupa vocatur, id quod lini cannabisue cortici vel medullae est proximum. H.

r. Quae mesa) Μεσα Graecis media est. H.

s. Mylasea) A Mylasis oppido Cariae, de quo V. 29. H.

t. Rosea) Id (ei cannabis) nomen a Roseae campis, de quibus in agro Sabino dictum est L. III. 17 et XVII. 3. H.

v. Ferulae - diximus) L. XIII. 42. H.

x. Semen eius) Sic umbellam vocat, quae semen complectitur cum cauliculis. H.

y. Duo eius genera) Eius nempe seminis, seu fructus, qui edulis est, duo sunt ge-

nera: alterum e caulibus petitum, alterum e racemis quos condiunt. De ferulae conditura Columellam vide, XII. 7. H.

z. Racemi) Umbellae adhuc compressae et nondum explicatae, *Corymbos* paulo post vocat. Dal.

a. *Corymbiam*, etc.) *Corymbiam* ferulam, quam in caulem surgere permittebant, ut corymbos siue umbellas nascentes ad condituram colligerent. Nam alioqui caulem gliscentem, tenellum, et adhuc conuolutum demetebant, ut vel recentem comederent, vel in condimento feruarent. Dal.

b. *Corymbosque*) *Corymbi* proprie dicuntur ederarum vuae, dependentibus acinis

LVII. (X.) Morbos hortensia quoque sentiunt, sicut reliqua¹ terrae fata. Namque *c.* et ocimum senecta degenerat in serpyllum, et sisymbrium in *d.* calamintham. Et *e.* ex semine brassicae veteris rapa fiunt, atque inuicem. ² Et necatur cuminum *f.* ab ³ limodoro, nisi repurgetur. Est autem

1. terra *Ch.*

2. enecatur. *V.*

3. haemodere. *Th.*

ab imo dorso *Gr.* et *Al.*

acinis coactae: transferuntur tamen ad multos herbarum fructus, quarum fastigia acini iucunda vetustate comant. *H.*

c. Namque et ocimum) Pallad. *V.* in Aprili, t. 3. p. 10. Rem miram de ocimo Gargilius Marialis affirmat, quod modo purpureos, modo albos flores, modo roseos pariat: et ex eo semine frequenter seratur, modo in serpyllum modo in sisymbrium mutetur. Hoc vero Theoph. habet de cauff. *V.* 8. p. 333. *H.*

d. In calamintham) Theophrasto cap. 5. L. II. hist. et cap. 22. L. II. cauff. et cap. 8. L. V. sisymbrium in mintham degenerat non calamintham. *Dal.*

In calamintham) Quam superius mentastrum, et siluestre mentae genus vocavit, f. 47. In mentam mutari, εἰς μίνθην dixit Theophr. Hist. II. 5. VI. 7.

et de cauff. II. 8. | Vterque recte. *H.*

e. Et ex semine) Haec totidem verbis Varro de R. R. I. 40. p. 65. et Pallad III. in Febr. t. 24. p. 68. *H.*

f. Ab limodoro) Vide N. et Em. N. XXIV. (paulo post) Limodorum statim ab radice cumino adnasci, nec caule esse absimili prodidit Theophr. Hist. VIII. 8. ἡ ἀπεμφερές τῷ κινῶν, etc. Et cuminum) Haecenus editum, ab imo dorso, quod plane insulsum est. Auctor emendandi existit Theophr. Hist. VIII. 8. τὸ δὲ ὑποφύομενον εὐθύς ἐκ τῆς ῥίζης τῷ κυμίνῳ . . . τὸ λιμόδορον, μονόκαυλον . . . ῥίζαν δὲ ἔχει ὑποστρογγυλον. Quod autem statim ab radice cumino subnascitur, et limodorum vocatur, unicaule est . . . et radice subrotunda innititur. Sic enim in ed. Ald. et Bas. legitur. Alii αἰμόδορον, ἰμόδορον alii

autem vnicaule *g.*, radice bulbo simili, non nisi in solo gracili nascens. ¹ Alias *h.* priuatim cumini morbus scabies. Et *i.* ocimum sub Canis ortu pallescit. Omnia *k.* vero accessu mulieris menstrualis flauescunt. *l.* Bestiolarum quoque genera innascuntur. ² Napis *m.* culices, ³ raphano erucae, et vermiculi. Item ⁴ lactucis et oleri: vtrisque hoc amplius, limaces et cochleae. Porro *n.* vero priuatim animalia, quae facillime stercore iniecto capiuntur, condentia in id se. Ferroque non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, auctor est ⁵ Sabinus Tiro in libro Cēpuricōn, quem Maecenati dicauit.

F f 4

LVIII.

1. *Alias. V.* 2. *Radiculis pulices. Th.* 3. *brassicae. Th.* 4. *lactucis, porris et aliis pluribus animalia, etc. in id se: et hoc amplius limaces seu cochleae. Ferro. Theophr.* 5. *Sabinus. Cb.*

alii legi malunt, Dalecampius in Hist. Plant. p. 485. Sed λιμόδορον omnino scribendum cum Pellicerio sentimus, in notis marginalibus MSS. ad Theophrasti locum citatum. H.

g. Vnicaule) Haemodero, Theophr. L. et cap. 8. hist. et cap. 22. L. V. caul. Haemoderon quasi αιμόδειρον, quod cutem tanquam cruentam habeat. Est autem Dioscoridis orobranche. *Dal.*

b. Alias priuatim) Theophr. VIII. 10. ενια δὲ καὶ ψώρας, καὶ ἀλμιας, καθάπερ τὸ κυμινον. Nonnulla

etiam scabie atque falsugine pereunt, ut cuminum. H.

i. Et ocimum) Theophr. Hist. VII. 5. Ὑπὸ δὲ τὸ ἄστρον ὠκίμον λευκαίνεται H.

k. Omnia vero) Vide quae diximus XVII. 13. H.

l. Flauescunt) Ita MSS. recte, ut diximus XV. 36. H.

m. Napis culices) Auctor Geop. XII. 7. et Theophr. Hist. VII. 5. H.

n. Porro vero priuatim) Quae in porro animalia nascuntur, εν τῷ πράσῳ, inde πρασονκρίδες appellantur: haec sterfus auide appetunt

LVIII. Idem contra formicas, non minimum hor-
torum exitium, si non sint rigui, remedium mon-
stravit, marinum limum, aut *o.* cinerem, obturandis ea-
rum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio herba
necantur. Quidam et aquam diluto latere crudo ini-
micam eis putant. Naporum *p.* medicina est, fili-
quas *q.* vna feri: sicut *r.* olerum cicer: arcet *s.* enim
erucas. Quo si omisso iam ¹ natae sint, remedium
est absinthii succus decocti inspersus: et *t.* sedi
quam aizoum vocant: genus hoc herbae diximus.
Semen olerum si succo eius madefactum feratur,
olera nulli animalium obnoxia futura tradunt. In
totum

1. enatae. V.

petunt, in illudque sub-
eunt, et ibi quiescunt.
Tunc venari ea facile est:
alias capiendi facultas nulla
datur. Theophr. Hist. VII.
5. H.

o. Aux cinerem) Pallad. I.
35. p. 28. H.

p. Naporum medicina est)
Ne pulices radiculis noce-
ant, inferendum eruum.
Theophr. Dalec.

q. Siliquas vna feri) O'g-
Boy, Theophrastus eruum.
Plinius legit λόβζς. Idem.

Siliquas vna feri) Praecipue
erninas, Theophr. l. c. Pal-
lad. l. c. *Vt olera animalia in-
festa non generent . . . prae-
stare fertur eruum aliquantu-
lum satum, praecipue ubi ra-
dices et rapa nascuntur. Ea-
dem habet Anatolius in*
Geop. XII. 7. p. 19. H.

r. Sicut olerum cicer) Pal-
lad. l. c. *Cicer inter olera,
propter multa porienta seren-
dum est. H.*

s. Arcet enim) Arcet eru-
cas ab olere cicer. Has ta-
men ciceri ipsi innasci au-
ctor est Aelian. Hist. Anim.
IX. 39. H.

t. Et sedi) Subintellige,
quam herbam. Id vero iam
superius attigit, XVIII. 45.
Vide quae ibi diximus. Co-
lum. XI. 3. p. 405. *Vbi
apricis regionibus post pluui-
as noxias incesserunt animalia,
quae a nobis appellantur eru-
cae, Graece autem κάμπαι
nominantur, vel manu colligi
debent, vel maturinis tempori-
bus frutices olerum concuti . .
Id tamen supervacuum est fa-
cere, si ante sationem semina,
vri iam praedixi, succo herbae
sedi*

totum v. vero ¹ nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, feminae dumtaxat. Aduersus x. erucas et cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui y. sanguineis virgis ² tangant ea, quae ³ nolunt his obnoxia esse. Infestant culices hortos riuos praecipue, si sint arbusculae aliquae. Hi z. galbano accenso fugantur. (XI.) Nam a. quod ad permutationem seminum attinet, quibusdam ex iis firmitas maior est, vt coriandro, betae, porro, na-

F f 5

sturtio

1. necari. V. nec erucis. Dal.

2. tangant. Ch.

3. nolint infestari. Infestant. M.

sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucis. H.

v. In totum vero nec erucas) Scribe, in totum vero necat erucas, ex antiquo exemplari. Aestimanda nomenclatura; semper enim in illo vruca, non eruca. Pint.

In totum vero) Pallad. I, 35. p. 31. Omnia semina horri vel agri feruntur ab omnibus malis et monstris tuta seruari, si equae caluaria, sed non virginis, intra hortum ponatur, vel etiam asinae: creduntur enim sua praesentia fecundare quae spectant. H.

x. Aduersus erucas) Pallad. I, c. p. 28. Aliqui fluuiiales cancras pluribus locis intra hortum clauis figunt. H.

y. Sunt qui, etc.) Eius fructicis mentio fit cap. 10. Lib. XXIV. et cap. 18. et 37. L. XVI. Dal. Sunt qui sanguineis

virgis tangant.) Considera an sit commodius legi saligneis, quam sanguineis. Pint.

Sunt qui sanguineis) E sanguineo frutice, de quo XVI. 30. H.

z. Hi galbano) Pallad. I. 35. p. 29. H.

a. Nam quod ad permutationem seminum attinet) Scribendum puto perduratiorem, non permutationem, De duratione enim seminum hic agitur, non permutatione. Dal. Nam. quod ad permutationem seminum attinet, etc.) Sequentia sic lege: Sed ex his quae sunt fortissima, nullum ultra quadrimatum vile est. Culinis et ultra tempestiua sunt. Semina non durant et permanent vtilia ad ferendum ultra quadrimatum. At culinis ultra spatium sunt tempestiua; πρεσς

sturtio, sinapi, erucæ, cunilæ, et fere acribus. Infirmiora autem ¹ sunt atriplici, ocimo, cucurbitæ, cucumi; et *b.* æstiuæ omnia hibernis magis durant: minime autem gethyum. Sed ex his quæ sunt fortissima, nullum vltra quadrimatam vtile est, dumtaxat ferendo. ² Culinis *c.* et vltra tempestiuæ sunt.

LIX.

1. sunt gethyo atriplici. Tb. 2. Cunilis Gr. et Al.

τὴν μαγειρικὴν χρεῖαν. Vide Salmaf. pag. 1282. a. b. *Permutationem*) Ita vocat τὴν ἀλλοίωσιν, ætatis cursum, quo durant, et integram naturam, nec permutatam seruant. Dalec.

Nam quod ad permutationem) Aduersus permutationem, ne mutantur, ne vetustate deteriora fiant. Theophr. Hist. VII. 6. τῶν δὲ σπερμάτων τὰ μὲν ἐσὶν ἰσχυρότερα, τὰ δὲ ἀσθενέστερα πρὸς διαμονὴν, etc. Nam quæ reliqua hac sectione continentur, ea totidem verbis Græce habet. H.

b. Et æstiuæ omnia hibernis magis durant) Aut tollendum est verbum *durant*, tanquam adulterinum; aut legendum *minus durant*, unde statim subiungit, *minime autem gethyum*. Theophrastus L. VII. c. 6. *Infirmiora vero gethyum; id enim durare nequit; atriplex, ocimum, cucurbita, cucumis, in plenum æstiuæ magis quam hiberna.*

Aut igitur locus mendosus est, et vt diximus castigandus: aut Plinius aliter Theophrasti verba accepit atque ego intelligenda puto. Pint.

c. *Cunilis et vltra tempestiuæ sunt*) Scribo *culinis*, non *cunilis*, ex Theophrasto L. VII. cap. 6. *Nullum, inquit, vltra quadrimatam durare potest, ita scilicet vt ad sementem vtile sit: sed bima sane meliora, trima nihil fere deteriora, quadrima iam deteriora, verum ad vsum cibarium diutius permanent.* P.

Culinis) Ad vsum culinarum. Vide N. et Em. N. XXV. (hic pos.) *Culinis*) Libri antehac editi, *Cunilis*, inepte. Errorem Theophrastus retegat, Hist. VII. 6. vbi in eodem argumento habitat: Πρὸς δὲ τὴν μαγειρικὴν χρεῖαν ἐπὶ πλείω διαμένει. *Ad vsum culinarium, siue cibarium, diutius perdurant.* Vidit hoc ante nos Pintianus. H.

LIX. Peculiaris *d.* medicina Raphano *e.*, betae, rutae, cunilae, in falsis aquis, quae ¹ et alioqui plurimum suauitati et fertilitati conferunt. Ceteris *f.* dulcium aquarum rigua profunt. Vtilissimae ex iis, quae frigidissimae, et quae potu suauissimae. Minus *g.* vtilis e stagno, et *h.* quas ² elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehunt.

Præ-

1. et alioqui, in *M. deest.*

2. ilices. *Cb.*

d. Peculiaris) Theophr. de cauff. II. 7. p. 240. In olerum genere, inquit, humoribus falsis iuuantur ῥάφανος, τεύλιον, πύγανον, εὐζωμος, brassica, beta, ruta, eruca, haec enim cum aquis, falsis rigantur, longe meliora euadunt. H.

e. Raphano) Brassicae, Theophr. cap. 7. L. II. cauff. Dalec.

f. Ceteris dulcium) Reliqua deinceps Theophr. Hist. VII. 5. H.

g. Minus vtilis e stagno) Pessimae falsae, et quae difficile rarefcunt, καὶ δυσμανῆ. Theophr. Plin. legit καὶ τῆς λίμνης. Legitur et apud Theophr. vtilis esse, εὐχρησα, quae canalibus ducuntur, quoniam herbarum semina inuehunt. Plinius legit ἀχρησα: aut fortassis id vocabulum mutandum putauit, quod alienas herbas videret hortis esse noxias,

vt id quidem in pratis fit optandum, fugiendum in horto. At Theophrasti mens fuit aquas illas terram etiam nudam herbis vestire inuecto earum semine: quod si praestant, multo magis sperandum in horto culto et confuto genitales fore, et alioquin quaeuis aqua; dum cruda non sit, etiam pluuia tantopere laudata Theophrasto, herbas vbiuis gignit. Dalec.

Minus vtilis e stagno) Verba haec sunt (Graeci scriptoris l. c. Χείρισα δὲ τὰ ἀλυτά, καὶ δυσμενῆ. Plinius vero καὶ τῆς λίμνης, aliunde accepit, vt cerera. H.

b. Et (quas elices) Elices sunt sulci aquarii, teste Colum. II. 8. Theophr. l. c. Διὸ καὶ ἐν τῶν ὀχετῶν ἕττον εὐχρησα. συμπεριφέρει γὰρ σπέρματα τῆς ποας. H.

Praecipue tamen imbres alunt. Nam *i.* et ¹ bestiolae innascentes ² necantur.

LX. (XII. *) His *k.* horae rigandi, ³ matutina atque vespera, ne inferuescat aqua Sole. Ocimo *l.* tantum et meridiana: etiam fatum celerrime erumpere putant, inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia *m.* autem translata meliora grandioraque fiunt, maxime porri, ⁴ napique. In *n.* translatione et medicina est, desinuntque sentire iniurias, vt gethyum, porrum, ⁵ raphani, apium, lactucae, ⁶ rapae, cucumis. Omnia *o.* autem siluestria fere sunt et foliis minora, et caulibus, ⁷ succo acriora: sicut cunila, origanum, ruta. Solum *p.* vero ex omnibus lapathum siluestre: hoc *q.* in fatiuis rumex

- i.* bestiolas. *V.* *2.* necant. *V.* *3.* matutino. *Cb.*
4. radicularum. *Tb.* *5.* raphanidas. *Tb.* *6.* rapa. *Cb.*
7. succoque. *V.*

i. Nam et bestiolae) Theophr. Ἀγαθὰ δὲ τὰ ἐν Διός. Ταῦτα γὰρ δοκεῖ καὶ Φθείρειν τὰ θηρία γινόμενα, τὰ γόνιμα κατεσθίοντα. H.

*) Ad insc. Ratio rigandorum) Theophr. cap. 5. L. VII. hist. Colum. sub finem L. X. Dal.

k. His horae) Et haec Theophr. Hist. VII. 5. H.

l. Ocimo tantum) Theophr. l. c. et Pallad. V. in Aprili, tit. 3. p. 110. H.

m. Omnia autem) Theophr. l. c. qui pro nabis, ῥαφανίδας habet, raphanos. H.

n. In translatione) Theo-

phr. l. c. vbi pro raphano, ῥάφανον in exemplum affert, hoc est, brassicam: quam Plinius vocabulo Graeco expressit. H.

o. Omnia autem siluestria) Haec deinde Theophr. Hist. VII. 6. vbi pro cunila θυμβραῶν adducit, de qua diximus l. 50. H.

p. Solum vero) Lapathum siluestre, inquit Theophr. l. c. fatiuo suavius est ad gustum: succo tamen acidior est: τὸν δὲ χυλὸν ὁμῶς ὀξύτερον ἔχει. H.

q. Hoc in fatiuis rumex) Quam in hortis feritur. Vide L. XX. 85. H.

rumex *r.* vocatur, nasciturque fortissimum: traditur certe semel satum durare, ¹ nec vinci unquam a terra, maxime iuxta aquam. Vfus eius cum *s.* ptisana tantum in cibis leuiorem gratioremque saporem praestat. Siluestre *t.* ad multa ² medicamina vtile est. Adeoque nihil omisit cura, vt carmine quoque comprehensum reperiam, in ³ fabis caprini *v.* fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apii, intubi, nasturtii semina inclusa ferantur, mire prouenire. Quæ *x.* sunt ⁴ siluestria, ⁵ eadem in satiuis ficiora intelliguntur, et ⁶ acriora.

LXI. Namque et succorum saporumque dicenda differentia est, vel maior in his quam *y.* pomis. Sunt *z.* autem acres cunilæ, organi, nasturtii,

1. nec unquam vitari terra. M. 2. medicamenta M.
 3. globis, V. 4. Sic et M. sunt et siluestria Gr.
 et Al. 5. iisdem satiuis. V. 6. acutiora. V.

r. Rumex vocatur) Infra cap. 21. Lib. XX. sola oxalis siluestris, rumex dicitur. Dal.

s. Cum ptisana, etc.) Quoniam Hippocrates lapathum cum ptisana dari veruit, hæc tria vocabula, Cum ptisanæ tantum, Cornarius delet. Malim legere, vsus nisi cum ptisana tantum in cibis. Dal.

t. Siluestre) Dicemus de eo, L. seq. f. 85. H.

u. In fabis caprini) In globulis fimi, fabæ magni-

tudine, si cuiusque generis semina condantur. H.

x. Quæ sunt siluestria) Theophr. Hist. VII. 6. Πάντα δὲ καὶ ξηρότερα τῶν ἡμέρων καὶ ἰσως αὐτῶ τῆ-τω πολλά καὶ δριμύτερα καὶ ἰσχυρότερα. H.

y. Quam pomis) Quot in pomis saporum sint genera, dictum est antea XV. 32. H.

z. Sunt autem acres) Th. Hist. I. 19. Οἱ δὲ δριμύεις, οἷον ὀργάνη, θυμβραξ, καρδάμυξ, νάπυρος, οἱ δὲ πικροί, ἀψιθίαξ, πενταύριξ. H.

tii, sinapis. Amari, absinthii, centaurei. Aquatiles *a.*, cucumeris, cucurbitae, lactucae. ¹ Acuti, thymi *b.*, cunilae. Acuti *c.* et odorati, apii, anethi, feniculi. Salsus *d.* tantum e saporibus non nascitur, aliquando extra insidit *e.* pulueris modo, ² vt cicerculis *f.* tantum.

LXII.

i. Acuti tantum cunilae thymi *M.* utrumque, et *Cb.* Lege, thymi, de quo cap. 15. *Lib.* XXI. sic et *Turn.*

2. Et circulis tantum aquae: vt intell. *Gr.* et *Al.*

a. Aquatiles) Theophr. l. c. "Ἀλλή δὲ ὑδαρῆς . . . οἶον σικώξ, κολοκύνθης, θριδακίνης. *H.*

b. Acuti tantum cunilae) Scribe: acuti, thymi, cunilae. Loquitur de saporibus et acutos esse saporis ait, thymi et cunilae, id est, τῶ θύμῳ καὶ τῆς θύμβρας. *Salmas.* p. 225.

Acuti, thymi) Vide *N.* et *Em. N.* XXVI. (hic coll.) *Acuti)* Prius legebatur, acuti tantum cunila. At in *MS.* *R. I.* *Colb.* etc. acuti thymi, etc. In *R. 2.* acuti thymi. Nos thymi auctore Theophr. rescripsimus: Sic enim ille *Hist.* I 19. Αἱ δὲ ἤδη θριμύτητά τινα ἔχουσι: καθάπερ ἢ τῶ θύμῳ καὶ θύμβρας. Nonnulli acrimoniam quamdam sortiuntur, vt thymus et satureia. *H.*

c. Acuti et odorati) Theophr. l. c. Αἱ δὲ καὶ εὐωδίαν, ὡς περ αἱ τῶ σελίνῳ, ἀνήθῳ, καὶ τῶν τοισάτων. *H.*

d. Salsus tantum, etc.) Lege: Salsus autem e saporibus non nascitur. Aliquando extra insidit pulueris modo, vt cicerculis. Atque vt intelligatur vana ceu plerumque vitae persuasio, panax piperis saporem reddit et magis etiam siliquastrum, ob id piperitidis nomine accepto, *Libanotis* odorem thuris, myrrha myrrhae. *Salmasius* 1284. a.

e. Insidit pulueris modo) Hanc comparisonem velut incidentis pulueris *Plinius* suo sensu excogitavit. Ea nusquam *Theophrastus* vritur: quamuis multis locis scribat, in ciceris superficie quamdam salsuginem colligi, qua pluuiis abluta dum floret, et fructum gerit, planta statim emoritur. *Dal.*

f. Et circulis tantum aquae) Locus est vitiatissimus. Sed ni fallor, minus vitiose legetur, vt ciceris tantum cui. *Theophrastus* libro de causis plantarum, VI. Sunt quo-

LXII. Atque vt intelligatur vana, ceu plerumque, vitae persuasio: Panax g. piperis saporem reddit, et magis etiam filiquastrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis h. odorem thuris, ¹ smyrnium

1. myrris. murrba myrrhae Gr. et Al.

quorum summam partem dumtaxat falsugo quaedam obducit vt cicer. Pint. Et circularis tantum aquae) Quod ait aquarum circularis, primum est ex opinione inter philosophos recepta, saporem fieri ex aqueae humidaeque substantiae permixtione cum crassa et terrea, vi caloris ingeniti. Alterum e Democriti sententia, qui putabat figurarum varietate existere saporum differentiam. Itaque circulari figura, quae ob rotanditatem volubilem nec altius subire potest, nec firmiter consistere, fieri falsum, qui fluxus, et caducus summam tantum partem obsidet. Scaleni vero et aliis figuris angulosis, quae angulorum suorum acumine profundius immerguntur ac penitus descendunt, alios saporos perenniores, ac constantiores, qui totam materiam succo suo imbuunt ac perfundunt. Vide Theophrast. c. 14. L. VI. causs. et cap. 9. Lib. eiusdem. Dal.

Vt cicerulis tantum) Vide N. et Em. N. XXVII. (paulo

post) Theophrasti ἐρεβίνθους, Plinius cicerculas ubique vocat. Vt) Insigniter corruptus ad hunc diem locus hic existit, quum ita legeretur, et circularis tantum aquae. Auctor emendandi fuit Theophrastus, L. de causs. plant. 14. p. 366. Οὐδέν τῶν Φυομένων ἀλυκόν· ὥσε καὶ ἐν ἑαυτῷ τοῖς ἔστων ἔχει τὸν χυλόν· ἀλλ' ἐν τοῖς περὶ τὰ ἔξω γίνεται τις ἀλμυρός, οἷον καὶ τοῖς ἐρεβίνθοις. Nihil in genere plantarum falsum percipitur; scilicet ita vt in se talem habeat saporem. Sunt enim quorum summam partem dumtaxat falsugo quaedam obducit, vt cicer. Huius loci vitium subodoratus est ante nos Pintianus, qui ex eodem Theophrasti loco legi censuit oportere, vt ciceris tantum cuti. H.

g. Panax) Heraclei semen Dioscor. πυρωτικόν ἐστὶ igneum et feruens: aliorum, δριμύ, acre. Dal.

b. Libanotis) Libanotis Dioscoridi quadruplex: prima folio feniculi, semine, quod cachria vocant, et radice scandidis; secunda folio

nium *i.* myrrhae. De panace *k.* abunde dictum est. Libanotis *l.* locis ¹ putribus et macris ac roscidis feriter femine. Radicem *m.* habet olusatrici, nihil a thure differentem. Vfus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellant. Et *n.* smyrnium olus feritur iisdem locis, myrrhamque radice resipit. Eadem et siliquaastro satio. Reliqua a ceteris et odore et sapore differunt, vt anethum. Tantaque est diuersitas

i. putridis. V.

lio similis, femine et radice nigris: tertia folio similis, sed absque caule, flore, femine; ἀκαρπός quarta Theophrast. folio lactucae. Praeter has Libanotis est coronaria siue Rosmarinus, quam Plinius confundit cum superioribus. Theophr. tantum duo genera statuit, fructiferam, folio heleioselini, femine et radice candidis: et sterilem, folio lactucae. Dal.

i. Murrba Myrrhae) Scribo, *Smirnum myrrhae*: liquet ex sequentibus: item Dioscoride, et Plinio alibi, et omnibus. Pint.

Smyrnum myrrhae) Vide N. et Em. N. XXVIII. (hic pos.) *Smyrnum*) Subintellige, saporem reddit. Prius legebatur, *myrrba myrrbae*, infulse. Ipsa loci sententia prodit, tergemina modo plantam laudari, libanotidem, siliquastrum, smyr-

nium: quarum naturae deinceps explanantur. H.

k. De panace) L. XII. 58. H.

l. Libanotis) Oribasii interpretes XI. 204. *Libanotis vero, quam rosmarinum Romani vocant, qua vtuntur ii qui coronas nectunt.* Est selseli Aethiopicum herba Dodonaei, p. 310. non rosmarinum hortense nostrum, quod vulgo *Rosmarin* appellamus. Libanotidem in horto Regio vidimus. H.

m. Radicem habet) Foris nigricantem, intus candidam, Diosc. III. 87. Ρίζα καὶ λευκή εὐμεγέθης, ὄξυσα λιβάνα. Et paulo ante, genus libanotidis alterum agnoscit, quod radicem habeat, ρίζαν, ἐκ μὲν τῆς ἐκτὸς μέλαινας· θλασθεΐσαν δὲ λευκὴν. H.

n. Et smyrnum) Illud nimirum, de quo superius dictum

fitas atque vis, vt non solum ¹ aliud *o.* alio muretur, sed etiam in totum auferatur. Apio *p.* eximunt coqui obsoniis acetum: eodem cellarii in facis odorem vino grauem. Et haecenus hortensia dicta sunt, ciborum gratia dumtaxat. Maximum quidem opus in iisdem naturae restat, quoniam *q.* prouentus tantum adhuc, summasque quasdam tractauimus. Vera autem cuiusque natura non nisi medico ² effectu pernosci potest, opus ingens occultumque diuinitatis, et quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id ³ rebus contexeremus, iusta fecit ratio, quum ad alios medendi desideria pertinerent: longis vtriusque dilationibus futuris, si miscuissemus. Nunc suis quaeque partibus constabunt, poteruntque a volentibus iungi.

1. *alius, subaudi, sapor. Dal.* 2. *effecto.* 3. *herbis attexeremus. V.*

dictum est, l. 48. De eo rursus Plinius XXVII. 109. Radicis odor myrrhae habet qualitatem: unde et nomen. Galen. de alim. fac. cap. 52. p. 363. T. II. τὸ σμύρνηιον ait, Romae maxima copia distrahi, et habere quiddam aromaticum, καὶ τὴν καὶ ἀρωματῶδες ἔχει. H.

o. Aliud alio) Alius sapor alio vincitur. H.

p. Apio) Apio admixto in obsoniis coqui mitigant acetum vim. H.

q. Quoniam) Quoniam vti quaeque proueniant, explicuimus: ac de singulorum natura summatim ac generatim tractauimus. H.

C. PLINII SECVNDI
 NATVRALIS HISTORIAE
 LIBER XX.

I.

Maximum hinc opus naturae ordiemur, et cibos suos homini narrabimus, faterique cogemus ignota esse, per quae¹ viuat. Nemo id paruum ac modicum existimauerit, nominum vilitate deceptus. Pax² simul in his aut bellum naturae dicetur, odia,³ amicitiaeque rerum furdarum ac sensu carentium: Et, quo magis miremur, omnia ea hominum causa, quod *a*. Graeci sympatiam appellauere: quibus *b*. cun-

cta

1. viuat, ne id paruum. *Cb.* 2. secum. *Cb.* 3. amicitiaeque. *Cb.*

a. Quod Graeci sympatiam appellauere) Omiffae sunt hic euidenter a librariis duae dictiones, Legendumque quod Graeci sympatiam et antipatiam appellauere. Nam praeterquam quod sequitur statim, quibus cuncta constant, Plinius ipse satis ostendit ita esse XXXVII. cap. 4. De discordia, inquit, rerum concordiaque, quam antipatiam ac sympatiam

appellauere Graeci, non aliter clarius intelligi potest, etc. Pint.

b. Quibus cuncta constant) Id est, quod apud Plutarchum libro de Homero, et de placitis Philosophorum, Empedocles principia duo rerum esse tradit, litem et concordiam. *Dal.*

Quibus cuncta constant) Mira est, inquit, rerum etiam sensu carentium confensio

Et constant, ignes *c.* aquis restinguentibus, ¹ aquas Sole *d.* deuorante, Luna pariente, altero alterius iniuria deficiente fidere. Atque vt a sublimioribus recedamus, ferrum ad se trahente magnetē lapide, et *e.* alio rursus abigente ² a sese: adamantem

G g 2

opum

1. Sic ex MSS. em. Hard. aquam sole Gr. et Al.

2. a sese adamantarum. Cb.

ensio et conspiratio ad hominum utilitates procurandas: quam conpirationem, ac veluti condolentiam et commiserationem Graeci *συμπάθειαν* vocant: etsi ignes et aquae quibus cuncta constant, Sol ac Luna, quibus cuncta gignuntur, perpetuum sibi bellum indixisse videantur. Hunc locum Pintianus quum non intelligeret, mutilum esse ac vitiatum falso existimauit: et *antipathiam* addi hic oportere. H.

c. Ignēs aquis restingentibus) Aeschylus apud Plutarchum Lib. de primo frigido, aquam vocat ignis supplicium. Dal.

d. Aquam sole deuorante) Melius in exemplari antiquo *aquas*, numero multorum: praecessit enim *aquis restinguentibus*. Porro duo, quae sequuntur, verba *luna pariente*, non duco Pliniana. Pint.

e. Et alio rursus abigente) Theamede, infra cap. 16.

ultimo, Lib. XXXVI. Dal. Et alio rursus abigente a sese) Puto legendum sine coniunctione, *alio rursus a sese abigente*: vt pronomina et participia pari loco posita, mutuo sibi respondeant, ferueturque ratio schematis homoeoteleutou. Pint.

Et alio rursus abigente) Nempe Theamede lapide, de quo L. XXXVI. 25. Vide N. et Em. N. I. (hic pos.) Alio nempe lapide, vt diximus, abigente ferrum. Ita MSS. omnes, ipsaque loci sententia ita legi postulat. Frustra sunt Maiolus, Caesius alique, qui *alio* hic scriptum a Plinio autumant, quo eius viri auctoritate magnetis et allii diffensionem et antipathiam stabiliant: quasi magnes alio confricatus ac perunctus ferrum non trahat. Albertum tamen Magnum scimus ita sensisse, Mineral. II. tr. 2. c. 11. et ante eum Zoroastrem in Geop. XV. 1. et Ioh. Tzetzen, Chil. 4. hist.

opum *f.* gaudium, infragilem omni cetera vi et inuictum, sanguine hircino rumpente, quaeque alia in suis dicemus locis, paria, *g.* vel maiora ¹ mira. Tantum *h.* venia ² fit, a minimis, sed a salutaribus ordienti, primumque ab ³ hortensibus.

II. (I.) Cucumim *i.* siluestrem esse diximus, multo infra magnitudinem sativi. Ex eo fit medicamentum, quod vocatur elaterium *k.*, succo expresso

1. miraculo. Dalec. *2.* fit si a min. sed a sal. ordi-
diemur. *V.* *3.* Sic ex MSS. em. Hard. conf. M.
hortensibus Gr. et Al.

hist. 140. v. 407. Sed illud haud dubie nunc Plinius spectat, quod alibi planius expressit, L. nempe XXXVI. 25. Alius rursus, inquit, in eadem Aethiopia non procul mons gignit lapidem theameden, qui ferrum omne abigit, respuitque. De utraque natura saepius diximus, etc. et quidem nunc primum de utraque dicit. H.

f. Adamantem opum gaudium, infragilem omni cetera vi et inuictum) Scribendam reor, Adamantem omni cetera vi inuictum, reliqua falso inserta puto. Codex autem antiquus adamantam agnoscit, non adamantem. Pint.

g. Paria vel maiora mira) Miratum non mira in eodem habetur. Pint.

b. Tantum venia si a minimis, et a salutaribus ordienzi) Commodius legetur, Tantum venia si a minimis, etc. Pint.

i. Cucumim-diximus) Superiore libro s. 24. Diosc. IV. 154. Σίκυς ἀγρίος τῷ καρπῷ μόνῳ διαφέρει τῆς ἡμέρας σίκυος ἐλάσσονα πολλῶ ἔχων, etc. H.

k. Elaterium) Ita vocatur a Celso V. 12. Galen. in Expl. voc. Hipp. T. II. p. 89. ἐλατήριον, ἔ μόνον τὸ ἀπὸ τῆς ἀγρίας σίκυος γιγνόμενον, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ τὴν κάτω κοιλίαν καθαίρων. Elaterium non solum ex siluestri cucumere factum, sed etiam omne quod alium purgat per infernas partes. Helychius: ἐλατήριον, Φάρμακον καθαρτικόν. Scribonius Largus, Comp.

fo e l. femine. ¹ Cuius causa nisi m. ² maturius incidatur semen, exsilit, oculorum n. etiam periculo. Seruatur o. autem decerptus vna nocte: postero die inciditur arundine. Semen p. quoque cinere conspergitur, ad coercendam succi abundantiam:

G g 3

qui

i. fructu. sicque toto capite. Ex Diosc.

2. matu-

rus. Ch.

Comp. 70. *Elaterium*, qui succus cucumeris siluatici. Ἀπὸ τῆς ἐλάτης, pellere, quasi depulforium, quod vim purgandi habet acrem. H.

l. Et femine) E fructu. καρπὸν hic Plinius semen intempestiue reddit. Dal.

E femine) Hoc est, e fructu, Theophrastum consule, ita statuentem Hist. IX, 10. τὸ δὲ σπέρμα χυλίσθεν ποιεῖ τὸ ἐλατήριον. Succus expressus e femine facit elaterium. At Dioscorides IV. 155. τὸ δὲ λεγόμενον ἐλατήριον ἐκ τῆς καρπῆς τῶν σικυῶν σκευάζεται, etc. vbi parandi idem artificium fufe edocet, quod a Plinio paulo contractius. H.

m. Nisi maturius) Ante nimirum quam maturitatem fit assequutus. Nam si maturitas expectetur, tum tactu vel impulsu tenuissimo pediculus cucumim destituit, facto ostiolo statim internus humor summo cum impetu, vna cum femine eiacularur.

Cucumim asininum vocant: vt recte Anguillara, part. 14. p. 291. Vidimus in horto regio: est et in Eyste- tensi: A Dodonaeo pingitur, p. 652. H.

n. Oculorum etiam periculo) Nam quum exilit a pediculo, acrem succum emit, qui oculos contactu laedit. Dal.

o. Seruatur autem) Diosc. l. c. H.

p. Semen quoque, etc.) Ad hauriendam protinus succi abundantiam, quidam, ait Dioscorides, cribratos cineres humi inspergunt, et medium cauantes triplicatum linteum obtendunt, per quod elaterium cum humore suo diffunditur. Id autem siccatum in pila conterunt. Longe aliter haec Plinius. Dal.

Semen quoque) Semen iterum pro fructu vsurpat. Nunc Dioscorid. parum ab eo discedit.

qui expressus fuscipitur aqua *q.* caelesti, atque subfidit: deinde Sole cogitur in pastillos, ad magnos mortalium vsus. Obscuritates *r.* et vitia oculorum sanat, genarumque hulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus vitium, non attingi vuas ab auibus. Radix *s.* autem ex aceto cocta podagris illinitur, succoque dentium dolori medetur. Arida *t.* cum resina impetiginem et scabiem, ¹ quae *v.* pforam et lichenas vocant, parotidas *x.* et panos *y.* sanat, et cica-

i. quaeque. *Ch.*

q. Aqua caelesti) Dioscorides segmina cribro iam illifa, aqua dulci perfundit, et rursus exprimit, totiesque postea lauat, quoad innatans aqua pura maneat. *Dal.*

r. Obscuritates) Diosc. 1. c. H.

s. Radix autem) Diosc. IV. 154. Marcellus Emp. c. 36. p. 250. Plin. Valer. III. 14. Apuleius, c. 113. t. 1. Ad neruorum dolorem, et podagram. Cucumeris siluatici radices in olei cibarii pondo tribus decoques ad tertias, et exinde perunges, sanabuntur. Et tit 4. Cum aceto decocta radix valet contra podagram. Accipere isti a Celso IV. 24. Fouere oportet spongia, quae in aquam calidam demittatur, in qua cucumeris siluestris radix decocta sit. H.

t. Arida cum resina) Diosc. 1. c. Μετὰ ἑπιτύνης τερεβινθίνης. Aridam autem radi-

cem intellige: ξηρὰ δὲ καὶ λεῖα ἀλφες, λεπρὰς, καὶ λειχῆνας σμύχει. Adde et Theophr. Hist. IX. 10. H.

v. Quae pforam) Ψώρα scabiei genus est, corporis summam autem varia erosionem depascens, furfuriferaque magis quam squamosa ex se remittens. Vulgo, *le mal saint Mein*. At λειχῆν impetiginosi morbi genus, quod mentagram Latinos vocasse Plinius auctor est, L. XXVI. 2. foedo pariter cutis furfure totos primum vultus, deinde vero et colla, pectusque et manus occupante, oculis tantum immunibus. Martial. XI. 99. *Nec triste mentum, sordidique lichenes.* Gallis, *Dartre farineuse.* H.

x. Parotidas) Παρωτίς. Tumores repentinos sub auribus innatos, parotidas vocamus, inquit Theod. Priscian. I. 8. de parotidibus Galli, *Parotide.* H.

y. Pa-

cicatricibus colorem reddit. Et z. foliorum succus auribus furdis cum aceto instillatur.

III. ¹ Elaterio a. tempestivius est autumnno b.; nec c. vllum ex medicamentis longiore aevo durat. Incipit d. a e. trimatu. Si quis recentiore vti velit, pastillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Melius, quo ² vetustius: fuitque iam ducentis annis

G g 4

fer.

1. Sic ex MSS. em Hard. conf. Ch. elaterium tempestivum Gr. et Al. 2. vetustius erit, iamque. M.

y. Panos sanat) Τὰ Φύματα, τὰ πολυποειδή, tumores pani similes, sub faucibus et auribus ac inguibus. Nonius in Optione, *Qui me miserum misericordem reddidit, quam panus puerum.* Dal.

Et panos) Diosc. Φύματα ἔηται. Φύμα tumor est praeter naturam obortus in quacumque corporis parte, cum inflammatione: et hos appellant aliqui panos. Celso V. 25. panus dicitur tumor non altus, latus, in quo quiddam pustulae simile est. Sunt qui Φύγεθλον dici Graece velint, et a phymate differre. Vide Gorræum in Def. med. Apuleius, c. 113. tit. 3. pro panis tumores dixit. H.

z. Et foliorum) Diosc. 1. c. Ἀρμόζει δὲ ὁ τῶν Φύλλων χυλὸς ἐνσαζόμενος ὠταλγίαις. Sic et radicis succum ad sonitum aurium emen-

dandum prodesse cellus monet VI. 7. H.

a. Elaterio) Theophr. Hist. IX. 10. Τίλλεται δὲ τῶν Φθινοπώρων (τὸ σπέρμα) τὸ τε γὰρ βέλτιστον. Legitur autumnno fructus: tunc enim optimus ad elaterium concinnandum. H.

b. Autumnno) Nam planta Augusto floret, fructus autem] Septembri perficitur Dal.

c. Nec vllum ex, etc.) Theophrast. cap. 14. L. IX. Hist. Dal.

Nec nullum) Theophr. Hist. IX. 14. H.

d. Incipit) A bimatu ad decennium vtile esse deiectionibus scribit Diosc. l. c. H.

e. A trimatu) Dioscorides in prologo praeter veratrum nigrum et album, alia medicamenta scribit inutilia esse a trimatu: elaterium vere a bimatu ad decennium vtile

seruatum, vt auctor est *f.* Theophrastus. Et *g.* vsque ad quinquagesimum lucernarum *h.* lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si admotum priusquam extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum *i.* ac laeue herbaceo ac scabro melius, ac leniter amarum. Putant *k.* conceptus ad alligato semine adiuuari, si terram non attigerit. Partus vero, si in arietis lana alligatum inscientis lumbis fuerit, ita *l.* vt protinus² ab enixu rapiatur extra domum. Ipsum cucumim qui magnificant, nasci praecipuum in Arabia, ³ mox in Arcadia

1. cogit. *M.* 2. Sic ex *MSS.* em. *Hard.* protinus ab exitu *Gr.* ab ea eximatur et rapiatur. *M.* 3. Sic ex *MSS.* em. *Hard.* conf. *Ch.* mox Cyrenis, alii in Arcadia *Gr.* et *Al.*

utile esse deiectionibus.

Dal.

f. Theophrastus) Nunc est in hist. IX. 14. H.

g. Et vsque) Humorem seruat ad illud vsque tempus: quare etiam tum lucernis admotum, lucem extinguit, ob humoris copiam: Ἄλλ' ἄχρι πενήκοντα ἐτῶν σβέννυσι προσαγόμενον τὰς λυχνας αἰτία δὲ τῆς χρονιότητος ἢ ὑγρότης. Theophr. l. c. H.

b. Lucernarum lumina extinguit) Dioscoridi lucernarum luminibus obiectum, facile flagrat, et ardescit. *Dal.*

i. Pallidum ac, etc.) Cum candore nonnihil humidum *Dal.*

Pallidum) Sic Diosc. IV. 154. candidum ac laeue, gustuque amarum; λευκὸν, λεῖον, πικρότατον τῇ γεύσει anteponeit alteri quod scabrum est, et porracei herbidiae coloris: τὸ μὲν τοι πρασίζον, καὶ τραχὺ, Φαῦλον. H.

k. Putant) Superstitiose. H.

l. Ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domum Scribo enixu, non exitu ex apographo scripto. *Pinz.* Ab exitu rapiatur extra domum) De semine accipiendum, quod raptim ab exitu foetus efferri domo vult, quod omnis mora periculosa sit, tanta vis educendi inest. *Gelen.*

dia, Cyrenis, alii tradunt, similem *m.* heliotropio, cuius inter folia et ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis. ¹ Semen *n.* autem esse ad speciem scorpionis cauda repleta, sed candida. Aliqui etiam ab eo scorpionium cucumim vocant, efficacissimum contra scorpionum ictus et semine et elaterio, et ad purgandum vterum aliosque. Modus portione virium ab dimidio obolo ad o. solidum. Copiosius necat. Sic et contra phthiriasin *p.* bibitur: et *q.* ² hydro-

G g 5

dro-

- i.* Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. Nucis iuglandis. Semen. Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa. *2.* Sic et M. hydrophis Gr. et Al.

m. Similem heliotropio) Herbarii omnes comparant cum fatiua. Suspicio in auctoae Graeco, vnde Plinius haec sumpsit, scriptum fuisse ἄριον σικυον εἶναι ἀλλὰ τρόπον, alteri cucumeri similem esse, Pliniumque legisse ἡλιοτροπίω. Quidam Heliotropio similem esse colore foliorum interpretantur. Dal.

Similem heliotropio) Tricocco nimirum, siue scorpuro heliotropio, de quo XXII. 29. Haec vero non de cucumere quouis, sed Arabico, Arcadico, Cyrenaicoque accipienda sunt. H.

n. Semen) Semen cucumere illo peregrino inclusum intelligit. H.

o. Ad solidum) Ad integrum obolum. Diosc. l. c. Ἡ δὲ τελεία δόσις, ὀβολός: ἢ δὲ ἐλαχίστη, ἡμιβόλιον. . . . πλείον γὰρ ποθέν κίνδυνον ἐπιφέρει. H.

p. Phthiriasin) Φθειρίσις, pedicularis morbus est, in quo pediculi acernatim percutim erumpunt. Gignuntur vero ii non in superficie cutis, vt furfures: sed in eius profundo; inquit Gorraeus in Def. med. H.

q. Et hydrophis) MSS. omnes, hydropticis. Sed hydrophis legi structura orationis iubet. Est autem hydrophis morbus, quem Latini aquam inter cutem vocant: eius tres species Celsus definit, III. 21. H.

dropifēs. Illitum *r.* anginas *s.* et arterias *t.* cum melle et oleo vetere fanat.

IV. (II.) Multi hunc esse apud nos qui *v.* anguinus ¹ vocetur, ab aliis erraticus, ² arbitrantur. Quo decocto sparsa mures ³ non attingunt. ⁴ Idem podagris ⁵ cum ⁶ articuli morbis decoctum in aceto illinunt, praesentaneo remedio. Lumborum vero dolori femine ⁷ sole ficcato, dein trito, trīginta

1. vocatur. Cb. 2. arbitrantur, cuius decocto. V.
 3. Sic ex MSS. em. Hard. mures de eius medicina non atting. Gr. et Al. Haec, de eius medicina, superuacua videntur. 4. Idem. M. 5. et V. 6. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. cum articulorum morbis Gr. et Al. 7. Sic ex MSS. em. Hard. sic et Cb.
 XX. M. trium Cb. solo ficcato Gr. et Al.

r. Illitum) Diosc. l. c. Συνηχτικοῖς δὲ διαχρισμαπρακτικὸν μετ' ἐλαίου παλαιῶ, ἢ μέλιτος, ἢ χολῆς ταυρείας. De angina Celsus IV. 4. Pestiferum acutumque morbum in faucibus nostri anginam vocant: apud Graecos nomen, prout species est. Interdum enim neque rubor, neque tumor ullus apparet, sed corpus aridum est, vix spiritus trahitur, membra solvantur, id συνάγχην vocant. Interdum lingua faucesque, cum rubore intumescent, vox nihil significat, oculi vertuntur, facies pallet, singultusque est, id ὡς συνάγχην vocatur. Illa communia sunt: aeger non cibum deuorare, non portionem potest: spiritus eius includitur. Le-

uius est, ubi tumor tantummodo et rubor est, cetera non sequuntur, id παρασυναγχην appellant. H.

s. Anginas) Morbum faucium grauissimum. Plaut. in Mostel. In anginam ego nunc me velim verti, ut venefcae illi Fauces prebendam, atque enecem scelestam stimularricem. Lucilius apud Nonium, In sperato abiit, quem una angina abstulit bora. Dal.

t. Et arterias) Hoc est fauces, angina scilicet et suffocatione spiritus laborantes. In faucibus enim aspera arteria est, quae spiritus conceptaculum, quo vox editur. H.

v. Qui anguinus) Cucumis flexuosus Lobelio, a quo pingitur in Obseru. p. 363. ita dictus

ginta denariorum pondere in hemina dato aquae. Sanat et tumores subitos ¹ illitum cum lacte mulierum. Purgat *x.* eas elaterium. Sed *y.* gravidis abortum facit. Suspiriosis prodest. Morbo *z.* vero regio in nares coniectum. Lentigines ac maculas e facie tollit in Sole illitum.

V. Multi eadem omnia fatiuis attribuunt. Magnum etiam in eis momentum. Namque et eorum semen, quantum tres digiti apprehenderint, cum cumino tritum, potumque in vino, tussientibus auxiliatur. Sed et ² phreniticis in lacte mulieris. Et *b.* dysentericis acetabuli mensura. Purulenta *c.* autem exspuentibus, cum cumino pari pon-

1. coniectum cum lacte. Diosc. 2. nephriticis. V.

dictus a figura fructus, qualem in horto Regio vidimus.

H.

x. Purgat eas) Mulieres.

y. Sed gravidis) Diosc. IV. 154. Κινεῖ δὲ τὸ ἐλατήριον καὶ ἐμμηνα, καὶ ἐμβρυα κτείνει ἐν προσδέτω. Menses ciet, et parius necat elaterium in pessa subditum. H.

z. Morbo vero) Diosc. I. c. Ἐγχυθὲν δὲ μετὰ γάλακτος εἰς τὰς ῥιθῶνας, ἡπτερον ἀποκαθαίρει, etc. Cum lacte naribus infusum, regium morbum pellit, etc. Quis fit regius morbus dicemus f. 34. H.

a. Lentigines) Sic etiam

Marc. Empir, c. 19. p. 129. H.

b. Et dysentericis) Inter intestinorum mala, inquit Celsus IV. 15. tormina esse consueverunt, δυσεντερίαι Graece vocatur. Intus intestina exulcerantur: ex his cruor manat: isque modo cum stercora aliquo, semper liquida, modo cum quibusdam quasi mucosis excernitur: interdum simul quaedam carnosae descendunt. Frequens deiciendi cupiditas, dolorque in ano est, etc. Plin. Val. IV. 15. Semen cucumeris dysentericis ex lacte muliebri acetabuli mensura datum prodest. H.

c. Purulenta) Plin. Val. I. c. ad verbum. H.

pondere, et iocineris vitii in aqua mulsa. Vrinam *d.* mouet ex vino dulci, et in renum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur.

VI. Pepones *e.* qui vocantur, refrigerant maxime in cibo, et emolliunt aluum. Caro *f.* eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix *g.* sanat hulcera concreta in modum faui, quae ceria *h.* vocant. ¹ Eadem *i.* contrahit vomitiones: ficcatur, et in farinam tusa datur quatuor obolis in aqua mulsa, ita vt qui biberit, quingentos postea passus

1. Eadem contra vomitiones Gr. et Al. Eadem ad ciendas. Cornar. ex Diosc.

d. Vrinam mouet) Plin. Valer. l. c. Diocles item Carystius, de tuenda valetudine I. apud Athen. II. p. 68. cucumim elixum ad ciendam vrinam laudat imprimis. H.

e. Pepones) Ad verbum haec Plin. Val. IV. 14. H.

f. Caro eorum etc.) Dioscoridi τὸ βρέγμα: infusum: Ruellius legit, τὸ ξέσμα, ramentum contra infantium syriacum imponitur fincipiti, et ad motum fronti pro anacollemate, oculorum fluxiones cohibet. Dal.

Caro eorum) Plin. Val. l. c. et Diosc. II. 164. Ἡ δὲ τῶ πέπονος σὰρξ - ὀφθαλμῶ φλεγμονὰς πρᾶννει. H.

g. Radix sanat) Iisdem verbis Marc. Emp. c. 4. p. 42. et Plin. Val. III. 22.

Dioscor. quoque l. c. Ἰγιάζει δὲ καὶ κηρία καταπλαθεῖσα μετὰ τῶ μέλιτος. H.

b. Quae ceria) Κηρία, et μελικηρίς, a faui mellisque similitudine, propter foramina, et mellei coloris emanantem humorem, vt testis Aetius, serm. VIII. cap. 15. p. 8. Tubercula, quae μελικηρία, id est, faui, inquit Celsus V. 18. H.

i. Eadem contrahit vomitiones) Vide Not. et Em. N. II. (hic coll.) Ead.) Contraria plane sententia prius legebatur, Eadem contra vomitiones ficcatur. Quid igitur illa sibi volunt, quae proxime sequuntur, Cortex quoque vomiturnem mouet? An non ea aperte significant eandem modo cortici assignari vim, quae radici

passus ambulet. Haec *k.* farina et in smegmata adiicitur. Cortex quoque vomitionem mouet, faciem purgat. Hoc *l.* et folia cuiuscumque ¹ satiui illita. Eadem cum melle et ² epinyctidas *m.* fannant: cum *n.* vino, canis morsus. Item *o.* millepedae: sepa ³ Graeci *p.* vocant, oblongam, pilosis pedibus,

1. satiui. Illita eadem. M. 2. et epin. Ch. 3. sepa Lucano tabificus seps multipedae, sepe. Ch. sepa Gr. et Al.

dici fuerat prius attributa? Adde Dioscor. II. 164. vbi de peponis facultatibus: Ἡ δὲ ῥίζα ξηρὰ, inquit, ποθεισα συνύδρομέλιτι < ὀληνῆ, ἐμέτης κίβη. Sicca radix ex mulla drachmae bibita, vomitum ciet. H.

k. Haec farina et in smegmata) Etiam et smegmatis vicem obtinet, et faciei nitorem conciliat, succus cum semine, auctore Diosc. II. 164. Ὁ δὲ χυλὸς σὺν τῷ σπέρματι μιγείς ἀλευρωχῆ ξηρανθεὶς ἐν ἡλίῳ, σμηγμα γίνεται ῥυπτικὸν καὶ λαμπρυντικὸν προσώπων. De radice vero in farinam tusa consentit Plinius cum Galeno, de simpl. med. fac. VIII. p. 426. Est autem σμηγμα medicamentum ad tergendum. Vnde et dentifricia tergendis dentibus sic appellantur. H.

l. Hoc et folia) Hoc praestant, inquit, nempe faciem purgant et folia satiui

cucumeris, trita et illita. H.

m. Epinyctidas) Corn. Cels. V. 28. Pessima pustula est, inquit, quae επιωνκτις vocatur; colore vel subliuida, vel subnigra, vel alba esse consuevit. Circa banc autem vebemens inflammatio est: et quum adaperita est, reperitur intus exulceratio mucosa. Color est humori suo similis; Dolor ex ea supra magnitudinem eius est: neque enim faba ea maior est. Atque haec quoque oritur in eminentibus partibus, et fere noctu: vnde nomen quoque a Graecis ἢ επιωνκτις impositum est. Hastenus Celsus. Est et alia ei voci vis, de qua dicemus f. 21. H.

n. Cum vino, canis morsus) Plin. Val. IV. 15. H.

o. Item millepedae) Subintellige, morsus sanat. Multipedam vocat idem f. 20. H.

p. Sepa Graeci) Σηπα, a tabe

dibus, pecori praecipue¹ nociam^{q.} Morsum tumor insequitur, et putrescit² locus. Ipse *r.* cucumis odore defectum³ animi. Coctos derafo cortice, ⁴ ex oleo, et melle, iucundiores esse certum est.

VII. (III.) Cucurbita quoque filuestris inuenitur, ⁵ spongos *s.* a Graecis appellata, inanis, (vnde et nomen) digitali crassitudine, non nisi in saxosis nascens. Huius commanducatae succus stomacho admodum prodest.

VIII. Colocynthis *t.* vocatur alia, ipsa plena, sed

1. *noxiam. Ver.* 2. *locus ipse. Cucumis. M. locus.*
Reficit cucumis odore defectos animo. V. 3. *animi reuocat Derafo. V.* 4. *ex oleo, aceto et melle Gr.*
 5. *Somphos Gr. et Al.*

taba quam infligit suo morsu, in quo vis tabifica inest, *σηπτική δύναμις.* De hac millepeda diceret vberius XXIX. 39. Alius ab isto seps est, de quo Lucanus IX. 723. et Diosc. II. 70. serpentis nimirum genus, aut lactertae potius. H.

q. Noxiuam) Sic libri omnes, etiam MSS. Vfus et ea voce Phaedr. Fab. I. 29. *Plerumque stulti risum dum captant leuem, Graui distringunt alios conzumelia, Et sibi nociuum concitant periculum.* H.

r. Ipse cucumis - defectum animi) Subintellige, insequitur], ex antecedentibus: hoc est, pellit. Diosc. II.

163. de cucumere fatiuo: *ἀνακτητῆρος λειποθυμιῶν ἐσφραϊνόμενος, olfactu defectos animo recreat.* H.

s. Somphos) Vulgo mormordica. Dalec.

Spongos a Graecis) Ita MSS. omnes, a fungosa nimirum laxitate, instar spongiae. Libri editi, *somphos*, quae vox pariter inanem et fungosum sonat. Marc. Emp. c. 12. p. 92. *Cucurbitae radix quam Graeci sonchon appellant; Forte spongon, rectius H.*

t. Colocynthis) Siue cucurbita filuestris. Diosc. IV. 178. *Κολοκυνθίς, οἱ δὲ κολοκυνθα ἀγρίον, οἱ δὲ σικύαν πιπεράν, etc.* H.

sed melior quam fatiua. Vtilior *v. pallida*, quando eius sunt medicinae. Herbacea *x.* arefacta per se inanit aluum. Infusa *y.* quoque clysteribus, intestinorum ¹ omnibus vitiis medetur, et renum, et lumborum, et paralyfi: eiecto *z.* semine, aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias: tutissimo *a.* ² infunduntur oboli quatuor. Prodest *b.* et stomacho, farinae aridae ³ pilulis cum decocto melle sumptis. In morbo regio vtiliter semina eius sumuntur, et protinus aqua mulsa. Carnes *c.* eius cum

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. omnium vitiis Gr. et Al. 2. Sic et Ch. vide num legendum bibitur. Dal. sic tussienti infunditur obolis quat. Gr. et Al. 3. puluis cum dec. mel. sumptus. V.

v. Vtilior pallida, quando eius sunt medicinae) Deme postrema quatuor verba ex apographo scripto. Pinz.

Vtilior pallida) Sic eligendam cucurbitam Dioscorides admonet l. c. quum ceperit ad colorem pallidiorem vergere, ἀρχόμενον μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ ὀχρότερον. H. *x.* Herbacea) Viridior, herbidi que coloris. H.

y. Infusa quoque) Diosc. l. c.

z. Eiecto semine etc.) Aetius sapam, aur vinum dulce vetus seminibus exemptis infundit, et colatum per panum vinum, calfactumque bibendum dat: Paulus passum, Dioscorides mullum aut passum incoquit, et sub dio refrigeratum bibi praecipit. Dal.

a. Tutissimo) Ita cod. Ch. et alii: quae lectio vt nobis magis arrideat, quam quae recepta haecenus sic tussienti infunditur obolis quatuor, facit ipsa orationis ferises, et medicinae ratio. H.

b. Prodest et stomacho) Lege ex Diosc. Obest stomacho. Farina aridae pilulae cum decocto melle sumuntur. Medulla fructus, inquit Dioscorides, purgatoriam vim habet quatuor obolis sumptis cum mulsa. Quin etiam si et cum nitro, myrrha, melle cocto in carapotium coacta. Dalec.

c. Carnes eius) Decoquit in eum usum cum aceto, nitroque, iubet Diosc. IV. 178. H.

cum absinthio et sale dentium dolorem tollunt. Succus *d.* vero cum aceto calefactus mobiles fistit. Item *e.* spinæ, et lumborum, ac coxendicum dolores, cum oleo si infricetur. Praeterea *f.*, mirum dictu, semina eius si fuerint pari numero adalligata¹ febribus, sanare dicuntur, quas Graeci *periodicas g.* vocant. Satiuae *h.* quoque rasae succus tepesfactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine, clavis pdeum, et suppurationibus,² quae Graeci *i.* vocant apostemata. Decoctae *k.* autem vniuersae succus, dentium motus stabilit, et dolores inhibet. Vinum *l.* cum ea feruesfactum, oculorum etiam impetus. Folia eius cum recentibus cupressi, contusa, et imposita: ipsa quoque tosta in argilla, ac trita cum adipe anseris vulneribus³ medetur.

Nec

1. febres sanare. V. 2. quae V. 3. medentur. M.

d. Succus) Plin. Val. I. 66. H.

e. Item spinæ) His vero morbis non succum prodesse, sed semen contritum, Marc. Emp. prodidit c. 25. p. 173. At succum Galenus quoque ischiadicis vtilem fatetur, de fac. simpl. med. VII. p. 193. et Diosc. l. c. H.

f. Praeterea) Superstitiosum. H.

g. Graeci periodicas) Περιοδικοί πυρεστοί, febres circulares, febrium circuitus, febres reduces, quae certis statisque diebus recurrunt. H.

h. Satiuae quoque) Ita Diosc. II. 162. Marc. Emp. c. 9. p. 77. et Plin. Val. IV.

6. vbi eius rei auctorem Galenum laudat. Galeni locus est e. L. de alim. fac. VII. p. 139. Scrib. Larg. comp. 39. *Ad auriculae et tumorem et dolorem sine bulcere, prodest cucurbitae ramentorum succus tepens per strigilem in foramen auris dolentis infusus.* H.

i. Graeci - apostemata) Diosc. l. c. Οιδήματα καὶ ἀποσήματα πρᾶναι. Ἀποσῆμα suppurationem sanat: Galenus in definitionibus ait, esse transitum corporis ab inflammatione ad pus. Gallis, *vne Apostume.* H.

k. Decoctae autem) Diosc. l. c. et Plin. Val. I. 36. H.

Nec *m.* non ramentis corticis ¹ recentes podagras refrigerat, et *n.* ardores capitis, infantium maxime. Et ² ignes *o.* sacros, *p.* de strigmentis, vel his impositis,

1. recens. Ch.

2. sacros vel strigmentis impositis.

m. Nec non ramentis) Diosc. l. c. et Plin. Val. IV. 6. Vide N. et Em. N. III. (hic pos.) Nec.) In MSS. recens. Plin. Val. recentis legitur videtur, hoc est, virides. Sic enim ille IV. 6, de cucurbita: Dioscorides, inquit, ramenta corticis viridis in cucurbita laudat, earumque effectus sic tradit: *Phibiriasin* (lege ex Diosc. II. 162. *siriasim.*) infantum cuti imposita depellunt cum polenta: podagrae aestuanri, et ignibus sacris cum pane subueniunt. Verba sunt Graeci scriptoris. Το δὲ ξέσμα αὐτῆς παιδίοις σιριώσιν ὠφελίμως κατὰ τοῦ βρέγματος καταπλάσσεται. Item Marc. Emp. c. 1. p. 35. Cucurbitae viridis ramenta cerebro imposita, infantibus quoque, qui ex dolore capitis nauseam patiuntur, validissime profunt. H.

n. Ardores capitis, etc.) Τῶν παιδίων σιριώσιν. Paulus c. 13. Lib. I. Ardores capitis, adustionem infantium vocat cap. 15. Lib. XXX. infantium destillationes cap. 21. Lib. XXII. Dal. Vol. VI.

Et ardores) Diosc. et Plin. Val. II. cc. Marc. Emp. c. 1. p. 35. Hunc capitis ardorem in pueris Graeci σιριώσιν vocant: hoc est, ex vehementi solis aestu capitis inflammationem. Adustionem infantium appellat idem L. XXX. 47. H.

o. Et ignes sacros) Ignis sacer morbi genus ex pustulis perexiguus in quibus semper fere pus est, et saepe rubor cum calore. Vulgo S. Antonii ignem vocant, le Feu S. Antoine. Saepius tamen ubi Dioscorides ἐρυσιπέλατα dicit, Plinius qui ex iisdem fontibus hausit, sacros ignes reddit; vix ut aliud morbi genus intellexisse eum existimandum sit. Et in Glossis sane Graeco-Latinis MSS., ἐρυσιπέλας, sacer ignis dicitur. Sacer autem, hoc est, crudelis et pessimus: quomodo Donatus ad Virg. Aen. VII. vocem sacer interpretatur: unde, subdit ille, et ignis sacer dicitur morbus, qui hominem perniciose persequitur. Virg. Georg. III. Nec longa moranti Tempore, contractos ar- H b tus

positis, vel feminibus. Succus *q.* ex strigmentis, illitus cum rosaceo et aceto, febrium *r.* ardores refrigerat. Aridae *s.* cinis impositus mire combusta sanat. Chrysippus medicus damnabat eas in cibus. Sed omnium consensu stomacho vtilissimae iudicantur, et interaneorum vesicarumque exulcerationibus.

IX. Est *t.* et rapo vis medica. Perniones *v.* feruens impositum sanat. ¹ Item frigus pellit e pedibus

1. Sic ex MSS. em. Hard. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctum. Et ius feruens Gr. et vulgg.

ius sacer ignis edebat. Liber miraculorum S. Theod. Abb. Remensis: *Ea tempestate sacer ignis, quem Graeci beresipelam dicunt, etc.* Qui eo morbo correpti *Ardentes* dicebantur olim: in Gallias saepe peruasit haec lues: cui D. Genouefae patrocini-um remedium fuit: quare Lutetiae Parisiorum exstructa ei aedes, *Ardentium* cognomine. Qui ex hoc argumento scripserint auctores, vide apud Du-Cangium in Gloss. voce *Ardentes*, H.

p. De *strigmentis*) Hoc est, de ramentis. H.

q. Succus ex *strigmentis*) Diosc. l. c. 'Ο δὲ χυλὸς τῶν ξυσμάτων, etc. Haec iisdem verbis Plin. Val. IV. 6. H.

r. Febrium ardores refrigerat) Aduersionem cutis in ardenti febre Ruell. apud

Dioscoridem. Ego vero ambustam igni summam cutem, πρὸς καυσμένην ἐπιφάνειαν. Strigmenta vocat τὰ ξύσματα, ramenta. Dal.

s. Aridae cinis) Ad verbum haec quoque idem Plin. Val. III. 36. H.

t. Est et rapo) Plin. Val. iisdem verbis, IV. 34. H.

v. Perniones feruens) Excavatae radici si ceratum rosaceum immittatur, et cinere feruencoquatur, sic ut ceratum eliquescat, vlceratis per-nionibus proficit. Diosc. Perniones Moreti auctor eleganter describit hoc versu: *Continuis rimis calcanea scissa rigeant.* Dalec.

Perniones) Plin. Val. l. c. Marcell. c. 34. p. 236. et Diosc. II. 134. Est autem pernio χίμετρον, morbus pedum ex nimio frigore pro-ueniens, et calcaneum maxime infestans hieme: unde

bus. *x.* Aqua *y.* decocti eius feruens podagris etiam frigidis medetur: et crudum tusum cum sale, cuicumque *z.* vitio pedum. Semen illitum *a.* et potum in vino, contra serpentes et toxica salutare esse proditur. *A b.* multis vero antidoti vim habere in vino et oleo. Democritus in totum ea abdicauit in cibis, propter inflationes. Diocles magnis laudibus ¹ tulit, etiam *d.* Venerem stimulari ab eis professus: Item Dionysius: magisque, si *e.* eruca

H h 2

ca

I. extrulit. Ver. M.

de et nomen Graecum $\chi\mu\epsilon\tau\lambda\alpha$, perniones, et ambusta frigore. Vulgus in Gallia *mulas* vocat, avoir les *mules* aux *talons*. H.

x. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctum. Et ius feruens podagris etiam frigidis medetur) Quinque prima verba superioribus agglutina: reliqua sic legito: Aqua decocti eius feruens, podagris, etc. ex apographo scripto. Pint.

Item frigus) Plin. Val. l. c. H.

y. Aqua decocti eius) Iisdem verbis Plin. Val. l. c. Aqua in qua discocta sunt, frigidis podagris salubre momentum est. Diosc. quoque l. c. Το δὲ ἀΦέσημα αὐτῆς, ποδάγρας καὶ χιμῆτων ἐστὶ κατὰντλημα. H.

z. Cuicumque vitio pedum) Clavis, pernionibus, tumoribus frigore excitatis, et aliis hoc genus. Dal.

a. Semen illitum) Diosc. et Plin. Val. ll. cc. H.

b. A multis) A Diocle et Dionysio, vt refert Plin. Val. l. c. Adde Galenum de antid. ll. i. p. 899. H.

c. Democritus) Ad verbum haec quoque Plin. Val. IV. 44. Democrito Galenus subscribit de fac. simpl. med. VI. p. 168. Hinc carmen illud in ore vulgi: Ventum saepe rapis, si tu vis viuere rapis. Et Schola Salernitana: Rapa iuuat stomachum, nouit producere ventum, etc. H.

d. Etiam Venerem) Diosc. et Galen. ll. cc. H.

e. Si eruca condirentur) Si eruca admiseretur, quae herba concitatrix Veneris est, vt dictum est superiore libro, f. 44. Ita Plin. Val. l. c. Audaculus nescio quis emendabat, si muria condirentur. H.

ca condirentur. ¹ Tosta *f.* quoque articulorum dolori cum adipe ² prodesse.

X. Siluestre *g.* rapum in aruis maxime nascitur, fruticosum, femine *h.* candido, duplo maiore, quam papaueris. Hoc ³ ad *i.* laeuigandam cutem in facie, totoque corpore, vtuntur, ⁴ mixta *k.* farina, pari mensura, erui, hordei, tritici, et lupini. Radix ad omnia inutilis.

XI.

1. Sic et *M.* et *Ch.* Cocta. *Vet. Caro. Salmafus. Costa Gr. et Al.* 2. prodest. *Ch.* 3. ad albicandam. *M. utrumque. Lege potius, dealbandam. Dal. ad laeuigandum. Ch.* 4. Mixta vrina pari mensura. *Erui — lupini radix ad omnia inutilis. Gr. et Al.*

f. Tosta quoque) Plin. Val. l. c. Vide N. et Em. N. IV. (hic coll.) *Tosta*) Rapa videlicet. Prius *costa* legebatur: ab aliis *cocta*: a Salmafio, *Cato quoque*. Nos *Tosta*, tum ex MSS. R. Colb. etc. tum ex Plin. Val. IV. 34 haec totidem verbis ac syllabis describente, defendimus. H.

g. Siluestre rapum) Iisdem verbis Diosc. describitur, L. II. 135. γογγύλη ἀργία. A Dodonaeo pingitur, p. 163. H.

h. Semine candido) Foris nigro, intus candido. Diosc. l. c. H.

i. Ad laeuigandam) Diosc. ad detergendam. Q. Serenus, c. 12. de curis et faciei vitiis propellendis, p. 131. Crudaque dulcacido mi-

scebis rapa liquori. Dulcacidum liquorem acetum vocat. H.

k. Mixtaque) Vide N. et Em. N. V. (hic inf.) *Mixta*) Naporum videlicet siluestrium radix inutilis. Insigniter corruptus hic locus ad hunc diem fuit: sic quippe legebatur: *mixta vrina pari mensura. Erui, hordei, tritici, et lupini radix ad omnia inutilis.* Quid causae est, amabo, cur de erui, hordei, ceterorumque radice agat, vbi tota in rapis oratio habitat? Et lupini radicem vt cetera omittam, commendat imprimis ad pellendam vrinam, L. XXII. 74. Detexit errorem Dioscorides. Sic enim ille II. 135. de rapo siluestri: Μίγνυται δὲ ἰσμήγμασι, προσώπῃ καὶ τοῦ

XI. (V.) Naporum l. duas differentias et in medicina Graeci feruant. *m.* Angulosis *m.* foliorum caulibus florentis, quod bunion vocant; purgationibus *n.* feminarum, *o.* et vesicae et urinae vtile

H h 3 le

1. *Angulosis caulibus. folio apii, flor. anethi, quod. Ex Diosc. Dal. alterum angulosis caulibus florentem, etc. Cornarius.*

τοῦ ἄλλε χρωτὸς, ὅσα δὲ ἀλευρών. γίνεται φερμίνων, ἢ πυρίων, ἢ αἰρίων, ἢ ἄροβίων. Admiserur in sinegmata, quibus ad detergendam cutem, in facie, reliquoque corpore vtiuntur; quae quidem ex lupini, tritici, lolii, aut erui farina sunt. Et de eruo sane disertè Plinius XXII. 73. Farina eius maculas toto corpore emendat. De lupinorum et erui farina, ad eisdem vsus Hippocr. de morb. mulb. II. 67. p. 596. H.

l. *Naporum duas differentias*) Bunii et buniadis, quae negligentius confundit Plinius. *Dal.*

Naporum) Haec iisdem fere verbis Plinius Val. IV. 33. - Non unam eandemque virtutem in omnibus napis experta est medicina. Id enim quod angulosis foliorum caulibus ad anethi flores similitudinem, vesicae laboranti, itemque cessantibus menstruis feminarum decoctum ex aqua malsa vtile existimant, etc.

Has porro differentias, quas in napis Graeci agnoscunt, Plinius quidem assertit in medium, nec tamen probat. Cautè videlicet, nam quod βύνιον vocant, diuersa longe planta a napo est: efficit enim, praeter cetera, similitudo cum anetho, apioque, quam in bunio Diosc. IV. 124. et Plin. Valer. proxime laudatus, agnoscunt, vt non aliam esse existimem, quam saxifragam Dodonaei Pempt. II. L. V. 21. p. 312. quae ob radicis affinitatem napi quoque appellatione venire forte potuerit apud Medicos Graecos. H.

m. Angulosis) Vtile, inquit, decoctum foliorum eius generis quod est angulosis caulibus: bunion Graeci vocant: vtile, inquam, purgationibus feminarum, et Diosc. quoque l. c. caule esse quadrangulo animaduertit, καυλὸν ἀνίησι τετραγώνον. H.

n. Purgationibus) Galen.

de

le decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen *p.* dyfentericis tostum, tritumque in aqua calida, e cyathis quatuor. Sed *q.* vrinam inhibet, si non lini semen vna bibatur. Alterum *r.* genus buniada appellant, et raphano et rapo simile: feminis praeclari contra venena: ob *s.* id et in antidotis vtuntur illo.

XII. Raphanum *t.* et siluestrem esse ¹ diximus. Laudatissimus in Arcadia: quamquam et alibi nascitur, vttilior vrinae dumtaxat ciendae. ² Cetero *v.* aestiuo vsus in Italia, et armoraciam vocant.

XIII.

1. *diximus, laudatissimum in Arcadia. Qui alibi. M.*
 2. *Cetero bilem detrahunt. Praeterea cortices in vino. Praeter ea quae circa eos dicta sunt, stomachum purgant, pituitam extenuant, vrinam concitant. Est et sariui vsus in Italia, et armoraciam vocant. Et sariui vero decocti Gr. et Al. Detrahit cortex in vino Praeterea. V. Legendum prorsus siluestris vsus in Italia.*

de fac. simpl. med. p. 164.
 et Plin. Val. l. c. H.

o. Et vesicae et vrinae)
 Forte, et vesicae et reni,
 cum Diosc. l. c. Σπληνίτε,
 καὶ νεφροῖς, καὶ κύσει ἐπι-
 τήδειον. Verum et per se
 vrinas ciere, ἔρητικὸν εἶναι,
 idem prodit. H.

p. Semen dyfentericis)
 Plin. Val. IV. 33. ad ver-
 bum. H.

q. Sed vrinam) Plin. Val.
 l. c. totidem verbis. H.

r. Alterum genus buniada)
 Diosc. II. 126. Haec Graeco-
 rum Βενιάς Latinorum
 napus est, eademque quae

γογγυλῖς. Galen de alim.
 fac. II. 62. p. 367. Εἶτε
 γογγυλίδα καλεῖν, εἶτε
 βενιάδα τὸ Φυτὸν τῆ-
 το λαχανῶδες. De naris
 egimus L. XVIII. 35. et
 XIX. 25. Transcripsit et
 hunc locum Plin. Val. IV.
 33. H.

s. Ob id) Plin. Val. l. c.
 Andromachus junior, An-
 dromachi senioris F. eius
 qui Neronis ἀρχίατρος ex-
 stitit, apud Galen. de an-
 tid. I. 7. p. 877. βενιάδος
 σπερματός, e semine bu-
 niadis certum adhibet mo-
 dum,

XIII. Et fatiui vero praeter x. ea, quae circa eos dicta sunt, stomachum purgant, pituitam y. extenuant, vrinam concitant, bilem detrahunt. Praeterea cortices in vino decocti, mane poti ad ternos

H h 4

cya-

dum, theriacae e viperis concinnandae. H.

r. Raphanum) L. XIX. 26. H.

v. Cetero) Aestiuo nempe raphano. Vide Not. et Em. N. VI. (paulo post) De armoracia diximus XIX. 26.

Cetero aestiuo vsus) Hunc locum ita restituimus ex fide R. 2. cod. quum omnia mire perturbata prius, deprauataque sic legerentur:

Cetero bile detrahunt. Praeterea cortices in vino. Praeterea, quae circa eos dicta sunt stomachum purgant, pituitam extenuant, vrinam concitant. Est et fatiui vsus

in Italia, et armoraciam vocant. Et fatiui vero decocti, mane poti ad ternos cyathos

etc. Proh superi! Tantumne in bonos auctores aut criticis aut librariis licuit, ut

miscerent omnia ac pessum darent? Ineamus, si fieri potest, mendorum quae

scatent, numerum. Cetero bilem detrahunt. Orationis structura detrahit legi postulabat: antecedit enim: lau-

datissimus in Arcadia . . . alibi nascitur . . . utilior vrinae. Mox, praeterea quae

circa eos: Geminata tam repente ea vox praeterea, Pliniane stilum et ingenium sapit? est et fatiui vsus in Italia, et armoraciam vocant.

At armoraciam constat esse siluestris generis, quod ipse Plinius disertè confirmauit superiore libro, f 26. Deinde, quam frigida rursus

repetitio earundem vocum, Est et fatiui vsus, statimque, Et fatiui vero. In MSS. Cetero aestiuosus. Pintianus legi volebat, Cetero

aestiuosus ipse. Nos, ut speramus, paulo felicius, Cetero aestiuo vsus in Italia,

etc. H.

x. Praeter ea) Praeter ea remedia, quae circa raphanos iam dicta sunt. H.

y. Pituitam extenuant, vrinam concitant. Est et fatiui vsus in Italia, et armoraciam vocant fatiuam)

Antiqua lectio pituitam extenuant, vrinam concitant. Cetero aestiuosus in Italia armoraciam vocant.

Scribo, Cetero aestiuosus ipse. Italia armoraciam vocat. Dioscorides Lib. II. Agrestis vero raphanus, quem Romani armoraciam vocant, folia fati-

uae

uae

cyathos, comminuunt et eiciunt calculos. Iidem in posca decocti contra serpentium morsus illinuntur. Ad *z.* tussim etiam mane ieiunis raphanus *1* prodest cum melle: Semen eorum tostum, ipsumque commanducatum, ad lagonoponon *a.*: Aquam foliis eius decoctis bibere, vel succum ipsius cyathis binis contra phthiriasis: *2* phlegmoni ipsos illinere tusos, liuori *c.* vero recenti corticem cum melle: veternosis *d.* autem quam acerrimos mandere: semenque *e.* tostum, dein contritum cum melle, suspiriosis. Iidem *f.* et contra venena profunt.

i. prodest. Cum melle semen. *M.* *2.* phlegmonis. *D.*

uae similia habet, multoque magis lapsanae: radicem habet gracilem, mollem, sapore acri. Coquuntur oleorum modo folia et radix in cibo, estque illi calefaciendi et urinam ciendi vis: verumtamen ipsa aestuosa est. Pint.

z. Ad tussim) Sic Florentinus in Geop. XII. 22. p. 346. Nec multum discrepat Diosc. II. 137. ἐΦθῆ δὲ ποιεῖ λαμβανομένη βήσσει χρονίως, καὶ τοῖς πάχος γεννώσιν ἐν θώρακι. Elixo vero si sumatur, valet ad eos qui diuturna tussi infestantur, quique crassiores succos in pectore cumulant. H.

a. Lagonoponon) Ilium cruciatus e flatu, et calculo. Dal.

Ad lagonoponon) Λαγόπωνων πόνων iliorum dolorem. H.

c. Liuori vero) Plin. Val.

III. 47. Marc. Emp. c. 19. p. 132. Radicis, inquit, quae manducatur; id est, raphani cortex tritus diligenter, et cum melle permixtus, illitusque, sugillationes atque liuores, qui ex ictibus eueniant, celeriter absterget. H.

d. Veternosis, etc.) Veternum, siue animi, siue corporis stupiditatem et ignauiam vocant: stolidum Catullus, graue ac funestum Horat. appellat. Catullus, Nunc eum volo de tuo ponte mittere pronum, Si poze stolidum repente excitare veternum. Victorius cap. II. L. XIII. Dal.

Veternosis) Veternosus est, qui somno graui premitur, inquit Festus. H.

e. Semenque) Plin. Val. IV. I. H

f. Idem) Diosc. II. 137. et Florent. l. c. H.

sunt. ¹ Ceraſtis g. et ſcorpionibus; ² aduerſatur: ³ vel h. ipſo, vel ſemine infectis manibus impune ⁴ tractabis: impositoque i. raphano ſcorpiones moriuntur. Salutare et contra fungorum aut hyoſcyami venena aequae, vt Nicander k. tradit. Et contra viſcum quoque dari Apollodori l. duo ⁵ iubent: ſed ⁶ Citieus ſemen ex aqua tritum, ⁷ Taren-

H h 5

tinus

1. Cetero et ſc. Gr. et Al. 2. aduerſantur. M.
 3. vel, in M. d. 4. tractabilibus; imposito-
 raphano ſcorpionibus. M. 5. iubent, Scilleus et Ta-
 renzinus. Scilleus ſemen. M. 6. Cilleus Cb.
 7. Tarantinus Gr.

g. Cetero et ſcorpionibus aduerſatur) Antiqua lectio, Ceteras eis ſcorpionibus aduerſatur. Scribo, Ceraſtis et ſcorpionibus aduerſatur, ex Dioſcoride L. II. Et contra ceraſtae, inquit, morſus cum vino vitiliter bibitur. Pint.

Ceraſtis) Vide N. et Em N. VII. (hic ad.) Ceraſtis) Legebatur ante, Cetero et ſcorpionibus. In MSS. R. I. 2. etc. Ceteraſeis. At emendatione locum egere Dioſcorides admonuit II. 137. de raphano: vbi contra ceraſtae morſum ex vino potum auxiliari tradit: Καὶ πρὸς κερᾶς δὴγμα σὺν οἴνω πινόμενον βοηθεῖ. Haud penitus tamen improbanda prior ſcriptura. H.

b. Vel ipſo) Ita etiam MSS. omnes, ſic et Florent.

in Geop. XII. 22. p. 346. Εἰ δέ τις χυλῶ ῥαφανίδος ἐπιμελῶς τὰς χεῖρας ἑαυτῆ χρίσει καὶ τρίψει, ἀφόβως καὶ ἀκινδύνως ἐρπετῶν ἐπιλήψεται. Habet eadem Diophanes XIII. 9. p. 367. H.

i. Impositoque) Florentinus, et Diophanes ll. cc. H.

k. Nicander) Contra hyoſcyamum prædeſſe ſcribit Nicander in Alexiph. p. 159. aduerſus fungos, p. 167. De fungis quoque Dioſc. II. 137. Et Scrib. Larg. comp. 198. Ad fungos venenatos: Adiuuantur autem radice ea quam nos edimus, acri, quam plurima, per ſe, vel cum ſale manducata: eiufque ſemine, ſi ipſa non fuerit pota ex vino. H.

l. Apollodori duo) De his in Auctorum Indice. H.

tinus succum. Lienem *m.* item extenuant: iocineri profunt, et lumborum doloribus. Hydropicis *n.* quoque ex aceto aut sinapi ¹ sumpti, et lethargicis. Praxagoras et iliosis dandos censet: Plistonicus ² et *o.* coeliacis. Intestinorum *p.* hulnera sanant: ³ ac purulenta praecordiarum, si cum melle edantur. Quidam ad haec coquere eos in luto ⁴ malunt: sic et feminas purgari. Ex *q.* aceto et melle

1. *exsumpti M. Lego, praesumpti.* 2. *et colicis Vet. coeliacis. Ch.* 3. *Sic ex MSS. em Hard. at Gr. et Al.*
4. *Sic ex MSS. em. Hard. in luto illitos malunt Gr. et Al. Lego eas luto oblitos. M.*

m. Lienem item) Diosc. l. c. femini raphani hanc vim adiudicat, quod ex aceto bibatur. Florentinus quoque l. c. H.

n. Hydropicis) Diosc. et Florent. ll. cc. H.

o. Coeliacis) Stomacho tamen aduersari Dioscorides testatur. Verum coeliacis prodest, quoniam vrinas ciet. Dal.

Et coeliacis) Coeliacus dicitur, qui morbo ventriculi coeliaco laborat. De quo Celsus IV. 12. *In ipso ventriculi porta consistit is, qui et longus esse consuevit, κοιλιακός a Graecis nominatur. Sub hoc, venter indurescit, dolorque eius est. Aluus nihil reddit, ac ne spiritum quidem transmittit: extremas partes frigescunt: difficulter spiritus redditur. Aliter et breuius Scrib.*

Larg. comp. 95. Coeliacus, qui subito vniuersa deiicit. Marcell. Emp. similiter, c. 27. p. 186. *Ad coeliacos, inquit, Qui subito et multa defundunt. H.*

p. Intestinorum hulnera sanant) Illa detergendo: alioquin irritant. Dal.

q. Ex aceto) Vide N. et Em. N. VIII. (hic coll.) *Ex aceto) Num locus hic mutilus sit, considerandum amplius. Nam Plin. Val. qui totum fere opus suum ex Plinii nostri verbis contexit IV. 1. de raphani virtutibus ita habet: Semine raphani cum melle trito et sumpto, suspirium mitigatur. Solus cum sale sumptus ventris animalia exstinguit. Nihil tamen sine vade mouere aufim. Quod vero ad periodum proxime insequentem attinet, quae haec tenus*

melle sumpti, intestinorum animalia detrahunt. Item *r.* ad tertias decocto eorum potio¹ cum vino. Enterocelis *s.* profunt: sanguinem *t.* quoque inutilem *v.* sic extrahunt. Medius *x.* ad haec et sanguinem excreantibus coctos dari iubet: et *y.* puerperis ad lactis copiam augendam. Hippocrates *z.* capitis mulierum defluvia fricari raphanis: et super

1. cum vino enterocelis profunt Gr. et Al.

2. ca-

pillos mul. defluos. M.

stenus ita legebatur perpetua serie Item ad tertias decocto eorum potio cum vino enterocelis profunt: in duas distrahendam esse partes ex Plinio Val. et Marcello Emp. constat: ut prior illa, ad tertias decocto eorum potio, cum vino, ad superiorem morbum spectet, nempe ad intestinorum animalia detrahenda: posterior, noua ibi instituta periodo, ad enterocelas. Marcelli haec verba sunt, c. 28. p. 200. Raphanus ex aqua ad tertias decoquitur, eaque vino mixta, ad extirpandas tineas utiliter bibitur. Plinii vero Val. II. 21. Tineis purgandis: Raphani decoquuntur ex aqua ad tertias, et ea aqua vino miscetur. H.

r. Idem ad) Marc. Emp. c. 28. p. 200. et Plin. Val. II. 21. ad tineas eiciendas. H.

s. Enterocelis) Έντεροκήλη, ramex intestinorum, descensus intestini in alte-

rum naturae locum. Celsus VII. 18. de scroto loquens: Interdum vel ex morbo primum inflammatur, deinde postea pondere abrumpitur: vel ex ictu aliquo protinus rumpitur tunica, quae diducere ab inferioribus partibus intestina debuit: tum pondere ea deuoluitur ad omentum, aut etiam intestinum. . έντεροκήλην et επιπλοοκήλην Graeci vocant, apud nos indecorum, sed commune his herniae nomen est. H.

t. Sanguineum) E pectore. H.

v. Inutilem) In vesica concretum et intestinis: ex mariscis, et vtero Dal.

x. Medius) De eo in Auctororum Indice. Suffragatur ei quoque Diosc. II. 137. Marcellus, c. 16. p. 120 et Florent. in Geop. XII. 22. p. 346. H.

y. Et puerperis) Plin. Val. IV. 1. H.

z. Hippocrates) L. II. de morb.

super *a*. vmbilicum imponi contra tormenta vulvae. Reducunt *b*. et cicatricem ad colorem. Semen *c*. quoque ex aqua impositum, sistit hulcera, quae phagedaenas *d*. vocant. Democritus *e*. Venerem hoc cibo stimulari putat; ob *f*. id fortassis voci nocere aliqui tradiderunt. Folia quae in oblongis dumtaxat nascuntur, excitare oculorum aciem dicuntur. Vbi vero acrior raphani medicina admota sit, hyssopum dari protinus imperant. Haec antipathia *g*. est. At *h*. aurium grauitati succum raphani

morb. mul. l. 67. Ἦν δὲ
ξερῶσιν αἱ τρίχες . . καὶ ἦν
μαδίση, κρῖνον ἐμπλασσε
ἢ ῥάφανον τριπτὴν, etc.
Ῥάφανος Hippocrati ubi-
que raphanus est: brassica,
κράμβη. Alopecias raphani
affricu sanari scribit et
Florent. l. c. H.

a Et super) De morb.
mul. II. 78. H.

b. Reducunt) Sic Florent.
l. c. Et ad fugillata tollenda
Galenus raphanum com-
mendat, de simpl. med. fac.
VIII. p. 224. H.

c. Semen) Iisdem verbis
haec Marc. Emp. IV, p. 42.
et Plin. Val. III. 22. sed
apud hunc *faredines* corrup-
te legitur in libris editis,
pro *phagedaenas*. H.

d. Phagedaenas) Φαγέδαι-
να, hulceris nomen ab ex-
edendo. Est autem hulcus,
quod huc atque illuc ser-
pendo, cutem ac subiectam
illi carnem, sed extimam

tantum, et in superficie con-
stitutam, depascitur ac ro-
dit. Celsus VI. 18. caput
inscripsit, de phagedaenae
in cole nascentis curatione,
aitque esse cancri genus. Vi-
de Pallad. in Hist. Lausiaca,
c. 30. de Stephano abbate.
Alia, praeter istam, phage-
daena est, stomachi affectus,
de quo alibi dicturi sumus.
H.

e. Democritus) Et Plin.
Val. IV. 1. H.

f. Ob id) Hoc ipsum au-
thoritate Florentini tradit
auctor Geop. XII. 22. Ex
quo intelligis ea quae libi-
dinem incitant, vocem quo-
que laedere: vti e diuerso,
quae Venerem inhibent,
vocem iuuare. Nam Plini-
us XXVI. 61. auctor est,
radicem Nymphaeae inhi-
bere Venerem, et affluen-
tiam geniturae, ob idque
corpus ac vocem alere. H.

g. Haec antipathia) Raphan-
num

raphani instillant. Nam *i.* vomituris ¹ summo cibo esse eos, vtilissimum est.

XIV. Pastinacae *k.* simile hibiscum *l.*, quod molochen agriam vocant, et aliqui pistolochiam, ² hulceribus cartilaginis et ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum soluunt, serpentes abigunt. Apum, vesperum, crabronum icibus illita ³ medentur. Radicem eius ante Solis ortum erutam inuoluunt lana coloris, quem *m.* natiuum vocant, praeterea ouis quae feminam

1. primo. Diosc. supra cap. 5. Lib. XIX. ieiunis dandos. *2.* vberibus, cartilagini. *M.* *3.* illata Gr.

num humectare, hyssopum vero calidum natura esse, docet Hippocr. de diaeta II. 25, et 26. H.

b. Et aurium) Marc. Emp. L. de medic. c. 9. p. 75. Raphani quoque, inquit, id est, radicis quae manducatur, succus infusus auriculae dolenti, infinium prodest. H.

i. Summo cibo esse eos) Ieiunis cap. 5. L. XIX. Dal.

Nam vomituris) Hoc est, primo cibo, et a ieiunis. Diosc. II. 137. Ἀρμόζει δὲ καὶ τοῖς ἐμείν μέλλουσι προσεσθιομένη. Atque ipse quidem Plinius, libro sup. f. 26. de raphanis, Medici suadent, inquit, dandos cum sale ieiunis esse, atque ita vomitionibus praeparant meaurum. Ita etiam Cels. I. 3.

Qui vomere post cibum volet, si ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet assumere: si difficilius, aquae,

vel salis, vel mellis paulum adiacere. At qui mane vomiturus est, ante bibere mulsum, vel hyssopum, aut esse radiculam debet. Quando praeterea iuuēt ex raphano ciere vomitum vide ap. Galen. κατὰ τοποῦς II. H.

k. Pastinacae) Illud ipsum, de quo egimus L. sup. 27. Id vero a nonnullis perperam appellari *μολόχην* siue *μαλαχην ἀγρίαν*, hoc est, maluam agrestem, et *πισολοχίαν* obiter admonet. H.

l. Hibiscum) Elaphoboscum Officinarum. Pastinaca pratensis, cap. 15. L. XXI. Hibiscum, cap. 5. L. XIX. Dalec.

n. Quem natiuum vocant) Is aut niger est, aut fuscus, Φανός. Dal.

Quem) Is pullus scilicet colos est. De natiuis coloribus egimus VIII. 73. H.

minam peperit, strumisque vel suppuratis, alligant. Quidam ad hunc usum ¹ auro effodiendam censent: cauendumque ne terram attingat. ² Celsus *n.* et podagris quae sine ³ tumore sint, radicem eius ⁴ ex vino decoctam imponi ⁵ iubet.

XV. (V.) Alterum genus est o staphylinos, quod pastinacam ⁶ vocant. Eius *p.* semen contritum et in vino potum, tumentem aluum, et suffocationes mulierum, doloresque lenit in tantum, ut vulvas corrigat: illitum quoque e passo ventri earum ⁷ prodest: viris vero ⁸ prodest, cum panis portione aequa tritum, ⁹ ex vino potum contra ventris dolores. Pellit *q.* et vrinam: et *r.* phagedaenas huculcerum sistit recens cum melle impositum, ¹⁰ vel aridum farina inspersum. Radicem *s.* eius
Di-

1. aurora. V. 2. Celsus, in M. d. 3. humore.
M. 4 in Ch. 5. iubent. M. 6. Sic ex
MSS. em. Hard. conf. M. pastinacam erraticam vo-
cant Gr. et Al. 7. prodest. M. 8. prodest Ch.
9. aut ex Dal. 10. vel arida eius farina inspersa
Radicem Dieuches. Ver. vel aridae farinae inspersum
Ch.

n. Celsus) IV. 24, de articolorum doloribus in manibus, pedibusque: *Vbi dolor, inquit, vebemens urget, interest sine tumore is sit, an tumor cum calore. Nam si tumor nullus est, calidis fomentis opus est. . . ac deinde noctu cataplasmata calefacientia imponere, maximeque bibisci radicem ex vino coctam.* H.

o. Staphylinos) Pastinacae genus agreste intelligit, de quo L. XIX. 27. Dioscoridi

III. 59 est σαφυλίνος ἀγρίος.
H.

p. Eius semen) Plin. Val. IV. 32. H.

q. Pellit et vrinam) Ita Diocles Carystius de tuenda valetudine l. apud Athen. IX. p. 371. Galen. de fac. simpl. med. VIII. p. 231. H.

r. Et phagedaenas) Galenus l. c. Plin. Val. IV. 32. Diosc. l. c. H.

s. Radicem eius) Plin. Valer. l. c. H.

Dieuches contra iocineris, ac lienis, ilium, lum-
borum, et renum vitia, ex aqua mulsa dari iubet.
Cleophantus et ¹ dyfentericis *r.* veteribus. Philis-
tion *v.* in lacte coquit, et ad *x.* stranguriam dat ra-
dicis vncias quatuor: Ex *y.* aqua hydropicis, simi-
liter et *z.* opisthotonicis, et pleuriticis, et comitia-
libus. Habentes *a.* eam feriri a serpentibus ne-
gantur: ² aut *b.* qui ante gustauerint, non laedi.
Percussis imponitur cum axungia. Folia contra
cruditates manduntur. Orpheus amatorium inesse
staphylino dixit, fortassis quoniam Venerem *c.* sti-
mulari

1. dyfentericis. *V.* 2. ac qui august. laedi. *Ver.*

r. Et dyfentericis) Sic et-
iam Plinius idem Valer.
Dyfentericis *vetustis.* H.

v. Philistion) Ncmpe ad
dyfenteriam et praeterea ad
stranguriam: vti ex Plin.
Val. intelligimus. H.

x. Ad stranguriam)
Στραγγυρίαν Graeci dixere,
vrinae stillicidium, dum
scilicet vrina nonnisi per in-
terualla stillis fluit. H.

y. Ex aqua hydropicis)
Plin. Val. l. c. et Diosc. III.
59. H.

z. Opisthotonicis) Ὀπισ-
θοτονικός dicitur, cui cer-
uix in posteriorem partem
ita contractis neruis dirigit,
vt flecti non possit. Plin.
XXVIII. 52. *dolorem inflexi-*
bilem ὀπισθοτόνον definit.
Vide et quae dicturi sumus
XXIII. 24. H.

a. Habentes) Sic Plin. Val.
l. c. H.

b. Aut qui) Diosc. l. c.
et Plin. Val. H.

c. Venerem stimulari, etc.)
Quae id praestant medica-
menta, Graeci ἐντατινά
vocant, vtilia, quod, in-
quit Aegineta, ἐπὶ τῶν
ἀπράκτων μορίων. Africa-
nus in Astrosophistis, ci-
tante Fulgentio Placido, vo-
cat ζυσίδαξ, ἀπὸ τῆς ζύειν,
id est, ἐντείνειν: ad quod
verbum allusit, qui apud Co-
micum ἀζυάνακτα se voca-
uit ὅτι ζύειν ἐν ἐδύνατο,
et qui apud Athenaeum di-
xit, Dianam μισεῖν τὰ ζύμ-
ματα, nimirum pudendi
distensionem, ac Venerem
Had. lun. cap. 13. L. IV.
Dal.

Venerem stimulari) Diphil-
lus

mulari hoc cibo certum est: ideo *d.* conceptus ¹ adiuuari aliqui prodiderunt. Ad *e.* reliqua et fatiua pollet. Efficacior tamen siluestris, magisque in petrosis nata. *f.* Semen fatiuae quoque contra ² scorpionum ictus, ex vino aut posca, salutare est. Radice *g.* eius circumscalpti dentes, dolore liberantur.

XVI. Syria in hortis operosissima est: Indequae prouerbum Graecis: Multa *h.* Syrorum olera. Simillimam staphylino herbam ferit, quam alii gingidion *i.* vocant, tenuius tantum et amarius, eiusdem-

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. adiuuare Gr. et Al. 2. serpenzium. M.

tus Siphnius apud Athen: IX. p. 371. qui et idcirco ait Φίλτρον id ad nonnullis appellari. Sic Plin. Val. I. c. H.

d. Ideo conceptus) Diosc. I. c. Συνεργεῖ δὲ καὶ συλλήψει. H.

e. Ad reliqua) Diosc. I. c. H.

f. Semen) Plin. Val. IV. 32. H.

g. Radice) Plin. Val. I. c. H.

h. Multa Syrorum) Πολλὰ Σύρων λάχανα: quo de prouerbio, vide Caes. Rhodig. XXV. 25. p. 1188. et Erasmus Chil. I. cent. 8. Adag. 56. Id ad Syrorum ignauiam Caes. refert. H.

i. Gingidion vocant) Vulgo *Bisnaga*. Dal.

Gingidion) Galenus de alim. fac. I. 55. p. 364. T. VI. Πλεῖστον ἐν Συρίᾳ τὸ Γιγγιδιον φύεται. Simillimum pastinacae siluestri pariter Diosc. facit, II. 167. sed tenuius, amariisque Graeci scriptoris verba sic legenda esse ex Crateua suo prodit Anguillara, part. 7. p. 107. φύεται πλεῖστον ἐν Κιλικίᾳ τε καὶ Συρίᾳ, βοτάνη σαφυλίνω μὲν εοικυῖα ἀγρίῳ, λεπτοτέρα δὲ καὶ πυκνότερα, καὶ πικρὰ πρὸς τῇ γεύσει. Vulgo *Visnagba* et *Bisnagba* vocant. A Matthiolo pingitur in Diosc. II p. 525. quale in horto Regio vidimus. Glossae Philoxeni: *Cerepulium*, γιγγιδιον: vbi eruditi, *Cerefolium* legi monent oportere: idque

demque effectus. Estur *k.* coctum ¹ crudumque stomachi magna vtilitate. Siccatur *l.* enim ² ex alto omnes eius humores.

XVII. Sifer *m.* erraticum satiuo simile est, et effectus: stomachum *n.* excitat, ³ fastidium absterget,

1. et coctum. Diosc. 2. exactos. 3. fastidium absterget. Ex aceto . . . vel ex garo urinam ciet. Gr. et Al.

idque adeo esse gingidion censent, quod Galli *Cerfeuil*, vocitant: falso imperiti Glossarum concinnatoris errore delusi: neque enim cerefolium, γιγγιδιον est. H.

k. Estur coctum) Iisdem verbis Diosc. l. c. Λαχανεύεται δὲ ὠμὸν καὶ ἐφθόν, καὶ ταριχευθὲν ἐσθίσεται. Ἐστὶ δὲ εὐσόμαχος. Vide et Gal. de simpl. med. fac. VI. p. 166. H.

l. Siccatur) Ita libri omnes. Fuit quum ex aluo malle. Sed ex alto idem valet atque ex imo ac profundo stomachi recessu, sinuue. H.

m. Sifer erraticum) De satiuo dictum est, sup. L. f. 28. H.

n. Stomachum excitat) Radix ori suavis est, vtilis stomacho, urinam ciet, appetentiam inuitat. Dioscorid. sed de vulgari ac satiuo haec omnia. Dal.

Stomachum excitat) Diosc.

Vol. VI.

II. 139. Stomacho prodest, urinam ciet, appetentiam inuitat: εὐσόμαχος, ζρητική, ὀρέξεως προκλητική. Vide N. et Em. N. IX. (hic pos.) Stomachum) Praepostera-interpunctione hic locus ante laborabat, in hunc modum: Stomachum excitat, Fastidium absterget. Ex aceto . . . vel garo urinam ciet. Vt sic restitueremus, auriculam vellet Galenus, et admonuit de alim. fac. II. 55. p. 364. de gingidio: Προσφέρονται δ' αὐτό τινες δι' ἐλαίᾳ, καὶ γάρ τινες δὲ καὶ οἶνον ἢ ὄξος ἐμβάλλοντες καὶ πόλυ γε μάλλον εὐσόμαχόν τ' ἐστὶ, καὶ τὰς ἀποσίτας προτρέπει μετ' ὄξος ἐσθιόμενον. Sunt qui ipsum cum olco et garo mandant; alii autem vinum etiam, vel acerum iniiciunt multoque magis ita stomachum iuuat, collapsamque cibi appetentiam, si cum aceto sumatur, excitat. H.

get, ex aceto *o.* laſerpitiato ſumptum, aut ex pipere et mulſo, vel ex garo. Vrinam ciet, vt ¹ *Opion* credit, et Venerem. In eadem ſententia eſt et Diocles. Praeterea cordi conuenire conualeſcentium, ² aut poſt multas vomitiones ³ perquam vtile. Heraclides contra argentum viuum dedit, et Veneri *q.* ſubinde offeſſanti, aegriſque ſe recolligentibus. Hiceſius ideo *r.* ſtomacho vtile videri dixit, quoniam nemo tres fiſeres edendo *s.* continuaret: eſſe tamen ⁴ vtile conualeſcentibus ad vinum tranſeuntibus. Satiui priuatim ſuccus cum lacte caprino potus fiſſit aluum.

XVIII. Et quoniam plerofque ſimilitudo nominum ⁵ Graecorum confundit, conteximus et *t.* de ⁶ ſili: ſed hoc eſt ⁷ vulgatae notitiae. Optimum Maſſi-

1. *Opinion.* *Ch.* 2. *et poſt.* *Vet.* 3. *eſſe perquam Vet.*
 4. *inutile.* *Vet.* 5. *Graecorum, in M. d.*
 6. *Sefeli.* *Dioſc.* 7. *Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. vulgaris Gr. et Al.*

o. Laſerpitiato) Quod fuerit prius laſerpitii ſucco dilutum. *H.*

p. Opion) In MSS. *Opinion.* Nos *Opbelion*, vt in Indice diximus, ſincerius arbitramur. *H.*

q. Et Veneri. . offeſſanti) Deficienti. *H.*

r. Ideo ſtomacho) Ita libri omnes. Sunt qui velint *inutile* legi. Fruſtra: idcirco vtile Hiceſius ſtomacho credidit, quod periculi nihil ſit, ne largius ſumatur: neminem enim eſſe, qui fiſeres tres edere continuo poſ-

ſit: modice porro ſumptos, prodeſſe: nocere, ſi copioſius edantur. *H.*

s. Continuaret) Sic Horat. Serm. II. 6. *Continuatque dapes.* *H.*

t. Et de ſili) Veteribus Graecis Σέλι ſiue Σίλι, idem fuit quod recentioribus deinde σέσελι. Herodoto in Euterpe σιλικύπριον quod Dioſc. IV. 64. σέσελι Κύπριον. Nec Graecis modo, ſed et Latinis ſcriptoribus. Feſtus: *Silatium antiqui, pro eo quod nunc ientaculum dicimus, appellabant: quia ieni*

Massiliense *v.*: lato enim grano et fuluo est. Secundum Aethiopicum, nigrius. Creticum *x.* odoratissimum omnium. Radix *y.* iucundi odoris est. Semen ¹ esse et vultures dicuntur. Prodest *z.* homini ad tussim veterem, rupta *a.*, conuulsa, in vino albo potum. Item *b.* opisthotonicis, et iocinerum vitis, et torminibus, et stranguriae, duarum aut *c.* trium ² ligularum mensura. Sunt *d.* et folia

I i 2

vtilia

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. Semen eius esse Gr. et Al. 2. linguarum. M. et Cb.

iuni vinum sili conditum ante meridiem absorbebant. H.

v. Massiliense) Tria haec genera in horto Regio vidimus. Massiliense a Lobelio pingitur in Obs. p. 457. Creticum siue Tordylium ab eodem, p. 425. Aethiopicum seseli frutex a Dodonaeo, p. 310. H.

x. Creticum odoratissimum omnium) Tordylium Diosc. qui et quod mox sequitur, Radix inc. etc. de Massiliensi scribit. Dal.

y. Radix iucundi) In triplici nempe genere proxime laudato. Diosc. quoque III. 60. de Massiliensi, ῥίζα μικρά, εὐώδης. H.

z. Prodest) Diosc. l. c. H.

a. Rupta, conuulsa) ῥήγματα καὶ σπάσματα Graeci dicunt, vt Diosc. Εὐπορ. II. 34. p. 78. ῥήγμα neruorum tendinumque fractura est, (alii arteriarum et venarum esse volunt) σπάσμα

eorumdem neruorum conuulsio, retractio, et quasi quaedam complicatio. H.

b. Item) Orthopnoicis et stranguriae mederi prodiit similiter. Galen. de fac. simpl. med. VIII. 227. H.

c. Trium ligularum) In MSS. trium linguarum. Lingua, seu ligula, mensurae genus est, quae et cochlear dicitur: est autem pars quarta cyathi, de quo L. XXI. 109. H.

d. Sunt et folia) Deprauate etiam ibi scribitur: contexemus et de sili: sed hoc est vulgaris notitiae Emenda: contexemus et de seseli, hoc est; vulgatae notitiae optimum Massiliense. Salmaf. pag. 224.

Sunt) Et semen quoque capris, ceterisque pecudibus ad partum iuuandum dari, scribit Diosc. III. 60. Δίδοται δὲ καὶ αἰγί καὶ τοῖς λοι-

utilia, vt quae *e.* partus adiuuent etiam quadrupedum. Hoc *f.* maxime pasci dicuntur ceruae pariturae. ¹ Illinuntur *g.* et ² igni sacro. Multumque *h.* in summo cibo concoctionibus confert, vel folio, vel femine. Quadrupedum quoque aluum sistit, siue tritum potui infusum, siue ³ mandendo commanducatum e sale. Boum *i.* morbis tritum infunditur.

XIX. Inula *k.* quoque a ieiunis commanducata, dentes confirmat, si vt eruta est, terram non attingat: condita *l.* tussim emendat. Radicis *m.* ve-
ro

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. illinitur Gr. et. Al.

2. igne Cb.

3. edendo manducatum cum sale. M.

λοιποῖς κτήνεσι πρὸς εὐτο-
κίαν ποτόν. H.

e. Quae partus adiuuent)
De femine id Dioscorides.
Dal.

f. Hoc) Vide quae diximus
VIII. 50. H.

g. Illinitur et igni sacro)
Quum in cirrhum transit
Dal.

b. Multumque) Primo ci-
bo, vt supra f. 13. Semen
quidem e vino potum, con-
ferre concoctioni plurimum,
auctor est Diosc. l. c. Et
vinum filatum idcirco ante
meridiem bibere solitos ve-
teres fuisse paulo ante ex-
Festo diximus. H.

i. Boum) Faucibus scili-
cet. H.

k. Inula quoque) Ad ver-
bum haec Plin. Val. I. 36.
et Apuleius c. 95. t. 2. H.

l. Condita) Nempe con-
dita melle. Plin. Val. I.
58. Inulae puluere, inquit,
ligula plena melle mixto, et co-
cto, vnam mane, et alteram sero
accipies: hoc tussi medetur, et
arterias lenit. H.

m. Radicis) In vino vide-
licet. Nam Marc. Emp. c. 28.
p. 200. Radix inulae, inquit,
in vino decoquitur, dein suc-
cus eius exprimitur, potuique
datur ad tineas enecandas.
Sed ea radix posteaquam eru-
ta est, terram non debet at-
tingere. Eadem habet pae-
ne totidem verbis Plin.
Valer. II. 21. De foliis
Apuleius, c. 95. t. 3. Ad
lumbricos: Herbae inulae fo-
lia ex vino trita, mirifice
quum bibuntur, necant lum-
bricos. H.

ro decoctae succus tineas *n.* pellit: ficcatae autem in umbra farina tussi, et conuulsis, et inflationibus, et arteriis medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia *o.* ex vino ¹ lumborum dolori illinuntur.

XX. Caepae siluestres non sunt. Satiuae olfactu ipso et *p.* delacrymatione caligini medentur, magis vero succi *q.* inunctione. ² Somnum *r.* etiam facere traduntur, et hulcera oris sanare, com-

I i. 3

man-

1. *ischjadi. Diosc.*2. *Sorunium. Ch.*

n. Tineas pellit) Sine taenias. *Ταινίαι* vocantur lati longissimique vermes, qui totius intestini longitudinem interdum adaequant. Veteres taenias et tineas indiscrete dixerunt. Sic Cato de R. R. c. 126. *Si tineae et lumbrici molesti erunt.* Scrib. Larg. comp. 140. *Ad tineas et lumbricos necandos.* Apuleius item, c. 35. t. 4. *Ad lumbricos et tineas.* Plin. Val. II. 21. *Tineae quoddam vitium ventris est,* etc. Q. Seren. c. 31. de lumbricis et tineis purgandis, p. 145. *Quid non aduersum miseris mortalibus addit Natura, interno cum viscere tinea serpens, Et lumbricus edax,* etc. Alias etiam Plinio nostro tineae. L. XI. s. 41. eae sunt fere, quas idem blattas appellat, XXIX. 39. quas simul, ceu diuersas, appellat. Horat. Sat. II. 3. *Stragula vestis, Blattarum ac tinearum epulae.* H.

o. Folia ex vino) Plin. Val. II. 36. *Lumbis dolentibus curandis: Inulae foliorum, siue radice pulueris denarii duo ex vini cyatho uno bibito, emendant.* H.

p. Et delacrymatione caligini, etc.) Significat delacrymationem acrimonia caeparum excitam oculorum caligini prodesse. *Gelen.*

Ex delacrymatione) Delacrymatio, inquit, acrimonia caeparum excita, oculorum caligini depellendae prodest. H.

q. Succu inunctione) Sic Diosc. II. 181. et Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 198. E Latinis Plin. Val. I. 18. Hippocratem sequuntur: cuius, illud effatum est, L. de diaeta, *πρόμυον τῆ ὄψεως ἀγαθόν.* H. cf. Reines. II. 8. p. 143.

r. Somnum) Plin. Val. IV. 26. H.

manducatae cum pane. Et s. canis morsus, virides ex aceto ¹ illitae, aut ficcae cum melle et vino, ita vt post diem tertium soluantur. Sic t. ² et attrita sanant. ³ Coctam in cinere et epiphoris multi imposuere cum farina hordeacea, et genitalium hulceribus. Succo v. et ⁴ cicatrices oculorum, et albugines, et argema inunxere: et serpentium morsus, et omnia ⁵ vulnera cum melle. Item auricularum cum lacte mulierum: et x. in iisdem sonitum ac graui-

1. illitae cum aceto, ruta, melle. Diosc. 2. Sic et V. et tritae sanant Gr. et Al. 3. Tostum in cinerem. V. 4. νεφέλια, nubeculas. 5. Sic ex MSS. em. H. conf. Cb. et omnia hulcera Gr. et Al.

s. Et canis) Diosc. et Plin. Val. ll. cc. H.

t. Sic et attrita) Attritus nempe calceamentorum. Vide N. et Em. N. X. (hic pos.) Sic) Prius legebatur, sic et tritae sanant. In MSS. tri-za. Emendandi Dioscorides auctor fuit, qui L. II. 181. contra calceamentorum attritus vtilis caepas esse prodidit: πρὸς ἐντρίμματᾶ ὑποδημάτων χρήσιμος. H.

v. Succo) Diosc. l. c. Cicatrix porro νεφέλιον est, vitium scilicet oculorum, quod nubeculam vocant, Paul. Aegin. III. albugines et cicatrices ita distinguit, vt has in superficie consistere dicat, et non solum ἄλας, sed et νεφέλια appellari: illas vero λευκώμα-

τα dictas, altius progressas cicatrices esse. "Αργεμα vero tum dicitur, quoties circa orbem iridis, propinquasque ei partes sic exulceratio fit, vt extimae iridis partes rubere, interiores vero albescere videantur. "Αργημον vocat Hippocr. de morb. mul. II. H.

x. Et in) Diosc. II. 181. Marc. Emp. de med. cap. 7. p. 80. - Caepae succus cum melle permixtus et auriculae instillatus, grauiiter audientes emendat, dolorem sedat, purulenta expurgat, vermes enecat: aquam etiam quae ingressa fuerit, et omnem humorem educit. Plin. Val. I. II. Caepae succum cum melle, quod in carbonibus calefacies, et auriculae infundis, mire sanat. Theod. Prisc.

grauitatem emendantes, cum adipe anserino, aut cum melle ¹ stillauere. Et *y.* ex aqua bibendum dedere repente ² obmutescantibus. In *z.* dolore quoque ad dentes colluendos instillauere, et plagis bestiarum omnium, priuatim scorpionum. Alopecias *a.* fricuere, et pforas, tufis caepris. Coctas *b.* dysentericis vescendas dedere, et contra lumborum dolores: purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium morsibus, ³ sepiisque *c.* ⁴ multipedae ex aceto. Reliqua *d.* inter medicos mira diuersitas. Proximi *e.* ⁵ vtilis esse praecordiis et concoctioni, inflationemque et sitim

I i 4

fa-

6. instillauere. D. 2. obmutescantibus Gr. 3. ipsas quoque. M. 4. Sic ex MSS. em. Hard. conf. V. ipsasque multip. Gr. et Al. 5. Sic ex MSS. em. H. inutiles V. inuzilia Gr. et Al.

1. 7. de aurium causatione: Sed et caeparum succum, cum anserinis adipibus mixtum similiter iniicito, et oui albuminem cum lacte mulieris. H.

y. Et ex) Plin. Val. IV. 26. H.

z. In dolore) Plin. Val.

1. c. H.

a. Alopecias) Plin. Val.

11. cc. Marc. Emp. cap. 6.

p. 45. Schola Salernitana:

Contrititis caepris loca denudata

capillis Saepe fricant, capitis

poteris reparare decorem. E

Graecis Diosc. et Galen.

11. cc. H.

b. Coctas dysentericis etc.)

Galenus c. I. L. II. Method.

Themison. apud Celsum c.

14. Lib. IV. Mercurialis c.

3. Lib. I. Var. Dal.

Coctas dysentericis) Plin.

Val. 1. c. H.

c. Sepisque) Subintellige, morsibus. De sepe multipeda, siue millepeda, superius, f. 6. H.

d. Reliqua inter) Haec totidem verbis Plin. Val. IV. 26. H.

e. Proximi) Inter medicos nouissimi, quos etiam Plin. Val. sequutus est, c. cit. de caepris: Dioscorides, inquit, putat ex cibo earum sitim accendi, inflationes fieri, caput praegrauari. Dioscoridis verba referenda ex L. II, 181. H.

facere dixerunt, Asclepiadis ¹ schola, ad *f.* colorem quoque ² validum profici hoc cibo. Et *g.* si ieiuni quotidie edant, firmitatem valetudinis custodiri: stomacho ³ vtilis esse, spiritus *h.* agitatione: ventrem mollire, haemorrhoidas *i.* pellere, subditas pro *k.* balanis: succum cum succo fenicali contra incipientes ⁴ hydropises mire proficere. Item *l.* contra anginas, cum ruta et melle. Excitari *m.* ⁵ eisdem lethargicos. Varro *n.*, quae ⁶ sale, et aceto pista est arefactaque, vermiculis non infestari, auctor est.

XXI. (VI) Porrum *o.* sectium profluvia sanguinis sistit in naribus contrito eo obturatis, vel gal-

1. scholae. M. 2. vividum. Vet. pallidum. Aliud.
 3. Sic ex MSS. em. Harđ. vtilis esse accogitationi, ventrem mollire. M. vtile esse spiritus a cogitatione. Ch. vtilia Gr. et Al. 4. hydropes. M. hypofchyfes Diosc. 5. eadem. Ch. 6. sale pisto cum aceto madefacta est. Vet.

f. Ad colorem) Plin. Val. l. c. Schola Salernitana de caepis: Non modicum sanas Asclepius asserit illas, Praesertim stomacho, pulcrumque creare colorem. H.

g. Et si ieiuni) Plin. Val. l. c. H.

h. Spiritus agitatione) Concitato ructu; nam ructus ventris exercitatio est. Dal.

Spiritus) Ea ratione quod spiritus agit, inquit Plin. Val. l. c. H.

i. Haemorrhoidas) Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 198. H.

k. Pro balanis) Balani sunt glandes, et id quod glandis formam ad subducendam aluum in podicem manu inditur. Suppositorium vulgus officinarum vocat, Donner un suppositoire à un malade. H.

l. Item) Diosc. II. 181. H. *m.* Excitari eisdem) Caepis scilicet, si largius edantur. Vide Celsum III. 20. et Diosc. l. c. H.

n. Varro quae sale) In Varronis Geoponicis, quae ad nos peruenerunt, hoc non legitur. Dal.

o. Porrum sectium) De ca-

gallae mixto, aut mentae: Item ex abortu proflu-
uia, poto succo cum lacte mulierum. Tussi *p.* et-
iam veteri, ac pectoris et pulmonis vitiis medetur.
Illitis foliis sanantur et ambusta, et epinyctides:
ita *q.* vocatur ¹ hulus, quae et syce, in angulo
oculi ² perpetuo humore manans. Quidam eo-
dem *r.* nomine appellant pustulas ³ liuentes, ac

I i 5

nocti-

1. hulus aciem hebetans et in ang. Alii. Certe in M.
haec verba, quae et syce, desunt. 2. perpetim M.
3. Sic ubique MSS. pustulas Gr. et Al.

capitato solum Dioscorides tractavit. Plinius ex aucto-
ribus variis haec omnia con-
fusa miscet ac confarcinat.
Dal.

Porum) Marc. Emp. c.
10. p. 83. De porro secti-
uo trito nares fluentes recte
obturantur. Et Plin. Val.
de re med. I. 26. Ad pro-
fluuium narium: In hoc casu,
inquit, porro sectiuo trito
nares obturantur. De galla
in hunc usum admiscenda
meminit idem Marcellus.
Addi mannae vel thuris-
micam iubet Diosc. II. 179.
H.

p. Tussi) Plin. Val. I. 63.
cui titulus: Ad sanguinem
exsereantes, et phibificos af-
fectus: Porri sectiui succum
cum lacte mulieris, cyathos
duos ieiuno dabis reperfatum.
Adde et Diosc. II. 179. H.

q. Ita vocatur) Alia επι-
υκτιδος acceptio haec est,

praeter eam, quam s. 6. at-
tulimus. Est porro συκη,
hulus in capite, superciliis,
mento, ac podice, cui a fi-
ci similitudine nomen est:
tuberculum videlicet hulce-
rosolum, rotundum, subdu-
rum, rubicundum, cum do-
lore, in partibus praecipue,
quae pilo vestiuntur: capite,
palpebris, mento, etc.
Συκωσις Celso dicitur VI.
3. Et Scrib. Larg. comp. 38.
Excrescentem carnem, συκω-
σιν quam vocant. Lusit in
hoc morbi genus Martialis,
L. I. ep. 66. Cum dixi ficus, xi-
des quasi barbara verba, Et dici
ficos, Caeciliane, iubes. Di-
cemus ficos, Caeciliane, tuos.
Et ficos Plinius non semel
de arborum feru dixit: at
femineo, vt vocant, genere,
non virili. H.

r. Quidam) Quos inter
Celsus a nobis laudatus s. 6.
H.

noctibus inquietantes. Et s. alia hulcera cum melle trito: vel bestiarum morsus ex aceto: item t. serpentium. ¹ Aurium v. vero vitia cum felle caprino, vel pari mensura mulsi: stridores cum lacte mulieris: capitis dolores, si in nares fundatur: dormituriſue x., in aurem duobus succi cochlearibus, vno mellis. Succus y. et ad serpentium scorpionumque ² ictus bibitur cum mero, et z. ad lumborum dolores cum vini hemina potus. Sanguinem a. vero exſcreantibus et pthificis, diſtillationibus longis, vel fuccus, vel ex ipſo cibus prodeſt. Item b. morbo regio, vel hydropicis. Et ad renum dolores, cum ptifanae ſucco acetabuli mensura. Idem modus cum melle, vulvas purgat. ³ Eſtur vero et contra fungorum venena: imponitur et vulne-

1. Aliorum. Ch. 2. potus. Ch. 3. Toſtus vero eſtur. Ver.

s. Et. alia) Theod. Prisc. I.
 17. H.
 t. Item) Theod. Pr. I. 22.
 de apum percuffibus, vel ſcorpionum, ceterorumque ſerpentium. Et porrum tritum impoſitum, ſtatim curat. H.
 v. Aurium) Plin. Val. I. 10. et IV. 20. de porro. Aurium quoque dolores, inquit, cum felle caprino, vel pari mensura uſi, (lege mulſi) compeſcuerunt. Plinius, ipſe noſter XXVIII. 48. taurinum fel ad aurium dolores et vitia commendat cum porri ſucco. Dioſc. quoque his adiungendus II. 179. et Marc. Emp. c. 9. p. 80. H.

x. Dormituriſue) Plin. Val. IV. 20. et Marc. Emp. c. 1. Porri ſectiui ſuccum cochlearia duo, et unum mellis, permixta, iuro dormitum, vel in nares, vel in auriculam tepidum infunde, ſtatim proderit. H.

y. Succus) Dioſc. II. 179. Sotion in Geop. XII. 29. p. 352. Theod. Prisc. l. c. H.

z. Et ad) Marc. Emp. c. 25. p. 172. et Plin. Val. II. 36. et IV. p. 20. H.

a. Sanguinem) Marc. Emp. c. 16. p. 120. et Plin. Val. IV. 20. H.

b. Item) Plin. Val. II. 59. H.

vulneribus. Venerem *c.* stimulat, sitim *d.* sedat: ebrietates discutit: Sed *e.* oculorum aciem hebetare traditur: inflationem quoque facere, quae tamen stomacho non noceat, ventremque ¹ molliat. ² Voci *f.* splendorem affert.

XXII. Capitato *g.* maior est ad eadem effectus. Sanguinem *h.* reiicientibus succus eius cum ³ gallae aut thuris farina, vel acacia, datur. *i.* Hippocrates et sine alia mixtura dari iubet: vuluaeque ⁴ contractas aperire putat: fecunditatem etiam feminarum hoc cibo ⁵ augeri. Contritum ex *k.* melle hulcera purgat. Tussim et *l.* distillationes thoracis, pulmo-

- 1.* mollire. εὐκοφλιον. Diosc. *2.* vocis. Cb. *3.* galla, aut. V. *4.* contractis aperire se. putat. Cb. *5.* augere. Cb.

c. Venerem) Diosc. l. c. H.

d. Sitim sedat) Hoc parum credibile, quoniam calidum et ficcum est. Dal.

e. Sed ocul.) Diosc. l. c. H.

f. Voci) Diosc. l. c. καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν, Aristot. f. II. probl. 39. p. 741. Διὰ τὶ τὰ πράσα συμφέρει πρὸς εὐφωμίαν, ἐπεὶ καὶ τοῖς πέρδιξι. Cur porrum voci confert? Nam et perdisci in ea re conferre scimus. Sotien quoque in Geop. l. c. Vide quae de Nerone dicta, L. XIX. 33. H.

g. Capitato) Haec Plin. Val. a nostro plane ad verbum IV. 20. H.

h. Sanguinem) Plin. Val. l. c. H.

i. Hippocrates) De morb. mul. II. text. 89. p. 612. ac L. de steril. text. 13. p. 630. Item Plin. l. l. In vuluae praeclosure ac duritie, πρὸς μύσιν καὶ σιληρίαν ὑσέρας, porri capitati comam in aceto coctam dari Diosc. iubet II. 179. H.

k. Contritum) Marc. Emp. c. 4. p. 42. et Plin. Val. III. 22. et IV. 20. H.

l. Tussim) Ad verbum haec Plin. Val. IV. 20. Marc. Emp. c. 16. p. 116. Porri contusi succus expressus, cum oleo decoctus, et epotus, plurimum i tussientibus prodest. H.

monis et *m.* arteriae vitia sanat, datum in *n.* sorbitione ptisanae; vel crudum, ¹ praeter *o.* capita, sine pane, ita vt alternis diebus sumatur: vel *p.* si ² pura exscreentur. Sic *q.* et voci, vel Veneri, somnoque multum *r.* confert. Capita *s.* bis aqua mutata

1. ita vt tria capita sine pane alternis diebus sumantur.

V. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. puru lenta Gr. et Al.

m. Pulmonis et arteriae sana vitia) Rectius in antiquo codice pulmonis et arteriarum sanat vitia. Nam canalem illum qui gulae coniunctus est, quoque meat spiritus, et Cicero in libris ad Herennium et praeter Ciceronem alii, arterias numero multorum libentius quam numero vnitatis appellant. *Pint*

n. Sorbitione) Siue ptisanae dicatur, de qua L. XVIII. 15. siue alicae de qua L. eodem f. 29. nihil interest. Marc. Emp. c. 15. p. 106. Pultriculam ex alicae facies, in quam capita porrorum contusa mittes, et simul decoques, et deinde colabis, et sorbitione ea contra faucium molestias, quum voleris, vteris. Et c. 17. p. 124. Vitales sunt inter initia quamuis molesta, suspiriosis sorbitiones de porro capitato factae, et ex urtica et nasturtii semine. Haufere isti a Celso IV. 4. qui ad tussim sorbitiones commen-

dat, in quibus porrum incotum tabuerit: cibumque mollem, vt maluam, et urticam. H.

o. Praeter) Demptis capitibus, folia vti cruda edantur. Sic in morbo haud multum absimili, Plin. Val. l. 28. Ad stillationem narium ex humore: Porri capitati folia cruda sine pane eduntur. Idem de sectino Marc. c. 14. p. 120. Vuae distillationi --- profunt porri sectini folia non cocta, sine pane, assidue manducata. H.

p. Vel si purulenta exscreentur) Pura non purulenta, in eodem. *Pint.*

Vel si) Etiam si e thora-ce pus exscreetur. Diosc. II. 179. Ἀνάγει τὰ ἐν θώρακος. H.

q. Sic et) Haec totidem verbis Plin. Val. IV. 20. H.

r. Somnoque multum confert) Dioscoridi δυσόμενον tumultuosum somnum parit. Dal.

s. Ca-

tata cocta, aluum sistunt, et ¹ fluxiones veteres. Cortex decoctus illitusque inficit *t.* canos.

XXIII. Allio magna *v.* vis, magnae utilitates contra *x.* aquarum et locorum mutationes. Serpentes *y.* abigit, et scorpiones odore: atque *z.*, vt aliqui tradidere, et bestiarum omnium ictibus medetur, potu, vel cibo, vel illitu. Priuatim *a.* contra haemorrhoidas prodest, cum vino redditum vomitu. Ac *b.* ne contra araneorum murium venenatum morsum valere miremur, aconitum, quod alio nomine pardalianches vocatur, debellat: item hyoscyamum: canum *c.* morsus, ² in quae vulnera cum

1. inflationes. *V.* 2. inque. *M.*

s. Capita) Plin. Val. I. c. H.

t. Inficit) Canitiem pellit, capillosque denigrat. H.

v. Allio) Ad verbum haec Plinius Val. IV. 17. H.

x. Contra) Plin. Val. I. c. Peregrinantibus esui datum, minime patitur eos aquarum ac locorum mutatione permutari. H.

y. Serpentes) Plin. Val. I. c. et Simeon Sethi, L. de alim. tit. de allio: Φεύγσει δὲ τῆτο καὶ οἱ ὄφεις, ὡσπερ καὶ τὰ πύγωνα, etc. H.

z. Atque) Plin. Val. I. c. et auct. Geop. XII. 30. p. 353. H.

a. Priuatim) Αἰμορροῖς non morbi hoc loco, sed serpentis quoddam genus

est, lex eo dictum, quod morfu sanguinem eliciat, et dissolutis venarum commerciis, quidquid animae est, euocet per cruorem, vt refert Solinus, c. 27. p. 51. De eo Lucanus IX. 708. At non stare suum miseris passura cruorem, Squamiferos ingens haemorrhoids explicat orbis. Vide Saraceni notas in Diosc. II. 182. De serpente porro hic agi, non de morbo venarum ani, qui haemorrhoids quoque appellatur, vel ex orationis serie ipsa constat. H.

b. Ac ne) Diosc. II. p. 182. H.

c. Canum) Diosc. I. c. et Plin. Val. III. 51. IV. 17. H.

cum melle imponitur. Ad *d.* serpentium quidem ictus potum cum restibus *e.* suis efficacissime ex oleo illinitur: attritisque corporum partibus, ¹ vel si *f.* in vesicas intumuerit. Quin *g.* et suffitu eo ² secundas partus euocari existimauit Hippocrates: cinere *h.* eorum cum oleo, capitis hulcera manantia sanitati restituens. Suspiriosis coctum, aliqui crudum ³ id tritum dedere. Diocles *k.* hydropicis cum cen-
tau-

1. *vel si vesica intumuerit. M.* 2. *secundas et partus.*
V. secundas a partu. Aliud. Lego, secundos partus,
vii c. ii. 3. *Sic et. M.*

d. Ad serp.) Haec ad verbum Plin. Val. IV. 17. H.

e. Restibus suis) Radiculis bulbo subadnexis. Alii, *vestibus*, id est, membranosis corticibus. *Dal.*

Cum vestibus) Cum foliis. H.

f. Vel si) Etiam si partes eae attritae, in vesicae morem intumescant. Plin. Val. l. c. *Quaeque in vesica (lege, in vesicas) tumescunt, lenit impostum.* H.

g. Quin et.) Et esu quoque allii, secundas euocari auctor est idem Hippocr. de morb. mul. I. 74. Suffitu vero Plin. Val. l. c. ex eodem Hippocrate, et Diosc. II. 182. Secundas porro *ὄσσειαν*, Latini pariter ac Graeci membranam eam vocant, qua partus obuolutus vtero prodit, quae et secundina dicitur. Vulgo ab Anatomicis, *l'arriere faix.* H.

b. Cinere eorum) Plin. Val. IV. 17. et Marc. Emp. c. 4. p. 40. *Allium cum sua veste comburitur, cinisque eius ex oleo capiti bulceroso imponitur.* H.

i. Suspiriosis) Vide Not. et Em. N. XI. (hic coll.) *Suspiriosis)* Vocem hanc *tritum* adiecimus, tum ex MSS. exemplarium fide, tum ex vetustis scriptoribus geminis, quorum alter a Plinio nostro, ab altero Plinius ipse hausisse videtur. Nam Plin. Valer. IV. 17. de allio: *Suspiriosis quidem, inquit, per se crudum, aliqui et cum lacte tritum dedere.* Cell. IV 4. *de difficultate spirandi. Datur etiam vtiliter frictum allium, dein contritum, et cum melle mixtum.* H.

k. Diocles) Ad verbum haec Plin. Val. l. c. H.

taurio, aut *l.* in fico duplici ad euacuandam aluum: quod efficacius praestat viridi cum coriandro in mero potum. Suspiriosis *m.* aliqui et tritum in lacte dederunt. Praxagoras *n.* et contra morbum regium vino miscuit: et contra ileum in oleo et pulte: sic illinens strumis quoque. Antiqui et infanientibus dabant crudum. Diocles *o.* phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi, et ¹ gargarizare prodest. Dentium *p.* dolorem tribus capitibus in aceto tritis ² imminuit, vel si decocti aqua colluantur, addaturque ipsum in caua dentium. *q.* Auribus etiam instillatur succus cum adipe anserino: *r.* phthiriasis

1. gargariffare. Ch.

2. minuit. Ch.

l. In fico duplici) Inter duas ficos exceptum: vel, fico portione dupla addito *Dal.*

Aut in) Plin. Val. III. c. de hydropisi: *Allium viride*, inquit, cum fico duplici malum euocat. Et L. II. de allio: *Viride cum coriandro et ficu datum*, aluum mollire perhibetur. Ficus duplex ea est quae reliquis maior ampliorisque formae, quae et marisca appellata est, L. XV. 19. Vegetius, art. vet. I. *Addisne nouem duplices ficus.* Idem alioloco: *Ficus duplices viginti, rutae fasciculum.* Horat. sat. II. 2. v. 122. *At nux ornabat mensas, cum duplici ficu.* H.

m. Suspiriosis) Plin. Val. IV. 17. H.

n. Praxagoras) Plin. Val. haec iisdem verbis *l. c.* et L. II. 59. Q. Serenus, c. 59. de regio morbo pellen- do, p. 161. *Allia trita dabis vino madefacta calenti.* H.

o. Diocles) Et Plin. Val. III. 9. H.

p. Dentium) Plin. Val. I. 36. et Diosc. II. 182. H.

q. Auribus) Plin. Val. IV. 17. Rursum hoc medicamentum proponitur ad aurium vitia XXIX. 39. H.

r. Phthiriasis) Q. Serenus, c. 6. de phthiriasi arcenda p. 128. *Saepius ergo decet mordax haurire sinapi, Vel nitro ac sale permixtis, acidoue liquore Laxatis, vz sint simul allia, tangere corpus.* H.

riases et ¹ porrigines s. potum, tusum item cum aceto et nitro compescit: diffillationes cum lacte, vel tritum ² permixtumue caseo molli: quo genere et raucitatem extenuat: vel phthisin, in fabae forbitione. In *t.* totum autem coctum vtilius ³ est crudo, elixumque tosto: sic et voci confert. ⁴ Tineas *v.* et reliqua animalia interaneorum pellit, in aceto mulso coctum. Tenesimo in pulve medetur. Tem-

1. Sic et Vet. et Ch. *πιτυρα*. Diosc. *furfures pruriginis* Gr. et Al. 2. *permixtumque*. V. 3. *est*, in M. d. 4. *Taenias. Alii*,

s. *Et porrigines*) Porri-go, Graece *πιτυρίασις*, est vbi inter pilos quaedam quasi squamulae affurgunt, eaeque acutae resoluuntur, in modum furfuris, et interdum madent, multo saepius siccae sunt. Fere in capillo fit, rarius in barba, aliquando in supercilio. Celsus VI. 2. Describitur satis elegantior a. Q. Sereno, cuius carmen recitabimus f. 84. Vide N. et Em. N. XII. *Et*) Prius et *pruriginis* legebatur. At erroris admonuit Marc. Emp. c. 4. p. 40. *Ad pityriasin*, inquit, *et porrigines capitis*, *prodest ungerere caput allio trito ex aceto et nitro*. Nec non Diosc. qui L. II. 82. *τὰ πιτυρα* allio quoque eximi prodiderit. Adde consensum exemplarium MSS. R. Colb. Chiff. etc. in quibus *porrigines*, non *pruriginis*

scribuntur. H.

t. In totum) Plin. Val. IV. 17. H.

v. Tineas) Marc. Emp. c. 28. p. 200. Plin. Val. II. 21. et IV. 17. Scrib. Larg. comp. 140. *Ad tineas necandas, eiiciendas per triduum allium plurimum edat, etc.* H.

x. Tenesimo in pulve medetur) Sic legunt alii. Scribo *tenesimo* non *tenasmo*, tum ex archetypo nostro, tum etiam ex Galeno in Diffinitionibus si legitima est fectura, et Isagoge. item ex Paulo tertio, et Dioscoride saepe, omnibusque gregatim medicis, ne citando tundam. Dicit vero potest et *tenasmos* et *tinesmos*, a verbo Graeco *τείνεσθαι*, hoc est intendi. Paulus libro citato eleganter, vt omnia, hunc morbum diffinit his verbis: *Tenesmus est continua et implacabilis desiden-*
di

Temporum *y.* doloribus illitum elixum: et pusulis coctum cum melle, deinde tritum. Tussi *z.* cum adipe vetusto decoctum, vel cum lacte: Aut *a.* si sanguis etiam exscreetur, vel *1.* pura, sub pruna coctum, et cum mellis pari modo sumptum: Conuulsis, ruptis, cum sale et oleo. Nam cum adipe tumores *b.* suspectos sanat. Extrahit *c.* fistulis vitia cum sulphure et resina, etiam arundines *d.* cum pice.

1. Sic ex MSS. em. H. conf. Ch. purulenta Gr. et Al.
 2. ne in abscessum, vel gangraenam transeant. Alii. cancerosus. Alii. pestilentes, aut venenatos. Alii.

di cupiditas, qua nihil praeter modice cruenta vel mucosa egeritur. Pint.

Tenesmo) Plin. Val. IV. 17. H.

y. Temporum) Plin. Val. I. c. H.

z. Tussi) Crudum coctum-ue allium in cibo sumptum tussim lenire ait Diosc. II. 182. Q. Seren. c. 18. p. 136. Interdum fauces rursi quaiuntur acerba: Allia tum sumes decocta, et melle peruncta. Cels. IV. 4. vbi de rursientibus. Vtilis est, inquit, cibus interdum mollis, vt malua, vt vrtica: interdum acer, vt lac cum allio coctum. H.

a. Aut si sanguis etiam exscreetur vel purulenta) Non purulenta, sed pura, in eodem, vt supra etiam notatum est. Pint.

b. Tumores) Quos esse pe-
 Vol. VI.

stilentiales iure suspiceris H.

c. Extrahit) Ad verbum haec Plin. Val. III. 22. Et Marc. Emp. IV. p. 42. Allium contritum cum sulphure et resina, hulcerum et fistularum quaelibet vitia extrahit. H.

d. Harundines cum pice) Harundinum infixas affulas: nam ex harundine sagittae fiebant. Dal. Etiam harundines cum pice) Scribo birudines, hoc est sanguifugas, non harundines, ex antiquo exemplari. Pint.

Etiam) Arundinum infixas corpori affulas. Vide N. et Em. N. XIII(hic coll.) Etiam) Subintelligo, allium extrahit. Ita libri omnes, etiam MSS. Plane vt suspecta sit fides antiqui exemplaris, ex quo Pintianus birudines, hoc est sanguifugas

pice. Lepras *e.*; lichenas, lentigines exulcerat, fanatque cum origano: vel *f.* cinis eius ex oleo et garo illitus. Sic *g.* et sacros ignes. Suggillata aut *h.* liuentia ad colorem reducit, combustum ex melle. Credunt *i.* et comitalem morbum ¹ fanari, si quis eo in cibo vtatur ac potione. *h.* Quartanas quoque excutere potum caput vitum cum laferpitii obolo in vino austero. Tussim *l.* et alio modo, ac pectorum suppurationes quanta libet fanat, ² fractae *m.* incoctum fabae, atque ita in ³ cibo sumptum,

1. Sic et *M. et Cb sanare Gr. et Al.* 2. factae. *Cb.*
3. cibos. *Cb.*

gas, reponere conatus est. Praesertim Marcello Empirico, Plinioque Valeriano, huic lectioni mire suffragantibus: scriptoribus quidem non eruditissimis, sed quibus tamen concedendum in hac parte plurimum, quum opus ambo suum ex Plinii fere sententiis verbisque concinnarint. Et ille quidem c. 34. p. 233. *Allium elixum*, inquit, *cum pice impositum, arundines extrahit corpori adfixas. Filix radix trita arundinem extrahit: rursus arundinis radix, etc.* Iste L. III. 49. *Ad extrahenda ea quae corpori infixae sunt: Allium elixum cum pice, arundines extrahit, etc.* H.

e. Lepras) Diosc. II, 182. H.

f. Vel cinis) Plin. Val. III. 34. H.

g. Sic) Plin. Val. I. c. H.

h. Suggillata) Diosc. I. c. et Plin. Val. III. 47. iisdem verbis. Suggillata Graecis, τὰ ὑπὸ πιά, partes sunt circa oculos percussionibus contusae et liuidae: sed et de omni contusione corporis, et liuore, in quolibet parte, ea vox tum Latina, tum Graeca effertur. Glossarium: *Suggillare*, πλήσσειν, ὑπὸ πιάσειν. H.

i. Credunt) Plin. Val. II. 58. H.

h. Quartanas) Plin. Val. ad verbum, L. III. 6. H.

l. Tussim et alio modo) Sensus est; Tussim et hoc modo fanari, et illo altero remedio, iam contra quartanas dicto. *Gelen.*

Tussim) Praeter allatum proxime his verbis, *Tussim cum adipe verusto decoctum, vel cum lacte.* Hic Gelenius cespitavit. H.

m. Fractae) Plin. Val. IV.

ptum, donec sanitatem restituat. Facit et somnos, atque in totum rubicundiora corpora. Venerem quoque stimulat cum coriandro viriditrum, potumque e mero. Vitia *n.* eius sunt, quod oculos hebetat, inflationes facit, stomachum laedit copiosius sumptum, sitim *o.* gignit. Cetero *p.* contra pituitam, et gallinis et gallinaceis prodest mixtum farre in cibo. Iumenta vrinam reddere, atque non torqueri tradunt, ¹ si trito natura *q.* tangatur.

XXIV. (VII.) Lactucae *r.* sponte nascentis primum est genus eius, quam *s.* caprinam vocant,
K k 2 qua

I. *si eo trito. M.*

17. vbi haec transcripsit, in *fabā coctum* dixit. H.

n. Vitia) Haec pariter Diosc. II. 182. Oculos hebetare prodidit etiam Hipp. de diaeta II. text. 24. p. 224. H.

o. Sitim gignit) Galeno cap. ult. Lib. XII. methodi, allium sitim prorsus nullam facit. Dal.

p. Cetero) Vide quae diximus X. 78. H.

q. Natura) Naturae nomen pro genitalibus usurpat, verecundiae causa. Vide inferius XXII. 15. H.

r. Lactucae) Hoc est, siluestris, quae a satina distat. H.

s. Quam caprinam vocant) Marinam, ex Corn. Celso, cap. 12. Lib. II. Eam autem tithymallum esse idem Celsus exponit cap. 7. L. V.

Sed cum ex tithymalli generibus platyphyllos verbasco simile folium habeat, quod a lactucae figura non admodum diuersum est, platyphyllon lactucam marinam dictum priuatim fuisse docti putant. Dioscorides succo lactucae siluestris potu ex posca ad duos obolos, aquam per aluum elici tradit. Lactucas in vniuersum herbas omnes, quae lacteum succum amarum fundunt, Plin. hic appellasse videtur imprudenter. Dal.

Quam) Hanc eo nomine iam superius indicauit, XIX. 39. Marinam vocat Cels. II. 12. *Lactucae marinae lac*, inquit, cuius Gutta pani adiecta abunde purgat. Et III. 21. de aqua inter cutem: Prodest etiam lactucae marinae, quae grandis iuxta nascitur

qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Huius *t.* lac spissatum, mox in aceto pondere obolorum duum, adiecto aquae vno cyatho, hydropicis datur. ¹ Caule et foliis contusis, asperfo sale, nerui *v.* incisi sanantur. *x.* Eadem trita ex aceto, colluta matutinis bis mense, dentium dolorem prohibent.

XXV. Alterum est genus quod *y.* Graeci ² caesapon vocant. Huius folia trita, et cum polenta illita, hulceribus medentur. ³ Haec in aruis nascitur.

1. Caule vero et *V.*
pon Gr. et vulgg.

2. Sic et *Ch. sesapon. V. esopon*

3. Haec in aruis innaescuntur. *M.*

scitur, semen cum aqua potui datum. Eadem *τιθύμαλος* est, vti dicitur XXVI. 39. Et testis quoque Celsus V. 7. *Lactuca marina*, inquit, quae a Graecis *τιθύμαλος* nominatur. Igitur illud est tithymali genus, quod paraliium vocant, purgationibus aptum, de quo L. XXVI. Plinius ipse eiusdem L. XVI. 39. *Tithymalum nostri herbam lactariam vocant, alii lactucam capri- nam, etc.* H.

1. Huius lac) Diosc. II. p. 166. hanc vim eandem lactucae siluestris lacti adscribit, eundemque fere dandi modum imperat: lactucae marinae semini, Cels. III. 21. H.

v. Incisi sanantur) At potius puncti. Lac enim tithy-

mali cum fermento mixtum neruorum puncturis confert. Eo se usum fuisse in quodam rustico Galenus refert L. III. κ. γένη. *Dal.*

Nerui) Ad hos usus adhibitum a se tithymali succum Galenus ipse prodidit *κατὰ γένη*, III. 2. p. 716. H.

x. Eadem) Idem fere de tithymalo Diosc. IV. 165. H.

y. Quod Graeci esopon vocant) Quod Graeci oesopon, οἰσοπον vocant. Nimirum succo turgentem, ἀπὸ τῆς οἴσειν τὸν ὄπον. Alii, ἀπὸ τῆς ἀσῆς, id est, τῆς λυπῆς, καὶ ὄπῆ, ἄσοπον dictam volunt, quod succo fit ob amaro-rem ingrato: id quod mihi placet. Alii a verbo ἄσαι implere, alopou, quasi succa lacteo plenam, dictam malunt

tur. Tertium 2. genus est in filuis nascens, isatin vocant. Huius *a.* folia trita cum polenta vulneribus profunt. Quarto *b.* infectores lanarum vtuntur: ¹ simile erat lapatho siluestri foliis, ² nisi ³ plura haberet,

Kk 3

haberet,

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. Quarto infectores vtuntur: quod glastum vocant, simile erat . . . nisi quod plura habet Gr. et Al. 2. nisi plura haberet et. Ch. 3. pinguiora. Diosc.

malunt. Lactuca ἔσποπος, id est, ὀπώδης, siue ὀπξμεσῆ, Endiuiia siluestris officinarum, quae folia habet profundissime laciniata et incisa. Pro lactuca siluestri pingit Dodonaeus. Dal.

Graeci caesapon) Sic libri omnes etiam MSS. tum hoc loco, tum huius loci indice. Dalecampius caesapon legit: sed in ea voce nugari eum recte Salmasius admonuit, in Solin. p. 258. H.

2. Tertium genus, etc.) Quoniam Dioscorides glasti siluestris folia, lactucae similia esse prodidit, ignoranter Plinius cum lactucis eam plantam confundit: erroremque illum altero cumulat, quum post glastum siluestre, satiuum etiam lactucis adiungit. Dal.

Tertium) Lactucae videlicet: quo nomine nunc comprehenduntur genera herbarum omnia, quae lacteum succum fundunt. Hanc porro isatin, quam in filuis nasci Plinius admo-

net, siluestrem intelligi ab eo perspicuum est, atque adeo diuersam ab ea qua infectores vti consueuerunt: haec enim satiuua est, vti mox ex Oribasio docebimus: quod Salmasium fugit, l. c. H.

a. Huius folia, etc.) De satiuo id Dioscorides, nulla facta mentione polentae. Dal.

Huius) Sic Diosc. II. 216. nec paulo etiam expressius Galenus de simpl. med. fac. VI. p. 179. H.

b. Quarto) Isati nimirum satiuua. Oribaf. L. XI. fol. 199. post Diosc. II. 215. et Galen. de fac. simpl. med. VI. p. 179. Isatis satiuua herba est, qua tingendis lanis infectores vtuntur: folia plantaginis habet, pinguiora tamen, et nigriora. Siluestris vero isatis est satiuuae similis: folia tantum habet maiora ad lactucae foliorum similitudinem, etc. De isati plura dicemus XXII. 2. Siluestris iconem exhibet Dodonae-

haberet, et nigriora. Sanguinem *c.* fistit. Phagedaenas et putrescentia hulcera, ¹ quae serpunt, fanat: item tumores ante suppurationem. Contra ignem sacrum radice vel foliis prodest: vel *d.* ad lines ² pota. Haec propria singulis.

XXVI. *Communia e.* autem sponte *f.* nascentibus, candor, caulis interdum cubitali longitudine, et *g.* ³ ipso, et foliis scabritia. Ex his rotunda folia et breuia habentem sunt ⁴ qui *h.* hieraciam vocent,

1. *ex quae. Vet.* 2. *potu. Vet.* 3. *thyrso, M. in ipso. Vet.* 4. *qui hieraciam. Cb.*

donaeus p. 79. Satiuae idem, et Lobelius in Obs. p. 189. H.

c. Sanguinem) Haec totidem verbis Diosc. II. 215. de satiua ifati; et Galeus l. c. Vterque post Hippocratem L. de hulcer. text. 7. p. 669. H.

d. Vel ad lienes pota) De siluestri id Dioscorides. *Dal.*

Vel) Et Ifati quoque siluestri hanc vim attribuit Diosc. l. c. H.

e. Communia) Hoc est, siluestribus, superius explicatis. De satiuis inferius. H.

f. Sponte nascentibus) Siluestri lactucae. Diosc. *Dal.*

g. Ex ipso) Et in ipso caule, et in foliis quaedam scabrities inest. H.

h. Qui hieraciam vocent) Lege, *Hieracium*. Plinius hieracium cum lactuca osci-

tanter confundit, nec alibi vsquam Hieracii naturam explicat. Dioscoridis de hieracio haec verba sunt: Φύλλα ἔχει ἐν διασημάτων ἐπεσχισμένα ἀραιῶς, σύγχω ἐμφερῆ τὴν περιφέρειαν. Plin. deceptus significatione vocis περιφέρεις, pro ambitu rotunditatem vertit. *Dal.*

Qui hieraciam) Galli vocant, *Laitue sauvage*, Apuleius c. 30. Graecis *thridax* agria dicitur, aliis *hieracion*. - - *Italica lactuca siluatica*. Et tit. I. *Ad oculorum caliginem: Dicunt aquilam, quum in altum volare voluerit, prospicere rerum naturas, lactucae siluaticae folium enellere, et succo eius sibi oculos ringere, et maximam inde claritatem accipere. Herbae igitur lactucae siluaticae succum cum vino optimo veteri, et melle*

cent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoque oculos¹ tingendo, obscuritatem, quum sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, viribus² quoque papaueri similis: carpitur per messes inciso caule, conditur in fictili nouo, ad multa praeclarus. Sanat *i.* omnia oculorum vitia cum lacte mulierum: *3* argema, nubeculas, cicatrices, adustionesque *k.* omnes, praecipue caligines. Imponitur etiam oculis in lana contra *l.* epiphoras.

K k 4 Idem

1. vngendo. M. 2. quibus papauer. M. 3. Sic ex MSS. em Hard. arcema nubeculas. Ch. arcet nubeculas Gr. et Al.

melle acapno, quod sine fumo collectum est, nixtum in ampullam viream condito, et eo utaris: summam medicinam experieris. Hoc ipsum refert de accipitre Aelianus H. A. II. 43. H.

i. Sanat) In vetusto exemplari, non Arcet nubeculas habetur, sed Arcema nubeculas. Scribo, Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum, argema, nubeculas, cicatrices, etc. Pint.

Sanat) Apul. l. c. et Diosc. II. 166. Αποκαθαίρει δὲ καὶ ἄργεμα ἀχλὺν. Ποιεῖ καὶ πρὸς ἐπιμαύσεις ἐγχεριμένην σὺν γυναικείῳ γαλακτι. Hoc loco ἐπιμαύσεις oculorum est sordidum, impurum, crustosumque hulus. H.

k. Adustionesque omnes) ἐπιμαύσεις Dioscoridi, ἐπι-

καύματα Aeginetae, nempe ulcera scordida, crusta tecta, qua exempta oculi humor saepe effluit. Dal.

Adustionesque) Hulcera oculorum exusta putat hic Dalecampius intelligi: nos ambusta (nisi de iis paulo post sermo foret) hoc est, adustiones a feruente aqua vel igni factas. De his enim Theod. Priscian. I. 17. De vstione calidae, vel ignis . . . Et lactucae tritae cum salibus, pro cataplasmate impositae, continuo curant. Alumine scisso cum oleo contrito omnes vstiones vngo. H.

l. Contra epiphoras) Ἐπιφορὰ, oculi praecipue morbus est, qui fit ab humorum influxu atque impressione. Is quum cetera membra obfidet, partis in quam fit imperus ingruentis humoris fem-

Idem *m.* succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. ¹ Serpentium *n.* ictibus medetur in vino potus. Et folia, ² thyrisque triti, ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maxime contra scorpionum ictus. Verum contra phalangia commixto vino ³ ex aceto. Aliis quoque venenis resistunt, exceptis quae strangulando necant, aut iis quae vesicae nocent: item psimmythio excepto. Imponuntur et ventri ex melle atque aceto, ad detrahenda vitia alui. Urinae difficultates, succus emendat. Crateuas eum et hydropicis obolis duobus in aceto et cyatho vini dari iubet. Quidam *o.* et *e* fatiuis colligunt ⁴ succum minus efficacem. Peculiares *p.* earum vires ⁵ partim iam dictae sunt, somnum faciendi, Veneremque inhibendi, aestum refrigerandi, stomachum purgandi *q.*, sanguinem augendi. ⁶ Non *r.* paucae restant: quoniam et inflationes discutunt, ⁷ ructusque lenes faciunt. Nec

- i.* Scorpionum et phalangiorum. Diosc. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. d. irita. Vet. et folia tosta thyrisque Gr. et Al. 3. et M. 4. succo minus efficaci. M. 5. particulatim. V. 6. Nunc non M. 7. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. Ructusque lenes faciunt, concoctiones adiuuant. Cruditatem ipsae nequaquam faciunt. Nec vlla, Gr. et Al. concoctionem Cb.

semper nomen adiici consuevit, ventris puta, aut vteri, aut testium epiphoras appellando. H.

m. Idem) Diosc. l. c. Καθαίρει δὲ μετ' ὄξυράτου ποθείς ὁ ὀπὸς δυοῖν ὀβολοῖν ὀληή, ὑδατῶδη κατὰ κοιλίαν. H.

n. Serpentium) Diosc. l. c. Scorpionum. H. Quidam) Diosc. l. c. iisdem verbis. H. *p.* Peculiares) L. XIX. 38. Has quoque lactucae dotēs complexus est Diosc. II. 165. et 166. H. *q.* Purgandi) Imo, Roborandi

vlla s. res in cibus auiditatem incitat inhihetque eadem: in t. causa¹ alterutraque modus est. Sic et aluum copiosiores soluunt, modicae sistunt. Lentitiam pituitae digerunt, atque vt aliqui tradiderunt, sensus v. purgant.² Stomachi dissoluti vtilissime³ adiuuantur: in eo vsu⁴ et oxypori x. obolis asperitatem addito dulci ad⁵ intinctum aceti temperantes: si crassior pituita fit, ⁶ scillite aut vino absinthite: et si tussis sentiat, hyssopite admixto. Dantur coeliacis cum intubo erratico, et ad duritiam y. praecordiorum.

K k 5

Dan-

1. alterutrimque. M. utrimque. Vet. 2. Stomachus dissolutos vtil. adiuuant. M. 3. adiuuant, vti ne eo vsu abluantur. Oxyporopalae, etc. Vet. Aqueus in vulgata lectione legit oxyporopolae. 4. et oxyporo lactucae, etc. et aceto temperant. Vet. et oxyporo oleris Aliud. 5. intinctum temperantes: si cr. pit. fit, et aceto scillite aut, etc. Ch. 6. scillite vino aut Vet.

randi. Stomachicis fatiuam lactucam crudam prodesse tradidit Dioscorides. Dal.

r. Non paucae restant) Pauci in vet. codice, non paucae, vt referat effectus. Pint.

s. Nec vlla) Forte, nec alia res. H.

t. In causa) Vtrumque praestat, pro diuerso sumendi modo. H.

v. Sensus) Sic paulo inferius, s. 34. brassicae esu sensus purgari dicit. H.

x. Oxypori) Lactucis, inquit, stomachi adiuuantur, cum oxyporo, quod oboli mensura capiatur, cuius aspe-

ritatem addito passo (γλυκεῖν dolci) mitigant ad intinctum aceti. Si crassior pituita in stomacho videbitur, non oxyporo dulcibus edomito, sed scillite aceto, aut absinthite vino vtendum cum lactucis. Ὀξύπορα dicebantur, quae aceto condita ad intinctus seruabantur. Apud Colum. XII. c. postremum inscribitur. *Morvetum oxyporum*, vel vt alii, *oxygarum, quemadmodum componas*. Muria condiri lactucas auctor est Diosc. II. 165. oxymelite Plin. XIX. 38. H.

y. Praecordiorum) Hypochon-

Dantur et melancholicis candidae copiosiores, et ad vesicae vitia. Praxagoras et dysentericis dedit. Ambustis quoque profunt recentibus, priusquam pustulae fiant, cum ¹ sale illitae. Hulcera etiam, quae serpunt, coercent, initio cum ² aphronitro, mox in vino. Tritae igni sacro illinuntur. Conuulsa et luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones z. papularum, ex vino et polenta. In cholera quoque coctas ³ patinis dederunt: ad quod vtilissimae quam ⁴ maximi caulis et amarae. Quidam a. ⁵ lacte infundunt. Deferuefacti hi caules et stomacho vtilissimi traduntur: sicut somno ⁶ aestiua maxime lactuca, et amara lactensque, quam b. meconidem vocauimus. Hoc lac c. et oculorum claritati cum muliebri lacte vtilissimum esse ⁷ praecipitur, ⁸ dum tempestiue capiti

1. lacte muliebri. Dioscor. 2. affonitro. M. 3. patinis in M. d. 4. maximo caule. M. 5. lacti. M. et Ch. 6. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. et Ch. somno satiua Gr. et Al. 7. percipitur M. 8. et cum tempora capitis inunguntur, oculorum quoque. Vet.

chondriorum, lienis, et hepatis. Dal.

z. *Eruptiones*) Quae Graeci ἐξανθήματα. Plinius nunc papulas, nunc eruptiones pituitae vocat: tubercula videlicet, quae ieiunae salinae defricatione curantur. Papulis cutis exasperatur, et rubet, leuiterque roditur. Celsum vide V. c. postremo rit. de papulis. H.

a. *Quidam*) Quidam cum

lacte infundunt clysteribus. H.

b. *Quam meconidem, etc.*) Μηκωνίς vero filuestris est et descripta a me in Boranico. Amaro gustu, et papaueri viribus esse prorsus similem Dioscorides ait, ideoque nonnullos succum eius lacteum Meconio permiscere. Inde meconis cognominata est. Vide supra c. 8. Lib. XIX. Dal.

Meconidem) L. IX. 37.

Μη-

piti inunguntur. Oculorum *d.* quoque vitiiis, quae frigore in iis facta sunt. Miras et alias inuenio laudes: Thoracis etiam vitiiis prodesse, non secus quam abrotonum, cum melle Attico. Purgari et femihas hoc cibo. Semen fatiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex vino potu et libidinum imaginationes in somno compesci. Tentantes *e.* aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

XXVII. (VIII.) Nec beta sine remedio est utraque. Siue candidae, siue nigrae radix recens, et madefacta, suspensa funiculo, contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Candida *f.* beta cocta, et cum alio crudo sumpta contra ¹ tineas: nigrae radices ita in aqua coctae, porriginem *g.* tollunt: atque in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores veteres, et ² vertigines: item *h.* sonitum aurium sedat, infusus iis: ³ ciet vrinam.

1. taenias. Dal. 2. vertigines infusus naribus: item son. aur. sedat: ciet vrin. V. 3. cit. M.

Μηκωνίς atrae lactucae et amarae genus, cui nomen est a lactis soporiferi copia. Laudat eam Galenus κατά τοπούς VIII. 4. p. 577. H. *c.* Hoc lac) Diosc. II. p. 166. H.

d. Oculorum) Aduotionibus forte ex frigore, quas ἐπιμάουσαις eo loco appellat Dioscorides. H.

e. Tentantes) Aquas quae sensum cerebrumque tentent, quales memorantur XXXI. II. 12. etc. H.

f. Candida) Haec toti-

dem verbis Plin. Val. II. 21. H.

g. Porriginem, etc.) Furfures et lentas, πιτυρά και κονίδας. Diosc. Dal.

g. Porriginem) Marc. Emp. c. 4 p. 40. Betae viridis contusae expressaeque succo porriginosum caput frequenter in balneo lotum, omni ta-be purgatur. Diosc. II. 149. Το δε των ριζων και των φυλλων ἀφέψημα, πιτύρων και κονιδων σημητικόν, etc. H.

h. Item) Plin. Val. I. 10.

Gummi

vrinam. Medetur dysfentericis iniecta, et i. morbo regio. Dolores quoque dentium sedat illitus fucus. Et contra serpentium ictus valet, ¹ sed huius radici duntaxat expressus. Ipsa *k.* vero decocta, pernionibus occurrit. ² Albae *l.* succus epiphoras sedat, fronte illita: ³ aluminis pauco admixto, ignem *m.* sacrum. Sine *n.* oleo ⁴ trita licet, adustis *o.* medetur. Et *p.* contra eruptiones papularum, cocta que eadem contra hulcera quae serpunt, illinitur: et *q.* alopeciis cruda, et hulceribus quae in

1. sed is radice, *V.* 2. Alba epiphoras. *M.* 3. alumine. *V.* 4. trita scilicet. *V.* trita illitu adustis. *Alii Vet.*

Gummi ederae, inquit, cum betae nigrae succo tritum et reperfactum auribus infundis: ita tamen ut et rubi teneri succum misceas. . . ventositatem et dolorem tollit. *H.*

i. Et morbo) *Cels.* III. 42. porui dar ictericis cum aqua betam albam contritam. *H.*

k. Ipsa) *Plin.* Val. IV. 10. de beta. Pernionibus in fomento adhibita prodest. *Theod. Prisc.* I. c. de pernionibus Profunt et decoctiones betarum, quibus alumen scissum infuderis. *Diosc.* I. c. τὸ δὲ τῶν ῥιζῶν καὶ τῶν φύλλων ἀφέψημα χιμετλης πρᾶνυτιμὸν καταντλούμενον. Decoctum radicum et foliorum perniones fori mitigat. *H.*

l. Albae succus, etc) De utraque id *Diosc. Dal.*

Albae) *Plin.* Val. I. 14. Ad oculorum dolorem. Beta alba trita fronti imponitur. *H.*

m. Ignem) Huic medendi facultatem vtriusque betae radici *Dioscorides* adiudicat II. 149. *H.*

n. Sine oleo) Forte rectius, sine oleo trita elixaue. Nam *Theod. Prisc.* I. 17. De vstione calidae, vel ignis: Betae elixae contritae imponuntur. *H.*

o. Adustis) Sive ambustis, πυρκαϊύσοις. *Diosc.* I. c. de radice betae coctae. *H.*

p. Et contra) *Diosc.* I. c. *H.*

q. Alopeciis cruda) Scalpello prius vellicatis. *Dal.*

Et alop.) *Diosc.* I. c. et *Plin.* Val. IV. 10. *H.*

in capite manant. Succus r. eius cum melle nari-
bus inditus caput purgat. Coquitur s. et cum len-
ticula addito aceto, vt t. ventrem molliat. Vali-
dius v. 1 cocta fluxiones stomachi sistit et ventris.

XXVIII. Est x. et beta siluestris, quam 2 limo-
nion vocant, alii neuroides, 3 multum minoribus
tenuioribusque ac densioribus foliis, 4 vndecim saepe,
caule

1. Sic ex MSS. em. Hard. cocta fluctuationes V. legi-
tur et, cocta, in Ch. coelo Gr. et Al. 2. limoni-
um. Ch. 3. multo. Dal. 4. et renibus Gr.

r. Succus) Diosc. l. c. et
Marc. Emp. c. 5. p. 44. H.
s. Coquitur, etc.) Cibum
eum veteres τεύτλοΦάκην
dixerunt. Dal.

t. Vt ventrem molliat) Vt
ventrem sistat. Diosc. Hic
Plinius in medicinae prae-
ceptis parum exercitatus.
Dal.

Vt) Alba nimirum beta
quae molliat aluum: vt dos
est nigrae contraria, sisten-
di: Diosc. l. c. Τεύτλον
δισσόν ἐστιν, ὧν τὸ μὲν μέ-
λαν σαλτικώτερον κοιλίας
σὺν Φακῇ ἐψηθέν. καὶ μάλ-
λον ἢ ῥίζα. τὸ δὲ λευκόν,
εὐκοιλίον. Mart. III. ep.
47. Pigroque ventri non in-
utiles betas. In iusta accu-
satione hoc loco Dalecam-
pius Plinii famae notam in-
urit, quem rei medicae
fuisse rudem ait: quod con-
uitium quidem quum inge-
rit, suam magis incitiam
prodit. H.

v. Validius) Vt brassicam
constat inter auctores, quem-
admodum dicitur s. 34.
non percoctam aluum sol-
uere, bis coctam sistere:
idem et in beta fieri indicat:
vt non percocta ventrem
molliat, validius cocta sistat.
Quare sic et Celsus acci-
piendus est, qui II. 30. in-
ter ea quae ventrem adstrin-
gunt, lenticulam adfert,
cui beta adiecta est, brassi-
camque bis coctam. H.

x. Est et) Haec iisdem
verbis Oribal. L. XI. f.
204. Oribasius Dioscorides
praeiuit IV. 16. Vide N.
et Em. N. XIV. (paulo post).
Pingitur a Matthiolo λειμώ-
νιον, seu νευροειδές in Diosc.
IV. p. 980. quale in Horto
Regio obseruauimus. Λει-
μώνιον porro scito vocitari,
quod in pratis nascitur, vt
Diosc. ait, ἐν λειμῶσιν.
Est) Libri haecenus editi,
vndecim saepe caulium. Re-
pugnat

caule lilii. Huius folia ambustis vtilia, ¹ gustantium *y.* os adstringunt. Semen *z.* acetabuli mensura dysentericis prodest. Aqua ² e radice coctae maculas vestium elui dicunt, itemque *a.* membranarum.

XXIX. Intubi *b.* quoque non extra remedia sunt. Succus *c.* eorum rosaceo et aceto capitis dolores

1. gustatu. V. guttantia adstringunt Gr. et Al. 2. cum radice, nempe strubio. Dal.

pugnat ipsa plantae natura, quam nos in horto Regio vidimus: ipseque Dioscorides, qui ex nescio quibus fontibus commentatus est, et ea quae de limonio prodidit, mutuatus, librario-rum hac in parte vitium retegat. Sic enim ille IV. 16. Δειμώνιον, οἱ δὲ νευροειδές, τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὁμοία στυλῶ, λεπτότερα δὲ καὶ μικρότερα, δέκα ἢ σπλειῶ. Καυλὸν λεπτὸν ὀρθιον, ἴσον, ὡσπερ κρινῶ. *Limonium, aliis neuroides dictum, folia habet betae, verum tenuiora et minora, decem aut plura: Caulem tenuem, rectum, liliaceo aequallem etc. H.*

y. Guttantia adstringunt) Scribo, gustantium os astringunt. ex vet. cod. Pint.

Gustantium) Vide N. et Em. N. XV. (hic pos.) Gust). Prius legebatur, guttantia adstringunt, nulla plane sententia. In R. I. et Colb.

1. 2. gustantia musati stringant. In R. 2. gustantium os atifringant. Diosc. IV. 16. rem decidit, cum semen limonii prodit gustu adstringere, σύφοντα καρπὸν τὴν γεύσει. H.

z. Semen) Diosc. l. c. et Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 201. H.

a. Itemque) Pergamenarum membranarum elui sordes ait aqua ea, in qua cum sua radice cocta beta fit. H.

b. Intubi) Intubus vel intrabum Latinis, genera duo complectitur: satium, siue serin: et cichorium, quod filuestre, siue erraticum. H.

c. Succus) Plin. Val. ad verbum, IV. II. de intubo H.

d. Ambugiam appellauere) Ambubulam vetus exemplar agnoscit, non ambugiam: Cornelius Celsus ambubeciam vocat. Quidam et in eo

et

dolores lenit. Idemque¹ cum vino potus, ² iocineris, et vesicae; et epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidam ³ ambulam d. appellauere. In e. Aegypto cichorium vocant, quod siluestre sit. Satiuum f. autem serin, quod est minus et venosius.

XXX. Cichorium g. refrigerat. In cibo sumptum et illitum collectiones, ⁴ succusque decocti ventrem soluit. Iocineri, ⁵ renibus, et stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur, vrinae tormina discutit. Item morbum regium e mulso, si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulierum quidem purgationibus decoctum in aqua adeo prodest,

vt

1. Sic et Ch. idem cum Gr. et Al. 2. iocinori. Gr.
3. ambubeiam, ex Celfo. ambubulam. Ch. ambugiam
Gr. et Al. 4. Succus decocti. V. 5. et renibus Gr.

et in Plinio *ambuleiam* legendum censent: quod ea vox congruat cum erratico intubo. Dal.

Idemque) Plin. Val. l. c. *Iecoris et vesicae vitia intubus cum vino haustus emendat.* Theod. Prisc. II. P. 2. c. 13. *Intuba frequenter comesta semper hepaticos iuuant.* H.

Ambulam) Ita MSS. omnes, quos vidimus, quasi indita appellatione ab ambulando, qua satis apte conuenit cum altera erratici intubi nomenclatione. Idem ramen libri in Indice, *Ambubaria*. Celf. II. 30. *Vel intubus, vel ambubeia*, non semel. Est cichorium siluestre, siue

picris Dodonaei, p. 624. *Cichorée sauvage.* H.

e. In Aegypto) Erraticum scilicet illud genus, de quo dictum proxime. Ita Galenus de fac. simpl. med. VIII. p. 227. *πικρίδα* καὶ *κίχουρον* vocat siluestre genus, *σέρην* satiuum. Quamquam et ipsum siluestre cichorium Aetius *σέρην* vocat. H.

f. *Satiuum autem serin.*) Hoc loco Aegyptiorum consuetudine Seris tantum satiuua est: paulo post porro et satiuua et siluestris, quametiam et cichorium et picrida vocari Diosc. scribit. Dal.

g. *Cichorium*) Erraticum videlicet intubum, siue *πικρίς*. H.

vt emortuos partus trahat. Adiciunt Magi, succo¹ totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri, et quae velint, facilius impetrare. ² Quod quidem propter singularem salubritatem *h.* aliqui ³ chreston appellant, alii pancration.

XXXI. Et *i.* siluestre genus, ⁴ alii hedyphnoida *h.* vocant, latioris folii. Stomachum dissolutum adstringit cocta: crudaque fistit aluum. Et dysentericis prodest, magis cum lente. Rupta et conuulsa utroque genere iuuantur. Item *l.* quibus genitura valetudinis morbo effluat.

XXXII. Seris *m.* et ipsa lactucae simillima, duorum generum est: siluestris melior. Nigra *s* ista, et aestiua. Deterior *n.* hiberna, et candidior.

Vtra-

1. intybi. Vet. 2. Hoc. Vet. 3. chreston. Ch.
4. aliud. V. 5. est. M.

b. Aliqui chreston) Ξεν-
σον a bonitate, παρυγᾶτιον
ab eximia vi, efficientiaque
omnimoda. H.

i. Et siluestre genus alii
hedyphnotta appellant) Scribo,
Est et siluestre genus alterum:
hedyphnoida vocant, ex V. C.
Nam indicatum est alterum
genus betae siluestris quam
limonion dicunt: et sequi-
tur paulo infra, Rupta et
conuulsa utroque genere iuan-
tur. Pint.

Et siluestre) Cichorium
latioris folii, apud Dodon.
p. 623. Quod in cibo sum-
ptum incundiorem animam,
suauioremq; faciat, id
apud Graecos nomen inue-
nit, ἡδυπνοῖς. H.

k. Hedyphnoida) Quod in
cibo sumpta iuncundiorem
animam et suauiore faciat,
Dal.

l. Idem quibus) Genitale
semen. H.

m. Seris) Colum. VIII.
14. Genus intybi, quod
Graeci σέστιν appellant: Sati-
uum videlicet, siue horten-
se, Cichorée. Haec duum
generum, Dioscoride etiam
auctore est, II. 160. quam-
quam is diuersas discrimi-
nis notas affert, De vocis
huius seris intellectu vide
Galen. de alim. fac. II. 41.
p. 360. H.

n. Deterior) Quae a simi-
litudine lactucae, alba lac-
tuca a Plinio Valeriano
dicitur, eo quem mex affe-
remus

Vtraque *a.* ¹ amara, stomacho vtilissima, praecipue quem *p.* humor vexat. Cum *q.* aceto in cibo refrigerant vel illitae: discutiuntque *r.* et ² alios, quam stomachi. Cum *s.* polenta siluestrium radices ³ stomachi causa forbentur: et *t.* cardiacis illinuntur super sinistram mammam ⁴ ex aceto. Omnes hae et podagricis vtilis, et sanguinem reiicientibus: Item quibus genitura ⁵ fluat, alterno *v.* die-

rum

1. amara stom. vtilissima, praec. quem vrer. Cb. vtraque tamen stom. Gr. 2. alias aquam V. 3. stomachicis. V. 4. et ex aceto. Cb. 5. Sic ex MSS. Hard. fluat, altero Cb. fluit Gr. et Al.

remus loco. Siluestris eadem appellatur, quod est, vt ait Diosc. angustiore folio, et amariore. H.

o. Vtraque tamen stomacho vtilissima) Ligo, Vtraque tamen amara. Stomacho vtilissimae, ex V. C. confirmante etiam antiquam lectionem Dioscoride II. Lib. Pinian. Vtraque tamen, etc.) Imbecillo et ardore aestuanti, καυσόμενω Dioscorides. Dal.

p. Quem) Ita MSS. R. Colb. etc. In Chiff. quem vrer vexat. Diosc. l. c. prod esse ait dissoluto et aestuanti stomacho, ἀτονέντα σώμαχον παρηγοῦσι, καὶ καυσόμενον. H

q. Cum aceto) Diosc. l. c. H.

r. Discussiuntque) Humores videlicet, quae vox ex Vol. VI.

antecedentibus subintelligi hoc loco debet. H.

s. Cum polenta) Cum farina hordeacea, σὺν ἀλφίτω. Diosc. l. c. H.

t. Et cardiacis) Diosc. l. c. et totidem fere verbis Didymus in Geop. XII. 28. p. 350. Plin. Val. III. 11. Cardiacis sanandis: Lactucae albae nomen est seris: quae trita et imposta mammae sinistrae, magnifice sudorem minuit. Cardiacus dicitur, qui morbo laborat cardiaco. Ait autem Cels. III. 19. cardiacum morbum aliud nihil esse, quam nimiam imbecillitatem corporis, quod stomacho languente immodico sudore digeritur. Καρδίαν veteres stomachum appellabant, id est, os ventriculi. H.

v. Alterno) Si alternis die-

L l

dierum potu. Petronius x. Diodotus, qui¹ anthologoumena y. scripsit, in totum damnauit² ferin multis modis arguens. Sed aliorum omnium opinio resistit.

XXXIII. (IX.) Brassicae laudes longum est exsequi, quum z. et Chrysippus medicus priuatim volumen ei dicauerit, per singula membra hominis digestum, et a. Dieuches: ante omnes autem Pythagoras et Cato non parcius celebrarint. Cuius sententiam vel eo diligentius persequi par est, vt noscatur qua medicina vsus sit annis b. DC. Rom. populus. In c, tres species diuisere eam Graeci anti-

1. Et sic Cb. antilegomena Gr. et Al. 2. serian Cb.

diebus sumatur. Didymus in Geop. l. c. Αἰμοπτοῖ-
κοῖς ὁ χυλὸς ὠφελιμώτα-
τος, εἰ παρὰ μίαν πίνοισεν.
H.

x. Petronius Diodotus
qui Antilegomena scripsit)
Rectior antiqua lectio, An-
thologoumena, hoc est, flori-
legia. Posset etiam non
minus bene legi anthologou-
mena. Pint.

y. Anthologoumena) Ἀν-
θολογούμενα (sic enim MSS.
R. Colb. et Chiff. non, vt
libri editi antilegomena):
hoc est florilegia. H.

z. Quum et) Transscripsit
haec Plin. Val. de re med.
IV. 29. H.

a. Et Dieuches) Antiqua
lectio, et Diocles. Potest au-
tem utroque modo legi, vt
patet ex elencho. Pint.

b. Annis DC.) Quot ab
Urbe condita anni fluxere
ad Catonis aeuum. Ele-
gans est Plinii Valeriani
paraphrasis in hunc locum
cap. cit. Cato tradit populum
Romanum, inquit, sexcentis
fere annis medicina brassicae
vsus: nondum enim in Vr-
bem commeauerant medici,
qui in artem redegerunt,
quemadmodum magno sani-
tas constet, et peregrina se-
cum pigmenta attulerunt,
vt illis imponerent praeria,
quae vellent. Ceterum
militares viri gloriosas cic-
trices gratuito olere curabant;
eodem horto cura vsi ad sa-
lutem, dum illos pascit, et
sanat. H.

c. In tres) De raphano
id scripsit supra cap. 5. L.
XIX. Dal.

antiquissimi. Crispam, quam¹ selinoidea vocauerunt, a similitudine apii foliorum, stomacho vtilem, aluum modice mollientem. Alteram leam, latis foliis² e caule exeuntibus. Vnde caulodem quidam vocauere, nullius in medicina momenti. Tertia est proprie appellata *d. crambe*, tenuioribus foliis, e simplicibus, densissimisque: amarior, sed efficacissima. Cato *e. crispam* maxime probat, de in³ laeuem grandibus foliis, caule magno. Prodesse *f.* tradit capitis doloribus, oculorum caligini⁴ scintillationique, lieni, stomacho, praecordiis, crudam ex aceto et melle, ⁶ coriandro, ruta, menta, laferis radica, sumptam acetabulis duobus matutino: tantamque esse vim, vt qui terat haec, validiorem fieri se sentiat. Ergo vel cum his tri-

L 1 2

tam

1. Sic ex MSS. em. Hard. Legendum videtur, *selinoidea*, siue *selinoide*, ex Carone c. 157. de re rust. vnde haec omnia sunt desumpta. *selinada* Gr. et Al. 2. e magno caule. Caro. 3. laeuam Gron. 4. Sic et Ch. *scintillationibusque* Gr. et Al. 5. vel stomacho, pr. Gr. et Al. 6. ruta, coriandro, salis mica, et hordei. V.

In tres) De his actum est. L. sup. f. 41. Graeci vocant *σελινοειδέα*, *λεϊαν* siue *καυλώδη*, *κράμβην*. H. *d. Crambe*) Vulgatum est Graecis adagium, *δὲς κράμβη θάνατος*: quod expraesit Poeta: *Occidit miseris crambe reperita magistros*. Vide Polit. cap. 33, Miscellan. Dal.

e. Caro) Catoni lenis acerrima, et vehementissima: post apiana: et vltimo loco laeuis. Dal.

Cato *crispam*) De R. R. c. 157. p. 85. H.

f. Prodesse tradit capitis doloribus) Athenis puerperis in cibum dabant, veluti *τῶν ὀδίνων* antipharmacum. Nicander brassicam veluti *σάκραν*, *μάντιν* vocauit, Apud Ananium, Teleclidem, Epicharmum, Eupollin in Baptis, iusurandum per brassicam concipitur, quo modo Zeno per caparin iurabat. Rhodogin. c.

v lt.

tam, forbendam, vel ex hoc intinctu sumendam. Podagrae g. autem morbisque ¹ articulariis h. illi-
ni cum rutae, coriandri, et falis mica, hordei fa-
rina. Aqua i. quoque eius decoctae, nervos articu-
losque mire ² iuuari, si k. foueantur vulnera, et re-
centia et vetera, etiam carcinomata, quae nullis
aliis medicamentis sanari possint. Foueri prius
aqua calida iubet, ac bis die tritam imponi. Sic
etiam l. 3 fistulas, et luxata, et humores euocari,
quae-

- i. articularibus. V. 2. iuuari, si foueantur. Item
vulnera. 3. fistulas sanare et luxata. ex Catone.
fistulas eluxatas et tumores Gr. et Al.

vlt. XXVII. Athenaeus Lib.
Dal.

Prodesse) Ibidem, p. 86.
Haec ad verbum Plin. alter
Valerianus IV. 29. vbi hoc
Catonis antidotum vocat.
H.

g. Podagrae) Idem Cato,
p. 86. *Verum morbum arti-
cularium nulla res tantum pur-
gat, quantum brassica cru-
da, si eam edes cum ruta,
et coriandro concisam.* Ita
etiam Paxamus in Geop.
XII. 17. p. 337. et Plin.
Val. l. c. H.

b. Articulariis) Ita MSS.
omnes. Plin. Val. *articula-
ribus.* Quaedam Catonis
exemplaria *articulare* mor-
bum habent. H.

i. Aqua) Plin. Val. IV.
29. H.

k. Si foueantur) Cato, c.
157. p. 85. Plin. Val. III.

22. Paxamus in Geop. l. c.
H.

l. Sic etiam) Vide N. et
Em. N. XVI. (hic consp.)
Sic) Recepta hactenus lectio
fuit eiusmodi, *sic etiam
fistulas eluxatas, et tumores
euocari.* At quae fistulae
eluxatae auditae vmquam
fuerint, aut vero esse pos-
sint, quae tumores euo-
candi, non satis intelligo.
Locum sanauimus ex au-
ctore gemino. Ille enim
qui Plinius Valer. dictus est,
IV. 29 de brassica: *Fistulas,
inquit, atque luxata discuti-
tis, humores aut euocat, aut
spargit imposita, insomnia
atque vigilias compefcit, etc.*
Cato vero c. 157. p. 85. *Si
cancer ater est, is olet, et
saniem spurcam mittit. Si
albus, purulentus est. Sed
si fistulosus, subrus suppurat
sub*

quaeque discuti opus fit. Insomnia *m.*, etiam, vigiliisque tollere ¹ decoctam, si ieiuni ² edant quam plurimam ex oleo, et sale. Tormina *n.*, si decocta iterum decoquatur, addito oleo, sale, cumino, polenta. Si ita sumatur sine pane, magis profuturam. Inter *o.* reliqua bilem ³ detrahi per vinum nigrum pota. Quin *p.* et vrinam eius qui brassicam esitauerit, ⁴ afferuari, calefactamque *q.* neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam, ad exprimendam sententiam: Pueros *r.* pusillos si laues ea vrina, numquam debiles fieri. Auribus quoque ex vino succum brassicae tepidum instillari suadet. Idque etiam tarditati audientium prodesse asseuerat. ⁵ Et *t.* impetigines eadem sanari sine hulcere.

L 1 3

XXXIV.

1. unctam et caldam. Cato. 2. edent. Ch. 3. detrahit. Ch. 4. adiuuari iubet. Ch. 5. Porcae petigines. Cato Turn. id est, vuluae.

sub carne, In ea vulnera buiuscemodi vere brassicam, sanum faciet . . . Et luxatum si quod est, bis die calida foueto, brassicam tritam apponito: cito sanum faciet. H.

m. Insomnia) Cato l. c. p. 86. H.

n. Tormina) Cato, c. 156. p. 84. et c. 157. p. 87. H.

q. Inter reliqua, etc.) In torminibus, citra febrem, post sumptam brassicam vinum atrum statim Cato dat, et aegrum ita cito sanum fieri asserit. Negligenter haec Plinius. Dal.

Inter) Haec paulo enu-

cleatius Cato, c. 156. p. 84. H.

p. Quin et) Cato, c. 157. p. 87. H.

q. Calefactamque, etc.) Locus hic monstrat legendum apud Catonem: Et hoc, si quando usu venerit, qui neruis debilis erat, haec res sanum facere potest, etc. Dal.

r. Pueros) Cato, l. c. et Plin. Val. IV. 29. H.

s. Auribus) Verba haec sunt Catonis c. 157. fere extremo: Auribus si parum audies, terito cum vino brassicam, succum exprimito, in aurem intro tepidum instillato:

XXXIV. Graecorum quoque opiniones iam et Catonis causa poni conuenit, in iis dumtaxat, quae ille praetermiserit. Biles detrahere non percoctam putant. Item *v.* aluum soluere, eandemque bis coctam sistere. Vino *x.* aduersari, ut inimicam vitibus. Antecedente *y.* in cibis caueri ebrietatem, postea sumpta crapulam discuti. Hunc

lato: cito intelliges te plus audire. Habet hoc ipsum Plin. Val. I. 12. et Paxamus in Geopon. XII. 17. p. 338. H.

t. Et impetigines, etc.) Depetiginem vocat Lucilius Lib. XXX. *Illuies, scabies, oculos huic deque petigo Conscendere.* Cato l. c. Dal.

Et impetigines) Cato l. c. Deinde impetigini parce brassicam apponito, sanam faciet, et bulcus non faciet. Paxamus in Geop. l. c. *Λειχήνη δὲ ἐξαιρεῖ τὰ Φύλλα προστριβόμενα.* Impetigo, foedatio cutis est, serpens cum pruritu, quam alii scabiem siccam, asperam et prominentem intelligunt: alii morbum similem scabiei squamosum. Plerique *λεϊχήνη* Graecis dici existimant, de quo iam s. 2. egimus. Delicias Turnebus facit, dum *porcae petigines* hoc loco legit. H.

v. Item aluum) Haec quoque tradit Galen. de simp. med. fac. III. 15. p.

70. et Diosc. II. 145. 146. *Brassicam bis decoctam aluum adstringere* Celsus pariter admonet II. 30. *mouere, si subcruda est, c. 20.* H.

x. Vino aduersari) Si quis dum coquitur brassica, vini paululum instillet, minime percoctam iri, ait Geop. auct. V. II. p. 131. De hac antipathia rursus s. 36. H.

y. Antecedente in, etc.) Ab eo effectu Graeci *ἀμυγδαλον* vocant, ut amygdalas amaras. Aristot. Problem. sect. 3. Plutarch. in sympos. In Georgicis Cassiani traditur Lycurgi lacrymis, quem Liber pater vitibus alligauerat, natam brassicam eamque propterea vino aduersari Galen. Lib. I. *κατὰ τόπος*, ex Apollonio, succum brassicae laudat cum rosaceo et folium eiusdem aqua calida maceratum, et capiti circumpositum, in capitis dolore ex temulentia. Vide supra c. 24 vlt. Lib. XVII. infra cap. 1. L. XXIV. Dal.

Ante-

Hunc z. cibum et oculorum claritati conferre multum: succum a. vero ¹ crudae vel angulis tantum tactis cum Attico melle, plurimum. Facillime concoqui, ciboque eo sensus purgari. Erasistrati schola clamat, nihil esse vtilius stomacho nervisque, ideo et paralyticis, et tremulis b. dari iubet, et sanguinem exscreantibus. Hippocrates c. coeliacis et dysentericis bis coctam cum sale. Item ad ² tenesmon, et renum causa: lactis d. quoque vbertatem puerperis hoc cibo fieri iudicans, et purgationem e. feminis. Crudus f. quidem caulis

L 1 4

fi

1. crudae unguis, vel tantum tactis. M. 2. tenesmonum. Cb.

Antecedente) Hoc pariter auctor Geop. l. c. Theophrastus, Eubulus, Apollodorus, Carystius, Timaeus, Nicarchares, aliique apud Athen. I. p. 34. Aristoteles quoque, l. 3. probl. 17. p. 697. Διά τὴν κραιμύθη πᾶν τὴν κραιμύθη. E Latinis etiam Cato c. 156. p. 83. *Si voles in conuiuio mulrum bibere, caenareque libenter, ante coenam esto crudam brassicam, quantum voles ex aceto: et item, ubi coenaueris, comesto aliqua quinque folia: reddent te quasi nihil ederis, biberisque: bibesque quantum voles.* H.

z. *Hunc*) Ita etiam Paganus in Geop. XII. 17. p. 338. Diosc. quoque II. 146. H.

a. *Succum*) Marc. Emp. c.

8. p. 55. *Brassica cruda, inquit, trita, cum pane candido madefacto subacta, ac fronti illita, dolorem oculorum plurimum releuat.* H.

b. *Et tremulis*) Diosc. II. 146. Τρομώδεις, quibus sunt artus tremuli. H.

c. *Hippocrates*) De morb. mul. II. H.

d. *Lactis*) Hippocr. de morb. mul. I. textu 73. p. 460. H.

e. *Purgationem feminis*) Decoctum potu menses et aluum ciot. Succus cum lolii farina inditus menses trahit - Diosc.

Et purgationem) Hippocr. de nat. mul. text. 29. p. 376. et text. 31. p. 391. Item de morb. mul. I. text. 74. p. 461. H.

f. *Crudus*) Hippocrates

l. c.

si mandatur, partus *g.* quoque emortuos pellit. Apollodorus *h.* aduersus fungorum venena semen aut succum bibendum censet. Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale et melle. Inuenio et a podagra liberatos edendo eam, decoctaeque ius bibendo. Hoc et cardiacis ¹ datum et comitialibus morbis addito sale. ² Item ³ splenicis *i.* in vino albo per dies XL. Ictericis *k.*, nec non et phreneticis ⁴ radicis crudae succum gargarizandum bibendumque demonstrat. Contra vero singultus cum coriandro et anetho, melle ac pipere, ex aceto. Illitam quoque prodesse ⁵ inflammationibus *l.* stomachi. Item serpentium ictibus, et fordidis hulceribus, ac vetustis, vel ipsam aquam cum hordeacea ⁶ farina; succum ex aceto, vel *m.* cum feno Graeco. Sic aliqui et articulis, podagrif-

1. datur. *V.* 2. Idem. *V.* 3. Sic ex MSS. ubique conf. *Ch. splenericis Gr. et Al.* 4. raucis *Ch.*
5. inflammationibus. *V.* 6. farina. Succum ex aceto et feno Graeco aliqui. *Diosc.*

l. c. proxime, commanducatum brassicamenses trahere prodidit: affricatam, partum eiicere p. 377. *H.*

g. Partus quoque emortuos etc.) Flos in pessio subditus abortum facit. *Dal.*

h. Apollodorus) Paxamus quoque in Geop. *l. c.* *H.*

i. Item) Haec pariter Paxamus *l. c.* et *Diosc.* *σπληνικὸς ὠφελῆς*, *l. c.* *H.*

k. Ictericis) Et his quoque in vino albo dari per dies XL. Paxamus praecipit *l. c.* Sunt autem icterici, qui ictero morbo labo-

rant, quem Varro vocat regium morbum, ut dicemus XXII. 53. Vulgus in Gallia a colore flauo, *la Jaunisse*. *H.*

l. Inflationibus) Ita libri omnes, etiam MSS. non, ut quidam voluere, inflammationibus. Sunt enim diuersae eae affectiones stomachi, ut Celsus docet IV. 5. de morbis stomachi: *Modo ingens calor, inquit, modo inflammatio, modo exulceratio officit.* *H.*

m. Vel cum) Cum aceto et feni Graeci farina, podagricis

grisque imponunt. Epinyctidas *n.*, ¹ ac quidquid aliud serpit in corpore, imposita leuat. Item *o.* repentinas caligines: has et si manditur ex aceto. Suggillata vero et alios liuores ² pura illita. Lepras *p.*, et pforas cum alumine rotundo ex aceto. Sic ³ et *q.* fluentes capillos retinet. Epicharmus testium et genitalium malis hanc vtilissime imponi asserit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulsis cum ruta. Contra ardorem febrium et stomachi ⁴ vitia cum rutae semine: et *r.* ad secundas. Et muris aranei morsus, foliorum aridorum farina ⁵ alterutra *s.* parte exinanit.

XXXV. Ex omnibus brassicae generibus suavissima est cyma *t.*, etsi inutilis habetur, difficilis in coquendo, et renibus contraria. Illud quoque non est omittendum, aquam decoctae, ad tot vsus

L 15

lau-

- 1.* et *Cb.* *2.* cum sulphure *V.* *3.* effluentes. *Cb.*
4. vitia cum aceto, cum rutae semine ad secundas, et muris aranei. *V.* *5.* altius tumentes partes. *V.*

gricis articulariōque morbo prodesse, hulceribus quoque sordidis ac vetustis, auctor est Diosc. II. 146. H.

n. Epinyctidas) Diosc. I. c. H

o. Item) Diosc. I. c. brassicam ait auxiliari plurimum iis, quibus est obtusior oculorum acies: ἀμβλυωπῶσι δὲ βοηθεῖ ἐσθιομένη. H.

p. Lepras) Paxamus I. c. iisdem fere verbis. H.

q. Sic et) Diosc. I. c. Ἴσχει δὲ καὶ ῥύσιν τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν. H.

r. Et ad) Subintellige, eiiciendas: ἐκβαλεῖν χορῖα, dixit Hipp. de morb. mul. I. 122. H.

s. Alterutra) Sive superne vomitum, siue inferne alium ciendo. H.

t. Cyma) Dioscoridi Lib. II. c. 156. τὸ κράμβης κνήμα εὐσوماχώτερον μὲν, δριμύτερον δὲ, καὶ ἀρητιώτερον: cyma vtilior stomacho, sed acrior: et ad vrinam ciendam efficacior: κῆμα Graeci dicunt, quali κνήμα. In feminino tamen genere Plinius

nius

laudatam, foctere humi effusam. Stirpium brassicae aridorum cinis, inter *v.* caustica intelligitur. Ad coxendicum dolores cum adipe¹ vetusto. At cum lasere et aceto in *x.* vicem psilothri euulsis illitus pilis, nasci alios prohibet. Bibitur et cum oleo subferuefactus, vel per se elixus, ad conuulsa et rupta intus, lapsumque ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicae? Imo vero apud eosdem animae grauitatem facere, dentibus et gingiuis nocere: et in *y.* Aegypto propter amaritudinem non² estur.

XXXVI. Siluestris, siue erratica, immenso plus effectus laudat *z.* Cato: adeo *a.* vt aridae quoque farinam in *b.* olfactorio collectam, vel³ odore tantum

1. *vetusto ac Cb. peruetusto Gr. et Al.* 2. *edi. V.*
3. *pulvere. Cato.*

nus vitur. Cymas etiam *πρωτοτόμις καυλός* vocant. Vide c. 8. Lib. IX. Decoctum protomi caulis *ἀντιπαθῶς* nephriticos sanare ex Antiocho Galenus testatur L. X. *κατὰ τόπους.* Dal.

Cyma) In omni, inquit, brassicae genere, cyma quidem suauissima est, vt agnoscunt omnes subtilioris gulae magistri: est enim, vt dictum est libro superiore, f. 41. ipsorum, caulium tenerior delicatiorque cauliculus: sed idem tamen est, medicinae inutilis: quippe difficilis in coquendo, etc. Caue credas brassicae genus cymam appellari. H.

v. Inter caustica) *Καυστι-*

κα medicamenta sunt, quae adurendi vim habent. H.

x. In vicem) *Ψίλωθρον, Φάρμακον πρὸς Ψίλωσιν τῶν τριχῶν*, medicamentum ad euellendos pilos, quasi depilatorium. H.

y. Et in) Diof. II. 145. H.

z. Laudat) Cato c. 157. p. 87. 88. H.

a. Adeo) Cato l. c. p. 87. 88. *Si polypus in naso introierit, brassicam erraticam aridam triram in malum conuicito, et ad nasum admouero: ita subducito sursum animam quamplurimum poteris: in triduo polypus excidet, etc.* H.

b. In olfactorio) Olfactorium, inquit, Ioh. de Tanna,

tantum naribus raptō, vitia earum graueolentiamque sanare affirmet. Hanc alii petraeam *c.* vocant, inimicissimam *d.* vino, quam praecipue vitis fugiat: aut si non possit fugere, moriatur. Folia *e.* habet ¹ vna, parua, rotunda, laeuia, plantis oleris *f.* similior, candidior satiuā, et hirsutior. Hanc inflationibus mederi, melancholicis quoque, ac vulneribus recentibus, cum melle, ita ne soluantur ante diem septimum: strumis, fistulis, in aqua contritam, Chrysippus *g.* auctor est. Et alii vero compescere mala

i. bina Gr. et Al.

na, vas est unguentarium, in quo odoramenta gestantur, nempe ex Isidoro XIX. 31. H.

c. Petraeam vocant) Quia in maritimis praeruptis nascitur. Dioscor. *Dal.*

Petraeam) Quod in locis petrosis, praeruptisque nascitur, ἐν κρημνώδεσι τοποῖς, ut ait Diosc. II. 147. a quo haec ἀγρία κρύμβη vocatur. Haec eadem illa est, inquit Ruellius II. 132. p. 446. quae tot exercuit, imo vero occidit Grammaticos, illo Satyrici senario lo vaticinante, quantam crucem nostris criticis olim poneret; *Occidit miseros crambe repetita magistros.* H.

d. Inimicissimam) Quippe cui si vitis adseratur, a brassica recedat ea quam possit longissime, ut quidem prodit auctor Geop. V. II. p. 131. Paxamus apud eum-

dem auctorem XII. 17. p. 339. ait aut tabe tum brassicam, aut vitem interituram esse. De hac inimicitia iterum Plin. XXIV. I. H.

e. Folia habet bina) Plinius hic marinae et siluestris historiam confundit. Folia rotunda, parua, laeuia marinae sunt. Nemo bina esse tradit. Res ipsa falsum esse hoc monstrat. Similitudo cum brassica hortensi, folia candidiora et hirsutiora quam in satiuā, et (quod ait Dioscorides) amara siluestris brassicae sunt. *Dal.*

Folia) Ita R. I. cod. Alii bina legunt: sed falso. Vna vero idem est, atque vnus generis, ac modi. H.

f. Oleris) Hoc est brassicae satiuā. H.

g. Chrysippus auctor est. Et alii vero) Dicitio vero expun-

mala corporis quae serpant: nomas *h.* vocant. Item excreſcentia abſumere. Cicatrices ad planum redigere. Oris hulcera et tonſillas, manducatam et coctam, ſucco gargarizato cum melle tollere. Item pſoras et lepras veteres, ipſius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus ſatis eſſe eam contra canis rabioſi morſum imponi. Melius ſi cum laſere, et aceto acri. Necari quoque canes ea, ſi detur, ex carne. Semen eius toſtum auxiliatur contra ſerpentes, ¹ fungos, tauri *i.* ſanguinem. Folia cocta ² ſpleneticis in cibo data, et cruda illita cum ſulphure et nitro profunt. Item mammaram duritiae. Radicum cinis vuae in faucibus tumentis tactu medetur: et parotidas cum melle illitus reprimit: ſerpentium morſus ſanat. Virium *k.* braſſicae vnum et magnum argumentum addemus, et mirabile. Cruſtae ſi occupent intus vaſa omnia, in quibus aquae feruent in tantum,

¹. Sic ex MSS. em. Hard. conſ. Cb. fungorum venena, auri Gr. et Al. ². Sic et Cb. ſpleneticis vulg.

pungenda, et coniunctionem et cum minore litera ſcriptam, adiunge praecedentibus, ex codice antiquo. *Pin.*

b. Nomas vocant) Aliis multis locis ſic reddidit ἐρηπιδας Dioſcoridis. *Dal.*

Nomas) Νομαί ſunt τὰ νεμόμενα τῶν ἐλκῶν, hulcera ſerpentia, quae depaſcunt. *H.*

i. Tauri) Et aduerſus taurini ſanguinis epoti venenum, auxiliari braſſicae

ſemen, auctor eſt Dioſc. in Alex. c. 25. *H.*

k. Virium braſſicae vnum et magnum argumentum addemus et mirabile. Cruſtae ſi occupent intus vaſa omnia) Locus eſt corruptiſſimus, quem ſi non emendauero, ſuggeram tamen aliis emendandi materiam. In antiquo exemplari ad hunc modum legitur: Virium braſſicae vnum et magnum argumentum addemus, a mirabile, cruſtae occupant intus vaſa omnia.

tantum, vt non fit eas auellere, si brassica in iis decoquatur, abscedunt.

XXXVII. Inter *l.* siluestres brassicas et *m.* lapsana est, pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Coquitur *n.* in cibo. Aluum ² lenit et mollit.

XXXVIII. Marina *o.* brassica vehementissime ex omnibus aluum ciet. Coquitur *p.* propter acrimoniam cum pingui carne, stomacho inimicissima.

XXXIX. Scillarum *q.* in medicina alba est quae masculus, femina nigra. Quae candidissima fuerit, vtilissima *r.* erit. Huic *s.* aridis tunicis direptis *t.* quod reli-

1. *His. Gr.* 2. *Sic et Cb. leniter emollit Gr. et Al.*

omnia. Legendum fortasse non a mirabile, sed ab arrabile. Pint.

l. Inter siluestres etc.) Siluestria olera. Diosc. Lampsanam siue Ceram, brassicam quoque siluestrem ab Arcadibus vocatam fuisse scribit Theophr. cap. 15. Lib. IX. histor. Vide supra c. 8 Lib. XIX. Dalec.

m. Lapsana) De qua sup. libro f. 41. H

n. Coquitur) Et caulis et folia, inquit Diosc. II. 142. H.

o. Marina) Haec totidem verbis Diosc. II. 148. Galenus item de fac. simpl. med. VII. p. 196. A Lobelio pingitur id brassicae genus in Obs. p. 329. quale in horto Regio vidimus. H.

p. Coquitur) Iisdem verbis Diosc. l. c. H.

q. Scillarum) Delibata haec iam superiore libro, f. 30. H.

r. Vtilissima erit) Ad parandum acetum scillinum. Dal.

s. Huic) Hanc ipsam acetum scillini concinnandi rationem vide apud Colum. XII. 33. Marc. Emp. c. 20. p. 149. et apud Diosc. V. 25. H.

t. Quod reliquum e vino est) Legendum reor, quod reliquum e medio est. vt non multo post, Tosta quoque purgatur, et medium eius iterum in aqua coquitur. Videtur quoque suffragari Dioscorides Lib. II. de scylla agens: Sumitur ex ea ab-

iectis

reliquum e viuo est, confectum suspenditur *v.* lino, modicis *x.* interuallis. Postea *y.* arida frustra in cadum aceti quàm asperrimi pendentia ¹ immerguntur, ita ne vlla parte vas contingant. ² Hoc *z.* fit ante solstitium diebus XLVIII. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis, totius diei Solem accipientibus. Post eum numerum dierum tollitur vas, scilla eximitur, acetum transfunditur. Hoc *a.* clariorem oculorum aciem facit. Salutare est *b.* stomachi laterumque doloribus; ³ parum sumptum binis diebus. Sed tanta vis est, vt auidius haustum ⁴ extinctae animae momento aliquo speciem praebet. Prodest et gingiuis, et dentibus, vel per se commanducata. ⁵ Tineas et reliqua ventris animalia pellit ex aceto et melle sumpta. Linguae *c.* quoque recens subiecta praestat, ne hydropici ⁶ fitiant. Coquitur *d.* 7. plurimis modis:

1. merguntur. Ch.
2. Verba Hoc - XLVIII. vncis inclusa in Ch. haec clausula sequitur eam, cui hic praepositur, hoc modo: Gypso deinde, etc. Hoc fit, etc.
3. paucum. V.
4. Sic ex MSS. em. Hard. tinctae Gr. et Al.
5. Taenias V.
6. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. firim sentiant Gr. et Al.
7. puribus. Ch.

iectis extimis cunctis partibus, quod maxime intimum est. Pint.

Quod) E medio, quod tenerius, interiusque est. Marc. Emp. c. 34. p. 232. Scillae bulbi, inquit, quod interius est. Τὸ μεσσητάρον, quod intimum est medirullium, inquit Diosc. II. 202. H.

v. Suspenditur) Et siccat in umbra. Dioscor.

x. Modicis interuallis) XL. diebus. Diosc.

y. Arida frustra) Mina in sextariis duodecim. Diosc.

Postea) In umbra ficcata. Haec totidem verbis Diosc. l. c. Sectas taleolas vocat Colum. XII. 33. H.

z. Hoc) Discrepat Columella, qui diebus ante vindemiam XL. id fieri praecipit. H.

v. Hoc clar.) Disc. V. 25. H.

modis; in olla, quae coniiciatur in clibanum aut furnum, vel *e.* adipe aut luto illita, aut frustatim in patinis. Et *f.* cruda siccatur, deinde conciditur, coquiturque in aceto, tum serpentium ictibus imponitur. Tosta *g.* quoque purgatur, et medium eius iterum in aqua coquitur. Vfus *h.* sic co-

ctae

b. Salutare) Stomachicis, et iis qui cibum aegre concoquunt. Diosc. loco proxime cit. H.

c. Linguae) Plin. Val. III. 12. plane ad verbum. Apuleius quoque, c. 42. tit. 4. H.

d. Coquitur) Ita Diosc. II. 202. H.

e. Adipe aut luto illita) Apud Dioscorid. est, τῷ ζαίρι, quod eo loco significat, non τὴν πιμελὴν nempe aut seum; aut adipem, sed farinae aqua subactae massam paratam ad panificium. Vulgus *pastam* vocat. Hesychius ζύμη, quasi fermentum dicas. Eadem incuria Plinius lapsus est c. 6. L. XXXIII. Dal.

Vel adipe) Diosc. l. c. Σταίρι δὲ ἢ πηλῶ περιπλάσsetαι, καὶ δίδεται εἰς κλίβανον, ἢ ἀνθραξιν ἐγκρύπτεται, μέχρις ἂν ὀπτῆται ἢ ἰκανῶς τὸ περικείμενον ζαίρι. Farina subacta, luto oblinitur, et in clibanum coniicitur, aut prunis obruitur, donec ambiens crusta sufficienter rosta sit. Ex aliis

haud dubie fontibus Plinius haec hausit. Nam vocem ambigam ζαίριος, quae et adipem, et farinam subactam fermentumue significat, de la *paste*, cur adipem potius redderet quam farinam, non liquet. Hesychius, p. 862. Στέατα, ἄλευρα, ζύμη. Στέατος, λίπης. Nisi forte numero solum multitudinis, ut Hesychius innuit, fermentum significet, et farinam: numero singulari, adipem. At adipe inuolui, incoquiturque scillam, minus commodum videtur, quam si id farina fiat subacta. H.

f. Et cruda) Haec quoque Diosc. II. 202. Theod. Prisc. I. 22. de apum percussibus, vel scorpionum, ceterorumque serpentium. Scilla cruda trita imponitur, et statim curat. H.

g. Tosta) Plin. Val. III. 12. ad verbum, et Scrib. Larg. comp. 76. H.

h. Vfus) Diosc. l. c. Apuleius quoque, c. 42. tit. 1. et ante hos Celsus III. 21. Plin. Val. l. c. Scillae bulb-

bus

Etæ ad hydropicos, ad vrinam ciendam tribus obolis cum melle et aceto potæ. Item *i.* ad splenicis, et stomachicos, (si *k.* non sentiant hulcus,) quibus^r innatet cibus. Ad l. tormina, regios morbos

i. innatat. Dal.

bus torretur, deinde purgatur, et medium eius in aqua coquitur: quum madidum est, ex eo tres oboli dantur potui ex melle et aceto: euacuatur per vrinam. Theod. Prisc. IV. Ad hydropem: Squilla, id est, bulbus sub prunis furno assatur: deinde circumpurgatur, et medietas eiusdem bulbi in aqua coquitur: posteaquam coquendo colorem mutauerit, tollitur. Ex quo hulbo scrupulus vnus et dimidius teritur cum oxymelle: tribus cyathis calefactum, bibendum datur: omnem calamitatem per vrinam euacuat. H.

i. Item) Diosc. l. c. Καὶ σωμαχικῶν οἷς ἐπιπολάζει τὰ σιτία. Stomachicis quibus innatat cibus. Cels. IV. 9. in lienis morbo acetum acre sorbere per se, et magis etiam quod scilla conditum sit, expedire ait. Σπληνικός est lienosus, siue qui lienis indurationem patitur. Vide Galen. κατὰ τόπους IX. 2. p. 598. Στομαχικός, qui stomacho, hoc est, ventriculi officio laborat, et ci-

bum continere nequit. Vocis huius alias acceptiones vide apud eundem Galen. κατὰ τόπον VIII. 2. p. 563. H.

k. Si non sentiant hulcus) Cauendus scillae vsus iis, quibus vlcera sunt interanea. Diosc.

Si non) Cauendus enim nero scillae vsus iis, quibus interna quaepiam exulceratio est, inquit Diosc. II. 202. Φυλάττεσθαι δὲ αὐτῆς τὴν δόσιν δεῖ, ἐφ' ὧν ἔλκωσίς τις ἐστὶν ἐντός. H.

l. Ad) Diosc. l. c. Καὶ ἐπὶ ἰκτέρε, σροφζμένων, βητόντων χρονίως, ἀσθματικῶν, ἀναφορικῶν. Cels. IV. 4. ad tussim pariter veterem delingere scillam iubet. Scrib. Larg. comp. 76. Ad suspirium faciunt bene inter simplicia quidem acetum squillites, quod vocant, cochleario ter quaterue sumptum in die. Prodest et ipsa scilla, argilla circumdata, et furno cocta, purgatis exterioribus putaminibus, et quod tenerimum est eius mellis duabus partibus Attici admixtum et tri-

bos, tuffim veterem cum fufpirio. *Discutit m.* et foliis ¹ ftrumas, quadrinis ² diebus foluta. Furfures *n.* capitis, et hulcera manantia illita, ³ ex oleo cocta. Coquitur *o.* et in melle cibi gratia, maxime vti coctionem facias. Sic *p.* et interiora purgat. Rimas *q.* pedum fanat in oleo cocta, et mixta refinae. Semen eius lumborum dolori ex melle imponitur. Pythagoras *r.* scillam in limine quoque ianuae fufpenfam malorum medicamentorum introitum pellere tradit.

XL.

1. *ftrumas: quadrinis diebus furfures capiti. M.*
 2. *diebus sola. Furfures. V.* 3. *Sic ex*
MSS. em. Hard. Sic Alii et Cb. ex eo c. Gr. et Al.

tritum, cochleario semel in die bisve sumptum profuit multis. H.

m. Discutit) Theod. Prisc. I. 9. vbi de furunculis et ftrumis: *Scilla quoque, inquit, si contrita in vicem cataplasmatris imponatur, quatuor diebus permanens continuis, duritias soluit.* H.

n. Furfures) Hanc vim bulbis adscribit Diosc. II. 20. cum nitro cocto. H.

o. Coquitur) Diosc. totidem verbis, II. 202. H.

p. Interiora purgat) Crassa, γλοιώδη per aluum educit. *Dal.*

Sic. et) Quoniam sic sumpta, viscida excrementa aluo detrahit, inquit Diosc. I. c. H.

q. Rimas) Diosc. I. c. et Marc. Emp. c. 34. p. 232. totidem verbis. H.

Vol. VI.

r. Pythagoras scillam in limine quoque ianuae suspensam, malorum medicamentorum introitum pellere tradit)

Aliter antiquo codice, etsi eodem sensu: *Pythagoras scillam quoque in limine ianuae suspensam contra malorum, etc.* Haec lectio si recipitur, scribendum erit in fine clausulae non *pellere*, sed *pollere*. Nihilominus existimo locum esse corruptum truncatumque, omissis aliquot verbis, atque adeo aliis inuersis. Apponam verba Theophrasti, vnde hausit Plinius, deinde aperiam sententiam meam. Is igitur auctor, Lib. VII. c. 12. ita scribit: *Omnia igitur capitata radice viuacia maiorem in modum sentiuntur, sed praecipue scilla, utpote quae suspensa viuere possit,*

M m

er

XL. Ceterum bulbi ex aceto et sulphure vulneribus in facie medentur. Per se vero triti neruorum contractioni, et ex vino *s.* porrigimi: cum melle, canum *t.* moribus: ¹ Erasistrato placet

cum

I. ut Eras. Dal.

et quidem plurimum temporis. Potest etiam fructus recondendos seruare, ut roma punica detracto pediculo: et satorum nonnulla celerius apud eam germinant. Traditur et ante portas satam remedio esse contra veneficorum noxam. Ex his Theophrasti verbis apparet aliquot in Plinio verba deesse. Lacunosum igitur locum ad hunc modum fortasse restituemus: *Pythagoras scillam suspensam diu viuere: in limine quoque ianuae satam, contra malorum medicamentorum introitum pollere tradit. Nec me mouet citari a Plinio Pythagoram, non Theophrastum: potuit enim idem ab utroque prodici. Pint. Pythagoras scillam, etc.)* Veneficia solitos arcere, expiareque noxios, priscos homines scilla, ostendant hi versus Hipponactis, Βάλλοντες ἐν χειμῶνι, καὶ ῥαπίζοντες Κράδῃσι καὶ σκίλλαισιν, ὡς Φαρμάκοις. Proiectas etiam statuas, et simulacra, per contemptum insultantes scilla impetebant. Theocritus in Thalyssiis: Κ' ἦν μὲν ταυθ' ἔρδῃς ὦ πᾶν Φίλε, μήτι το

παῖδες Ἀρκαδιοὶ σκίλλαισι ὑπὸ πλευρᾷς τε καὶ ὠμῶς Πανίνα μασιδοίεν, ὅδε κρῆα τυτθὰ παρῆν. Scillas prope sepulchra etiam olim ferebant. Vnde proverbium, Scillas sepulchro euellere, de amente et furioso. Theocritus, Σκίλλας ἰὼν γρᾷας ἀπὸ σαματος αὐτίκα τίλλας. Dal.

Pythagoras) Et Diosc. quoque l. c. Ἐστὶ δὲ καὶ ἀλεξιφάρμακον ὅλη πρὸ τῶν θυρῶν κρεμαμμένη. Sic etiam Zoroastres in Geop. XV. l. p. 406. Quin et vulpes quoque, gnara lupo et scillam aduersari, pro speluncae foribus scillam suspendit, quae lupum ab ingressu arceat, teste Habdarrahmano Aegyptio, c. 23. p. 96. Scilla vim expiandi habere credita olim: quare apud Theophr. in Charact. superstitiosus subinde se scillae circumlatione purificat. Vide Casauboni Not. in eum locum. H.

s. Porrigini) Furfuribus, πιτύροις, Diosc. II. 200. et Marc. Emp. IV. 40. H.

t. Canum) Diosc. l. c. cum melle, ac pipere trito. H.

cum pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illi-
tos cum melle. Alii si e naribus fluat, corian-
drum et farinam adiiciunt. Theodorus *v.* et li-
chenas ex aceto bulbis curat: et *x.* erumpentia in
capite, cum vino austero aut ouo. Et bulbos epi-
phoris idem allinit, et sic lippitudini medetur. Ae-
que vitia quae sunt in facie, eorum *y.* rubentes
maxime, in sole illiti cum melle et nitro, emendant:
lentiginem *z.* cum vino, ¹ aut cucumi cocto. Vul-
neribus *a.* quoque mire profunt per se: aut *b.* vt
Damion, ex mulso, si quinto die soluantur. Iisdem
et *c.* auriculas fractas curat, et *d.* testium pituitas:

M m 2

In

1. aut cymino cocti. *V.* cum aut cucumi. *Cb.*

v. Theodorus) Proximum certe licheni et affine ma-
lum elephantiasin; hoc me-
dicamento sanari auctor est
Plinius Valer. II. 57. et
Q. Seren. c. II. huic pro-
pellendo malo, inquit, *Non
frustra bulbos, et sulphura
iungis aceto.* H.

x. Et erumpentia) Subin-
tellige hulcera: ἀχῶρας di-
xit Diosc. l. c. H.

y. Rubentes maxime) Sil-
vestres, quibus radice cor-
tex rubet. Infra cap. 10.
L. XXV. hoc genus *pericar-
pum* vocat. *Dal.*

Eorum) E bulbis ii
maxime, quorum cortex
radicis rubet. Diosc. II.
200. Βολβός πυρρός. H.

z. Lentiginem) Cum mel-
le maluit Q. Serenus, c.
12. Proderit et bulbus mellis
dulcedine victus. H.

a. Vulneribus) Haec Plin.
Val. ad verbum, III. 20,
H.

b. Aut) Vide N. et Em.
N. XVII. (hic consp.) *Pro-
sunt*) Plinium Valerianum
miror, qui et medicus ha-
beri et dici voluit, dum
hunc scriptoris nostri lo-
cum exscriberet, tam foedo
errore prolapsus, vt pro
mulso muscum legerit, et
suum nobis deinde errorem
intrepide obruserit: sic
enim ille de rem. III. 20. *Eff-
ficaces*, inquit, *sunt et bul-
bi triti per se, ad vulnera
glutinanda: Adiciebar tamen
illis Damon medicus muscum
qui in aqua gignitur, et die
quinto soluebat.* At multo
cautius ex mulso legit Marc.
Emp. c. 33. p. 228. H.

c. Iisdem) Diosc. II. 200.
H.

In articularum doloribus miscent farinam. In *e.* vino cocti ¹ illiti ventri, ² duritiam praecordiorum emolliunt. Dysentericis *f.* in vino ex aqua caelesti temperato dantur. Ad conuulsa intus, cum filphio pilulis fabae magnitudine. Ad *g.* sudorem tuffi illinuntur. Neruis *h.* vtilis: ideo et paralyticis dantur. Luxata *i.* in pedibus, qui sunt rufi ex his, citissime sanant cum melle et sale. Venerem *k.* maxime Megarici stimulant: ³ hortensii *l.*, partum cum sapa

1. et illiti. *V.*

2. duritiem. *Gr.*
Diosc.

3. Esculentij.

Ceterum bulbi ex aceto et sulphure vulneribus in facie medentur) Scribo, Ceteri bulbi ex aceto et sulphure ulceribus in facie medentur, ex vetusto exemplari. *Pint.*

d. Et testium pituitas) Oedematofos, et flatuosos, serofosue tumores. *Dal.*

Et testium) Sic, opinor, aquosos testium tumores vocat. Dolorem testium simpliciter Marc. Emp. appellat, c. 33. p. 228. *Bulbi ex mulso triti atque illiti, dolentibus testiculis medentur.* H.

e. In vino) Plinius Val. II. 15. *Bulbi triti, inquit, illiti ventri, bene molliunt, et praecordiorum tumorem curant.* H.

f. Dysentericis) Plinius Val. II. 28. *Dysenteriae compescendae: per se bulbi triti dantur, et in vino austero potio miscetur.* H,

g. Ad sudorem) Compescendum. Diosc. II. 200. H.

b. Neruis) Largiore tamen cibo sumptos neruis nocere bulbos ait Diosc. II. 200. H.

i. Luxata) Diosc. II. 200. Graeci *σπέρματα* luxata, seu artus luxatos vocant, cum suo loco mota ossa legitimos naturae in ea parte motus cum dolore remorantur. H.

k. Venerem) Hoc de bulbis satis vniuerse prodidit Galen. de fac. simpl. med. VI. p. 164. et Diosc. l. c. De Megaricis in primis Ouidius a nobis laudatus XIX. 30. De Regiis appellatis Athen. II. p. 64. Referri huc forte potest vulgata illa apud eundem Athen. l. c. paroemia: Ἡ δὲ παρομία Φησὶν, Οὐδὲν σ' ὀνήσει βολβός, ἀν μὴ νεῦρε ἔχης.

sapa aut passo sumpti: siluestres, interaneorum plagas et vitia, cum silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorum semen contra phalangia bibitur in vino. Ipsi ex aceto illinuntur contra serpentium ictus. Semen antiqui bibendum insanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas varietatesque igne factas emendat. Diocles *m.* oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus vtilis esse adiicit, et difficile concoqui ex vi vniuscuiusque naturae.

XLI. Bulbinem *n.* Graeci vocant herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Haec traditur vulneribus mire vtilis dumtaxat recentibus. Bulbus *o.* quem vomitorium vocant ab effectu, folia habet nigra, ceteris longiora.

XLII. (X. *p.*) Vtilissimus *q.*¹ stomacho cibus asparagi traduntur. Cumino *r.* quidem addito in-

M m 3

flatio-

1. Sic ex MSS. em. Hard. Inter vtilissimos stomachi cibos asparagi traduntur. Cb. asparagi, vt traditur Gr. et Al.

ἐχρησ. Nervis carentem iuuerit bulbus nihil. De qua Erasmus consule, chil. 4. cent. 2. Ad. 42. H.

l. Horrensi) Idemque satiui, esculentique appellati. H.

m. Diocles) Diphilus quoque Siphnius apud Athen. II. 64. H.

n. Bulbinen) Βολβίνην dicitur Theophrasto Hist. VII. 13. et Marroni apud Athen. II. p. 64. H.

o. Bulbus) Oribasii interpres XI. p. 193. post Dioscorid. II. p. 201. Bulbus qui

ad ciendum vomitum accommodatus dicitur, folia habet . . . multo longiora, quam is qui edendo est, etc. Dioscoridi, Βολβὸς ἐμετικὸς, etc. A similitudine, quam folio cum iuncis habet, Hispani Ionquillas nuncupant: a quibus et Galli Ionquille: Ionquille d' Espagne: grande Ionquille: petite Ionquille. Pingitur a Dodonaeo, p. 226. Sed et quisquis bulbus vomitum ciet, vomitorium dici potest. Vide Anguillaram par. 7. p. 119. H.

flationes stomachi colique discutunt: ¹ iidem s. oculis claritatem afferunt. Ventrem *t.* leniter molliunt. Pectoris et spinae doloribus, intestinorumque vitiis profunt, vino ² quum coquantur addito. Ad *v.* lumborum et renum dolores, semen trium obolorum pondere, ³ pari cumini bibitur. Venerem *x.* stimulant. Vrinam *y.* cient vtilissime, ⁴ praeterquam vesicam *z.* exulcerant. Radix *a.* quoque, plurimorum praedicatione, trita, et ex vino albo pota, calculos quoque exturbat, lum-

1. Haec clausula ultima in *M. d.* 2. quum coquantur, adiecto. *Ch.* 3. parte *Ch.* 4. Sic ex *MSS.* em. *Hard.* praeter quod. *M.* praeterquam quod *Gr.* et *Al.*

p. Et orminio) Hormenio ὀρμινίς, ἀπὸ τῆς ὀρμίνης, quia Venerem excitat, ἀφροδισιαστικός ἐστίν. Vide supra cap. 8. Lib. XIX. et Athenaeum Lib. II. apud quem scribitur perpetuo cum ε, ὀρμίνος et ὀρμίνιον. Porro apud Iuvenal. Satyr. 7. Afrorum hormenia legendum est, vbi vulgo epimenia, vel epimendia legitur. Hormenium Aenionenses hodie vocant Romioconin, vocabulo ad Graecum nomen alludente. *Dal.*

q. Vtilissimus) Haec *Plin.* Val. ad verbum IV. 30. H.

r. Cumino) *Plin.* Val. I. c. H.

s. Iidem) *Plin.* Val. I. c. H.

z. Ventrem) *Plin.* Val. I. c. *Diosc.* II. 152. et *Diocles* apud Athen. III. p. 120. H.

v. Ad lumborum) *Plin.* Val. II. 36. *Asparagi semen et cumini*, inquit, pari pondere tritum, et ex vino vel aqua calida potui datum, emendat lumborum et renum vitia. Et *Q. Seren.* c. 26. de lumbis et renibus sanandis: *Aut caput asparagi cum vino sume vetusto, Seu mavis, appone: modus conducit uterque.* H.

x. Venerem) *Plin.* Val. IV. 30. H.

y. Vrinam) *Plin.* Val. I. c. H.

z. Vesicam exulcerant) Praefertim corrudae. *Dal.*

a. Radix) *Diosc.* II. 152. *Plin.*

lumborum *b.* et reñum dolores sedat. Quidam *c.* et ad vulvae dolorem radicem cum vino dulci propinant. Eadem *d.* in aceto decocta contra ¹ elephantiasin proficit. Asparago trito ² ex oleo perunctum pungi ab apibus negant.

XLIII. Siluestrem asparagum ³ aliqui *e.* Libycum vocant. Attici *f.* ⁴ hormenum. Huius *g.* ad supra dicta omnia efficacior vis, et *h.* candidiori maior. Regium *i.* morbum extenuat. Veneris causa aquam eorum decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem et semen valet cum anetho, ternis ⁵ vtriusque obolis. Datur et ad serpentium ictus succus decoctus. Radix miscetur radici marathri

M m 4

in-

1. elephantiam. *M.* 2. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb. cum oleo Gr. et Al.* 3. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. M. aliqui corrudam, aliqui Libycum . . . orminium Gr. et Al.* 4. hormenium. *V.* 5. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb. utrumque Gr. et Al.*

Plin. Val. II. 36. IV. 30. 176. 179. Marc. Emp. c. 25. p. 173. et c. 26. p. 176. H.

b. Lumborum) Diosc. l. c. Marc. Emp. c. 25. p. 173. Plin. Val. II. 36. IV. 30. Apuleius c. 84. tit. 4. H.

c. Quidam) Plin. Val. IV. 30. H.

d. Eadem) Plin. Val. l. c. Contra elephantiasin efficac creditur. Marc. Emp. c. 19. p. 130. Radix asparagi decocta in aceto, et elephantiosis rationabiliter imponitur. Apuleius c. 84. tit. 3. Ad elephantiosos. Herbae asparagi radix cocta contrita imponatur elephantiaco, libera-

bitur. H.

e. Libycum) Apul. c. 84. Graeci myacanthan, alii asparagon agrion, Latini corrudam, alii asparagum agrestem, alii asparagum rusticum, alii asparagum nostrum. Nostrum quum dicit, Libycum, opinor, intelligit. Fuit enim is ex Africa, oppido Madaura. H.

f. Attici) Vide quae diximus sup. libro, 42. H.

g. Huius) Athen. II. p. 62. H.

h. Et candidiori maior) Candidiores nascuntur locis aridioribus. *Dal.*

i. Regium) Diosc. II. 152. H.

inter efficacissima auxilia. Si sanguis per vrinam reddatur, semen ¹ asparagi, et apii, et cumini ternis obolis in vini cyathis duobus, quinis diebus, Chrysippus dari iubet. ² Sic et hydropicis contrarium esse, quamvis vrinam moueat, docet: Item *k*. Veneri. Vesicae quoque, nisi decoctum: quae *l*. aqua si canibus detur, occidi *ll*. eos: In *m*. vino ³ decoctae radice succum, si ore contineatur, dentibus mederi.

XLIV. (XI.) ⁴ Apio *n*. gratia in vulgo est. Namque rami largis portionibus per iura innatant, et in condimentis peculiarem gratiam habent. Praeterea *o*. oculis illitum cum melle, ita vt subinde fo-

1. et aspar. *Ch*. 2. *Is et* 3. decoctum aqua. Si canibus. *M*. 4. Sic ex MSS. em. *Hard*. gratia vulgo est. *Gr. et Al*.

k. Item) Chrysippum sequutus Diosc. l. c. docet decoctum radice asparagi haustum, ποιεῖν ἀτόκιστον καὶ ἄγονον, partum impedire, ac sterilitatem inducere. *H*.

l. Quae) Et hoc ex aliorum sententia refert Diosc. l. c. *H*.

ll. Occidi eos) Dioscorides id tantum fama hominumque sermonibus vulgatum ait. *Dal*.

m. In) Marc. Emp. c. 12. p. 94. Apul. c. 84. tit. 2. Ad dentium dolorem. Herbae asparagi succum in ore oportet continere. Plin. Val. I. 36. Asparagi siluaticae radicem in vino decoquit: ex

hoc in ore contineas: dolorem sedat: succusque eius similiter facit. Adde his Diosc. l. c. et Galen. de fac. simpl. med. VI. p. 160. *H*.

n. Apio) Satium intelligit, siue horrense: vulgo *Perfilum* dicitur: et si aliter sentire intelligo Aloisium Anguillara, par. 7. p. 121. *H*.

o. Oculis) Inflammatis Dioscor. *Dal*.

Praeterea) Oculorum inflammationibus, πρὸς ὀφθαλμῶν φλεγμονάς, inquit Diosc. III. 74. Oculorum epiphoris, (quae Plinii hoc loco mens est, quum

foucantur feruenti succo decocti, aliisque membro-
rum epiphoris: per se tritum, aut cum pane, vel
polenta impositum, mire auxiliatur. Pisces quo-
que si aegrotent in piscinis, apio viridi ¹ recrean-
tur. Verum apud eruditos non aliud erutum ter-
ra in *p.* maiore sententiarum ² varietate est. Di-
stinguitur sexu. Chrysippus feminam esse dicit
crispioribus foliis et duris, crasso caule, sapore acri
et feruido. Dionysius nigriorem, breuioris radi-
cis, vermiculos gignentem: Ambo neutrum ad ci-
bos admittendum, immo *q.* omnino nefas: nam
id *r.* defunctorum epulis feralibus dicatum ³ esse:

M m 5

visus

1. creatum. V. 2. autoritate. M. 3. esse in M. d.

quum sequatur statim, aliis-
que membrorum epiphoris)

Apul. 118. tit. I. Ad epi-
phoras oculorum: Herba apio
trita bene cum pane molli,
oculi regantur: mirifice sa-
nat. Eadem habet Plin.

Val. I. 14. Oculis tumen-
tibus, vel dolentibus, apium
imponi cum lacte mulieris
Marc. Emp. iuber, c. 9. p.
56. Th. Prisc. L. I. 10. de
oculorum causis. Et caseus
recens, inquit, cum apiorum
foliis contritis impositus, sae-
pe oculos liberauit: et panis
mundus vino infusus, et cum
oleo roseo tritus, par benefi-
cium praestitit. H.

p. In maiore, etc.) No-
xium sit, an innoxium.
Dal.

q. Immo omnino nefas)
Arnobius Lib. V. aduers.

gentes: Obluioni etiam sa-
cra Corybantia donentur, in
quibus sanctum mysterium il-
lud traditur. Frater trucidat-
ur a fratribus, interempri ex
sanguine apium nascitur:
prohibitum mensis olus illud
apponi, ne a manibus mortui
inexpiabilis contraheretur of-
fensio. Dal.

r. Nam id defunctorum,
etc.) Apud Plutarchum Ti-
moleontis milites ad pu-
gnam castris educti, mulis
apium ferentibus obuiis in-
faustum augurium putauere,
quoniam apii coronae sepul-
chris imponerentur, vnde
proverbii specie apio egere
dicitur, qui periculosius
aegrotat. Magius cap. 17.
II. Vide quod notatum in
cap. 8. XIX. et Alexand. ab
Alex. cap. 7. II. explican-
tem

vifus quoque claritati inimicum. Caule feminae vermiculos s. gigni. Ideoque t. eos qui ederint, sterilefcere, ¹ mares feminaſque. In ² puerperis vero ab eo cibo comitiales v. fieri qui vbera hauriunt. Innocentioſiorem tamen eſſe marem. Ea- que cauſa eſt, ne inter neſaſtos ³ frutices damne-
tur

1. Haec duo verba in M. deſunt. feminaſue. Cb.

2. puerperis. M. et Cb. 3. frutex. Cb.

tem Ciceronis dictum, praetextam ſibi texi apio, vbi quidam legunt Appio, et c. 26. V. Dal.

Nam) In feralibus epulis uſi coniuuae corona ex apio. Suidas: Σελίνος ζέφανος. Πένθος· τὸ γὰρ σέλινον πένθεσι προσημει, ὡς ἔφη καὶ Δῆρις ἐν τῷ Περὶ ἀγῶνων. Adde, vt Plutarchus eſt auctor, in vita Timoleonis, coronari apio ſepulcra: vnde vetus illud, Indigere apio, de iis qui proſtigata valerudine vtuntur. Suidas, T. II. p. 930. verbo: Τῷ σελίνῳ δέεται, ἐπὶ τῶν ἀσφαλῶς νοσούντων. Καὶ γὰρ εἰώθαμεν τὰ μνήματα ζέφανῶν σελίνοις, ὡς Φασι Πλάταρχος. Arnobius contra gent. V. p. 169. Oblivioni etiam Corybantia ſacra donentur, in quibus ſanctum illud myſterium tradiitur, frater irucidatus a fratribus, interempti ex ſanguine Apium, nazum, prohibitaum menſis olus illud apponi, ne a mani-

bus mortui inexpiabilis contraheretur offenſio. H.

s. Vermiculos) Quum e terra erutus ſoli exponitur. H.

t. Ideoque) Diſſentire a Chryſippo videtur auctor Geop. XII. 13. Βρωθὲν δὲ τὸ σέλινον καταΦρεζέρας εἰς τὰ ἀΦροδιſία ποιῆταις γυναικας, etc. Habet eadem Simeon Sethi, L. de alim. tit. Σέλινον. H.

v. Comitiales fieri, etc.) Galenus in conſilio pro epileptico apium in comitialibus et laudat et imperat. Dal.

Comitiales) Comitiales fieri, qui apio in cibis vtantur, auctor eſt Simeon Sethi, l. c. Galenus tamen in Conſilio, pro puero epileptico, T. X. c. 4. p. 491. apium ſmyrniūque, quod genus apii eſt, deguſtari ab eiufmodi aegrotis vtiliſſime admonet. Πράσξ δὲ καὶ σελίνξ, καὶ ſμύρνηξ προσαψασθῶν ποτὲ συνοίσει, etc. H.

tur. Mammaram *x.* duritiam impostis foliis emol-
lit. Suaviores *y.* aquas potui incoctum praestat.
Succo maxime radicis cum vino lumborum dolo-
res mitigat. Eodem iure instillato grauitatem au-
rium. Semine *z.* vrinam ciet, ¹ menstrua, ac *a.* se-
cundas partus. Et, si foueantur semine decocto,
fugillita reddit ² colori. Cum *b.* oui albo illitum, aut *a.*
ex aqua coctum potumque renibus medetur: In fri-
gida tritum oris hūlceribus. Semen cum vino, vel
radix cum veteri vino vesicae calculos frangunt.
Semen datur et arquatis ex vino albo.

XLV.

*1. menstrua, secundas, ac partus. Ver. menstrua ac se-
cundas, partus. Ch. ac secundos partus. Gr. 2. colo-
rem. V.*

x. Mammaram) Lacte con-
creto turgidarum, *χονδριών-
των*, Dioscor. *Dal.*

Mammaram) Diosc. II.
74. *Mammas*, inquit, *χον-
δριώντας*, grumoso lacte
turgentes reprimat. H.

y. Suaviores) Hinc aegris,
quibus vino interdictum est,
vel hydromeli, vel apiatam
aquam praescribit Theod.
Prisc. II. p. 2. c. 2. et 6. H.

z. Semine) Diosc. 1. c.
Plin. Val. IV. 2. *de faculta-
te apii*: Nulla res fortius vel
vrinae difficultates resoluit,
vel feminarum mensuris im-
perat. H.

a. Ac secundas) Ita MSS.
R. et Colb. 1. vt f. 23. hoc
est, secundas a partu. Prius

legebatur, ac secundos par-
tus, aliena a Plinii mente
sententia. H.

b. Cum oui albo illitum)
Antiquum exemplar, cum
vino albo illitum. Quam le-
sionem confirmant verba,
quae paulo infra sequuntur:
*Semen datur et arquatis ex
vino albo.* Pint.

Cum oui) Vel sic fugilla-
tis sanandis, de quibus di-
ctum est proxime, adhiberi
iubet Marc. Emp. c. 19. p.
131. *Apium viride*, inquit,
*subtiliter tritum, cum oui al-
bo illitum, liuoribus prodest.*
H.

c. Aut ex) Hoc verò Mar-
cellus ad verbum exscripsit,
c. 26. p. 177. H.

XLV. Apiastrum d. Hyginus quidem melissophyllon appellat. ¹ Sed e. in confessa damnatione est

1. Sed confessa. V. et in c. Al.

d. *Apiastrum* Hyginus, etc.) Apiastrum Hyginus melissophyllon appellat, non quod quidquam cognationis habeat cum apii generibus, sed ab apibus, quia gratissimum illis fit. Apiastrum vero tamquam apium siluestre, hic ranunculum secundum, siue sardinium vocatum fuisse Plinius, quod equidem sciam, solus tradit, negligenter sane et perturbate diuersa haec confundens. Dal.

Apiastrum) Μελισσόφυλλον, ab apibus, quae ea herba plurimum laetantur. Illud est, quod in coronamenta venire dicitur, XXI. 29. Alii citraginem aut Melitaenam, Galli Melissam vocant, *Melisse*, ou *citronelle*. Apiastrum ab Hygino vocari cepit, eruditissimo alioqui viro, sed quem omnes hac in parte damnant, et quod magis mirere, sequantur tamen. Nam M. Varro ita appellat de R. R. III. 16. et Diosc. in Nothis, p. 457. Μελισσόφυλλον, οἱ δὲ μελίτταιον, οἱ δὲ μελίφυλλον . . . Ῥωμαῖοι ἀπίαστρον, οἱ δὲ κίτραγω, etc. A Matthiolo pingitur

in Diosc. III. p. 826. In horto Regio septem melissae genera diuersa vidimus. H.

e. Sed et) Damnatur id vero, inquit, quod affinitatem habet nominis cum apiastro seu melissophyllo, quoniam et ipsum apiastrum vocatur: non eo sane, quod sit apibus gratum, vt melissophyllum, de quo proxime diximus: sed quod apium aemuletur: nam quae ita desinunt, imitationem quamdam, vt Grammaticis placet, important. Illud enim ipsum est, quod batrachion, et ranunculum appellant. Agemus de eo iterum XXV. 109. Apul. c. 8. de scelerata: *Graeci*, inquit, *barrachion dicunt*. . . *alii rbuselinon*. . . *alii selinon agrion*. . . *Latini apium rusticum, iidem apium risus, iidem apiastellum*, etc. Haec Sardoniam herba, de qua historici multa, et Diosc. in Alex. c. 14. Ruellium vide de nat. stirp. II. 116. p. 426. Agresti apio, hoc est, apiastro similem herbam eam Sallustius facit. Aduersus id venenum remedia plura Sennertus affert, Pract. VI. p. 1055. H.

est venenatum in Sardinia. Contexenda *f.* enim sunt omnia, ex eodem nomine apud Graecos ¹ pendentia.

XLVI. Olusatrum *g.* quod hipposelinum vocant, aduersatur scorpionibus. Poto *h.* semine torminibus, et ² interaneis medetur. Itemque *i.* difficultatibus vrinae semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in vino decocta calculos pellit, et lumborum ac lateris dolores. Canis rabiosi mor-

1. Splendentia. M. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf.
Cb. interaneorum Vet. torminibus, interaneis, Gr.
et Al.

f. Contexenda) Etiam ea, inquit, interdum connectimus, quorum tractatio et natura dissimilis, sed nominis affinitas maxima. Sic L. XXIII. 65. cum erineo, hoc est, caprifico arbore, erinei quoque herbae vires explicat, *propter gentilitatem*, inquit, hoc est, propter similitudinem nominis. Ea cautione admonet se melliphyllon ab apiastro Sardo secernere: nec alterutrum fieri mentionem alterius admonitione, nisi propter quamdam cognationem nominis. H.

g. Olusatrum) De quo XIX. 48. Haec traduntur similiter a Nicandro in Theriac. p. 60. H.

h. Poto semine torminibus interaneis medetur) Poratum, non Poto, in vet. cod. vt cum minore litera scriptum

adiungatur superioribus. Pint.

i. Difficultatibus) Stillicidio, *σπαγγελας*. Dioscor. Dal.

Itemque) Dioscor. III. 78. totidem verbis. Apuleius, c. 106. tit. I. *Ad vesicae dolorem: Herba olusatrum trita ex passo in potu sumpta, stranguriam potenter emendat.* E Graecis quoque, vnus instar omnium Theophr. Hist. VII. 6. H.

k. Radix eius in vino decocta) Radix in vino cocta in eodem, cetera superfluum et paulo post particula eius redundat, legendumque *succus argentes calefacit potus* Pint.

Radix) Et petroselino, has vires adsignat Diosc. III. 77. At hipposelino, sine olustro, Theophr. l. c. H.

morsibus potum et illitum medetur. Succus *l.* eius argentes calefacit potus. Quartum *m.* genus ex eodem faciunt aliqui oreoselinon, ¹ palmum alto frutice ac recto semine, cumino *n.* simili, *o.* vrinae et menstruis efficax. Heleoselino vis priuata contra araneos. Sed *p.* et oreoselino feminae purgantur e vino.

XLVII. (XII.) Alio genere petroselinon quidam appellant in saxis natum, praecipuum ad vomicas, cochlearibus binis succi additis in cyathum marrubii succi, atque ² ita ³ aquae calidae tribus cyathis. Addidere quidam ⁴ buselinon *q.*, differens

l. palmum. *d.* in *V. C.* - *2.* ita, in *V. d.* *3.* caldae aquae. *Ch.* *4.* et oposelinon. *Manuscr.*

l. Succus) Hipposelino suo eadem vires attribuit Diosc. III. 78. Θερωμαίνει τὰς ἑιγῆντας, πινόμενος καὶ ἐγχειούμενος. *H.*

m. Quartum) Primum enim genus apii hortensis, seu satiuvi, statuitur. Alterum apiastri. Tertium, hipposelini. *H.*

n. Cumino simile) Anetho, Theophrastus c. 6. L. VII. histor. foliis et ramulis cicutae, Dioscor. apud quem pro καὶ κεφάλια, legendum καὶ φύλλα. *Dal.*

Cumino) Vide N. et Em. N: XVIII. (hic consp.) Semine) Non, ut prius editum erat, simile: ad ipsum enim femen vox ea refertur, cuius similitudo notatur cum

cumini semine. Diosc. III. p. 76. Ὁρεοσέλινον, καυλὸς ἐστὶ σπιθαμαίος εἰς ἐκ εἰζῆς λεπτής . . . ὁ καρπὸς ἐπιμήκης, δριμύς, λεπτός, εὐώδης, ἑοικώς κυμίνῳ. *H.*

o. Vrinae) Vrinae cientidae, menstruisque pellen-dis. Diosc. III. 76. *H.*

p. Sed, et) Totidem verbis hoc Diosc. l. c. *H.*

q. Buselinon) Βυσέλινον, quasi maius apium: ut ab horrensi apio, cui breuitas caulis palmum non excedit, magnitudine dirimatur. Nam particula βῆ in compositione dictiones auget: a bouis magnitudine, qui βῆς dicitur: Sic enim auctore Festo, et Bulimum Graeci magnam famem dicunt, assueti magnis

rens breuitate caulis a satiuo et radicis colore rufo, eiusdem effectus. ¹ Praeualere r. contra serpentes potu et ² linitu.

XLVIII. Ocimum s. quoque Chrysippus gra- uiter increpuit, inutile stomacho, vrinae, oculo- rum t. quoque claritati. Praeterea v. insaniam facere, et lethargos, et ³ iocineris vitia: ideoque capras id aspernari, hominibus quoque fugiendum ⁴ censet. Addunt x. quidam, tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere: commanducatum, y. et in sole positum, vermes afferre. ⁵ Afri z. vero, si

¹ praeualet. V. Peculiare, etc. potum et linitum. Alii V.
² linitum. M. ³ iocinoris. Gr. ⁴ censens.
 Ch. ⁵ Alii. M.

magnis et amplis rebus prae- ponere β̄, a magnitudine scilicet bouis. Hinc est, quod grandes pueros bupaeas ap- pellant, et mariscum ficum, busycon. H.

r. Praeualere) Alii pecu- liare legunt. H.

s. Ocimum) Haec Plin. Val. ad verbum, IV. 21. H.

t. Oculorum quoque clari- tati) Copiosiore cibo. ἀμ- βλωπές ἐστὶ Dioscoridi. Dal.

Oculorum) Plin. Val. l. c. Copiosiore cibo si sumatur scilicet, oculis nocere pro- didit Diosc. II. 171. H.

v. Praeterea) Plin. Val. l. c. H.

x. Addunt) Plin. Val. l. c. Ocimum, inquit, edere non-

nulli reformidant, quod com- manducatum, et in sole positum vermiculos gignit: Φυλάσ- στονται δέ τινες αὐτὸ, καὶ ἐκ ἐσθίεσσι, διὰ τὸ μασση- θέν καὶ τιθέν ἐν ἡλίῳ σκω- λήκια γεννᾶν. Quod vero scorpionem gignat, falsum esse Galenus admonet, de alim. fac. II. 55. p. 365. T. VI. Vide quae diximus IX. §1. H.

y. Commanducatum) Scri- bo commanducatum et in so- le positum vermes. Affirmant vero si eo die, etc. ex vetu- sto exemplari. Pmt.

z. Afri vero) Contra Dio- scorides ait, Afros credere, si feriatur scorpione, qui ocimum ederit, nullo do- lore conflictari. Dal.

Afri

si eo die feriatur quispiam a scorpione, quo ederit
 1 ocimum, feruari non posse. Quin imò tradunt
 aliqui manipulo ocimi cum cancris decem marinis
 vel fluuiatilibus trito, conuenire ad id scorpiones
 2 ex proximo. 3 Diodotus in empiricis, etiam a. pe-
 diculos facere ocimi cibum. Sequuta b. aetas acri-
 ter defendit: 4 nam id esse 5 capras. Nec cuiquam
 mentem 6 motam: et c. scorpionum terrestrium
 ictibus, 7 marinorumque venenis mederi ex vino,
 addito 8 aceto exiguo. Vfu quoque compertum
 deficientibus ex aceto odoratum salutare esse. Item
 lethargicis, et inflammatis 9 refrigerationi. Illi-
 tum d. capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo,
 aut

1. ocimum, sanari. Quinimo. M. 2. Sic ex MSS.
 em. Hard. conf. Cb. a prox. Gr. et Al. 3. Dio-
 dorus. Gr. et Al. 4. nam, in V. d. 5. ca-
 pras, nec minus quam mentam aut rutam. Scorpio-
 num. V. 6. mutari. M. 7. Draconumque
 marinorum. Ex Dioscor. 8. aceri. Cb. 9. re-
 frigerandis. V.

Afri) Plin. Val. l. c. Diosc. contra l. c. Afros ait esse in ea haeresi, vt existiment, si scorpione quis ferriatur, qui eo die ocimum ederit, incolumem eum fore. H.

a. Etiam) Pediculis infestari eos, qui ocimum adhibeant in cibis. H.

b. Sequuta) Posteriores medici, inquit, innocuum esse ocimi esum defende-
 runt, contra Chrysippum: neque officere oculorum claritati, quandoquidem il-

lud caprae edunt, quibus est visus acutissimus, vt dictum est VIII. 76. neque insaniam facere, quum nemini compertum sit motam ex eo cibo mentem esse, etc. H.

c. Et scorp.) Diosc. l. c. H.

d. Illitum) Apuleius, c. II 7. tit. I. Capitis dolori medendo. Herbam ocimum tritam cum oleo rosaceo, aut myrtino, vel aceto, fronti imponas: mirabiliter capitis dolorem sanat. H.

aut aceto: Item *e.* oculorum epiphoris *f.* impositum ex vino. Stomacho *g.* quoque utile, ¹ inflationes *h.* et ructum ex aceto dissoluere sumptum. Aluum *i.* sistere impositum, vrinam *k.* ciere. Sic et morbo regio et hydropicis ² prodesse. Choleras *l.* eo et distillationes stomachi inhiberi. Ergo etiam coeliacis Philistion dedit: et coctum dysentericis, ³ et *m.* colicis Plistonius. Aliqui et in tenesmo, et sanguinem exscreantibus, in vino: duritia quoque praecordiorum. Illinitur mammis, exstinguitque *n.* lactis prouentum. Auribus utilissimum infantium, praecipue cum adipe anserino. *o.* Semen

- 1. inflationis ructum. M. 2. prodesse etiam Cholericis. Eo distillationes. M. cholericis distillationes, etc. Cb. 3. et contra plistonium. Cb.*

e. Item) Plin. Val. I. 14. ad verbum. Et Apul. c. 117. tit. 2. Ad epiphoras oculorum: Ocimum ex vino optimo tritum, oculis illinitur. Vide et Diosc. II. 171. H.

f. Epiphoris) Doloribus, ex vino Chio. Dioscor. Dal.

g. Stomacho) Plin. Val. IV. 15. H.

h. Inflationes) Plin. Val. IV. 20. et Diosc. I. c. H.

i. Aluum) Plin. Val. I. c. et II. 27. H.

k. Vrinam) Hoc de ocimi femine Diosc. I. c. H.

l. Choleras) Χολερά stomachi, intestinorumque pariter vitium est: nam et deictio et vomitus est, intestina torquentur, bilis su-

Vol. VI.

pra infraque erumpit; Débordement de bile. H.

m. Et colicis) In MSS. Et contra Plistonium aliqui: ut adhuc varietatem et contrarietatem opinionum de ocimo tractet. H.

n. Exstinguitque lactis, etc.) Sumptum, lac euocat. Diosc. Dal.

Exstinguitque) Quin immo Diosc. auctore I. c. lactis prouentum facit: tanta fuit olim sententiarum de ocimo varietas, ut Plinius animaduertit, inter vetustos scriptores, ut de eius viribus discrepantia pugnantiisque prodiderint. H.

o. Semen) Plin. Val. IV. 20. iisdem verbis. Diosc. quoque II. 171. H.

men tritum et haustum naribus sternutamenta mouet, et *p.* distillationes ¹ quoque capiti illitum: vuluas purgat in cibo, ex aceto. Verrucas *q.* mixto ² atramento futorio tollit. Venerem stimulat. Ideo etiam equis asinisque *r.* admissurae tempore ingeritur. (XIII.) Siluestri *s.* ocimo vis efficacior ad eadem omnia: peculiaris *t.* ad vitia, quae vomitionibus crebris contrahuntur. ³ Vomiticisque ⁴ vuluae, contraque bestiarum morsus *e.* vino radice efficacissima.

XLIX. Erucae *v.* semen scorpionum venenis et muris aranei medetur. Bestiolas *x.* omnes in-nascen-

- i.* siccat capiti. Ex Dioscor. ^{2.} caeramento. Ch.
^{3.} vomitis Ch. ^{4.} Sic ex MSS. em. Hard. contra be-
 stiarum morsus radice efficacissima. M. vuluae con-
 tra Ch. contra bestiarum morsus radix in vino est
 Gr. et Ab.

p. Distillationes, etc.) De succo id Dioscorides tradit. Dal.

Et distill.) Diosc. l. c. ocimo succo fluxiones capitis ficcari quoque prodidit. H. *q.* Verrucas) Plin. Val. totidem syllabis l. c. H.

r. Admissurae tempore ingeritur) Praeter haec Plinii, Plutarcho ocimum ab electro non trahitur, vt nec quae oleo sunt illita. In Symposiac. Dal.

s. Siluestri ocimo) Sic Plinius appellare videtur *ocymoides* Dioscoridis: quamquam facultates a Plinio memoratas Dioscorides multas taceat. Dal.

Siluestri) Praeter fatium

ocimum, de quo suo loco egimus, plura alia in horto Regio a nobis sunt diligenter obseruata: ex quibus quodnam sit illud, quod siluestre Plinius nunc appellat, incertum. Caue interim Dalecampio credas aienti *ὀκυμοειδὲς* a Plinio intelligi, de quo Diosc. IV. 28. quum siluestris ocimi radicem Plinius laudet, *ὀκυμοειδὲς* superuacuum esse Dioscorides haud obscure testatur. H.

1. Ad vitia) Ventriculi imbecillitatem. Dal.

v. Erucae) Plin Val. IV. 13. et Florent. in Geop. XII. 26. p. 349. H.

x. Bestiolas) Pediculos, credo,

nascentes ¹ corpori arcet: Vitia *y.* cutis in facie cum melle illitum. Lentigines *z.* ex aceto. Cicatrices *a.* nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aiunt *b.* verbera ² subituris potum ex vino duritiam ³ quamdam contra sensum inducere. In *c.* condiendis obsoniis tanta est suauitas, vt Graeci euzomon *d.* appellauerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi, claritatem restitui: Tussim *e.* infantium ³ sedari. Radix *f.* eius in aqua decocta fracta ossa extrahit. Nam *g.* de Venere stimulanda diximus: tria *h.* folia siluestris erucæ sinistra manu decerpta, et trita in aqua mulsa si bibantur.

N n 2

L.

1. corpore. Ch. 2. subituros potio, etc. induere. V. legitur et indueret in Ch. 3. sedere. Ch.

credo, pulicesque intelligit. Forte et lumbricos: nam Florent. l. c. de eruca, *ἐλμινθας ἐξάγει*, inquit, lumbricos educit. Sed hos numquam Plinius bestiolas vocat. H.

y. Vitia) Plin. Val. l. c. H.

z. Lentigines) Plin. Val. l. c. et Q. Serenus, c. 22. p. 131. *Innuida si maculat faciem lentigo decoram, Nec prodesse valent naturae dona benignae, Erucam, atque acidum laticem simul illine malis.* H.

a. Cicatrices) Plin. Val. l. et III. 46. et Florent. l. c. H.

b. Aiunt) Plin. Val. IV. 13. et Florent. l. c. H.

c. In condiendis) Plin. Val. l. c. H.

d. Euzomon) *Εὐζωμον, παρὰ τὸ εὖ et ζωμός*, propter suauitatem, quam iuribus praebet, quasi iuribus grata. H.

e. Tussim) Plin. Val. IV. 13. H.

f. Radix) Plin. Val. l. c. H.

g. Nam de) L. XIX. 44. H.

h. Tria folia) Vide N. et Em. N. XIX. (hic pos.) Nam) Non ad stimulandam Venerem, sed ad regium morbum pellendum Florentinus hoc medicamento vtitur in Geop. XII. 26.

p. 349. *Ἀγρίε δὲ εὐζώμω Φύλλα τὸν ἀριθμόν γ, τῆ ἀρι-*

L. E contrario *i. nasturtium Venerem* inhibet, *animum* ¹ *exacuit*, vt *k. diximus*, duo *l. eius genera*:

i. exacuit, vt diximus. Duo eius genera. Album. V.

ἀριστερά χειρὶ ληφθέντα, ἰκτερον ἰάται. *Quin. et Plinius alter Valerianus, qui suum opus ex Plinii nostri verbis sententiisque concinnauit, L. II. 59. ad morbum regium sanandum haec refert: Capitis lemma est, Regio morbo pellendo: atque inter medicamenta accensetur, Erucae siluestris tria folia sinistra manu decerpta ex aqua mulsa bibuntur. Nihil hic porro manuscripti codices iuuant: nihil coniectura: quamquam aut mutilatione aliqua verborum, aut traiectione sententiae laborare hunc locum non leuis suspicio est. Ad Venerem non folia, sed semen ipsum erucae adhibet auctor libri qui falso Kiranus inscribitur, p. 24. H.*

i. Nasturtium Venerem inhibet) Dioscoridi Nasturtii semen συνιστῆσαι παραγομῶ. Cassianus in Geoponicis c. 27. L. XII. κάρδαμον Φησι ἀΦροδισίων ἐρφεκτικώτερον εἶναι sicut et Plinius. Κάρδαμον Graeci vocant ἀπὸ τῆς καρδίας, quod cordatos et prudentes faciat. Aiunt enim τὰς ἐσθίοντας

κάρδαμον ὀξύτερος τὴν διανοίαν γίνεσθαι. Spurum et vrinam inhibere iidem tradunt, ob validam siccandi vim: ideoque Persis in vsu frequenti esse, qui meiere, spuere, mungi coram aliis turpissimum putant. Rhodiginus cap. 24. L. XXVI. Vide supra c. 8. L. XIX. Itaque Ammianus Marcellinus scribit, Persarum cadauera ob victus parsimoniam durefcere stipitum more, nec in saniem liquari, nostra vero mox caesa rabsfcere, ac putrescere, vt mortui nullius facies post quatrimum agnoscat. Dal. Venerem) Plin. Val. IV. 12. Auctor Geop. XII. 27. p. 350. At dissentit ab utroque Diosc. II. 185. Conciliare ambos inter se Pseudo-Macer videtur, quum eam vim inhibendi Venerem nasturtio tum solum adscribit, quum vsu frequenti adhibetur. Dicunt feruentes quod habent nasturtia vires, Et siccas: hac re Venerem ceu ruta coercent, Siccando semen: fuerint si sumpta frequentes. H.

k. Vt diximus) L. XIX. 44. H.

genera: Aluum *m.* purgat, detrahit bilem ¹ potum in aqua *n.* x. pondere. Cum *o.* lomento strumis illitum, opertumque brassica, praeclare medetur. Alterum est nigrius, quod *p.* capitis vitia purgat. Visum *q.* ² compurgat. Commotas mentes sedat ex aceto sumptum. Lienem *r.* ex

N n 3

vino

1. potum X. pondere in aquae VII. Cb. 2. quoque
Commotas. V. clarificat. Com. Alii. V.

1. Duo eius genera) Nemppe siluestre et hortense, quod indicant quae mox sequuntur, *Siluestri vero, etc.* Siluestris nullam Dioscorides mentionem facit, nec albi et nigri feminis. *Dal.*

m. Aluum) Illud nimirum, quod minus nigrum est. Nam alterum genus, ut mox dicitur, est nigrius. De hoc igitur Marcellum Emp. intellige, c. 30. cuius lemma est: *Ad ventrem resoluendum, etc.* Sic enim ille p. 215. *Prodest et ad hoc nasturtium potum ex vino: nam et calefacit, et mollit viscera, et urinam mouet. Prodest et intestinorum doloribus, et inflationibus, etc.* *Album* pro *aluum* legi hoc loco, etsi ita contendente Barbaro, plane nolim, libris inuitis. H.

n X pondere) Hoc est, denarii argentei pondere H.

o. Cum lomento) Hoc est, cum farina fabacea. Flo-

rent. in Geop. XII. 27. p. 350. Καρδάμυξ σπέρμα μιχθὲν ἀλευροῖς κλαμίνοις, προσλαβῶν σακτῆς μέρος, ἰᾶται χοιράδας, . . . χρησέον δὲ ἀντὶ ὀφθῆνης φύλλοις κράμβης. Plin. Val. III. 29. Cum alumine contritum, inlitum, vel impositum, strumis opitulari ait Marc. Emp. c. 15. p. 108. Cum lamento, idem p. 109. et Apulei. c. 20. t. 4. H.

p. Capitis vitia purgat) Sternutatione prouocata. *Dal.*

Capitis) Ope sternutationis, quam prouocat. Apul. c. 20. de nasturtio, tit. I. *Ad caput deplendum: Herbae nasturtii succum naribus iniicis, caput deplet, et de phlegmate purgat. Hoc nasturtium non feritur, sed per se nascitur. Ita MSS. H*

q. Visum) Ita MSS. omnes. H.

r. Lienem) Ad verbum haec Plin. Val. IV. 9 Cels. IV. 9 *Nasturtium lienem extenuat.* Diofco.

vinò potum vel cum ¹ fico. Tussim *s.* ex melle, si quotidie ieiuni fumant. Semen *t.* ex vino omnia intestinorum animalia pellit: efficacius addito mentastro, Prodest et contra suspiria et tussim, cum origano et vino dulci. Pectoris *v.* doloribus decoctum in lacte caprino. Panos *x.* discutit cum picè, extrahitque *y.* ² corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lienibus illinitur ex aceto. Infantibus vero e melle vtilissime. Sextius *z.* adiicit, vltum serpentes fugare, scorpionibus resistere. Capitis *a.* dolores et contra alopecias *b.* emendari addito sinapi: grauitatem *c.* aurium ³ trito imposto auri-
bus

1. fico sumptum. Cb. 2. corpore V. 3. Trito
et imp. Alii.

Diosc. II. 185. ex melle, non ex vino adhibet. H.
s. Tussim) Plin. Val. I. c. Florent. in Geop. I. c. H.

t. Semen) Plin. Val. et Florent. II. cc. et Diosc. II. 185. sed hic minus distincte, quam ceteri. H.

v. Pectoris) Totidem verbis Plin. Val. I. 57. et Florent. in Geop. I. c. Dat Theod. Prisc. II. p. 2. c. 17. ipsum nasturtium ex melle coctum: ac mentae viridis pariter decoctum laudat. H.

x. Panos) Marc. Emp. 32. p. 224. H.

y. Extrahitque) Plin. Val. III. 49. H.

z. Sextius) Et Florent. I. c. et Diosc. II. 185. et Plin. Val. IV. 12. Colum. denique X. p. 353. Spargantur coecis nasturtia diu colubris. H.

a. Capitis dolores) In vultu exemplari, capitis dolori contraire, alopecias emendare. Pint.

b. Et alopecias) Marc. Emp. iisdem verbis, c. 6. p. 46. et Plin. Val. I. 6. E Graecis Florent. et Diosc. II. cc. H.

c. Grauitatem) Marc. Emp. cap. 9. p. 82. Nasturtium tritum cum fico, atque auriculae indurum, his qui grauius audiunt, prodesse fertur. Eadem

bus cum fico. Dentium *d.* dolores infuso in aures succo. Porriginem *e.* et hulcera *f.* capitis cum adipe anserino. Furunculos *g.* concoquit cum *h.* fermento. Carbunculos ad *i.* suppurationem perducit, et rumpit. Phagedaenas hulcerum expurgat cum melle. Coxendicibus *k.* et lumbis cum polenta ex aceto illinitur: Item *l.* licheni: Item vnguibus scabris: quippe natura eius caustica est.

N n 4

Opti-

Eadem habet Plin. Val. I. 12. H.

d. Dentium) Florent. I. c. et Plin. Val. ad verbum, IV. 12. H.

e. Porriginem) Iisdem verbis Plin. Val. I. c. Marc. Emp. c. 4. p. 40. Nasturtii semen mixtum adipi anserino, iritumque, furfures capitis assidua leuatione depellit. Apulei. c. 20. tit. 2. Ad capitis vitia, porrigines, vel furfures: Herbae nasturtii semen, etc. Florent. item I. c. Στέαρ δὲ χήνειον προσλαβὼν, τὰ Φυόμενα ἐν κεφαλῇ ἐλκύνδρια, καὶ πιτυρίασιν θεραπεύει. Hulcera capitis Plinius intelligit ea, quae faui dicuntur, κηρία de quibus, f. 6. H.

f. Hulcera) Dioscoridi fauos purgat τὰ κηρία. Dal.

g. Furunculos) Florent. I. c. Δοθιῆνας μετὰ ζύμης πέπαινει. Sic et Plin. Val. III. 32. et Apulei. I. c. tit. 5. Diosc. I. c. pro fermento

muriam adsciscit. Porro furunculus, vt Celsus ait V. 28. *tuberculum est acutum cum inflatione* (legi malim, *cum inflammatione*) *et dolore: maximeque ubi iam in pus vertit. Qui ubi adaper-tus est, et exit, super apparet pars carnis in pus versa, pars corrupta, subalbida, subrubra, quem ventriculum quidam furunculum nominant.* Gallis, Froncle. H.

b. Cum fermento) Illitum cum muria. Dioscor. Dal.

i. Carbunculos) Diosc. II. 185. Et Plinius Val. III. 30. *Carbunculo medendo: Nasturtium fermento mixtum utiliter medetur.* Et IV. 12. de nasturtio: *Fermentum mixtum et appositum furunculos prouocat, ac suppurata dirumpit.* H.

k. Coxendicibus) Diosc. I. c. Marcell. c. 25. p. 173. Plin. Val. II. 36. IV. 12. H.

l. Item) Diosc. I. c. H.

Optimum *m.* autem Babylonium. Siluestri vero ad omnia ea effectus maior.

l. In praecipuis autem medicaminibus ruta est. Latoria sativae folia, rami fruticosiores. Siluestris *n.* ¹ horrida ad effectum est, et ad omnia acrior. Succus exprimitur, tusa et aspersa modice, et in pyxide *o.* Cypria asseruatur. Hic copiosior datus *p.* veneni ² noxiam obtinet, in *q.* Macedonia maxime iuxta flumen ³ Aliacmonem. Mirumque, cicutae succo extinguitur: adeo etiam venenorum venena sunt, quando cicutae succus prodest *r.* manibus colligentium rutam. Cete-

10

1. *feruida. V.* 2. *noxam. M.* 3. *Anacimum. Cb.*

m. Optimum) Diosc. I. c. Καλλιστον μὲν εἶναι δοκεῖ τὸ ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κάρδαμον. Nicander, τὸ ἀπὸ Μήδων κάρδαμον laudat in primis. H.

n. Siluestris) Vehemens, acris. Diosc. III. 52. Πήγαγον ὄρεινὸν καὶ ἀγριὸν τῆς ἡμέρας καὶ κηπευτῆς δριμύτερον, ἀθετον πρὸς βρωσίν. Ruta montana et siluestris acrior est quam sativa et hortensis, et in cibis damnata. Apulei. c. 89. de ruta: Altera est vsualis, altera agrestis ac virtutis acrioris: sed utraeque feruentissimae comprobantur. H.

o. Pyxide Cypria) Aeris Cyprii. Dal.

p. Veneni noxiam obtinet) De herba id Dioscor. non de succo. Dal.

q. In Macedonia) Diosc. I. c. Τὸ δὲ ἐν Μακεδονίᾳ Φυόμενον παρὰ τὸν Ἀλιακμόνα ποταμὸν, ἀναρρεῖν Φασὶ βρωθέν. H.

r. Prodest manibus, etc.) Nam quod ait Columella cap. vlt L. XI. nisi velata et tecta manu ruta tractetur, prurigo et tumor incessit, perniciosaque ulcera nascuntur. Dioscoridi vero, dum colligitur ad murias, praefertim montana, cutem inflat cum rubore, pruritu, et inflammatione vehementi. Dal.

Manibus) Alioqui enim, vt Columella est auctor XI. 3, debet ruta velata manu runcari, quam nisi contexeris, perniciose nascentur hucera, prurigo atque tumor incesset, etc. H.

ro s. inter prima miscetur antidotis, praecipueque Galatica. t. Quaecumque v. autem ruta et per se pro antidoto valet, foliis x. tritis, et ex vino sumptis. Contra y. aconitum maxime, et z. viscum. Item a. fungos, siue in potu detur, siue in cibo. Simili b. modo contra serpentium ictus, utpote quum mustelae c. dimicaturae cum his, rutam prius edendo se muniant. ¹ Valent d. et contra ² scorpionum et contra araneorum, apum, crabronum, vesparum aculeos, et e. cantharidas, ac salamandras, canisue f. rabiosi morsus: acetabuli g. men-

N n 5

fura

1. Valet. V. 2. Sic ex MSS. em. H. scorpionum, et contra araneorum, etc. ictus, expuncto. Cb. scorpionum ictus, et araneorum, Gr. et Al.

s. Cetero) Diosc. l. c. Galenus de antidotis II. I. p. 898. 899. H.

r. Galatica) Siluestrem tantum rutam e Galatia Diosc. laudat. Dal.

v. Quaecumque) Siue fatiua, siue siluestris. Diosc. II. 52. H.

x. Foliis tritis) De rutae femine id Dioscorides, non de herba. Dal.

y. Contra) Scribon. Largus, comp. 188. ad aconitum: sed adiuantur facile qui id sumpserint ruta, quam plurima pota cum vino. Sic etiam Theopompus Chius, apud Athen. III. 85. H.

z. Et viscum) Hoc est, aduersus chamaeleonis herbae venenatum succum, quem ἰξίαυ Graeci vocant, a visco, quod ad eius radi-

ces quandoque inuenitur. Idem de ruta ad ixiā Scrib. Largus prodit, Comp. 192. H.

a. Item) Scribon. Comp. 198. ad fungos: Item ruta ex aceto trita et pota proficit. H.

b. Simili) Haec Plin. Val. ad verbum IV. 3. item Diosc. l. c. H.

c. Mustelae) Vide quae dicta sunt VIII. 41. H.

d. Valent) Apul. CXV. tit 7. Ad eos, quos scorpio percusserit, rutae siluaticae semen contritum ex vino dabis potui: dolorem sedat. H.

e. Et canth.) Scrib. Comp. 189. Ad cantharidas: item oleum ixiinum ex ruta tritum, et potum. H.

f. Canisue) Apul. c. 89. tit. 7. Ad morsum canis rabidi:

fura succus e vino bibitur, et folia trita vel com-
manducata imponuntur cum melle et sale, vel cum
aceto et pice decocta. Succo *h.* vero perunctos
aut eam habentes, negant feriri ab his maleficiis:
serpentesque *i.*, si vratur ruta, nidorem fugere.
Efficacissima tamen est siluestris radix cum vino
sumpta. Eandem adiiciunt efficaciorum esse sub
dio potam. Pythagoras et in hac marem minori-
bus herbaceique coloris foliis a femina discreuit:
eam laetioribus foliis et colore. Item *k.* oculis
noxiam ¹ putavit: falsum, quoniam scalptores et
pictores *l.* hoc cibo vtuntur ² oculorum causa,
cum pane vel nasturtio: caprae *m.* quoque ³ silue-
stres

1. Sic ex MSS. em. Hard. falso Gr. et Al. 2. ocu-
lorum causa. Cum pane quoque vel nasturtio sativae
atque siluestris propter visum. Vt aiunt, multi suc-
co eius, Gr. et Al. 3. siluestris succo, multi, ut
aiunt, propter visum cum melle. V.

di: Herbae rutae pondus de-
nariorum sex ex vino bibatur:
plagae vero imponantur rutae
folia trita cum melle, sale et
pice: liberabitur. H.

g. Acetabuli) Diosc. l. c.
H.

h. Succo vero perunctos,
aut eam habentes, negant fe-
riri ab his maleficiis) Melius
in eodem, Succo perunctos,
aut etiam habentes, negant
feriri, ab his maleficis. et
paulo post potatam legitur,
non potam, et saepius alias
fic. Pint.

i. Serpentesque) Odorem
rutae odiffe viperam, et
alia venenata ait Albert M.

de animal. VIII. cap. 2. tr. 2.
p. 251. H.

k. Idem oculis, etc.) Grae-
ues oculorum dolores,
περιουδονίας. Dal.

l. Et pictores) Simeon Se-
thi, p. 97. post Aetium I.
327. Λέγεται δὲ καὶ ὡς ὄξυ-
δερεκές ἐσιν ἐσθιδόμενον, καὶ
διὰ τῆτο οἱ πρὶν ζωγράφοι
συνεχῶς αὐτῆ ἀπογεύοντο.
Dicitur etiam visum comesta
acuere: atque idcirco pictores
olim eam assidue degustabant.
H.

m. Caprae) Vide N. et
Em. N. XX. (hic consp.)
Idem) In libris hactenus
editis sic legebatur: Idem
oculis

stes propter *n.* visum, vt aiunt. Multi *o.* succo eius cum melle Attico inuncti discusserunt caliginēs, vel cum lacte mulieris puerum enixae, vel pu-
ro

oculis noxiam putauit falso, quoniam . . . oculorum causa. Cum pane quoque vel nasturtio sariuae, atque siluestris propter visum. Vt aiunt, multi succo eius, etc. Quo in loco mire grassata interpolatorum audacia est: nam, vt omittam *falso* pro *falsum*, quod leuissimum est, primum voculam quoque suo loco mouere: adiecere deinde alteram *Sariuae*, quae nusquam in libris conditiuis apparet: ac de *sariua siluestrique ruta* locum hunc accipere: quem errorem Ruellius, Dalecampius, et alii qui Plinium exscripsere, sequuti sunt. Denique et inepta constructione verborum, cui nulla legitima sententia subest, et praepostera interpunctione omnia corrumpere. In MSS. omnibus sic plane legitur: *Falsum . . . cum pane vel nasturtio, atque quoque siluestres propter visum, vt aiunt. Multi, etc.* Vnde nos ex coniectura, quam esse certissimam fidenter asseueramus, *caprae quoque siluestres*, legi oportere pronunciamus, quod vt nunc de *ruta Pythagoram*, sic ipse Plinius, f. 47. Chrysip-

pum in ocimo coarguit, quod iste oculorum claritati inimicum aiebat, sequuta deinde aetas cum Plinio falsum esse deprehendit, nam id esse *capras*, Mox paulo eadem sect. vbi prius legebatur, *Epiphoras cum polenta imposito. Lenit autem capitis dolores*, ex MSS. fide rescriptimus, *Epiphoras cum polenta imposita lenit. Item capitis dolores. H.*

n. Propter) Idcirco Ouidius *acuentes lumina rutas* appellat. H.

o. Multi) Sic Florent. in Geop. XII. 25. p. 349. Diosc. III. 52. cum feniculi succo et melle rutae succum adhibet. Simeon Sethi, l. c. Τινές δὲ καὶ τὸν πηγάνε χυλὸν μέλιτι μιγνύοντες, ὄξυωπές ποιῶσι Φάρμακον Plin. Val. I. 16. *Ad lacrymosos oculos: Ruta sicca et melle Attico aequis ponderibus mixta, oculos inunges: certum est.* Apul. c. 89. tit. 9. *Ad caliginem oculorum. Herbae rutae rorem matutinum, aut matutino madentis succos collectos in vasculo habeto, et ex eo inunges. H.*

p. Vel cum) Florent. l. c. H.

ro succo angulis oculorum tactis. *q.* Epiphoras cum¹ polenta imposita lenit. Item *r.* capitis dolores pota cum vino, aut cum aceto et rosaceo illita. Si vero sit cephalaea *s.*, cum farina hordeacea, et aceto. Eadem cruditates discutit, mox *t.* inflationes, ² dolores stomachi veteres. Vulvas *x.*
ape-

i. Sic ex MSS. em. H. cum pol. imposito. Lenit autem cap. Gr. et Al. *z.* et dolores. Dal.

q. Epiphoras) Oculorum videlicet. Plin. Val. I. 4. Ad epiphoras oculorum, et tumores. Ruta in polenta contrita, et imposita, lenit dolorem. Apul. c. 89. tit. 5. Ad epiphoras oculorum: Herba ruta cum polenta bene trita et imposita lenit epiphoras: nam et radix eius contrita et inlita eas emendat. Diosc. III 52. Τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς περιωδονίας σὺν ἀλφίτῳ καταπλασθὲν πράττει. H.

r. Lenit autem capitis dolores) Scribo, epiphoras cum polenta imposita lenit. Item capitis dolores. Pint.

Item) Dioscor. I. c. Apul. c. 89. tit. 13. Ad capitis dolorem: Herba ruta ex vino potui detur, et trita capiti instilletur cum aceto et rosaceo oleo. Q. Seren. c. 8. de capite purgando, p. 129. Aut mixtum rutae cerebro instillitur acetum. H.

s. Cephalaea) Κεφαλαία, capitis dolor est inuetera-

tus, atque aegre cedens, in quo differt ἀπὸ τῆς κεφαλαλγίας. Vide Cels. IV. 2. et Galen. κατὰ τόπ. II. 2. p. 377. H.

z. Mox) Marc. Emp. c. 20. p. 143. Rutae hortensis paululum cibo sumptum, vel in portione dilutum atque epotum, inflationes stomachi compescit. Sic etiam Apulei. c. 89. tit. 2. H.

v. Dolores) Marc. Emp. I. c. Apulei. c. 89. tit. 9. Ad stomachi dolorem: Herbae rutae semen cum sulphure viuo, et aceto ieiunus gustato: prodesse dicimus. H.

x. Vulvas) In eo nempe morbi genere, quod suppressionem mensium medici vocant: cuius morbi causas, signa, curationesque varias Sennertus affert, L. IV. Pract. part. 2. f. 2. c. 3. Hoc illud est, quod Seren. Sam. cecinit, c. 35. p. 148. Sed si forte cruor clausa remorabitur aluo, Aut molles

aperit, corrigitque *y.* conuersas, ¹ illita in melle, toto ventre et pectore. Hydropicis *z.* cum ² fico, et decocta ad dimidias partes, potaque ex vino. Sic *a.* bibitur et ad pectoris dolores, laterumque, et lumborum, tusses, suspiria: pulmonum, iocinerum, renum vitia, horrores *b.* frigidos. Ad *c.* 3 crapulae grauedines decoquuntur folia poturis. Et in cibo vel cruda, vel decocta conditae prodest. Item *d.* torminibus in hyssopo decocta, et cum vino. Sic *e.* et sanguinem sistit ⁴ interiorem, et

1. illito cum *V.* 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. cum feu Gr. et Al. 3. crapulam et grauedines. *V.*
4. interioribus indita. *V.* Alii ex Diosc. sistit, trita et naribus indita.

molles nepetae, aut rutae quaecumque bibantur. H.

y. Corrigitque) Mutat enim situm interdum vterus, cum suffocatione. Vide Hippocr. II. 16. et 33. ac fl. Vuluae strangulati mederi rutam, auctor est Diosc. III. 52. κατὰ τῆς αἰδοῖς ἀχρεὶ δακτυλῖς ἐπιτίθειν. H.

z. Hydropicis) Diosc. I. c. totidem verbis. H.

a. Sic bibitur) Diosc. I. c. Plin. Val. I. 57. Marc. Emp. c. 22. p. 156. H.

b. Horrores frigidos) Februum, circuitu repetentes Diosc. Dal.

Horrores) Rigores februum circuitu repetentes. ῥίγη περιδικά, inquit, Diosc. I. c. H.

c. Ad crapulae) Apuleius, c. 115. tit. 6. Ad stertentes vino: Rutae siluaticae semen cum vino potum mire facit. H.

d. Item) Marcel. Emp. c. 27. p. 195 ad verbum, et Plin. Val. II. 22. H.

e. Sic et sanguinem sistit interiorem et narium indita) Desideratur verbum *tussim*: et narium indita *tussim*. Minus vero male legeretur commutatis verbis, deinde etiam correctis: Sic et sanguinem sistit narium, et intra os indita *tussim*. Pint.

Sic et) Hoc est, quem ex pectore haemoptoici reiciunt; item sanguinem narium, iisdem indita ruta sistit. Vide N. et Em. N. XXI. (hic pos.) Sic et) Ita libri

et *f. narium* indita; sic et collutis dentibus prodest. Auribus *g.* quoque in dolore succus infunditur, custodito, ¹ vt *h.* diximus, modo, in siluestri. ² Contra tarditatem vero sonitumque, cum rosaceo, vel cum laureo oleo, aut cumino et melle. Succus *i* et phreneticis ex aceto tritae instillatur in tempora et cerebrum. Adiecerunt aliqui et serpyllum, et laurum, illinentes capita, et colla. Dederunt *k.* et lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt *l.* et comitialibus bibendum decoctae ³ succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarum fri-

1. Sic ex MSS. em Hard. Custodito, vt diximus, modo. E siluestri vero contra tarditatem et sonitum Gr. et Al. 2. contra tarditatem vero sonitusque. Cb. 3. succum cyathis quatuor et ante. V.

libri omnes, etiam manu exarati. Mirum est laborasse nonnullis uti hanc vocem *interiorem*, vel omnino expungerent, vel in deterius immutarent. Alii *sanguinem interioribus indita*, alii *trita et naribus indita*, legi voluere. At *interiorem sanguinem* Plinii sedulus imitator Marcellus Emp. c. 17. p. 123. eruptionem sanguinis ex interioribus partibus vocat. Et Plin. Valer. I. 64. cui titulum fecit: *sanguinem reiicientium curatio: Aqua*, ait, *in qua rosa et ruta, et byssopum decocta sunt, vino miscetur, et ita potui propinatur.* H.

f. Et narium) Marc. Emp. c. 10. p. 85. *Ruta saepius olfacta, vel trita, inlita, san-*

guinem ex naribus nimis fluentem retundit. Sic etiam Apul. c. 189. tit. I. H.

g. Auribus) Diosc. III. p. 52. Plin. Val. I. 10. et IV. 3. H.

b. Vt diximus) Paulo ante: nam copiosior scilicet datus, veneni noxiam obtinet. H.

i. Succus) Plin. Val. III. 9. H.

k. Dederunt) Plin. Val. totidem verbis, III. 7. Apul. c. 89. tit. 9. *Ad lethargicos excitandos: Herba ruta trita ex aceto infundatur fronti.* Item Q. Serenus c. 57. lethargiae expellendae, p. 160. H.

l. Dederunt) Diosc. I. c. H.

frigus intolerabile est: aliosisque *m.* crudam in cibo. Vrinam *n.* quoque vel cruentam pellit. Feminarum *o.* etiam purgationes, secundasque, etiam emortuos partus, ut *p.* Hippocrati videtur, ex vino dulci nigro pota. Itaque ^r illitam et vuluarum causa etiam suffire iubet. Diocles *q.* et cardiacis imponit ex aceto et melle cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo, et velleribus collecta. Multi vero et contra purulentas excreationes siccae drachmas duas, sulphuris vnam et dimidiam sumi censent: Et contra cruentas, ramos tres in vino decoctos. Datur et dysentericis cum caseo in vino contrita. Dederunt *r.* et cum bitumine infriatam potioni propter anhelitum.

r. illini et vul. caus. et suffiri. V.

m. Alsiosisque) Alsiosi dicuntur qui naturae sunt plus nimio frigescentis, quippe facile laeduntur a frigore. H.

n. Vrinam) Apul. c. 115. tit. 4. H.

o. Feminarum) Apulei. c. 115. tit. 5. Si mulier intrinsecus aliquid mali habuerit, (hoc est, si menstruorum vel secundae retentione laborat): *Herbae rutae siluaticae semen contritum ex vino austero da bibat, praeter partum* (hoc est, quando non est grauida) liberabitur. Adde et Diosc. III. 52. H.

p. Ut Hippocrati) De morb. mul. I. 128. Alia expul-

soria idem affert, s. 110. Hippocratem sequitur Diosc. l. c. H.

q. Diocles) Iisdem verbis Plin. Val. III. 11. Apul. quoque cap. 89. tit. 8. *Ad cardiacos: Herbae rutae fasciculos cum rosaceo decoquantur: adiecta aloes uncia et olei: perunctio dolorem sistit.* H.

r. Dederunt) Hoc medicamentum phthificis, et iis qui pura excreant, praecipit Marcell. Emp. c. 16. p. 121. *Rutae tenerae contritae, inquit, cum ramusculis suis, et expressae succus, cum aliquantulo bitumine, ex vino vetere calido, phthificis celeriter, similiter et empyicis in potu medetur.* H.

tum. Ex alto lapsis feminis s. tres ¹ uncias. Olei libra vini que sextario illinitur cum oleo coctis foliis ² partibus quas frigus t. adufferit. Si v. urinam mouet, vt Hippocrati videtur, mirum x. est quosdam dare velut inhibentem ³ potui, contra incontinentiam vrinae. Pforas et lepras cum melle et alumine illita emendat. Item y. vitiligines, verrucas, strumas, et similia, cum strichno ⁴ et adipe suillo ac taurino seuo. Item z. ignem sacrum ex aceto et oleo, vel psimmythio; carbunculum a. ex aceto.

1. Drachmas. V. obolos. Alii. V. 2. artubus quos M.
3. potui. V. 4. tum adipe suillo, hircino, ac taurino, V.

s. Seminis tres uncias) Vt fundatur ac liquetur sanguis, qui concretus est. Dal

t. Frigus adufferit) Adurere frigus dicitur, quoniam quae eius vehementia moriuntur, extincto suo calore, nigrescant perinde ac igne exusta. Virgilius l. Georg. --- aut Boreae penetrabile frigus adurat. Lucanus: Vrebant montana niues. Tacitus. III. Ambusti multorum artus vi frigoris, et quidam inter excubias exanimati sunt. Quod penetrabile frigus dixit Virgilius, id Lucretius nunc penetrabile vocat, nunc manale. Magius c. 17. Lib. I. Dal.

v. Si urinam) Hippocr. de diaeta II. 26. H.

x. Mirum) Quos Diosc.

III. 52. sequitur. H.

y. Item) Diosc. l. c. H.

z. Item ignem) Marc. Emp. c. 4. p. 43. sed pro psimmythio siue cerussa, argenti spumam adhibet. Psimmythium praetermisit Apulei. t. 89. tit. 9. de ruta: Eadem ignem sacrum ex aceto et oleo illinita sanat. Plin. Val. similiter III. 34. At idem IV. 3. de ruta: Ignes sacros, inquit, cum aceto et oleo rosaceo, et cerussa temperata, illico exstinguit. Ad erysipelata quoque rutam cum aceto et psimmythio, rosaceoque inungi iubet Diosc. l. c. H.

a. Carbunculum) Ita Plin. Val. III. 30. Apul. c. 89. tit. 6. et Theod. Priscian. I. 18. Ruzae viridis folia cum aceto. H.

aceto. Nonnulli laserpitium vna illini iubent, sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponunt et mammis turgentibus decoctam, et *b.* pituitae *c.* eruptionibus cum cera. Testium *d.* vero epiphoris cum ramis laureae ¹ teneris, adeo peculiari in visceribus his effectu, vt siluestri ruta cum axungia veteri illitos ramices *e.* sanari prodant. Fracta quoque membra semine trito cum cera imposito. Radix rutae sanguinem oculis suffusum, et toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex ² reliquis quae traduntur, mirum est, quum feruentem rutae naturam esse conueniat, fasciculum *f.* eius in rosaeco decoctum addita vncia aloes, perunctis sudorem

1. teneris. Adeo peculiaris est in visc. his effectus. M.

2. reliquis quoque quae. M.

b. Et pituitae) His papularum eruptionibus cum cerato myrteo prodesse rutam fatiuam auctor est Diosc. I. c. De papulis diximus s. 26. H.

c. Eruptionibus, etc.) Τοῖς ἐξανθήμασιν, eruptionibus papularum, cum myrto et cerato. Diosc. Dal.

d. Testium vero epiphoris cum ramis laureae teneris) Verbum vero delendum: et lauri lege, non laureae, ex archetypo nostro. Pinz.

Testium) Diosc. III. 52. Τὰς δὲ τῶν διδύμων Φλεγμονὰς σὺν δάφνης Φύλλοις καταπλασθέν ὠφελῆϊ. Testium inflammationibus Vol. VI.

cum lauri foliis imposita medetur. H.

e. Ramices, etc) Sic herniam carnosam testium τὴν σαρκοκῆλην vocat. Ramices autem, pulmonis venas Plautus vocat in Mercatore: — Tua causa rupi ramices: iam dudum spuro sanguinem. Char. Resinam ex melle Aegyptiam vorato: saluum feceris: In Poenulo: Tua causa nemo nostrum est rupturus ramices. Herniam ἀπὸ τῆς ἕρπης, et ramicem a ramo, per lasciuam appellarunt, quod intestinum, quum in scrotum descendit, ramum facere videatur. Scaliger.

f. Fasciculum) Haec Plin. Val. ad verbum, III. II. H.

rem reprimere. Itemque *g.* 1 generationes impediri hoc cibo: *h.* ideo 2 in profluuiio genitali datur, et Venerem crebro per somnia imaginantibus. Praecauendum *i.* est grauidis abstineant hoc cibo: necari *k.* enim partus inuenio. Eadem ex omnibus satis quadrupedum quoque morbis in maximo vsu est, siue difficile spirantibus, siue *l.* contra maleficorum animalium ictus, infusa per nares ex vino: aut si 3 sanguifuga exhauserit, ex aceto: et 4 quocumque in simili morborum genere, vt in homine, 5 temperata.

LII. (XIV.) Mentastrum siluestris menta est, differens *m.* specie foliorum quae sunt figura ocimi, pule-

1. generationem impedire. *Cb.* 2. Sic *Cb.* in *d. ap. Gr.*
 3. sanguifugam hauserint. 4. in quoc. simili. *V.*
 5. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. V. temperato Gr. et Al.*

g. Generationes impediri) Inde πηγανον ea dicitur, ὅτι πηγνύει τὴν γονήν, quoniam genituram densat et spissat. *Dal.*

Itemque) *Pl. Val. l. c. Diosc. III. 52.* γονήν τε σβέννυσιν ἐσθιόμενον, καὶ πινόμενον, seu esitata ruta, seu bibita, genituram exstinguit. *Siméon Sethi p. 97. de ruta.* Τὴν πρὸς τὰ ἀφροδίσια προθυμίαν ἐπέχει, καὶ ἐξηραίνει γενναίως *H.*

b. Ideo) *Apul. c. 89. tit. 12.* Si fluit semen: Herba rutae manducetur ex vino cum liquamine. *H.*

i. Praecauendum) Occurrit huic Plinii cautioni Plinius alter medicus, *IV. 3.*

Stultissime quidam, inquit, rutae vitia dixere, quod ventrem inbibeat, genitale semen exstinguat, infantes in utero necet. Facit enim haec non ipsa, sed qui virtutis eius obliti, nec modum, nec tempus aspiciunt: ideo temperare prudentis est, vt de auxilio non fiat venenum. H.

k. Necari) *Florent. in Geop. XII. 25. p. 349.* Ὁ καὶ καρπὸς τῆ ἀργεῖς πηγανὴς πινόμενος ἡμέρας ἑ. ἐμβρυὰ φθείρει. Semen siluestris erucacae potatum per dies quindecim, fetus necat, etc. *H.*

l. Siue) *Florent. l. c.* Καὶ τὰς ἐκ θηρίων βλάβας μετὰ οἷν πινόμενον. *H.*

m. Differens) *Scribo, differens.*

pulegii *n.* colore. Propter *o.* quod quidam filue-
stre pulegium vocant. Iis *p.* commanducatis et
impositis sanari elephantiasin, Magni Pompeii aeta-
te, fortuito cuiusdam experimento propter ² pu-
dorem

O O 2

dorem

1. odore. Diosc. 2. putorem. M.

*ferens specie foliorum quae
sunt figura ocymi, ex antiquo
codice. Pint.*

*n. Pulegii colore) Dicta-
mni.* Rond. Nam dictamno,
vt ementhastro folia lomen-
tosa, cana, alba: pulegio
vero minime talia. At quum
Dioscorides haec de secun-
do calaminthes genere ad
verbum scripserit, et de
trium calaminthes specie-
rum facultate in vniuersum
tradiderit, quae Plinius de
menthastri viribus prodit,
rerum ignoratione mentha-
strum cum primo calamin-
thes genere, quod foliis est
ocymi, et cum secundo,
quod foliis est pulegii, con-
fudisse arbitror Plinium vo-
cibus *μίνθης* et *καλαμίνθης*
deceptum. Dal.

Pulegii) Quia nigriora
paulo, minusque incana
folia, cuiusmodi mentastrum
est campense et Zwolense
Lobelii in obss. p. 273. Da-
lecampii hist. plant. V.
p. 573. Nos in horto Re-
gio vidimus. Nullum est e
tribus calaminthae generi-
bus, quae a Dioscoride de-
scribuntur III. 43. et si vires

vtrobique vix dispares. Sed
neutra filuestris, ab eodem
delibata, c. 42. vt diximus
L. XIX. 47. Quare frustra
hoc loco Dalecampius Cen-
soriā notationem distrin-
git in Plinium. Est tamen
Galenī *καλαμίνθης*, de fac.
simpl. med. VII. 10. p. 176.
et 182. H.

o. Propter) Scholiastes
Nicandri p. 8. de calamin-
tha: *τινὲς δὲ ἀγρίαν γλή-
χωνα αὐτὴν καλεῖσιν.* Apu-
leius item, c. 90. H.

p. Iis commanducatis, etc.)
Dioscoridi calamintha esita-
ta prodest elephantiasin, si
lactis serum postea bibatur.
Dal.

Iis) Galenus et Schol. Ni-
candri II. cc. Apuleius c. 90.
tit. 3. ad elephantiosos: *Her-
bae mentastri folia frequen-
ter commanducato. Sanare
certum est.* Q. Serenus, c. 11.
de elephantiasin propellen-
da, p. 130. *Mentastri fo-
lium potu, apposituque salu-
bre est.* Et Marc. Emp. c.
19. p. 130. *Mentastri folia
commanducata, vel contrita
adposita, elephantiosis meden-
tur.* Plinius Val. similiter

II.

dorem facie illita compertum est. Eadem *q.* illi-
nuntur bibunturque aduersus scolopendras, et ser-
pentium ictus, drachmis duabus in vini cyathis
duobus. Aduersus scorpionum ictus cum sale,
oleo, et aceto. Item aduersus scolopendras ius
decocti: ¹ aduersus omnia venena seruantur fo-
lia arida, ad farinae modum. Substratum *r.* vel
accensum ² fugat etiam scorpiones. Potum *s.* fe-
minas purgat a partu: sed partus ³ necat. Ru-
ptis *t.*, conuulsis, sed parcius: Orthopnoicis *v.*,
torminibus, ⁴ cholericis, efficacissimum: *x.* item
lum-

- 1.* Sic ex MSS. em. H. conf. M. aduersusque omnia
Gr. et Al. *2.* Sic ex MSS. em. H. conf. Cb. fu-
gat scorp. Gr. et Al. *3.* necat. Ruptis, conuulsis,
sed parcius orthopnoicis. M. *4.* Sic ex MSS. em.
Hard. conf. Cb. cholericis Gr. et Al.

II. 57. Hoc ipsum de cala-
mintha refert Diosc. III.
43. Ὠφελῆ καὶ ἐλεφαν-
τιῶντας βρωθεῖσα, ἐπιπι-
νομένη ὀρεῖ γάλακτος. Esi-
cata iuuat elephantiacos, si fe-
rum lactis superbiberint. H.
q. Eadem) Galen. l. c.
p. 182. H.

r. Substratum) Nicander
in Ther. p. 4. et de cala-
mintha Diosc. III. 43. H.

s. Potum) Galenus l. c.
et de sua calamintha idem
refert Diosc. III. 43. H.

t. Ruptis) Vide N. et Em.
N. XXIII. (hic coll.) Ruptis)
Prioribus verbis praetermis-
sis recepta haecenus editio
id solum exhibuit, orthopnoi-

cis, torminibus colericis, la-
cunam intrepide suppleui-
mus, tum ex fide codicum
MSS. R. Colb. et vet. Dal.
tum ex Diosc. qui eadem
calaminthae suae vires ad-
scribit, quas mentastro Pli-
nius. Sic enim ille L. III.

43. Βοηθεῖ δὲ καὶ ἐγγμα-
σι, σπασμασιν, ὀρθοπνοῖαις,
σφοφοῖς, χολέροις, καὶ εἴγαι.
H.

v. Orthopnoicis) Ὀρθό-
πνοια morbi genus est,
quum quis spirare non va-
let, nisi recta ceruice spiri-
tus trahatur. Asthmaticis
prodesse calamintham scri-
bit Galenus, l. c. H.

x. Item) Ischiadicis pari-
ter calamintham suam prod-
esse

lumbis, podagris impositum. Succus *y.* auribus verminosis instillatur. In *z.* regio morbo bibitur. Strumis *a.* illinitur. Somnia Veneris inhibet. Tineas *b.* pellit ¹ ex aceto potum. Contra porriginem ex aceto infunditur capiti in Sole.

LIII. Mentae *c.* ipsius odor animum excitat, et sapor auiditatem in cibis, ideo *d.* embammatum mixturae familiaris. Ipsa *e.* acescere, aut *f.* coire,

O o 3

re,

1. cum sale et melle Diosc.

esse Dioscorides tradidit l. c. H.

y. Succus) Plin. Val. l. 10. Apuleius, c. 90. tit. I. Ad aurium vermes: Herbae mentastri succus cum vino austero mixtus, et in auriculam coniectus, vermes natos necare traditur. Q. Serenus, c. 13. p. 132. De aurium vitiis succurrendis: Mentastri liquor expressus conducere fertur. Adde et e Graecis Galenum l. c. p. 183. Vermes minutos, quales in caseis semiputridis inveniuntur, ex auribus prodire, etiam et maiores, exemplis compluribus confirmat Schenckius obs. med. I. 192. H.

z. In) Galenus l. c. et Diosc. III. 43. Schol. Nicandri, p. 8. H.

a. Strumis) Marc. Emp. c. 15. p. 107. cum vino idcirco gargarizari iubet. H.

b. Tineas) Gal. et Diosc. ll. cc. Plinius ipse superius s. 50. vbi de nasturtio: In-

testinorum animalia pellit: efficacius mentastro addito. H.

c. Mentae) Plin. Val. IV. 20. H.

d. Ideo embammatum mixturae, etc.) Embammata Graece vocantur intinctus, ad excitandam orexim inuenti. Gelen.

Ideo) "Εμβάμμα, iurulentum est, quod ad intinctus paratur: liquidum illud quo panem in vasculis obsoniumue intingimus. H.

e. Ipsa) Ita Diosc. III. 41. Coire lac, inquit, densarique in caseum non patitur, si folia ei immergantur. Florentinus item in Geop. XII. 24. p. 348. Εί δὲ καὶ εἰς γάλα ἐμβληθῆ, καὶ μετὰ ταῦτα ἢ πιτύα ἐπιβληθῆ, οὐ παγήσεται τὸ γάλα. In lac si iniiciatur, et coagulum postea immittatur, lac non coagulabitur. H.

f. Aut coire, etc.) Cassianus cap. 24. Lib. XII. Geoponi-

re, ¹ denferique g. lac non patitur. Quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu stragulentur. ² Datur in aqua aut mulso: eadem vi resistere h. generationi creditur, ³ cohibendo ⁴ genitalia i. ⁵ denferi. Aequè maribus ac feminis sistit sanguinem: et purgationes ⁶ feminarum inhibet: Cum k. amylo ex aqua pota, coeliacorum impetus. ⁷ Syriation l. et vomicas vulvae curavit illa.

1. *denfarique. D. vt paulo post, denfarique. Cb.* 2. *Dariae M. et Cb.* 3. *prohibendo genituram denfari aequè maribus ac feminis. Sistit sang. V.* 4. *genitali. Cb.* 5. *Sic ex MSS. em Hard. denfari Gr. et Al.* 6. *feminarum. Inhibet cum am. M.* 7. *Sic ex MSS. H. Syr. et vom. vulvae curavit. Ille et iocinerum Gr. et vulg.*

ponicon, iniecta menta lacti spissari prohibet, etiamsi coagulum immittatur. Idem rebus Venereis incommo- dam esse tradit, quemadmodum et Hippocrates Lib. II. τῆς διαίτης et Aristotel. Problemate 2. sect. 20. contra quam Dioscorides scripsit τὰ ἀφροδίσια ἐπιθίξεν. Dal. g. *Denferique*) Ita MSS. R. Colb. etc. non *denfare*, vel *denfari*. Sic Lucretius l. v. 647. Nil prodesset enim calidum denferier ignem. Et v. 656. Denferi poterunt ignes. H.

h. *Resistere et generationi creditur*) Vulvae ante coitum admota conceptum impedit. Diosc. Idipsam scripsit Hippocrates Lib. II. de diaeta. Dalec.

i. *Genitalia*) Hoc est, vel τὰ αἰδοῖα ἐντείνειν, vel denfari potius et velut coagulari genitale semen: nam et f. 84. genitale pro genitura seu semine genitali accipit. Sic Hippocr. de diaeta II. f. 26. Μίνθη θερμαίνει . . . καὶ ἦν πολλάκις ἐσθιή τις, τὸν σπέρρον αὐτοῦ τῆκει, ὡς εἶν καὶ ἐντείνειν κωλύει, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὲς ποιεῖ. *Menta calfacit . . . et si quis saepe comedat, semen genitale colliquefacit, ut diffluat, et arrigere prohibet, et corpus debile facit.* H.

k. *Cum amylo*) Ita fere Q. Serenus, c. 27. p. 143. H.

l. *Syriation*) In MSS. R. et Colb. *Siratione* . . . curavit

illa. Iocinerum vitia ternis obolis ex mulso datis. Item *m.* sanguinem exscreantibus in forbitionem. Hulcera *n.* in capite infantium mire sanat. Arterias *o.* humidās siccāt, siccās adstringit. Pituitas corruptas purgat in mulso et aqua. Voci *p.* succus sub certamine utilis dumtaxat, qui et ¹ gargarizatur vva tumente, adiecta ruta et coriandro ex lacte. Vtilis et contra tonsillas cum alumine: linguae *q.* asperae cum melle. Ad conuulsa intus per se, vitiisque pulmonis. Singultus *r.* ² et vomitiones sistit *s.* cum succo granati, vt Democritus monstrat. Recentis succus narium vitia spiritu ³ subductus emendat. Ipsa trita choleras, in aceto quidem pota. Sanguinis fluxiones intus. Ileum etiam imposita cum polenta: et *t.* si mam-

O o 4

mae

i. gargaridiat. *Ch.* *2.* vt *Ch.* *3.* subducto. *V.*

ravit illa, Medici nomen, vel obstetricis priore vocabulo contineri, haud dubium est: quodnam sit illud, adhuc obscurum. An *Serapion*, de quo nos in Auctorum Indice, tomo priore? Antiochensis medicus scilicet. Inepte nescio quis *Satyriasin* legi hic censuit oportere: voce nec Latina, nec Pliniani proinde ingenii. Adde quod si morbi nomen hic latet, quis est, qui *curationem*? *H.*

m. Item) Plin. Val. IV. 23. Diosc. III. 41. *H.*
n. Hulcera) Apuleius, c.

120. tit. 2. *H.**o.* Arterias) Fauces. *H.*

p. Voci succus, etc.) Muficorum et Φωνάστων. Iuuat autem, quia fluxionem sistit in fauces euntem, et raucedines efficientem. *D.*

q. Linguae) Diosc. l. c. *H.**r.* Singultus) Diosc. III.41. *H.*

s. Cum succo granati) Ternis ramulis potis cum succo granati acidi. Diosc. *Dal.*

z. Et si) Distentas mamas, et nimio lacte turgentes comescit. Diosc. l. c. *H.*

mae tendantur. Illinitur *v.* et temporibus in capitis dolore. Sumitur et contra scolopendras, et scorpiones marinos, et ad serpentes. Epiphoris ¹ illinitur, et omnibus in capite eruptionibus: item *x.* sedis vitiis. Intertrigines quoque, vel si teneatur tantum, prohibet. Auribus *z.* cum ² mulso instillatur. Aiunt et lieni mederi eam in horto gustatam, ita ne vellatur: si is qui mordeat, dicat se lieni mederi, per dies *ix.* Aridae *a.* quoque farinam tribus digitis apprehensam, et stomachi dolorem sedare in aqua: et similiter ³ aspersam in potionem, ventris *b.* animalia expellere.

LIV. Magna societas cum hac ad *c.* recreandos defectos animo pulegio, ⁴ cum furculis suis in ampullas vitreas aceti ⁵ vtrisque *d.* deiectis. Quade

1. *linitur.* Cb. 2. *mulsa.* Diosc. 3. *aspera porione.* Cb.
4. *furculis in amp.* V. 5. *vtrisque.* M.

v. Illinitur) Plin. Val. IV. 23. Fronti, Diosc. l. c. H.
x. Item) Sedes a medicis pro natibus accipitur, totaque ea parte corporis, super qua sedentes innitimur. H.

y. Intertrigines) Intertrigo malum est, quo femina equitatu, aliaue simli de causa atteruntur, aduruntur. Alias attrita dicuntur. *Intertrigo*, inquit Varro, de L. L. IV. *ab eo quod duo inter se trita.* H.

z. Auribus) Diosc. III. 41. cum mulsa: Ὠταλγίας δὲ ὁ χυλὸς σὺν μελιματῶ

ἀγῆγει. Plin. Val. similiter IV. 3. At MSS. *mulso.* H.
a. Aridae) Haec iisdem verbis Plin. Val. IV. 23. H.

b. Ventris) Hoc est, lumbricos. Plin. Val. et Diosc. ll. cc. Theod. Prisc. II. P. 2. c. 17. mentae viridis decoctum in hoc usu laudat inprimis. H.

c. Ad recr.) Vel solum pulegium naribus admotum cum aceto, defectos animo recreare, auctor est Diosc. III. 36. H.

d. Vtrisque) Mentae, pulegiique furculis. H.

de causa dignior e pulegio corona ¹ Varroni e., quam e rosis, cubiculis *f.* nostris pronunciata est. Nam et *g.* capitis dolores imposita dicitur leuare. Quin *h.* et olfactu capita tueri contra frigorum aestusque iniuriam, et ab siti traditur: neque aestuare eos, qui duos e pulegio furculos impositos auribus in sole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta et aceto. ² Femina *i.* efficacior. Est autem

O o 5

haec

i. Varroni quam e rosa *Ch.* vertigini *Gr.* *2.* Feminae efficacius. *Ch.*

e. Varroni) Vide N. et Em. N. XXIII. (hic coll.) *Dignior*) Sincera haec lectio est R. 2. cod. et Ch. In aliis, contra *vertigini*: In editis, *corona vertigini*, legitur satis insulse. Et certe *dignior corona cubiculis* quum dicitur, ad cubiculorum magis ornatum, quam ad remedium vertiginis suggerendum spectat haud dubie haec loquendi formula. Deinde, ne quis temere Varronem a nobis huc insertum putet, in ipso huius libri Indice, inter primos appellatur. Et iustum hoc loco ac verum fuit, auctorem eum qui digniorem e pulegio coronam, quam e rosa pronunciaffet, appellasse. Id vero obiter quoque animaduertendum, non pulegium veteres, sed extrita littera *g.* *pulegium* ubique scripsisse. Mart. XII. ep. 32. *Quadrina nigri nec corona puleii* H.

f. *Cubiculis*) In quibus, ut nunc quoque fit, clavis alligabantur acerui florum et herbarum odoratarum ad medicos vsus. Petron. in Satyr. p. 493. *Mitia sorba Inter odoratas pendebant texta coronas. Et thymbrae veteres, et passis vva racemis.* H.

g. *Namer*) Q. Serenus, c. 2. p. 126. inter remedia capiti medendo: *Vel corno ex arbore sertum, Pulegiumque potens vna super aure leuabis: Aut illud mixto coctum clementer aceto Cauta nare rra-bes.* Sic etiam Apul. c. 92. tit. 6. H.

b. *Quin*) Apul. c. 92. t. 1. *Capiti ne noceat aestus aut frigus: Herbam pulegium tecum, aut super aurem, aut sub anulo portato: hoc et hieme iorta facies: nec grauedinem senties, nec perfrictionem.* H.

i. *Femina efficacior*) De hac maris et feminae distinctione

haec flore purpureo: Mas candidum habet. Nauseas *k.* cum sale et polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic et pectoris ac ventris dolorem. Stomachi *l.* autem ex aqua ¹ item rosiones sistit, et vomitiones cum aceto et polenta. Intestinorum vitia melle decocta et nitro sanat. Vrinam *m.* pellit ex vino: et si ammoniacum sit, et *n.* calculos, et interiores omnes dolores. Ex *o.* melle et aceto sedat ² menstrua, et secundas. Vulvas *p.* conuersas corrigit. ³ Defunctos *q.* partus eiicit. Semen *r.* obmutescens ⁴ olfactu admouetur. Comitibus in

^{1.} intercisiones sistit. ^{2.} menstrua. Secundas et vulvas. *V.* ^{3.} defunctis. *Ch.* ^{4.} olfactum. *Ch.*

stinctione nihil Dioscorides.
Dal.

Femina) Apul. c. 92. Duo genera eius sunt, masculus et femina. Masculus florem album habet, femina rubrum, siue purpureum: utrumque vile est et mirabile. H.

k. Nauseas) Marc. Emp. c. 20. p. 138. Apuleius, c. 92. t. 3. Contra nauseam stomachi: Pulegium tritum, vel in aqua maceratum cum aceto potui dabis: nauseam sedas. Diosc. III. 36. ad nauseam: μετ' ὄξυρῆτος ex posca bibi praecipit. H.

l. Stomachi) Siue morsus. Diosc. δηγμὸς σομάχου. H.

n. Vrinam) Marc. Emp. cap. 26. p. 181. Id vero vini genus puleiatum a Lampridio appellatur in Elagabalo, p. 103. Graecis οἶνος γληχωνίτης. H.

n. Et calc.) Apul. c. 92. t. II. H.

o. Ex melle) Bibitum eiicere menstrua et secundas, scribit pariter Diosc. l. c. H.

p. Vulvas) Diosc. III. 36. Πρὸς ὑποσφοφὰς ὑσέρρας ἀρμόζει. H.

q. Defunctos) Diosc. l. c. Apuleius, c. 92. tit. 7. Si infans in utero mulieris mortuus fuerit: Pulegii cauliculos tres recentes, qui adolent suauiter, tritos in vino vetere optimo, sextarii quartario da hibat, liberabitur. H.

r. Semen) Illud nimirum est quod Apuleius aliquanto planius c. 92. tit. 14. Si mulier obticuerit: nempe in partu: Pulegium contritum et in puluerem redactum lana conuolutum subiiciatur, ab obstetrice. H.

in aceto cyathi mensura datur. Si *s.* aquae infalubres bibendae sint, tritum aspergitur. Salsitudines *t.* corporis, si¹ cum vino tradatur, minuit. Nervorum *v.* causa, et in contractione, cum sale et aceto, et melle² confricatur³ in opisthotono. Bibitur *x.* ad serpentium ictus decoctum: ad scorpionum et in vino tritum, maxime quod in siccis nascitur. Ad oris exulcerationes, ad *y.* tussim efficax habetur. Flos recentis incensus, 4 pulices *z.* necat odore

1. omnino tractetur, *V.* confricetur. *Pint.* 2. infricatur. *Ch.* 3. et in opisth. *V.* in op. *Ch.* 4. culices. *V.*

s. Si aquae, etc.) Praesertim si pigrae et stagnantes. *Dal.*

t. Salsitudines corporis) Pruritus a falsa pituita concitatos. Suspicio in exemplari Graeco fuisse ἀλύναις, id est, anxietates, quas Hippocrates Aphor. 56. L. b. VII. discuti ait vino, pari aquae portione diluto, eamque vocem inepte a Plinio salsitudinem versam fuisse. *Dal.*

Salsitudines) Forſan Lassitudines, rectius. Idcirco enim et tueri capita dicitur, contra aestus frigorumque iniuriam, quae causae sunt lassitudinum: et idem nervorum confricationi prodesse, quod lassitudinem pariter respicit. *H.*

v. Nervorum) Apul. c. 92. tit. 13. Contra spasmus: Pu-

legium in aceti cyathis duobus ieiunus bibat, si spasmus molestus fuerit. Spasmus nervorum distentio est atque convulsio. Tetanus, eorundem rigor, auctore Celso II. 1. Opisthotonum spasmus Plinius dixit, XXII. 9. De opisthotono diximus f. 15. Est enim opisthotonos e tribus spasmu generibus quae; fusius explanaturi sumus L. XXIII. f. 24. *H.*

x. Bibitur) Diosc. III. 36. *H.*

y. Ad tussim efficax habetur) Habentis, non habetur, in V. C. Scribo, habenti, hoc, si duntaxat habeatur, ut saepe alias Plinius. *Pint.*

z. Pulices) Atque inde fortassis pulegii nomen. *H.*

odore. Xenocrates *a.* pulegii ramum lana inuolutum, in tertianis ante accessionem olfactandum dari, aut stragulis subiici, et ita collocari aegrum, inter remedia tradit.

LV. Siluestri ad eadem vis efficacior est, quod simile est ¹ origano, minoribus foliis, quam fatium: et a quibusdam ² dictamnus vocatur. Gustatum a pecore caprisque, *b.* balatum concitat. Vnde *c.* quidam Graeci litera ³ mutata ⁴ blechona vocauerunt. Natura tam feruens est, ut illitas partes

ex-

1. pulegio, sed folio maiore. Diosc. 2. dictamnus. V. dictamnus. Ch. 3. Sic ex MSS. em. Hard. mutantis Gr. et Al. 4. Sic et M. blechon Gr. littera mutata, blechonen. Ch.

a. Xenocrates) Apuleius quoque c. 92. t. 6. Ad tertianas; Pulegii ramulos tres lana inuolutos odoret ante accessionem. H.

b. Balatum) Diosc. III. 36. iisdem verbis: Καλοῦσι δὲ τινες αὐτὴν βλήχωνα, ἐπειδὴ τὰ γευσάμενα κατὰ τὴν ἀνθρώπων τῶν ποιμνίων, βληχῆς ὑποπίμπλαντο. H.

c. Vnde quidam Graeci literas mutant, blechon vocauerunt) Scribo, Vnde quidam Graeci litera mutata blechonen vocauerunt, ex vetusto codice rectius, vna enim tantum litera est, quae mutatur, *g.* in *b.* glichon enim vulgo dicta, ab aliis blechon vocata. Est autem locus ex Dioscoride sumptus: cuius

interpretes Hermolaus et Marcellus verba Plinii deprauata a verbis Dioscoridis immiscentes, quum in Graecis exemplaribus non habeantur, haud sane recte fecerunt. Neque enim fidus interpres huiusmodi licentiam sibi assumere debet, perniciosam literis, et mali exempli, quo nomine a Marcello Hermolaus, et Marcellus ab aliis, nec iniuria, reprehensi sunt. Illud vero notandum, in codicibus Dioscoridis impressis primae et secundae editionis: item in Aëtio Lib. I. et Galeno VI. de simplicium facultate, mendose glichon cum *i* in prima syllaba scriptum esse, cum scribi debeat cum *e* glichon, sicque habeat

exhulceret. ¹ Tussi *d.* in perfrictione fricari ante balnea conuenit: et ante accessionum ² horrorem, conuulsis *e.*, et torminibus. Podagris *f.* mire prodest. Hepaticis *g.* cum melle et *h.* sale bibendum

1. Tussi inter frictores frict. ante balinea. Cb. in tussi ex perf. Gr. et Al. 2. horrorem. Conuul. torm. et podag. D.

habeat Paulus Aegineta pergamena charta scriptus et vetus L. VII. et Oribasius L. II. etiam scriptus, quo utroque vtor domesticis. Theophrastus quoque *glechon* nominat cum *e.*, in 7. quam dictionem cur Theodorus intactam reliquerit nescio, quum in aliis vertendis sit plus nimio audax. denique et Marcellus et Hermolaus tam in Dioscoride, quam in Corollario, et docti omnes non aliter proferrunt. *Pint.*

Vnde) Hefychius: Βλήχων, γλήχων, και ἔτως λέγεται. Apuleius quoque c. 92. ἀπὸ τῆς βληχῆς, quae vox balatum sonat. H.

d. In tussi ex perfrictione fricari ante balnea conuenit) Scribe, Tuso in perfrictiones fricari, etc. ex eodem. *Pint.*

Tussi) Eos, inquit, qui tussi laborant, quam ex perfrictione collegerint, vt Marcellus Emp. loquitur,

c. 16. p. 115. filuestri pulegio fricari ante balnea conuenit. Perfrictio Graecis *περίψυξις* vehemens frigus est, (a *perfrigesco*) qualis affectio illa est febre laborantium, quae praecedit horrorem, id est, *Φρίκην*. Hoc frigore pars aliqua vna tantum corporis laborat, quo et rigescit, torpescitque: vnde *κατεψυγμένη και παράφορος γλώσσα* rigens et balbutiens lingua dicitur. H.

e. Conuulsis) Conuulsis, τοῖς σπωμένοις, cum melle et sale auxiliari ait Diosc. III. 36. H.

f. Podagris) Diosc. l. c. H.

g. Hepaticis cum melle et sale bibendum datur) In eodem non epaticis legitur, sed *pasticis*, lego: *spasticis*, hoc est, conuulsis. Dioscorides Lib. III. cap. de pulegio: Cum melle, inquit, et aloë pulmonum vitia excreabilia facit: conuulsis succurrit. Ex quibus Dioscoridis verbis adducor, vt putem

dum datur: *i.* pulmonum vitia excreabilia facit. Ad *h.* lienem cum sale vtile est, et vesicae, et spiriis, et inflationibus: ¹ decoctum *m.* succo aequaliter, et vuluas *n.* corrigit: et contra scolopendram terrestrem vel marinam: item ² scorpiones: priuatimque valet contra hominis morsum. Radix *o.* contra incrementa hulcera recens potentissima. Arida vero cicatricibus decorem affert.

LVI. Item *p.* pulegio est nepetaeque societas. Decocta enim in aqua ad tertias *q.* discutunt

i. decoctum. Succus aequaliter et vul. Dal. ^{2.} scorpiones valet, priuatimque contra. Dal.

tem legendum hic potius aloë quam sale. Pint.

h. Et sale etc.) Inepte apud Dioscoridem, μετ' ἀλός καὶ μέλιτος ποθεῖσα ἀνάγει τὰ ἐν πνεύμονος: legendum enim μεθ' ἄλος. Cornarius.

i. Pulmonum) Cum melle item et sale: Diosc. l. c. Vide et Galen. de fac. simpl. med. VI p. 167. H.

k. Ad lienem) Diosc. l. c. Ex aceto propinat Apuleius ad splenis dolorem cap. 92. tit. 17. H.

l. Et inflationibus) Apul. c. 92. tit. 15. Ad inflationem stomachi, vel intestinorum: Pulegium ex aqua calida contritum, vel ex vino, vel per se dato: rem miraberis illico. H.

m. Decoctum) Decoctum

aequaliter prodest succo, et simul vuluas corrigit. H.

n. Vuluas) Conuersas scilicet, vt dictum est s. 51. Ad inflationes praeterea duritiamque vuluae egregie facere scribit Diosc. l. c. H.

o. Incrementa hulcera) In quibus caro supra modum excrescit. Dal.

contra) In quibus caro supra modum excrescit. H.

p. Item pulegio est nepetaeque societas) Scribo, iterum pulegio est, etc. ex apographo nostro. recte. refertur enim illud iterum, ad verba quae ante in hoc capite dicta sunt: Magna societas ad recreandos defectus animi pulegio Pint.

q. Discussunt) Quae febrium horrorem anteuertunt. H.

tiunt frigora *r.*, mulierumque *s.* menstruis profunt. Et aestate sedant calores. *Nepeta t.* quoque vires contra serpentes habet. Fumum ex ea nidoremque fugiunt, quam et substernere *v.* in metu ¹ obdormituris vtile est. *Tusa x.* aegilopiis imponitur, et capitis doloribus recens cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. Succus *y.* eius instillatus naribus supinis, profluuium sanguinis sistit. Item radix, ² quae cum myrti semine in passo tepido gargarizata anginis medetur.

Cumi-

1. eo dormituri. Ch.

2. quae cum semine in balneo garg. M.

r. Frigora) Quae accessio-
num febrilium principiis
inuadunt. Dal.

s. Mulierumque) Eam vim
pulegio vel foli Q. Serenus
vindicat c. 35. p. 148. *Pule-
gii calido purgatur femina
poru.* H.

t. Nepeta) Apuleius,
cap. 94. *Morsibus serpen-
tum curandis: Herbae nepitae
montanae ex vino vitae suc-
cus expressus cum vino potui
datur: cuius etiam folia con-
trita plagae vtiliter imponun-
tur.* Et haec fortassis Dio-
scoridis καλαμίνθη. H.

v. In metu) In eo loco
obdormituris, in quo ser-
pentes metuendae. H.

x. Tusa) Αιγίλωψ oculi
vitium est, quod in angulo

oculi, qui est ad nares, fie-
ri omnes testantur: esseque
tumentem abscessum, qui
in ea parte suppuret, et fi-
stulae modo distillet. No-
stri *Fistulae lacrymale* ex ea
re vocant: Graeci αιγίλω-
πας et τὰ αιγίλωπια, quae
vox oculum caprinum sonat,
a vitio scilicet et labis, quae
capris fere propria est et
continua. Vide Cels. VII. 7.
H.

y. Succus) Qui et narium
morbis medetur, si Theod.
Priscianum audimus. *Nari-
bu vero specialiter sic mede-
beris*, inquit ille I. II. *de
narium morbis: succum nepi-
tae, quam Graeci calamimben
vocant, frequenter infunde:
aut eiusdem siccatiae et contri-
sae puluerem per canalem ex-
sufflato.* H.

LVII. Cuminum *z.* filuestre est praetenu, quaternis aut quinis foliis veluti serratis. Sed et satiuo magnus vsus, in stomachi *a.* praecipue remediis. Discutit *b.* pituitas *c.*, et *d.* inflationes, tritum et cum pane sumptum, vel potum ex aqua vinoque: tormina *e.* quoque et intestinorum dolores. Verumtamen omne pallorem *f.* bibentibus gignit. Ita certe ferunt Porcii *g.* Latronis clari inter magistris dicendi, adfectatores, similitudinem ¹ coloris

1. pulforis.

z. Cuminum) Haec totidem verbis interpres, Oribassii, XI. fol. 102. post Diosc. III. 69. H.

a. In stom.) Marc. Emp. c. 20. p. 141. Cuminum teres, et vino mixtum dabis bibendum ieiuno, si non febricitabit: si febricitabit, ex aqua tritum dabis: continuo emendabis stomachi dolorem. Apud Diosc. III. 68. *εὐσόμου* hodie legitur, hoc est ori gratum, forte pro *εὐσόμαχον*. Nam filuestre cuminum cap. 69. ad stomachi imbecillitatem leuandam in primis laudatur. H.

b. Discutit) Crassiores humores ac pituitosos, per aluum et vrinas educit: eodem a capite euocat. H.

c. Pituitas) Vaporosos et crassos spiritus e pituita genitos. *(Pint.*

d. Et infl.) Haec deinceps iisdem verbis Diosc. tum de cumino satiuo, tum

de filuestri III. 68. 69. H.

e. Tormina) Diosc. l. c. Q. Serenus cap. 27. de ventris dolore mitigando p. 142.

Quin etiam ex lymphis, tritum potare cuminum Conueniet, quod iam nobis documenta probarunt. H.

f. Pallorem bibentibus gignit) Horat. epist. 3. Lib. I. — quod si Pallorem casu, biberent exangue cuminum. Pallens cuminum vocat et Persius Satyr. 5. *Dal.*

Pallorem) Vnde cuminum pallens Q. Sereno, c. 14. et Persio Sat. 5. Exangue cuminum, Horatio, I. ep. 20. Et hoc pariter notat Diosc. l. c. H.

g. Porcii) M. Porcius Latro, genere Hispanus, primus clari nominis professor, vt auctor est Quintilianus X. 5. p. 775. Hunc Seneca pater in Praef. Contr. p. 59. tum egregie commendat, vt egregiis declamato-

ris studiis contracti imitatos: et paulo ante Iulium *h.* Vindicem *i.* adfertorem illum a Nerone libertatis, captatione ¹ testamenti *k.* sic lenocinatum. Narium *l.* sanguinem pastillis inditum vel ex aceto recens fisit. ² Et *m.* oculorum epiphoris per se im-

1. *testamentis. Cb.* 2. *Testiculorum. Diosc.*

matoribus, qui Augusti faeculum illustrarunt, praeripuisse gloriam videatur. H.

b. Iulium) Qui primus aduersus Neronem conspirauit: natione Gallus, stirpe regia, ordinis Senatorii. Vide Dionem LXIII. p. 724. H.

i. Adfertorem illum) Is cum Gallias pro praetore regeret, a Nerone primus omnium, qui exercitibus praeerant, defecit. Sueton. in Ner. *Dal.*

k. Captatione testamenti) In captatione testamenti quum eius testamentum, ac haereditatem Nero captaret; sic lenocinatum fuisse, Neronis cupiditatis et voluptati obsequium, ut eius amicitia et beneuolentia summos honorum gradus consequeretur, dum pallido colore simularet aduersa valetudine se premi, qua breui periret. *Dal.*

Captatione) Quum eius testamentum et haereditatem Nero captaret: sic ille Prin-

cipis cupiditati lenocinabatur, ut eius amicitia summos honores adipisceretur; dum pallido interim colore simularet aduersa valetudine se premi, atque ideo breui interiturum. H.

l. Narium) Diosc. III. 68. H.

m. Et oculorum) Vide N. et Em. N. XXIV. (hic adi.) *Et*) Ex Dioscoride, *Testiculorum epiphoris*, hoc est, inflammationibus reponere Dalecampius omni ope nititur: vocemque *umentibus*, quae mox sequitur, de hernia nescio qua flatuosa accipit: qua in re vereor magnopere, ut suffragatores habeat medicae rei magistros. Nos qui nihil astutius meditamur, pertinacem omnium codicum consensionem sequi de oculorum epiphoris, ac tumore accipimus: quum praesertim de testium tumore mox ex ipso cumino medicina praescribatur, quam proinde hoc loco ante delibare, non fuit operae pretium. H.

impositum, tumentibus *n.* cum melle prodest. Infantibus imponi in ¹ ventre fatis est. Morbo *o.* regio in vino albo a balineis datur. (XV.) Aethiopicum *p.* maxime in posca, et in ² ligmate *q.* cum melle. Africano paulatim urinae incontinentiam *r.* cohiberi putant. Satiuum datur ad iocineris vitia tostum, tritum in acetō. Item ad vertiginem. Iis vero quos ³ acrior urina mordeat, in *s.* dulci tritum vino. Ad *t.* vuluarum vitia in *v.* vi-
no

n. ventrali. Dal. 2. ecligmate. V- 3. Sic ex MSS,
em. Hard. acriorum urina. Cb. acriore vi urina Gr.
et Al.

n. Tumentibus) Hernia praesertim aquosa, vel flatuosa. Dal.

Tumentibus) Oculis. Quem morbum ita Serenus expressit, cap. 14. p. 133. Si tumor infestat, rufos et gliscit in orbis: vel ut alii libri habent: Si tumor insolitus typho se tollat inani, Turgentes oculos vili circuli-
ne coeno. H.

o. Morbo) Plin. Val. II. 59. ad verbum. H.

p. Aethiopicum maxime in posca illinitur). Aliter in nostro exemplari: His Aethiopicum maxime in posca et in ligmate. scribo et in ecligmate. Pint. Aethiopicum maxime, etc.) Hodie etiamnum e Melita cumini genera duo afferunt: alterum acrimosae vehementioris, subnigrum, quod vocant *Commin fort*: alterum can-

dicans, gustus lenioris, subdulce, quod appellant *Commin doux* (ab Hippocrate regium hoc vocari ait Dioscorides) ea diuersitate quae in feniculo dulci satiuo, et acri filuestri spectatur. Dal.

q. In ligmate) Vel ut alii, in ecligmate. "Εκλειγμα arteriaca compositio est, quae linctu absumitur, non vorando, ut catapotia. Vulgo electuaria vocant. Τα εκλειγματα, quae ori apposita sensim liquefiunt, ac deinde deglutuntur; αλειχεν, hoc est, lingendo. H.

r. Incontinentiam) Ανεργεια. Nec de hac facultate Dioscorides quidquam prodidit, nec de cumino Africano. Dal.

In dulci tritum vino) Τῶ γλυκῆι, vino passō. Dal.

no: praeterque, impositis vellere foliis: testium x. tumoribus, tostum, tritumque cum melle, aut cum rosaceo et cera. Silvestre ad omnia eadem efficacius. Praeterea ad serpentes cum oleo, ad scorpiones, ad scolopendras. Sistit y. et vomitionem nauseasque ex vino, quantum apprehenderint tres digiti. Propter colum quoque bibitur illiniturque, vel z. penicillis feruens adprimitur fasciis. Strangulationes vulvae potum in vino aperit, tribus drachmis in tribus cyathis vini. Auribus a. instillatur ad sonitus atque tinnitus cum sebo vitulino, vel melle. Sugillatis b. illinitur

P p 2

cum

1. adstringitur. M. 2. sebo. Gr.

t. Ad vulva) Hipp. de morb. mul. I. text. 56. p. 450. H.

v. In vino) Ore sumptum. Dal.

x. Testium tumoribus) Dioscoridi cuminum satiuum prodest collectionibus testiculorum, admorunt cum vua passa, aut lolii farina, et cerato. Silvestre vero eidem morbo cum melle et vua passa. Dal.

Testium) Testium inflammationibus auxiliari Diosc. ait, cum vua passa et fabarum lomento, vel cum cerato impositum: Διδύμων δὲ Φλεγμοναῖς ἀρήγει σὺν σαφίδι, καὶ ἐρεγμίνω ἀλεύρω ἢ κηρωτῇ ἐπιτεθέν. Th. Prisc. I. 24. Feruores testium, vel indignationes, cu-

minum cum melle et oleo tritum, et appositum curat. H.

y. Sistit et vomitionem, etc.) Singultui et stomacho fluctuantis humoris copia exsoluto confert. Diosc.

z. Vel) Hoc est, linteolis conceptis feruens cuminum imponitur, deinde fasciarum ope ventri apprimitur. H.

a. Auribus) Marc. Emp. c. 9. p. 80. Cuminum silvestre contritum, et succo ruiæ immixtum, instillatumque auriculae, dolorem lenit: ventos quoque interius sonantes remouet, atque omne vitium potenter emendat. H.

b. Sugillatis) Diosc. III. 69. Αἶρει δὲ καὶ ὑπώπια μασσηθέν καὶ καταπλασθέν σὺν μέλιτι καὶ σαφίδι. H.

cum melle, et vva passa, et aceto. Lentigini *c.* nigrae ex aceto.

LVIII. Est *d.* cumino simillimum, quod Graeci vocant ammi. Quidam *e.* vero Aethiopicum cuminum id esse existimant. Hippocrates *f.* regium *g.* appellat, videlicet *h.*, quia efficacius *i.* in Aegypto iudicavit. Plerique *k.* alterius naturae in totum putant, quoniam fit exilius et candidius. Similis autem et huic vsus: Namque et panibus Alexandrinis ¹ subiicitur, et ² condimentis interponitur.

1. Sic ex MSS. em. Hard. subigitur. V. subditur Gr. et vulgg. 2. alimentis. M.

c. Lentigini) Th. Prisc. I. 32. Sunt quibus certis ex accidentibus maculae in corporibus frequentius inhaeserunt. Sunt nigrae, sunt albae, velut elephantiasim annunciantes . . . Cuminum cum aceto tritum saepe profuit. H.

d. Est) Haec totidem verbis interpres Oribasi XI. p. 189. post Dioscorid. III. 70. Ammi vulgare a Dodonaeo pingitur, p. 299. quo officinae passim vtuntur. H.

e. Quidam) Diosc. I. c. "Αμμι ἐνιοι καὶ τᾶτο Αἰθιοπικόν etc. H.

f. Hippocrates) Κύμινον Αἰθιοπικόν Ἱπποκράτης Βασιλικόν ἐκάλεσε. Diosc. III. 68. H.

g. Regium appellat) Quae regum imperio paret. Probabilius est sic dictum per

ἀντονομασίαν, quod regia mensa dignum esset. Dal.

h. Videlicet quia efficacius in Aegypto iudicavit) Praepositio in non habetur in V. C. quare sic lego, videlicet quia efficacius Aegyptio iudicavit, Pint.

i. Efficacius) Vide N. et Em. N. XXV. (hic consp.) Quia) In libris haecenus editis, quia efficacius in Aegypto iudicavit. Quid porro istud rei est? Idcirco cuminum Aethiopicum Hippocrates regium appellaerit, quoniam illud in Aegypto efficacius iudicarit? An cohaerent ista inter se satis apte? In MSS. R. Colb. etc. quia efficacius Aegypto iudicavit: Nos ex indubitata coniectura Aegyptio reponimus: cui post Aethiopicum

ponitur. Inflationes et tormina *l.* discutit. ¹ Vrinam *m.* et menstrua ciet. Sugillata *n.* et oculorum epiphoras mitigat. Cum lini femine scorpionum *o.* ictus in vino potum drachmis duabus, priuatimque cerastarum, cum pari portione ² myrrhae. Colorem *p.* quoque bibentium similiter mutat in pallorem. Suffitum cum vua passa et refina, ³ vuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas, quae odorantur id per coitum.

LIX. De *q.* cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Non *r.* vtendum transmarino: innocentius Italicum est. Ferunt, eos qui quotidie id edunt, paralyfi non periclitari, nec lienis doloribus. Radix *s.* eius vitiligines albas tollit, si ⁴ trita

P p 3 in

1. vrinam. Gr. 2. myrrinae. Ch. 3. vuluam. Ch.
4. tritae. Ch.

cum Dioscor. pariter III. 68. secundas partes ac vires adsignat: κύμινον τὸ ἡμέρον εὐζομον· καὶ τέτρα μᾶλλον τὸ Αἰθιοπικόν ὅπερ Ἰπποκράτης βασιλικὸν ἐκάλεσε· δεύτερον τὸ Αἰγυπτίον, etc. H.

k. Plerique) Diosc. III. 7. H.

l. Tormina) Diosc. I. c. H.

m. Vrinam) Diosc. I. c. H.

n. Sugillata) Diosc. I. c. H. καὶ ὑπὸ πια καταπλασθέν σὺν μέλιτι αἶρει. H.

o. Scorpionum) Omnium venenatorum morfibz opitulatur ex vino, scribit Diosc. I. c. H.

p. Colorem) Et potu, et illitu similiter colorem pallidiorum efficere, vt cuminum, Diosc. etiam auctor est I. c. H.

q. De cap.) L. XIII. 44. H.

r. Non) Africano scilicet eo praesertim quod apud Marmaridas nascitur, vel quod ex Arabia et rubro mari defertur: nam id in ore pustulas excitat, et gingivas osse tenus exedit, etc. Vide Diosc. II. 204. Galen. de fac. simpl. medic. VII. p. 185. H.

s. Radix) Diosc. I. c. Ἀλφούς τε λευκὰς ἀποσμήχει σὺν ὄξει λεῖα, cum aceto trita len.

in Sole fricentur. ¹ Splenicis *t.* prodest in vino potus radicis cortex duabus drachmis, dempto *v.* balnearum usu. Feruntque *x.* xxxv. *y.* diebus per urinam et aluum totum lienem emitti. Bibitur *z.* in lumborum doloribus, ac paralyfi. Dentium *a.* dolores sedat tritum ex aceto semen ² decoctum, vel manducata radix. Infunditur *b.* et aurium dolori decoctum oleo. Hulcera *c.* quae phagedaenas vocant, folia et radix recens cum melle sanant.

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. spleneticis Gr. et Al. 2. vel decoctum. Ch.

Jentigines albas exierit. Sic etiam Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 184. H.

z. Splenicis) Marc. Emp. cap. 23. p. 167. Plinius Val. II. 18. *Corticis ex radice capparum cochlear plenum teres, et dabis bibere cum aqua calida, addens, si volueris, permodicum acerum: hocque per triduum facies, et sanus eris.* Aliter Celsus IV. 9. de lienis morbo: *Multis modis huic rei cappari aptum est. Nam et ipsum cum cibo assumere, et muriam eius cum aceto sorbere commodum est. Quin etiam extrinsecus radicem contritam, vel corticem eius cum fursuribus, aut ipsum cappari cum melle contritum imponere expedit.* H.

v. Dempto balnearum usus) Ne spleneticis medicamento vim ab interioribus

visceribus ad externas partes effocent, et sic impediant. *Dal.*

x. Ferunt) Diosc. l. c. post dies XL. Galenus l. c. spatium dierum nullum assignat. H.

y. xxxv. diebus) Quadraginta diebus lienem absumi, cruentasque urinas reddi, et alui purgamenta. *Dioscor.*

z. Bibitur) Diosc. l. c. H.

a. Dentium) Diosc. et Galen. ll. cc. H.

b. Infunditur) Diosc. l. c. *Σκώληκας τε τὰς ἐν ὠσίν ὁ χυλὸς ἐγχυματισθεὶς κτείνει.* Aurium vermiculos infusus succus enecat. Sic etiam Galen. l. c. p. 185. H.

c. Hulcera) Diosc. et Galen. ll. cc. H.

fanant. Sic *d.* et strumas discutit radix: parotidas *e.*, ¹ vermiculosque *f.* cocta in aqua. Iocineris *g.* quoque malis medetur. Dant et ad ² tæniâs in aceto et melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit: stomacho *h.* ³ inutiles esse inter auctores conuenit.

LX. Ligusticum (aliqui *i.* panacem vocant) stomacho *k.* ⁴ vtile est. Item conuulsionibus et *l.* in-

P P 4

flationi-

- i.* auriumque vermiculos. *V.* 2. Sic ex MSS. em. *H.*
conf. Cb. tineas Gr. et Al. 3. inutilem. *V.* 4.
Sic et V. et ex Dioscor. nam coctionem iuuat. Le-
gitur et, vtile, in Cb. inutile Gr. et Al.

d. Sic et strumas) Et duritias, *σκληρίας. Diosc.*

Sic et) Galenus, *καὶ χοι-*
μαίνας διαφροεῖ, l. c. p. 184.

Sic et Diosc. l. c. Struma, inquit Celsus, V. 28. tumor est, in quo subter concreta quaedam ex pure et sanguine, quasi glandulae oriuntur. Latini etiam scrofulas appellant, vulgo, *les Ecrouelles.* Celsus eas maxime in ceruice ait oriri, sed in aliis etiam partibus, inguinibus, lateribusque et mammis feminarum. *H.*

e. Parotidas) Th. Prisc. I. 8. de parotidibus: *capparîs corricem in aqua elixa: et cum vino commiscet, et cataplasma facies. H.*

f. Vermiculofque) Aurium scilicet, de quibus dictum est proxime. *H.*

g. Iocineris quoque malis medetur.) Nonnulla hic ver-

ba addenda sunt a librariis praetermissa: *Iocineris doloribus tusa cum farina bordeacea imponitur. Vesicae quoque malis medetur. Pint.*

h. Stomacho.) *Κακοσόμαχον* et caulem et fructum perinde esse, auctor est Diosc. l. c. *H.*

i. Panacem vocant) Nec abs re, quia panaci Heraclotico, radice, caule, viribus, simile est. Dioscor. *Dal.*

Aliqui) Vt dictum est XIX. 50. *H.*

k. Stomacho) Ita MSS. omnes et Parmensis editio. Diosc. III. 58. de ligustico: *ἰκανῶς δὲ εὐσόμαχον ἐστίν,* etc. In libris editis perperam ad hunc diem, *inutile,* vti et ex sequentibus liquer. *H.*

l. Et infl.) Subintellige, vtile est. Diosc. l. c. *Δύνα-*

flationibus. Sunt *m.* et qui cunilam bubulam appellauerint, vt *n.* diximus, falso.

LXI. (XVI.) Cunilae *o.* praeter fatiuam plura sunt in medicina genera. Quae *p.* bubula appellatur, semen pulegii habet, vtile ad vulnera commanducatum impositumque, vt quinto post die soluatur. ¹ Et *q.* contra serpentes in vino bibitur,

1. Et, in Vet. d.

μῖς καὶ τῶ σπέρματος καὶ τῆς εἴσεως, ἀρμόζουσα πρὸς ἐμπνευματώσεις, καὶ μάλιστα τὰς περὶ τὸν στομάχον, etc. Sic etiam Galenus de fac. simpl. med. VII. p. 203. ἀΦυσον ait esse, hoc est, flatus extinguere. H.

m. Sunt et qui etc.) Crateuas ligusticum nomine cunilae bubulae vocandum censuit, et falso, quoniam cunila bubula origanum filuestre est. Dal.

n. Vt d.) L. sup. f. 50. H.

o. Cunilae praeter etc.) Cunila fatiua, fatureia horrentis. Cunila montana, fatureia filuestris. Cunila Gallicana, origanum Heracloticum. Cunila bubula, origanum filuestre. Cuniago, conyza. Crateuas ligusticum, quod et Panaces dicunt, falso cunilam bubulam vocauit supra cap. 8. XIX. circa finem. Hae sic distinguendae sunt appellationes. Quam historia cunilae bubulae Polycne-

mi descriptionem auctor confundit, quam fufius deinde repetit cap. 14. L. XXVI. Cunila capitata cap. 10. Lib. XXXII. Polycnemum, Sereno cephalote. Diosc.

Praeter) Quae fatureia, vt diximus L. IX. 50. H.

p. Quae) Cunila haec bubula, vti indicauimus VIII. 41. origanum filuestre est, quod ab aliis Heraclei panacis, ab aliis, quos inter Nicander est, teste Diosc. III. 34. cunilae nomen accepit. Existat adhuc certe Nicandri carmen in Ther. p. 44. Πανάκτειόν τε κορίνην, Ἦν τε καὶ Ἡράκλειον ὀρείγανον ἀμ. φ. ἐν ἐπ. 81. Nam panactea conila, quam quidam Heracleon origanon indigitarunt. Vulgo Origan. Accurate a Lobelio pingitur, in Obsf. p. 263. a quo Agrioriganon siue Onitis maior vocatur. Vidimus in horto Regio. Est origanon vulgare Matthioli in Diosc. III. p. 701. H.

q. Contra serpentes in vi-

tur, ac tritum plagae imponitur. Vulnera r. ab iis facta perfricantur. Item s. testudines cum serpentibus pugnaturae hac se muniunt: quidamque ¹ in hoc usu ² panaceam vocant. Sedat et tumores, et virilium mala, sicca, vel foliis tritis; in omni usu mire congruens ex vino.

LXII. Est z. alia cunila, gallinacea appellata nostris, Graecis³ origanum Heracleoticum. Prodest oculis trita addito sale. Tussim v. quoque emendat, et iocinerum vitia. Laterum dolores cum

P P 5 fari-

1. ob hunc. Vet. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb. in hunc usum panacem Gr. et Al. 3. origanum silvestre et panax heracleus. Ex Dioscor.

no bibitur, ac tritum plagae imponitur, etc. Item testudines cum serpentibus pugnaturae hac se muniunt) Pato erratum esse in ordine verborum, scribendumque ad hunc modum: Contra serpentes quoque in vino bibitur, ac tritum plagae imponitur. Item testudines cum serpentibus pugnaturae hac se muniunt, vulneraque ab his facta hac perfricant. Nam et antiquus codex perfricant legit, non perfricantur. Pint.

Et) Contra venenatorum morsus. Diosc. l. c. H.

r. Vulnera ab iis, etc.) Lege: Vulnera ab his facta ibes fricant. Cutem testudines cum serpentibus pugnaturae. Salm. 1277. a. b.

s. Testudines cum serpentibus) Plutarachus Lib. de so-

lertia animal. Arist. Lib. IX. histor. animal. Dal.

Item) Idiam antea indicatum L. VIII. 41. H.

1. Est) Apul. c. 122. Origanum a Graecis Heracleoticum . . . Latini cunilam Gallinaceam, sic enim MSS. omnes) et origanum nominant. Diosc. III. 32. Ὀρίγανος Ἡρακλεωτικῆ, οἱ δὲ κοινὴν καλεῖσσι, φύλλον ἔχει ἐμφερέες ὑσσώπω, etc. Delineatum accurate a Matthiolo in Diosc. III. p. 699. quale nos vidimus. De eo rursum Plinius XXV. 12. H.

v. Tussim) Diosc. III. 32. cum melle delingi ad tussim iubet. Apul. l. c. Tussi mendendo: Herbam, origanum commanducet etc. H.

¹ farina, oleo et aceto in forbitionem temperata. Praecipue *x.* vero serpentium morsus.

LXIII. Tertium *y.* genus est eius, quae a Graecis mascula, a nostris cunilago vocatur, odoris *z.* foedi, radicis ² lignosae, folio aspero. Vires eius vehementissimas in *a.* omnibus ³ generibus earum tradunt. Manipulo *b.* quoque eius ⁴ abiecto, omnes e tota domo blattas *c.* convenire ad eam. Priuatim aduersus scorpiones ex posca pollere. Tribus *d.* foliis ex oleo peruncto homine, fugari serpentes.

LXIV. E contrario *e.* quae mollis vocatur, pilosioribus foliis ac ramis aculeatis, trita mellis odorem habet, digitis ⁵ tactu eius cohaerescentibus. Altera *f.* thuris, quam *g.* ⁶ libanotidem appellat.

1. farre. Ch. 2. linosae. Ch. 3. his gener. Ch.
4. abiecto. V. 5. Sic et M. et Ch. tractu Gr. et Al.
6. libanotidem appellauerimus. Ch.

x. Praecipue) Diosc. l. c. H.

y. Tertium) Haec conyza mascula est, de qua rursus dicetur XXI. 32. Eadem conyza maior Dioscorid. III. 136 cuius iconem Lobelius exhibet in Aduu. cap. 146. qualem nos in horto Regio vidimus. H.

z. Odoris) Βαγίεσμος. Diosc. l. c. H.

a. In omni.) Siue mascula sit, siue femina; siue filuestris; siue sativa. H.

b. Manipulo) Substratu, suffituque venenatas fugare bestias, abigere culices, pu-

lices necare, tradit Diosc. III. 136. H.

c. Blattas) Culices abigit, pulices necat. Dioscor. *Dal.*

d. Tribus) Folia serpentium morsibus imponuntur vtiliter, inquit Diosc. l. c. H.

e. E contr.) Eadem conyza femina Theophr. Hist. VI. 2. Conyza minor, Diosc. l. c. a Lobelio picta accurate in Aduu. p. 146. Visa a nobis in horto Regio. H.

f. Altera) Altera conyza, inquit, hoc est, mascula, thuris odorem habet: quapropter

pellamus. Medetur *h.* vtraque contra serpentes ex vino vel aceto. Pulices *i.* etiam contritae cum aqua sparsae necant.

LXV. Satiua *k.* quoque suos vsus habet. Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictus bibitur. ¹ Fit *l.* ex ea montana, serpyllo similis, efficax contra serpentes. Vrinam *m.* mouet: purgat et a partu mulieres. Concoctionem mire adiuuat, et ad cibos ² auiditatem vtraque, vel in cruditate

^{1.} est et altera mont. *V.* ^{2.} Sic et Dal. auiditatem.
Viraque Gr. et Al.

propter et ipsa libanotis appellatur, quamquam id nomen et aliae plantae verius fortiuntur. Plinius ipse XXI. 32. Folia feminae mellis odorem habent. Masculae radix a quibusdam libanotis appellatur, de qua diximus, hoc nimirum loco. H.

g. Quam libanotidem appellamus) Nihil horum Dioscorides in historia tertiae Conyzae. Plinius inscienter miscet haec omnia Dal. *b.* Medetur) Dioscor. l. c. H.

i. Pulices) Diosc. l. c. vt paulo antea diximus. Democritus in Geop. XIII. II. p. 380. vbi de culicibus necandis, περι κωνωπω. Φεύχονται δέ, ει κωνυζαν εψησεις, και τω ζεματι βαρεις την οινίαν. Fugient, si

conyzam decoxeris, decoctaque domum resperferis. Et cap. 15. de pulicibus προς Ψύλλας p. 374 necari hos ait, κωνυζης εψησεισης, τω ζεματος επιρρινωμενε. H.

k. Satiua) Nempe cunila: nam, vt dictum est initio s. 61. cetera genera hactenus, praeter satiuam, descripta sunt. Haec est quam Συμβραν aliqui, rectius alii cunilam nostram et satuireiam vocarunt, vt diximus XIX. 50. H.

^{1.} Fit ex ea montana) De Heracleotico id Dioscorides. Dal.

l. Fit ex) Satuirela montana, quae Thymbra Dodonaei, p. 287. visa a nobis in horto Regio. H.

m. Vrinam) Dioscor. l. c. H.

ditate ieiunis in potione aspersa. Luxatis quoque utilis. Contra vesparum et similes ictus, ex farina hordeacea et posca, vtilissima. Libanotidis *n.* alia genera suis *o.* dicentur locis.

LXVI. (XVII.) Piperitis, quam *p.* et filiquastrum appellauimus, contra morbos comitiales bibitur. ¹ Castor *q.* et aliter demonstrabat, caule rubro et longo, densis *r.* geniculis, foliis lauri, femine albo, tenui, gustu piperis, vtilem gingiuis, dentibus, oris suauitati, et ructibus.

LXVII. Origanum *s.* ² quod in sapore cunilam aemulatur, vt *t.* diximus, plura genera in medic-

1. *Castor taliter. M. conf. V. cunilae aemulatur Gr. et Al.* 2. *Sic ex MSS. em. Hard.*

n. Libanotidis) Aliarum herbarum, quibus est libanotidis nomen pariter inditum, genera viresque suis locis dicentur: nempe XXIV. 59. vbi rosmarinum tractabitur, quod alio nomine libanotidem appellari dictum est sup. libro s. vlt. ac genera quidem illius duo afferentur. H.

o. Suis dicentur locis) De Libanotide jam tractauit cap. 12. et vlt. Lib. XIX. Dal.

p. Quam et filiquastrum appellauimus) Vulgo piper Indicum, aut capsicon, trium generum. Dal.

Appellauimus) L. XIX, 62. Illud est quod piper Indicum appellant vulgo, quod

quidem quadrigemino genere a Dodonaeo pingitur, sub nomine Capsici, p. 704. 705. nempe oblongioribus, recuruis, latis, minimisque filiquis. Nostris, *Poirre d' Inde.* H.

q. Castor et aliter demonstrabat) Vt intelligamus alterum piperitidis genus. Galen.

Castor) Alterum intelligi vult piperitidis genus a Castore descriptum. H.

r. Dens geniculis) Haec est lepidium. Dal.

s. Origanum) Origanum, vt diximus, plura genera in medicina habet: *onitum*, quod sapore cunilam aemulatur, non dissimile byssopo, et quod *prassion* appellant. *Prinatim*,

dicina habet: onitin *v.* vel prasion appellant, non dissimile hyssopo. Priuatim *x.* eius vsus contra ¹ rosiones stomachi in tepida aqua, ² et contra cruditates: contra *y.* ³ araneos scorpionesque in vino albo: luxata *z.* et incussa in aceto, et oleo, et lana.

LXVIII. Tragoriganum *a.* similius est serpyllo

- 1.* rosiones. *M.* *2.* Sic ex MSS. *H. conf. Cb. et cruditates Gr. et Al.* *3.* Sic et *M. sic et hoc ipso cap. post paulo. araneas Gr.*

uatim, etc. Ex Diosc. Plinius prasion, quod est secundum tragorigani genus, confundit cum origani speciebus *Dal.*

Origanum) Siue fatureiam: *H.*

t. Vt dix.) Lib. XIX. 50. *H.*

v. Onitin) Diosc. III. 33. Ἡ δὲ ἰνῆτις καλκμένη, λευκοτέρα τοῖς φύλλοις ἐστὶ, καὶ μᾶλλον εὐοικυῖα ὑσώπῳ etc. Sic etiam interpres Oribasii XII. f. 209. Galeno de fac. simpl. med. VII. p. 215. ὀνίτις scribitur. Marc. Emp. c. 30. p. 212. *Cunila, quam Graeci onitim vocant.* Id ei nomen inditum, quod ab asinis praecipue experatur: Schol. Nic. Ὀνίτιδα λέγει, ὅπερ οἱ ὄνοι ἐσθίεισι. Πράσιον a viridi foliorum colore. Vidimus in horto regio. *H.*

x. Priuatim) Plin. Valer. IV. p. 36. De origa-

no: Ex vino albo tritum, et in portione sumptum, scorpionum et araneorum venenis resistit: cruditates discutit: morsus stomachi ex aqua calida datum lenit. H.

y. Contra araneas scorpionesque in vino albo.) Deleditionem contra ex apographo nostro, ne repetatur inutiliter. *Pint.*

z. Luxata) Plin. Val. I. c. *H.*

a. Tragoriganum) Dioscor. III. 35. Τραγορίγανος θαμνίσκος ἐστὶν ὀριγάνῳ ἢ ἐρπύλλῳ ἀγρίῳ τὰ φύλλα καὶ τὰ κλωνία. Ab hircis, quibus gratum illud pabulum est, nomen habere, ut ab asinis onitin, auctor scholiastes Nicandri. Est Thymbra legitima Clusii, quam ille pinxit, Hist. rar. plant. III. p. 358. nos in horto Regio obseruauimus. *H.*

lo siluestri. Vrinam *b.* ciet, tumores discutit, contra *c.* viscum potum, viperaeque ictum efficacissimum, stomachoque *d.* acida ructanti, et *e.* praecordiis. Tussientibus *f.* quoque cum melle datur, et pleuriticis, ¹ et *g.* peripneumonicis.

LXIX. Heraclium ² *h.* quoque tria genera habet: nigrius, latioribus foliis, glutinosum. Alterum *i.* exiliioribus, mollius, sampsucho *k.* non dissimile, quod ³ aliqui praefion

1. et peripneumonicis, in *M. d. peripleumonicis. Ch.*
2. Origanum quoque tria genera habet, Heraclioticum nigrius. Ex Diosc.
3. aliqui oniten. Ex Diosc.

b. Vrinam) Diosc. l. c. H. *c. Contra*) Hoc est, contra *ἰξίαν*, ut diximus s. 51. Dioscor. l. c. Nicander in Alex. p. 151. tragoriganum valere ait contra *ἰξίον ἄλοφόνον*. H.

d. Stomachoque) Diosc. l. c. *Τοῖς κακοσομάχοις, καὶ ὄξυρεγμιῶσι δίδοται, καὶ ἐφ' ὧν ἄλυσμος, καὶ ναυτία, καὶ θέρμη ὑποχονδρίων παρακολυθεῖ.* Stomacho male affectis, et acida ructantibus exhibetur, et iis quos qualis ex maris agitatione anxietas, nausea, et praecordiorum aestus comitantur. H.

e. Praecordiis) Aestuanti- bus a marina iactatione. Diosc. Dal.

f. Tussientibus) Diosc. l. c. H.

g. Et perip.) Diosc. Βασί τε καὶ περιπνευμονίαις σὺν μέλιτι ἐν ἐκλεικτῷ δίδοται,

in ecligmate. H.

h. Heraclium quoque, etc.) Lege, *Origanum quidem tria genera habet: Heraclioticum nigrius, etc.* Haec quae ex diuersis auctoribus Graecis Plinius vel eius liberti colligebant, nullo ordine, et prorsus indigesta transcribuntur. Dal.

Heraclium) Sic in Indice huius loci: *De origano Heraclio: Genera tria.* Illud ipsum quod Heraclioticum appellatum est s. 62. hoc tragorigani genus quoddam laetius Dioscorides appellat III. 35. H.

i. Alterum) Alterum tragorigani genus apud Diosc. l. *Ἡ δὲ τις τραγορίγανος λεπτόκαρπος, καὶ λεπτόφυλλος, ἣν καὶ πράσιον ἐνιοὶ καλεῖσιν.* H.

k. Sampsucho) *Hyssopos Dioscorides.*

prasion *l.* vocare malunt. Tertium est inter *m.* haec medium, minus quam cetera ¹ efficax. Optimum *n.* autem Creticum. Nam et iucunde olet. Proximum *o.* ² Smyrnaeum, ³ odorius. Heracleoticum *p.*, ad potum utilius, quod *q.* onitin vocant. Com-

1. *efficax autem. Optimum Creticum. M.* 2. *Smyrnaeum. Deinde Heracleoticum Gr. et Al.* 3. *Dor-rius. Ob.*

l. Prasion) Oniten. Diosc. m. Inter haec medium) Situestre Diosc.

n. Optimum) Diosc. l. c. Ἀρίστη δὲ ἡ Κιλίκιος, καὶ ἡ ἐν Κῶ, καὶ Χίω, καὶ Σμύρνη, καὶ Κρήτη. H.

o. Proximum Smyrnaeum. Deinde Heracleoticum ad potum utilius) In V. C. Proximum. Zmyrniium odorius. Heracleoticum ad potum utilius. Legendum videtur odoratius non odorus. Pint.

*Smyrnaeum) Ita MSS. R. 2. Colb. 2. Ch. etc. ut sit sententia, iucundius Smyrnaeum organum olere, quam Creticum. Sunt qui Smyrniium legant, falso: quamquam esse percommode hic possit videri σμύρνον, siue σμύρνεϊον a σμύρνα, hoc est, a myrrha. Est autem odorius ab *oderus*, quae vox quum saepius in absoluto gradu apud idoneos Latinitatis auctores occurrat, tum vero est in comparatione infrequens. H.*

p. Heracleoticum) Ex Heraclea Cretae. Dal.

q. Quod onitin) Hoc est, eo quod onitin vocant. Vide N. et Em. N. XXVI. (hic inf.) Heracl.) Sincerius, credo, legas, eo quod onitin vocant: vel quam quod onitin vocant. Discrepat enim onitis, de quo f. 67. ab Heracleotico: de quo f. 62. Galenum adde, cuius eadem fere sententia est, de fac. simpl. med. VII. p. 215. Ὀρίγανος ἡ μὲν Ἡρακλεωτικὴ δραστικώτερά τῆς ὀνιτίδος, efficacior est onitide. Subscribit et Diosc. III. 33. Atque hanc esse Plinii mentem, vel ex verbis, quae proxime subsequuntur, perspicuum est: Subiicitur enim statim, Communis autem usus, utriusque scilicet organi, Heracleotici, onitidisque: quorum forma dispar, ad potum dissimilis usus, eadem in medicina vires. H.

Communis *r.* autem vsus serpentes fugare, percussis esui dare decoctum, potu vrinam ciere, ruptis, conuulsis ¹ mederi cum panacis radice, hydropicis cum fico, aut cum hyssopo, acetabuli mensuris decoctum ad sextam. Item ad scabiem, pruriginem, psoras, in *s.* ² descensione balnearum. Succus auribus infunditur cum lacte. Tonfillis *t.* quoque et yuis medetur, et capitis hulceribus. Venena *v.* opii et gypsi exstinguit decoctum, si cum cinere *x.* in vino bibatur. Aluum *y.* mollit acetabuli mensura. Sugillatis *z.* illinitur. Item dentium dolori, quibus etiam et candorem facit, cum melle

1. medetur. *V.*

2. decessione. *M.*

r. Communis autem vsus) Haec omnia de Heracleotico Dioseorides. *Dal.*

Communis) Communes Heracleotici et onitidis vires. Sic Diosc. III. 32. 33. *H.*

s. In descensione balnearum) Ἐν τλαγγῶ in balnearum folio. *Dal.*

In desc.) Dioscor. III. 32. Κνησμενες δὲ καὶ ψώρας, καὶ ἰντερον τὸ ἀφείημα αὐτῆς ἐν λαρῶ ὠφελεῖ, Prurigni, psorae ac morbo regio decoctum ipsius in balneo prod-est. *H.*

t. Tonfillis) Diosc. I. c. Παρίσθυια, καὶ κιονίδας, καὶ ἀφθας, θεραπεύει. *H.*

v. Venena opii et gypsi exstinguit decoctum) Datur iis qui cicutam aut opium biberunt, ex passo; qui gyp-

sum aut Ephemeron, ex oxymelite. *Diosc.*

Venena) Diosc. I. c. iis qui cicutam biberint, opiumue, praebet ex vino dulci, seu passo: ex oxymelite, seu aceto mulso, iis qui gypsum. *H.*

x. Cum cinere in vino bibatur) Cinerem hic lixiuium appellat. Sic Columel. cap. 22. Lib. XII. Cinis autem odorem picis aufert, et eluit spurcitiam. *Dal.*

y. Aluum) Diosc. I. c. Ξηρὰ δὲ ποθεῖσα ὄξυβάφει πληθῆθος σὺν μελιμαρτῶ, μέλανα κατὰ κοιλίαν ἀγει. Aridum acetabuli mensura cum aqua mulsa epotum, atros humores per aluum extrahit. *H.*

z. Sugillatis) Marc. Emp. cap. 19. p. 132. *H.*

melle et nitro. Sanguinem narium fistit. Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias asperas cum galla et melle teritur: ad lienem folia cum melle et sale. Crassiores a. pituitas et ¹ nigras extenuat coctum cum aceto et sale, sumptum paulatim. Regio ² morbo tritum cum b. oleo in nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo, ita ut ne venter attingatur. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos aperit cum fico ³ trito: Strumas cum oleo et aceto et farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitum. Fluxiones sanguinis in genitalibus tufum, et aceto illitum. Reliquias purgationum a partu.

LXX. Lepidium c. inter vrentia intelligitur. Sic d. et in facie cutem emendat exhulcerando, ut

1. nigra. V. 2. mortuo prodest. V. et ex Diosc.
3. tosta. V. trita Gr.

a. Crassiores) Has per alium extrahit, inquit Diosc. l. c. H.

b. Cum) Cum oleo irino in nares infusum caput purgare, scribit Diosc. l. c. H.

c. Lepidium) Lepidium ἀπὸ τῆς λεπίζειν, id est, ἐκδεῖν dictum, quod vrenti acrimonia sua ulceret, excoriet, decorticet, eaque facultate, vel ferro notas fronti feruorum inustas (τὰ ζήγματα) delet. Columella, Atque oleris pulli radix, lachrymosaque cepa Ponitur: et lactis gustum quae condiat herba, Deiectura (alii,

Delectura) quidam fronti data signa fugarum: (alii focorum). Vimque suam idcirco proficitur nomine (Graeco. Dal.

Lepidium) Diosc. II. p. 205. Λεπίδιον. Δύναμις δὲ ἐστὶ τῶν Φύλλων δριμύτη ἐλκωτική etc. Vis foliorum acris et exhulcerans, etc. H.

d. Sic et) Inde nomen habet, quod faciei nempe maculas, τὰς λεπίδας delet. Serui compuncti notas tollebant lepidio: quare, id ubi animaduersum est, candenti ferro inuri eos inuenta consuetudo est. H.

tamen cera et rosaceo facile sanetur. Sic *e.* et lepras, et psoras tollit semper facile, et ¹ cicatricum hulkera. Tradunt *f.* in dolore dentium adalligatum *g.* brachio qua doleat, ² conuertere *h.* dolorem.

LXXI. Gith *i.* ex Graecis, alii melanthion, alii ³ melaspermon vocant. Optimum *k.*, quam excitatissimi odoris, et quam nigerrimum. Medetur serpentium plagis et scorpionum. Illini ex aceto ac melle reperio, incensoque *l.* serpentes fugari. Bibitur *m.* drachma vna ⁴ et contra araneos. Distillationem

1. *hulcerum cicatrices. V. Gr. et Al.* 2. *Sic et Cb. comescere ap. Gr.*
3. *melaspermon. Gron.* 4. *et deest.*

e. Sic et l.) Dioscor. l. c. H.

f. Tradunt) Totidem verbis haec Diosc. sed collo lepidium iubet appendi. H.

g. Adalligatum brachio qua doleat) Dioscorides collo appendit. Dalecampius.

h. Comescere dolorem) Excitata pustula, quae humoris impetum dentem vexantis ad brachium reuocet. Sic quidam in eo morbo aurium radici medicamenta, quae pustulas gignunt, admouent. Dal.

Conuertere) Sic MSS. omnes, R. Colb. Th. Ch. In libris editis, *comescere*, male. Excitat enim pustulam, quae humoris impetum, quo dens vexatur, ad brachium reuocet. Sic quidam in eo morbo hodie

que aurium radici medicamenta admouent, quae pustulas gignunt. H.

i. Gith) Et Celso quoque II. c. extr. *git.* Item Scrib. Largo, Comp. 131. Dioscoridi *μελάνθιον*, ceteris a nigritia feminis, *μελάνσπερμον*, *μήλων άγριος μέλας*, *Ρωμαίοις παπαβερνίγρουμ*. vt est in Nothis eiusdem p. 456. H.

k. Optimum) Diosc. III. 93. *μέλαν, δριμύ, σῶδες*. H.

l. Incenso) Dioscor. l. c. H.

m. Bibitur) Contra phalangiorum etiam araneorum morsus: *Βοηθεΐ δέ και Φαλαγγιοδηιτοις. ὅσον < α μεθ' ὕδατος ποθέρ.* Diosc. l. c. H.

tionem *n.* narium discutit tusum in linteolo olfactum. Capitis *o.* dolores illitum ex aceto et infusum naribus. Cum irino oculorum epiphoras et tumores. Dentium *p.* dolores coctum *q.* cum aceto. Hulcera oris tritum aut commanducatum. Item *r.* lepras et lentigines ex aceto. Difficultates *s.* spirandi addito ¹ nitro potum. Duritias *t.*, tumoresque veteres, et suppurationes, illitum. ² Lacte *v.* mulierum auget continuis diebus sumptum. Colligitur succus eius, vt *x.* hyoscyami. Similiter

Q q 2

que

1. vino. V.

2. Sic et Cb. Lac. Gr. et Al.

n. Distillationem) Iisdem verbis Dioscor. I. c. Δεανθέν δὲ καὶ ἐν ἀποδέσμῳ δεθέν, καὶ ὁσφραϊνόμενον, τὰς κατὰ ῥέροιζομενας ὠφελῆ. Sic etiam Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 206. κατὰ ῥέρας ἰᾶται, θερμὸν ἐν ὀθονίῳ προσφερόμενον, etc. H.

o. Capitis) Dioscor. I. c. Ἀρμόζει δὲ καὶ κεφαλαλγῆσι καταπλασσόμενον τῷ μετώπῳ καὶ τοῖς ἀρχομένοις ὑποχῆσθαι, ἐγγερόμενον εἰς τὰς ρίνας μετὰ ἰρίνης λεῖον. H.

p. Dentium) Dioscor. I. c. Ὠφελῆ δὲ καὶ ὀδονταλγίαν μετὰ ὄζυς . . . ἐψηθέν καὶ διακλυζόμενον. (Theodor. Prisc. I. 14. de dentium curationibus. Quibus putres cauiernae obuenerint, melan-

thium elixum in aceto commixtum. H.

q. Coctum cum aceto) Et teda, ac collutum. Diosc.

v. Idem lepras) Diosc. Αἰρεῖ δὲ καὶ Φανὸν καὶ λέπρας, etc. Lentigo Φανός, macula est subrufa, vel nigricans in facie, ad lentis similitudinem. H.

s. Difficultates) Diosc. et Galen. II. cc. Vide Sarraceni not. in Diosc. H.

t. Duritias) Dioscor. I. c. H.

v. Lacte) Diosc. I. c. Πινόμενον δὲ πλείους ἡμέρας γάλα ἄγει. Lacte porro vetusto more MSS. omnes exhibent, pro lac, quod et antea obseruatum a nobis, et in Plauto aliisque, ad Plin. XV. 16. H.

x. Vt hyoscy.) De quo dicetur L. XXV. 17. H.

que *y.*¹ largior, venenum est, quod miremur: quum *z.* semen gratissime panes etiam condiat. Oculos quoque purgat: vrinam *a.* et menses ciet. Quin imo linteolo *b.*² deligatis tantum granis xxx. secundas trahi reperio. Aiunt *c.* et clavis in pedibus mederi tritum in vrina: culices suffitu necare: item muscas.

LXXII. Et *d.* anisum aduersus scorpiones ex vino bibitur, Pythagorae inter pauca laudatum, siue crudum, siue decoctum. Item viride aridumue, omnibus quae condiuntur, quaeque intinguntur,

1. largius. V.

2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. alligatis Gr. et Al.

y Similiterque) Vt in hyoscyamo euenit, cuius foliis constat mentem corrumpi, vt suo loco diceretur proxime appellato, si plura quam quatuor bibantur. De melanthio Dioscor. l. c. Φασί δὲ καὶ ἀναίρειν αὐτὸ πλεῖον ποθέν. H.

z. Quum semen gratissime, etc.) Vide supra cap. 8. vltimum, L. XIX. Dal.

Quum) Lib. sup. sect. 52. H.

a. Vrinam) Si nempe pluribus diebus continuis fumatur, vt dicit Diosc. l. c. Vide etiam Gal. de fac. simpl. med. VII. p. 206. H.

b. Alligatis) Et in pello subditis. Dal.

c. Clavis in pedibus mederi) Circumscarificatis, me-

deri tritum in vrina vetere. Dioscorid. Dal.

Aiunt) Diosc. l. c. Καὶ ἡλοῦς περιχαραχθέντας ἐκτινάσσει σὺν οὖρῳ παλαιῷ. Clavis circumscarificatos excutit cum vrina vetere impositum. Vulgati codices habent σὺν οἴνῳ. At Serapio, vt Plinius, σὺν οὖρῳ habet. H.

d. Et anisum) Ita Nicander in Ther. p. 44. vbi ἀνίσου scribitur: quod Atticae consuetudinis esse geminato v Scholiastes admonet p. 31. Sic etiam Dioscor. III. 65. apud quem ἀνίσου vulgari more de l' Anis. Iconem apud Dodonaeam vide p. 297. In MSS. omnibus, R. Colb. etc. anesum legitur. H.

tur, desideratum. Panis *e.* etiam crustis inferioribus subditum. Saccis *f.* quoque additur: Cum amaris nucibus vina commendat. Quin *g.* ipsum oris halitum iucundiolem facit, foetoremque tollit manducatum matutinis cum smyrnio, et melle exiguo, mox vino ¹ collutum. Vultum iuniorem praestat. Insomnia leuat suspensum in puluino, vt dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum praestat, quando id quoque inter artificia deliciae fecere, ex quo labor desit cibos poscere. Ob has causas quidam anicetum *h.* id vocauerunt.

LXXIII. Laudatissimum *i.* est Creticum, proximum

Q 93

num

1. colluti. V.

e. Panis etiam crustis) Vt ammi et melanthium, feniculum. *Dal.*

f. Saccis quoque additur. Cum amaris nucibus vina commendat) Scribo, Saccis quoque additum cum amaris nucibus, vina commendat, ex eodem, et paulo post iuniorem in eodem legitur, non iuniorem: et olfaciant pro olfaciant. Pint. Saccis quoque additur) Quibus vina colantur et transfunduntur. Vina enim per saccum olim transmittabant non tantum vt liquidiora, et castigatio- ra biberent; sed vt peregrinis odoribus in saccum coniectis, et odore et sapore magis placerent, qua ratione Hippocraticum vinum hodie nobis paratur. Theophrast. cap. 9. L. VI. causi.

vide supra cap. vlt. L. XIV. *Dal.*

Saccis) Quibus vina faccantur, siue percolantur, vt dictum est XIV.28. XVIII. 17. Vide Hier. Mercurial. varr. Lect. II. 17. H.

g. Quin) Diosc. III. 65. H.

b. Anicetum) Omnibus aliis medicamentis praecel- lens. *Dal.*

b. Anicetum) Ἀνίητον, inuictum, quod omnibus medicamentis antecellat. Non aniso id nomen, sed anetho in Nothis. p. 455. Pseudo-Dioscorides attribuit. H.

i. Laudatissimum) Sic Dsc. l. l. Auctor libri de simp. med. ad Paternianum, qui Galeno adscribitur, Tom. XIII. p. 985. Anisum opti-
num

mum Aegyptium. Hoc ligustici *k.* vicem praestat in condimentis. Dolores *l.* capitis leuat suffitum naribus. Epiphoris *m.* oculorum ¹ Euenor *n.* radicem eius tusam imponit: Iollas ipsum cum croco pari modo et vino, et per se tritum cum polenta ad magnas fluxiones, ² extrahendisque, si qua in oculos inciderint. Narium *o.* quoque carcinodes *p.* consumit illitum ex aqua. Sedat anginas cum melle et hyssopo ex aceto gargarizatum. ³ Auribus *q.* infunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas

1. Sic et *M.* legitur, et in *Cb.* Euenor, etc. ut in vulg. E vino radicem imponit Iollas. Ipsum cum croco *Gr.* et *Al.* 2. extrahendaque. *V.* 3. fractis. *Diosc.*

mum est Creticum, deinde Aegyptium: Gallicum inerrissimum. etc. H.

k. Ligustici) Satiui, de quo cap. 8. vltim. Lib. XIX. *Dal.*

l. Dolores) Totidem verbis *Diosc.* l. c. H.

m. Epiphoris oculorum e vino radicem eius tusam imponit Iollas: ipsum cum croco pari modo et vino) In apographo nostro, Epiphoris oculorum euenenor radicem eius tusam imponit. Iollas ipsum cum croco, etc. Legendum puto, Euenor, non Euenenor, et nomen auctoris accipio, quamuis in elencho non inueniam, constabit id quoque paulo infra. *Pinz.*

n. Euenor) Ita eruimus e vestigiis codicum *R.* *Colb.* etc. in quibus Euenenor le-

gitur. In editis, e vino perperam. De Euenore et Iolla in auctorum Iudice. H.

o. Narium quoque carcinodes) Cancerosum vlcus, aut polypum. *Dal.*

Narium) Exstat ea vox apud *Celf.* VI. de polypo. Καρκινώδης ὄγκος hoc loco intelligitur a Plinio, tumor cancro similis, qui absque exesione est. In MSS. *R.* et *Colb.* narium cardines. H.

p. Carcinodes consumit) Carnes non carcinodes in *V.* *C.* habetur. *Pinz.*

q. Auribus) Cum rosaceo tritum, inquit *Diosc.* III. 65. et instillarum fractis auribus medetur. Καὶ ῥήξει δὲ τῶν ὠτῶν λείον συν ῥοδίω ἐνζυζόμενον ἰᾶται. H.

pituitas *r.* purgat tostum: cum melle sumptum, melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras *l.* purgatas tere in melle ad tussim. Facillime *s.* vero anisi drachmae tres, papaveris duae miscentur melle ad fabae magnitudinem, et *t.* ternis diebus sumuntur. Praecipuum *v.* autem est ad *x.* ructus: ideo *y.* inflationibus stomachi, ¹ et intestinorum torminibus, et *z.* coeliacis medetur. Singultus et olfactum decoctum, potumque, inhibet. Foliis *a.* decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio, olfactus ² sternumenta *b.* inhibet. Potum

Q q 4

fomnum

1. et, in V. d. 2. sternumenta Gr. et Al.

r. Pituitas purgat tostum) Crassos et pituitosos succos pulmonibus infarctos, et thoraci. *Dal.*

s. Facillime) Iucundissimo et vtilissimo remedio. *Dal.*

t. Et ternis diebus sumuntur) *Et terna diebus sumuntur,* in vetusto codice: quam lectionem confirmant verba mox paulo sequentia: *Aliqui addunt et opium pilulis in die ternis lupini magnitudinis.* *Pint.*

v. Praecipuum) Ad ructum modice ciendum. Vide quae de anetho dicenda sunt s. 74. statim initio. *H.*

x. Ad ructus) Quae sequuntur omnia ex variis auctoribus Plinius coaceruat, iisdem facultatibus saepius etiam repetitis. Horum nihil apud Diosc. *Dal.*

y. Ideo) Diosc. l. c. et Ga-

len. de fac. simpl. med. c. 48. p. 157. *H.*

z. Et) Aluum enim sistere scribit, Diosc. l. c. *H.*

a. Foliis) Ita fere Galen. et Diosc. ll. cc. quum aniso vim pariter digerendi attribuunt, *δύναμιν διαφορητικὴν.* *H.*

b. Cum apio olfactus sternumenta inhibet) Quamquam omnis huius coepti fiducia secundum τὸν δωτηῆρα ἑαῶν nobis sit archetypa Vossiana: non spreuimus tamen adhibere, quas potuimus, et secundi loci membranas, velut Vossianas binas (distinguendi ergo ab dominis, antehac alter in fine, alter in principio habuisse sese testantur, Andegauenses et Menapias appellabimus) quartas academiae, quintas eruditissimi

Mar-

somnum ¹ concitat: calculos pellit: vomitiones cohibet, et praecordiorum *c.* tumores. Et pectorum vitiis, neruis *d.* quoque, quibus succinctum est corpus

1. conciliat. V.

Marquardi Gudii nostri: non illas quidem aetatis eiusdem et fidei, interim viles; quippe quae neque repente a vetustissima scriptura omni, sed pedetentim et per gradus cumque aliquo pudore abcessum, et si non plano testimonio, vestigiis quibusdam, veritatem aut eius reuocandae propiores vias, demonstrarent. Hic igitur et Voss. Academicus, *sternumenta*. Neque hic modo, sed etiam Lib. XXI. 13. *odor alienus sternumenta protinus mouens* et cap 22. *mouet et aridum sternumenta*. Lib. XXIII. 1. *singultus cohibet, sternumenta olfactu*. Lib. XXIV. 7. *destillationibus et sternumentis e pituita*. Sic enim Vossianus. E Chiflet. notarunt *sternumentis e pituita*. Acad. noster: *sternumenta pituitas*. Plato in Timaeo: *Φλέγμα ὀξύ καὶ ἀλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίνονται κατὰ φύσιν*. L. XXV. 5. *Farina eorum per se et mista radiculae, qua lanas diximus lauari, sternumentum facit*. ibidem, *quod celerime mouet sternumenta*:

et, singultus infinitos aut sternumenta. Hic adponunt et e Chifletiano. cap. II. *Fit et ex callitriche sternumentum* cap. 13. *Eadem sicca concisa est*. Hic quoque e Chiff. annotant L. XXVII. 13. *sternumenta quoque gustus mouet* Lib. XXVIII. 6. *sternumenta pinna grauedinem emendant*. Lib. XXXII. 3. *sternumenta olfactu mouent*. Sic omnibus his locis Vossianus: nonnumquam et alii. Idem in suis obseruasse Cl. Salmasium apparet ex illis, quae scribit ad Solinum pag. 29. Gron.

Sternumenta) Ita MSS. fere vbique: *infrequentius, sternumenta*. Aetius quoque VI. 99. p. 249. *animum cohibere sternutationem scribit*. H.

c. Praecordiorum tumores) Potissimum e flatu natos. Dal.

d. Neruis quoque) Membranis flatu crasso distentis, vel acri lancinatis, quae viscera et corporis musculos ambiunt. Dal.

Neruis) Hoc verborum ambitu septum transuersum signat, quod alii praecordia, hoc

corpus, vtilissimum. ¹ Prodest e. et capitis doloribus instillari succum cum oleo decocti. Non aliud vtilius ventri et intestinis putant: ideo dysfentericis et ² in tenesmo datur tostum. Aliqui addunt et opium, pilulis ³ in die ternis lupini magnitudine in vini cyatho dilutis. Dieuches et ad lumborum dolores succo vsus est. Semen f. hydropicis et coeliacis dedit tritum cum menta: Euenor g. radicem

Q q 5

dicem

1. Sic ex MSS. em. H. prodest eius et Gr. et Al.

2. in tenesmos. Ch.

3. inde. V.

hoc est, περιμάρδια plures διὰ Φραγμα appellat. Id enim membranis constat, quibus cor et pulmo a iocinere et liene dispeſcuntur. H.

e. Prodest eius et capitis) Tò eius non est in optimo: et sine iniuria sententiae tollatur. Gron.

f. Semen) Potum semen, inquit Dioscor. III. 65. hydropicis sitim sedat H.

g. E vino radicem et adrenes) Et venor in codice antiquo, non e vino legendum puto, vt dixi, Euenor. quo nomine pictor etiam celebris fuit Plin. L. XXXV. Pint.

Tritum cum menta e vino, radicem ad renes) Sigism. Gelenius est auctor τξ e vino: nam vet. edd. cum menta verum et radicem ad renes. Ms. bibliothecae publicae, Gudianus, Menapius: cum mentae verum radicem et ad renes. Vossianus Andeg.

cum mente venor radicem et ad: sed potior, cum mentae venor radicem et ad renes.

Nimirum scribendum est: Semen hydropicis et coeliacis dedit tritum cum menta Euenor, radicem et ad renes. Habes nomen idem et L. XXI.

31. laudatum vero a Diocle et Euenore, a Timaristo etiam carmine. Et reposcit id Plinius paullo superius hoc ipso XVI. capite: Epiphoris oculorum e vino radicem eius tusam imponit Iollas; ipsum cum croco. Hic quoque Helenius addidit e vino, quo carebant priores editiones. Margo monet in Ms. fuisse, euenor radicem. Vossiani tres et Academicus, oculorum euenenor radicem. Gudianus, euentor radicem. Et manus quidem secunda in meliore tentauit, et venena: sed vera lectio est: Epiphoris oculorum Euenor radicem eius tusam imponit;

Iollas

dicem¹ ad renes. Dalion herbarius parturientibus ex eo cataplasma imposuit cum apio: item vuluarum dolori: deditque bibendum cum anetho parturientibus. Phreneticis *h.* quoque² illiniuit recens cum polenta. Sic et infantibus comitiali vitium, aut contractiones *i.* sentientibus. Pythagoras quidem negat corripì vitio comitiali in manu habentes: Ideoque quamplurimum domi ferendum. Parere quoque facilius olfactantes. Et statim

1. et ad renes. Dal. e vino rad. Gr. et Al. 2. Sic ex MSS. em. H. illeuit recens. M. illinunt vel recens Gr. et Al.

Iollas ipsum cum croco, pari modo, et vino, etc. Haec scripseram confusus Dalecampiana, et ratus, quidquid esset in superioribus boni, id eum, ut decebat, adoptasse. Dein didici Iacobum Cadomensem nimio minus quam diligenter usum observationibus magni Pinitiani: in quibus complura inueniebam praeflorata, quae nunc primum me proditorum speraueram. Iamque aduersus ea omnia spongiam parabam: neque enim solemus actum agere: dein praestare visum relinqui, ut erant, nostra; ita tamen, ut quae ille praeceperat, auctori suo redderentur, ad iusta codicis huius auctoritate, quando illius, quae dederat, ratio habita non erat. Accedit, quum fere

verbo tantum iaciat, sic legendum, aut melius esse, ut non sit obuium, nedum cuius, quid viderit, quid sequutus sit, quamobrem aliud atque aliud praeferat, diuinare, atque explicatius eadem tradi haudquaquam sit sperandum. Ex vnionibus igitur illis, quos Pinitianus ante seculum, et quod excurrit, quasi aibus certis obiecit, est utroque loco medici nomen. *Gron.*

Euenor) Ita rursus MSS. omnes: non ut libri editi, e vino. H.

h. Phreneticis quoque illinunt) Illiniuit in codice antiquo, non illinunt, ut referas ad eundem Dalionem. Dal.

i. Contractiones) Nervorum σπασμὸς. Dal.

Aut

tim a partu dandum potui polenta aspersa. Sofimenes contra omnes duritias ex aceto vsus est eo, et contra lassitudines, in oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto, lassitudinis auxilium viatoribus spondit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digitis cum castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad ventris aut intestinorum inflationes. Et orthopnoicis, quod ternis digitis ¹ prehenderit feminis, tantumdem hyoscyami cum lacte afinino. Multi *k.* vomituris ² acetabula eius, et folia lauri decem trita in aqua, bibenda inter coenam suadent. ³ Strangulatus *l.* vuluae, si manducetur et linatur calidum, vel si bibatur cum castoreo ⁴ in aceto et melle, sedat. Vertigines a partu cum semine cucumeris et lini pari mensura ternum digitorum, vini albi tribus cyathis discutit. Tlepolemus *m.* ad quartanas ternis

^{1.} prenderit. *Cb.* ^{2.} acetabulum, *V.* ^{3.} Sic et *Cb.* *Strangulationes Gr. et Al.* ^{4.} in. in *M. d.*

Aut) Ad verbum haec H.

k. Multi vomituris) Vt robustior sit ad vomitionem perficiendam ventriculus. *Dal.*

l. Strangulationes vuluae, si manducetur) Scribe, *Strangulatus* ex vetusto codice, non *Strangulationes*, solita Plinii consuetudine, quae alii nomina aliis vsurpant inflectionibus, quarta semper vsurpandi. *Pint.*

Strangulatus) Ita MSS. non *strangulaticnes*. Vteri-

na suffocatio, quae Dioscoridi *ὄσπερινή πνιξ*, Plinio saepenumero vuluae conuersio, et vulua conuulsa dicitur: Est vteri ad superna decursus, quo fit vt strangulari et suffocari feminae videantur. H.

m. Tlepolemus) Vide N. et Em. N. XXVII. (hic adi.) *Tlepolemus*) Hoc medicamentum dum Q. Serenus a Tlepolemo, Plinioe, transcriberet, pro aniso, anethum reposuit. Sic enim ille, c. de quartana medi-

nis digitis feminis anisi et feniculi vsus est in aceto et mellis cyatho vno. Lenit articulares morbos, cum amaris nucibus illitum. Sunt *n.* qui et aspidum venenis aduersari naturam eius putent. Vrinam *o.* ciet. Sitim cohibet. Venerem *p.* stimulat. Cum vino sudorem leniter praestat. Vestes quoque a tineis defendit. Efficacius *q.* semper recens, et quo nigrius. Stomacho tamen inutile est, praeterquam *r.* inflato.

LXXIV. (XVIII.) Anethum *s.* quoque ructus mouet, et tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris

medicanda: *Sume tribus digitis appressum semen anethi, Tantundem marathri, mulsum nec desit aceti: In cuius cyatho praedicta salubriter hauris.* Nisi forte amanuensium id incuria factum est, qui pro *anethi*, vt verustiores libri omnes manu exarati habent, *anethi* de suo inferuerint. H.

n. Sunt) Virulentorum animalium venenis aduersari ait Diosc. III. 65. H.

o. Vrinam) Dioscor. I. c. H.

p. Venerem) Diosc. I. c. H.

q. Efficacius) Commendat imprimis Dioscor. I. c. quod recens, quod odore vehementi, quod plenum, ac minime farsurosum. H.

r. Praeterquam) Nam prodest ad inflationes, *πρός εμπνευματώσεις* Diosc. I. c. et Plinius ipse supra, H.

s. Anethum quoque ructus mouet) Rhodiginus cap. 16. Lib. XXVII. notat *ἀνηθινόν* Graecis florem quemuis dici *ἀπὸ τῆ ἀνω τεύχεσθαι*. Anethi comae et feminis decoctum inflationes discutunt Diosc. *Dal.*

Anethum) Nempe, vt anisum, de quo dictum est paulo ante. Plin. Val. id paulo vberius IV. 27. de anetho: *Stomachi querelas, inquit, coctum in aquae cyathis tribus potum, miro modo releuat: indicio est ructus, per quem intelligere datur aperta omnia quae clausa torquebant, digestiones adiuuat: ventrem videtur inhibere.* Diosc. III. 67. *Ἀνήθε ξηρὴ τῆς κόμης καὶ τῆ κερπέτῃ τὸ ἀφέψημα πινόμενον . . . σροφές τε καὶ εμπνευματώσεις πάσει.* Aquam anethinam cum melle commendat ad sedanda tormina Marc. Emp. c. 27.

ris *t.* radices illinuntur ex aqua vel vino. Singultus *v.* cohibet fermen feruens, olfactum. Sumptum ex aqua, sedat *x.* cruditates. Cinis *y.* eius vuam *z.* in faucibus leuat: oculos *a.* et genituram hebetat: *xc.* in brachio *cc.* in oculis *ccc.* in genituram *ccc.* in oculis *ccc.* in genituram *ccc.*

LXXV. ¹ Sacopenium *b.*, quod apud nos gignitur, in totum transmarino *c.* alienatur. Illud *d.* enim Hammoniaci lacrymae simile, sagapenon vocatur.

a. Sacopenio, quod, etc. transmarinum. Dal.

p. 176. et cap. 28. p. 201. Nostris; *Aneth.* Pingitur a Dodonaeo, p. 296. H.

Epiphoris) Plinius Valerius I. 14. *Ad epiphoras oculorum et tumores* *a.* *Anethi radix ex vino irita illinitur.* Et IV.

27. de anetho: *Tritae radices et impositae feruoribus medentur oculorum.* H.

v. Singultus) Diosc. III. 67. H.

x. Sedat) Plin. Val. IV. 17. Q. Serenus cap. 19. p.

137. *At male digestis si crapula saeuierit escis, Aut cubitum pergens succum cape tristis anethi, etc.* H.

y. Cinis) Plin. Val. IV. 27. de anetho *Cinis eius suspendit vuam faucibus ingrauescentem.* Q. Serenus,

c. 16. p. 135. *Si vero afflicta languor deiecerit vuam Tunc horas aliquot pronus recubare memento: Aut illam puluis rosti releuabit anethi,*

Aut cinis ex cochlea, vel torrida brassica flammis. H.

z. *Vuam in faucibus leuat*) Condylomata, Dioscoridi; Plinius legisse videtur *κισνίδας.* Dal.

a. Oculos) Diosc. totidem verbis III. 57. *Ἀμβλύει τε τὰς ὄψεις, καὶ γονὴν σβέννυσι συνεχῶς πινομένων.* Leontius in Geop. XII. 34. pag. 355. *Τὸ ἀνηθὸν ἐσθιόμενον ἀμβλύει τὴν ὄψιν.* H.

b. *Sacopenium*) Sagapenum nostras, quod Sacopenium Plinius vocat, vt nomine a transmarino diuidatur, succus est ferulae nostratis, qui caule ad radicem vulnerato fluit, Diosc. vide supra cap. 8. Lib. XIX. Dal.

c. *Transmarino*) Longe discrepat a transmarino. H.

d. *Illud*) Transmarinum videlicet, de quo Diosc. III. 95. *Σαγαπηθὸν ὄπος ἐστὶ πῶας*

catur. Prodest *e.* laterum et pectoris doloribus, conuulsis, tussibus vetustis, excreationibusque *f.* praecordiorum tumoribus. Sanat *g.* et vertigines, tremulos, opisthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. *h.* Datur *i.* et olfactandum ex aceto in strangulatu vuluae. Ceteris et potui datur, et cum oleo infricatur. Prodest et contra mala medicamenta.

LXXVI. ² Papaueris *k.* fatiui ³ tria diximus genera: et sponte nascentis alia ⁴ promissimus. E fatiuis *l.* calyx ipse teritur, et e vino bibitur somni causa.

1. Excreationibus, praecordiorumque tumoribus. V.
2. Sic ex MSS. em. Hard. Papau. fat. dix. gen. — Sed fatiui albi calyx, Gr. et Al.
3. ita dix. Ch.
4. proxime. M.

πράσις κρηθροειδής, γεννωμένης ἐν Μηδείᾳ. Sagapenum ferulaceae herbae liquor est, quae quidem in Media nascitur. Id et frutici et liquori, qui manat ex frutice, nomen esse, Galenus ait, de fac. simpl. med. VIII. p. 226. In officinis Sagapenum et Serapinum appellatur, quoniam odore pinum refert. Describitur a Charasio in Pharmac. p. 298. H.

e. Prodest) Haec totidem verbis Diosc. III. 95. H.

f. Excreationibusque) Quoniam crassos humores pulmone molestos expurgat, inquit Diosc. I. c. H.

g. Sanat) Dioscorid. I. c. H.

h. Perfrictiones) Δίδοται κατεψυγμένοις, inquit Dioscor. Datur perfrigeratis, frigidis, quorum vel pars aliqua corporis, vel totum pariter perfrigescit. H.

i. Datur) Dioscorid. I. c. H.

k. Papaueris) L. XIX. 53. H.

l. Sed fatiui albi calyx ipse teritur). Scribendum, E fatiuis albi calyx, etc. ex vet. cod. Pint.

Sed fatiui albi calyx ipse teritur et e vino) Rursum Tale vino, interposuit Gelenius. Vossiani duo teritur et vino bibitur. Idque sufficere censeo. Sed praestantior etiam, et fatiuis, ut et fatiui ita diximus, quod

causa. Semen elephantiasi medetur. E *m. nigro* papauere ¹ sopor *n.* gignitur ² scapo inciso, vt Diagoras suadet, quum o. turgescit: vt Iollas, quum deflorescit *p.*, ³ hora *q.* sereni diei, hoc est, quum
ros

1. Sic et Cb. opium. V. opus. Alii. sapor Gr. et Al.
2. capire. Dal. 3. Sic ex MSS. em. Hard. hora diei sereni Gr. et Al.

quod e Chifetiano quoque notatum. Emenda: *Papaueris satiuu tria diximus genera, et sponse nascentis alia promissimus. E satiuu albi calyx ipse teritur et vino bibitur somni causa.* Locus quem respicit est Lib. XIX. 8. *Papaueris satiuu tria genera: candidum, cuius semen, etc.* Et mox: *De reliquis generibus papaueris sponse nascentis dicemus in Medicinæ loco.* Similiter peccatum Lib. XXI. 6. Partem horum, nempe vtroque legendum, *E satiuu*, odoratus est et Pintianus. *Gron.*

E satiuu) Haec pariter Diofc. IV. 65. H.

m. E nigro papauere sapor gignitur) Lege, *sopor*, non *sapor*, ex eodem, vt paulo ante: *bibitur somni causa*, et paulo post: *non vt soporifera modo.* Quorum verborum ordinem inuertendum cenfeo, legendumque *non soporifera modo vi.* Idem *E nigro papauere*) E nigro potius, quam albo papauere,

opium fieri nusquam Dioscorides scribit. Valentius e nigro colligi verisimile est, imbecillius ex albo. *Dal.*

n. Sapor gignitur) Saporis vocabulo τὸν χυλὸν Graecorum Plinius voluit exprimere, duplici errore: altero quod liquor is ὄπὸς sit, id est, manans sponse lacryma, non autem χυλὸς, id est, succus herba trita expressus: quod ad id papaueris albi, non nigri, scapus inciditur. *Dal.*

Sopor) Ita MSS. omnes R. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. etc. tum hoc loco, tum in huius libri indice: non *sapor*. Soporem poetice usurpauit, quem opium vocant, vt mox dicetur. H.

o. Turgescit) Grandescit, et ad florem properat. *Dal.*

Quum) Quum germinat, et florere incipit. H.

p. Cum deflorescit, hora diei sereni) Pintianus e veteri exemplari: *hora sereni diei*, quod etsi leue est, non fastidiendum tamen, quia
et

ros *r.* in eo exaruerit. Incidi iubent sub *s.* capite ¹ et calyce. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus et ² hic, et herbae cuiuscumque lana excipitur: aut si exiguus est, vngue pollicis,

1. *aur. D.* 2. *buius. Dal.*

et sic Iduo Vossiani. Sed alter horum etiam vtilior. Quae namque illa *bora fereni diei?* circa meridiem, inquit Dalecampius. Immo multo citius. Sic enim membranae egregiae: *bora fereni diei tertia, hoc est, cum ros exaruerit.* Nimirum cum fere *πληθυσσα* est *ἀγορά*, et ut canit Martialis, *Exercet raucos tertia caufidicos.* Sextam autem meridiem intelligimus. Columella XI. 2. *pruinis et gelicidiis nocturnis adhuc rigentes materiae ferrum reformidant. itaque dum hae regelare sinuntur vsque in horam secundam vel tertiam, poterunt verpes attenuari.* Et ibidem: *quascumque vineas culturi sumus ne per aestum, sed mane vsque in tertiam, et a decima vsque in crepusculum fodiamus.* Gron.

q. *Hora*) Vide N. et Em. N. XXVIII. (hic coll.) *Hora*) Sic libri omnes, etiam conditiui, quos vidimus: R. Colb. Th. etc. Rectius forsitan, ut in suis membranis vidisse Gronouius contestatur, *bora fereni diei tertia:*

si probatae admodum fidei forent. Certe hora diei tertia, hoc est, medio inter solis exortum et meridiem interuallo, ros inarescere solet, aestusque incipere: quare Columella XI. 2. in Augusto monet, *Quascumque vineas culturi sumus per aestum sed mane vsque in tertiam: et a decima vsque in crepusculum fodiamus.* Sextam horam, meridiem intelligi oportet. H.

r. *Cum ros in eo exaruerit*) Circa meridiem. *Dal.*

s. *Sub capite et calyce*) Sub capite, ante florem: et calyce, post florem. *Dal.*

Sub cap.) Dioscorid. l. c. Ὅπιζοντας δὲ δεῖ μετὰ τὸ τὰς δρόσους ἀνικμασθῆναι, περιγράψειν μαχαίρῳ τὸν ἀξερῖσκον, ὡς μὴ εἰς τὰ ἐντὸς διατρήσαι, καὶ ἐκ πλαγίων δὲ τῆς κωδίας ἐπ' εὐθείας ἐκτέμνειν ἐξ ἐπιπολῆς, etc. At opii faciendi ratio haec est: *Quum ros exaruerit, stellulam quae in summo papaueris capite visitur, culzello ita scarificare oportet, ut ne penitus intro adigatur: et a capitis lateribus per directum*

cis, ¹ vt *t.* lactucis, et postera die magis quod inaruit. Papaueris *v.* vero ² largus densatur, et in pastillos tritus in umbra ficcatur, non vi *x.* soporifera modo, verum si copiosior hauriatur, etiam mortifera per *y.* ³ somnos: opion *z.* vocant. Sic scimus *a.* interemptum ⁴ P. Licinii Caecinae Praetorii

1. aut conchyliar. Diosc. *2.* largior. *V.* *3.* somnum Gr. et Al. *4.* Sic et Cb. Licin. Gr. et Al.

etum summam cutem incidere, et erumpentem lacrymam digito excipere, etc. H.

t. Vt lactucis) Constantinus legit, aut conchis, in dictione ὀπός. Ego nihil muto. Glaucio enim et siluestribus lactucis succum detrahi solitum Dioscorides prodit, quo verum opium adulteraretur. Dal.

M) Perinde, inquit, vt in lactucis fieri mos est, quum ex iis incisis succus lacteus excipitur. Sic Diosc. IV. 65. δακτύλω digito hunc succum excipi iubet, et in conchulam deinde abstergi. Hunc idem adiicit succo siluestris lactucae saepe adulterari. H.

v. Papaueris) Haec pariter Diosc. l. c. H.

x. Vi soporifera modo) Virgilius IV. Aeneidos; Hesperidum templi custos, epulasque draconi quae dabat, et sacros seruabat in arbore ramos, spargens humida mella soporiferumque papauer. Idem

Vol. VI.

VI. quum ait, melle soporitam et medicatis frugibus offam, medicatas fruges papauere conditas intellexisse videtur. Victorius capite 3. IV. Dal.

y. Mortifera per somnum opion vocant) Voss. duo et Gud. per somnum sopion vocant: vt et Acad. nisi quod sopio. Scribendum ex optimo: mortifera per somnos opium vocant. Gron.

Per) Ita recte R. 2. alique: non per somnum. H.

z. Opion) ὀπιον, succus lacteus, qui papaueris scapo inciso manat. ὀπός succum lacteum sonat, qui non sponte, vt lacryma, id est, τὸ δάκρυον emanat, sed castratione, scarificatione, terebratione, vel alio quouis vulnere effluit. H.

a. Sic scimus interemptum Licinii Cecinnae Praetorii viri patrem in Hispania Bauili cum valetudo impatientibus odium vitae fecisset) Romana et Parmensis, et quaedam alia recentiora exemplaria sic le-

R r

gunt:

torii viri patrem in Hispania ¹ Bauili, quum valetudo

1. *Bibili. Dal.*

gunt: *In Hispania baiulicum, etc.* Legendum fortasse in totum hoc pacto: *Sic scimus interemptum post, Licinii Caecinae praetorii viri patrem in Hispania Bubilium, cum ei valetudo impetibilis odium vitae fecisset.* Nam codex antiquus post *Licini* legit: et *imperibilis* legit, non *impatibilis*, ab impetu videlicet, non a *pator*. De Babilio vero, aut hoc, aut alio eiusdem nominis, Plinius VII. c. de moribus repentinis: *Bebius iudex dum Babilium differri iuber.* Pintianus. *Sic scimus interemptum, etc.*) *Legit: Sic scimus interemptum Licinii Caecinae praetorii viri patrem in Hispania Bibili, cum valetudo impetibilis odium vitae fecisset.* Perperam vulgo *impatibilis*, violentam, acerbam, difficilem valetudinem significat. Et cap. 20. eiusdem libri: *Praetorii viri pater est Hispaniae princeps, quem scio propter impetibiles vuae morbos filo suspensam e collo gerere.* Sic in aliis locis ubicumque *impatibile* hoc sensu reperietur apud Plinium, reponendum erit, *imperibile*. Vide Salmaf. p. 876. a.

In Hispania Bauili) Vel Baiuli potius: ut nomen

id magistratus fuerit, quem nos *Baillif* vocamus. Vide N. et Em. N. XXIX. (hic pos.) *P. Licinii*) In MSS. R. I. 2. etc. *Postcilini*. Forte pro *Postumii Licinii*. Sed quod ad vocem *Bauili* attinet, quam libri omnes pertinaciter retinent, ea si mutari debet, non in *Bibili*, quod nomen oppidi quidem in Hispania est, sed quod a veteris scripturae vestigiis recedit sane longius quamquam ea fuit *Dalecampii* coniectura, quam *Salmafius* aude arripuit, in *Solin.* p. 876. Sed in *Baiuli* potius, quod multo affinius est, quum totidem plane vox ea constet apicibus, conuerti crediderim oportere. Fuisse enim iam tum videtur in Hispania, ut modo in Gallia, id praetoris nomen: Nam quos *Balliuos* dicimus, a voce *Baiulos* dictos omnino constat, ut egregie observauit V. C. D. Du-Cange in *Gloss.* p. 436. apud quem et *Baiuli* vocem pro *Balliuo* vsurpari saepe, et pro *Mercatorum Praetore*, et pro aliis magistratibus, videre licet. *Stabilit* egregie coniecturam nostram, quod is ipse qui nunc in Hispania *Baiulus* appellatur, idem

tudo *b.* impatibilis odium vitae fecisset: item ple-
R 1 2 rosque

idem paulo mox s. 81. Hispaniae princeps vocatur. H.

b. Cum valetudo impatibilis odium vitae) Omnes *impatibilis*. Neque hic modo, sed etiam cap. 20. *propter imperibiles vuae morbos*. Et Lib. XXV. 5. *ne nubilo die detur, impetibiles quippe cruciatus existunt*. Notavit et in suis Ferdinandus Nonius Pintianus, ab *impezu* videlicet, (inquit) non a *patior*. A quo haud scio an acceperit, sed tamen quum Apuleius in Apologia dixisset, *sceleris aduersus parentem nefando, immani, impetibili*: miram hac notione vocem eam pronuntiavit H. Casaubonus, quam legerent plures intelligentibus: proprie enim *impatibile* esse id, quod petitioni obnoxium est, quod facile potest imperi: sic Solinum de chamaeleonte: *Imperibilis est coraci, a quo cum interfectus est, victorem suum perimit*. nec, nisi fallat memoria, esse antiquiorem Solino, qui eam vocem vsurparit. Postea cepisse accipi de re turpi et reprehensionis obnoxia, vt apud Apuleium et Symmachum L. IX. epist. 103. in alia omnia ire Glossarium: *Imperibile, ἀνεπιτιθέμενον*

ἀνεπιτιθέμενον: quasi praepositio haberet vim negandi, neque absurde, sed non ita se vsurpatum legisse. Sic ille: nec potuit vir tantus labi, quin multis lubricum relinqueret. Neque ego Fr. Iuretum moror, qui quod Glosae, *Imperibile, improbum, scauum*, habent, reddit *scauum*: non Scip. Gentilem, cui *impatibile* ab impetendo, quasi petitioni et reprehensionis obnoxium: non Gev. Elmenhorstium, cui *impatibilis* impurus: non Ioh. Priscaum, qui, vt aliquid noui addat, pro impetuoso dictum censet, translatione, vt ait, nimis obuia, quae sceleribus violentiam tribuat. Ipse Salmasius pag. 876. Solinianum, *impatibilis est coraci*, in eodem ludo edoctus explicat, a corace impeti solet, obnoxius est impetitioni corui. Tum, *Alias imperibile*, inquit, Latini vsurpant etiam agentis significatione, pro eo, quod impetere solet, non quod impetitur. huc Plinii duo refert et Apuleii loca. Deinde, Sane recentiores Latini pro re mala et inhonesta factu et nefanda eam vocem posuerunt: id probat ex Symmacho. Tantum, quidquid malum

rosque alios. Qua de causa magna concertatio exstitit. ¹ Diagoras c. et Erasistratus in totum damnare, vt mortiferum, infundi vetantes: praeter ea, quoniam visui noceret. Addidit d. Andreas, ideo

1. Diagoras; vt scribit Erasistratus, vsum eius in totum damnauit oculorum lippitudini, et aurium vitis infundi vetans, quoniam visui, etc. Ex Dioscor

malum esset et odiosum et intolerabile (Βαλλ' ἄτως) sic vocarunt: nam *imperibile*, quod impetit, vel cum impetu venit; non tantum quod impeditur. Qui labor? quantus aestus? et tamen aliud agebat, haec scriberet, vt et caeteri. *Imperibile*, o principes studiorum, nihil est aliud quam *impatibile*, et pro hoc illud receptum est, vt *compecto* et *depectus* a *pacto*, *imperco* et *compercut* a *porco*, *confessus* a *fassus*, *conspargo*, a *spargo*, *dispeffis* manibus a *passis*, *defetisco* a *fatisco*. Vna autem eius significatio antiquissimis, mediis, recentissimis, non ferendum nimium, intolerandum, siue ob dolorem, siue ob inimitiam aut dissidentiam, siue ob turpitudinem, crudelitatem, et similia. Iam autem M. Tullius de finibus Lib. II. 17. *dolorem, quem vos, quum improbis poenam proponitis, imperibilem facitis; cum sapientem semper orboni plus habere vultis, me-*

abilem. Sic est apud me in bonae fidei membranis, etsi vulgo *impatibilem*. Sed nihil inter haec duo interest, nisi quod aurium fastidia vastiorem in ea voce primam literam, leniorem quintam putauerunt. Pinitianus autem hoc etiam loco: *cum ei valetudo*. Nostri hac parte nihil mutant. Sed omnis locus ita concipiendus: Sic sciimus *interemptum* P. Licinii Caecinae praetorii viri patrem in Hispania Bilbili, cui *valetudo imperibilis odium vitae fecisset*. Gron.

Valetudo) In MSS. omnibus *imperibilis*, quod idem valet: hoc est, non ferenda, nimia, intoleranda. H.

c. *Diagoras*) Ex Diagora quoque et Erasistrato, opii vsum damnat Diosc. IV. 65. tum in aurium doloribus, tum in lippitudine oculorum: quoniam et visus aciem hebetet, et somnum inducat. H.

d. *Addidit*) Dioscor. I. c. Ἀνδρέας δέ φησιν, ὅτι εἰ μὴ

ideo non protinus excoecari eo, quoniam adulteraretur Alexandriae. Sed *e.* postea usus eius non improbatum est medicamento nobili, quod *f.* diacodion vocant. Semine *g.* quoque eius *h.* trito in ^r pastillos, e lacte vtuntur ad *i.* somnum: item *k.* ad capitis dolores cum rosaceo: cum *l.* hoc et aurium dolori instillatur. Podagris *m.* illinitur cum lacte mulierum. Sic et foliis ipsis vtuntur. Item *n.* ad sacros ignes et vulnere ex aceto. 'Ego *o.* tamen

R r 3

damna-

i. pastillo electo vtuntur ad somnium. Cb.

μη ἐδόλξτο, ἐτυφλῆντο ἀν
οὶ ἐγχεριόμενοι ὑπ' αὐτῶ.
Addidit Andreas, protinus
excoecatū iri, quo illinirentur,
nisi adulteraretur. H.

e. Sed postea) Mnesidemus
vsum dumtaxat olfactandi
probauit conciliando somno,
Dioscor. Dal.

f. Quod) Διὰ κωδειῶν,
vt dicitur s. 79. H.

g. Semine) Dioscorid. l. c.
H.

h. Eius trito) Nigri Diosc.
Dal.

i. Ad somnum) Illito ex
aqua fronti et temporibus.
Dal.

k. Ad capitis) Hoc de
opio Dioscorides. Dal.

Item) Dioscorides l. c.
H.

l. Cum hoc) Cum amygdalino,
croco, myrrha. Diosc.
Dal.

Cum hoc) Hoc est, cum
rosaceo, quod et rosam ve-

teres appellauere, vt ce-
ram pro cerato dixerunt.
Marc. c. 9. p. 87. Viren-
tis papaueris succus cum rosa,
vel amygdalino . . . infusus
dolenribus auribus prodest.
Adhibet Diosc. l. c. amygdalino,
myrrham et crocum.
H.

m. Podagris) Diosc. l. c.
H.

n. Item) Diosc. l. c. Καὶ
πρὸς ἐρυσιπέλατα δὲ καὶ
τραύματα σὺν ὄξει. H.

o. Egō) Ita Galenus κα-
τὰ τοπαῖς III. l. p. 369.
collyria ex opio multis fuisse
detrimento ait, vt etiam
ἀμβλυοπίαν καὶ βαρηκοίαν
visus hebetudinem et au-
rium grauitatem induxerint.
Sunt autem collyria et me-
dicamenta oculorum, et
glandulae quae ano, et pes-
si qui vuluae subduntur,
et quae induntur naribus.
H.

damnauerim collyriis addi: multoque *p.* ¹ magis
 quas vocant lexi-pyretos, quasque pepticas et coe-
 liacas. ² Nigrum tamen coeliacis in vino datur.
 Satiuum ³ omne maius: rotunda *q.* ⁴ ei capita: At *r.*
 filuestri ⁵ longa *s.* ac pusilla, et ad omnes effe-
 ctus

1. magis confectionibus quas. *V.* 2. Nigri semen.
 Dioscorides. 3. Sic ex MSS. em. Harđ. Satiuum
 omne magis rotundat capita. At filuestri longum et
 pusillum in valentiora Gr. et Al. 4. caput. *V.*
 5. longa et pusilla, et ad omni. ef. valentiora. *Cl.*

p. Multoque) Rectius in
 veteri exemplari *lexipyretus*,
 ex instituto Graecae linguae,
 quod sit adiectiuum compo-
 situm. Expende porto an
 sit commodior lectio *alexi-
 pyretus*, hoc est febris expul-
 trices. *Pin.*

Quas vocant *lexipyre-
 tas*) Voss. *lexepyretus*. Vo-
 luit, quod vidit Pintianus,
lexipyretus, Graeca termina-
 tione. Nimirum *ληξιπυρέ-
 τας*. Male autem prouectus
 vltterius Pintianus facit. *ἀλε-
 ξιπυρέτς* nam *ἀπὸ τῆς λή-
 γειν* dicitur. Marcel. de me-
 dicam. cap. 16. *Prodest et
 iis, qui sine horrore circuitu
 febrium vexantur: quamob-
 rem lexi-pyretos haec composi-
 tio dicitur.* Gron.

Multoque) Subintellige,
 damnauerim, addi iis, quas,
 etc. *H.*

q. Rotundat capita) Sati-
 uo caput oblongum Diosc. *IV.*
Dal.

Lexipyretos) *Ληξιπυρέτας*
 Medicinae sunt, quae febres
 fugant: *ἀπὸ τῆς λήγειν*.
 Marc. Emp. c. 16. p. 114.
*Prodest et his qui sine horro-
 re circuitu febrium vexantur:
 quamobrem lexi-pyretos haec
 compositio dicitur.* Alex.
 Iatros. III. 66. *Lyxoperita
 epithimata febrientibus: le-
 ge Lexipyreta epithemata.* In-
 terpres eo loci in margine,
feruores apta lenire reddit.
Πεπτικῶν sunt quae abscel-
 suum collectiones maturant,
 et quae stomachi concoctio-
 nem adiuuant. *Κοιλιακῶν*
 quae coeliacis medentur.
 Succum papaueris nigri,
 concoctionem eam iuuare,
 et coeliacorum affectibus
 auxiliari, scribit Diosc. *IV.*
 65: *H.*

r. At) Diosc. l. c. *H.*

s. Longum ac pusillum et
 ad omnes effectus valentius)
 Proferunt e Chiff. *longa et
 pusilla et ad omnes effectus va-
 len-*

Etus valentiora. Decoquitur *t.* et bibitur contra vigilias, eademque aqua ¹ fouent ora. Optimum in siccis, et vbi raro ² et pluat. Quum *v.* capita ipsa et folia decoquantur *x.*, succus meconium vocatur, multum opio ignauior. Experimentum opii est primum in ³ odore: sincerum enim perpeti *y.* non est; mox *z.* in lucernis, vt pura luceat flamma, et ⁴ vt exstinctum demum oleat: quae in fucato non eueniunt. Accenditur quoque difficilior, et crebro exstinguitur. Est *a.* sinceri experimentum

R r 4

tum

1. fouentur. *V.* 2. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb. pluit Gr. et Al.* 3. Sic et *Cb. primum odore Gr. et Al.* 4. Sic ex MSS. em. *Hard. conf. Cb. flamma, aut ex. Gr. et Al.*

lentiora. Vossianus amplius: maius rotunda et capita ac siluestri longa et pusilla et ad. Vnde scribas licet: Satiuum omne maius: rotunda ei capita, vt siluestri longa et pusilla, sed ad omnes effectus valentiora. Sic Lib XXI. 6. de croco; Satiuum latius maiusque et nitidius. Gudianus quoque et Menapius, maius. Sed et Pintianus e suo maius et rotunda. Andegau. maius rotunda et capita ac siluestri longa aut pusillus et ad omnes effectus valentiora. Gron.

i. Decoquitur) Diosc. l. c. H.

v. Quum) Μηκώνιον, siue μηκώνειον parari, tufis papaueris capitibus, prelo expressis, tritis in mortario digestisque demum in pa-

stillos, docet Dioscor. l. c. Sed, priusquam torculari exprimantur, excoqui folia et capita iuuat. H.

x. Decoquantur) Tunduntur, prelo exprimuntur, et in mortario trita digeruntur in pastillos, Dioscor. *Dal.*

y. Perpeti non est) Quia soporiferum, et caput grauians. *Dal.*

Perpeti) Quoniam vel solo odore soporem inducit: ἐν τῇ ὄσμῃ κερωτῖδος, inquit Diosc. l. c. H.

z. Mox) Haec omnia pariter Diosc. l. c. H.

a. Experimentum et in aqua, quia nebula) Voss. quoniam vt nubecula innatat. Lib. XXVIII, 6. Mala et in qua (vrina) veluti furfures atque nubeculae apparent. Nebecula et Pintianus. Gron.

tum et in aqua, quoniam *b.* ¹ in nubila innatat: fictum in pustulas coit. Sed maxime mirum, aestivo Sole apprehendi. Sincерum enim sudat, et se diluit, donec succo recenti simile fiat. ² Mnesicles optime seruari putat hyoscyami semine adiecto: alii in faba.

LXXVII. (XIX. *c.*) Inter fatiua et fluuestria medium genus, quoniam *d.* in aruis, sed sponte nasceretur, rhoeam *e.* vocauimus et ³ erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calyce mandant. Aluum *f.* exinaniunt capita quinque decocta in vini tribus hemiuis pota, et somnum faciunt.

LXXVIII.

1. quia nebula innatat Gr. et Al. 2. Mnesicles Gr. et Al. 3. Empraticum. Cb.

b. Quoniam) Quoniam in nubium morem sparsum diluitur, et in aqua innatat: adulteratum contra in grumos coit, instar pustularum. Diosc. l. c. Praestantissimus est . . . qui facile aqua diluitur, . . . neque asper, neque grumosus: Κράτιστος δέ ἐστιν ὀπὸς . . . εὐχερῶς διειμένος ὕδατι . . . ἔτραχὺς, οὔτε θρομβοειδής, etc. Ita porro MSS. omnes: aliis magis placet, quoniam in nubecula: qua forma dictum est ab eodem Plinio, XXVIII. 19. de vrina: Mala, et in qua veluti furfures et nubeculae apparent. H.

c. De erratico, etc.) Theophr. cap. 13. Lib. IX. hist. Dal.

d. Quoniam in aruis) Ratio illa est, quod medium genus censeatur, non quod rhoeas vocetur. Vide cap. 8. Lib. XIX. Dal.

Quoniam) Theophrast. Hist. IX. 13. Ἐν ταῖς ἀρχαῖς, μάλιστα ἐν ταῖς κριθαῖς, maxime inter hordea quae cibaria sunt et fatiua; sed ipsum tamen inter illa sponte, non fatu prouenit: idcirco medii generis censeatur. H.

e. Rhoeam vocauimus etc.) Rhoeadem. ῥοία malum Punicum est, ῥοιάς papauer. Dal.

Rhoeam) Lib. XIX. 53. H.

f. Aluum) Paulo aliter Diosc. IV. 64. Ait enim capita

LXXVIII. Siluestrium g. vnum genus, ceratitin^r vocant, nigrum, cubitali altitudine, radice erassa et corticosa, calyculo h. inflexo, vt cornicula. Folia minora, et tenuiora quam ceteris siluestribus. Semen i. exile, tempestiuum k. est mesibus: aluum l. purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia m. trita cum oleo, argema iumentorum sanant. Radix n. acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias, datur ad lumborum vitia et

R r 5 iocine

i. vocant, siue nigrum. Theophr.

pita papauerum quina vel fena, in vini cyathis tribus decocta, dum ad duos redeant, somnum pota inducere: semen autem acetabuli mensura ex aqua mulsa potum, aluum leniter emollire. Theophr. Hist. IX. 13. hoc tantum, καθάρει δὲ κάτω. H.

g. Siluestrium) Haec totidem verbis Theophr. l. c. Μήκωνες δ' εἰσὶν ἄγριαί πλείους· ἡ μὲν κερατῆτις καλεῖται, lego, ἡ δὲ μέλαινα. Papauer, vt remur, corniculatum violaceum est, quod in horto Regio vidimus, quale depictum est a Clusio Hist. rar. plant. V. 6. p. 92. Aliud praeterea corniculatum vidimus luteo, aliud phoeniceo flore. H.

b. Calyculo) Siliqua longa, in corniculi modum inflexa, vnde et nomen acce-

pit, inquit Diosc. IV. 66. Καρπὸν δὲ μακρὸν, καμπύλον ὡσπερ κέρασ . . . ὄθει καὶ ἐπωνόμασται. H.

i. Semen) Diosc. IV. 66. Σπέρμα δὲ μικρὸν, μέλαν, etc. H.

k. Tempestiuum) Theophr. l. c. Συλλέγεται δὲ περὶ πυροτομίας, per messem legitur. H.

l. Aluum) Theophr. Δύναται δὲ καθάρειν κοιλίαν. Τὸ δὲ σπέρμα πλῆθος ὀξύβαφς ποθέν σὺν μελικράτῳ, κοιλίαν ἐπιεικῶς καθάρει. H.

m. Folia) Theophrast. et Diosc. ll. cc. Huius verba sunt: Τὰ δὲ Φύλλα καὶ τὰ ἄνθη . . . ἐγχρισθέντα, τὰ ἐπὶ κτηνῶν ἀργεμα καὶ νεφέλια ἀποκαθαίρει. H.

n. Radix) Dioscorid. l. c. H.

iocineris. Carbunculis o. medentur ex melle folia. Quidam hoc genus glaucion p. vocant, alii pp. paralion. Nascitur q. enim in r. afflatu maris, aut s. nitroso loco.

LXXIX. Alterum t. e filueftribus genus heraclion vocatur, ab aliis aphron, foliis (si procul intuea-

1. aphrodes. Diosc.

o. Carbunculis) Diosc. l. c. Τα δὲ Φύλλα . . . ἐσχάρας περιρρήττει, καταπλασθέντα σὺν ἐλαίῳ. Illita ex oleo folia crustas emarginant, crustulas hulcerum erodunt, carbunculos rum-punt. H.

p. Glaucion vocant, alii paralion) Quidam falsi cognatione foliorum, ex hoc glaucion fieri arbitrati sunt. Dioscor. Dal.

Glaucion) Atque idcirco, vt ait Diosc. l. c. Glaucion ex eo factitari (qui succus herbae est in Syria nascentis, foliis similibus corniculato papaueri, vt idem ait III. 100.) falso existimarunt, decepti quadam foliorum similitudine. H.

pp. Alii) Diosc. l. c. Μήκων κερατίτις, οἱ δὲ παράλιον, οἱ δὲ ἀγρίαν μήκωνα, οἱ δὲ θαλάσσιον, quod nempe in maritimis praesertim sponte nascitur: nunc vbique fatum prouenit. Galen. de fac. simpl. med. VII. 208. Καλεῖται δὲ ἀπὸ τινῶν παραλία μήκων, ἐπειδὴν τὰ

πολλὰ πλησίον τῆς θαλάττης Φύεται. H.

q. Nascitur enim, etc.) Lege, Nascitur enim in afflatu maris, aut in petroso loco; τὰ παραθαλάσσια reddit Plinius, maris afflatum. Salmasius p. 247. b.

r. In afflatu maris) Sponte vbique fatum prouenit. Dal.

s. Aut) Quoniam nitri natura haud multum a sale, marinique afflatus virtute distat. Ita MSS. Theophrastus Histor. VI. 13. addit etiam petroso loco prouenire: Φύεται δὲ παρὰ τὴν θάλατταν, ἢ ἀν' ἡ πετρώδη χωρία. H.

t. Alterum) Theophr. l. c. Μήκων Ἡρακλεια. Diosc. IV. 67. Μήκων ἀφρώδης, ὑπὸ δὲ τινῶν Ἡρακλεια κληθεῖσα etc. Papauer spiritum: ab aliquibus Hera-cleum vocatum, etc. Nisi Latino ritu ac sono Graeca faepius pronunciarret Plinius, rectius sane aphrodes, vt XXVII. 93. quam aphron dice-

intuearis) speciem v. passerum, praebentibus, radice

1. Sic ex MSS. em. Hard. praesentibus V. representantibus Gr. et Al.

diceret. Spumeum porro appellatum est a colore: nam spumam candore refert, inquit Galen. l. c. Pepsos est, siue esula rotunda picta a Ioh. Bauhino T. III. p. 669. et a Dodonaeo p. 371. Visa a nobis in horto Regio. Nostris vulgo dicitur Réveille matin des vignes. Sic etiam Ruellius, p. 654. et Dalecamp. XVI. p. 1658. H.

v. Speciem passerum) Struthio similibus Diosc. ineptissimus hic Plinius. Dal.

Speciem (passerum praesentantibus) Tentavit hunc locum ὁ πᾶνν ad Solinum pag. 1356. ut tamen magnam partem idem dicat, quod priores. nam τὸ ἀφροδες, ἀντι τῶν ἀφρο iamdudum ex Dioscoride inculcabantur margines: Plinium autem Graeci auctoris τὸ σπερθίον, quae herba erat, pro passere accepisse aut se suspisatum scribit Dalecampius, et antevtrumque Hermol. Barbarus observavit. Qui, quemadmodum et Salmasius aduocat repraesentantibus. Liber optimus et editio Parisiensis anni 1514. praesentibus. Un-

de legendum, speciem passerum praebentibus, dictione Liuiana: apud quem simile vulnus curauimus Lib. XXV. 16. Noster Lib. XXIV, 15. orbiculato foliorum ambitu, speciem lecti pedum praebenti. Sic enim et Voss. L. XX, 9. Sed tanta vis est, ut auidius haustum tinctae animae momento aliquo speciem praebeat. Gron.

Speciem) Sicuti σπερθίον, hoc est, herba lanaria, siue radica, de qua XIX. 18. cui id nomen quoque inditum a similitudine aliqua cum ea aue. Vide N, et Em. N. XXX. (hic adi.) Foliis) Quoniam Theophrastus Hist. IX. 31. de papauere Heraclio ita prodidit: τὸ μὲν φύλλον ἔχουσα οἶον σπερθός, ὃ τὰ ὀθονία λευκαίνουσι. Hoc est, folium habet simile struthio, quo linza dealbantur. Idcirco geminum errorem a Plinio nunc admissum clamat Salmasius in libello quem inscripsit, Praef. in Plinium pag. 110. Plurimum, quod vocis σπερθός ambiguitate deceptus, de passeribus interpretatus est, quod de struthio herba dicere debuit, qua

dice *x.* in summa terrae cute, semine spumoso. Ex *y.* hoc lina splendorem trahunt aestate. Tunditur

qua de egimus XIX. 18. Alterum, quod virtutem eam dealbandi lina, quia ad passerem non poterat, ad heracium papauer transtulit, quod strathii herbae proprium ac peculiare est. Sed ne hoc primum a Salmasio animaduersum putes, id antea Herm. Barbarus, et Leonicens Pliniomastix, id deinde Matthiolus in Diosc. IV. p. 1061. id Dalecampius in Nott. auctori nostro iam pridem obiecerant. Sed frustra omnes. Est enim ille tum Plinii mos; tum herbariorum omnium, ut non herbas modo, sed et animalia, resque surdas interdum, ac diuersissimas in exemplum afferant. Quod si, ut nominis, ita et formae similitudinem aliquam cum passere *σπερδιον* herba habet, quae causae demum esse potest, cur non et cum eadem aue affinitatem habeat papauer heracium, quod ei herbae simillimum vltro agnoscitur, quae cum ea aue quamdam cognationem formae ac nominis habeat? Sic enim in siluestris quoque papaueris genere, corniculatum vnum dici Theophrastus ipse scribit, quod

fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Sic quum psyllium describunt herbarii, flores caninis capitibus similes pingunt: quum echion, vipereis: quum antirrhini fructum, vitulinis naribus: quum alectorolophon, cristis gallinaceis etc. Plura apud Collinitium vide, in defensione Plinii aduersus Leonicenum, vnde haec ferre decerpimus. Sunt et apud nos quae ab huiusmodi affinitate nomen vernaculum habent, *Pied d'alousette*, *Gueule de loup* etc. H.

x. Radice) Radice perquam tenui. Herbula tota candida et spumosa est: fructu inter folia candida. Dioscorid. Pro *ρίζην δὲ λεπτήν ἐπιπλέον*, Plinius legit *ἐπιπωλαζσαν*. *Dal.*

Radice) Theophr. Histor. IX. 13. *ρίζαν δὲ λευκὴν ἐπιπλόλαιον*. Diosc. IV. 67. *ρίζαν δὲ λεπτήν ἐπιπλόλαιον*. Sic ipse Diosc. IV. 66. radicem papaueris corniculati tradidit *ἐξ ἐπιπολῆς Φουμένην*, per summa cespitum nasci. H.

y. Ex hoc lina splendorem etc.) Suspicor Plinium, quum apud auctorem, vnde haec sumfit

ditur z. in pila comitialibus d. morbis, acetabuli mensura in vino b. albo; ¹ vomitionem ² enim facit. Medicamento, quod diacodion c et arteriace d. vocatur, vtilissimum. Fit dd. autem huius papaueris aut e. cuiuscumque siluestris capitibus

1. vomitionem. Ch. 2. autem. V.

sumpsit, legisset papauer hoc foliis paruulis esse, similibus struthio, quo aestate lanæ purgantur ab erio-polytis, et candorem trahunt, nec assequutus τῆς σφουδίσ significatum esset, incogitanter vim purgandi lina tribuisse huic plantae. Dioscorides eius facultatis nusquam meminit. Dal.

Ex hoc.) Supra XIX. 4. Est inter papauera genus quoddam, quo candorem lintea praecipuum trahunt. H.

z. Tunditur) Hoc est, in mortario, vt alibi monuimus. H.

a. Comitialibus) Acetabuli mensura, inquit Diosc. l. c. in aqua mulsa sumptum, vomitione purgat: priuatimque huiuscemodi purgatio comitialibus prodest. Theophr. hoc tantum: Καθαίρει ἄνω ταύτης ἢ ῥίσα. Χρῶνται δὲ τινες πρὸς τὰς ἐπιλήπτες ἐν μελικράτῳ ex mulso. H.

b. Vno albo) Mulsa, Diosc. vino mulso, Theophr. Dal.

c. Diacodion) Διὰ ἕω-

δειῶν, hoc est, ex capitibus papaueris, est enim κώδεια papaueris caput. Compositionis huius concinnandae modos multiplices vide apud Galenum κατὰ τόπους c. 2. p. 535. H.

Diacodion) Antiquum exemplar Decadion et arteriace vocatur, praefert. Considera an sit verior lectio Dodecadion, hoc est duodenarium, quod fit ex duodecim rebus conflatum, de quo infra. Pinz.

d. Arteriace) Est arteriace, omne medicamentum ad arteriae asperae vitia faciens, vt auctor est Aetius, ferm. 8. cap. 51. p. 38. H.

dd. Fit autem huius papaueris) Dioscoridi diacodion tantum fit ex satiu papaueris capitibus. Fallitur Plinius. Dal.

e. Aut) Vide N. et Em. N. XXXI. (hic consp.) Fit) Hic falli Plinium Dalecampius iterum asseuerat: quod Dioscorides ex satiuo tantum papauere diacodion concinnari dicat. Bene se res habet. Exhaustisse naturam omnem, viresque singulorum

bus *f. cxx.* in aquae caelestis sextariis tribus bi-
duo maceratis, in eademque ⁱ decoctis: deinde *g.*
saccatis *h.*, iterumque cum melle decoctis ad di-
midias partes vapore tenui. Addidere postea
drachmas *i.* senas croci, hypocisthidis, thuris, aca-
ciae, et passii Cretici sextarium. Haec ostentatio-
ne: simplex quidem et antiqua illa salubritas pa-
pauere et melle constat.

LXXX.

*i. decoctis: deinde siccatis. V. Legitur ex siccato, in
Cb. et mox decocto ad dimid.*

rum rerum attigisse, Dioseoridem vnum putat. Quid igitur fiet Critoni medico, et qui Critonem sequitur, Galeno, qui *L. κατὰ τόπ. VII. 7. p. 535.* ad arteriacem parandam *κωδείας ἀγρίας* desiderat? Quid Damocrati, cuius haec carmina apud eundem exstant, pag. sq. *Μήκωνος ἦν λέγῃσιν οἱ γεηπόνοι Μήκωνα ἀγρίαν· εἰδὲ γὰρ πω σπέεσται. Κεφαλὰς ἔτι χλωρὰς, ἀς λέγομεν καὶ κωδύας* Quid denique Scribonio Largo, vt et Latinos afferam, qui *Comp. med. 18. Ad tumorem et raucitatem arteriae, et vocis abscissionem, num. 73. Ad tumorem arteriae, inquit, papaueris siluatici iam maturi, viridis tamen adhuc, capita quam plurima vase fictili coniiciuntur, aquaque superfunduntur, etc. Hoc medicamentum ad arte-*

riae tumorem et ad ruffim facit. H.

f. Capitibus) Sequitur fere in arteriace paranda Heras medici placitum apud Galenum l. c. *H.*

g. Deinde) Id est, colatis. Sic Heras medicus apud Galen l. c. p. 563. *Καὶ διηθήσας, etc. H.*

h. Saccatis) Colatis. Hae voce posthac vtitur, cap. 2. Lib. XXIX. Vide Turn. cap. 14. Lib. XIII. Aduersar. *Dal.*

i. Drachmas) Heras apud Galenum Lib. VII. *κατὰ τόπος,* harum rerum tantum vnam drachmam miscet: ineptissimum est, quod papaueris generibus ob nominis similitudinem tithymalum Plinius interponit. *Dal.*

Drachmas) Non singulorum, sed omnium simul generum. Sic Heras, Damocrates,

LXXX. Tertium *k.* genus est ¹ tithymalon, mecona vocant, alii ² paralion, folio *l.* ³ lini, albo, capite *m.* magnitudinis fabae. Colligitur *n.* vva florente. Siccatur in vmbra. Semen *o.* potum purgat aluum, dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscumque autem papaueris caput viride, vel ficcum, illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex vino meraculo si protinus detur, scorpionum ictibus resistit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt, si capita eius vel folia terantur.

LXXXI. (XX.) Est *p.* et ⁴ porcilaca, quam *q.* peplin vocant, ⁵ non *r.* multum satiuua efficacior:

Cu-

1. tithymalos. Dal. 2. arthallion. Ch. 3. ex Diosc. laeui Gr. et vulgg. 4. portulaca Gr. et Al. 5. non, in V. d.

crates, Soranus apud Gale-
num l. c. H.

k. Tertium) De quo Diosc. IV. 165. 'Ο δὲ παρὰ λῖος τιθύμαλος, ὃν ἐνίοι τιθύμαλιδα ἢ μήκωνα ἐκάλεσαν. Vidimus hoc genus in hortu regio, quale a Dodonaeo pingitur, p. 366. Dicitur de eo rursus, Lib. XXVI. 41. In Indice quoque R. I. etc. paralium vocatur. H.

l. Folio) Vide N. et Em. N. XXXII. (hic adi.) Alii) Prius legebatur, folio laeui. In MSS. R. Colb. etc. folio leni. Nos intrepide lini rescribimus, a Dioscoride admoniti, cuius haec oratio est, in describendo tithymalo paralio, L. IV. 65. Φύλλα ἐοικότα λίνω. H.

m. Capite magnitudinis fabae) Capite in caulis summo rotundo, in quo fructus erui magnitudine, colore varius: flos albus. Dalecamp.

Magnitudinis) Capite inquit Diosc. l. c. in cacumine orbiculato, in quo semen erui simile continetur: κεφαλὴν δὲ ἐπ' ἀκρὸς περιφερῆ, ἐν ἧ ὀκαρπὸς ὡς ὄροβος. Est autem faba, quemadmodum eruum, plane rotunda, vt diximus, XVIII. 30. H.

n. Colligitur) Theophr. Hist. IX. 12. H.

o. Semen) Dioscorid. l. c. πλῆθος ἡμίσχος ὄξυβάφει ποτιζόμενα. H.

p. Est) Ita MSS. omnes, tum hoc loco, tum in Indi-

Cuius memorabiles vsus traduntur. Sagittarum s. venena, et serpentium haemorrhoidum et presterum

ce huius libri. Editi, est et portulaca, quam peplion. Hippocrates tamen peplion vocat, inquit Oribas. XII. p. 211. H.

q. Quam peplion vocant) Inepte Plinius siluestrem portulacam eiusdem generis ac naturae cum satiaua, nisi quod sponte prouenit, confundit cum Peplio herba diuersissima, ideo tantum, quod peplion agrestem portulacam nonnulli vocauerunt. Quidam legunt, *teleuion* quoniam sedum tertium acre et vicerans Dioscorides, et agrestem portulacam nominari scribat, et telephium. Dal.

r. Non multum satiaua efficacior) Ob magnam acrimoniam et feruorem. Dal.

Non) Quod sane mirum: quoniam in reliquis fere herbarum generibus, vis efficacior siluestris est. Satiaua certe, siue hortensis, ac domestica, quae ἀνδράχνη Dioscoridi II. 150. ut diximus L. XIII. 40. vulgarissima est, le Pourpier, le Pourpier doré. Siluestris angustifolia, visa a nobis in horto Regio, a Dodonaeo pingitur pag. 650. De ea Diosc. in Nothis: Ἀνδρά-

χνη ἀνδρία . . . οἱ δὲ τηλέφιον, Ῥωμαῖοι πορτελάκαμ etc. H.

s. Sagittarum venena) Ante castigationes Hermolai haemorrhoidum et praesigram legebatur: ipse pro verbo illo praesigram, presterum substituit; quod mihi non probatur. Potius scribendum credo pro et praesigram, ait Petrichus: ut sit nomen auctoris cuius in elencho fit mentio. vitiose tamen in impressis omnibus codicibus Petridius legitur pro Petrichus. Patet id tum ex antiquo exemplari, tum ex Nicandri interprete in Theriacis, Petrichum in Ophiacis citante. Vititur et eius testimonio Plinius infra c. 23. qui et cum Nicandri interprete Ophiaca eum composuisse in elencho tradit. Item restringi, in exemplari vetusto habetur, non restringi. Ceterum quod attinet ad presteras, ut vix fidem castigationi meae facit quod Libro XXXII. capite tertio, circa finem, rursus praesigram fit mentio. quamquam ibi pro praesigras, presteras correctiores scripserint. Quamobrem amplio iudicium. Pinn.

rum ¹ restringi: pro cibo sumpta, et plagis imposita, extrahi. Item hyoscyami, pota e passo expresso succo. Quum ipsa non est, semen eius simili effectu prodest. Resistit *v.* et aquarum vitiiis, capitis *x.* dolori, huculceribusque, in vino tusa et imposita. Reliqua hulcera commanducata cum melle sanat. Sic *y.* et infantium cerebro *z.* imponitur, umbilicoque prociduo. In epiphoris vero omnium, ² fronti temporibusque cum polenta. Sed ipsis oculis, e lacte et melle. Eadem, si *a.* ³ procident oculi, foliis tritis cum corticibus fabae. Pustu-

1. restringi. V. 2. Sic et Dal. fronte Gr. 3. Sic ex MSS. H. conf. Ch. procident, prodest fol. Gr. et Al.

z. Et) Ad haemorrhoi, diphsadisque morsus, portulacam pariter commendat Diosc. in Theriac. cap. 30. Est autem prester serpentis genus non ab simile, de quo Lucanus IX. p. 722. *Oraque distendens anidus spumantia Prester.* H.

v. Resistit et aquarum vitiiis.) Peplion bilem, pituitam, aquas educit. Dal.

Et *aq.*) Prohibet ne aquae potae noceant. H.

x. Capitis) Impositam cum polenta capitis dolori Diosc. mederi dixit II. 150. Καταπλασσομένη μετὰ ἀλφίτων κεφαλῆς ἀλγύμασι καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμοναῖς, καὶ ταῖς ἀλλοῖς, καὶ σωματικῶν πυρῶσσι, etc. H.

y. Sic et infantium) Ad Vol. VI.

fatiam iam haec pertinent. Dal.

z. Cerebro imponitur) Inflammato sciriasi morbo. Dal.

a. Si procident, prodest) Oculi. Hoc vitium nunc προπτωσιν Graeci vocant, nunc ἐκπίεσμον. Dal.

Eadem si procident, prodest foliis) Voss. vnicus: si procident oculi, foliis tritis cum corticibus fabae. sine τῶν prodest. Intelligitur ex superioribus, imponitur. Sed procident praefero ob vulvas procidentes, et procidentiam alui, et sedem prociduam: quae alibi apud nostrum reperies. Gron.

Si) Subintellige, tunc imponitur, ex antecedentibus S s

Pustulis cum *b.* polenta et sale et aceto. Hulcera oris tumoremque gingiuarum *c.* commanducata cruda sedat: item dentium *d.* dolores. *e.* Tonfillarum hulcera, succus decoctae. Quidam *f.* adiecere paulum myrrhae. Nam ¹ et mobiles dentes stabilit ² commanducata. Cruditates sedat, vocemque firmat, et *g.* fitim arcet. Cervicis dolores, cum galla, et lini ³ semine, et melle, pari mensura sedat. Mammarum vitia, cum melle, ⁴ aut Cimolia creta. Salutaris est suspiriosis, semine cum melle

1. et, in *M. d.* et *Cb.* 2. manducata. Cruda. *Cb.*
 3. Sic ex MSS. *H. conf. Cb. semine pari Gr.* 4. Sic ex MSS. *H. conf. Cb. et Gr. et Al.*

bus. Oculorum procidentia, morbus est vueae tunicae prociduae, ab erosione aut ruptura corneae. Celsus VI. 6. Nonnumquam, inquit, ingens inflammatio erumpit tanto impetu, ut oculos sua sede propellat: πρόπτωσιν id, quoniam oculi procidant, Graeci appellant, Scrib. Larg. comp. 27. Vastus tumor, quem quia a loco interdum videtur propellere oculum, πρόπτωσιν vocant. H.

b. Cum polenta et sale et aceto) Eruptionibus papularum in capite, cum vino Diosc. *Dal.*

c. Gingiuarum) Quin si ex gingiuis sanguis exit, inquit Cels. IV. 4. portulacam manducasse satis est. H.

d. Dentium) Stuporem,

inquit Diosc. l. c. *αμωδίαν*, et Galen. de fac. simpl. med. IV. 43. p. 156. post Arist. sect. I. probl. 38. p. 683. Marc. Emp. cap. 12. v. 94. Portulaca assidue commanducata, stridorem dentium solvit. H.

e. Dolores) Stupores, Diosc. *Dal.*

f. Quidam adiecere paulum myrrhae. Nam et mobiles dentes stabilit) Codex citatus, Quidam adiecere paulum murenum. Mobiles dentes stabilit. Legendum forte, non paulum murenum, sed paulum myrrhini. hoc est vini myrrha conditi, de quo supra. *Pint.*

g. Et fitim) Auctor Geopon. XII. 42. Τὸ δὲ Φύλλον ὑποτιθέμενον τῇ γλώττῃ ἀδιψοτέρως ποιεῖ. Folium eius

melle hausto. Stomachum *b.* in acetariis sumpta corroborat. Ardentibus *i.* febribus imponitur *k.* cum polenta. Et *l.* alias manducata refrigerat etiam intestina. Vomitiones sistit. Dysenteriae *m.* et vomicis *n.* estur ex aceto, vel bibitur cum cumino. Tenesmis *o.* autem cocta, et comitialibus cibo vel potu prodest. Purgationibus *p.* mulierum, acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis, cum sale illita, et sacro igni. Succus eius potus renes iuuat, ac vesicas. Ventris *q.* animalia pellit. Ad vulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duritias emollit. Metrodorus, qui

S s 2

i. in, in Ch. d.

eius linguae subditum, *sicim*
arce. H.

b. Stomachum in acetariis,
etc.) Stomachi et intestino-
rum ardores, et aestum pla-
cat. Diosc. Dal.

Stomachum) Marcell. 20.
p. 141. Portulaca, inquit,
coquiritur diligentissime: et co-
ctum bene edetur ex aceto, ab
eo qui stomachum dolebit,
vel vitiosum habebit: cito
proderit. H.

i. Ardentibus) In febribus
etiam potu prodesse scribit
Diosc. l. c. Impositam ven-
tri et hypochondriis, ae-
stuantibus iuuare plurimum
in febribus hecicis, Galen.
de fac. simpl. med. VI. 156.
H.

k. Imponitur cum polenta)
Vetri et Hypochondriis.

Dioscor. Dal.

l. Et alias) Sic etiam
Diosc. II. 150. H.

m. Dysenteriae) Hoc est,
cruentis excreationibus:
πρὸς αἵματος τε πύσιν, καὶ
δυσεντερίας. Dioscorid. II.
150. Cels. IV. 15, inter dy-
senteriae remedia, affert
et illud: Portulacam vel co-
ctam, vel ex dura muria edif-
se. H.

n. Vomitis) Cruentis ex-
creationibus Diosc. Dal.

o. Tenesmis) Haemorrhoi-
dibus, Diosc. Dal.

*p. Purgationibus mulie-
rum)* Immodicis, et nimis
effusis, sic et mox. Dal.

Purgationibus) Profluuii
mulierum sistendo, com-
mendat Galenus, l. c. H.

q. Ventris) Diosc. l. c. ἔλ-
μιν-

ἐπιτομήν τῶν ἐξιστομημένων scripsit, purgationibus a partu dandam censuit. Venerem inhibet, Venerisque somnia. Praetorii *r.* viri pater est, Hispaniae princeps, quem scio propter impatientes vuae morbos, radicem eius filo suspensam e collo gerere, praeterquam in balineis: ² ita liberatum incommodo omni. Quin etiam inueni apud auctores, caput illitum ea distillationem anno toto non sentire. Oculos tamen hebetare putatur.

LXXXII. Coriandrum *s.* inter *t.* filuestria non inuenitur. Praecipuum tamen esse constat Aegyptium. Valet contra serpentium genus vnum, quod amphisbaenas vocant, potum impositumque. Sanat et alia vulnera. Epinyctidas *v.*, pustulas, tritum. Sic *x.* et omnes tumores collectionesque cum

1. imperibiles. ut saepe monuimus. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. et ita Gr.

μινθας ξερογγύλας, teretes lumbricos. H.

r. Praetorii) Licinii Caecinae, de quo superius, f. 76. H.

s. Coriandrum) Non est, inquit, filuestris coriandri forma dispar a satiuo, nec sunt vires diuersae. Alias enim et sponte sua prouenit in pratis, campestribusque locis. Et Nicander in Ther. p. 63, aduersus serpentes et scorpiones, laudat imprimis καρπὸν ὄρυγανέος κορίσιο, montani coriandri semen. Nicandri Schol. satiuum a filuestri quibusdam notis fecernit:

sed nemine ipsi, quod quidem sciam, suffragante. Nostris aequae, ac Latinis, Coriandre. Pingitur a Dodonaeo, p. 300. H.

t. Inter filuestria non inuenitur) Satu tantum, non sponte, nascitur. Nuper tamen filuestre repertum in Hispania. Dal.

v. Epinyctidas) Diosc. III. 71. sanari has ait, coriandro, cum melle et vua passa, imposito. H.

x. Sic) Plin. Val. iisdem verbis IV. 4. de testium priuatim tumoribus, Th. Prisc. I. 24. H.

cum melle, aut vva passa. Panos *y.* vero ex aceto tritum. Seminis *z.* grana tria in tertianis deorari iubent aliqui ante accessionem: vel plura illini fronti. Sunt *a.* qui et ante Solis ortum cervicalibus subiici efficaciter putent. Vis *b.* magna ad refrigerandos ardores viridi. Hulcera *c.* quoque, quae *d.* serpunt, sanat cum melle vel vva passa: item *e.* testes, ambusta *f.*, carbunculos, aures: cum *g.* lacte mulieris epiphoras oculorum: ventris *h.* et intestinorum fluxiones semen ex aqua potum. Bibitur et in cholera cum ruta. Pellit *i.* animalia interaneorum, cum mali Punici succo et

S s 3

oleo

y. Panos) Et strumas. Dioscorid. Dal.

Panos) Dioscor. l. c. panos ait et strumas discutere cum faba fresca, *μετὰ ἐπεγμῆς.* H.

z. Seminis) Plin. Val. l. c. H.

a. Sunt) Plin. Valer. l. c. H.

b. Vis magna) Diosc. III. 71. Δύναμιν ἔχει ψυκτικὴν. H.

c. Hulcera) Plin. Val. l. c. ad verbum. Addit hoc loco Dalecampius ex Dioscoride, etiam ignes sacros coriandro sanari, cum pane aut polenta. At eo nomine reprehendi Dioscoridem a Galeno de fac. simpl. med. VII. pag. 174. bonus medicus nesciuit. Id igitur a Plinio caute praetermissum. H.

d. Quae serpunt) Herpe-

tas et ignes sacros sanat cum pane aut polenta: item testes inflammatos. Dioscor. Dal.

e. Item) Plin. Valer. l. c. H.

f. Ambusta) Igneas summae cutis inflammationes, Dioscor. *πυρώδεις φλεγμονὰς κατὰ τὴν ἐπιφανείαν.* Dal.

g. Cum) Plin. Val. l. c. et I. 14. *Coriandrum viride tritum, et mixtum lacte mulieris, super tumorem oculorum inungues: et statim sanat.* Habet eadem Marc. Emp. cap. 8 p. 56. H.

b. Ventris) Plin. Val. ad verbum, IV. 4. H.

i. Pellit) Lumbricos videlicet. Ita Diosc. III. 71. et Plin. Valer. l. c. Apul. cap. 102. tit. I. infundi clysteribus iubet. H.

oleo semen potum. Xenocrates *k.* tradit ¹ rem mirum, si vera est: menstrua contineri vno die, si vnum granum biberint feminae: biduo, si duo: et totidem diebus, quot grana sumpserint. Marcus Varro, coriandro subtrito cum aceto, carnem incorruptam aestate seruari putat.

LXXXIII. Artiplex *l.* et siluestre et satium est. ² Pythagoras, tamquam faceret hydropicos, morbosque regios, et pallorem, concoqueretur ³ difficillime: ac ne in hortis quidem iuxta id nasci quidquam, nisi languidum, ⁴ culpauit. Addidere Dionysius et Diocles, plurimos gigni ex eo morbos. Nec nisi mutata ⁵ saepe aqua coquendum: stomacho contrarium esse, lentigines et papulas gignere.

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. M. et Cb. rem, si vera Gr. et Al. 2. Sic ex MSS. H. et satium accus. M. V. et siluestre est, accusatum a P. Gr. et Al. 3. Sic ex MSS. H. coqueretur Gr. et Al. 4. pi- zauit. V. 5. Sic et Cb. saepius Gr.

k. Xenocrates) Haec Plin. Val. iisdem verbis, l. c. H.

l. Atriplex et siluestre est accusatum a Pythagora) Ms. Voss. siluestre et accusatum manus etiam antiqua posuit satium. Vnde nonnulli codices, siluestre est et satium accusatum, quemadmodum et quatuor alii Mss. et ex Io. Andrea priscae editiones. Sed videtur Plinius fecisse: Atriplex et siluestre et satium est. Pythagoras, tamquam faceret hydropicos morbosque regios et pallorem, concoqueretur difficillime, ac ne

in hortis quidem iuxta id nasci quidquam, nisi languidum, culpauit. Gron.

Atriplex) Diosc. II. 145. Ἀτράφαξις, οἱ δὲ χερσολάχανον. Cael. Aurel. Chron. V. II. Atriplex, quam Graeci ἀνδράφαξιν vocant. Genera sedecim diuersa in horto regio obseruata a nobis. Satiuam Galli vocant Arroche et Bonne-Dame. Iconem satiuae apud Lobelium videsis in Obsl. p. 127. Siluestrium apud Matthiolum p. 460. 461. 462. H.

re. Miror, quare difficulter in Italia id nasci m. tradiderit Solon Smyrnaeus. Hippocrates n. vulvarum o. vitiis id infundit cum beta. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. Panos p., furunculos incipientes, duritias omnes, vel cocto vel crudo vtiliter illini putavit. Item q.

S s 4

ignem

Tradiderit Solon Smyrnaeus) Voss. in Italia nasci tradiderit id Solon Smyrnaeus. Ut et sequenti cap. extremo: Adiecit Solo (ne quid omitteretur) bupalathon radicis tantum altitudine differens et erga dysentericos effectu potum ex vino. Sic et Chifletianus. Sed ille insuper pota. Itaque scribendum: radicis tantum altitudine differens et ergo dysentericos effectu potae ex vino. Radicis, inquit, altitudine et eiusdem ex vino potae effectu. Gelenius fecerat: efficaci effectu potu ex vino. Sic Lib. XXV, 8. Themiso, ut et Chiff. et Pin-tiani, qui alias Themison. Gudianus et Menap. nasci tradiderunt id solo et mineus. Acad. nasci tradiderunt id solo et mineus. Andegau. nasci tradiderit id Solon mir-neus. Altero loco quatuor coniurarunt in adiecto sale. Gron.

n. Hippocrates) De morb. mul. II. text. 57. pag. 588. Μητρεών οδύνης έγχυτον ην οδύνη μένον η σπερχνη και βίαιος, αχλυσ έν τήσι

μήτρησι ενι, και εκ έξεσι το πνεύμα, άλλ' αυτόφι μένει κακόν. Δεί έν έτος θραπέυειν. ΑνδραΦάξιος άγείης καρπόν, και τεύτλα τριψας ομξ λεία, χληνας τε έγχεον ές τας μητρας. Ad dolorem vterorum medicamentum quod infundi debet. Si dolor solum fuerit vebemens ac violentus, caligo in vteris inest, nec flatus exitum habet, sed manet ibi. Malum. Oportet igitur sic curare: Atriplicis silvestris semen, et betas, simul trita ac reperfacta in vteros infundito. Haec vulvarum vitia, quam falso Dalecampius, et medicus tamen, inflammationem vteri interpretatus sit, ex Hippocrate liquet, cui similia Plinius refert. H.

o. Vulvarum vitiis) Inflammationibus. Dal.

p. Panos) Haec deinceps verbis iisdem Plin. Val. IV. 7. Galen. de fac. simpl. med. VI. p. 161. H.

q. Item) Plin. Val. I. c. de atriplice: Ignis sacros sedat: podagrae feruorem cum

ignem sacrum, cum *r.* melle, ¹ aceto nitroque: similiter podagras. Vngues *s.* scabros detrabere dicitur sine hulcere. Sunt *t.* qui et morbo regio dent semen eius ² cum melle, arterias *v.* et tonsillas nitro addito perfricent, aluum moueant: cocto ³ vel per se, vel cum malua aut lenticula, concitantes vomitiones. Siluestri capillos tingunt, et ad supra ⁴ scripta vtuntur.

LXXXIV. (XXI. *x.*) E contrario in magnis laudibus malua *y.* est vtraque, et satiuia et siluestris.

Duo

- 1.* acetoque nigro. *Man.* aceto nigro, *Cb.* *2.* Cum mulsâ. *Diosc.* *3.* vel, in *V. d.* *4.* Sic ex MSS. *H. V. et Cb. dicta Gr. et Al.*

cum nitro et aceto, cum melle restringit. *H.*

r. Cum melle) Mulsâ. *Dioscor.* *Dal.*

s. Vngues) *Plin.* *Val.* I. c. *H.*

t. Sunt) *Vt* *Dioscor.* II 145. *Galenus* loco mox citato et *Plin.* *Val.* IV. 7. *H.*

v. Arterias et tonsillas) *Acri* fluxione exasperatas. *Dal.*

x. *Lapatho*) *Lapathi* *Dioscoridi* quatuor genera oxylapathum siluestre: oxylapathum satiuum: oxalis rotunda siluestris, nos et satiuam habemus: oxalis siue anaxyris. Quatuor his generibus idem addit hippolapathon, nulla facta mentione aut hydrolapathi, aut bulapathi. Hydrolapathum auctoris, est *Dioscoridis* hippolapathum, in paludi-

bus nascens. Hippolapathum auctoris lapathi siluestris genus, amplo et lato folio, descriptum a *Dodonaeo* pro tertia specie lapathi. Bulapathum vero, planta, quam *Torambonam* officinae vocant. *Dal.*

y. *Malua*) *Satiua*, quae et hortensis appellatur, flore simplici, in *Eyfterensi* horto: eadem malua maior vnicaulis, apud *Matthiolum* p. 457. Praeter istos etiam et a *Dodonaeo* pingitur, p. 641. priore loco: a colore florum roseo nostris dicitur, *Rose d' Outremer*, ou *de Tremier*. Vidimus in horto *Regio*. Siluestris commune retinuit nomen, *Mauve*. *Pumila*, proceriorque pingitur a *Dodonaeo*, p. 642. *H.*

Duo 2. genera earum amplitudine folii discernuntur. Maiorem *a*. Graeci¹ malopen vocant in sativis. Alteram *b*. ab emolliendo² ventre dictam putant malachen. E³ *c*. siluestribus, cui grande fo-

S s 5 lium

1. molochen. Ex Ath. lopen. Ch. 2. ventrem. Ch. 3. et Gr.

2. Duo) Duo sativae genera, totidem siluestris. H.

a. Maiorem) Quae malua hortensis, multiplici flore apud Dodon. p. 641. Malua maior Matthioli p. 456. H.

b. Alteram) E sativis scilicet: quae malua hortensis prior Dodonaei, p. 641. H.

c. Et siluestribus, cui grande folium et radices albae, albea vocatur, ab excellentia effectus a quibusdam Aristalbea) Diverfa est codicis antiqui lectio. Scribo igitur sic: E siluestribus cui grande folium et radices albae, Alibaea vocatur, ab excellentia effectus. Quibusdam Plistolochia. Nam ab excellentia effectus dictam esse Althaeam, satis indicat Diosc. Lib. IV. nomen illi asserens a multiplici potestate et vsu esse factum. Scribitur autem ea dictio cum Aediphongo in secunda saepius. deduci enim videtur a verbo Graeco, ἀλθαίνω, quod apud nos *medeor* valet. apud Galenum autem VII. de sim-

plicibus, et Theophrastum IX. de plantarum historia, cum e simplici scriptum inuenio, quod potest tolerari, vt descendat a verbo ἀλθαίνω, eiusdem qua ἀλθαίνω significationis: etsi alias apud eundem Theophrastum cum Aediphongo inueniatur. Porro *albeam* vocatam esse alio nomine Plistolochiam Plinius supra ostendit hoc ipso Lib. cap. 4. his verbis: *Passinacae simile hibiscum, quod molochen agriam vocant, aliqui Plistolochiam.* Molochen autem et Althaeam idem esse et Dioscorid. III. et Theophrast. IX. auctores sunt. Hermolaus tamen Aristaltheam, vocem, vt nos putamus, adulterinam et commentitiam, in Corollario in Dioscoridem agnoscit pro vera et legitima a Plinio tantum desumptam perperam, vt censemus. Certe in exemplari nostro *Plistolochia* non *Aristalbea* legitur, et neque Dioscorides, neque Galenus, Paulusue, medicorum aut quod sciam vllus, eius vocis meminit. Pro persuaso vero habeo

lium et *d.* radices albae, althaea *e.* vocatur, ab *f.* excellentia effectus: a quibusdam ¹ plistolycia *g.* Omne solum, in quo ferantur, pinguius faciunt. Huic *h.* contra omnes aculeatos ictus ² efficax vis, praef.

1. *Plitolicia. Cb. aristalibaea Gr. et Al.* 2. *Sic ex MSS. cm. H. conf. V. et Cb. efficacior vis Gr. et Al.*

habeo sciolum aliquem eam commentum esse, quod Graecae linguae ignorantia nesciret quomodo haec vox excellentiam effectus significaret. nouam igitur ipse excogitauit; satis euidenti exemplo, quanto disciplinarum periculo indocti audeant sese corrigendis libris immiscere, et receptam priscamque antiquorum codicum lectionem mutare. *Pint.*

Ab emolliendo) Μαλάχην Graeci dixerunt, ἀπὸ τῆς μάλασσειν, a ventre molliendo. Vnde Martialis Epigr. III. 89. *Vtere lactucis, et mollibus vtere maluis.* Nam faciem duram, Phoebe, cacantis habes. Forte dictum in Vespasianum, qui erat vultu veluti nitentis, inquit Sueton. in eius vita, cap. 20. Schola Salernitana: *Dixerunt maluam veteres, quod molliat aluum,* etc. H.

d. Et radices) Intus albae, εἶζαν λευκὴν ἐνδοθεν, inquit Diosc. III. 163. Sed dum is folia althaeae attribuit, quae sint ut cyclamino ro-

tunda, Φύλλα περιφερῆ ὡσπερ κυκλάμινος, et ceteris aduersatur, nec visam a se althaeam prouidit. H.

e. Althaea) Dioscor. I. c. Ἀλθαία. . . ἐνιοὶ δὲ ἰβίσκον καλεῖσι, μαλάχης ἐστὶν ἀγρίας εἶδος. . . Ὠνόμασαι δὲ ἀλθαία, διὰ τὸ πολυαλθέες καὶ πολυχηρὸν αὐτῆς. Apul. cap. 38. Graecis appellatur althaea; alii althaeae rhizan, alii elaeomolochen, alii molochen agriam. . . Itali Ibisum vocant. Ibisus Dodonaei est, p. 644. Nostris Guimauve. Capitulare de Villis, c. 70. *Bismalvas, hoc est, alteas.* H.

f. Ab exc.) Διὰ τὸ πολυαλθέες, ut ait Diosc. a verbo ἀλθαίνω, siue ἀλθέω, medeor, curo, sano. H.

g. Plistolycia) Πλεισολυκία, forte quod instar Lycii medicamenta praebet plurimi effectus. Alii πλεισολοχία malunt: quo nomine et altera nominatur herba, XXV. 54. In R. I. 2. Colb. 2. Chiff. *plitolicia.* In Indice *plistolicia.* Interpretatores *aristalibaea* hic scri-

praecipue scorpionum, vesparum, similiumque, et muris aranei. Quin *i.* et trita cum oleo qualibet *k.* earum peruncti ante, vel habentes eas, non feruntur. Folium impositum scorpionibus torporem affert. Valent *l.* et *l.* contra venena. Aculeos omnes extrahunt illitae crudae *2* cum nitro: potae *m.* vero decoctae cum radice sua, leporis mari-

i. contra presterum venena. *M.* contra phystim venena
Cb. *2.* cum anetho. *M.* *V.* cum anitro. *Cb.*

scripsere, nempe ex Diosc. H.
b. Huic contra) Haec Diosc. totidem verbis l. c. Theodor. Prisc. l. 22. de apum percussibus, vel scorpionum, etc. H.

i. Quin) Habet eadem Nicander in Ther. pag. 7. Descripsit ab eodem etiam Diosc. II. 144. H.

k. Qualibet) Nempe filicestrium H.

l. Valent et contra venena) Valent et contra psirim venena, in antiquo cod. ut forte legendum sit non psirim, sed psimithii, hoc est, cerussae, quam venenatam esse et Dioscorides et Nicander, et medici omnes testantur. valere autem contra cerussam, maluae decoctum Dioscorides tradit libro ultimo. Pint. Valent et contra venena) Si ius decoctarum a bibentibus continuo reuomatur. Diosc. Dal.

Valent) Vide N. et Em. N. XXXIII. (hic adi.) Va-

lent) Sic libri omnes editi. In MSS. R. 1. Colb. 1. 2. Valent et contra phystim venena. In R. 2. et contra psitim venena. Ut legi videantur oportere, valent et contra presterum venena. Est enim prester e serpentium genere, quarum de venenis in praesenti agitur. Vel certe, Valent et contra psimithii venena, hoc est cerussae: nam contra cerussam epotam, valere maluae cum radicibus decoctum, auctor est Diosc. II. Eύπορ. c. 163. p. 125. Ψιμιθίη δὲ ποθέντος . . . μολοχῆς ἀφέψημα σὺν ταῖς ῥίζαις. H.

m. Potae) Plin. Val. III. 54. Auicenna, T. II. L. IV. p. 201. semen althaeae laudat, contra venenum leporis marini. Alibi iunare ait et maluae cauliculos, et althaeae folia recens elixata. Caules cum radice, Diosc. Eύπ. II. 156. p. 123. H.

marini ¹ venena ² restringunt: et *n.* vt quidam dicunt, si vomatur. De eisdem mira et alia traduntur. Sed maxime, si quotidie quis succi ex qualibet earum sorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. *o.* Hulcera manantia in capite sanant in vrina putrefactae, lichenas et hulcera oris cum melle. *p.* Radix decocta, furfures capitis et dentium mobilitates. *q.* Eius, quae vnum caulem habet radice circa dentem qui ³ doleat ⁴ pungunt, donec desinat dolor. Eadem strumas et parotidas panosque, addita hominis saliuam, ⁵ purgat citra vulnus. Semen in vino nigro potum a pituita et nauseis liberat. *r.* Radix mammaram vitiiis occurrit, adalligata in lana nigra. *s.* Tussim in

- 1.* venenum. Man. cum radice succo, lep. mar. venentim restringitur. Ch. *2.* Sic ex MSS. H. conf. V. restringunt Gr. et Al. *3.* dolet. M. *4.* Sic ex MSS. H. perunge. V. pungit. Ch. lego, pungito. *5.* pungunt. Ch.

n. Et vt) Hos sequutus Aetius, serm. 13. cap. 53. p. 263. de iis qui leporis marini venena sentiunt: His, inquit, lac asinum recens multum cum passo assidue praebetur: aut si hoc non adsit, bubulum, aut maluae decoctum: indeque confestim vomant, etc. Dioscor. quoque II. 144. H.

o. Hulcera) Diosc. II. 144. et Marc. Emp. c. 4. p. 40. Malua erratica cum vrina humana, id est, puerili, trita et imposita, valde siccat capitis humores. De capitis hulceribus ibi sermo. H.

p. Radix) Diosc. I. c. Q.

Seren. cap. 4. p. 227. Porrigini depellendae. Et insensibilis morbus, sed noxia forma Cum caput immensa perexum porrigine tingit, Copia farris vi freudentibus edita saxis: Hanc poterit maluae radix decocta leuare. H.

q. Eius) Plin. Val. IV. *5.* Radix vnius caulis, inquit, admota denti, pellit dolorem. Haec malua maior vnicaulis Matthioli, de qua superius dictum est. H.

r. Radix) Plin. Val. IV. *5.* H.

s. Tussim) Maluam in cibo commendat pariter ad tussim Celsus IV. 4. H.

in lacte cocta, et forbitionis modo sumpta, quinis diebus emendat. Stomacho ¹ inutiles *t.* Sextius Niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas esse cum adipe anseris: aliqui purgari feminas, foliis earum manus plenae mensura in oleo et vino sumptis. Vtique constat parturientes foliis substratis celerius ² solui: *v.* protinus a partu reuocandum, ne vulua sequatur. Dant et succum bibendum parturientibus ieiunis, in vino ³ decoctae hemina. Quin et semen ⁴ adalligant brachio, & genitale non continentium. Adeoque eae Veneri nascuntur, vt *y.* semen vnicaulis aspersum genitali, feminarum

1. vriles. *M.* 2. solui: sed *vid* protinus. *V.* solui, sed protinus a partu reuocanda. *V.* alii. 3. decocta *Gr.* 4. Sic ex MSS. *H.* Conf. *Cb.* semen tritum adal. *Gr.* et *Al.*

z. Sextius) Et qui Sextium transcribit, etsi eundem in praefatione vituperat, Dioscor. II. 144. Κακοσμίαχος δὲ καὶ εὐκοιλίος, etc. Plin. Val. IV. 5. Olympias Thebana abortiuas esse putat malas cum adipe anserino genitali parti subiectas. Sextius Niger et Dioscorides stomacho inutiles arbitrantur. *H.*

v. Protinus) Remouendum a partu medicamentum. *H.*

x. Genitale) Seminis profluuium laborantium. Genitale pro semine accipi monuimus, l. 53. *H.*

y. Adpersum genitali feminarum) Pro genitali habent curationis quinque manu exaratae membranae. Num-

quid adpersum cubaribus foeminarum. Lib. X, 57. *Me.* dicina in fame, et cubatus in fumo. Vbi tamen cubitus *MII.* si malis cubitus. In contrarium effectum de vitice *L. XXIIV. 9.* matronae Thebano phoriis Atheniensium castitatem custodientes bis foliis cubitus sibi sternunt. Cogitabam etiam aliquando: lauationibus. Sic infra, in folia balnearum additum. Prima editio Io. Andreae Romae 1470. cuius usum etiam mihi praebuit egregius Gudius, cubili: alia Pariliensis vetus, cubilbri: pro quo ex Hermolao isumpserunt. opinor, genitali. *Grön.*

Semen) Maluae maioris vnicaulis, de qua dictum est

auditates augere ad infinitum Xenocrates tradat:
 1 Itemque tres radices iuxta adalligatas; tenesmo
 et dysentericis vtilissime infundi. 2. Item sedis vi-
 tiis, vel si foueantur. Melancholicis quoque fuc-
 cus datur cyathis ternis tepidus: et insanientibus,
 2 quaternis. Decoctae comitialibus heminae succi.
 3 His et calculosis, et inflatione, et torminibus,
 aut 4 opisthotonico laborantibus, tepidus illini-
 tur. a. Et sacris ignibus, b. et ambustis, deco-
 cta in 5 oleum folia imponuntur: et ad vulnerum
 impetus cruda cum pane. c. Succus decoctae ner-
 uis prodest, et vesicae, et intestinorum rosionibus.
 Vuluas et cibo d. et 6 infusione emollit in oleo:
 fuc-

1. Sic ex MSS. H. conf. Ch. item tres Gr. et vulgg.

2. quaternis, in M. deest. 3. Is V. 4. opistho-
 tono. V. 5. oleo V. 6. infusione. V.

est superius. Plin. Val. IV.
 5. de radice maluae vnjvs
 caulis: Eadem femori alliga-
 ta stimulat Venerem. H.

2. Item) Diosc. II. 144.
 H.

a. Et) Althaeae hanc vim
 Dioscor. attribuit III. 163.
 quam et ad haec morborum
 genera efficaciorē esse re-
 liquis, Plinius ipse mox tra-
 dit. Erysipelatis sanandis
 maluam idem commendat,
 II. 144. H.

b. Et amb.) Plin. Val. III.
 36. Ambustis sanandis: Mal-
 uae folia ex aqua decoquun-
 tur, et ex ea aqua fouentur
 combusta. Dioscor. item II.
 144. Theodor. Prisc. I. 17.

De vstione calidae, vel ignis..
 Maluarum folia elixa, et cum
 oleo superinrita impones. H.

c. Succus) Diosc. II. 144.
 Apul. cap. 40 t. I. Ad ve-
 sicae dolorem. Et tit. 2.
 Ad neruorum dolorem. H.

d. Et inf.) Clysteribus.
 Alii infusione legunt, inui-
 tis MSS. Diosc. l. c. Τὸ δὲ
 ἀΦέψημα αὐτῆς μαλακτι-
 κὸν ἐγκάθισμα ὑσέρας εἰς
 τε εἰσιματα πρὸς δηγμὸς
 ἐντέρων καὶ μήτρας καὶ δακ-
 τυλῆς ἀρροδίου. Eius de-
 coctum infusione vuluas emol-
 lit: quin et ad intestinorum,
 vuluae, sedisque rosiones,
 commode infunditur. H.

fuccus decoctae ¹pori et meatus suaves facit. *f.* Althaeae in omnibus supra dictis efficacior radix: praecipue conuulsis ruptisque. Cocta in aqua album sistit. *g.* Ex vino albo strumas, et parotidas, et *h.* mammarum ²inflammationes, et ³panos *i.* in vino folia decocta et illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, quamlibet perniciosae tussi citissime medentur. Hippocrates vulneratis, ⁴sitientibusque *k.* defectu sanguinis, radicis decoctae succum bibendum dedit: et ipsam vulneribus cum melle et resina: item ⁵contusis, luxatis, tumenti-

ti-

- i.* urinae *V.* decoctae potus halitus suaves. *Alii.* *V.* orisque meatus suaves, *Alii.* per meatus *Ch.* *2.* inflammationes. *Ch.* inflammationes tollit. *3.* Panos in vi. fol. dec. et illita *Eadem.* *V.* *4.* sicciscentibusque *V.* *5.* conuulsis. *M.*

e. Pori) Ita libri editi cum Colb. I. At R. I. et Colb. *2.* cum *Ch.* *Permeatus.* Urinae credo meatum intelligit: nam vesicae utiles maluae caules esse prodidit Diosc. I. c. οἱ καυλοὶ κῶσες ὠφέλιμοι. *H.*

f. Althaeae) Plin. Valer. IV. 5. *H.*

g. Ex vino albo) Aut cum mulla. Dioscor. *Dal.*

Ex vino) Dioscorid. III. 163. Ἐψηθεῖσα γὰρ ἐν μελικρατῶ ἢ οἴνω . . . ποιεῖ πρὸς τραυμάτια, παρωτίδας, χοιράδας, ἀποσημάτια, μασκὸς φλεγμαινοντάς, etc. *H.*

b. Mammarum) MSS. *Inflationes*, quod fere idem valet: quum ex inflatione inflammatio fere consequi

soleat. *Th.* Prisc in Gynaeciis, siue Lib. III. I. *Mammillas cum tensione tumentes vel dolentes, quod post partum mulieribus quam maxime euenire consuevit, quas ex eo etiam grauis dolor inquietat, etc.* Et mox: *Si indignatio illa his minime poruerit prohiberi, et lactis aggregatio maximum feruorem locis incusserit, etc.* *H.*

i. Panos) Abscessus. Dioscor. *Dal.*

Et panos) Ita Galen. de fac. simpl. med. VI. p. 170. Πεπτικὴ Φυμάτων δυσπέπτων, panos difficiles concoquit, siue discutit. *H.*

k. Defectu sanguinis) Atrophia. *Dal.*

tibus, ¹ et musculis, *l.* nervis, articulis imposuit: ² et *m* asthmaticis ac dysentericis in vino bibendum dedit. *n.* Mirum, aquam radice ea ³ addita addensari *o.* sub ⁴ dio, atque ⁵ lactescere. *p.* Efficacior autem, quo recentior.

LXXXV. Nec *q.* lapathum dissimiles effectus habet. *r.* Est autem ⁶ et siluestre, quod alii oxalidem

i. et, in *V. d.* *2.* ut vis spasticis, dys. Cb. *3.* addita in *M. d.* *4.* diuo. Cb. *5.* Intescere. *V.* lactescere *Quidam.* id est, in laticem verti. *6.* et, in *M. d.*

l. Nervis) Ad nervos articulosque vulneratos althaeae radicem Galenus commendat, κατὰ γένη III. 7. p. 729. H.

m. Et asthmat.) MSS. R. et Colb. Imposuit, ut supra: spasticis, dysentericis, etc. De dysentericis subscribunt Dioscor. III. 163, et Galenus de fac. simpl. med. VI. 5. p. 170. H.

n. Mirum aquam radice ea addita addensari sub dio atque lactescere) Multo etiam fidelior hac in parte codex noster, *Mirum aquam radice addita ea addensari sub dio, atque glaciescere.* Theophrastus libro nono, capite decimonono: *Spinam enim quamdam enarrant quae aquam, iniecta congelet: et radicem althaeae posse addensare arant, si tritam inieceris, sub dioque humorem posueris.* Quae Theophrasti verba inuenies a Dioscoride tralata

tertio eius libro, cap. de Althaea. *Pint.*

Mirum) Diosc. III. 163. Πήγνυσι δὲ ἢ εἶσα καὶ ὕδωρ, μιγείσα λεῖα, καὶ συνεχάζουσι θριασθεῖσα. Accepit a Theophr. ex Hist. IX. 19. H.

o. Sub dio) MSS. omnes, sub diuo. H.

p. Efficacior autem, etc.) Nam peptica et malactica vis spatio temporis elanguescit. *Dal.*

q. Nec lapathum dissimiles, etc.) Non hoc dicit, Lapathum herbam esse siluestrem, sed praeter satium esse etiam aliud lapathi genus siluestre. Quare melius legitur adiecto, *et. Est autem siluestre.* Gelen.

Nec) Hortense videlicet, Dodonaei Lapathum satium, p. 637. *Gallis, la Paissance.* H.

r. Est) Id esse quod Gallicum vulgus oxalim adhuc imi-

dem appellant, ⁱ sapore proximum, foliis acutis, colore betae candidae, radice minima: nostri s. vero rumicem t., alii lapathum v. cantherinum, ad x. strumas cum axungia efficacissimum. Est y. et alterum

1. Sic ex MSS. H. conf. Ch. satiuo pr. Gr. et Al.

imitatione Graeca nuncupat, aliqui ozellam, ^p Ozeille: alii vineyam: e recentioribus herbariis plerique asseuerant: quibus vt assentiar, vehementer laboro: quum absit ab ozellae foliis color betae candidae: sunt enim e nigro viridia. De hoc genere Diosc. II. 140. ἐστὶ δὲ καὶ τέταρτον εἶδος, ὃ ἐνίοι ὀξαλίδα, ἢ ἀναξυρίδα, ἢ λάπαθον καλεῖσι. H.

s. Nostri) Quum in hortis feritur. Sed et alii rumicem filuestre lapathum nominant: vt Plin. Valer. I. 38. H.

t. Rumicem) Supra c. 12. Lib. XIX. Lapathum satiuum rumex dicitur, non filuestre. Dal.

v. Lapathum cantherinum) Vt Columella Lib. I. c. 9. hexastichon hordeum cantherinum vocari ait, quod cantheriis, id est, equis pabulum detur, sic lapathum cantherinum hoc rumicis genus vocari probabile est, quod eo valde cantherii delectentur. In equis cantherii quod in porcis maiales, in omnium genere verueces. Lucilius, Penula, si quaeris, Vol. VI.

cantherius, seruus segestre. Vtilior mihi, quam sapiens. Rumicem fecundum, epitheto peculiari, auctor Moreti vocat. Dal.

Lapathum) Forte quod cantheriis, hoc est iumentis pabulo datur. Sic hordeum cantherinum vocat Columella, II. 9. pag. 55. quod et animalia quae ruri sunt melius quam triticum, et hominem salubrius quam malum triticum pascit. H.

x. Ad str.) Vide N. et Em. N. XXXIV. (hic consp.) Lapathum) Num mutata interpolatione legi in hunc modum oporteat, Lapathum cantherinum. Ad strumas cum axungia efficacissimum est et alterum genus fere, etc. Scrupulum Apuleius iniicit. Is enim c. 33. r. I. Si qua duritia in corpore: Herba oxylapathon, inquit, cum axungia vetere pisata, et cum pane domestico facta quasi mulagma, et imposta mirifice sanat. Sed oxylapathum is pro oxalide accipit haud dubie, quam et oxylapalin appellari prodidit Scholiastes Nicandri in Ther. p. 39. ὀξαλίς, καὶ ὄξυ.

alterum genus fere, oxylapathon z. vocant, fatiuo
 i idem similius, et acutiora habet folia ac rubriora,
 non nisi in palustribus nascens. Sunt a. qui
 hydrolapathon tradunt in aqua natum. Est b. et
 aliud hippolapathon maius fatiuo, candidiusque,
 ac spissius. Siluestria c. scorpionum ictibus me-
 dentur,

i. Sic ex MSS. H. et M. id est. V. fatiuo id quidem
 similius, sed Alii V. item Gr. et vulgg.

ὄξυλάπαθις, καὶ ἀναξυρίς
 καλεῖται. H.

y. Est et alterum genus fe-
 re; oxylapathon appellant,
 fatiuo idem similius) Legen-
 dum reor, feri, hoc est, sil-
 uestris, non fere. Vetus
 quoque codex item legit,
 non idem. Pint.

Est et) Ita libri omnes:
 nequidquam feri, hoc est,
 siluestris, reponere tentante
 Pintiano. Fere hoc genus
 alterum recte a Plinio dicitur,
 quod sit nempe fatiuo,
 etiam quam illud quod est
 proxime antea memoratum,
 similius, affiniusque: vix ut
 diuersi generis esse putes.
 H.

z. Oxylapathon) Id ei no-
 men ob acutiora folia datum:
 ob id officinae nostrates La-
 patium acutum nominant.
 Grandem oxillam officinae
 dicunt: vulgus Parellam,
 Pareille. Lapathum silue-
 stre seu oxylapathon Do-
 donaei est, p. 637. H.

a. Sunt qui hydrolapathon.)
 Integra et nihil mutata le-

tionem, quidam a Plinio si-
 gnificari volunt lapathi
 aquatici genus quarto loco
 descriptum a Dodonaeo, in
 nostris stagnis frequens.
 Dal.

Sunt) Hanc hippolapatho
 congenerem herbam esse
 nemo diffitebitur, quum
 aquarum vernacula et ea sit,
 ambaeque paludibus exsi-
 liant: sed oleribus repudia-
 tur. Galen. de fac. simpl.
 med. VII. p. 201. Ἴππολά-
 παθον, ἐν ἔλεσι γεννᾶται.
 H.

b. Est) A folii amplitudi-
 ne id nomen sortitur: Ἴπ-
 πος enim in compositione
 amplitudinem supra modum
 designat. Hoc genus ple-
 rique Rhabbarum Mona-
 chorum nominant, quod
 eius radice rhabbari loco
 nonnulli vtuntur. Sic An-
 guillara part. 7. pag. 110.
 Pingitur a Dodonaeo p. 637.
 H.

c. Siluestria) Seu semen,
 seu radix decocta bibatur.
 Diosc. II. 140. H.

dentur, et¹ ferire prohibent habentes. Radix *d.* aceto decocta² si coletur, succus dentibus auxiliatur: si vero bibatur, morbo *e.* regio. Semen *f.* stomachi *g.* inextricabilia vitia sanat. Hippolapathi *h.* radices priuatim ungues scabros detrahunt.

T t 2

Dyf-

1. feriri. V. 2. si colluatur succus. V.

d. Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur) Scribe, Radix aceto decocta, si colluantur, dentibus auxiliatur, ex V. C. Quae lectio fauorem habet Dioscoridem Lib. II. de lapatho, sic prodentem: Decoctis in vino etiam rumicibus, in dolore dentes et aures vtiliter colluuntur. Pin-

rianus.
Radix) Si per vas aliquod aut linteolum pauxillatim stillatimque exprimatur. Vide N. et Em. N. XXXV. (hic pos.) Radix) Si colluatur, aliqui legi malunt, ad differentiam bibiti. Sequitur enim, Si vero bibatur, morbo regio. Fauere ei coniecturae Marc. Emp. videtur cap. 12. p. 95. Lapathi radix, inquit, in aceto acerrimo coquitur, atque eo aceto dentes colluuntur, vel fouentur. Plin. Valer. l. 38. Agrestis lapathi, quod alii rumicem dicunt, radix . . . cum aceti cyathis quinque cocta, in ore aceto teno, dolorem dentium tollit. Diosc.

quoque II. 140. Παρηγορεῖσι δὲ . . . ὀδονταλγίαν ἐψηθεῖσαι ἐν οἴνω, καὶ διακλυζόμενοι. Nihilominus omnium exemplarium, quae videre licuit; fidem sequutus, nihil mutò. Colari enim radices succum oportere Plinius ait ad vtrumque medicamentum: siue ad dentium dolorem leniendum, quos eo collui necesse est: siue ad potum, regio morbo pellendo Plin. Val. II. 59. Lapathi radices conteres ex vino austero, colabisque, et potui dabis: mire auruginem tollit. H.

e. Morbo) Plin. Val. II. 59. et Diosc. l. c. Item Africanus in Geop. XII. 38. p. 357. H.

f. Semen) Stomachi tantum fastidia, ἀσπυ σομάχου, semine potu depelli Diosc. prodidit l. c. H.

g. Stomachi inextricabilia vitia sanat.) Stomachi fastidia, τὴν ἀσπυ. Diosc. et coeliacos affectus. Pint.

h. Hippolapathi) Plin. Val. IV. 8. de lapatho. Scabros ungues

Dysentericos *i.* semen duabus drachmis in vino ¹ potum liberat. Oxylapathi *k.* semen lotum in aqua caelesti, sanguinem reiicientibus adiecta acacia lentis magnitudine prodest. Praestantissimos *l.* pastillos faciunt ex foliis et radice, addito nitro et ² thure exiguo. In vsu aceto diluunt.

LXXXVI. Sed fatium in epiphoris oculorum illinunt ³ frontibus. Radice *m.* ⁴ lichenas et lepras

1. optimum Ch. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cornar. iure Gr et Al. 3. fronti et temporibus. V. 4. radice meliceridas et lep. Gr.

ungues sine iniuria detrahbit. Theod. Prisc. I. 30. Scabiosos, veluti elephantiosos, si quis forte unguis habuerit... lapathi agrestis radix in aceto cocta et contrita curat. Et Diosc. II. 140. λειχῆνας, ὄνυχας λεπτές. H.

i. Dysentericos) Plin. Val. l. c. et Diosc. Πίνεται ὡς δελίμως μεθ' ὕδατος ἢ οἴνου πρὸς δυσεντερίας. Galen. quoque de fac. simpl. med. VII. p. 201. H.

k. In aqua caelesti prodest sanguinem reiicientibus) Deleuit hic τὸ prodest Gelen., vbi retinent Acad. Menep. Gud. transpositum, sanguinem prodest reiicientibus; non Vossiani duo: sed nec, vbi reliquit Sigismundus, in fine huius periodi membranae id villae agnoscunt. Recte ut puto: modo τὸ reiicientibus mutes in reiicientes. Ita enim conceperat Plinius:

Dysentericos semen duabus drachmis in vino optime liberat. Oxylapathi semen lotum in aqua caelesti sanguinem reiicientes, adiecta acacia, lentis magnitudine. Intelligitur enim ex praecedenti membro liberat. Et sic amat saepe Plinius verba lucrifacere. Scripsimus etiam optime, pro potum: nam et Voss. et Chiff. optimum. Gron.

l. Praestantissimos pastillos) Ad scabiem, lepras, impetigines. Dal.

Pastillos) Τροχίσκους Graeci vocant ab orbiculari forma. Pastilli medicis arida sunt medicamenta, contrita humore non pingui, aut vino vel aceto incocta, quae a coctione rursus inaruerunt: quae quum vtendum sit, subinde eiusdem generis humore diluuntur, deinde vulneribus illinuntur: non

pras curant. In *n.* vino vero decocta, strumas, et parotidas, et calculos: ¹ Pota *o.* vino et ² lienes il-

T t 3

lita,

i. Sic ex MSS. em. *H.* semine potio e vino Cornar. potio vino et lienes, coeliacos Gr. et Al. ^{2.} lienes inlita coeliacos. *Cb.*

non autem imponuntur, vt emplastra. Ita Budaeus. *H.*

m. Radice meliceridas et lepras curant) Scribo, lichenas et lepras, ex antiquo exemplari, suffragante etiam Dioscoride Lib. II. Sannant, inquit, rumicum omnium radices in aceto coctae, crudaeque mox emplastri modo impositae, lepras, impetigines scabrosque vngues. Sic enim melius legetur quam vt Hermolaus castigauit, qui pro *cherias*, vt antea in codicibus excusis legebatur, *melicerias* ipse substituit. Quod etsi Dioscorides quoque scribat, tamen accedenti ad alteram eius sententiam, de antiquissimi et emendatissimi codicis scriptura, nullus relinquitur dubitationis locus. Esse autem lichenas Graece, quae a Latinis impetigines dicantur, apertius est quam vt expositione egeat. *Pint.*

Radice meliceridas et lepras curant) Agnosco meliceridas, Lib. XXI. 20. extremo. Psellus περι κληνῶν ὀνομάτων τῶ ἐν νοσημασιν Με-

λικηρίς, ἀπόσημα σώματι χλιαρῶ ἐοικος. Sed hic quatuor scripti Radice *cherias*; vt erat vulgo ante Hermolaum Barbarum. Princeps liber: Radici *licherias* et lepras curant. Forte *lichenas* Sic Lib. XXI. 19. *Lichenas et lepras et furfures in facie emendant* L. XXII. 22. *Vrinam ciere praecipue iraditur, sanare lichenas et lepras ex aceto: ibidem Xenocrates et lichenas et psoras radice iu aceto decocta tolli dicit.* Vbi Vossianus: *Xenocrates et lichenas, psoras, lepras radice, etc.* Vide Lib. XXVI. 1. Monuerat et Pintianus. *Gron.*

Radice) In MSS. R. 1. 2. etc. *licherias* male. Sed vnde *lichenas* erui sincerius a nobis intelligas, quam ab Hermolao, ceterisque, qui sunt deinde subsequuti, *meliceridas*. Impetigines siue lichenas radice lapathi cum aceto decocta ad tertias, sanari ait Marc. Emp. c. 19. p. 129. *H.*

n. In) Plin. Val. IV. 8. et Diosc. II. 140. *H.*

o. Poto vino et lienes)
Cum

lita, coeliacos aequae, et dysentericos, et tenesmos. Ad *p.* eademque omnia efficacius ius lapathi: ¹ et ructus facit, et urinam *q.* ciet, et caliginem oculorum discutit: item *r.* pruritus corporis, in folia balnearum additum, aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat *s.* et commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino, sistit aluum: folia *t.* ² soluunt. Adiecit ³ Solon (ne quid omittamus) bulapathon *v.*, radicis tantum altitudine differens,

1. quod. *V.* 2. soluunt adiecto sale. Neque hic
omitemus. *M.* 3. Solo *Cb.*

Cum aceto, *Dioscor.* Legit Cornarius, *Semine potio e vino lienes*, etc. *Dioscorides* vero habet: *silucstris* (nempe mollis) et *oxylapathi*, *oxalidis semen ex aqua aut vino bibitur contra dysenterias, caeliacos affectus, stomachi fastidia*, etc. nulla lienis facta mentione. *Dal.*

Pota) Ita *Colb.* *I.* recte: non *potio*. *Marc. Emp.* 27. p. 194. *Herba oxylapathos cum semine suo arida, contrita et ex vino arido pota, magnum incontinentiae ventris praestat remedium.* *Plin. Val.* *I.* *c.* *Radices ex aceto coctae et positae, duritiam lienis confringunt.* Idcirco scilicet, et potari *Plinius* et *illini* voluit. *H.*

p. *Ad*) *Plin. Val.* ad verbum, *IV.* 8. *H.*

q. *Et urinam ciet*) *Menses. Dioscor. Dal.*

v. Item) Ita *Diosc. I. c.* *Πράννει δὲ καὶ κνησμὸς τὸ ἀφέψημα αὐτῶν ἐπαντλάμενον, ἢ λάρω μινύμενον.* Radicum decoctum pruritus corporis sedat, vice fatus affusum, aut in folia balnearum additum. *H.*

s. Firmat) Ita fere *Marc. Emp. cap. 12. p. 92. H.*

t. Folig) *Lapathifolia* pariter aluum soluere, semen vero sistere, scribit *Galen.* de theriaca ad *Pis. 4. p. 935. H.*

v. Bulapathon) Quod idem cum *hippolapatho* videtur, aut affine certe: Nam *βῆς* et *ἵππος* apud *Graecos* in compositione solam magnitudinem indicant: non similitudinem ullam cum boue; nisi ea forte utraque compositae vocis parte designatur: ut in *βῆγλωσσον*, et

num contra omnia vitia, pulmonibusque. Exscreationes faciles facit in cibo sumptum: datur et suspiriosis. Item *f.* comitialibus tepidum cum succo cucumerum. Sensus *g.*, atque sternutamentis caput purgat, aluum mollit, menstrua et vrinam ciet. Hydropicis *h.* ¹ imponitur cum fico et cumino tusum

1. imponitur cum fico et cumino, etc.

f. Item) Diosc. II. 184. In MSS. non *tepidum*, sed *comitialibus redis* legitur: unde *taediis* forsan legendum, ut Pellicerius in Not. MSS. monet. H.

Item comitialibus tepidum cum succo cucumerum) Vossiani duo *tepidus*; melior, *comitialibus tedis cum*. Lege, *taediis*. Sic vitur eo vocabulo Lib. XXIII. I. *utique ulcerum phagedaenis at gangraenis tibiatarumque taediis cum sale illinuntur*. L. XXIV. IO. *Succus bederae taedia narium graueolentiamque emendat*. Lib. XXVI, I. *Cauticis namque curabatur, nisi usque ad ossa corpus exustum esset rebellante taedio*. Eodem Lib. cap. 13. *Taminia quidem in aceto decocta etiam vestes eo taedio liberat*. Gron.

g. Sensus) Plin. Val. IV. 28. H.

h. Hydropicis) Celsus quoque III. 21. et ad hydropices crebrius imponi ventri sinapi iuber, donec cutem

erodat. Vide N. et Em. N. XXVI. (hic consp.) *Hydropicis*) Praepostera interpunctione perturbata haecenus omnia hoc loco fuere, et quae hydropicis adhibita remedia, eadem epilepticis attributa. Sic enim legebatur. *Hydropicis imponitur, cum fico et cumino tusum tribus partibus comitiali morbo: vuluarum conuersione suffocatas excitat odore, aceto mixto*. Erroris admonuere scriptores duo: alter qui de hydropicis, alter qui de epilepticis, et vuluarum conuersione suffocatis eadem prodidere. Plin. Val. III. 12. de hydropici: *Sinapi, inquit, et ficus et cuminum, aequis partibus tusa, ventri imponuntur*. Cael. Aurel. Chron. I. 4. de epilepsia: *Articulos quoque omnes, inquit, ligatione constringentes, sternutamento commoto ex aceto, naribus interius flato, cum sinapi . . . vel iis quae ad marivicis praefocaciones incendenda posuerunt*. H.

sum ¹ ternis partibus. Comitiali *i.* morbo, ² et vuluarum conuersione *k.* suffocatas excitat odore, aceto mixto: item *l.* lethargicos. Adiicitur *m.* tordylion. Est *n.* autem id semen ex feseli. Et *o.* si vehementior somnus lethargicos premat, cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico ex aceto. Veteres *p.* dolores thoracis, lumborum, coxendicum,

T t 5

cum,

i. ternis partibus comitali morbo. Et vuluarum Gr. et Al. 2. Ex. V.

i. Comitiali) Diosc. II. 184. Ἐπιληπτικοῖς τε βοηθεῖ, καὶ ὑπερικῶς πνιγομένως διεγείρει. H.

k. Conuersione) Strangulatu. Diosc. Dal.

l. Item) Cels. III. 20. Praecipueque proficit, et ad excitandum hominem, naribus admozum, et ad morbum ipsum depellendum, capiti frontiue impositum sinapi. Quin et in sopore qui ex vuluae conuersione oritur, sinapi iubet idem, IV. 20. superimum ventrem tertio quoque aut quarto die imponi, donec corpus rubeat. H.

m. Adiicitur) Diosc. III. 63. Τορδύλιον, ἔνιοι δὲ σέσει Κρητικόν καλοῦσι. Eiusdem nominis fuerit, cum ipsa herba, semen id quod ex ea prodit. De Cretico feseli siue tordylion, dictum est superius, s. 18. Ὁρδύλον a Nicandro dicitur in Theriac. p. 60. Additum a Diosc. articulum vt Τόρ-

δύλον diceret, a Nicandro neglectum, ait Auguillara, parte. 5. p. 91. H.

n. Est autem id semen ex feseli) Tordylum quidam Creticum feseli vocant. Diosc. Dal.

o. Et si vehementior somnus) Vox somnus non est in optimo conspicua. Vt suspicer eam insertam, postquam vocabulum praecedens sic corruptum edi coepisset; Plinio autem fuisse: Et si ueternus lethargicos premat. Gron.

Et si) Diosc. II. 184. Καὶ ἐπὶ ληθαργικῶν καταπλάττεται ξηρηθείσης τῆς κεφαλῆς. Quin et lethargicorum capiti deerso illinitur. Plin. Val. IV. 28. Ajunt et lethargos excitari, si pedes eorum simul tritis sinapi et ficu arida perfricentur. H.

p. Veteres) Et hic quoque ficos admisceri vult Diosc. l. c. Μίγην δὲ σύκοις, καὶ ἐπιτεθέν ἄκρι Φοι-

cum, humerorum, et in quacumque parte ¹ corporis ex q. alto vitia extrahenda sunt, illitum caustica vi emendat, pustulas faciendo. ² At in magna duritia sine fico impositum: vel si vehementior ³ vstio timeatur, per r. duplices pannos. Utuntur s. ad alopecias cum rubrica, psoras, lepras, phthiriasis t., ⁴ lithanicos v., opisthotonicos. Inungunt x. quoque scabras genas, aut ⁵ caligantes

1. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Cb in quacumque corporis Gr. et Al. 2. Ad magnam duritiem. M.
3. Sic et Cb. vrigo Gr. et Al. - 4. tetanicos. 5. calig. ocu. succo cum melle, qui tribus modiis (sub. feminis) exprimitur, et in fictili deinde Sole modice crassescit. Exit et e caul. suc. lactescens, qui ita, etc. partim ex Manusc. partim e coniectura. Manusc. habent, oculos melle, succoque tribus modiis, etc. deinde, succus latens ei ne. cui ita, etc.

Φοινίξεως, ἀριμόζει ισχυιά-
δας, σπλήνας, και καθόλου
εις πᾶν χρόνιον ἀλγημα.
Plinius quoque tacite ficum
subintelligit hic adhiben-
dam: quum proxime sequa-
tur, At in magna duritia,
sine fico. MSS. omnes pau-
lo post vstio, non, vt editi,
vriego exhibent. H.

q. Ex) Quum ex alto in
summam cutem euocare hu-
mores animus est, translato
scilicet in extimam partem
morbo interius latente:
ὅπου μετάγειν τι ἐκ τοῦ
βάθους εἰς τὴν ἐπιφάνει-
αν βεβούμεθα, τῷ τῆς ἐτε-
ροπαθείας λόγῳ. Diosc. II.
184. Hanc curationem me-
dici sinapismum vocant:

cuius vis huiusmodi est, vt
quemadmodum Caelius Au-
relian. loquitur II. I. corpus
valeat papulare laceffendo, hoc
est, pustulas facere. H.

r. Per duplices pannos)
Inter duplicatum pannum.
Dal.

Per) Supra, vel per dupli-
catum pannum. H.

s. Utuntur) Diosc. I. c.
H.

t. Phthiriasis) Q. Seren.
c. 6. de phthiriasi arcenda
p. 128. Saepius ergo decet
mordax haurire sinapi. H.

v. Lithanicos) Ita libri
omnes. Alii tetanicos: ego
lichenas malim. H.

x. Inungunt) Diosc. II.
184. H.

tes oculos cum melle. Succusque *y.* tribus modis exprimitur in fictili, calefcitque in ¹ eo Sole modice. Exit *z.* et e cauliculo succus lacteus, qui ita quum induruit, dentium dolori medetur. Semen *a.* ac radix, quum immaduere musto, conterruntur, manusque plenae mensura sorbentur ad ² firmandas fauces, stomachum, oculos, caput, sensusque omnes: mulierum etiam lassitudines, ³ saluberrimae *b.* genere medicinae. Calculos quoque discutit potum ⁴ in aceto. Illinitur *c.* et liuoribus fuggillatisque cum melle et adipe anserino, aut cera Cypria. Fit *d.* et oleum ⁵ ex eo semine madefacto in oleo expressoque, quo vtuntur ad neruorum rigores, lumborumque et coxendicum perfrictiones.

LXXXVIII. Sinapis *e.* naturam effectusque eisdem habere traditur adarca *f.*, inter *g.* siluas tacta,

- 1.* eo in Sole Gr. *2.* confirmandas. Ch. *3.* Sic et Ch. saluberrimo Gr. et Al. *4.* Sic ex MSS. H. conf. Ch. ex aceto Gr. et Al. *5.* Sic et Ch. ex semine Gr.

y. Succusque) E semine, radice, cauliculo. De succo eo, qui debet in fictili a Sole calefcere, Diosc. l. c. H.

z. Exit e cauliculo succus lacteus) Falsum hoc: non enim planta haec lacteum succum fondit. Dal.

z. Exit) Plinius Val. ad verbum, IV. 28. Est et alius succus qui caule colligitur: hic quum expressus fuerit, lacteam facit guttam, vtilem dentibus, si in dolore illiniatur. H.

a. Semen) Plin. Val. l. c. eisdem verbis. H.

b. Saluberrimae) Sic MSS. omnes H.

c. Illinitur) Iisdem verbis Plin. Val. III. 47. H.

d. Fir) Plin. Val. ad verbum IV. 28. H.

e. Sinapis naturam, etc.) Lege, Sinapis naturam effectusque eisdem habere traditur Adarci instar salis coacta, in corrice calamorum nascens. Salmaf. 1301. a.

f. Adarca) Hoc est L. XVI.

tacta, in cortice calamorum sub ipso coma nascente.

LXXXIX. Marrubium *h.* plerique inter primas herbas commendauere, quod Graeci prasion vocant, alii linostrophon, nonnulli philopaeda, aut philochares, notius quam vt indicandum sit. Huius folia semenque contrita profunt contra *i.* serpentes, pectorum et lateris *k.* dolores, tussim veterem. Et *l.* iis qui *m.* sanguinem ¹ reiecerint, exi-

mie

i. reiciunt. *M.*

XVI. quo filuestrium arborum naturae pertractuntur, obiter indicata ibi, f. 66. in arundinum tractatione, circa quas adarca nascitur. *H.*

g. Inter siluas tacta, etc.)

Lib. XVI. cap. 36. quo tractantur arbores in filuis nascentes. Inepte Plinius et illic et hic ardacen inter plantas memorat. Vide supra cap. 36. Lib. XVI. et infra cap. 10. Lib. XXXII. circa finem. *Dal.*

b. Marrubium) Diosc. in Noth. p. 457. Πρασίον, οἱ δὲ εὐπατώριον οἱ δὲ Φιλοχάρης . . . Ῥωμαῖοι μάρρυβίου. Nostris, du Marrube. *H.*

i. Contra) Et sane in theriacae compositionem adsciscitur marrubium virens, ab Andromacho apud Galen. de ther. ad Pison. I. 7. p. 939. *H.*

k. Lateris) Sic Diosc. III.

119. Apul. 45. *I.* ad tussim grauem: Herbam marrubium decoques ex aqua, et dabis bibere eis qui grauiter tussunt: mire sanat. Et Q. Serenus, cap. 35. p. 148. Praeiuit omnibus Cels. IV. 4. qui ad tussim veterem iubet porri vel marrubii succum assumi. *H.*

l. Et iis) Plin. Val. I. 64. Ad exscreationem cruentam . . . Marrubii quoque scopae cum pane, (ex Plinio nostro scribe, cum panico,) decoquantur: aequae ex aqua bibuntur. Marcell. Emp. c. 16. p. 119. Marrubii viridis fasciculum, et ambrosiae fasciculum . . . postea decoque ad crassitudinem mellis: ex eo vteris ieiunus . . . ad sanguinis reiectionem sedandam, et stomachum confirmandum. *H.*

m. Qui sanguinem reiecerint) Tabidis. Diosc. *Dal.*

mie vtile, scopis *n.* eius cum panico aqua decoctis, vt asperitas succi mitigetur. Imponitur o. strumis cum adipe. Sunt qui viridis semen quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, addito exiguo olei et salis, ¹ forbere ieiunos ad tussim iubeant. Alii *p.* nihil comparant in eadem causa marrubii et feniculi succis ad sextarios ternos expressis, decoctisque ad sextarios duos, ² tum addite mellis sextario, rursus decocta ad sextarios duos, si cochlearii mensura in die sorbeatur in aquae cyatho. Et *q.* virilium vitiiis tussum cum melle mire prodest. Lichenas purgat ex aceto. Ruptis, conuulsis, spasticis *r.* neruis salutare. Potum aluum soluit cum sale et aceto. Item *s.* menstrua et secundas mulierum. Arida *t.* farina cum melle ad *v.* tussim siccam efficacissima est.

1. forberi ieiunis. *M. et Cb.* 2. Sic ex MSS. *em.*
Hard. conf. Cb. cum add. Gr. et Al.

n. Scopis) Fasciculis manualibus. *Dal.*

Scopis) Consentit cum *Dal.* *H.*

o. Imponitur) Marcellus *Emp.* c. 15 p. 109. *Apul.* c. 45. tit 8. *Ad omnem duritiam: Herba marrubium tussa cum axungia, et imposita, mire sanat.* *H.*

p. Alii) Ita fere *Marcell.* *Emp.* cap. 16. p. 116. sq. *H.*

q. Et virilium vitiiis, etc.) Folia cum melle illita, fordidula vlcera purgant, nomen sistant. *Diosc.* *Dal.*

Et vir.) Hulceribus fordi-

dis genitalium. *Dioscor.* III. 119. *H.*

r. Spasticis) Contractis ac rigentibus. *Apuleius*, c. 45. t. 9. *Si quis ab opere lassus incidit in languorem, et neruorum habuerit dolorem et spasmus: herbae marrubii succo cum oleo rosaceo permixto perunges eum: sine mora sanabitur.* *H.*

s. Item) *Dioscor.* l. c. et *Q. Serenus* cap. 35. p. 148. ex ed. *Pithoei.* *H.*

t. Arida) *Dioscorid.* l. c. *H.*

v. Ad tussim siccam efficacissima est) Ob humoris crassitiem. *Dal.*

est. Item ad gangraenas x., et pterygia. Succus y. vero auriculis, et naribus, et morbo z. regio, minuendaeque bili cum melle prodest. Item a. contra venena inter pauca potens. Ipsa b. herba sto-

x. *Gangraenas et pterygia*) Cancrum esse gangraenam putat Nonius, quamvis eas aegritudines medici distinguant. Lucil. Lib. I. Sat. — *serpere uti gangraena malum atque Herpes ita posset.* Varro *περὶ ἐξάγωγῆς, Non vituperamus, cum sciamus digitum praecidi oportere si ob eam rem gangraena non sit ad brachium ventura.* Idem Lib. II. de vita Pop. Roman. metaphorice: *Quo facilius animaduertatur per omnes articulos populi hanc mali gangraenam sanguinolentam permeasse, nempe morum labem et corruptionem.* Dal.

Et pter.) Celsus, VI. 19. *In digitis recedere ab ungue caruncula cum magno dolore consuevit: πτερυγιον Graeci appellant.* Sunt ab his diuersa *πτερυγια τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς* ungues in oculis orientes: de quibus idem Celsus VII. 7. *Unguis vero, quod πτερυγιον Graeci vocant, est membranula nervosa, oriens ab angulo, quae nonnumquam ad pupillam quoque peruenit, eique officit.* Saepius a narium, interdum

etiam a temporum parte nascitur, etc. De priore *πτερυγία* genere, *τὸ ἐν δακτύλοις* hic locus accipiendus est. Concinit Plinio Diosc. III. 119. H.

y. *Succus*) Dioscor. I. c. Galen. quoque de fac. simpl. med. VIII. p. 221. H.

z. *Morbo regio*) Naribus morbum regium purgat. Diosc. Dal.

a. *Item*) Contra aconita, Nicander in Alex. p. 130. Diosc. Εὐπ. II. 137. p. 120. Apul. c. 45. tit. I. *Contra venenum, si quis sumsit: Herbae marrubii succum dabis ex vino vetere, etc.* H.

b. *Ipsa*) Vide N. et Ern. N. XXXVII. (paulo post) et Apuleium adi, cap. 45. tit. 2. *Ad stomachi dolorem: Herbae marrubii succus potus, etc.* Ipsa) Prius legebatur, pectoris purgat. *Cum iride et melle urinam citet.* Vitiosam hanc interpunctionem esse Dioscorides admonuit, cuius haec verba III. 119. de marrubio agentis: *Ἀνάγει καὶ πύργος ἐκ θώρακος, ἰριδος ξηρᾶς μίγξις.* Crassam quoque pituitam pectore contentam, admixto iride

stomachum et ¹ excreationes pectoris purgat, cum iride et melle. Urinam ciet: Cauenda c. tamen exulceratae vesicae, et renum vitiis. Dicitur d. succus et ² claritatem oculorum adiuuare. Castor e. marrubii duo genera tradit: nigrum, et quod magis probat, candidum. In f. ouum inane succum addit is, ³ ipsum quum infundit melle aquis portionibus, tepesfactum; vomicas g. rumpere; purgare, persanare promittens: illitis h. etiam vul-

1. Excreationes pect. purgat cum iride et melle urinam Gr. et Al. 2. Sic ex MSS. em. Hard. conf. Ch. succus clarit. Gr. et Al. 3. ipsumque infuso melle, etc. persanare promittit: illinit etiam vulnera a cane facta iuso. V.

de sicca, excreatione purgat. H.

c. Cauenda) Dioscor. III. 119. Κύσει μὲν τοι καὶ νευροῖς ἀθετεῖ. H.

d. Dicitur) Cum vino et melle inunctus. Diosc. l. c. et Galen. de fac. simpl. med. VIII. p. 221. Oleo quoque in quo marrubii folia maderint. Theod. Prisc. I. 10. de oculorum causis. H.

e. Castor) Hoc etiam Dioscorid. l. c. hoc et Theophr. Hist. VI. 2. hoc alii faciunt. Πράσιον candidans a Diosc. describitur III. 119. Μέλαν πράσιον, quod nigrum est Castoris marrubium, βαλῶτη etiam Graece dicebatur: de qua Diosc. idem l. c. c. 117 Βαλῶτη, οἱ δὲ μέλαν πράσιον καλεῖσι. Nigri marrubii formam ac

vires persequitur vberius paulo Plin. XXVII. 30. Huius iconem Dodonaeus exhibet pag. 90. Candidi Marth. in Diosc. III. p. 828. Vtrumque in horto Regio vidimus. H.

f. In ouum) Marc. Emp. hoc medicamentum ita digerit cap. 17. p. 125. Ouum incoctum in calycem defunditur, et testa eius succo marrubii impletur, et in ipsum calycem defunditur, et mellis optimi despumati tantumdem: omnia haec in se permiscentur, ac tepesfacta hauriuntur: miro modo vomicas rumpunt, et ad sanitatem laborantem stomachum perducingunt. H.

g. Vomicas rumpere) Internos abscessus. Dah.

h. Illitis) Ad verbum haec

vulneribus a cane factis ¹ tuso cum axungia veteri.

XC. Serpyllum a *k.* serpendo putant dictum. Quod *l.* in siluestri euenit, in petris maxime. Satiuum *m.* non serpit, sed *n.* ad ² palmae altitudinem increfcit. Pinguis *o.* voluntarium, et candidioribus foliis ramisque, aduersus *p.* serpentes effi-
cax, maxime *q.* cenchrin, et scolopendras terrestres ac

1. tufum cum ax. vetere, Cb. 2. palmi Gr. et Al.

haec Plinius Valer. III. 51. H.

i. Serpyllum) Et Graece *ἔρπυλλος ἀπὸ τῆς ἔρπειν* inquit Diosc. III. 46. quoniam radicatur, quacumque fui parte terram attingit. H.

k. A serpendo putat dictum) A serpendo putant dictum, quod in satiuo euenit in petris maxime. (a maceriis demissum prolixius crescit. D.) siluestre ac voluntarium non serpit, sed ad palmi altitudinem increfcit. Satiuum origano simile foliis ramisque, sed candidioribus. Dioscor. Dal.

l. Quod) Et illud serpyllum vulgare repens, quod a Clusio pingitur Hist. rar. plant. III. p. 359. visum a nobis in horto Regio. H.

m. Satiuum) Vt Theophr. Hist. VI. 7. sic etiam Plinii satiuum serpyllum, siue horrense, non aliud est quam siluestre Dioscoridis in hor-

tis fatum, vti ante nos Matthioli, etsi paulo obscurius, animaduertit in Diosc. III. p. 725. Vt intelligas temere Dalecampium Censoriam animaduersionem hoc loco in Plinium distrinxisse, perinde ac si satiui siluestrisque serpylli formam imprudenter miscuerit. H.

n. Sed ad palmi altitudinem increfcit) Parui: nimirum ad quatuor digitorum, siue trium pollicum altitudinem. Dal.

Sed) Ita recte Colb. 2. non palmi, vt editi: vel palmum, vt alii MSS. H.

o. Pinguis) Illud ipsum, quod in hortis seritur, quum sponte prouenit: quamobrem siluestre, vt diximus, a Diosc. appellatur. H.

p. Aduersus) Diosc. III. 46. Καὶ πρὸς ἔρπετὰ πινόμενος τε καὶ καταπλασόμενος. H.

q. Maxime) Genus id serpentis est, quod et *νεγχείδιον*

ac. marinas, et scorpiones, decoctis ¹ ex vino ramis foliisque. Fugat ^{r.} et odore omnes, si ² vrat. Et ^{s.} contra marinorum venena praecipue valet. Capitis ^{t.} doloribus decoctum in aceto illinitur ^{tt.} temporibus ac fronti cum rosaceo. Item ^{v.} phreneticis, lethargicis: contra ^{x.} tormina, et urinae ³ difficultates, anginas, vomitiones, drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur et ad ^{y.} iocinerum ⁴ z. desideria. Folia ^{a.} obolis quatuor dantur

^{1.} Sic ex MSS. H. conf. Ch. vino Gr. et Al. ^{2.} vrentur. Ch. ^{3.} difficultates. Ch. ^{4.} ardores, phlegmonas. Diosc. dolores. V. desiderium. Ch.

διον Diosc. in Ther. nominat, c. 22. Pluribus hunc maculis variatam tingere alium Lucanus docet IX. 713. quae quoniam milii seminibus similes sunt, quam frugem Graeci *κέρχρον* vocant, nomen hoc serpenti fecerunt. H.

^{r.} Fugat) Plin. Val. IV. 38. H.

^{s.} Et contra marinorum venena, etc.) Consentit cum Hard. Dal.

Et contra) Leporis marini, draconis, patinacae. H.

^{t.} Capitis) Diosc. III. 46. Plin. Val. l. c. et Apuleius cap. 99. tit. 1. ambo iisdem verbis. Scrib. Larg. Comp. med. cap. I. Ad capitis dolorem. H.

^{tt.} Illinitur temporibus) Κε- Vol. VI.

ταβέρχρον Dioscor. affunditur. Dal.

^{v.} Item) Diosc. l. c. H.

^{x.} Contra) Diosc. et Plin. Val. II. cc. Marcell. Emp. c. 27. p. 196. *Serpyllum ad ad pondus victoriati argentei tritum bene valenti ex vino, febriculento ex aqua potui datum, omnes ventris dolores sedat.* H.

^{y.} Ad) Ad ea omnia, quae iecur desiderat, quae opus habet. Sic oris desideria dicit idem XXII. 50. Thoracis praecordiorumque desideria, XXVII. 109. Corporum desideria superius XI. III. Adiocineris inflammationes prodesse serpyllum scribit Diosc. l. c. H.

^{z.} Desideria) Ardores, phlegmonas. Diosc. Dal.

^{a.} Folia) Plin. Valer. IV. 38. H.

V v

tur ad lienem ex aceto. Ad *b.* cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti et mellis.

XCI. Sifymbrium *c.* siluestre a quibusdam thymbraeum appellatum, pedali non amplius altitudine. Quod *d.* in riguis nascitur, simile nasturtio *e.* est. Vtrumque *f.* efficax aduersus aculeata

ani-
i. serpyllum. Diosc.

b. Ad cruentas excreationes) Dioscoridi cruentos vomitus sedat eius succus, ad drachmas quatuor potus ex aceto. Dal.

Ad *cr.*) Plin. Valer. l. c. H.

c. Sifymbrium siluestre a quibusdam) Sifymbrium a quibusdam appellatum siluestre serpyllum. Dioscorid. Apud Aristophanem sifymbrio sponsi coronantur hilares alioqui, et nuptiarum expectatione laeti, vnde νυμφίων βίος, solutus et voluptarius, ὑμεῖς μὲν ἀρα ζήτε νυμφίων βίον. Rhod. cap. 24. L. XXVIII. Dal.

Sifymbrium) A quibusdam serpyllum siluestre appellatum, inquit, Dioscor. II. 155. Σισύμβριον, οἱ δὲ ἐρπυλλον ἀγριον καλεῖσιν. Theophrastum, credo, indicat, qui hist. VI. 7. ἐρπυλλον ἀγριον in montibus ait θυμβρωθῆ nasci, thymbrae similem: atque inde thymbraei appellatio sifymbrio indita. Sifymbrium

est hortense Matthioli, in Diosc. II. p. 485. H.

d. Quod) Hoc sifymbrium Dioscoridis alterum II. 156. Σισύμβριον ἕτερον. . . ἐνυδρὸς ἐστὶ πόα. Prius enim in culto solo oritur, ἐν χέρσοις φύεται. Aquaticum a Dodonaeo pingitur, p. 97. idem sifymbrium siluestre Matthioli in Dioscorid. II. p. 486. *Mente sauvage*, quoniam siluestris mentae genus est. H.

e. Simile nasturtio est) Gustu, Diosc. Dal.

Simile) Nasturtium gustu repraesentat, atque idcirco cardaminem vocant, inquit Diosc. II. 156. Καρδαμίνην ἔνιοι λέγουσι, διὰ τὸ εἰοικέναι καρδάμω τὴν γεῦσιν. H.

f. Vtrumque efficax) Prius, Diosc. Dal.

Vtrumque) Hoc de solo priore quod in sicco nascitur, Dioscorides prodidit, qui concisae nimium breuitati studens, multa praetermisit. H.

animalia, vt crabrones, et similia. Quod *g.* in sicco ortum, odorum est, et inseritur coronis, angustiore *h.* folio. Sedant *i.* vtraque capitis dolorem. Item ¹ epiphoras, vt Philinus tradit. Alii panem addunt: alii per se decoquunt in vino. Sanat *k.* et epinyctidas, cutisque *l.* vitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impositum, diebusque detractum. Vomitiones *m.*, singultus, tormina, stomachi dissolutiones cohibet, siue in cibo sumptum, siue succo potum. Non edendum grauidis, nisi mortuo conceptu. Quippe etiam impositum eiicit. Mouet *n.* vrinam cum vino potum;

V v 2

tum;

1. Sic ex MSS. em. Hard. cons. V. epiph. vt Plinius tradit. Ch. corrupta, sed ex qua lectione illa Veteris confirmetur. Epiphoras. deleteris, vt Philinus Gr. et Al.

g. Quod in sicco ortum, etc.) Quod in sicco ortum mentae hortensi simile est, odoratius, latiore folio, et coronis inseritur. *Dioscor. Dal.*

Quod) Hortense Matthioli sifymbrium, vt diximus: quod, quemadmodum Dioscorid. ait *l. c.* foliis latioribus est, quam menta hortensis, odoratius idem, et coronis inseritur. *H.*

b. Angustiore) Quam quod in riguis nascitur. *H.*

i. Vtraque capitis) Prius Diosc. idque folio fronti et temporibus illito. *Dal.*

Sedant) Hoc de solo priore rursum Dioscorid. II. 155. sed negligentius, vt opinor: Τα δὲ Φύλλα ἐπιπλάσσεται πρὸς κεφαλὰλ-

γίαν κατὰ τῶν προτάφων καὶ τῆ μετώπῃ. *H.*

k. Sanat) Hoc vero de solo posteriore siue aquatico, Diosc. II. 156. Ἀποκαθαίρει δὲ καὶ φακὰς καὶ ἔφηλιν καταπλασθέντα δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἔωθεν δὲ ἀποκλυσθέν. *H.*

l. Cutisque vitia) Ephe-lidas, maculas sole contractas, et lentigines in sole contractas, et lentigines in facie. Dioscorides *mulierum*, non addit, atque id de posteriore. *Dal.*

m. Vomitiones) Haec de priore pariter, quod in sicco oritur, Diosc. II. 155. Galen. de fac. simpl. m. VIII. p. 229. *H.*

n. Mouet vrinam cum vino potum) Vtrumque et mox, filue-

tum; siluestre o. ¹ et calculos. Quos p. vigilare opus sit, excitat infusum capiti cum aceto.

XCII. Lini semen cum aliis quidem in vsu est: et q. per se mulierum cutis r. vitia emendat in facie. Oculorum aciem succo adiuuat. Epiphoras cum thure, et aqua, aut cum myrrha ac vino sedat: parotidas t. ² cum melle, adipe, aut cera: stomachi ³ solutiones inspersum polentae modo: anginas v. in aqua et oleo decoctum, et cum aniso

1. eiicit. V. 2. cum melle aut adipe Gr. et Al.
3. dissolutiones. Dal. vt paulo ante.

siluestre, prius. Dioscorid.
Dal.

Mouet) Hoc de vtroque etiam Dioscor. prodit, II. p. 155. 156. Marc. item Empir. cap. 26. p. 180. et Apul. cap. 105. t. I. Ad vesicae dolorem, et stranguriam: Herbae fissymbrii contriti exceptos succos vnicuius duabus . . . ex vino potui dario, etc. H.

o. Siluestre) Illud siluestre, quod in ficco oritur, Diosc. II. 155. H.

p. Quos vigilare opus sit) Somnolentos, veteranos, lethargicos. Dal.

Quos) Adstipulatur. H.

q. Et per) Sine vlla admixtione rei cuiuscumque: quo sensu per se vsurpatur a Scribonio Largo Comp. 2. 10. 19. 23. 189. etiam et Comp. 108. Vomitus per se factos, id est, sponte. H.

r. Cutis vitia emendat) Ephelidas, et varos, crudum illitum cum nitro et fico Dioscor. Dal.

Curis) ΕΦΗΛΙΔΙΣ etiam, hoc est, vitia cutis in facie ab insolatione Dioscor. II. 125. H.

s. Epiphoras cum thure) Omnem inflammationem cum aqua, melle, exiguo oleo, aut cum melle cocto. Dioscor. Dal.

Epiphoras) Omnem inflammationem Dioscor. I. c. H.

t. Parotidas) Iisdem verbis Plin. Valer. I. 13. At pro melle lixiuium Dioscorides adhibet, I. c. σὺν κόκκῳ. H.

v. Anginas) Vide N. et Em. N. XXXVIII. (hic pos.) Ang.) In MSS. vbique, vti monuimus, hoc loco aneso pro aniso scribitur. Sed anethum legerunt, Marcell. Emp.

aniso illitum. Torretur, vt aluum fistat. Coeliacis x., et dysentericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores estur cum vva passa. Ad y. phthisin vtilissime e semine fiunt ecligmata. Muscutorum, neruorum, articulorum, i. ceruicum z. duritias, cerebri a. membranas mitigat farina seminis, nitro, aut sale, aut cinere additis. Eadem cum

V v 3

fico

i. ceruicis Vett.

Emp. cap. 15. p. 106. Lini semen, inquit, et anethum, cum sale: et oleo, et aceto decoctum, bene contra faucium dolores gargarizabitur. Et p. 108. ad fauces curandas rursus anethum adhibet. Et Plin. Val. I. 52. cui lemma inscriptum, Anginae mendo: Lini semen, inquit, et anethum in oleo et aqua decoctum ad tertias, imponitur: acetum item et sal gargarizetur. Et cap. 45. de tonsillarum vitio: Lini semen, inquit, et anethum in oleo et aqua decoctum imponitur, et acetum gargarizatur. H.

x. Coeliacis) Dioscor. II. 125. H.

y. At phthisin) Plin. Val. I. p. 63. Quid sit phthisis ex Celso discas III. 22. Tertia est, inquit, longaque periculosissima species tabis, quam Graeci Φθισιν nominauerunt. Oritur fere a capite: inde in pulmonem destillat: huic exulseratis ac-

cidit: ex hac febricula leuis fit quae etiam quum quieuit, tamen et repetit. Frequens tussis est, pus exscreatur, interdum cruentum aliquid. Quidquid exscreatum est, si in ignem impositum est, mali odoris est. Educi ea quae pectori intus haerent, eo ecligmate etiam Diosc. affirmat l. c. Et Theophr. Prisc. II. p. 2. cap. 10. de empyicis: Eclegmate vtor, quod ex lini semine frixo, cum nucleis et melle despumato conficitur. H.

z. Ceruicum) Rigorem. Marcell. Emp. c. 18. p. 127. Farina lini seminis addito nitro ex vino calido, in modum malagmatis temperatur, et imponitur: ceruicum dolori statim medetur. H.

a. Membranas mitigat) Inflammatas. Dal.

Cerebri) Inflammatas. Inde est quod ad dolores capitis puerorum lini semen tritum ex aqua commendat Marc. Emp. c. I. pag. 88.

Et

fico ¹ idem concoquit ac maturat. Cum *b.* radice vero cucumeris filuestris extrahit quaecumque *c.* corpori inhaereant. Sic *d.* ² et fracta ossa. Serpere *e.* hulus in vino decocta prohibet, eruptiones *f.* pituitae cum melle. Emendat vngues scabros cum *g.* pari modo nasturtii: ³ testium *h.* vitia et ramices cum resina et ⁴ myrrha: et gangraenas ex aqua. Stomachi dolores cum feno Graeco sextariis vtriusque decoctis in aqua mulsa. Intestinatorum et thoracis perniciofa vitia, clystere in oleo, ⁵ aut melle.

XCIII. Blitum *k.* iners *l.* videtur ac sine sapore, aut acrimonia vlla. Vnde conuicium feminis

1. et idem. *M. totidem. V. item. Dal.* 2. effracta. *Cb.*
 3. Sic et *M. et testium Gr. et Al.* 4. murrba *Gr.*
 5. Sic ex MSS. *H. conf. Cb. oleo et melle Gr. et Al.*

Et phreneticorum, quibus iugis insomnietas est ex meningis tensione, succo lini feminis irrigari articulos praecipit Theodor. Prisc. II. p. I. c. 2. H.

b. Cum rad.) Ad verbum haec Marc. Emp. cap. 34. p. 233. et Plin. Val. III. 49. H.

c. Quaecumque) Aculeos, spicula. H.

d. Sic et) MSS. R. Colb. *Cb. sic effracta.* H.

e. Serpere) Plin. Val. III. 22. pariter in vino decocta. Marc. Emp. cap. 4. p. 42. ex melle adposita. H.

f. Eruptiones) Marc. Emp. et Plin. Val. II. cc. H.

g. Cum pari) Adicit Dioscorid. II. 125. et parem etiam mellis mensuram. H.

h. Testium) Marc. Emp. cap. 33. p. 228. Farina lini feminis, cum resina et myrrha pari pondere permixta, et imposta testiculis, dolori ac tumori eorum subuenit. Sic etiam Plin. Valer. II. 42. Adde et Th. Prisc. I. 25. ad veteri dolores. H.

i. Stomachi) Plin. Valer. iisdem verbis II. 15. H.

k. Blitum) Ad verbum haec Plin. Val. IV. 9. Gallis *Blottes*, ou *Betes*. Iconem apud Lobelium vide in *Obff.* p. 125. In Narbonensi Gallia *Turgon* vocant, inquit Ruellius II. p. 356. H.

nis *m.* apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho *n.* inutile est. Ventrem *o.* adeo turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur *p.* tamen aduersus scorpiones potum e vino prodesse, et clavis pedum illini: item lienibus, et temporum *q.* dolore, ex oleo. Hippocrates *r.* menstrua i fisti eo cibo putat.

XCIV.

i. cieri. Ex Hipp. l. II. de diaet. Cb.

l. Iners videtur ac sine sapore) Εὐθηθές, εὐτελής, μωρὸν λάχανον. Dal.

m. Unde conuitium feminis, etc.) Βλιτάδες eae dicuntur, εὐτελείς Plauto luteae, et blizae, a luto et blito. Catullus: Non assis facies, o blizum lupanar, id est, meretrix fatua Scalig. in Varr. Plautus in Trucul. Lutea contemptissima, nullius pretij, e luto facta. βλάξ, stolidus, ineptus, infusus. Βλιτάς γυνή Suidae iners, stupida, fatua. Βλιτομάμος Aristophani, stolidus more puellulorum. Inde vox Gallica, *Belivre*. Dal.

Unde) Plautus in Truc. Act. IV. sc. 4. *Blizea et lutea est meretrix, nisi quae sapit in vino ad rem suam.* Viles, abiectae, fatuaeque mulieres βλιτάδας antiqui vocabant. Suidas βλιτάδας οἱ παλαιοὶ τὰς εὐτελείς γυναικας ἔλεγον. Quod nomen adhuc in nostrum vulgus manauit, sordides ignauosque homines

Beliteros Graeca imitatione nominans, inquit Ruellius l. p. 75. Festus: *Blizum*, genus oleris a saporis stupore appellatum esse e Graeco putatur, quod ab his βλάξ dicitur stupidus. At Graecis quoque βλίτον est Hesyck, βλίτον, λαχάνε εἶδος. Schol. Arist. βλίτον μωρὸν εἶναι δοκῆ λάχανον. *Blizum videtur esse olus insipidum.* H.

n. Stomacho) Tamen bonam aluum facere Diosc. vere dixit II. 143. H.

o. Ventrem adeo turbat) Theopompus comicus apud Athen. XIV. παῦσαι κυβεῦσον μετράκιον, καὶ τοῖς βλιτοῖς διαχρῆ το λοιπὸν, κοιλίαν σκληρὰν ἔχεις, τὰ πετραῖα τῶν ἰχθυῖδιων ἀπέσθιε. Victorius c. 13. Lib. III. Dal.

Ventrem) Haec totidem verbis Plin. Val. IV. 9. H.

p. Dicitur) Plin. Val. l. c. H.

q. Temporum) Sic Appollonius apud Galen. κατὰ

XCIV. (XXIII.) Meum s. ¹ in Italia non nisi a medicis feritur, et iis admodum paucis. Duo genera t. eius. Nobilius Athamanticum vocant, illi tamquam ab Athamante inuentum, hi quoniam laudatissimum in v. Athamante reperitur; foliis x. ² aniso simile, et caule aliquando ³ bicubitali

1. Sic et Ch. Meon. M. Meu. Gr. 2. anetho. Diosc.
et V. 3. bipedali. Ch.

τόπ. I. p. 368. Βλίτον τριψας συν ἐλαίῳ διείς, χρεῶ. H.

r. Hippocrates) Ita libri omnes, et Plinius quoque Val. IV. 9. Hippocrate, inquit, praecipiente ad sistenda omnia menstrua feminarum in cibo dandum. Hippocrates sane de diaeta II. 26. Βλίτον θερμόν, & διαχωρητικόν. *Blitum calidum est, non mouens aluum.* H.

s. Meum) Dioscor. I. 3. Μηὸν τὸ καλέμενον Ἀδαμαντικὸν γεννᾶται πλεῖστον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ. Galeno de Antid. I. 7. p. 878. Μείον Ἀδαμαντικόν. Vidimus in horto Regio, quale depingitur a Dodonaeo p. 320. Meum in Italia reperiri, et in Calabria, quidem ab incolis *Imperatrice* appellari, in Montibus Nursinis *Spicura*, alibi aliter, scribit Anguillara, L. de simpl. part. I. p. 20. etiam et in Gallia obuium. Describitur a Charasio in

Pharm. p. 134. Nostris officinis, inquit Ruellius II. p. 284. anethum siluestre hodie vocatur, quod anethum plane videatur imitari foliis, et umbella, et caule: vnde quidam herbarii tortuosum anethum appellaere. H.

t. Duo genera eius) Macedonicum scilicet et Hispanicum. Non quidem ea duo diuersa genera sunt: ceterum iis in locis plurimum gignitur. Dal.

v. In Athamante reperitur) Monte Phthiotidis Thesfaliae, supra cap 8. L. IV. Dal.

x. Foliis) Vide N. et Em. N. XXXIX. (hic coll.) Foliis) Et hic rursus in MSS. omnibus R. Colb. etc. vt proxime ante monuimus *aniso* legitur. Verum haud dubie *anetho* legendum, res ipsa et similitudo mei anethique foliorum admonet. Adde Diosc. I. 3. Μηὸν

... ὁμοίον καυλῶ καὶ τοῖς Φύλ-

tali *y.*, radicibus multis ¹ et obnigris *z.*, quibusdam altissimis: Minus rufum, quam *a.* illud, alterum. Ciet *b.* vrinam in aqua ² potum, radice *c.* trita vel decocta. Inflationes *d.* stomachi mire discutit. Item tormina, et *e.* vesicae vitia: vuluarumque *f.* ³ articulis cum melle, infantibus *g.* cum apio illitum imo ventri vrinam mouet.

XCv. Feniculum *h.* nobilitauere serpentes gustatu, vt *i.* diximus, senectam exuendo, oculorumque aciem succo eius reficiendo: vnde *k.* intellectum

1. oblongis, nigris. *M.* 2. potum. Radice *tr.* vel decocta inflationes. *V.* 3. art. cum melle prodest. Infant. *V.* articulis dolentibus prodest: thoracis item fluxionibus cum melle. Infant. *Alii. V.*

Φύλλοις ἀνήθω· παχυτέρον δὲ τῶ ἀνήθω. Habet eadem quoque interpret Oribasii L. XI. f. 206. H.

y. Bicubitali) Sic Diosc. I. 3. Δίπηχὺ πρὸ ἀναβοῶνον. Sic Oribasii interpret XI. f. 206. Sic rerum ipsa natura postulare viderur. Tamen MSS. omnes R. Colb. Ch. bipedali. H.

z. Et obnigris) In MSS. R. Colb. etc. obolis, nigris. Forte oblongis, nigris. Diosc. μακρῆς. Oribasii interpret, longis. H.

a. Quam) Quam Athamanticum. H.

b. Ciet) Diosc. l. c. Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 209. H.

c. Radice trita vel decocta) Cirra coctionem. Diosc. Dal.

d. Inflationes) Dioscorid. l. c. Galenus quoque l. c. sed hanc exceptionem iste adiicit, quod simul caput laedat: si tamen largius bibatur, inquit Dioscorid. H.

e. Vesicae vitia) Farctae ac praeclusae. Diosc. Dal.

Et ves.) Diosc. l. c. H.

f. Vuluarumque) Subintellige ex sequentibus, illitum vrinam mouet. H.

g. Infantibus) Diosc. I. 3. apium praetermisit. H.

b. Feniculum) Haec iisdem verbis Plin. Val. IV. 24. H.

i. Vt diximus) L. VIII. 41. Habet et istud Diosc. III. 81. H.

k. Vnde intellectum est, etc.) Nicander in Theriacis:

— μαγάθρη εὐνήχυτος ὀφθαλμῶν

lectum est, ¹ hominum quoque caliginem praecipue eo ² leuari. Colligitur hic l. caule turgescente. In Sole siccatur, inungiturque ex melle. Vbi-que hoc est. ³ Laudatissimus m. in n. Iberia e a. lacrymis fit, et ex semine recenti. Fit p. ⁴ etiam et e radicibus, prima germinatione incisus.

XCVI. Est et in hoc genere siluestre, quod alii hippomarathron, alii q. ⁵ myrsineum vocant, foliis maioribus, gustu acriore, procerius, brachia-

1. hominem, etc. leuare. Ch. 2. releuari. M. 3. Laudatissimus tamen in Ib. V. 4. Sic ex MSS. H. conf. Ch. etiam e rad. Gr. 5. murrbineum, quod murrham oleat radix: vel murrhinum. Dal.

πηξ Βοσκητεῖς ὠκύντε καὶ ἄνθηεντα τίνθησι. Dal.

Vnde int.) Plin. Val. l. c. Q. Seren. cap. 14. p. 133. Si tenebras oculis obducit pigra senectus, Expressae marathro guttae cum melle liquenti Detergere malum poterunt: vel vulturis atri Fel-la, chelidoniae fuerint queis gramina mixta. Adde Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 206. H.

l. Caule turgescente) E scapo, foliis, viridi semine, ramulis, et radicibus prima germinatione. Dioscorid. Dal.

Caule) Quod fit, quum primo germinat, κατὰ τὴν πρῶτην ἐμβλασησιν, inquit Diosc. III. 81. H.

m. Laudatissimus) Diosc. l. c. Caulem, inquit, me-

dium, dum floret herba, demetunt indigenae, ignique admouent: quo facilius vi caloris veluti exsudans, lacrymam seu gummi remittat. H.

n. In Iberia) In Iberia caulem medium, dum floret, rustici demetunt, et igni admouent. Calfactus is succum lacteum (ὄπρον) exudat gummi similem, altero succo efficaciorum ad oxydercica et ocularia medicamenta. Dioscor. confuse et perturbate hoc Plinius. Dal.

o. E lacrymis fit) Gummoso liquore, quem igne vicinus caulis veluti lacrymatur. Dal.

p. Fit) Iisdem verbis Dioscor. l. c. H.

q. Alii) Mallem traiecta litte-

li crassitudine, radice candida. Nascitur in calidis, sed saxosis. Diocles *r.* et aliud hippomarathri genus tradit, longo et angusto folio, femine coriandri. Medicinae *s.* in fatiuo, ad scorpionum ictus et serpentium, femine in vino pota. Succus *t.* et auribus instillatur, vermiculosque in his necat. Ipsum condimentis prope omnibus inseritur: oxyporis etiam aptissime. Quin *v.* et panis crustis subditur. Semen *x.* stomachum dissolutum adstringit, vel in febris sumptum. Nauseam *y.* ex aqua tritum sedat. Pulmonibus *z.* et iocineribus laudatissimum. Ventrem *a.* sistit, quum modice

1. infituo. Ch.

litterula *Smyrneum* legi. Nam Anacreon in L. rei herbariae, seu *περί ῥιζοτομίας, σμυγνείον* vocari scribit, teste Nicandri Schol. Ther. p. 28. Smyrnium porro dici potuit, quod, uti de altero smyrnio Plinius refert XIX. 62. myrrham radice relipit. Vidimus in horto Regio quale describitur a Lobelio in Adu. p. 347. H.

r. Diocles) Haec Diosc. III. 82. totidem verbis, tacito modo Dioclis nomine Galen. item de fac. simpl. med. VII. p. 206. Sed id feniculi genus a nemine adhuc cognitum ait Marthiol. in Dioscor. III. pag. 777. H.

s. Medicinae) Iisdem verbis haec Plin. Val. IV. 24. quae de feniculo scilicet

accipienda sunt. H.

t. Succus) Plin. Val. I. c.

H.

v. Quin et panis crustis subditur) Vt ammi, melanthium et anisam. Dal

x. Stomachum dissolutum astringit) Stomachi feruorem extinguit. Dal.

Semen) Iisdem haec iterum verbis Plin. Val. I. c. Q. Seren. cap. 19. de digestionem et stomacho medendo p. 136. H.

y. Ex aqua tritum sedat) Frigida potum. Dioscorid. Dal.

Nauseam) Plin. Val. I. c. has vires semini pariter Diosc. III. 82. foliorum decocto attrahit. H.

z. Pulmonibus) Plin. Val. I. c. H.

a. Ventrem sistit) Hippomarathon radice aut femine

dice sumitur, vrinam *b.* excitet, et tormina mitigat decoctum, lactisque *c.* defectu potum *a.* mammam *d.* replet. Radix *e.* cum ptisana sumpta renes *f.* purgat, siue *g.* decocto succo, siue semine sumpto. Prodest *g.* et hydropicis radix ex vino cocta. Item conuulsis. Illinuntur *h.* folia tumoribus ardentibus *i.* ex aceto. Calculos *k.* vesicae pellunt. Geniturae abundantiam quoquo modo hauustum facit. Verendis *l.* amicissimum, siue ad

1. excitat, et tor. mir. totum dec. *V.* ad tormina totum decoctum. *Cb.* *2.* mammam replet radice cum ptisana sumpta. *Renes. V.* *3.* decocti. *Cb.*

ne potio. *Dioscor. Dal.*

Ventrem) *Plin. Val. I. c.*

H. b. Vrinam) *Dioscor. III. 81. Apul. c. 124. Vrinam mouet cibo datum, lac prouocat, etc. Galenus item de fac. simpl. med. p. 206. H.*

c. Lactisque) *Id vero de hippomarathro Diosc. III. 82. De marathro satiuo, seu feniculo Apul. I. c. et Galen. de fac. simpl. med. VII. p. 206. Et de semine quidem feniculi, Plin. Val. IV. 24. cum Hippocr. de nat. mul. text. 88. p. 405. qui parem hippomarathro quoque vim ac dotem asserit. H.*

d. Mammam replet) *Si fatui coma, vel semen cum ptisana sumatur, aut si hippomarathri foliorum decoctum hauriatur. Dioscorid. Dal.*

e. Radix) *Plin. Val. IV.*

24. et II. 37. Radix feniculi cum ptisana decocta, et in cibo data, renum densitates relaxat: et eiusdem radice succus ad cyathos duos in vino potui datus mirabiliter vitia sanat. H.

f. Renes purgat) *Renum doloribus prodest. Dal.*

g. Prodest) *Plin. Val. IV. 24. H.*

h. Illinuntur) *Plin. Val. I. c. Tumores, et quae ictu vel repentina indignatione commota sunt, folia ex aceto trita dissolunt. H.*

i. Ardentibus ex aceto) *Ex incendio factis, vel carbunculis. Dal.*

k. Calculos vesicae pellunt) *De Hippomarathro id Dioscor. Dal.*

l. Verendis amicissimum) *Tumentibus, vlceratis, pruriginosis Dal.*

fouendum radice cum vino cocta, siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus et fugillatis cum cera illinunt. Et *m.*¹ radice in succo vel cum melle contra canis morsum vtuntur, ² et contra multipedam ex vino. Hippomarathron ad omnia vehementius. Calculos *n.* praecipue pellit. Prodest *o.* vesicae cum vino leni, et feminarum menstruis haerentibus. Efficacius in eo semen, quam radix. Modus in utroque, quod duobus digitis tritum additur in potionem. ³ Petrichus *p.*, qui Ophiaca scripsit, et *q.* ⁴ Miction, qui rhizotomumena, aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane *r.* et Nicander non in nouissimis posuit.

XCVII. Cannabis *s.* in siluis primum nata est, ⁵ nigrior foliis, et asperior. Semen *t.* eius exstinguere

1. radice succo. *V.* 2. vel. *V.* 3. Petridius
Gr. et Al. 4. Mycon. Ch. Miction Gr. et Al.
5. Sic ex MSS. *H. nigrior et foliis asperior. Ch.*
nigriore folio, et asperiore, Gr. et Al.

m. Et) Plin. Val. l. c. hoc ipsum refert de semine; de radice Diosc. II. 81. *H.*

n. Calculos) Diosc. II. 82. Galenus l. c. *H.*

o. Vesicae cum vino leni) Stranguriae. Diosc. *Dal.*

Prodest) Dioscorid. l. c. *Στραγγυρίας ἰάται. H.*

p. Petridius qui ophiaca scripsit) Scribendum Petrichus, non Petridius, vt supra ostensum est, ex Nicandri interprete et antiquo exemplari. *Pinr.*

q. Et Miction qui Rhizotomumena) Scribo Miction, non Miction: et Rhizotomi-

ca, non Rhizotomumena, ex Nicandri interprete, in Theriacis Mictionem citante in Rhizotomicis. *Dal.*

Miction) In MSS. *R. Colb.* et *Ch. Miccon:* male. Vide auctorum indicem. Mictioni interim Diosc. suffragatur l. c. *H.*

r. Sane) Nunc legitur in Ther. p. 43, aduersus serpentes *Ἡε καὶ ἰππεὶς μαρὰ θρε πολυαυξέα ῥίζαν.* Aut magnas grandis radices hippomarathri. *H.*

s. Cannabis) In vetusta inscriptione sepulchri Parauini legitur *Canaberum* simpliciter

guere genituram virorum dicitur. Succus *v.* ex eo vermiculos aurium, et quodcumque animal intrauerit, eiicit, sed cum dolore capitis. Tantaque *x.* vis ei est, ut aquae infusa, coagulare eam dicatur. Et *y.* ideo iumentorum aluo *z.* succurrit pota in aqua. Radix *a.* contractos articulos emollit in

plici n. Ea sic habet: *Inferendi, in area humandi, sepeliendique ius potestasque esto, ut huic areae, quam ego defini, et a fronte maceriam duxi, et titulum posui, ultra eam aream et maceriam in fronte in agro versus late P. X. retro usque ad Canabatum haec areae cedit, in qua pedatura neque tumulum fieri volo, ut habeat ea area et a latere accessum suum.* Brissonius cap. 16. Lib. II. *Dal.*

Cannabis) Diosc. III. 166. *Κάνναβις ἀργία . . . τὰ Φύλλα ἔχει ὁμοία τῇ ἡμέρῳ τραχύτερα δὲ καὶ μέλαντερα.* H.

i. Semen) Diosc. III. 165. de sativa cannabi: Galenus quoque de fac. simpl. med. VII. p. 184. H.

v. Succus ex eo vermiculos aurium) Cannabis recentis decoctum expressa valide herba, piscatores terrestrium lumbricorum cauerulis effundentes eos statim euocant. Eiusdem succus, aut decoctum, tineas equorum ventri inhaerentes eiicit et necat. *Dal.*

Succus) Ex recenti semi-

ne, inquit, Diosc. et post eum Galen. II. cc. sunt qui succum exprimant, ad aurium dolores, ex obstructione, ut mihi quidem videtur, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, natos, accommodatum maxime. Ar Plin. Val. I. 10. et Marc. Emp. cap. 76. 80. hunc Plinii locum summa fide transcribunt, et suo defendunt calculo. H.

x. Tantaque vis ei est) Quum Plin. legisset cannabis siluestris virgas esse althaeae similes, oscitanter et incogitanter cannabi tribuit, quod althaeae proprium est, ut aquam spisset, quod antea traditum est. c. 21. *Dal.*

Tantaque) Quam ipse vim experimento non didicit, timide profert, nec audet asseuerare. Caute id quidem. H.

y. Et) Aluum fistit iumentorum, quum est concitator: quoniam vim spissandi habeat, et desiccandi. H.

z. Aluo succurrit) Concitatae. Diosc. *Dal.*

a. Radix) Diosc. III. 166. H.

aqua cocta: item podagras, et similes *b.* impetus. Ambustis *c.* cruda illinitur, sed saepius mutatur priusquam ¹ arefcat.

XCVIII. Ferula semen anetho simile habet. Quae ab vno caule diuiditur in cacumine, femina putatur. Caules *d.* eduntur decocti, ² commendanturque musto ac melle, stomacho vtilis. ³ Sin *e.* plures sumpti, capitis ⁴ dolorem faciunt. Radix *f.* denarii pondere in vini cyathis duobus, bibitur aduersus serpentes. Et ipsa radix imponitur. ⁵ Sic *g.* et torminibus medetur. Ex *h.* oleo autem et aceto, contra sudores immodicos, vel in febribus proficit. Succus *i.* ferulae aluum ⁶ soluit fa-
bae

- ^{1.} inarescat. *V.* ^{2.} condiuntur. *V.* ^{3.} sed. *V.*
^{4.} dolores. *Gr.* ^{5.} Semen *tor.* *Diosc.* ^{6.} si-
stir. *V.*

b. Similes) ἘπιΦοράς, inflammationes et tumores. *H.*

c. Ambustis cruda illinitur) Inflammationes mulcet illita, et tumores discutit. *Diosc. Dal.*

d. Caules) Vide quae dicta sunt XIX. 56. *H.*

e. Sin) Sic pariter *Diosc. III. 91. H.*

f. Radix) Medulla, *Dioscor. Dal.*

Radix) *Q. Serenus c. de serpentium moribus: Aut ferulae radix potatur in imbre Lyaei.* *Diosc. l. c.* non radicem aduersus serpentes, sed medullam commendat.

Vol. VI.

Nicand. quoque in *Ther. p. 43. H.*

g. Sic) Hoc de poto femine, *Diosc. l. c. H.*

b. Ex oleo autem et aceto) Sudores ciet, cum oleo peruncto corpore. *Dioscorid. Dal.*

Ex) *Plin. Val. III. 9. Radix item ferulae ex oleo et aceto perunctione sudorem minuit. H.*

i. Succus) Sistere congruentius forsan diceret: nam coeliacis medullam epotam prodesse scribit *Diosc. l. c.* nisi succus expressus e ferula, medullaque ipsa, dispares habent facultates. *H.*

X x

bae magnitudine deuoratus. E k. viridi ¹ medulla vuluis utilis, et ad omnia ea vitia. Ad l. sanguinem sistendum decem grana feminis bibuntur, in vino trita, vel medulla. Sunt qui comitialibus ² morbis dandum putant Luna quarta, sexta, septima, ³ ligulae m. mensura. Natura ferularum muraenis

1. medulla vultui utilis est, et ad omnia eius. M. Et viride merulla vultuis utile est, etc. Ch. Et viridi ramusculus, utilis est ad Gr. et Al. 2. bis dandum putent. Ch. 3. lingulae. Ch.

k. E viridi ferula ramusculus) Herm. Barbarus, E viridi ferula musculus, subiicit, tanquam ex Dioscoride, apud quem est ἐντεριώνη in super esse codices notat, in quibus medulla scribatur, non musculus neque ramusculus. Vere ille quidem vtrumque: quamuis Dioscorides alium ei medullae tribuat, quam hic Plinius. Verba Lib. III. 91. Τὰ τε χλωρὰ ὄντος ἢ ἐντεριώνη πινομένη αἰμοπτοϊκὰς καὶ κοιλιακὰς ὠφελεῖ. At Plinii in membranis, Chiffletianus, Et viride merulla vultuis utile est: Quatuor nostri, vt fere ex alio norant: E viridi medulla vultui utile est et ad omnia eius vitia: Vossianus antiquior: E viridi medulla vultuis utilis est ad omnia earum vitia. Nisi et-

iam utile malis retinere, vt Triste lupus stabulis. Gron.

E viridi) Vide N. et Em. N. XL. (hic adi.) E viridi). Libri haecenus editi. Et viridi ferula ramusculus utilis est ad omnia ea vitia. R. I. 2. Colb. I. 2. Et viride medulla vultui utile est ad omnia ea vitia. In Ch. vultuis: vnde nos satis feliciter, vt remur, vultuis effinximus. Vocibus deinde istis, omnia ea vitia, quae MSS. omnes editique conspirante consensu exhibent, ante dicta morborum genera signari intelligimus. H.

l. Ad sanguinem sistendum) Ad cruentas excreationes medulla pota confert, naribus indita sanguinem erumpentem sistit. Diosc. Dal.

Ad) Haemoptoicis medullam epotam prodesse scribit Diosc. III. 91. Galenus similiter de fac. simpl. med. VIII. p. 213. H.

m. Ligulae) MSS. R. Colb. Ch.

raenis infestissima est: tactae siquidem ea moriuntur. Castor radicis *n.* succum et oculorum claritati conferre multum putauit.

XCIX. Et *o.* de carduorum fatu inter hortensia diximus: quapropter et medicinam ex iis non differamus. Siluestrium *p.* genera sunt duo, vnum *q.* fruticosius a terra statim: alterum *r.* vnicaule crassius. Vtrique folia pauca, spinosa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter *s.* canescentem, et abeuntem cum aura: scolymon Graeci vocant. Hic *t.* antequam floreat contusus atque expressus,

X x 2

illito

Ch. *lingulae.* Sed vtrumuis dixeris, nihil interest. H.

n. Radicis succum) Sagapenum, quod imo caule ad radicem vulnerato fluit. Dioscor. Dal.

o. Et de) Lib. XIX. 43. H.

p. Siluestrium genera sunt duo: vnum fruticosius a terra statim: alterum vnicaule crassius) Hoc μονοσελεχές et μονόκαυλον Theophrasto, illud θαμνώδες ταῖς ἔξοδοις. Immemor ergo sui Plinius fruticosum huic, pro frutescens posuit. Frutescens est ebenus, quam θαμνώδες δένδρον ideo vocat Theophrastus. Vide Salmas. p. 1031. b.

q. Vnum fruticosius) Scolymus Theophrasti, qui infra describitur Lib. et c. 22. Frutex est numquam cubitali

altior, etc. Dal.

Vnum) Scolymos est Theophrasti de quo XXII. 43. Eryngium item luteum Monspeliensium, visum a nobis in horto Regio, quale a Lobelio delineatur in Obff. p. 478. H.

r. Alterum vnicaule crassius) Scolymus Dioscoridis. Dal.

Alterum) Cinara haec hortensis aculeata, Dioscoridis σκόλυμος III. 16. Forte Theophrasti κάντος, VI. 4. l' *Artichaut.* Adstipulatur etiam Anguillara, part. 8. p. 136. H.

s. Celeriter canescentem) Marcore candicantem, ob id γήρια, γηράμυς, et γηράματα Graeci, vt pappos Latini vocant. Rhodig. c. 7. VI. Dal.

r. Hic) Plin. Val. IV. 16. et Marc. Emp. c. 6. p. 46.

iisdem

illito succo alopecias replet. Radix cuiuscumque ex aqua decocta ¹ poteribus v. sitim facere narratur. Stomachum x. corroborat: et y. vuluis ² (si credimus) etiam conferre aliquid traditur, vt z. mares gignantur. Ita zz. enim Chaereas Atheniensis scripsit, et Glaucias, qui circa carduos diligentissimus videtur. ³ Mastiche a. cardui odorem b. commendat oris.

C.

1. poteribus. M. poteribus. Ch.

2. sic. Ch.

3. manducatus carduus. Gr. et Al.

iisdem verbis: *Herbam cardui agrestis in mortario usque ad leuitatem terito: succoque eius expresso locum alopeciae nouem diebus oblitito: sed bis per dies singulos peruntione renouata.* H.

v. Poteribus) Plin. Val. IV. 16. de carduo: *Radix ex aqua cocta, cupiditatem bibendi poteribus subministrat.* Columella, L. de cultu horum, qui decimus operis est, p. 353. *Hispida ponatur cinara, quae dulcis laccho Potanti veniat, nec Phoebograta canenzi.* H.

x. Stomachum) Si non audius sumatur, inquit Plin. Val. IV. 16. H.

y. Et vuluis) Transscripsit et istud Plin. Val. l. c. vbi Glauciam pariter laudat auctorem. H.

z. Vt mares gignantur) Medicorum vulgus Chamaeleontae, id est, siluestris cardui florem, ad conceptus

efficacissimum esse putat. Dal.

zz. Ita enim Chaereas Atheniensis scripsit, et Glaucias qui circa, etc.) Breuius in antiquo exemplari? Ita certe Glaucias scripsit qui circa, etc. Reliqua superfluent. Pinz.

a. Manducatus carduus odorem commendat oris) Lege: *Mastiche cardui siluestris odorem commendat oris.* Salmast. p. 228.

Mastiche) Vide N. et Em. N. XLI. (paulo post) Mastiche cardui, tenuior ille est, et quodam modo lacteus succus, quem cinarae radix, vbi defloruit ac durescit, scarificata emittit, vt et experientia docet et Theophr. conceptis verbis admonuit Hist. VI. 4. *Mastiche*) Interpolatores sic prius ediderunt, *Manducatus carduus.* Ar in MSS. R. I. 2. Colb. I. 2. etc. *Mastiche*

C. (XXIV.) Sed c. 1 discessuri ab 2 hortensiiis, vnam compositionem ex his clarissimam subtexemus, aduersus venenata animalia, incisam d. lapide versibus e. in limine aedis Aesculapii. Serpylli f. duum

X x 3

dena-

1. Sic ex MSS. em. Hard. *hortensibus* Gr. et Al.

2. Sed discessuri, in Ch. non legitur.

stetbe carduis. Errorem auctore Plinio altero Val. corrigimus, ita scribente IV. 16. *Masticba carduorum odorem oris commendabilem reddit.* H.

b. *Odorem commendat oris*) Radix illita, et decocta, in vinoque pota, totius corporis et alarum graeolentiam emendat. Dal.

c. *Sed discessuri ab hortensibus*) Sic Gelenius, quum legeretur, ante discessum. Acad. Gud. Vossiani tres: *hortensis.* Scribendum *hortensiiis.* Sic enim solet. Lib. XIX. 6. *Hortensiiis omnibus fere singulae radices et cap. 8. Beta hortensiorum leuissima est.* Lib. XXI. 15. *batis hortensiam.* Sic enim

Voff. Chiflet. Pintiani, vbi vulgo *hortensianam* L. XXII. 24. *e floribus coronamentisque et hortensiiis.* Lib. XXVI. 8. de crethmo: *speciesque est batis hortensiae.* Sic plane Voff. vt et Chiflet. vbi etiam editum *hortensiiis.* Gron.

d. *Incisam lapide versibus in limine aedis Aesculapii*) Academ. Gud. Men, in limi-

ne dei Aesculapii. Andegau. *versibus limine dei aesculapii;* et super τὸ limine notatum, vel line. Modestius, quam postea, tentatam veterem scripturam agnoscere licet, quae superat in sanctiore: *versibus et lincolea aesculapi.* Hinc illud *limine* natum quod ignorauit Plinius. Forte scribendum: *incisam lapide versibus VI. in aede Aesculapii.* Gron.

Versibus) Quos recitat Galen. de antid II. 14. p. 922. ex Eudemo medico. Sunt omnino sedecim. H.

e. *In*) Apud insulam Coum in templo Aesculapii inquit Plin. Val. III. 57. H.

f. *Serpylli duum denariorum pondus: opopanacis et milii, etc. digeruntur in pastillos victoriarum pondere*) Vides denarium pro drachma, victoriarum pro tribus obolis. Sic et Lib. XXI. cap. 22. et XXIX. cap. 1. Sic c. 4. et 6. et 10. Lib. XXX. c. 14. et 15. Sic duae sextae denarii, pro duobus obolis. Vi-

de

denariorum pondus: opopanacis, et ¹ mei g., tantundem singulorum, trifolii pondus denarii: ² anefi, et feniculi feminis, ³ et ammii, et apii, denariorum senum singulis generibus, erui farinae duodecim. Haec tusa cribrataque vino ⁴ quam possit excellenti, digeruntur in pastillos, victoriati pondere. Ex his singuli dantur ex vini mixti cyathis ternis. Haec theriaca h. magnus Antiochus Rex aduersus omnia ⁵ venena vsus traditur.

1. milii Gr. et Al. 2. anethi Gr. et Al. 3. ita
et V. feminis et anisi, et am. Gr. et Al. 4. quantum.
5. venenata. Ch.

de Gronouium de festert. p. 195.

Serpylli) Galenus l. c. recitatis Eudemi versibus, medicamenta quae iis continentur, ita breuiter colligit: Μηρον ρίζης, έρπούλλου, οποπάνακος, ανά < β'. Τριφύλλου σπέρματος. < α'. Ανίσου, μαράθρου, άμμεως, σελίνου σπέρματος, ανά όξύβαΦον. Άλεύρου έροβίνου λεπτότατου όξύβαΦα β'. Οίνου παλαιού εις ανάληψιν όσον έξαρχεί. Άνάπλασσε τροχίσκους, και ξήρανε έν σικιά, και δίδου τριώβολον μετ' οίνου κωάθων γ'. Quae totidem ferme verbis Plinius habet; modo tantum medicamentorum paululum discrepante. H.

g. Milii) Mei, ex Galeno L. II. de antidotis. Huius

remedii alia descriptio est apud Plinium medicum Lib. III. c. pen. *Chiffletius*.

Et mei) Ita ex Galeno modo laudato rescripsimus: quum prius *milii* perperam legeretur. Plin. Val. III. 57. insulse mel pro meo desiderat: et pro ammi amyllum, Lib. IV. 38. H.

h. Magnus) Eo nomine secundus, Syriae regum quintus, Antiochi Θεξ̄ siue Epiphanis pater. Hunc Philometora Eudemus vocat iis versibus, quibus haec theriacae compositio continetur: Ίησιν μάθε τήνδε προς έρπετα, ήν Φιλομήτωρ Νικήσας πείρα κέρικεν Αντίοχος. Hoc capere praesidium ad serpentina, quod *Philometor* *Vsu* praecipuum reperit *Antiochus*. H.

